De Vlaamsche School. Jaargang 12

bron
De Vlaamsche School. Jaargang 12. J.-E. Buschmann, Antwerpen 1866

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_vla010186601_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

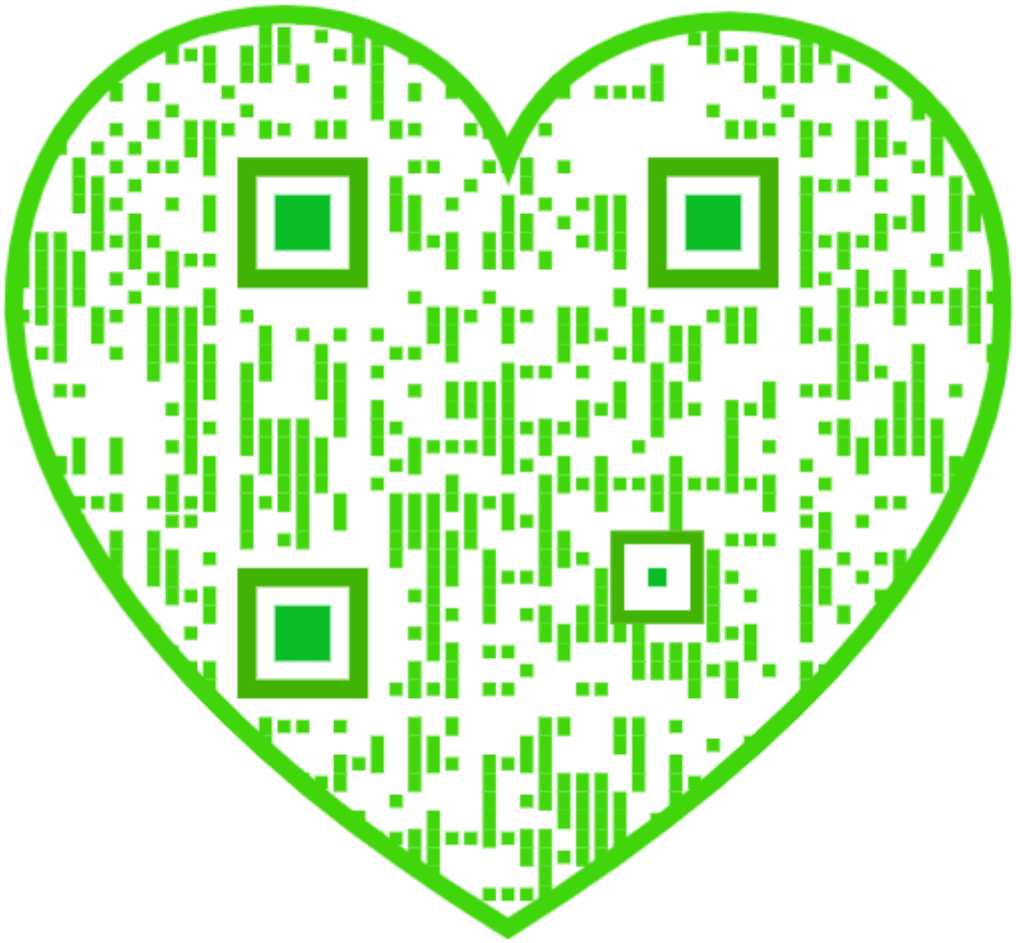

De Vlaamsche School 1866

Dieven in de kerk!
Heldendaden van de burgerwacht in het dorp Loochem.

Het was voorwaar een gure winter degene des jaars 1854; het gebrek was groot in dorp en stad door de aanhoudende koude en de schaarschheid van levensmiddelen; geen wonder ook dat van dag tot dag de diefstallen in ruime mate aangroeiden. Het anders zoo vreedzame dorp Loochem werd bijzonder door menigvuldige landloopers afgestroopt; ook de burgemeester Goris vond het geraadzaam der burgerwacht te wapen te roepen, om de stoutheid der dieven te beteugelen.

In de maand Januarij dan, ten negen uren 's avonds bevonden zich een aantal boeren in de wachtzaal, *Corps de garde* genaamd, welk echter niets was dan de voorkamer des veldwachters woning. De verzamelde wachten droegen geen eenvorming kleed; zij waren gekleed met hunne gewone kielen of zware lakene jassen; doch de saaien sjerpen of halsdoeken, die velen zich rond hoofd en ooren gewonden hadden, om zich tegen den bijtenden noordewind te beschutten, gaf een aardig en terzelvertijde geducht voorkomen aan hunne ruwe aangezichten. In een

hoek stonden verroeste geweeren, pieken, vorken en knobbelachtige stokken, de verschillige wapens der burgerwachten, die, in afwachting van het uur des aftochts, lustig een pijpken rond een gloeiend torfvuur rookten, en met gespannen aandacht den dorpskoster aanhoorden, die hun akelige verhalen vertelde van spooken, moorden en branden.

- Brouah! wat is 't koud! zegde een kort dik man, met bloedroode en slap afhangende kaken, die, zonder iemand te groeten, met eene zekere trotschheid de kamer binnentrad.

- Ha, dag burgemeester! riepen al de aanwezigen te gelijk en de voorsten schoven een weinig ter zijde, om doortocht aan den burgemeester tot het vuur te geven, welke zich met zijn zwaarlijvig lichaam voor den vlammenden haard plaatste, de armen uitrekte en ze dan weder, met kracht en innige wellust, op zijne borst te zamen bracht, als scheen hij met geweld de opstijgende warmte in zijne maag te willen dringen.

- Burgemeester Goris, sprak de veldwachter en sloeg eerbiedig de hand aan de geelgerande klak, zou het geen tijd zijn de wapens vaardig te maken?

- Ja, Jan, sprak de burgemeester droog weg.

- Sa, jongens, op; - de wapens ter hand! riep in krijgskundige houding en met bevelende stemme veldwachter Jan, die in

hoedanigheid van oudgediende van Napoleon, het bevel over de burgerwacht voerde, onder het hooger beleid wel te verstaan des burgemeesters.

Nu heerschte er eene groote verwarring, de een zocht naar zijn vork, de ander naar zijn stok, deze wierp twee, drie stoelen in zijne overhaasting overhoop en gene stak zijne piek tusschen de beenen des vloekenden veldwachters.

Eindelijk werden de gelederen samengesteld en de boeren begonnen moedig hunne nachtronde. Van al de aanwezige mannen ging de koster alléén niet mede op dezen nachtelijken tocht; zoohaast de wachten zich verwijderd hadden stak hij den sleutel op de deur eener nevenwoning die onder den toren gebouwd was, en terwijl hij binnentrad zegde hij schertsend tegen zijne vrouw, welke met hem bij den veldwachter uit buurten was geweest:

- Wel, Marjan, hebt ge gezien hoe bang zij waren als ik hun van spoken en dieven vertelde?

- Ik was zelf bang, fluisterde de kosteres met nog bevende stem.

- Wel, lieve hemel, lachte de koster, ik geloof, bij mijne ziel, dat zij niet de dieven, maar de dieven hen zullen verjagen....

- Ah! Ah! het zijn mannen!...

Koster Piet maakte hier een weinig misbruik van het voorrecht dat zijne geestelijke bediening hem gaf; hij had goed met de bloôheid der boeren te spotten, daar hij van alle dienst ontslagen was.

Eenige uren des nachts waren reeds verloopen en zalig sliepen de koster en de kosteres; of eerder de kosteres sliep niet goed, want zij droomde akelig en bang; zij droomde van spoken, branden, stelen, moorden... eensklaps schoot zij op uit haren eersten slaap; zij meende in de kerk een schrikkelijk gedruisch te hebben gehoord.

- Piet, Piet, he, dan, hoor, daar zijn dieven in de kerk! en ruw stiet zij haren echtgenoot tegen het lijf. Doch de koster, weinig met de herinnering aan zijne eigene verdichtsels gekwollen, was niet van zin in zijn verkwikkensten slaap gestoord te worden.

- Och! laat me gerust! geeuwde hij, en draaide zich om op de andere zijde.

- Ach! man lief, hoe kunt ge zoo zijn, daar zijn dieven, moordenaars in de kerk.

- Wat zegt ge, moordenaars in huis? en de lange magere vent wipte zich plotselings recht.

- Neen, Piet, ik heb slechts gedruisch hierneven in de kerk gehoord.

- Verdod! met uwe zotte inbeelding altijd! het is niets... maar een luidruchtig en onuitlegbaar gedruisch sneed den kwaadaardigen man, het woord af.

- Vrouw, sprak nu de moedige koster, zonder de minste aarzeling, ik moet gaan zien, wat er gaande is; en hij sprong het bed uit.

- Om Gods genade, vriend lief, wat wilt gij nu gaan aanvangen? klaagde de kosteres; blijf liever hier; zij kunnen of zullen niet in ons huis breken.... Ach, indien gij eens vermoord werdt!

Doch de koster kleedde zich in allerijl en sprak met beradene stem:

- Marjan, het huis Gods is aan mijne zorg toevertrouwd; ik mag of zal niet toelaten dat men er straffeloos eene heiligschendende diefte bega.

- Overmoed is roekeloosheid, man, ja, ik heb het altijd gezegd, gij zult uwe stoutheid eens duur bekoopen.

- Lafheid betaamt aan geenen man en aan mij minder dan aan een ander, vrouw.... Blijf rustig hier, binnen eenige oogenblikken zal ik het spel geëindigd hebben.

Onder het langzaam uitspreken dezer moedige woorden nam de koster zijn vuurroer, dat tegen den wand hing, haalde bij de flauwe schemering des nachtlichts den haan over, schudde een weinig poeder in de pan, onderzocht de vuurkei, en alzoo gewapend wilde hij het vertrek uitgaan, doch Marjan snelde hem op de hielen achterna, en riep met bewegelijke stem:

- Ei, lieve man, als gij het dan toch wagen wilt, het zij dan maar zoo, in Gods naam, maar in zulk een gevaar laat ik u niet alleen....

Hoe kon de koster wederstaan aan zulke verhevene zelfsopoffering van echtelijke liefde; neen, dan had hij geen hart moeten hebben, en zijn moedig gedrag toont dat hij een edel hart had: slechts de lafaard is gevoelloos. Ja, daar uit vloeit ongetwijfeld voort dat de meeste menschen meer dan zesdubbel stoutmoediger zijn getwee dan alleen.

Zoo was het met Piet de koster ook, eerst was hij slechts van zin eenige opsporingen rond de kerkmuren te doen; maar nu vatte hij het stoute besluit op de dieven in de kerk zelf te gaan aanhouden.

- Marjan, breng de kerksleutels mede.

- Wat wilt ge nu gaan doen, vroeg de bevende vrouw, die met eenen grooten tros rammelende sleutels kwam aangeloopen; - gaat gij de stormklok luiden, en de boeren bijeen roepen?...

- Maak dan zulk gerucht met die sleutels niet, vrouw; - gij zijt toch nog wel onnoozel, van niet te weten dat op het minste gerucht de dieven gaan loopen.

Marjan sloot voorzichtig en stijf de sleutels tegen hare borst en durfde bijna geen adem meer halen. Voor de groote kerkdeur gekomen, bleef er een onvoorzien en moeielijk raadsel op te lossen; hoe zal de koster, terwijl hij zijn geweer met de linker hand tegen den schouder drukt, en met de rechter den overgetrokken haan vasthoudt, het slot kunnen genaken en het opendraaien. Maar ja toch, wij vergeten dat Marjan hem op de hielen volgde.

- Vrouw, zegde hij met fluisterende stemme, steek den grooten sleutel in het slot, en draai stevig tweemaal rond.

Eene rilling doorliep de ledematen der kosteres.

- Wel, lieve man, denk eens na, indien de dieven het slot hooren afspringen, dan vluchten zij, vast en zeker, langs het valvenster nevens het groot altaar uit.

De koster bepeinsde zich een oogenblik en antwoordde:

- Zie, Marjan, gij kunt wel gelijk hebben; - maar wat dan gedaan?

- Dat wij wacht hielden, Piet, tot dat de nachtronde terug keert, dan kunnen zij niet vluchten, en dan zijn zij zeker altemaal gevangen, dit slecht gespuis van kerkdieven.

Ondanks zijnen heldenmoed, vond de koster den raad niet slecht; hij plaatste zich achter eenen vooruitspringenden boogmuur, dit was slechts uit krijgslist; want hier was hij goed verborgen en langs twee kanten beveiligd; indien de dieven poogden langs het valvensterken uit te vluchten, kon hij hen zien en met juistheid op hen aanleggen: de ware moed veracht de voorzichtigheid niet.

Het was bitter koud en scherp waaide de nijdige noorderwind onder den kerktoren. De kosteres, die achter haren man had post gevat, verborg hare handen onder den voorschoot en beefde armzaliglijk van koude; de koster, in onbeweeglijke houding, was bijna versteven, en zuchtte luidop naar de spoedige wederkomst der nachtwacht.

- Maar, manlief, zegde eindelijk de kosteres, het is gekheid hier met zulk guur weder te blijven staan.

- Hoe, gekheid? vroeg de dappere koster.

- Wel, Piet, hernam de vrouw, maak u maar niet kwaad, ik zal het u uitleggen. Indien de booswichten uit de kerk willen vluchten, kunnen zij niet anders weg dan langs het valvensterken, al de andere uitgangen zijn op slot; nu van uit onze voorkamer zien wij recht op het valvensterken; wij kunnen daar even goed bij een warm vuur gaan zitten, dan hier te blijven staan.... Ja, wij zullen hier anders nog bevriezen.

- Vrouw, ik geloof dat gij gelijk hebt, de dieven zouden misschien nog wel langs een anderen kant de kerk kunnen verlaten; maar het waarschijnlijkste is, dat zij langs hier de vlucht zullen nemen. In alle geval, mijne handen zijn zoo stijf van koude, dat ik de kracht niet zou hebben den haan mijns geweers over te halen. - Daarbij mij dunkt dat de dieven zich stil houden; ik hoor niets dan een zacht gefluister.

- Ik anders ook niet, zegde de kosteres, wij moeten niet bevreesd zijn dat de dieven voor langen tijd nog vertrekken zullen; daarbij indien zij buiten geraken zonder dat wij ze aanhouden, niemand weet toch dat wij iets gehoord hebben.

- Slechts het geweten, vrouw, zal ons zeggen, dat wij onze plicht gedaan hebben, sprak de koster plechtig, wijl hij zijne woning binnentrad.

De kosteres ontvlamde eenig hout in de schoone kachel, die zij laatst in de stad gekocht had, en terwijl zij stilzwijgend hare verstevene ledematen warmde, legde Piet zijn geweer op den vensterreigel, en richtte den mond des vuurroers door eene spleet van het half geopende vensterraam recht naar de plaats, waar hij elk oogenblik verwachtte de dieven te zien verschijnen.

Een gansch uur verbeidden de twee moedige echtelingen in dezen gevaarlijken toestand, doch voorzeker met minder ongeduld dan onder den blauwen kouden hemel.
- Hoor ik niets?.. morde eindelijk Marjan, legde den vinger op den mond en neigde aandachtig het hoofd naar het vensterraam.

De koster luisterde ook.

- Groote God, riep hij juichend, daar zijn ze dan eindelijk, en met vlugge snelheid sprong hij langs het venster uit, om met het geweer op den schouder, in de krijgszuchtigste houding voor de kerk op en neêr te wandelen. Zoo haast de burgerwacht op een tiental stappen afstands genaderd was liep de koster er naar toe, en verhaalde aan den verschrikten burgemeester Goris, hoe er dieven in de kerk gedrongen waren, hoe hij ze gehoord had, en hoe hij eindelijk gansch den nacht door, ze gevangen had gehouden; vermits hij het middel niet had kunnen vinden, zoovele mannen als er wel in de kerk zijn moesten, gebonden naar de gevangenis te voeren.

- Hum, hum, zegde Goris en sloeg onwillekeurig met den index zijner rechter hand in de linker eene militaire marsch.... goede raad is hier duur, koster.... dieven, nachtdieven, kerkdieven, dieven van het ergste slach....

- Dat onze mannen, onderbrak de krijgskundige veldwachter, de kerk omcingelen opdat, bij den duivel, noch man, noch muis er uit vluchte; dan zullen de burgemeester, de koster en ik op onderzoeking langs de groote kerkdeur binnen gaan; drie der moedigste mannen vormen onze achterhoede, en, alzoo hebben wij de booswichten zeker in het net.

Marjan kwam op dit oogenblik met de kerksleutels aangeloopen, en daar het plan allen beviel stak men den sleutel in het oude slot, en de burgemeester met kracht op de poort duwende, draaide eene halve deur krijschend op hare hengsels open.

Nu drong het bange oog door de duisternisse heen onder de uitgestrekte kerkgewelven, slechts met het schemerachtig en spookachtig lichtje, dat voor het hooge altaar brandde, onregelmatig opgehelderd. Die stille halve duisternis, waarin zich heiligschendende booswichten verscholen hielden, was bekwaam den moedigsten het bloed naar het hart te jagen.

Onze drie mannen bleven ook een oogenblik aarzelend staan; doch slechts één oogenblik, want welhaast zegde de burgemeester op den beleefdsten toon:

- Treed binnen, veldwachter, en hij week eene schrede achteruit, om den veldwachter doortocht te verleenen.

- Ik denk, antwoordde de veldwachter, dat het geraadzamer is den koster te laten voorgaan, mits hij beter met den weg bekend is...

- Wel, wel, onderbrak haastig de koster, denkt gij dat ik zoo onbeschoft zou wezen; neen, neen, de eer is aan u, burgemeester, en wat gij ook zeggen moget ik zal niet onbeleefd genoeg zijn om voor u binnen te treden.

Dit zeggende, schoof Piet de koster zich een weinig ter zijde, liet zijn geweer met den loop omlaag in de eene hand zakken en wees met de andere, zeer diep buigende naar de halfopenstaande kerkpoort, in de houding van iemand, die beleefdheidshalve den ingang zijner woning aanbiedt.

Dit was een moeielijke stond voor den heer burgemeester, en in zijne besluiteloosheid, begon hij al zoekend in zijne zakken rond te tasten.

- Veldwachter, fluisterde hij eindelijk, ik heb mijnen driekleurigen sjerp vergeten.

- Waar toe goed, heer Goris, in dit oogenblik?

- Waarom, waarom, de booswichten zouden mijne hoedanigheid niet willen erkennen.

- Kerkdieven laten zich weinig door eenen sjerp afschrikken, helaas! zuchtte de koster.

- Ja, maar, het staat in de wet - en zie...

- Kom aan, onderbrak de veldwachter op den bevelenden toon, welken hij zich in gevaarlijke omstandigheden zelfs met zijne

hoogeren veroorloofde, laat ons alle drie op eene linie binnen stappen en aldus de vijanden het front aanbieden. - Koster, duw de andere halve deur open.

Dit geschiedde, en het moedige drietal trad op front binnen; de burgemeester, in het midden, hield stijf, zijne gevelde piek tegen de heup, de koster dekte den rechter vleugel met zijn geladen geweer, en de veldwachter den linker met den blanken sabel in de vuist.

Aan de middendeur van het portaal, hield de burgemeester eensklaps halt en deed de aanmerking dat de booswichten misschien van vuurwapens voorzien waren.

- Wij hebben er ook, morde de koster.

- Gij - ja, maar wij niet! Indien zij ons onvoorhoeds eenen kogel door de borst joegen.

- Och, God! zuchtte de koster; maar wij hebben al gezien dat 's mans geest vindingrijk was, ook draalde hij niet lang; maar eene der kleine zijdeurkens van het binnenportaal uit de hengsels lichtende, gebood hij aan twee moedige mannen, die de achterwacht hielden, deze beweegbare barrikade op hare lengte, ter hoogte der borst, voor het onverschrokken drietal te dragen.

Zij traden binnen, voorzichtig, voet voor voet. Alles bleef bleef stil, doodstil, slechts hunne voetstappen wedergalmden dof en hol onder de sombere gewelven. De beelden die het hooge koor versierden kropen in lange en spook vormige schaduwen over den grond, of tegen de hooge pilaren op. O, hoe groot moest de moed onzer helden niet wezen, om niet van afschrik terug te deinzen! Neen, want, zoo als het mannen betaamt, bemeesterden zij hunne inbeelding, en stout gingen zij door de middenbeuk tot voor het hooge altaar. Men ontdekte echter niets; maar daar, in een van deze duistere hoeken, bezijden het altaar, hielden zich de dieven misschien verborgen. Dit was ook het gedacht van allen, want voorzichtig draaide men dwars met den rug naar den muur en de barrikade voor de borsten - dan, stiet de burgemeester zijne lange piek in den linker hoek en peilde al zijne verborgenheden; doch zijn wapen bonsde met kracht terug op den harden muur. - Met dezelfde voorzorg naderde men den rechter hoek, doch daar men nu niets van den achterkant te vreezen had, peilde men hem rond in alle richtingen. Reeds had burgemeester Goris, vier- of vijfmaal vruchteloos in het diepste des hoeks gesteken; als het hem eensklaps scheen, alsof zijne piek minder wederstand vond en dieper doordrong; koortsachtig trok hij zijn wapen een weinig terug en gaf een ruweren stoot op de plaats, waar zijne piek dieper scheen in te dringen.

- Ik voel iets!.. - sta gereed! fluisterde hij terzelvertijde links en rechts. - Hemel wat akelig gedruisch beantwoordt zijne uitroeping; God, het is het geklingel van blanke wapens!.. Op dien stond verloren de twee wachten, die de beweegbare barrikade droegen, gansch hun bewustzijn; de deur ontsnapte uit hunne handen, en viel met een helsch gedruisch op de teenen des burgemeesters.

Ai, ai, ai, ai!

zoo luidt een geheel vers van den griekschen tooneeldichter Sophocles; al kon Goris geen grieksch, toch herhaalde hij meer dan twintigmalen het klanknabootsende vers.

- Ai... ai... hulp! moord! schreeuwde de dappere bevelhebber. De koster en de veldwachter voelden al hunnen moed in de schoenen zinken, en in plaats van den

burgemeester ter hulp te komen, vloden zij de twee boeren achterna roepende uit al hunne macht: ‘Hulp! hulp!’

Op het hooren van al dit gerucht en gekerm, dachten de boeren, die buiten de wacht hielden dat men tot een treffen gekomen was. Ook op het noodgeschreeuw der vluchtenden stormden zij allen gelijk de kerk binnen. In het midden van den grooten beuk ontmoetten zij den hinkenden burgemeester.

- Ah! die vermaledijde deugenieten, die verwenschte guiten! die lafaards! die... in één woord hij vloekte en tierde, en braakte eene reeks scheldwoorden uit, gelijk wel eens Don Quixotte, tegen zijnen schildknaap Sancho Panca wanneer deze het vasthouden des stijgbeugels vergat, zoo dat zijn meester eene onwillekeurige groetenis maakte met het aanschijn in het zand.

- Wie, burgemeester, wie heeft u aangerand? vroegen zij.

- Wie? - wie? - die schelmen, die stroopers.... ah! een mensch eene deur op zijne teenen werpen, een gewicht van meer dan honderd kilos... Ai... ai, mij!...

Hoorende dat het gevaar voorbij was vermits de burgemeester zoo lang met de toegeloopene boeren redekavelde, voelden de veldwachter en de koster hunnen moed herleven.

- Wel, wel burgemeester, wat heb ik verschoten; ik meende niets min of meer, of gij werdt vermoord.

- Gij hadt mij, verduiveld, laten vermoorden, bloodaards dat gij zijt, sprak kwaadzinnig de burgemeester Goris.

- Ik toch voorzeker niet, bij den keizer, onderbrak stout de veldwachter, ik had mijnen sabel in de hoogte gereed om te kappen; op het ooogenblik dat de deur viel, hoorde ik iemand achter mij wegloopen; een booswicht die vluchten wil, dacht ik, en snelde hem op de hielen achterna.

- Het was zeker die vervloekte schelm, die de deur op mijne teenen zoo onzacht liet nederzakken, dat ik er ook wel veertien dagen lang de blauwplekken zal van dragen zegde de burgemeester.

Als nu Goris lang genoeg zijne gal had uitgebraakt, werd hij nieuwsgierig te weten, waar zijne piek was ingedrongen en wat het vervaarlijk gerucht had veroorzaakt. Men stak een lantaarn aan en als de geheimzinnige hoek verlicht was, vond men - raadt wat? - de twee tinnen ampullen welke Goris uit de smalle nis had geworpen. Ik laat u denken hoe de boeren lachten bij deze zonderlinge ontdekking.

Toch Goris die verstond dat dit roemruchtig wapenfeit hem nog jaren lang in al de omliggende dorpen zou doen bespotten, lachte niet; integendeel, het rood der gramschap steeg hem in het aanschijn.

- Koster, riep hij met gesmoorde stem uit: ik wenschte dat gij, met uw wijf, met uwe zotte dievenhistoriën....

Wat luide zucht stijgt uit St.-Antonius kapelle op en snijdt den burgemeester het woord af; hoor, wat dof gedruisch, men zou zeggen dat een man zich zwaar op den altaartrap nedervlijdt....

- Hoort ge nu wel, zuchtte de koster, zij zijn in de St.-Antonius kapel gevlucht, de dieven, die ik maar al te wel gehoord heb, de kerkdieven!....

De veldwachter, welke inderdaad moed genoeg bezat, nam het oogenblik waar om zijne faam te herstellen, die zeer in gevaar

PRIJSKAMP VAN ROME, 1865
TAFEREEL VAN M.P. VANDER OUDERAA. ZIE BLADZ. 11.

was gebracht door zijne slecht uitgelegde vlucht. Hij vatte den lantaarn meter haast, en begaf zich stout, met opgeheven sabel in de richting waar men de booswichten dacht te hooren. Vele burgerwachten haastten zich de kerk weder te verlaten, en ze te omcingelen; de overigen verborgen zich, zoo goed zij konden, achter eenen pilaar, niet uit schrik zoo als men welligt denke - o, neen, daar toe is een burgerwacht onbekwaam, het was voorzeker om de eene of andere hinderlage aan de booswichten te spannen.

Alhoewel de koster ook wel liever in hinderlage zou gelegen hebben, was hij verplicht als *aide-camp* nevens den burgemeester te blijven staan, die, onder het oog zijner wachten zoodanig zijnen moed voelde klimmen dat hij, in het midden van den grooten kerkbeuk, met gevelde piek, had post gevat.

Terwijl de koster zijn geweer in de beste houding poogde te nemen, om het weinige poeder dat nog in de pan bleef op het laadgat te kloppen, was de veldwachter de St.-Antoniuskapel genaderd. Hij meende nu een licht gesnork te onderscheiden dat maar weinig menschelijks had, hij was slechts op vijftien voeten afstands van het altaar; om niet verrrast te worden verschuilde hij zich achter eenen pilaar en stak den lantaarn vooruit, zoo dat eenige flauwe stralen lijnrecht op de trappen des altaars vallen... Hemel, wat zag hij!... iets grijsachtig, iets vervaarlijk groot en dik licht aan den voet des altaars levenloos uitgestrekt; hij kon niet goed onderscheiden wat het toch zijn mocht;.... kom, eene heldhaftige poging gewaagd... zoo dacht de veldwachter, en wierp uit al zijne kracht zijn sabel met den punt op het slapende iets... mensch, dier of wangedrocht.

Brown! Brown!... wat vreeselijk gehuil, dat is toch van geen mensch.... Welk afgrijselijk gedrocht, vliedt voorbij den veldwachter heen op de middelbeuk in. De koster ziet het en het nakend gevaar vertiendubbelt zijnen moed, hij legt aan, trekt den haan over, doch zijn geweer ketst af en het gedrocht loopt recht op hem aan; in zijne vertwijfeling, vat hij het vuurroer met de twee handen en slaat het met geweld op den aansnellenden vijand. Een akelig gegil, dat somber onder de wijde gewelven wedergalmt, beantwoordt dezen aanval, het gedrocht springt onverhoeds ter zijde en vlucht met een verbazende snelheid tusschen de beenen door van den burgemeester Goris, die den rug gekeerd had, om de kerk uit te vluchten. Door den geheimzinniger vijand van den grond opgelicht, klemt de arme man, meer dood dan levend, zich rond den nek van het viervoetig gedrocht welk met hem de groote kerkpoort uitsnelt, zonder dat een der verborgene wachten zich verroeren dorst.

De koster, den burgemeester ziende wegvoeren, twijfelde nu geen oogenblik meer of het vreeselijk verschijnsel was niets anders dan de duivel in persoon. Ook luidkeels roepende: *vade*, *Satan! vade*, *Satan!* snelde hij den armen Goris achterna en maakte menigvuldige kruisen. Helaas! in het voorportaal vond hij den rampzaligen burgemeester levenloos uitgestrekt liggen. Op zijn hulpgeroep kwamen de veldwachter en de nog bevende burgerwachten aangeloopen. ‘Ach! zuchte de koster, de duivel heeft den burgemeester gewurgd.’ - ‘De duivel heeft hem gewurgd!’ herhaalden de aanwezigen met afgrijnzen.

Vier der sterkste mannen spanden hunne krachten in en droegen het zware lichaam buiten de kerk, onder de opene lucht. Daar stonden de overige boeren bleek, bevend en gansch verslagen. Zij hadden een vervaarlijk gehuil gehoerd, en een weinig nadien een wangedrocht van een ongeloofelijke lengte en dikte de kerkpoort zien uitsnellen; het spook was in een wit baarkleed gehuld, droeg twee kleine horentjens boven zijn

spitsen snuit en had een - wonderlijken dunnen staart! Een der burgerwachten, alhoewel hij slechts een halven haan aan de verroeste kling zijns vuurroers droeg, beweerde geschoten te hebben en den kogel was door het lijf des vluchtelings gegaan, zonder hem te hinderen.

De duivel echter had den burgemeester Goris niet gewurgd, neen, want de scherpe lucht werkte op de verbijsterde zinnen des mans, zoo dat hij haast weder tot het bewustzijn kwam; hij was slechts bedwelmd van schrik, de arme vent. De koster beweerde echter dat zijne bezweering het leven aan den burgenmeester Goris had gered.

Na het volbrengen dezer heldenfeiten trok gansch het legercorps der burgerwacht weder in de wachtzaal terug, waar men tot den aanbrekenden morgen over het voorgevallene bleef redekavelen. De koster en bijzonder de veldwachter pochten niet weinig over hunnen moed, en menig glas werd er op hunne heldhaftigheid geledigd.

* * *

's Anderdaags bemerkte de kosteres Marjan, dat het groote vette verken uit het hok verdwenen was.

- Piet, kermde zij, dat heeft voorzeker de duivel nu weer gedaan, ons schoon, dik verken is weg. Ach! Onze Lieve Vrouwe, sta mij bij, wij zijn geruïneerd! - Ach! daar liep geen schooner vetter verken in gansch het dorp!...

Op het hooren dezer weeklachten liep de koster in eenen adem naar het hok. Inderdaad, het verken was verdwenen; doch de koster bemerkte welhaast dat de grendel van het hok afgebroken was, en alzoo het verken wel zonder de hulp des duivels er kon uitgeloopen zijn. Hij legde dit zoo aan zijne vrouw uit, en beiden begonnen in den omtrek rond te zoeken, tot dat men eindelijk het verken vond snorkend en wroetend in het gras des - kerkhofs.

Bij deze onverwachte ontdekking scheen de kosteres door een zonderling gepeins getroffen, althans zij sloeg zich de hand voor het hoofd, aanschouwde eene wijl met zonderlingen ernst het wroetend verken, en borst dan in een onweerstaanbaren schaterlach los.

- Ach, Piet lief, riep zij uit, als gij den *Angelus* 's avonds gaat kleppen, laat gij de deur achter u open staan, en....

Doch op des kosters voorhoofd glom eensklaps een hevig rood - was het van woede en toorn of was het van spijt en schaamte?...

- Vrouwe, riep hij gebiedend uit, vrouwe, ik verzoek u te zwijgen - het is de duivel geweest zeg ik u en - ware het iets anders geweest, dan wil ik nog hebben dat het de duivel zij!...

Velen in het dorp beweeren nog heden, dat de burgerwacht den duivel uit de kerk verjaagd heeft; alhoewel eenige kwâtongen het gerucht verspreid hebben, dat de koster alle avonden, vooraleer slapen te gaan, zich in persoon gaat verzekeren of zijn verkenshok wel goed en stevig gesloten is.

X.

Groote prijskamp van schilderkunde (gezegd van Rome), bij de koninklijke Academie van Schoone Kunsten van Antwerpen.

In den loop van het jaar 1865 had de groote prijskamp in de schilderkunde plaats; het Staatsblad van 19 augusti bevatte het volgende koninklijk besluit:

'Art. 1. Bij afwijking van art. 49 van het koninklijk besluit van 27 maart 1855, houdende herinrichting der koninklijke Academie van schoone kunsten te Antwerpen, zullen de stukken, vervaardigd voor de groote prijskampen bij die Academie gesticht, niet meer tentoongesteld worden alvorens beoordeeld te zijn.

'Na de beoordeeling zullen ze gedurende acht dagen te Antwerpen en te Brussel tentoongesteld worden.'

De jury des prijskamps van 1865 was samengesteld als volgt: De heeren J. CANNEEL, bestuurder der koninklijke Academie van Gent;

N. DE KEYSER, bestuurder der koninklijke Academie van Antwerpen;
L. DE TAEYE, bestuurder der koninklijke Academie van Leuven;
LE BRUN, overste en d.d. bestuurder der afdeeling van schoone kunsten bij het ministerie van binnenlandsche zaken;
B^r. HENDRIK LEYS, kunstschilder, te Antwerpen;
J.F. PORTAELS, kunstschilder, te Brussel;
ROBERT, kunstschilder, leeraar aan de koninklijke Academie van Brussel;
J.J.F. STALLAERT, bestuurder der koninklijke Academie van Doornik;
E. SLINGENYER, kunstschilder, te Brussel;
J. SWERTS, kunstschilder, te Antwerpen;
CH. WAUTERS, kunstschilder, te Brussel.

Het onderwerp aan de mededingers ter uitvoering gesteld was het volgende: '*De plaatsing der lichamen van de heiligen Petrus en Paulus in de catacomben;* de apostelen ondergingen beide de marteling op hetzelfde oogenblik. Petrus werd gekruisd, Paulus onthoofd; hunne lichamen werden geplaatst in de catacomben; eenige oostersche christenen waren voornemens de lichamen over te brengen naar hun land.'

Van zoodra als de stukken tentoongesteld waren, verdrongen zich de nieuwsgierigen in de zaal der Academie, Venusstraat.

M. Hennebicq, van Doornik, aan wiens werk den eersten prijs werd toegekend, maakte een tafereel dat door opvatting, door gedacht indrukwekkend is, doch waarin het bewijs doorstraalt dat de jonge verdienstelijke schilder zich niet genoegzaam heeft weten te verplaatsen in den toestand door hem gemaald. De heer Hennebicq laat het bijzetten der lichamen in de catacomben over dag geschieden, iets wat de eerste christenen die aan de vrome verrichting deelnamen onvermijdelijk zou blootgesteld hebben aan het lot door Petrus en Paulus ondergaan. Onder dat oogpunt beschouwd, heeft de kunstenaar dus gemist.

Petrus en Paulus liggen op eene voor een altaar staande berrie; aan den rechter kant staat een priester die de gebeden der dooden leest; links verdringen zich de geloovigen, voorafgegaan van maagden met palmtakken in de hand. Het gelaat van al de aanwezigen teekent droefheid, ontzetting, schrik. De twee mannen wier lichamen voor het altaar zijn neêrgelegd, waren gisteren twee apostelen, waarvan de eene de

eerste Paus was; thans zijn zij martelaren, heiligen. De achting die hunne geloofsgenoten hun toedroegen is in eenen heiligen eerbied veranderd. De kunstenaar heeft zeer goed doen uitschijnen hoe die heilige eerbied al de in de catacomben vereenigde belijders der vervolgde nieuwe leer vervult.

Wij moeten echter doen opmerken dat de verschillende kleederdrachten, namelijk van den priester enz., alsook de versieringen van het altaar, lampen en muurschilderingen eerst ongeveer drie eeuwen na het tijdvak waarin de heer Hennebicq ze voorstelt in zwang gekomen zijn. Voor het overige heeft de schilder in de uitdrukking van het godsdienstig gevoel zich wezenlijk overtroffen, en juist datgene aan den dag gelegd wat veelal aan onze jonge schilders ontbreekt. Het laat zich dus voorzien dat de primus van den laatsten prijskamp van Rome een ernstig kunstenaar worden zal.

Over het algemeen is M. Hennebicq's samenstelling als schildering wat koud van toon en al te stijf van uitvoering, te conventioneel.

Het spijt ons dat de heer Hennebicq ons geene teekening van zijne schilderij heeft medegedeeld, zooals de heer vander Ouderaa, die den 2^{den} eersten prijs bekwam, gedaan heeft. Wij zouden dan in de gelegenheid geweest zijn, gelijk wij voor den heer vander Ouderaa deden, eene plaat te laten vervaardigen die eene duidelijke voorstelling van des jongen kunstenaars werk zou hebben gegeven. Hier zij bijgevoegd, dat de samenstelling van den heer Hennebicq, in plaat gezien, veel zou hebben gewonnen.

M. vander Ouderaa's tafereel trok vooral de aandacht door zijne echt vlaamsche kleur en den krachtigen toon waarin het was geschilderd. Het onderwerp, hoewel met betrekkelijk veel gemak bewerkt, was niet eenvoudig genoeg behandeld; het tooneel leek zoo wat al te dramatisch voorgesteld te wezen. In tegenstelling met wat bij zijnen medestrever plaats vond, had bij den heer vander Ouderaa de schilder den denker overtroffen. Op de schilderij van den heer vander Ouderaa is de H. Paulus reeds begraven onder een gewelf der catacomben, terwijl men met de graflegging van den H. Petrus bezig is; de H. Paulus houdt den martelaarspalm in de hand.

Naar onze meening heeft de heer vander Ouderaa trouwer dan de heer Hennebicq het opgegevene onderwerp gevolgd. Dat is ten minste eene begrafenis en zij geschiedt bij nacht, zoo als door de kerkelijke geschiedenis vermeld wordt. Het tafereel is in al zijne deelen zeer zorgvuldig uitgevoerd.

De schoone plaat die wij op bladz. 9 mededeelen zal een juist gedacht van de samenstelling geven.

De heer vander Ouderaa is een leerling der Antwerpsche Academie.

De heer Hennebicq ontving zijne opleiding bij de heeren Stallaert en Portaels.

De rechters van den wedstrijd hebben den eersten prijs bij verdeeling aan de heeren Hennebicq en vander Ouderaa toegekend.

Aangezien echter de reglementen niet toelaten den prijs te verdeelen, zoo besliste de jury, met eenparige stemmen, den heer minister van binnenlandsche zaken te verzoeken twee eerste prijzen toetestaan en aan den heer vander Ouderaa gedurende vier jaren eene gelijke wedde als aan den heer Hennebicq toe te leggen.

De minister schijnt dit verzoek niet te hebben kunnen bewilligen, omdat het geval niet in de bestaande reglementen voorzien was. Hij heeft zich echter bereid verklaard den heer vander Ouderaa een hulpgeld te verleenen, op voorwaarde dat de stad en de provincie Antwerpen van harentwege insgelijks een hulpgeld aan den jongen kunstenaar zouden hebben toegekend.

Wij stippen met genoegen aan dat de heer gouverneur der provincie, de bestendige deputatie van den provincieraad en het gemeentebestuur van Antwerpen met de meeste bereidwilligheid de noodige sommen hebben verleend om den heer vander Ouderaa in staat te stellen even als M. Hennebicq eene kunstreis te ondernemen.

In den prijskamp waarvan wij spreken, en die eenmaal te meer de degelijkheid van het aan onze Academie gegeven onderwijs heeft doen blijken, werd eene eervolle melding verleend aan den heer de Wilde, van St.-Nicolaes. Even als de heer vander Ouderaa is de heer de Wilde een leerling van de Antwerpsche Academie.

Kronijk.

Antwerpen. - Het gedenkteeken bestemd om op het graf van dokter Rademakers te worden geplaatst, is in het kindergasthuis Louise-Marie tentoongesteld geworden gedurende 10 dagen. Het is vervaardigd door den beeldhouwer M. Jos. Ducaju, volgens eene teekening van M.F. Durlet.

- Sedert de heropening der volksbibliotheek, heeft de maatschappij *de Toekomst* 3742 boekdeelen aan het volk ter lezing gegeven. Heden nog zijn 310 boekdeelen in omloop. Bij voortduring groeit het getal lezers aan; kortelings werden 178 nieuwe toegangsbewijzen afgeleverd. Ook ontving de maatschappij een ruim getal giften in boeken, namelijk: Van M.F.J. Loos 66 nederlandsche boekdeelen, voornamelijk reis- en landbeschrijvingen; van M.G. vande Velde 70 boekdeelen, waaronder de volledige werken van Chateaubriand; van verschilligen nog 237 boekdeelen. De inschrijvingslijsten tot het verkrijgen van jaarlijksche bijdragen, bekwamen 38 nieuwe inschrijvers. Als een merkelijk bewijs van vooruitgang dient aangestipt te worden, dat het getal der lezers die het letterkundig gedeelte der boekerij verlaten om zich wetenschappelijke en geschiedkundige werken te verschaffen, dagelijks aangroeit

Brussel. - Bij ministerieel besluit van 15 januarij, is er tusschen de belgische beeldhouwers en plaatsnijders eenen prijskamp geopend voor de uitvoering van een plaasteren penning, verbeeldende het halfgezicht des konings.

De prijs bestaat in eene somme van 1500 fr.

De kunstbeoefenaren welke willen mededingen, moeten voor 30 mei aanstaande hun adres inzenden bij het departement van binnenlandsche zaken.

- Wij lezen in een vlaamsch dagblad: ‘Vele zaken worden in Brussel bevoorrecht, de vlaamsche taal alleen wordt er vergeten. De schouwburg van het Park is als de tentoonstelling van de vervallen fransche letterkunde en krijgt van den gemeenteraad eene toelage van 15,000 fr. In de Universiteit, op het stadhuis, in den letterkundigen kring, worden er een oneindig getal lessen en verhandelingen gegeven, doch geene enkele in of over het vlaamsch.’

Toen koning Leopold I, bij de inhuldiging van een nieuw stapelhuis te Gent, deze fransche woorden boven de deur las: *entrepot public*, vroeg hij aan de personen die hem omringden: *Mijnheeren*, *ben ik wel in de hoofdstad van Vlaanderen?* Dat de

brusselsche gemeenteraad die woorden eens goed overwege en voldoening schenke aan de vlaamsche bevolking der hoofdstad.

- M.A. Storms heeft van M. de Borchgrave, sekretaris des konings, een vleienden brief ontvangen voor de toezending aan Z.M. van zijnen koorzang: *Le roi est mort, vive le roi!*

- M. Louis Gallait is voornemens eene episode te schilderen uit het dramatisch einde der twee gebroeders Jan en Cornelis de Witt. Ten einde op de plaats zelve, alwaar de feiten gebeurd zijn, studiën te doen, heeft de schilder van Egmont en Hoorn en van zoo menig ander meesterstuk zich voor eenigen tijd naar 's Gravenhage begeven, waar hij kostbare aanduidingen heeft gevonden in de verzameling printen van den tijd, toebehoorende aan de heeren van Sijpestein en Wintjens; die heeren hebben zich verhaast die ter beschikking van den beroemden kunstenaar te stellen.

- De belgische koninklijke Academie, den 7 februari 1816 gesticht, zal dit jaar den 50^{n} verjaardag van haar bestaan vieren. De klas der letteren heeft reeds eenige voorbereidende schikkingen genomen met het oog op dien verjaardag. De openbare zitting der klas, die in de maand mei zal plaats hebben, zal buitengewoon plechtig zijn. Er leeft maar één lid meer, die in 1816 bij de openingszitting aanwezig was, het is M. d'Omalius-d'Halloy, onder-voorzitter van den Senaat.

- De koninklijke commissie van geschiedenis werd op 22 januarij door den koning ontvangen. Haar voorzitter, baron de Gerlache, heeft Z.M. het eerste deel aangeboden der *Table chronologique den chartes et diplômes imprimés*, *concernant l'histoire de la Belgique*, beginnende met het jaar 275 van onze tijdrekening en eindigende met het jaar 1100.

De koning heeft op de woorden, welke hem door M. de Gerlache waren toegericht, geantwoord dat hij een levendig belang stelde in de werkzaamheden, welke ten doel hebben licht over de nationale geschiedenis te verspreiden, geschiedenis, zegde hij, welke zoo rijk is aan gedenkwaardige gebeurtenissen en roemrijke feiten.

- In de klas van schoone kunsten der koninklijke Academie van Brussel hebben de volgende kiezingen plaats gehad, in vervanging van overledene leden. Zijn gekozen: Afdeeling der graveerkunde, voor eene plaats van lid in vervanging van wijlen M. Braemt: M. Julius Leclercq, te Brussel. Afdeeling der wetenschappen en letteren, voor eene plaats van lid in vervanging van wijlen den kolonel Demanet: M. Adolf Siret, briefwisselend lid der klas, te St. Nikolaas. Voor eene plaats van geassocieerde, in vervanging van M. Franz Kügler: M. Karl Schnaade, te Berlijn. Afdeeling der beeldhouwkunde. Voor twee plaatsen van geassocieerden: MM. Jouffroy, lid van het Instituut van Frankrijk en Frederik Drake, van Berlijn.

TAFEREEL VAN M.C. CAP, AANGEKOCHT DOOR DEN HEER D'HUIVETTER.

Daags voor de kermis.

In de tentoonstelling van schilderijen, het verledene jaar door de afdeeling van beeldende kunsten in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* geopend, werd de schilderij van den heer C. Cap, door den heer d'Huivetter aangekocht en getiteld: *Daags vóór de kermis*, met gunstige onderscheiding opgemerkt.

De bovenstaande plaat geeft van dit tafereel eene getrouwe afbeelding.

‘Morgen zal het kermis zijn....’

en op de hoeve waarover de flinke hier afgebeelde vrouw de helft van het bewind heeft, zit men geweldig in de slameur. De algemeene kuisch, de groote schoonmaking schijnt geschied te zijn; maar er dient nog gezorgd dat de kermisgasten zich niet te beklagen hebben over den kermisdisch.

De in de hooge schouw over het vuur hangende ketel bevat waarschijnlijk een voorraad opgelegd goed, snijboonen, witte koolen, die tegen morgen gereed afgekookt wordt en met wier smakelijkheid de knappe huismoeder verhoopt dat zij eer inleggen zal.

Het koken der rijstpap, waarvan zij de laatste schotel ter verkoeling gaat wegzetten, is afgeloopen en de jonge pachteres schijnt er niet kwaad om te zijn, want rijstpap goed te koken heeft heel wat aan. Maar deze berg licht de brave vrouw nu gelukkig achter den rug! Hare rijstpap *is* goed, en mocht de kookster haren eigen smaak niet gelooven of zich al te toegeeflijk wanen voor het werk harer handen, de graagte waarmede hare twee jeugdige huwelijks-spruiten den ketel waarin de rijstpap werd

gekookt, uitschrappen, stelt haar volkomen gerust, want zij weet bij ondervinding hoe kieskeurig kinderen zijn. Tot grooten schrik van het kleine bolwangige meisje, betuigt zelfs de kat lust om mede een voorproefje van de kermistafel te nemen.

De heer Cap heeft dit eenvoudig onderwerp heel bevallig uitgewerkt tot een frisch tafereeltje, dat het talent van den jongen schilder inderdaad tot eere strekt en ten volle de onderscheiding verdiende hem door den aankoop in de tentoonstelling van het Verbond ten deele gevallen. De heer d'Huyvetter, de kooper der schilderij, bewoont Amerika.

Schetsen uit Litthauen.

De wisselingen van het lot brachten mij naar Memel, Duitschlands noordelijkste grensstad, en ik moet bekennen, dat het mij een wezenlijken strijd kostte, eer ik den innigen afkeer van het ver afgelegen Litthauerland, kon overwinnen. Ik had van mijn nieuw verblijf zooveel gehoord dat het mij schrik inboezemde, maar hoe was ik verrast, toen ik al die schrikbeelden voor de wezenlykheid zag verdwijnen. Ik geloofde in eene halve wildernis te komen, en kwam in een landje, dat naar zijnen uiterlijken schijn veel overeenkomst heeft met het Dessausche; slechts het aantal dorpen ontbreekt, maar niet zijne schoonheid.

De streken van Litthauen mogen met die aan den Main en Rijn wel niet kunnen wedijveren; toch bieden zijne korenvelden en weiden, die door Pregel en Memel doorsneden zijn, met de daar tusschen liggende sombere dennenbosschen en lichtgroene berkenwouden, in wier toppen kor- en oorhaan zwiert, zijne heidegronden en zwarte turfveenen, zulke lieflijke gezichten aan, dat ieder, die met een oplettenden blik dit land beschouwt, ook daar een schoonen tuin Gods vindt. Gouden oogsten en rijke kudden getuigen van de oorspronkelijke kracht des moederlijken gronds. Wie heeft nooit van de vruchtbare Tilsiter-streek gehoord, dat groote Delta van den Memelstreek, die hare bewoners eenen overvloed aanbiedt, zooals weinige landen hem hebben? Daar rijpt het zwaarste koren, daar vlijt zich de breede stier in het zachtste klaver, daar verrijzen de boerenwoningen, wier bewoners, in het gevoel hunner waarde, zich met trotschheid boeren noemen en met alle genoegens des levens vertrouwd zijn. Op de hoogere vlakten en enkele hoogten, weiden talrijke kudden *merinos*, wier stamvaders eens aan gene zijde der Pyreneën op de Sierra Monera hun voedsel zochten, rundvee van Engelsch, Zwitsersch en Oost-Friesch ras, en edele rossen, wier vaders eens in Arabië's brandende steppen kameelmelk dronken en de grootste rijkdom van rondzwervende Beduinen waren.

De schilderachtige oevers van den Memel en de kleine heuvelketen, welke, door het Rombinus gebergte gekroond, het vriendelijke Tilsit insluit, zijn wegens hunne schoonheid veel geprezen en een hoogst verrassend gezicht verschaft den vreemdeling die smalle landtong der Curische Neering, die in eene lengte van 14 mijlen, het Haff van de Oostzee scheidt, waarop men tusschen twee groote wateren het verrukkelijke uitzicht geniet aan den eenen kant op het schuimende Bernsteenmeer, en aan den anderen kant op den waterspiegel van het Haff. Door de zon verlicht, schijnt de zandrook der Neering, in de verte gezien, naar een schitterend sneeuwgebergte te

gelijken; maar bij zonsondergang, biedt deze zandkust hare schaduwzijde aan, en schijnt dan een somber gebergte te zijn, dat zich boven den spiegel van het Haff verheft.

En nu de menschen! Ik kan verzekeren, dat Litthauen in weerwil van zijne afgescheidenheid van Duitschland, en in weerwil der angstinboezemende nabuurschap van den Russischen kolossus, tot de gelukkigste provinciën van Pruisen behoort, dat vooral zijn volkstam echt Duitsch gezind is, en zich door eene beminnenswaardigheid onderscheidt, die elken vreemdeling terstond boeit. Het is een slach van brave menschen, die eene hartelijkheid en goedhartigheid, zooals men ze slechts zelden ontmoet, aan den dag leggen; het is een natuurvolk, vol van kinderlijke naïveteit, en daarbij echt nationaal. De meeste Litthauers zijn nog afstammelingen der oude oorspronkelijke bewoners, die in weerwil van hun wisselend lot, toch hunne oude taal, hunne oude kleederdracht en vele van hunne oude zeden nog behouden hebben, en daar nog trotsch op zijn.

Hunne taal heeft veel eigendommelijks; zij is zacht, voor het gezang zeer geschikt en hoogst dichterlijk. Den Oosterschen oorsprong verraden de namen van zulke voorwerpen, welke het Oosten eigen zijn, zoo als: palmboom, *werba*, aap, *bezdzemka*, kameel, *werbludas*, enz.; voorts de sporen van menige kunde, die daar inheemsch was, en eindelijk de eigenaardige samenstelling der taal, die met het Sanskrit en het Grieksch veel overeenkomt. Daar het Litthausche volk intusschen geene letterkunde bezit, zoo is aan de beschaving der taal niet te denken; integendeel, daar Duitsche zeden en taal rondom meer heerschende worden, neemt zij een meer vreemd karakter aan.

Geheel nationaal is de Litthausche kleederdracht; de vrouwen onderscheiden zich daarin voornamelijk; zij dragen namelijk een kort jak, uit fijner of grover laken, al naar den stand, en een wijden rok van eene roodgroene en gestreepte stof, waaronder zy er nog vijf tot zeven dergelijke over elkander aantrekken, naarmate het jaargetijde is. Om het hoofd hebben zij een bonten doek geslagen, en daardoor onderscheidt zich de vrouw van het meisje. Allerliefst is het hoofdtooisel van het meisje; breede lokken zijn naar het voorhoofd toegewonden als Egyptische Ammonshorens. Deze Creusa-vlechten, die alleen door Litthauschen gevlochten kunnen worden, die breede voorhoofdlinten, gelijkende op de hoofdversiersels der Vestaalsche maagden, hebben een antieken stempel, en schijnen van de dracht der voormalige priesteressen ontleend te zijn. In de armste hutten vindt men aldus opgesierde meisjes aan het borduurraam zitten, die het gespannen doek, waarop, zonder voorbeeld, met kool de bevalligste teekeningen gemaakt zijn, met keurigheid borduren. Op feestdagen ziet men de meisjes in blauwe, met visch-otterpels omzoomde *kasawaiken*, die van eene zeer eigenaardige snede zijn, rondwandelen; de hals en schouders zijn met goudtressen en bonte boorden van garen afgezet, en in het midden wordt de schilderachtige kleeding door een breeden, bontgewerkten *pas* samen gebonden, aan welks einden zware kwasten afhangen. Wanneer nu daarbij nog de keurig bewerkte linnen shawl komt, die achteloos over de schouders wordt geworpen, en waarbij de blauwe kleeding goed afsteekt dan vergeet men, dat men slechts boerenmeisjes ziet. De schoone, aan het Oosten herinnerende gelaatsvorm, de krachtige lichaamsbouw, vereenigd met eene edele houding, de gelukkige mengeling van eigenwaarde en liefelijke bevalligheid, brengt den vreemdeling in bewondering. Nog moet ik aanmerken, dat de meisjes en vrouwen al deze mode-artikelen zelf vervaardigen, en hare shawls en linten met spreuken en verzen, die zij zelven

uitdenken, met garen en zijde geborduurd, zeer lief versieren.

De mannen dragen lange blauwe rokken van grof wollen stof, insgelijks zelf bereid laken, zonder knoopen, die slechts met haken en lussen van voren gesloten kunnen worden; het hoofd is met lang, doorgaans blond haar gedekt; des zomers dragen zij een lagen zwarten hoed, en des winters is deze ook wel met eene blauwe lakensche kap voorzien, die, afhangende, het gelaat slechts als door een helm bij open vizier laat zien; maar in de hoogte geslagen, op die kappen gelijken welke men op afbeeldingen van oude Zwitsersche boeren nog ziet. De broeken zijn wijd, de borst open, daarbij een lederen gordel van elandshuid om het lijf, nog een overbljfsel uit vroegere tijden. Menige oude Litthauer stelt zoo het beste model van een oud Duitsch jongeling voor; slechts moet men hem niet op de voeten zien, wier bekleeding slechts bij de rijken uit korte laarzen, bij de meesten daarentegen uit vlechtwerk van lindenbast, *paresken* genoemd, bestaan, die ieder Litthauer zelf vervaardigt.

Eenvoudig is hun voedsel. Een gezond grof brood, aardappelen, melk en vleesch, een zure brij uit havermeel, met melk overgoten *(kisselis)*, of erwtenbrij met spek *(szuppinys)*, ook boterdeeg met geronnen melk en saffraan voorzien, alsmede de zoogenoemde *bartsch* of *budschwing*, uit roode wortelen met vleeschnat gekookt en gezuurd, maken hunne voornaamste spijzen uit. De gewone drank is een dun, uit gerst en haver gebrouwd bier, *alaus* genoemd, bij feestelijke gelegenheden sterke meede.

De Litthauer bezit alle deugden van eenvoudige en geïsoleerde volken, daarentegen weinig van hunne gebreken. Loffelijk is de verdraagzaamheid en broederlijke liefde, waarin zij met elkander leven, de edele gastvrijheid, zoo als men ze schier alleen in het Oosten vindt, en de werkzame deelneming voor ongelukkigen. Daarmede verbinden zij eene hooge achting voor alles, wat godsdienst is; van daar de liefde jegens hunne zielverzorgers, alsmede de gewoonte, om ernstige gebeurtenissen in het leven door kerkelijke wijding te heiligen. Zelden zijn onder hen voorbeelden van misdaden. Zij onderscheiden zich zeer van hunne naburen, de ruwe Russen en de krijgszuchtige Polen, door een edel zelfgevoel. Het verraadt eene prijzenswaardige zelfstandigheid in het Litthausche volkskarakter dat die edele trek zelfs onder de langdurige heerschappij der Polen niet verloren is gegaan. Moed, dapperheid en vaderlandsliefde treft men bij hen aan, en bovenal eene gloeiende liefde voor hun koninklijk huis. Hunne vrouwen en dochters genieten van oudsher den bijzonderen lof van kuischheid, en het strekt het volk ter eere, dat zijne taal voor de ondeugd van echtbreuk geen bijzonder woord heeft, en dat daarom het zesde gebod bij hen slechts door eene omschrijving vertaald kan worden. Ook in hunne liederen ademen zij een geest van zedelijke kuischheid en een zoo kiesche smaak zoo als men zulks in volksliederen van andere natiën niet gewoon is te vinden. Daarmede verbindt zich eene zekere teederheid van gevoel en een bekoorlijke eenvoud, met natuurlijke geestigheid gepaard, die men met de zeden van het over 't algemeen niet juist beschaafde volk nauwelijks zou kunnen vereenigen, wanneer de ervaring niet ook elders geleerd had, dat deze eigenschappen nie juist een voorrecht der zoogenaamde beschaafde volken zijn, en dat de edele gave der dichtkunst zich niet aan hemelstreken bindt.

Natuurlijke blijmoedigheid, gezang en dans veraangenamen hun leven; de Litthauer is natuurdichter. Nog ten huidigen dage zingt hij zijne *dainos*, zoo als voor 400 jaren, en aangenaam is het te zien, wanneer eene schaar van jongelingen en jonge dochters,

feestelijk gekleed, in den vroegen morgen des zondags de Memel af of langs het strand van het Haff op hunne booten naar de kerk vaart, terwijl zij de riemslagen met beurtgezang begeleiden.

De voornaamste bezigheden der Litthauers zijn akkerbouw en veeteelt; zij, die om het Haff en langs de grootere rivieren wonen, leggen zich ook op de visscherij toe; doch met bijzondere voorliefde wordt de paardenfokkerij gedreven.

De Litthauer is een geboren cavallerist; reeds als knaap rijdt hij te paard zonder zadel en toom. Ieder boer houdt zoo vele paarden, als hij maar houden kan. Eenen Litthauer te voet zien gaan, behoort tot de grootste zeldzaamheden; zij gaan geen geweerschot ver; zelfs naar de kerk begeven zich man, vrouw en kind te paard. Ook rijdt men naar de markt, en op alle markt- en zondagen ziet het er op de straten uit, als of er regimenten cavallerie binnengerukt waren.

Voor den wintertijd heeft ieder boer vele sleden, die, onaangezien de koude, altijd open en ongedekt zijn. De winter vertoont zich zelden elders in al zijne heerlijkheid zoo als hier. Daar het land tusschen het Haff en den Memelstroom bijzonder vlak is, zoo wordt dit deel van Litthauen terstond bij de eerste vorst in een oogenblik een spiegel gelijk, land en water eene vaste, onafzienbare kristallen brug. Het Haff heeft steeds menigvuldige spleten en scheuren; echter wordt de rid terstond na de eerste nachtvorst over Haff tot aan de Neering en naar Koningsberg en Memel gewaagd. Wanneer het ijs zoo spiegelglad is, moet men tot eene sledevaart op het Haff den wind afwachten; want waait hij van ter zijde, dan vliegt de slede om de paarden heen, en een stevige voerman moet met ijssporen onder de laarzen de richting houden als een stuurman. Ook is zulk eene Haff-slede van een langen disselboom, met haken en planken, pieken en touw voorzien, ingeval men door het ijs mocht zakken, en ook om over de dikwijls zeer breede spleten van het ijs te komen. Maar het is dan ook een waar genoegen, om over deze wijde vlakte heen te glijden, waar men uren lang geen oever ziet, en dezen bovendien vermijden moet, dewijl het ijs daar al zeer licht doorbreekt. Op deze wijze galoppeert men in eenen halven dag van Labiau naar Memel, 18 mijlen ver over het Haff, waartoe men anders ten minste twee dagen noodig heeft.

Zooveel over Litthauen in het algemeen, en nu make de vriendelijke lezer nog een klein uitstapje door het land.

Terstond achter het vriendelijk aan de Alle gelegen stadje Wehlau treedt men het Litthausche gebied in; ik verwachtte terstond zeer groote weiden voor mij te zien en een groot aantal schoone paarden op dezelve te vinden; want men had mij gezegd, dat Litthauen slechts een groot weiland was. Evenwel stiet ik slechts op bosch en veld; maar dit kwam daar van daan, dat ik op den hooger gelegen weg naar Insterburg reed; maar niet door het breede, door hooge oevers begrensd weidal van de Pregel-rivier. Dit Pregelsdal met zijne nevenrivierdalen vormt de weelderigste weiden. Zoo nu in dit opzicht mijne verwachtingen teleurgesteld werden, zoo werden zij in een ander opzicht weder

overtroffen; namelijk wat de schoonheid des lands aangaat. Ik meende in het Dessausche gekomen te zijn, zoo rijk bebouwd en levendig kwam mij de vlakte voor, en een deel er van is ook inderdaad het eigendom van den hertog van Dessau. Deze vorstelijke Dessausche bezittingen, 5 mijlen langs den Pregel heen, zijn allervoortreffelijkst aangelegd als een waar sieraad van Oost-Pruisen. Vorst Leopold van Dessau kocht in 1721 deze vruchtbare streek lands voor 70,000 Rthlr. en wel by de volgende gelegenheid. Door de pest- en veeziekten was die streek destijds in een zeer treurigen toestand geraakt, en Frederik Willem I wekte den genoemden vorst op eene reis door Litthauen op, om hetzelve te koopen. De vorst gaf er gehoor aan en besteedde later aanmerkelijke sommen, om er Duitsche kolonisten te vestigen, waarvan de koning hem weer een privilegie gaf, volgens hetwelk alle bezittingen tot adelijke rechten verheven werden, en de vorst de rechtsbedeeling en de jacht onder zich verkreeg. Voornamelijk onderscheidt zich het groote prachtige dorp Gr. Bubainen, op den Hoogen Pregeloever eene mijl van Insterburg gelegen, met sluizen en groote voortreffelijk ingerichte molens. Het marktvlek Norkitten omgeven van hopvelden - Litthavens wijnbergen, is de zetel van het bestuur dezer goederen. Eene levendige koopstad is Insterburg in eene zeer vriendelijke streek, voorheen een heidenburg, thans de zetel van een hoog gerechtshof; ik kwam hier juist op marktdag aan, toen alle straten en pleinen van Litthausche landlieden en hunne paarden wemelden. Hunne taal, schier tot een enkel schreeuwen ontaard, klonk mij als Grieksch in de ooren.

Een aangenamen indruk verschaft het stadje Gumbinnen met zijne breede, lijnrechte straten en zijne vriendelijke huizen. Frederik Willem I verhief hetzelve van een dorp tot den zetel van het bestuur voor het Litthauer departement, en liet de stad volgens een door hem zelven ontworpen plan in 1724 opbouwen. De naam der stad moet, zoo als men beweert, van Gumbas (eik) afstammen, onder welken de oude Litthauers hier eens hunnen goden offerden. Hier en in de omstreken leven vooral vele Salzburgers, die zich door hunne nijverheid, door huiselijkheid en door een zekeren aartsvaderlijken aard onderscheiden. De aangenaamste bezigheden zijn voor de Salzburgers de akkerbouw, brouwerij en branderij; zelden oefenen zij een handwerk uit, nog zeldzamer wijden zij zich aan de wetenschappen.

Noord- en Oostwaarts van Gumbinnen wordt het landschap eene der vriendelijkste streken van Oost-Pruisen. Een land rijk aan dorpen, doorsneden door een groot aantal kleine rivieren, vol van de weelderigste bouwlanden en weiden. De geheele streek gelijkt op een tuin. Midden op dezelve licht Trakehnen, de hoofdstoeterij der provincie en wellicht de grootste stoeterij van Europa; zij bestaat uit 12 voorwerken, waarvan elk met akkers en weiden en van alles voorzien is, om de aan haar toevertrouwde paarden behoorlijk te verplegen. Van de heerlijkste soort zijn de klavervelden en weilanden; slechts het hooi van de eerste snede wordt voor de dekpaarden, dat van de tweede snede voor het trekvee gehouden; dit werd zoo bepaald door Frederik Willem I, voor omtrent 100 jaren. Doch eerst onder Frederik II, naden zevenjarigen oorlog, kreeg deze stoeterij hare vermaardheid. Onder andere kocht vorst Potemkin hier een negental hengsten voor de keizerin Katharina voor 2500 dukaten, en vorst Radziwill even zooveel merriën. De generaal Seidlitz reed alleen op Trakehner paarden. Zelfs aan Frankrijk werden destijds reeds paarden verkocht. In later tijd is hier de paardenfokkerij nog aanmerkelijk vermeerderd, voornamelijk door den aankoop van remonte-paarden, die jaarlijks plaats heeft. De Staat koopt namelijk

jonge, driejarige paarden uit de geheele provincie aan, en verdeelt deze in de stoeterijen, om hun daar, tot dat zij vijf jaar oud zijn, een beter voedsel en verpleging te geven, en hen alzoo voor het leger bruikbaarder te maken; deze veredelde paarden worden door ingebrande teekens kenbaar gemaakt.

De omstreek van het nette stadje Raguet, dat op den hoogen zuidelijken oever der Memel licht, is overheerlijk schoon. De groote tuin te Ober-Eisseln wordt druk bezocht. En ook Tilsit bevalt terstond bij het eerste gezicht. Het licht in de gezegende Tilsener-vlakte, die een zijstuk van de prachtige Weichselvlakte, tusschen Dantzig en Elbing, uitmaakt. De boerderijen liggen hier meer verstrooid uit elkander, en de huizen zijn meestal van hout opgetrokken en met stroo gedekt. Bij Tilsit voert eene brug over de de Memel, welke rivier wel zoo breed is als de Beneden-Elbe en aanzienlijke schepen draagt, *wittiauers* genoemd, groote, ruw gebouwde vaartuigen met platte bodems; meer dan 200 voet lang, 25 voet breed en wel 3000 centenaars dragende, komen zy uit Rusland, zoo als ook die houtvlotten, waarop vlas, hennep, talk, olie en huiden, meestal naar Koningsbergen, vervoerd worden. De terugvaart is hun wegens den sterken storm op de Memel te moeielijk; daarom verkoopen de eigenaars hunne vaartuigen te Koningsbergen of Memel als houtwaren, en laten hun scheepsvolk te voet naer huis wandelen. Ik zag bij Tilsit zulke vaartuigen van den Dnieper aankomen, en men verhaelde mij, dat zelfs de vaartuigen, *strusen* genoemd, van de Zwarte Zee door het Oginskische kanaal en de Wilia, de Memel afgebracht werden. Zoo is er door de Memel eene waterverbinding tusschen de Oostzee en de Zwarte Zee. Een heerlijk uitzicht over de stad en het breede dal der Memel, tot op eene verwijderde bergketen op den achtergrond, heeft men van den Slotberg, waarop volgens de overlevering een heidenburg gestaan heeft. Eene mijl van de stad, aan gene zijde van de Memel, verheft zich dicht aan haren oever de Rombinus, als hoogste punt 185 voet hoog boven den spiegel van den stroom. Op zijnen top vond men nog voor 20 jaren een granietblok van 15 ellen in omvang, waerop de oude Litthauers geofferd hebben. Jammer dat dit gedenkteeken van den grijzen voortijd, onlangs door een molenaar vernietigd is geworden, die dezen blok tot molensteenen heeft gebruikt; maer nog altijd heeft zich bij de bewoners der omstreek een zekere eerbied voor den eens zoo heiligen Rombinusberg staande gehouden, zoodat mannen zoo wel als vrouwen, wanneer zij eenig gevaar gelukkig ontkomen zijn, gaarne deze plaats kleine offergaven als: goud, ringen, of kousenbanden brengen. Zuidelijk van denzelven licht het goed Briolen, door bereiding van Litthauschen Zwitserschen kaas bekend.

Ten westen begint de groote Tilsiter-vlakte, door de hoofdarmen der Memel, van Rus en Gilge doorstroomd, en door dijken beschut. Ten opzichte van de grondgesteldheid gelijkt zij over 't algemeen de vlakten aan den Weichsel; maar hier worden, uit

hoofde van de zeer lage ligging, minder granen verbouwd dan daar; en de hooibouw benevens veeteelt zijn de voornaamste middelen van bestaan voor de bewoners. De dorpen, die aan het Haff liggen, leggen zich op de visscherij toe, die zeer goede winsten oplevert. Ten noorden van den Rus licht het stadje van den zelfden naam, eenigermate de voorhaven van de Memel; want van hier vertrekken de vaartuigen en aanzienlijke houtverzendingen naar Memel; daarom hebben de Memeler handelshuizen hier hunnen houtstapel en expeditie-kantoren, om het hout, dat langs de Memel uit Russisch-Litthauen aangevoerd wordt, in ontvangst te nemen en het naar Memel te verzenden.

In het noorden van de Memel-vlakte wordt de natuur bijzonder schraal; niets dan heideland en groote met stoppelig gras bedekte en met jeneverboombosschen bezette vlakten, *palwer* genoemd, breiden zich in onafzienbare velden uit, die doodsch en eentoonig zijn; in het midden liggen de marktvlekken Heidekruik (Litth-Szillo karczama, dat is kruik der heiden) en Prökuls.

Er is wellicht geene stad in Duitschland, die in eene zoo treurige zandvlakte ligt, als Memel. Reeds de vaart over het Haff derwaarts is allervervelendst; het Curische Haff is aan het zuideinde niet minder dan 7 mijlen breed, zoodat men, daar de vaart zoo tamelijk het midden houdt tusschen de beide oevers, niets ziet dan lucht en water. Eerst na vele uren wordt het Haff smaller, en men ontwaart beide kusten, rechts de vlakke Litthausche vlakte, en links de kale zandbergen der Curische Neering. Dan is de vaart op het Frische Haff van Elbing naar Koningsbergen veel aangenamer. Men ziet hier het land steeds aan beide zijden en den hoog gelegen oever, vooral in de streek van Fanenberg, alsmede het lieve, vriendelijke Pillau.

De aanzienlijkste kooplieden van Memel zijn van Schotsche afkomst; van daar de heerschende *Anglomanie.* De inrichting der huizen en het huiselijke leven is naar den Engelschen smaak, en dit gaat zelfs zoo ver, dat men bij voorkeur Engelsch spreekt, op Engelsche bedden slaapt, Engelsche kleederen gebruikt; ja zelfs den paarden Engelsche haver geeft, die men van Londen laat komen. De stad, met eene vervallene sterkte, doet zich zeer vriendelijk voor, als men die van het Curische Haff ziet; en geeft van binnen door de regelmatige bouworde eenen aangenamen indruk. De straten zijn breed en bevatten meestal wel geene zeer hooge, maar toch bevallige huizen, waaronder prachtige gebouwen met gladde zinkdaken; de beurs en schouwburg kunnen met de beste vergeleken worden. De een vierde mijl lange voorstad Vitte en Bommets-Vitte is de verzamelplaats der matrozen; de huizen zijn er klein, van ééne verdieping, doorgaans van hout opgetrokken; maar de groote zindelijkheid der vensters, de geelkoperen platen met den naam des bewoners op dezelve, alles getuigt, dat men hier zeelieden aantreft en van een levendig verkeer met Engeland. Men heeft er ook een lichttoren, wiens vuur 100 boven den waterspiegel brandt, en vijf mijlen ver gezien wordt. De haven behoort tot de beste van Pruisen. Deels door het zeediep, deels door de toereikend diepe monding der Dange gevormd, verschaft zij aan 300 schepen ruimte en veiligheid. Aan de andere zijde licht de voorstad Schmelz, tegenover de kale zandheuvels der Neering; zij bevat eene rij zaagmolens en fabrieken, terwijl er een steenkolendamp is, zoo als in Engeland. Memels hoofdhandel is in hout, en zij is in dit opzicht de voornaamste van Pruisen. Vooral is de handel in masten zeer levendig.

Nog moet ik een woord zeggen van de visscherij, waarop de bewoners van de kusten langs het Haff zich toeleggen. Gelijk men weet, maakt geene bezigheid luier,

vuiler menschen dan de visscherij. Zoo ook hier, vaart men uit Labiau langs de Frederikshaven, dan komt men in de Nesaoniën, eenen breeden, geweldigen stroom. Zijnen loop volgende, komt men in de nog breeder Gilge; de Elbe is op vele plaatsen als niets beteekenend. Een walgelijke reuk overviel er ons; dat komt van de houten lootsen (*pukinietczin*), waarin riattraan gekookt wordt; de *riat* is een soort van visch, die zoo lang is als de kleine vinger, en wordt bij mijriaden jaarlijks in het Curische Haff gevangen. Wanneer een visscher op het Haff uit visschen gaat, dan neemt hij voor 4 of 5 dagen niets anders mede dan een stuk brood en een paar ajuinen tot voedsel, benevens een fleschje jenever; de rauwe riat en de aan een stokje levend gebraden paling, die hij ook wel rauw eet, is zijne overige spijs, die hij zich slechts met veel moeite verschaffen kan. Ajuinen worden alleen in die streek geteeld, waarvoor men de noodige granen inruilt. Worden nu door eene ongewone overstrooming van die rivieren deze voortbrengselen en de hooioogst, de eenigste rijkdommen, welke die lieden van het vasteland erlangen, vernietigd, dan is het verschrikkelijk het geloei van het hongerige vee in de stallen te hooren, en den nood te zien der menschen. Dagelijks genoodzaakt, om tot list en vermetelheid, als de eenigste middelen van hun bestaan, hun toevlucht te nemen, worden er verschrikkelijke misdaden in menigte gepleegd. Roof en diefstal zijn aan de orde van den dag; nergens hebben zoo vele onderzoekingen wegens meineed plaats, dan hier; nergens is het stelsel van valsche getuigen tot zulk eene hoogte gebracht, dan juist hier, al ware het alleen om de reiskosten te verkrijgen. Deze ondeugd is reeds van de laagste tot de hoogste standen doorgedrongen. Er zijn geheele dorpen van wilddieven, ja, er zijn niet weinige grondbezitters, die door hunne wilddieverij in die afgelegene, ongebaande, door rivieren en beken doorsneden weiden, heidegronden en bosschen een niet onbelangrijk vermogen verwerven. Geheele vlakten worden dikwijls door één man van alle boomen beroofd; ja, men wijst soms plaatsen van bloedige wraak aan. Toen de rivieren reeds begonnen te ontdooien, reed op zekeren avond een welgesteld grondbezitter uit de stad. Slede en paarden kwamen goed en wel te huis aan, maar hij niet. Toen zijne vrouw haren tweeden man nam, kwam het lijk van den eersten op den bruiloftsdag boven; hij was vermoord geworden.

Op eenen zomeravond reed ik met een mijner vrienden, een geneesheer van Labiau, om een lijk te schouwen; het was op het strand van het Haff gevonden. Eene lichte boot van die soort, welke men zeer eigenaardig *zielverkoopers* noemt, nam ons in. Wij voeren over de Dieme, welke eene groote hoeveelheid waters van het Haff, door den wind aangevoerd, ontving. Welk een treurig gezicht! Over de verwachtingen der menschen, die zij voor hunnen arbeid van den grond gehoopt hadden, plaste het vijandlijk element. De weg liep over akkers en door tuinen, en door bosch, waar de watergans klepperend opvloog, waar anders kudden pleegden te grazen. De armoedige visschershutten stonden tot aan de vensters onder water. Op de zolders lagen de kinderen,

met lompen bedekt, op stroo. Eindelijk moesten wij tot aan de knie door eene *palwa* waden. Een krans van lijken van verongelukte visschers omgaf het strand van het Haff.

Kermis- en kunstfeesten van Antwerpen 1864.

De derde aflevering van de beschrijving der Kermis- en Kunstfeesten, welke plaats hadden ter gelegenheid van den tweehonderdsten verjaardag der koninklijke Academie van schoone kunsten van Antwerpen, is verschenen; zij bevat: het vervolg van de lijst der maatschappijen die deel namen aan den grooten prijskamp, ingericht door de maatschappijen *l'Écho de l'Escaut* en *Grétry;* eene beschrijving van den optocht en de namen der aan het harmonie-festival deelnemende maatschappijen, ingericht door de fanfarenmaatschappij de *Vrijheidsvrienden;* van den optocht

der leden van het Academisch lichaam, zich naar het Te Deum in de O.L. Vrouwekerk begevende; een verslag der zitting van het Academisch lichaam alsook de redevoeringen der heeren N. de Keyser, Robert Fleury, G. Kempeneêrs, J.A. de Laet; eene beschrijving der feestplechtigheid op de Groote markt; van de onthulling van het zinnebeeld Teniers door Antwerpen gekroond; de redevoering van den heer burgemeester, van den heer bestuurder der Academie en de toespraak, gehouden door den heer vander Ouderaa, leerling der Academie; de woorden der cantate door den heer J. de Geyter; eene beschrijving der muziekfeesten, in den Dierentuin en in het Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen, gegeven.

De volgende schoone en trouw weêrgegevene platen versieren deze aflevering: Eereboog, geplaatst op de Minderbroedersrui; tafereelen van Rubens uit de O.L. Vrouwekerk; portret van de zeer Eerwaarden heer J.B. Beeckmans, deken der stad; tafereelen van Otto Voenius, Rubens, van Dyck, Snijders enz., uit het museum; de teekening van eenen der standaarden der gemeentescholen, welke wij hierneven mededeelen; het op de Groote markt geplaatste zinnebeeld van J. van Arendonck; het nieuwe hok der antilopen in de dierengaarde; het diploma van het Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen.

Onnoodig te zeggen dat wij dit werk in de gunst onzer lezers en van het publiek in 't algemeen aanbevelen; het is een eenvoudig maar trouw verhaal van bovengemelde feesten. De druk is zeer goed verzorgd. Elke aflevering kost slechts 2 fr. Het werk zal met 8 of 9 afleveringen volledig zijn. Als een fraai gedenkstuk van de laatste kunstfeesten en als plaatwerk verdient het *Album* dat wij aanbevelen dan ook eene plaats in de boekerij van ieder kunstminnend Antwerpenaar.

Aan mijn afgestorven vader.

Geen dood noch graf
Breekt banden af.

W. BILD.

.... o Mijn zoon, laat vrij uw tranen stroomen,
Gij kent de waarde niet van 't geen u wordt ontnomen!

J.F. HELMERS, *Socrates.*

Gij, die 'k zoo vaak aanbad, in wiens verheven vruchten
'k Zoo vaak, in uitspanning, vond al mijn zielsgenuchten!
Gij die in Vondel daalde, in Feith uw vuur liet gaan,
Die Bilderdijken schiep en Helmers deed ontstaan,
Verheven Godsgeschenk, o eedle poëzij!
Daal van des hemels trans, en laat ook nu in mij

Een sprankel van uw vuur, uw godlijk dichtvuur dalen!
Opdat ik zij bekwaam om waardig af te malen
Hem, dien ik op deze aard het leven schuldig ben.
Geef mijner ziele gloed en woorden aan mijn' pen!
Gevergd door 't voorwerp van mijne eerste zwakke klanken,
En 'k zal u (geve't God!) in andre zangen danken.

o Achtbre Bilderdijk! bezat ik thans uw gloed
Dien ge in uw poëzie zoo mildig door laat stralen,
Hoe edel waren niet mijn tonen en hoe zoet!
Om 't voorwerp van mijn' zang behoorlijk af te malen.
En had ik daar nog bij uw grootsche dichterstem,
Die gij gebruiktet om uw *Lijkzang*[1] aan te heffen,
o Helmers! dan ontbraakt 't mijn tonen aan geen klem,
En dan zou ik gewis mijn edel doelwit treffen.
Maar thans dat ik die heilge hulpbron derven moet,
Daal gij, o Zanggodin! van uwen troon ter neder!
Schenk mij de noodge kracht, deel mede mij uw gloed,
En ondersteun mijn jonge en dichtvuurlooze veder.

De gruwbre wintervorst was neêrgedaald op de aard!
Verschriklijk was het weêr en sneeuw lag op de daken.
't Was avond en elkeen was rond het vuur geschaard.
Het uur van slaap te gaan begon reeds te genaken,
En toch was in mijn woon, op dit zoo guur getij,
Het houtvuur uitgedoofd, ofschoon wij altegader
Van koude bibberden. De reden was dat wij,
Met vrees en angst in 't hart, bij 't ziekbed van een' vader
(o Schat voor ons zoo duur!) in stilte neêrgeknield
En allen biddende, vol hoop op redding waren.
Ja, 't was ons vaders lot dat ons uit 't bed weêrhield;
Het nu zoo hachlijk lot des steunstoks onzer jaren.

Daar lag hij uitgestrekt. Wat was zijn lijden groot!
De vroegre mannenblos was van zijn aanzicht henen,
Vervangen door de nare witte kleur der dood;
Uit 't oog, eertijds vol gloed, was 't krachtvol vuur verdwenen.
De sterkgespierde hand, die ons zoo menigmaal
Het noodge voedsel won, en de eertijds kloeke leden
Waren beroofd van kracht, vermagerd, beenig, vaal;
Zijn gansch gestel toonde aan hoe vader had geleden.
En hoe hij lijden moest op dezen bangen stond,
Was in zijn' handelwijze, in 't minst gebaar te lezen;
Zijn keeren, zijn geroep, den spotlach om den mond,
't Deed alles het geducht, het nakend sterfuur vreezen.

Hoe aaklig was 't tooneel, voor de oogen uitgespreid!
Hoe flauw liet vaders stem op dezen stond zich hooren,
Wanneer hij tot ons sprak met al de teederheid,
Die hij zoo vaak gebruikte als hij ons sprak te voren.
Want, even als de vloed, wiens zegenrijke nat
Langs akkerlanden rolt en groenbewassen zoomen,
En deze met zijn heil en vruchtbaarheid bespat,
Om na een' zeekren tijd in 't pekelveld te stroomen;
Zoo liep zijn leven af voor 't welzijn van zijn kroost;

1 HELMERS *Lijkzang op het graf van Nederland.*

En heel zijn levensduur, gelijk zijn' laatste stonden,
Was zelfsopoffering tot zijner kindren troost;
Ja, 't zwoegen zonder eind' bracht voort zijn' zielewonden.

Rust zacht in 's aardrijks schoot, te vroeg verloren vader!
Geniet in 't hemelrijk het hier gemist geluk!
En denk steeds dat uw zoon, wen hij uw grafsteê nader',
Uw' vaderlijken raad (de troost in zijnen druk)
Steeds zal gedachtig zijn. Ja, steeds zal hij gedenken
Het wondezalvend woord dat van uw' lippen gleed;
En door zijn kinderbeê zal de Opperheer u schenken
Al wat gij hebt verdiend voor al hetgeen gij leedt.
Eens zal de dood heur hand ook op mijn schedel drukken;
Eens zal ook mijn gebeente in 't graf zijn neêrgeleid;
Oh! hoe zal deze stond mijn bange ziel verukken,
Als zij bereiken zal de plaats, waar gij nu zijt!

J.E. MACECLIER

Gent, *October 1865.*

TERECHTWIJZING. - Door eene onachtzaamheid op de drukkerij begaan bij de overziening der proeven, heeft men op bladz. 11, in het artikel over den prijskamp van Rome gezet dat de rechters den eersten prijs bij verdeeling aan de heeren Hennebicq en vander Ouderaa hadden toegekend. Er moest staan: *de rechters van den wedstrijd hebben den eersten prijs aan den heer Hennebicq toegekend.*

Kronijk.

- De jury, gelast met het beoordeelen der werken voor den vijfjarigen prijs van geschiedenis, tijdstip 1861-1865, is samengesteld als volgt: MM. Altmeyer, leeraar bij de hoogeschool te Brussel; Gheldolf, senateur te Gent; Guillaume, generaal-majoor; Leroy, leeraar bij de hoogeschool te Luik; Namèche, idem te Leuven; de Saint-Genois, idem te Gent; Wauters, lid van de akademie.

- Het staatsblad heeft de samenstelling doen kennen der jury voor den vijfjarigen prijskamp van zedelijke en politieke wetenschappen. Ziehier hoe dezelve is samengesteld: MM. Arntz, leeraar aan de hoogeschool van Brussel; de Boe, oud-volksvertegenwoordiger van Antwerpen; De Kemmeter, leeraar aan de hoogeschool van Gent; de Laveleye, leeraar aan de hoogeschool van Luik; Laforet, rektor der hoogeschool van Leuven; Stas, raadsheer bij het verbrekingshof te Brussel; Visschers, raadsheer bij den raad van mijnen, te Brussel.

- M. Jules Guillaume heeft eene fransche tooneelmaatschappij ingericht, welke enkel belgische tooneelstukken zal opvoeren, onder ander een onuitgegeven opera van P. Benoit. M. Guillaume heeft van het Staatsbestuur eene toelage van 1200 fr. bekomen.

- In 1856, ontstond er een geschil tusschen MM. L. Suys, bouwmeester, en Gerard, kunstschilder, kort na de feesten welke te Brussel plaats grepen ter gelegenheid van den 25^{n} verjaardag der inhuldiging van Leopold.

M. Gerard beweerde de maker te zijn der plannen door M. Suys ingediend, en volgens welke de tribunen en versieringen op St-Josephplaats opgericht werden.

M. Suys loochende zulks, de zaak werd voor den tribunaal verzonden. De rechtbank van eersten aanleg hield zich wijdvoerig met de zaak bezig. Verschillige onderzoeken hadden plaats.

MM. Gallait en de Keyser werden als experten benoemd, doch deze dachten te moeten weigeren en werden vervangen door bouwkundigen van Antwerpen en Luik. De rechtbank bevool nog dat MM. Suys en Gerard in logie zouden treden, om ieder eene schets der tribunen, welke opgericht werden, te teekenen, opdat de rechtbank over hunne bekwaamheid zou kunnen oordeelen.

Al deze operatiën waren M. Gerard voordeelig, de rechtbank erkende zijne eischen als gegrond zijnde, en veroordeelde M. Leo Suys tot het betalen van 2000 fr.

M. Suys beriep zich voor het hoogere gerecht. Dit geschiedde over zes jaar, en zoo groot is het getal der bij het hof van beroep aanhangige zaken, dat slechts over eenige weken de zaak kon opgeroepen worden.

Drij zittingen werden aan de pleidooien toegewijd: MM. Lejeune en Allard, vader, traden op voor M. Suys, en MM. De Becker en Orts voor M. Gerard.

Eindelijk heeft het hof uitspraak gedaan en het arrest der rechtbank van eersten aanleg op alle punten bevestigd, en bij gevolg bestatigd dat M. Gerard wel degelijk de steller is der plannen, welke M. Suys als de zijne uitgaf en deed uitvoeren.

Die uitslag heeft te Brussel, en bijzonder tusschen de kunstenaars, een diepen indruk gemaakt.

Gent. - Voor den wedstrijd, door de maatschappij van nederlandsche letterkunde en geschiedenis *De Taal is gansch het volk*, uitgeschreven tot het opstellen van een historisch drama, zijn de volgende stukken ingekomen:

N° 1. *Gent in 1477 of de regeering van Maria van Burgondië*, historisch drama in vijf bedrijven en zes tafereelen. Kenspreuk: *Sancta Sanctis*.

N° 2. *De dochter des beuls.* Vaderlandsch drama in vier bedrijven en zes tafereelen. Kenspreuk: ‘Voor het tooneel moeten de vaderlandsche feiten toch min of meer eenige veranderingen ondergaan.’

N° 3. *Philip van Artevelde.* Drama uit de vaderlandsche geschiedenis. - Kenspreuk:

> ‘Acteurs, 't groote drama van ons Gent,
> Gegroet, gegroet, verdwenen sterrenglans!’

N° 4. *De zoon die zijn vader onthoofdt*, drama in vier bedrijven en vijf tafereelen. - Kenspreuk: ‘Mijn vaderland is mij niet te klein.’

- Ondanks het ongunstig weder werd het eerste winterconcert der koninklijke Choormaatschappij door een talrijk en uitgelezen publiek bijgewoond: en geen wonder! - Het programma was ook uitlokkend. Weber's ouverture van *Oberon*, dit heerlijke gewrocht opende het feest; daarna kwam het aria uit *Jerusalem*, zoo prachtig voorgedragen door den heer Eechout, dan het choor *Les Faucheurs*, van P. Benoit; een magistraal stuk, waar de Choormaatschappij het verleden jaar in Frankrijk eene zoo schitterende zegepraal mede behaalde, en dat zij nu weder wondergoed uitvoerde. Eindelijk werd de cantate *De Wind*, des heeren Emmanuel Hiel, waarvan wij de woorden op bl. 110 hebben medegedeeld, en van Leo Van Gheluwe uitgevoerd. Wij kunnen met genoegen aanstippen dat de componist de verwachting der kenners overtroffen heeft; over het geheel beschouwd mogen wij zeggen dat de jonge componist een heerlijk, grondig doordacht en diepgevoeld werk geleverd heeft; na

het aanhooren dier schoone schepping kan men niet nalaten te zeggen: hoe jammer toch dat eene onpasselijkheid den jongen man gehinderd heeft zijn werk voor den prijskamp tijdig af te maken; wij zijn er van overtuigd, dat zeker geene onderscheiding hem zou ontbroken hebben. Daarom hopen wij, dat de heer Van Gheluwe den moed niet verliezen zal, maar met iever zijne studiën zal voortzetten om binnen twee jaren krachtiger en machtiger in het strijdperk te treden.

De cantate, op eene heerlijke wijze voorgedragen door de dames Van Haute en Volckert, de heeren Hendrik Gevaert en Remy Van de Waele, door de leden der *Choormaatschappij* en de kinderen der stadsschool n^{r} 11, geholpen door een goed bezet orchest, werd luidruchtig toegejuicht.

Na de uitvoering der cantate werden de heeren Van Gheluwe en Hiel luidruchtig opgeroepen, door het publiek begroet en vereerd met talrijke bloemruikers.

In het eerste en het tweede deel van het concert liet zich onze groote violoncellist Servais hooren. Dat was een waar feestgeschenk door de maatschappij aan hare talrijke leden gegeven. Wie kent niet het betooverend talent, de schitterende uitvoering van dezen meester? - Heeft de Choormaatschappij allergelukkigst hare concerten begonnen, dat zij aldus voortga en, wanneer zij kan, nogmaals haar talent gebruike om vlaamsche werken voor te dragen, dan zal zij geen geringe dienst aan de vaderlandsche kunst bewijzen.

Leuven. - Verschenen bij W. Robyns, in de Muntstraat: *Jaarboekje voor 1866.* Dit werkje, door de verdienstelijke letterkundige maatschappij *het Kerssouwken* uitgegeven, bevat een groot aantal bijdragen in poëzie en proza, onder ander: *De openbare aanbesteding der arme dischgenooten*, een keurig dichtstuk door Mev. Van Ackere; *Liederen zonder muziek*, door J. Staes; *de Leuvensche Peetermannen*, door Lod. Stroobant; drie onuitgegevene dichtstukken van wijlen D. Cracco. Verder nog verschillige stukken van E. Marcellien, J. Rysheuvels, Boschmans, B. Stevens, P. Lansens, Th.Q. Herremans, enz.

- In de drukkerij van M. Peeters, is verschenen: *Joannis Baptistae Faure*, *e Societate Jesu*, *dubitationes Theologicae de judicio practico*, *quod super paenitentis*, *praecipue consuetudinari aut recidivi*, *dispositione formare sibi potest ac debet confessarius*, *ut eum rite absolvat.*

Luik. - Men schrijft uit deze stad: ‘Onze stadgenoot M. Dumont, een der beste aardkundigen van België, is sedert tien jaren overleden. Reeds van over jaren werd er besloten, dat er hem een standbeeld op eene der openbare plaatsen zou opgericht worden. Het beeld is sinds lang voltooid, en die, welke het hebben gezien, verklaren dat de trekken van den luikschen geleerde met eene opmerkelijke gelijkenis zijn terug gegeven. Maar zou men het gelooven? Het standheeld, reeds sedert jaren te Luik aangekomen, is nog uit zijne inpakkingskist niet gehaald! Begrijpt men dergelijke zorgeloosheid van wege het plaatselijk bestuur?’

Museum van Antwerpen.

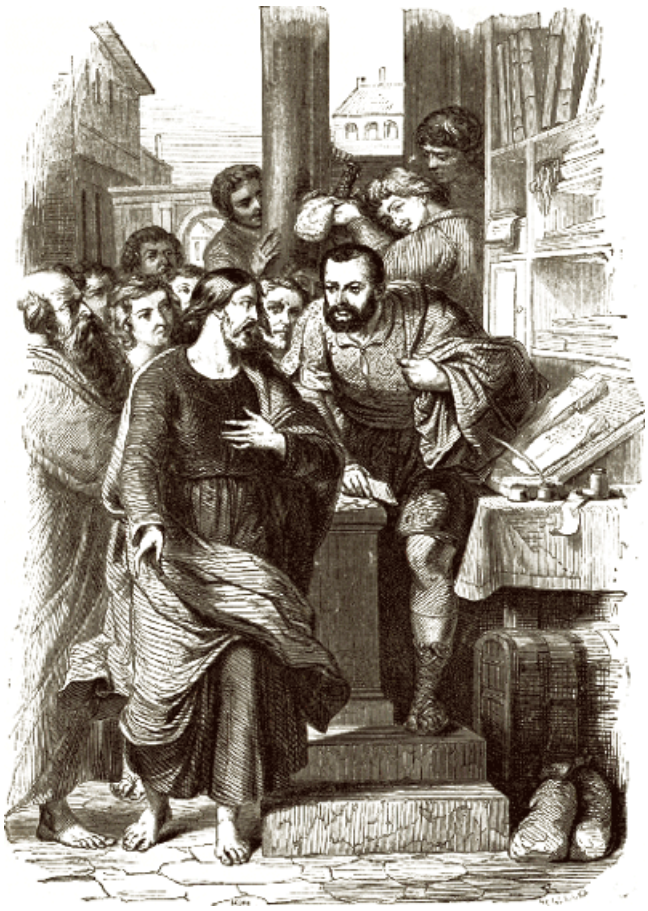

DE ROEP VAN DEN H. MATTHEUS, TAFEREEL VAN OTTO VAN VEEN.

Jezus, gevolgd van zijne discipelen, was op den berg geklommen, en daar had hij, voor het volk dat hem gevolgd was en zijne discipelen tevens, de verhevene leerrede gehouden, die, onder den naam van het *sermoon op den berg* gekend is.

Voortgaande, volgden hem de scharen der van heinde en verre aanstroomende burgers, begeerig om den profeet te zien en te hooren wat hij predikte.

De Bijbel zegt verder:

‘En Jezus opklimmende in een schipken, is over de zee gevaren, en is gekomen in zijne stad.

En toen Jezus voortging, heeft hij gezien eenen mensch zittende in het tolhuis, Mattheus genaamd. En hij zeide hem: *Volg mij.* En hij opstaande heeft hem gevolgd.’

Deze bijbelplaats werd door Otto Venius tot onderwerp der schilderij waarvan wij hier eene plaat mededeelen, verkozen.

Op het voorplan, rechts, ziet men Christus en zijne apostelen. Links staat Mattheus, den publikaan of tollenaar, voor zijnen lessenaar, in het rijkskantoor waarover hij 't beheer heeft. '*Volg mij!*' zegt de profeet tot hem, en bij het hooren van die woorden is de tollenaar opgestaan, hij heeft de cijfering waarmede hij bezig was onderbroken, zijne pen terug in den inktkoker gesteld, hij laat de geïnde penningen ongeborgen en met eerbiedige aandacht luistert hij naar de toespraak van Christus, terwijl hij van tusschen zijne zitbank en zijnen lessenaar komt, om zich bij de apostelen aan te sluiten.

De figuren zijn levensgroot geschilderd. De schilderij, die vroeger het lokaal der Meerschen of Merceniers, op de Groote Markt, versierde, bevindt zich thans, gelijk men weet, in het Museum van Antwerpen; zij is 2 meters 67 centimeters hoog, 1 meter 61 centimeters breed.

't Is een der goede stukken van den beroemden meester, die, zoo als bekend is, in 1558 te Leiden werd geboren en een zoon was van ridder Cornelis van Hoogeveen, burgemeester van Leiden in 1565 en van Geertruida Neckin. Ten gevolge van de Nederlandsche beroerten kwam de familie van Veen zich te Antwerpen vestigen. De stamvader der van Veen's was een bastaardzoon van Jan III, hertog van Braband, en van Isabel van Vene, alias Ermengarde van Vilvoorde. (Zie verder de levensschets van Otto Venius in de *Vlaamsche School*, 1862, bl. 152 en volgende.)

Denderleeuw.
29 Januari 1866.

I.

Brand, brand!
Te Denderleeuw is brand!
De rouwklok bomt. Waar woedt de brand?
Elk vlucht zijn wooning ijlend uit,
En komt met emmer, nat en spuit,
Want 't brandt, want 't brandt!

En ach! daar rijst een zwarte rookkolom
Verschrikkend in de hoogte,
Zij drijft, en rolt, en werpt zich hooger om
In warrelend geboogte;
En tusschen rook ontschiet een' woeste vlam
Door lucht en wind gevoed;
Zij slingergolft met vlugge en holle gram
Heên en weêr den gloed!

Brand, brand!
In Denderleeuw is brand!
Vliegt het den ganschen omtrek toe,
In Aalst en Ninoov', t' allen kant,
'Och bluscht; en werkt, en weest niet moê
Want 't brandt, want 't brandt!'

Vlammen slaken,

Balken kraken,
Stijlen, sporten,
Breken, storten
Woedend met een naar gedruis;
Ruiten klettren,
Muren plettren
Vallen in het brandend huis;
Gansche hoopen,
Kinders loopen
Huilend 't dorpje op en neêr;
Moeders dwalen
IJlen, dralen,
Grijsaards zuchten,
Meisjes vluchten
Smeekend Onzen Lieven Heer!
Paarden, koeien,
Brieschen, loeien
Duizelig van damp en vuur.
De spuiten beginnen
Een weinig te winnen,
God! wat voor een aaklig uur.....

De klok klept voort, de vlammen heffen,
De gloed vernielt en loopt volop:
Het ééne huis komt 't ander treffen,
Ofschoon men giet, en giet er op.

Uit Aalst en Ninoov' komen treinen
Met spuitgetuigen aangereên,
Elk doet om 't meest zijn ijver schijnen,
Bij 't klagend kermen en geween.

De Aalstenaren, moed'ge zonen,
Ze stuwen zelf hun *wagen* voort,
O, ziet hoe schrander zij zich toonen,
Ziet hoe hun pomp den vuurkuil boort.

De klok klept voort in droeve toonen
En roept om hulp in rouwgeluid,
En negen huizen, negen wonen,
Werden dáár des brandramps buit.
.....
.....

II.

Reeds lang zweeg 't angstgeklep op de hooge kerketoren,
En nu was gansch de brand voorbij;
Nu mag men op het puin hunn' droeve klachten hooren,
Want ze zijn zonder woon: een twintigtal nabij!

Geen woon, geen bed, geen brood, oh! hoort hun droevig steenen,
En wat zal 't morgen zijn?
Wie komt hun hulp en troost en haard en bed verleenen,
Wie lenigt druk en pijn?

Geen woning meer op aard', beseft gij dit, o rijken?
o, Weest gevoelig dan, wilt voor wat geld niet wijken
Dat laafnis brengen kan aan d'overgroote smart
Dier afgebranden daar, aan hun gefolterd hart.

Zietdaar een arme weduwvader,
Hoe oud, hoe sukkel is hij toch:
Zijn huis stond ook de vlam te nader,
Waar is zijn kreupel kindje, och!

En verder eene schaamle vrouw,
Zij ijlt verdwaald en zoekt haar kroost....
De brand die dompelt haar in rouw,
Och geeft, och geeft haar heul en troost.

Zij zwerven ginds, het hoofd gebogen,
Het hart vol leed, het dorpje rond;
De tranen bigglen uit hun oogen,
Bij 't zicht van de uitgebranden grond.

Maar, arme lieden, wanhoopt niet,
Een lichtje glimt daar in 't verschiet,
't Is de *Liefdadigheid*,
Die u zoo zacht
Thans tegenlacht:
Inschrijvingslijsten zendt men rond,
Men maakt uw wee, uw lijden kond;
Hoe bitter gij daar schreit.
Men geeft voor u koncert en feest,
En giften vallen om het meest;
't Is de liefdadigheid!

Liefdadigheid, ô hemeltrans,
Hoe zalig is niet uwen glans
Te Denderleeuw!
Kom, rijk man, geef, kom, milde, kom,
Ze zijn ginds zonder huis alom,
Bij koû en sneeuw.

Des Dendergallems[1] toonen schallen,
Voor penningen die nedervallen,
Voor weez en weeûw':

O burgers, Aalstenaren, milde goede harten,
Gij kent der armen nood, gij kent zijn druk, zijn smarten,
Mevrouw, mijnheer,
Legt uwen penning bij dat feest,
Liefdadigheid is graag de grootste burgerdeugd,
Mevrouw, mijnheer,

(1) De *Dendergalm,* fanfarenmaatschappij te Denderleeuw, gaf op 11 en 18 Februari twee toonkundige feesten voor de ongelukkigen van de ramp.

Ach, geeft toch heden om het meest.
Uw' almoes baart dáár zoo'n warme zielevreugd,
Erbarming voor den nood, gij, goede milde harten,
't Is voor het schamel volk, tot leenging zijner smarten.
.....
.....
O rijken, dank, op voorhand dank,
Gij hoordet den liefdaadgen klank,
En gaaft hun woon en bed:
God loone u voor deez' goede daad,
Gij gaaft hun weder woon op straat,
En Denderleeuw is weêr gered!

VICTOR VAN DE WEGHE,

Onderluitenant bij het 10e regt.

Yperen, 7n Februari 1866.

Multatuli (Douwes Dekker).

Sedert vier of vijf jaren is in de Nederlandsche letterkunde een schrijver van genie opgetreden. Zijn familienaam is Douwes Dekker; maar hij schrijft onder den aangenomen naam: *Multatuli.*

De heer Douwes Dekker is thans ongeveer veertig jaren oud. Tot op zijn vijf- of zes-en-dertigste jaar vervulde hij in de Nederlandsche koloniën eenen vrij aanzienlijken regeeringspost. De in het koloniale stelsel bestaande gebreken, de misbruiken welke daarvan het gevolg zijn, het onrecht den behoeftigen Javanen in vele omstandigheden aangedaan, noopten den heer Douwes Dekker, na vruchtelooze pogingen om voor de koloniën eene billijkere rechtsbedeeling te bekomen, zijn ontslag te nemen uit Nederlandsche dienst en naar Holland terug te keeren. Daar wilde hij verdere pogingen aanwenden om de Oost-Indische bevolking het volle genot der vrijheid te doen erlangen. Hij had ondersteuning en hulp beloofd aan de lijdenden, aan de verdrukten; hij wilde woord houden, hoe duur hem zulks ook, van de stoffelijke zijde beschouwd, mocht te staan komen.

Met dat doel liet de heer Douwes Dekker achtervolgens verschillende werken verschijnen, waarin hoofdzakelijk over koloniale belangen gehandeld wordt. Deze werken maakten in Nederland eenen onbeschrijfelijken indruk. Zij joegen (volgens eene door den schrijver aangehaalde betuiging van een lid der Nederlandsche Kamer) eene rilling door gansch het rijk. Het eerste dier werken, *Max Havelaar* getiteld, heeft reeds eene vijfde of zesde uitgave beleefd.

De ingrijpende hervormingen die, blijkens de laatste in de bladen gedrukte berichten uit Holland, de Nederlandsche regeering op het gebied der koloniale staatkunde schijnt voor te hebben, zullen dan ook haren oorsprong verschuldigd zijn aan de beweging welke Multatuli's schriften rond het koloniale stelsel in leven geroepen hebben.

De belofte, die de schrijver zijnen Javaanschen broeders deed, hun bijstand te zullen verschaffen, zal dan wel geene ijdele toe-

zegging geweest zijn; want wij vertrouwen dat de ontworpene hervormingen afdoend zullen wezen. De heer Douwes Dekker heeft den moed gehad den vinger te leggen op de wonde waaraan Nederland bloedde door de aderen van millioenen onschuldigen. De Nederlandsche wetgevers, de gekozenen des volks zullen - wij twijfelen er niet aan - plichtbesef genoeg bezitten om die wonde te heelen. In alle geval, Multatuli heeft aan den strijd door hem ondernomen, den edelmoedigsten, den verhevensten die kan gestreden worden, den strijd voor de onvervreemdbare menschelijke rechten, een standbeeld verdiend dat het nageslacht, zoo niet de tijdgenoot, hem eens als weldoener der menschheid oprichten zal.

Zooals men ziet, wij sparen den edelen kamper voor de rechtvaardigheid onzen lof, onze bewondering niet. Als hij deze regels leest, zal 't hem gewis een genoegen zijn te zien hoe het doel van zijn streven gewaardeerd wordt; maar (dit hebben wij uit zijne schriften bij voorraad kunnen opmaken) onze hulde, in zooverre zij hem persoonlijk betreft, zal hem onverschillig vinden. Juist dit bewustzijn heeft ons aangezet hier zonder voorbehouding te zeggen hoe hoog mannen als hij, in onze vereering aangeschreven staan.

Tot zoo verre Multatuli in zijnen strijd voor de herstelling der grieven van het Oost-Indische volk.

Bij den aanvang dezes artikels noemden wij hem een schrijver van genie en wij zegden niets te veel. Hoezeer zijne tot hiertoe verschenen werken hoofdzakelijk met het oog op Nederland's koloniale aangelegenheden werden geschreven, zoo heeft Multatuli, met of zonder zichtbaar verband tot zijn hoofdonderwerp, zich verre genoeg op het gebied der kunstschoonheid en poëzij gewaagd, om hem als een groot, gevoelvol schrijver, een vernuftig en puik dichter te mogen begroeten.

Multatuli werpt zich ook als wijsgeer op. Wij zullen ons niet inlaten met zijne wijsgeerige stelsels; slechts zullen wij aanstippen dat zij velen van het lezen zijner werken zullen terughouden.

Ten gevalle van die onzer lezers, welke met Multatuli's schriften nog geene kennis maakten, laten wij hier uit de *Ideën*(*) het kort verhaal volgen van het wedervaren des schrijvers in eenen Nederlandschen schouwburg. Ter verklaring van de bitterheid waarmede Multatuli zich over de Nederlanders uitlaat, zij gezegd dat dit gevoel zijn bestaan put uit de onverschilligheid welke hij hun opzichtens de Indische zaken verwijt. Men zal opmerken dat de schrijver voor een groot getal woorden eene willekeurige spelling volgt.

Ziehier het verhaal van

Multatuli's ontmoeting in eenen schouwburg.

Ik had onlangs een ontmoeting, waaruit ik veel geleerd heb, omtrent de wijze hoe PUBLIEK moet worden aangesproken. In een kleinen schouburg vermaakte een gezelschap zich met schimpen op de artisten. Ik kon niet alles verstaan wat ze zeiden, maar 't gelach en gesis vulde de beteekenis aan van de onverstane woorden. Die heren waren niet te vreden met de acteurs en actrices.

Bitter gestemd - dat ben ik altijd, als ik veel Nederlanders bijeen zie - zette ik mij tot het bestuderen van 't gezelschap dat zich zoo vermaakte met spottende

(*) *Amsterdam*, R.C. Meijer, uitgever, 1865, 2 deelen, 3e oplaag.

ontevredenheid. Die luî zagen er welvarend uit, en ik geloof waarlijk dat ze nog geld over hadden na 't betalen van de zeer lage entreeprijs. Ik ben gewoon *publiek* voor mij te laten passeren als model van iets lelijks, en koos nu dat kleine deel van *publiek* tot onderwerp mijner opmerkzaamheid. Op de vertoners en zangers behoefde ik ditmaal niet te letten. Ik kende hunne krachten en waardeerde die, vooral in verband met de weinige pretentie, uitgedrukt in den lagen prijs der plaatsen. Bovendien men weet dat ik liever den karper bekijk, dan te luisteren naar verhandelingen óver den karper.

Een kleine jongen die de zoon was van de actrice welker spel, stem, houding en toilet het meest stof scheen te geven aan de geestigheden mijner modellen, hoorde 't aan hoe men z'n moeder beschimpte. Gewoonlijk speelde hij meê in 't orkest, maar-i was ditmaal - vrij van dienst, bij een stukje zonder muziek - naast mij komen zittten op de voorste bank achter zijn gewone plaats bij de muziekanten.

- Hè, m'nheer, wat schimpen ze daar achter ons!

- Ja, mijn jongen, dat heb ik ook gehoord, en het zit mij tot hier....

Ik wees op m'n keel.

Nu volgt er een relaas van wat ik niet deed, maar wat ik gedaan zou hebben, in den tijd toen ik *publiek* minder goed kende dan nu. Ja vroeger zou ik gezegd hebben:

- Heren, zwijgt! Dat kind daar is de zoon der artiste die gij bespot....

Zoo'n speech zou 'n beroep geweest zijn op het gevoel, en dus niet gedeugd hebben.

Of ik had billijkheid, regt, kunstgevoel, fatsoen, delicatesse kunnen inroepen. Ja, ik had aldus kunnen spreken:

- Wie zijt gij, heren, die u 't recht aanmatigt te spotten met een vrouw die talent heeft? Dat heeft ze, *ik* zeg 't u, als gij dan te weinig kunstkennis bezit om 't zelf te zien. Wie zijt gij, die u veroorlooft te schimpen op 'n moeder, ten aanhooren van haar kind? Die vrouw is achtenswaardig, altans gij hebt geen reden haar te houden voor 't tegendeel, en al ware dat zoo, waar kocht gij 't regt, haar en anderen te hinderen in haar moeielijk beroep? Mij en anderen te storen in 't genieten van haar kunst? Wie zijt gij? Zeker heet ge Petersen, Jansen of Kappelman. In welk leger staan die zamen geboekt als maarschalk of luitenant, of zelfs als korporaal? Wie gaf u aanstelling tot kritiek met spot? Welk kruid vondt ge uit? Welken adel bezit gij? Welken kruistocht maaktet ge meê? Welke tweede kamer hebt ge uit elkaêr gejaagd? Welken knoei-minister afgezet? Welk bedorven volk genezen? Welke planeet ontdekt? Welken koning wakker gemaakt? Kom aan, heren, bekent dat niets u 't recht gaf, u zelf aantestellen tot censoren. Erkent dat die vrouw - al speelde zij niet zoo goed als ze doet - in allen geval meer beduidt dan gij, gij die niets kunt.

Ze is niet ‘mooi,’ zegt ge. Eilieve, ik vind haar zeer bevallig, maar mooi? Denkt ge dat gij ‘mooi’ zijt, heren? Ik vind u zeer lelijk, vervloekt lelijk. Uw geheel uiterlijk kenschetst plompe, domme, zelfbehagende ploerterij. En nu staat ge nog niet eens op de planken, daar achter 't helle voetlicht. Ge moest u zelf eens

dáár zien, waarlijk de lust zou u vergaan de aandacht te trekken op ‘mooiheid.’ Ge zoudt erkennen dat ge 't regt niet hadt...

- Het regt... het regt... wij betaalden...

- Tien stuivers, ja. Die betaaldet gij voor 't regt tot binnengaan, voor 't regt om hier te zitten, te zien en te hooren. En zelfs stond het u vrij 't spel niet ‘mooi’ te vinden, en u voor te nemen nooit terug te komen. Maar spot?... Hebt ge er ooit aan gedacht, wat er noodig is om zich te vormen tot zelfs maar 'n zeer middelmatig schouspeler? Wist ge 't welke moeielijke, aanhoudende studie er noodig is - van uitmunten spreek ik niet - om niet belachelijk te zijn op 't tooneel? Meent ge dat het zoo gemakkelijk is goed te *staan*, goed te *loopen*, goed te *zitten*, goed te *luisteren* vooral? En nu spreek ik nog niet van de menskunde die vereist wordt *om mensen voortestellen.* Ik zie 't u aan dat gij effecten-lui(*) zijt - alleen makkelijk gewonnen geld geeft de onbeschaamdheid die u opblaast - welnu, meent ge dat het verplaatsen in den zieletoestand van Ophelia, van Maria Stuart, van Phedra of Judith, zoo eenvoudig is, en zoo ligt geleerd wordt als 't schacheren met *integralen*, of 't speculeren in *amerikanen?* Komaan, heren, schaamt u, en leert eens een versje van buiten, zegt dat eens op, en draait niet aan den knoop van uw jas, en zet de voeten naar buiten, en stottert niet.... en als ge dan geleerd hebt u te verplaatsen in Jantje's toestand bij 't zien van ‘zooveel pruimen’ of in de positie van het zonderling kind dat met z'n zusje ‘zoo graag naar Jezus’ woû, komt dan eens terug en vraag als 'n groote gunst om gebruikt te worden bij 't opsteken van de lampen. Misschien is er ook tegen dien tijd een plaatsje open, als aspirant-souffleur....

Zoo zou ik hebben kunnen spreken, en zekerlijk zou mijn aangesproken deel van *publiek* geantwoord hebben: *wat praat je aardig*, *spreek nog wat*, *schrijft nog wat*, *wij geven u zooveel voor 't vel!*

Welnu, ik heb dat alles *niet* gezegd. Ik heb die heren dood eenvoudig oorvegen gegeven. En.... 't hielp. Zij schimpten niet meer. Gevoelen en begrip schijnen bij *publiek* te zetelen op de linkerwang. Is dat niet 'n kostelijke ontdekking?

Mijn modellen schijnen zeer tevreden geweest te zijn met die nieuwe manier van bewijsvoeren. Altans, hoe dringend ik hen ook uitnodigde mij te komen opzoeken tot het bekomen van nadere toelichting, ik heb niets van hen vernomen, noch rechtstreeks, noch indirect, schoon er sedert mijne zoo goed geslaagde proefneming, reeds weken zijn voorbijgegaan.

Een blik in de huishouding der natuur. Over de insecten(2).

Grootelijks zal men zich wellicht verwonderen, wanneer ik zeg, dat de insecten in betrekking tot de bewoonbaarheid van dezen aardbol, of de huishouding der Natuur,

(*) Fondsmannen, beursspelers.

(2) Wij ontleenen deze schoone bladzijde aan de merkwaardige beknopte *Natuurlijke historie* van Wilkens, een werk in drij deelen van ongeveer 4 of 500 bladzijden, verkrijgbaar bij den drukker E. van Rooijen, Noordstraat n^{r} 1, te Antwerpen, ten prijze van slechts fr. 4.50. Wij bevelen dit werk in de gunst van al onze lezers ten sterkste aan.

met de roofdieren de belangrijkste en nuttigste schepselen zijn. En echter is dit zoo zeker, dat bij eene geringe opmerkzaamheid, en overweging van de gesteldheid der dingen, een ieder hiervan overtuigd zijn moet. Immers wat zou bij eene alom bezielde schepping, waar het eene geslacht steeds het andere vervangt, alles als in eenen kring van schepping en slooping rondbewogen wordt, en waar elken dag alzoo duizenden van grootere en kleinere dierlijke lichamen ter ontbinding overgaan, meer te vreezen zijn, dan eene algemeene doodelijke allerbesmettelijkste verrotting, inzonderheid in het zomerjaargetijde, en in de warmere deelen der aarde? en om eenigszins slechts de vreeselijke gevolgen te doen kennen, die uit de verrotting van dierlijke of groeiende lichamen kunnen ontstaan, zou ik slechts eene allerbesmettelijkste ziekte, te Delft, door de verrotting van koolbladen, en die te Venetië, door rottende visch, en meer andere, behoeven te herinneren. Maar hoe weldadig is nu de inrichting der Natuur, dat juist op die tijden en op die plaatsen een heir van schepselen aanwezig is, geheel bestemd om met de grootste vraatzucht het doode lichaam optenemen, te verteren, en in eene voor geene verrotting meer vatbare vruchtbaarmakende mest te veranderen! Hierom zijn de insecten in de heete luchtstreek, waar al wal gestorven is zoo plotselijk ter verrotting helt, zoo menigvuldig en zoo heilzaam; de vleeschvlieg mag er om deze reden gezegd worden, een waar geschenk des hemels te zijn. Tevens ziet gij, mijne Lezers! waartoe de insecten in ons klimaat des zomers zoo overvloedig, en des winters als verdwenen zijn. In het zomerjaargetijde moet die verslindende bende ook in onze luchtstreek de huishouding der Natuur schoon en rein houden, en daartoe de gestorvene lichamen spoedig wegnemen en ontbinden.

En hoe allervoortreffelijkst zijn de insecten hier toe geschikt! - hoe zeer blijkt uit hunne verspreiding, uit den tijd, in welken zij bestaan, en uit hunne geheele inrichting en bewerktuiging, dat zij door den grooten Schepper tot dit werk verordend zijn! - in de eerste plaats weten de insecten, door den scherpsten reuk, even als de grootere roofdieren, het aas te vinden, dat door hun ontzaggelijk heir verslonden moet worden; terwijl de wijfjes, door instinct gedreven worden, om hunne eitjes op zulke doode lichamen te leggen, welke door het uitkomend gebroedsel verteert kunnen worden. De groote Reaumur deed vele proeven om de vleeschmade op levende dieren te onderhouden; maar alle mislukten zij, en dezelve konden niet eer voortleven, en voedsel verkrijgen, voor dat het dier gestorven was. Hoe dubbel zegerijk is niet deze verordening!

Deze insecten kunnen, ten tweede, gezegd worden, nimmer verzadigd te zijn, en te leven om te verteren. In weinige uren verslinden zij meer, dan zij zelve zwaar zijn, en volgens de waarneming van Reden, worden rupsen, en de maden der vleeschvliegen, in 24 uren 155 tot 210 malen zwaarder dan zij bij hunne geboorte waren.

Dit alles doet dus overtuigend zien, hoe het de bestemming der insecten is, om verderf en verrotting te voorkomen, of weg te nemen; en hoe allerbelangrijkst, hoe allernuttigst zij daardoor in de groote huishouding der Natuur zijn. Zij kunnen met een ontelbaar heir

van schoonmaaksters vergeleken worden, die zich terstond daar laten vinden, waar er in onze algemeene woning iets te verzuiveren valt. O, noemt dan, mijne Lezers! de weldadige insecten geen ongedierte, en beschouwt ze niet als nuttelooze of alleen schadelijke wezens! Al wat God geschapen heeft is goed, en heeft de nuttigste bedoeling, gelijk men nu hier uit ziet.

Minder groot is het voordeel, dat ons deze dierklasse aanbrengt, en het gebruik dat wij van dezelve maken, in vergelijking van de klassen der zoogdieren, vogelen en visschen. Echter is ook deze klasse voor ons nog geenszins nutteloos: want vooreerst zijn eenige insecten eetbaar, gelijk de kreeften, de groote oostersche sprinkhanen, en anderen; maar ten tweede is het voornaamste nut, dat sommige insecten ons voortreffelijke voortbrengselen opleveren, gelijk het was en de honing, die de nijverige bietjes opzamelen en bewerken; de zijde, het zoo fijne spinsel der zijderupsen, dat tot kleeding en menigerlei ander gebruik dient. Andere insecten geven weder voortreffelijke verwen, zoo als de cochenille en de kermes. De galinsecten brengen de appeltjes of noten voort, die tot de bereiding van inkt en andere zwarte verwen dienen. Zoo is ook het lak een voortbrengsel van zekere oost-indische schildluizen, 't welk zoo wel tot vernis, als tot zegellak wordt gebruikt. Hoe belangrijk zijn, eindelijk, de spaansche vliegen niet in de geneeskunst! Insgelijks de pissebedden, de mieren, de meikevers en meiwormen, welke twee laaste sedert lang een zekeren roem verkregen hebben, als geneesmiddelen van den razenden hondsbeet; zoo dat men zien kan, dat hoe oneindig veel belangrijker de insecten in de huishouding der Natuur ook zijn mogen, ook sommige echter ons in 't bijzonder geen gering nut en voordeel aanbrengen.

Maar hoe kan ik van de insecten afstappen, met enkel aan het bijzonder voordeel te denken, dat zij ons aanbrengen, daar een verbazend groot getal met eene schoonheid begunstigd is, welke met die der prachtigste bloemen wedievert, zoo niet dezelve overtreft. Verwonderen wij ons in de lente, wanneer wij de rupsen, als de eerste diertjes, die in het voorjaar weder te voorschijn komen, op verscheidene gewassen aanschouwen, in zeer verschillende gedaanten en verwen, waar onder voorzeker ook zeer schoone gevonden worden, hoe veel hooger moet onze verbaasdheid dan niet klimmen, wanneer wij uit deze rupsen, na eerst in popjes veranderd te zijn geweest, gevleugelde diertjes zien te voorschijn komen, welke met hunne vorige gedaante niets gemeens hebben en meestal met de prachtigste schoonheid begunstigd zijn, ofschoon deze haar in den rupsenstaat niet eigen was!

De vlinders of kapellen toch, inzonderheid de oost- en westindische, bezitten de schitterendste verwen, het grootste sieraad, dat men zich verbeelden kan. Sommige tarten den schoonsten goud- en zilverglans, of schitteren met een gloed van hemelsblauw, geel, rood, purper, rozenkleur of groen, dikwerf met een weêrschijn die onverbeeldelijk is en met eene regelmatigheid en orde, die aan de pracht der verwen volkomen evenaart. De voortreffelijke afbeeldingen van eenen Röesel, l'Admiral, Merian, Stoll, doen ieder verbaasd staan, over de heerlijkheid, waarmede de Almachtige deze schepseltjes heeft willen bekleeden; en zouden wij dan niet verrukt worden, wanneer wij de oorspronkelijke voorwerpen aanschouwen? Zouden wij dan niet, ook door de schoonheid van onze kapellen, met een verblijd hart bij het genot van dit edel zinnelijk genoegen, den Heer der Natuur loven, die niet alleen ter onzer verlustiging met eene milde hand de bloemen over de aarde strooide, maar ook in de lucht bij de kapellen aan ons oog vertoont? Zij toch kunnen als vliegende

bloemen beschouwd worden, en hebben met die des velds dezelfde strekking tot onze verheuging.

De Zuiderzee.

De Zuiderzee, waarschijnlijk dus genaamd, omdat de invaart van het noorden naar het zuiden geschied, was in oude tijden slechs een meer, Flevus genaamd. Doch de Noordzee uit hare natuurlijke grenzen tredende, heeft hetzelve allengs in eenen zeeboezem van 70 uren omtrek veranderd, Bij gebrek van aanteekeningen, weet men niet juist hoe en wanneer zulks geschied zij. Men verhaalt echter, dat onder de regeering van Willem II, bijkans de geheele uitgestrektheid der Zuiderzee nog eene bekoorlijke landstreek was, vol heerlijk weiden, akkers, bosschen, steden en dorpen. Hatman Galama, een Vriesch edelman, had in deze streken zijne landgoederen. Eens in het veld wandelende, zou hij eenen levendigen haring in eenen greppel die vol water stond, en geene de minste gemeenschap met de zee had, ontdekt hebben. Hij besloot daaruit, dat de zee eene onderaardsche gemeenschap met denzelve had, en den grond reeds ondermijnde. Hij haastte zich dus, om zijne landgoederen te verkoopen, welke schranderheid hem van groote waarde was, wijl weinige jaren daarna, alles door de onverzaadbare zee verzwolgen werd. Waar voorheen talrijke kudden graasden, werpen thans de schepen hunne ankers!

Een bijkans soortgelijk voorval, hetwelk eenige eeuwen vroeger zou plaats gehad hebben, vindt men in het *Oostfries Historie-kronijkje* in de volgende bewoordingen opgeteekend: ‘Anno 513 't gebeurde dat de meid van de Hr. Ivo Happers, wonende tusschen Hoorn en Stavoren, uit een gegraven gat water puttende een levendige hering in de emmer kreeg; dat aan haar heer hebbende verhaald, zoo heeft hij dit van een toekomende watervloed uitgelegd, en daarom ook aanstonds zijn landen daar in liggende verkocht.’

Zooals men weet is de Zuiderzee gelegen tusschen de provinciën Friesland, Overijssel, Gelderland, Utrecht en Noord-Holland. Zij wordt ten noorden door de eilanden Texel, Vlieland, Terschelling en Ameland gescheiden van de Noordzee, met welke zij alleen door de engten of zeegaten tusschen de genoemde eilanden gemeenschap heeft. Zij bevat de eilanden Wieringen, Marken, Urk en Schokland, alsmede eene menigte zandbanken, en vormt in 't Zuid-Westen den diepen inham het IJ.

De voornaamste rivieren die zij opneemt zijn de Vecht, de Eem, de IJssel, het Zwarte-Water en de Kuinder.

> De verwaandheid is zoo zeer in het hart des menschen geankerd, dat een metserdiener, een koksmaat, een pakskensdrager, met zich zelven is ingenomen, en zijne bewonderaars wil hebben. Ja, de wijsgeeren zelve willen deze. Zij, die tegen den roem schrijven, verlangen den roem te hebben van wel geschreven te hebben; en zij, die hen lezen, willen den roem hebben van ze gelezen te

hebben; en ik, die dit schrijf, heb misschien deze begeerte, en zij, die dit zullen lezen, zullen haar misschien ook hebben.
BLAISE PASCAL.

De Engelsche stoomtuigen.

De volgende regels behelzen eene opgave van de krachten die de in Engeland werkende stoomtuigen voorstellen.

Deze stoomtuigen hebben eene kracht van 30 millioen werklieden. De voor het stoken van al deze stoomtuigen en voor de haardsteden benoodigde hoeveelheid steenkolen is zoo groot, dat als men in de plaats van steenkolen hout moest branden, voor de bevoorrading gedurende één jaar van de stad Londen alléén, er een bosch zoo groot als heel het koninkrijk Portugal zou noodig zijn.

Er gaat, aan smoor, zooveel hitte verloren als er zou kunnen voortgebracht worden door 't verbranden van het hout dat jaarlijks in 5,000,000 hectaren bosch regelmatig zou kunnen gekapt worden.

Wij mogen wel vragen hoe Engeland en de wereld het zullen maken wanneer al de steenkoolmijnen zullen uitgeput zijn? Zoo als men weet heeft men berekend dat de voorraad der in Europa bestaande steenkoolgroeven niet langer dan nog een paar eeuwen, dus tot omtrent het jaar 2066 strekken zal.

Volgens de berekeningen van een fransch ingenieur, den heer Simonin, verdubbelt het gebruik der steenkolen omtrent alle 15 jaren in Frankrijk, in Engeland en in België, alle 10 jaren in Pruisen en ongeveer alle 5 jaren in de Vereenigde Staten.

Twee jaren geleden, beweerde een fransch geleerde, met name Mouchot, dat het mooglijk was de hitte der zonnestralen te benuttigen om de stoomtuigen in beweging te brengen. Door welk middel is ons niet bekend.

In Amerika stookt men sedert eenigen tijd stoombooten met petroleum.

Prijskamp voor liedjes, *uitgeschreven door den* Vlaamschen Bond, *te Gent.*

Veelzijdig is de levensbeschouwing - de levensbeschouwing van menschen en volkeren. Wat de een ernstig opvat, levert den andere stof tot luim of spot. Wat voor dezen het onderwerp is van een eenvoudig verhaal, dat bezingt gene in lyrische strofen. Zoo begrepen het onze voorvaderen in de weelderigste dagen van het dietsche volksleven; zij begrepen dat elke zaak, elke gebeurtenis van meer dan eenen kant kan beschouwd worden; en dewijl de liefde de meest uiteenloopende stoffen te zamen brengt, de meest uiteenloopende gevoelens verzoent, ja versmelt, ruimden zij haar eene aanzienlijke plaats in bij hunne letterkundige feesten. Hunne prijskampen voor referein en lied waren steeds *int vroede*, *int sotte* en *int amoureuse.*

Ook thans, nu de vlaamsche geest ten allen kante zich herlevendigt, in de schitterendste kleuren zich hervoorbrengt, nu het vlaamsche volk nogmaals denkt en handelt, nu vooral is het noodig dat het lied zijne hooge plaats in de letterkunde behoude - zijne plaats met de uitdrukking van gezond verstand, van burgerzin, van vaderlandsliefde.

Bij de uitschrijving van den tegenwoordigen prijskamp heeft men de drijledige verdeeling, eens door de voorvaderen gebezigd, aangenomen, echter den schrijver alle vrijheid latende over den vorm.

In elke der drij soorten is voor het best gekeurde lied een prijs uitgeschreven van vijf-en-twintig francs.

Er zullen, bij genoegzaam erkende waarde, aan de verdienstelijkste onder de niet bekroonde stukken aanmoedigingsprijzen worden toegewezen, ter gezamenlijke waarde van vijf-en-zeventig francs.

De stukken zullen ongeteekend en vergezeld van een verzegeld briefje, de namen en adressen der schrijvers vermeldende, ten uiterste op 8 april (Beloken-Paschen) 1866, vrachtvrij besteld worden bij den sekretaris van den *Vlaamschen Bond* te Gent, Karel van Acker, advocaat, Hoofdkerkstraat, 7, te Gent.

Kronijk.

Antwerpen. - Paschen valt dit jaar op 1 april. Dat deze hoogdag op 1 April valt is sedert 1804 niet meer gebeurd en zal in deze eeuw nog slechts twee maal gebeuren, namelijk: in 1877 en in 1888.

- Bij den uitgever Sermon zijn de twee eerste deeltjes verschenen eener goedkoope leesbibliotheek getiteld de *Familiekring*, namelijk *de Doode reiziger* en *Vroolijke Clara*, beide door den heer P. Cautereels. De prijs van elk deeltje is 50 cent.

- Wij zijn in de gelegenheid geweest eene reeks lichtteekeningen te zien, vervaardigd door eenen franschen lichtteekenaar met name Bretagne, die eene omreis in België doet. Op deze lichtteekeningen waren de leeraars en leerlingen der middelbare school van Antwerpen getrokken. De leeraars vormden, op eene afzonderlijke kaart, eene groep met den bestuurder in het midden, en elke klas had verders insgelijks hare kaart waarop de leerlingen groepsgewijze waren afgebeeld.

Onder de vele gelichtteekende portret-groepen die wij al zagen, hebben weinige langer onze aandacht geboeid dan die van deze vijf of zes honderd kinderen, waaronder zoovele eigenaardige kopjes, vernuftige, spitsvondige, veel- en nietszeggende gezichtjes voorkomen, dat het waarlijk een lust mag heeten ze te beschouwen. Hoe gul, schoolbroederlijk vereenigd, zitten zij daar naast elkaêr, zoons van kleine burgers die het druk hebben in de wereld en rijke-liê's kinderen wier vaders schepen uitreeden of er koets en paard op na houden. Wat zal het lot van al die knapen op lateren leeftijd zijn? Wie onder hen zal er groot worden, zal er uitmunten in de kunst, in de wetenschappen, in de letteren, in de vakken der menschelijke kunstvlijt, in rechtsgeleerdheid, in politiek?

Die vragen doen zich als van zelve op bij den belangstellenden beschouwer der portretten waarvan wij spreken. En wie weet of van degenen die in 't bezit dier lichtteekeningen zijn, niet iemand op den inval komt, onder elk portret den daarbij behoorenden naam te schrijven, ten einde zich, binnen een dozijn of wat jaren, te vergewissen of het dan niet wereldkundig is geworden in welke mate sommige van de slimme en de domme gezichtjes van 1866 hun kinderlijk uithangbord eer aandeden of belogen.

De waarneming zou misschien tot niets leiden, maar ook belangwekkend kunnen zijn.

Wij vernemen dat de heer Bretagne zich voorstelt de portretten

van de leeraars en de leerlingen van het atheneum op dezelfde wijze als die der middelbare school te trekken.

- Verschenen: *Twee vrienden*, tooneelspel met zang in twee bedrijven, door G.J. Dodd.

- Met groot genoegen hebben wij vernomen dat M. Delcroix, afgevaardigde van het belgische Staatsbestuur bij het laatste taal-congres te Rotterdam, en M. Heremans, ondervoorzitter bij dat congres, benoemd zijn tot ridders der orde van den Nederlandschen Leeuw.

- Dezer dagen heeft in de Onze-Lieve Vrouwekerk de onthulling plaats gehad van een nieuw beeld van den heiligen Joseph, vervaardigd door de gunstig gekende beeldhouwers de gebroeders Mareels.

- Een koninklijk besluit verleent een hulpgeld van 600 fr. aan de academie van Antwerpen.

- Van 11 tot 13 Maart is in de zaal der Venusstraat tentoongesteld geweest een voor de kerk van Neerpelt, door den heer J. Kenis, leerling van professor vander Linden vervaardigd beeld.

- In de laatste dagen werden in het *Verbond van kunsten*, *letteren en wetenschappen* twee puike muziekfeesten gegeven. Op het eerste muziekfeest waarvan wij willen spreken, dat van den 26^{n} february, werden een aantal stukken van den jongen doch reeds beroemden belgischen toonzetter Pieter Benoit, met buitengewonen bijval en op de voortreffelijkste wijze, onder de leiding van den heer Possoz, uitgevoerd. De gunstig gekende pianiste, Mej. Sofia Dumon en de fluitist, professor aan het koninklijk conservatorium de heer Jan Dumon verleenden hunne hooggeschatte medewerking aan dit concert.

Den 3^{n} Maart werd een tweede muziekfeest gegeven, onder de leiding van den heer F. Callaerts en met medewerking van de verdienstlijke vioolspeelster Mej. de Blanck en die van den uitmuntenden schouwburgzanger H. Warnots.

Twee voordrachten, merkwaardig onder verschillende oogpunten, werden den 21^{n} en den 22^{n} Februari in het Verbond gehouden door twee fransche letterkundigen. De eerste, eene vrouw, Mev. Esther Sezzi, handelde over de pracht en de weelde; de tweede, de heer Philarete Chasles, leeraar aan het collegie van Frankrijk, bestudeerde in een vergelijkend verband het talent van Rembrandt, van Eyck en van Dyck.

Den 7^{n} Maart hadden de leden van het *Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen*, onder het spelen der uitmuntende muziek van het 11^{e} linieregiment, gelegenheid tot het beschouwen eener prachtige verzameling teekeningen van voorname meesters zooals de Keyser, Wappers, Dyckmans, de Braekeleer, Witkamp, Verlat, Schafels, Dell'Aqua, Calame, Waldorp, Sebron, Bles, Verveer enz. Deze verzameling was bijeengebracht uit de albums van eenige liefhebbers dezer stad; de merkwaardigste bijdragen werden geleverd door Mevrouwen Ferdinand van Hal, N. de Keyser en den heer baron Julius de Vinck.

Den 11^{n} Maart waren in het Verbond zes schilderijen van twee jonge veelbelovende schilders tentoongesteld, namelijk vier van den heer J. van Luppen: 1. *Eene jacht in de Calmpthoutscheheide;* 2. *Herten in een bosch van Bertesgaden* (Opper-Beieren); 3. *Een gezicht uit Marche*, *nabij Audenaarde;* 4. *Een gezicht op Wilrijck.* Van den

heer Jan Stobbaerts waren er twee stukken: *De binnenplaats eener stokerij* en *Het portret van... eenen jachthond*, toehoorende aan M. Lunden-de Baillet.

- De heer L. Mathot heeft onder zijnen gewonen schrijversnaam (L. van Ruckelingen) eene nieuwe (de derde) uitgave laten verschijnen van zijne zeer belangrijke: *Geschiedenis der Oostenrijksche Nederlanden*, *België onder Maria-Theresia* (1740-1780), zijnde, zoo als men weet, een vervolg op het belangrijk werk *België onder Karel VI*, van denzelfden schrijver.

Het tijdvak der regeering van de oostenrijksche keizerin Maria-Theresia behoort tot de belangrijkste in Oostenrijk en in België; immers was zij eene vorstin met hooge begaafdheden naar den geest bedeeld; een toonbeeld van stoutmoedigheid en tevens van goedheid des harten en echt vrouwelijke deugden. Zoowel hier als in Oostenrijk, blijft de herinnering aan Maria-Theresia voortleven onder het volk.

Brussel. - Men meldt de aanstaande verschijning eener uitvoerige levensbeschrijving van den beroemden schilder Wiertz, door den fransch belgischen letterkundige Lodewijk Labarre. Het werk zou 300 blz. groot zijn.

- Bij koninklijk besluit van 24 januari wordt M. Wiener gelast met de vervaardiging, ten koste van den Staat, eens gedenkpennings waarop langs den eenen kant, de afbeeldsels van koning Leopold I en van koningin Louiza-Maria, en langs den anderen kant de dagteekeningen van het overlijden HH. MM., alsook een binnengezicht der begraafplaats in de kerk van Laaken zullen voorkomen.

- De koninklijke maatschappij voor de bescherming der dieren te Brussel, heeft vier verhandelingen ontvangen, in antwoord op hare prijsvragen over de verzorging der pachthofdieren of dieren den landbouw nuttig: het paard, den os, de koe, enz.

De aandacht der voornoemde maatschappij verdient wel ingeroepen te worden op het volgende feit:

Graaf Sponeck, gewezen minister van koning Joris van Griekenland, vaarde eens op eene stoomboot van Marseille naar Piraeus. Op den overtocht viel zijn hond in de zee. De heer Sponeck verzocht den kapitein te stoppen, opdat het arme dier zou kunnen gered worden. - Het reglement, zoo antwoordde de kapitein, verbiedt ons te stoppen, ten ware er een man over boord viele. - 't Is goed, mijnheer, bepaalde zich de graaf te antwoorden.

En eenen aanloop nemende, sprong hij over boord. Men redde hem en - zijnen hond.

- De lichtteekenaar Ghemar heeft in last gekregen de portretten te vervaardigen van al de leden der koninklijke familie.

Binnen kort zal de heer Ghemar ten behoeve van den schamelen arme in de hoofdstad een 12-tal lichtteekeningen tentoonstellen waaronder: de portretten van Leopold I, van Leopold II en van koningin Maria-Hendrika, platen betreffende het afsterven en de lijkdienst van Leopold I, de plechtige intrede te Brussel en de eedaflegging van koning Leopold II; eene lichtteekening der onthaling des konings door de bisschoppen van het land, aan de poort der Gudulakerk den 18^{n} december, dag op welken het *Te Deum* in gemelde kerk gezongen werd, om den zegen des hemels over de koninklijke familie en de nieuwe regeering af te smeeken.

Kijkjes in het natuurleven.
De begrafenis van een vogellijn.

Wanneer de bladeren rijzen en het eene na het andere op den grond valt, verwelkt en dood - dan is het in de natuur een treurige tijd. Waarheen wij ons dan wenden, waarheen wij dan ook blikken, overal zien wij leven dat afbreekt: sterven en vergaan.

De meeste vogels zijn reeds weg getrokken en de laatsten rusten zich uit tot het vertrek. Op hen volgen de bloemen der velden: zij keeren terug in den schoot van moeder aarde. En alle de andere wezens bereiden zich en nemen voorzorgen tegen het slechte weder, dat nadert: zij betrekken hunne kamerkens, die zij met voorraad hebben opgepropt, zij verwisselen hunne lichte zomerkleederen tegen dichte winterpelsen of zij scheiden uit het leven. Deze laatsten zijn de arme kleinen en zwakken, wie slechts een zeer kortstondig bestaan wordt geschonken, soms maar eenen enkelen dag van zonneschijn: zij kunnen de woede en het akelig getier van het slechte jaargetijde niet doorstaan: zij verstijven bij den eersten kouden wind.

Doch, te midden van alle die droefheid en rouw, is er nog een schoone zanger, wien er een frisch en vrolijk hart in den boezem slaat. Alles in woud en veld is stom, elk gejuich, elke vreugde is weggestorven - alleen ons vogeltje, dat stoute en blijmoedig winterkoningje,[1] laat zijn moedig lied herschallen. En hoe heviger het stormt, hoe luider klinkt van den hoogsten twijgtop zijn eenvoudig schoon gezang. Onwillekeurig blijft de reiziger, die voorbij trekt, staan om naar die bekoorlijke toonen te luisteren.

Er zijn zeer weinige vogelen, die zonder op het bulderen des noord-oosten winds acht te geven, nog in den achterherfst hunne liederen kweelen. Tot deze, behooren, buiten het winterkoningje, de lustige, koene spreeuw en de teedere, zachtzinnige kuifleeuwrik[2]. De laatste is een allerliefst vogeltje. Beide echtgenoten blijven, in trouwe liefde, jaar in jaar uit, bijeen en niets dan de dood kan het zachte kleine paar scheiden. Overal waar men op straten, in kanten, enz., eenen kuifleeuwrik ziet, mag men zeker zijn dat de tweede in de nabijheid is. En terwijl het manneken, op eenen huisgevel gezeten, zijn liedje laat trillen, zit het wijfje beneden hem op het dak en

1 Troglodytes europaeus. *duitsch:* Zaünkönig. *engelsch:* Wren. *fransch:* Troglodyte.
2 Alauda cristata; *d.* Haubenlerche; *eng.* Crested lark; *fr.* Cochevis.

luistert stil, men zou zeggen met aandacht, naar het waarlijk allerbevalligste gezang. De meeste menschen gaan voorbij zonder op dit herfstliedje te letten, - omdat de kleine zanger zoo maar een *gewone* vogel is; maar hij die, ware het maar eens, de moeite wil nemen deze zachte, milde toonen na te luisteren, die zal dadelijk vinden dat de kuifleeuwrik met recht tusschen de aangenaamsten onzer gevleugelde zangers mag geteld worden.

Daarbij zijn die diertjes in geheel hun voorkomen zoo onnoozel beminnelijk, zoo gemoedig, zou ik zeggen, dat wij ze, wanneer wij ze eenigszins nauwer betrachten, liefhebben eer wij het denken. Zij trippelen beiden, in steden en dorpen, zoo dicht bij elkaar op straten om, en zoeken dan korreltjes en kruimeltjes waar die te vinden zijn, om hunnen honger te stillen. Zij weten dan zoo goed den knaap die op den loer staat, met steen of met strop, uit den landman te onderscheiden die daar achteloos voorbij gaat en welhaast leeren zij de vrijgevige, weldadige hand kennen die voor hen broodhapjes uitstrooit, te midden in den prangenden nood van den schralen winter.

Ongelukkiglijk worden, in den achterherfst, wanneer alle vogeltjes zeer vet en smakelijk zijn, onze lieve laatsten ook onbarmhartig vervolgd.

De nog warme stralen der herfstzon betintelen tegen middag zoo vriendelijk het dak eens boerenhuizes. Beneden zien wij nog in het bloementuintje vóór de deur, veelkleurige asters en andere gewassen hunne kopjes in de koel ademende lucht omhoogsteken. Van boven af, valt de zang des vogels zoo bekoorlijk en het geheele landschap dat zich voor ons uitstrekt praalt zoo schoon in den bonten tooi van het afwisselendste kleurenspel.... waarlijk, wij zouden wel kunnen vergeten dat de ruwe winter voor de deur staat en ons terugdroomen in den lachenden, guldenen lentetijd.

Doch niet dan te haastig zullen onze droomen wreedelijk vernietigd worden. Duistere opeengepakte wolken benemen ons plots de laatste milde zonnestralen en onze zanger fladdert bedroefd, van zijne hooge zitplaats af, naar omlaag; maar voor hij op den grond komt.... daar knalt een schot en het lieve vogeltje licht dood in zijn bloed. Onder nare weeklacht, schiet het arme wijfje des vermoorden weg en terwijl de knal donderend in den omtrek weergalmt, betrekt de lucht nog meer en een bruischende herfststorm rukt aan, loeiend en bulderend, in dolle woede de grauwe bladeren, het stof en allen afval ondereenwarlend. Te vergeefs zoekt de onmenschelijke mensch naar zijnen buit; de storm stuift hem blind en een hoopje gele bladeren bedekt, als uit medelijden, het kleine lijkje.

Des anderen morgens, is alles weer stil. De heldere, doorzichtige herfstlucht laat ons wijd weg het geheele landschap overzien - doch zoo wijd wij zien en hooren kunnen, nergens is er geluid noch beweging. Geen levend en werkend wezen is er ergens te bespeuren. Ook, zijn de laatste vogels over nacht weggetrokken en eene onmeedoogende vorst is over de bloemen gevaren en heeft ze ter neer geworpen, de trotsche georginen en de zachtgeurende violieren en alle de anderen. Zij liggen dan daar, verwelkt en

zwart, verstorven en bedorven. Ook, wanneer tegen den middag de zon weder lachend doorbreekt, is er rondom geen leven te zien noch te hooren. Alleen het wijfje des vermoorden zangers zit daar op den grond, treurig en roerloos, en de geheele natuur schijnt hare smart te eeren en te eerbiedigen, door hare majestatische stilte.

Niet lang duurt het nogtans, of daar komen kleine werkzame knapen af om eene betamelijke begrafenis te bereiden. Het zijn kleine zwarte kevers, met gele strepen op de vleugels; sedert honderd jaar en langer zijn zij algemeen gekend onder den naam van doodgravers (*necrophorus vespillo*), en toch zeer weinig nagespeurd. Door de nog verwarmende zonnestralen opgewekt en door den reuk geleid, komt er welhaast een hunner brommend bijgevlogen en op dien volgen er nog vijf anderen. Eerst loopen zij vol geslis rond den doode, bezichtigen hem met veel zorg en verstaan zich dan over de maatregelen die behoeven genomen te worden. Dan kruipen zij allen onder den vogel, stellen en schikken zich volgens zijne zwaarte, tillen hem op en dragen hem langzaam en statig - gelijk het doodgraveren past - naar de begrafenisplaats, dat is van den harden bodem naar een dicht bijgelegen zachter grondplekje. Zij halen dan, zonder ooit den arbeid te onderbreken, de aarde onder den doode uit, zij scharren die namelijk met de beenen achter zich weg, op zulke wijze dat zij rondom als eenen dijk vormen en het lijk altoos, door eigene zwaarte, lager en lager zinkt. Op bijna ongeloofelijk korten tijd kunnen de kevers aldus het doode dier eenen halven, ja, en ook eenen heelen voet diep begraven.

Onze lezeressen kunnen dien merkwaardigen arbeid onder eigene oogen zien gebeuren, indien zij eenen dooden vogel, mol, kikvorsch of eene doode muis ergens in den hof willen leggen. Onze kleine bazen weten daar bij de oprecht groote moeilijkheden te overwinnen, die in hun werk mochten voorkomen; zoo heeft men, bij voorbeeld, ondervonden dat zij eenen kleinen rechtstaanden stok, waaraan eene doode muis vastgebonden was, insgelijks ondermijnden tot hij neerviel en zij hem dan, te samen met het lijk, konden begraven.

Ons vogeltje is welhaast ter aarde besteld; terwijl nu nog een kleine heuvel hem overwelft en die ook welhaast gelijk is geloopen - krassen daar boven hoog in de ruwe herfstlucht de trompetten-toonen der voorbijvarende groote trekvogels. En hunne weemoedige afscheidsroepen zijn als treur- en doodgeluid over het graf van hunnen verwante, van den kleinen gemoedigen zanger.

Dan sluipen eenige der kevers nog eens in het graf - om er hunne eieren te leggen - met welk doel zij het doode lichaam gezonken hebben - en weinigen tijd daarna, nu zij de zending hebben volbracht waarvoor zij in leven waren geroepen, sterven zij op hunne beurt. Zoo volgen op elkander, in eeuwigen omloop der verhevene natuur, zonder verpoozing, het scheiden en het komen, - het leven en het sterven. En gelijk uit de verstorvene lichamen weder stof ontstaat tot nieuw en frisch leven, gelijk, zelfs in den droeven tijd des akeligen winters, de slapende knoppen ons de terugkomst beloven der guldene lente - zoo smeult ook in 's menschen harten, te midden des bittersten lijdens, de levendige vonk der hoop, der hoop op wederkomst van verzwonden geluk.

KARL RUSS.

De schoone kunsten in Amerika.

Twee tentoonstellingen te Nieuw-York.
Nieuw-York, 20 Februari 1866.

Sedert eenige weken zijn te Nieuw-York twee belangwekkende tentoonstellingen van schilderijen geopend. In de eene tentoonstelling komen alleen schilderijen van schilders uit Europa voor. Deze stukken zijn hier met tusschenkomst van het huis Knoedler van Nieuw-York, aangevoerd door den bekenden kunstkooper Gambart, wiens galerij te Londen aan meest al de kunstenaars en liefhebbers van het vasteland bekend is. De door den heer Gambart te Nieuw-York, in de *Studio Building* der 10e straat geopende tentoonstelling, bestaat of liever bestond uit 171 schilderijen, want er zijn reeds ettelijke stukken verkocht. Onder andere treft men er schilderijen aan, geteekend: baron Leys, Gallait, Ary Scheffer, Verboeckhoven, de Braekeleer, Lagye, Alma Tadema, Achenbach, Koller, Willems, Gérôme, Meissonnier, Schrey[...], Eduard Frère, Fromentin, de Jonghe, Duverger, Fichel, Forti[...], Charles en Theodoor Frère, Le Poittevin, Patrois, Plassa[...], Schlesinger, Seignac, Soyer, Troyer, Veyrassat, enz.

De tentoonstelling wordt zeer druk bezocht en niet het minst door de Amerikaansche kunstenaars die, zooals bekend is, nog veel - zeer veel! - van de schilders der Oude Wereld hebben te leeren.

Dit bewijzen eenmaal te meer de stukken van de tweede tentoonstelling waarover ik u sprak bij den aanvang van dezen bri[...]. Trouwens die tweede tentoonstelling bestaat alleen uit schilderijen van Amerikaansche schilders. Zij werd geopend door de *Sketch Club* van Philadelphia, in de Derby-galery, Broadway. 't Is ongelooflijk hoevele nietswaardige doeken in deze pronkzaal opgehangen zijn. Voor ééne tamelijk goede schilderij, zijn [...] dozijnen slechte. Zoo er in de tentoonstelling der *Sketch Club* vele stukken zijn die aanleg en kiemen van eigenaardig talent verraden, - zij verraden tevens gebrek aan studie en genoegzame ontwikkeling, twee leemten welke niet kunnen aangevuld worden dan door waarnemingen waarvoor, ongelukkiglijk, in dit land bijna geene elementen bestaan.

De verdienstelijke Amerikaansche meesters zijn echter op de tentoonstelling goed vertegenwoordigd. Ik zal er eenige van opnoemen en alhoewel hunne namen om zoo te zeggen geheel onbekend in Europa zullen zijn, zoo mag ik u verzekeren dat de schilders, hoezeer zij de groote hedendaagsche meesters der Oude Wereld niet nabij komen, kunstenaars zijn wier werken ook in Nederlandsche pronkzalen bijvoorbeeld, aandacht zouden wekken.

Zoo heeft Healy twee uitstekende portretten, waarvan een van generaal Sherman tentoongesteld. Ook Nehlig, wiens werkhuis onlangs afbrandde, bij welke gelegenheid hij al zijne kunstbezittingen, waaronder eenige voltooide schilderijen, waarvan veel goeds werd gezegd, verloor, heeft eenige lieve schilderijtjes in de tentoonstelling. Konstant Mayer heeft twee verkleiningen gezonden van zijne schoone schilderijen *Troost* en *Noord en Zuid.* Verscheidene prinsen van het Amerikaansche landschap, Bierstadt, Gifford, Hasseltine bebben goede stukken op de tentoonstelling.

Fabronius heeft drij schilderijen waarin het licht op echt meesterlijke wijze is aangebracht. Willamil is op de tentoonstelling vertegenwoordigd door verscheidene zeer groote schilderijen waarvan de onderwerpen aan Spanje ontleend zijn. Deze doeken doen Willamil als een uitstekend kolorist kennen, maar tevens als een schilder die met de eerste regels zijner kunst niet... vertrouwd is... De teekening is slordig en slecht, het doorzicht gebrekkig, de groepen zijn onpassend samengesteld, licht en schaduw zonder beleid aangebracht. Kortom, deze schilderijen (behoudens de kleur) zijn echt Amerikaansch.

Ik zegde hooger dat er in dit land gebrek is aan elementen voor studie. 't Is niet dat men er geen groot getal vreemde schilderijen, waaronder zelfs goede kan vinden. Maar die laatste zijn dun gezaaid en het krielt er van slechte. Gedurende vele jaren werden in de Vereenigde-Staten geheele scheepsladingen naar de el gemetene en met het dozijn gemaakte schilderijen ingevoerd. Bij gebrek aan iets beters, genoten de kladschilderingen vroeger eenen ongelooflijken bijval en deden opgeld. 't Is buiten kijf dat de smaak van het publiek bedorven is geworden door de tentoonstellingen van ellendige stukken die gewetenlooze ondernemers als echte, meesterlijke voortbrengselen waarborgden. Europa heeft er geen gedacht van, op welke schaal deze bedrieglijke handel in Amerika gedreven is geworden en nog gedreven wordt.

Zoo gaat een kunstsluiker een in de Nieuwe-Wereld gunstig gekend kunstenaar vinden. Hij bestelt of koopt hem eene schilderij en bekomt een bewijs van oorsprong, waarop de gewone aanduidingen voorkomen, betreffende het onderwerp, de grootte enz. Daarna zoekt hij eenen kunstenaar van vijfden, zesden, twintigsten rang, en bestelt hem eene, twee, zes kopijen van de schilderij. Hij betaalt bij 't gros en ziet zich in 't bezit van eene fraaie verzameling welke hij naar Nieuw-York zendt; maar hij behoudt de echte schilderij en laat van het bewijsschrift zooveel gewettigde duplicatas maken als hij kopijen heeft doen vervaardigen. In de Vereenigde-Staten aangekomen, wordt iedere kopij, met den naam des nagebootsten meesters geteekend en voorzien van een bewijs van echtheid, in veiling gesteld. De zaken zijn in regel, er is niets te zeggen en de liefhebbers betalen zooveel voor eene slechte kopij als zij voor het oorspronkelijk stuk zouden hebben gegeven. De kunstgreep wordt vernieuwd te Boston, te Philadelphia, te Baltimora, te Cincinnati en elders; de invoerder trekt tien maal het bedrag van wat hij uitgaf terug en blijft daarenboven in 't bezit der oorspronkelijke schilderij, welke hij, ter plaatse, aan eenen kenner verkoopt.

In den handel in schilderijen van oude meesters wordt niet minder bedrog gepleegd. Onlangs werd te Nieuw-York eene galerij verkocht waarin de beroemdste namen voorkwamen: Rubens, van Dyck, Zurburan, Salvator Rosa, Carraggia, Andrea del Sarta, Poussin en zelfs Rafaël. Prachtigere verzameling van kladschilderingen is er misschien nooit te zien geweest. Hoogst genomen, konden er eenige stukken van wezenlijke waarde onder zijn. Desalniettemin werden er lieden gevonden die betrekkelijk veel geld besteedden aan die knoeierijen, welke gaan bijgezet worden in dusgenaamde ernstige kabinetten, met weidsche vermelding van den gevierden naam waaronder zij in 't publiek werden gebracht!

Zoo staat het in Amerika met de kunst en deze toestand zal niet beteren, zoo lang de Amerikaansche kunstenaars niet in staat gesteld zullen zijn de schilders in hunne meesterstukken te bestuderen en zoo lang het Amerikaansch publiek geen museum van goede schilderijen aan zijne beschikking hebben zal, waarin het kunstsmaak en kunstkennis als van zelve zal kunnen opdoen.

De strafwetten ten tijde van Karel den Groote.

Men weet dat Karel de Groote, wiens machtig rijk zich van den Tiber tot aan de Elve uitstrekte, in het jaar 814 overleed. Ziehier eenige artikels uit de strafwetten welke onder de regeering van dien keizer bestonden: voor 10 gulden kon men eene getrouwde vrouw en voor 20 centen eene slavin rooven. Een knip voor den neus, ingeval van bloeding, kostte 75 centen en anders 25 centen; bloedige stokslagen 90 centen; een schop 50 centen; een vuistslag 7 ½ centen; een uitgeslagen tand 3 gulden 50 centen; een afgehouwen neus 4 gulden; een gebroken arm of been 3 gulden 60 centen; de manslag aan eenen diaken 20 gulden en aan eenen bisschop het dubbele, zoo dat men voor de geringe som van 60 gulden eenen bisschop en eenen diaken afmaken, en voor minder dan 13 gulden iemand neus en ooren kon afsnijden, en hem armen en beenen breken! Zoo als bekend is deed Karel de Groote zeer veel ten voordeele van het christendom; hij verbood den zoogenaamden klokkendoop, het rondzwerven van boetelingen met zware ketens beladen, en het verbranden van toovenaars en heksen. Hij liet de heidensche tempels omverwerpen, de heilige bosschen uitroeien, scholen oprichten, den jongen lieden Latijn leeren zingen, en den Latijnschen bijbel in de landtaal overzetten.

Over de pracht en weelde in verband tot de vrouwen.

In den *Engelschen Spectator*, waarvan de eerste aflevering op 12 Maart 1711 verscheen, en die den beroemden Joseph Addisson voor hoofdopsteller had, lezen wij het volgende dat in 1866 zijne toepassing niet mist en welk wij uit dien hoofde overnemen:

‘Meer dan eens heb ik nagedacht over de zeldzame geaardheid der vrouwen, die zich als laten begoochelen door alles wat uiterlijken praal is, ofschoon daar niets wezenlijks in opgesloten licht, en over de oneindige rampen welke zij zich door die zwakheid berokkenen.

De gewone omgang van de meeste vrouwen draagt niet weinig bij, om deze zwakheid, die haar als aangeboren is, in haar levendig te houden. Spreekt men van eenige nieuwgetrouwden, zoo vragen zij aanstonds of het menschen zijn die fortuin bezitten en eenen grooten trein voeren. Wordt er van deze of gene afwezige jufvrouw gerept, zoo is het, tien tegen áán, zeker dat zij 't een of ander op haar gewaad zullen weten af te wijzen. Welke stof tot gesprek, als er ergens een bal of eene bijeenkomst is geweest! Wordt er eene verjaring of een geboortedag gevierd, zoo hebben zij voor een jaar genoeg om er over te praten.

Tentoonstelling van teekeningen der heeren G. Guffens en J. Swerts in het Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen, te Antwerpen.

‘Juweelen en kleederen zijn de gewone onderwerpen harer gesprekken. In één woord, zij vergapen zich altoos aan het stof en aan het uiterlijke, maar nooit denken zij om de gaven van het verstand, die nogtans den mensch voortreffelijk in zichzelve, en zeer nuttig ten aanzien van anderen maken. Wanneer men de vrouwen dus altoos bezig ziet hare inbeelding te verblinden en hare hersenen met bonte kleuren op te vullen, zoo moet men zich geenszins verwonderen als men hare opmerkzaamheid veel meer gevestigd ziet op onbeduidende en uitwendige dingen dan op hetgene bekwaam is, om ons wezenlijk en inderdaad gelukkig te maken.

Het ware geluk is een vijand van pracht en gerucht; het ontstaat niet min uit het genot van zich zelve, als uit de vriendschap van een klein getal uitgelezene menschen. Alles wat het van noode heeft vindt het in zich zelve en in zijnen kleinen kring; de menigte van toeschouwers of ooggetuigen zijn hem niets.

Integendeel, het gewaand geluk schept zijn vermaak in de menigte van menschen en in de oogen der wereld tot zich te trekken. Weinig voldaan over de toejuichingen die het zich zelve kan schenken, zoekt het de bewondering van anderen gaande te maken. Het bloeit in de hoven en in de paleizen, in schouwburgzalen, in talrijke vergaderingen, en het verdwijnt zoodra er geene oogen meer zijn om het te beschouwen.’

Op 28 Maart en volgende dagen waren in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* een *zeventigtal* teekeningen van muurschilderingen, door de heeren Guffens en Swerts uitgevoerd, tentoongesteld. Onder deze teekeningen kwamen wezenlijke meester-gewrochten voor. Wij hopen dan ook later gelegenheid te zullen hebben ons breedvoeriger over de werken onzer zoo arbeidzame kunstenaren uitteweiden.

In de bovenstaande plaat, welke ook in deze tentoonstelling prijkte, is het werelddeel Afrika zinnebeeldig voorgesteld, door eene vrouw op wier gelaat de schilder de zinnelijkheid heeft willen uitdrukken, als het kenmerk van den stam van Sam, door wien Afrika bevolkt werd.

De afgod waarop zij de eene hand steunt, geeft de dweepzucht, de heidendienst te kennen; de dubbele hoorn des overvloeds, welke zij in de andere hand houdt, ziet op de gezegende veelvuldige oogsten en den rijkdom van Afrika's weelderige landouwen.

In de verte blauwen de heilige gedenkteekens, eene pijramide, een obelisk, een sphinx; de uitgestrekte woestijn sluit den gezichteinder.

Rechts en links worden de handel in pelterijen en pluimen door eene leeuwenjacht en eene jacht op struisvogels voorgesteld.

Deze plaat is een gedeelte der fries van de kamer van koophandel

der beurs van Antwepen, uitgevoerd door Godfried Guffens, vernield door den brand in 1858.

Zie voor het eerste gedeelte dezer fries bladz. 200 van het jaar 1865.

> Er is eene valsche zedigheid, welke ijdelheid, een valsche roem welke lichtzinnigheid, eene valsche grootheid welke kleinheid, eene valsche deugd die huichelarij, eene valsche wijsheid die eigen waan is.

De menschelijke zotheid.

Wanneer de goden van nectar verzadigd zijn en geen lust hebben tot ernstige zaken, gaan zij in het laagste gedeelte van den hemel zitten, en beschouwen met een strak gelaat wat de menschen uitvoeren; er is ook geene vermakelijker vertooning.

Hier verkwijnt er een om een meisje, en hoe minder hij bemind wordt, hoe sterker hij bemint; ginds trouwt er een het huwelijksgoed, en geenszins de vrouw; daar bewaakt een jaloersche zijne bruid als een Argus; welke zotternijen zegt en begaat hier iemand in een sterfhuis; daar schreit er een op het graf zijner schoonmoeder; ginds heeft een ander al wat hij samenschrapen kan voor zijnen buik ten beste, al moest hij ook kort daarna van honger sterven; deze acht niets gelukkiger dan slaap en lediggang; hier zijn lieden die, terwijl zij het zeer drok hebben met de zaken van anderen, hunne eigene verwaarloozen; daar is iemand, die zich met eens anders geld rijk acht, en weldra berooid zal zijn; een ander oordeelt niets gelukkiger dan zelf gebrek te lijden, om zijne erfgenamen rijk te maken; deze doorkruist om eene kleine en onzekere winst alle zeeën, aan de golven en winden een leven vertrouwende, dat voor geen geld wederom te koopen is; gene wil liever rijkdommen zoeken in den oorlog dan in veilige rust te huis te leven. Sommigen meenen met kinderlooze grijsaards te onthalen, gemakkelijk aan rijkdommen te geraken. Elders treft men Pythagoristen aan, wien alle goederen gemeen schijnen, zoo dat zij, al wat zij ergens onbewaard vinden, als ware het een hun toegevallen erfdeel, geheel bedaard medenemen. Er zijn lieden, die door wenschen rijk zijn; zij vermaken zich met aangename droomen, en achten dit genoeg om gelukkig te zijn. Eenigen willen uiterlijk voor rijk gehouden worden en lijden te huis honger. Deze haast zich om zijn vermogen te verkwisten, gene zoekt door recht en onrecht geld te schrapen. Hier tracht een naar eere-ambten, ginds zoekt een zijn genoegen in het hoekje van den haard. Een goed gedeelte voert eindelooze processen, en wedïevert om eenen uitstellenden rechter en valsch spelenden advocaat te verrijken. Deze is op wat nieuws bedacht, gene onderneemt wat groots. De eene gaat naar Jerusalem, Rome of

Sint-Jacob, waar hij niets te doen heeft, en laat zijne vrouw en kinderen te huis.
Kortom, zoo

men, gelijk eertijds Menippus, de ontelbare woelingen der menschen van uit de maan kon beschouwen, men zou zich verbeelden eenen zwerm vliegen of muggen te zien, die elkander bekeven, beoorloogden, lagen leiden, beroofden, poetsen speelden, kortswijlden, geboren werden, verouderden en stierven. Men kan niet gelooven hoeveel beweging en onrust dit kleine diertje (de mensch) veroorzaakt, dat zoo spoedig omkomen kan; want slechts een kleine oorlog of eene kleine pest rukt er eene menigte weg en verstrooit ze.

DESIDERIUS ERASMUS,
Lof der zotheid.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM daalt het weêrglas (barometer) als men eenen berg opklimt?

OMDAT, naarmate men op de bergen klimt, of in eenen luchtbal opstijgt, de lucht, van het gewicht der benedendeelen ontlast zijnde, er minder zwaarte op het kuipje van het werktuig drukt, en het kwik doet dalen.

Werkzaamheid is de schroef van Archimedes.

Ontdekkingsreis.

Er zijn belangwekkende tijdingen ontvangen van de ontdekkingsreis die de heeren Robert Knowles en René Daguet, een Amerikaan en een Franschman, in midden-Afrika volbrengen. Zij hebben het middenpunt der groote hoogvlakte bereikt welke geheel dit werelddeel bestrijkt. Op den datum hunner laatste brieven bevonden zij zich onder den evenaar, tusschen den vijfden en zesden zuidergraad. Ondanks de bovenmatige hitte had hunne gezondheid niet geleden, dank aan de goede gewoonte welke zij van bij den aanvang hunner reis hebben genomen, zich geheel naar de levenswijze der inboorlingen te regelen. Rond den 22^{n} graad ontmoetten zij de expeditie van kapitein Stoppleton, die ongeveer naar hetzelfde doel als zij streeft. Van dat oogenblik af hebben de twee karavanen zich tot eene enkele versmolten. Volgens wat men schrijft, zal deze koene tocht schoone uitkomsten voor de aardrijkskunde opleveren. De brieven, kaarten en plans der expeditie zijn te Boston aangekomen.

De reizigers bevestigen dat midden-Afrika volstrekt niet uit zandwoestijnen, maar integendeel uit ongemeen vruchtbare landouwen bestaat. Het rundvee is er zoo menigvuldig, dat men gemakkelijk al de Europesche markten van daar zou kunnen bevoorraden. Wat de menschen betreft, indien de heeren Knowles, Daguet en Stoppleton er zich niet altoos over te beloven gehad hebben, zoo hebben zij er zich toch niet veel over te beklagen. De zwarten zijn zeer goedwillige lieden.

De reizigers zijn voornemens over den evenaar te trekken en langs oost of west naar Europa en Amerika terug te keeren, alwaar zij eene beschrijving hunner reis in 't licht zullen geven.

Sedert eenige jaren werden verscheidene zeer merkwaardige beschrijvingen van reistochten in midden-Afrika uitgegeven. Wij stellen ons voor eerstdaags eenige belangrijke episoden uit eene van die reisbeschrijvingen op te nemen in de *Vlaamsche School*, wier lezers ongetwijfeld met genoegen wat meer zullen vernemen betreffende de zeden der bewoners en de gesteldheid van het geheimzinnige werelddeel dat Afrika heet.

> Zelden doet ons het verdriet, dat men heeft, over slecht doorgebrachten tijd, dien, welke nog overig blijft, beter besteden.

De eerste uitvinder der orgels en van het snarenspel.

De menigvuldige speeltuigen zijn in verschillige tijdvakken uitgevonden. Wij treffen in eene oude kronijk van W. van Heyst eenen zeldzamen naam aan, als dien van den uitvinder der orgels en van het snarenspel. Wij deelen hier dit belangrijk stuk mede:

'*Anno mundi* CXXX (130) jaer beaerde Eva eenen sone, *Seth*, die den Heere vreesde ende diende. Ante Christi V^{m} LXIX (5069).

Anno mundi eodem, wan Caijm, aan Calmana sijn suster ende wijf, eenen sone, die *Enoch* hiet; ende *Enoch* wan *Yrad*, wan *Maniael*, wan *Mathusalem*, wan *Lamech.* Deese was d'ierste die twee wijven hadde; d'eene hiet *Ada*, ende d'ander hiet *Sella.*

Lamech wan noch aen Ada eene soone, Jubal. Deese vant die muijsijck, *als orgelen*, *ende snaerspel. Ende die proporcie ende consananci nam hij vuijten geclanck van hamerslagen op metael*, *als dat hol is; duer begheerlicheijt der ooren.*

Lamech was d'ierste die twee wijven hadde: d'eene hiet Ada, *ende d'andere hiet Sella. Lamech was zoon van Caijm*, *en had noch een zoon van Sella.* Men leest in de kronijk:

Lamech wan aen d'ander wijf Sella, *eenen sone*, *Tubalchaijm. Die was een smit met den hamer*, *in alle metaal*, *ende in ijser en ketels*, *ende al dat hol was*, *ende plaat*, *om in te graveren; duer begheerte der ooghen.*'

De Grieken noemen Apollo, Merkur en Minerva als hunne uitvinders van speeltuigen. Dit gebeurde 2000 jaar vóór Christus geboorte.

Apollo vond de cither uit, Merkur de lier met 7 snaren, en Minerva de fluit. Bacchus (Dionysus) bracht overal muziek, zang en poëzij in.

Pan is de uitvinder der zeventoonige fluit. Later hebben Euterpe, Hyagnis (1500 jaar vóór Christus), Marsyas (zijn zoon), Amphion, Doricus, Daphis (uitvinder der schalmei), Tyrrhenus, enz. veel bijgebracht tot de volmaking der oude speeltuigen.

Zie hier wat een Nederlandsch toonkunstenaar, Jacob Lustig, in Groningen, het jaar 1771 schrijft, over de speeltuigen der ouden:

'Met de speeltuigen is het een verwarde boedel. Eenige boekschrijvers[1] hebben ons die der oude Hebreërs en Grieken, in printen, gespaard; hoewel geen sterveling, van de hedendaagschen, bij alle volken des aardbodems gebruikelijk, zelfs de bloote namen, veel minder de rechte behandeling kent.'

ED. G.J. GREGOIR.

1 Kircherus, Printz, Mersenus en anderen.

Kronijk.

Antwerpen. - In het afgeloopen jaar 1865 zijn er in België een 40tal nieuwe dag- en weekbladen gesticht, waarvan 24 te Brussel. Men berekent op ruim 100 het getal der in België verschijnende Vlaamsche bladen.

- M.E. Gregoir heeft van M. de Borchgrave, namens den koning, een vleienden brief ontvangen, voor toezending aan Z.M. van zijne laatste samenstelling *Marche solennelle*, welke eene zeer verdienstelijke samenstelling is en door M. Bender voor krijgsmuziek zal geschikt worden.

- Wij vernemen dat de beeldhouwer Jos. Ducaju, wien, zooals men weet, de vervaardiging van het standbeeld van David Teniers den jonge opgedragen is, het model van zijn werk voltooid heeft.

De heer Jos. Ducaju arbeidt op dit oogenblik aan een borstbeeld van koning Leopold II.

Aalst. - M. de burggraaf Eugeen de Kerckhove, van Mechelen, hield op zondag 25 Februari ll. aldaer in den *Eendrachts-Kring*, eene verhandeling, over *het katholicismus en de omwenteling.*

Brugge. - Het bestuur der koninklijke Academie van schoone kunsten aldaar, heeft besloten, met de eerste dagen van Augusti 1866, eene tentoonstelling te openen van schilder-, beeldhouwen graveerwerken. Die tentoonstelling, welke zal geopend zijn tijdens het bezoek waarmeê de koning en de koningin de stad Brugge gaan vereeren, zal den 30^{n} September gesloten worden.

Er zal eene loterij plaats hebben, met welker opbrengst men verscheidene der tentoongestelde werken zal aankoopen. De werken moeten ten laatste den 15^{n} Julij gestuurd worden aan het bestuur der koninklijke Academie van schoone kunsten, in het lokaal der Halle. De vervoerkosten zijn ten laste der Academie; degene van terugzending zullen door de tentoonstellers betaald worden.

De voorwerpen voor de tentoonstelling bestemd, moeten voorafgegaan worden door eenen brief, behelzende den naam en de woonplaats van den kunstbeoefenaar, alsook de melding die in den kataloog behoort geplaatst te worden.

Brussel. - De koning heeft Gallait's gekende schilderij: *De graven van Egmont en Hoorn gedurende de lezing van hun vonnis,* aangekocht.

- De tentoonstelling van schoone kunsten zal dit jaar te Brussel plaats hebben. Zij zal den 1^{n} Augusti geopend en den 3^{e} September gesloten worden.

- De bureelen der jury's gelast met de beoordeeling van den vijfjarigen prijskamp van vaderlandsche geschiedenis en zedelijke en politieke wetenschappen zijn als volgt samengesteld: *Prijskamp van nationale geschiedenis:* Voorzitter, M. Gheldolf; secretaris, M.A. Wauters. *Prijskamp van zedelijke en politieke wetenschappen:* Voorzitter, M. Visschers; secretaris, M. de Boe.

- In den prijskamp der hoogeschoolen is eene vlaamsche memorie ingezonden op de philologische kwestie; de jury, gelast dit stuk te beoordeelen, bestaat grootendeels uit vlaamsche letterkundigen.

- Volgens de *Beurzen-Courant* zijn er van de zeven leden van de jury voor geschiedkundige schriften (de heeren Altmeyer, Gheldolf, generaal Guillaume, Le Roi, Namêche, de St.-Genois en Alfons Wauters) wel drie of vier die in 't geheel *geene*, of slechts *zeer weinige* kennis van het Nederduitsch hebben.

- *Koninklijke Akademie van Wetenschappen*, *Letteren en Schoone Kunsten van Belgie. Prijskampen voor 1866.*

De Academie heeft de volgende antwoorden op hare prijsvragen ontvangen:

‘Den invloed doen kennen, dien de vestiging der Saksische koloniën op het kustland, heeft uitgeoefend op de zeden en instellingen van Vlaanderen.’

Twee verhandelingen, dragende tot kenspreuk:

1° *Waarom zijn 's menschen zorgen;*
Tusschen hangen en worgen?

2° *Jupiter et rebus nox abstulit atra colorem* (VIRGIL).

De rechters zijn: MM. Kervyn de Lettenhove, kanonnik De Smet en Snellaert.

‘De geschiedenis der politieke en bestuurlijke betrekkingen tusschen België en het graafschap Burgondië, tot aan de verovering van dit laatste gewest door Frankrijk.’

Eene verhandeling met kenspreuk:

Van waar komt al dien druk,
Daar ieder zoekt geluk?

Rechters: MM. Gachard, Thonissen en Kervyn de Lettenhove.

‘De invloed van Leibnitz op de richting der hedendaagsche wijsbegeerte.’

Eene memorie, met kenspreuk;

Groot gaper, *wat zal het zijn?*
Veel beloven en ijdele schijn.

Rechters: MM. Thonissen, kanonik de Smet en Snellaert.

‘Hoe kan de werkman zich zelven helpen,’ enz.

Twee verhandelingen, dragende tot kenspreuken:

1° *Epargne*, *association*, *solidarité,*

2° *Dat stomme geld! dat maakt gewis*
Al recht wat krom en kreupel is.

Rechters: MM. Ducpétiaux, De Decker, Haus.

- Bij ministeriëel besluit wordt artikel 6 van het ministeriëel besluit van 20 September 1863 opzichtens de tooneelkunst en tooneelletterkunde gewijzigd als volgt:

‘Art. 6. De toelage voor de nieuwe muziek van een dansspel, op een ander tooneel dan hetgene van den Muntschouwburg te Brussel uitgevoerd, zal gelijk wezen aan die welke aan een tooneelspel verleend wordt.

De toelagen te verleenen aan den tooneelbestuurder en het bedrag der ten honderden schrijversrecht voor de nieuwe muziek van een dansspel ten Muntschouwburge opgevoerd, worden volgender wijze bepaald:

Toelagen	**Ten honderden schrijversrecht; op de bruto-ontvangst:**
Dansspel in één bedrijf	fr. 80 4 0/0
Dansspel in twee bedrijven	fr. 120 6 0/0
Dansspel in drij of meer bedrijven	fr. 160 8 0/0

Voor den Muntschouwburg mogen de ten honderden schrijversrecht voor de nieuwe muziek van een dansspel in geenen gevalle en wat ook het bedrag der bruto ontvangst zij, minder beloopen dan de hier na bepaalde sommen:

Voor een dansspel in één bedrijf	32 fr.
Voor een dansspel in twee bedrijven	48
Voor een dansspel in drij of meer bedrijven	64

De kleine zangspelen (operetten) zijn gelijk gesteld aan de tooneel- en blijspelen.'

De bestuurder van den tooneeltroep of de maatschappij, welk de premie eischt, moet bewijzen dat het stuk met toestemming des schrijvers werd opgevoerd en dat men hem zijn schrijversrecht heeft betaald.

- Bij koninklijk besluit van 1 Maart worden premiën verleend aan: *De Ouders*, tooneelspel in twee bedrijven, door B. Block; *Een eerlijk man*, tooneelspel in drij bedrijven, door Aug. van de Kerckhove; het dansspel in een bedrijf: *la Fée des Eaux*, muziek van Karel Miry; *Freule Laura's laatste liefde*, tooneelspel in vier bedrijven en 7 tafereelen, door Aug. van de Kerckhove.

- In de *Librairie Universelle* (M. Victor Devaux en C^{o}.) is verschenen: *Bonjour Philippe*, een verhaal van August Snieders Jr., vertaald door Mev. Louise Lebrocquy. Het werk maakt een schoon boekdeel uit van ongeveer 200 bladzijden.

- Het Staatsblad bevatte onlangs een verslag van M. Gachard, algemeen archivaris van het koninkrijk, aan M. den minister van binnenlandsche zaken, over de werken ondernomen voor de samenstelling eener tabel der algemeene nationale vergadering van België.

Voor wat het hertogdom Braband betreft, heeft M. Genard, archivist der stad Antwerpen, de opzoekingen gedaan. De door hem opgemaakte lijst der afgevaardigden van Antwerpen bij de algemeene Staten, en de oorkonden, vormen ongeveer 100 bladzijden. Zij klimmen enkel op tot het jaar 1542, en daarenboven zijn er nog vele leemten in. De oorzaak daarvan is, dat de *Collegiael Actebоucken* eerst in 1569 beginnen, en dat de rekeningen van voor 1530 vernield werden in den brand van het stadhuis, den 4 November 1576 door de Spanjaarden aangestoken.

Gent. - Het Bestuur van het *Willems-Fonds*, heeft besloten een vervolg uit te geven op de Vlaamsche Bibliographie van 1830 tot 1855, bepaaldelijk voor het laatste tienjarige tijdvak, dat is eene lijst der Nederduitsche boeken in België van 1856 tot 1865 uitgegeven.

De nuttigheid van zulk werk zal aan niemand ontgaan. Dient het, eenerzijds, tot statistiek der verstandelijke beweging in de Nederduitsche gewesten van België, het is, van den anderen kant een bij uitstek gemakkelijk en gewenscht middel van publiciteit voor schrijvers en uitgevers. Het toont onzen letterkundigen rijkdom aan, en tevens ieder gemis op het kunst- en wetenschappelijk-literarisch gebied; levert stoffe tot verblijding voor al hetgeen reeds tot stand is gekomen, en wakkert mogelijk eenige schrijvers aan om te pogen de nog weinig beoefende vakken tot de hoogte der andere te brengen.

- Den 22^{n} Februari hield de heer Kervijn de Lettenhove, met veel bijval, in de *Société d'Émulation*, eene voordracht over de vaderlandsliefde der Belgen.

- De internationale tentoonstelling van lichtteekeningen, met tombola welke ingericht, wordt door de Maatschappij der schoone kunsten, zal den 12^{n} Augusti worden geopend en ten minste twee maanden duren. Zij zal al de vakken begrijpen:

groepen, tafereelen, zichten, vergrootingen, microscopische lichtteekening, de toepassing der lichtteekening op de kunst, de nijverheid, de wetenschap; op de landmetingen, op de krijgsgenie, op de natuurlijke geschiedenis, de geneeskunde, de sterrekunde, enz. De toestellen, even als de scheikundige voortbrengselen, noodig voor het vervaardigen van lichtteekeningen, zullen insgelijks aanvaard worden.

- Bij koninklijk besluit van 1 Maart wordt aan de Teekenacademie der stad Gent, een hulpgeld van 5000 frs en aan de koninklijke Academie van schoone kunsten der zelfde stad een hulpgeld van 400 fr. verleend.

- Verschenen en bij de voornaamste boekhandelaars verkrijgbaar gesteld: *Duitsche spraakleer voor Nederlanders*, *ten gebruike van middelbaar onderwijs en geschikt voor zelfonderricht*, door K.L. Ternest, een zeer aanbevelenswaardig boek, voor allen die op eene hoogst eenvoudige en gemakkelijk wijze, bij middel onzer moedertaal, Duitsch willen leeren.

- Het Nederlandsch letterkundig kongres in September aanstaande te Gent te houden, belooft zeer schitterend te zullen zijn. Groote feesten zullen gegeven worden; men verwacht de uitvoering van een nieuw oratorio van onzen Vlaamschen komponist Pieter Benoit, op woorden van den reeds zoo gunstig gekenden dichter Emmanuël Hiel.

- Het *Nederduitsch letterkundig Jaarboekje* voor 1866, dezer dagen verschenen, behelst een aantal zeer belangwekkende stukken onder andere van: Mevrouw van Ackere, Mev. Courtmans, de jufvrouwen Rosalie en Virginie Loveling, Mev. David, de heeren P. Blieck, J. Renier Snieders, J. Nolet de Brauwere van Steenland, M.J.M. Dautzenberg, F. De Potter, C.J. Hansen, Em. Hiel, J. Ferguut, C. Verhulst, F. Rens enz., enz.

Moorsele. - De maatschappij van rhetorika de *Onafhankelijke en getrouwe vrienden*, van Moorsele (West-Vlaanderen), heeft eenen kampstrijd van letter-, tooneel-, zang- en bijbelkunde bepaald op 10 Juni 1866.

Luik. - In een lokaal, afhangende van den koninklijken schouwburg, zal van 15 Juni tot 1 Augusti, eene tentoonstelling van nijverheidskunsten worden geopend. Er zullen eermetalen gegeven worden aan de beste voorwerpen en er zal eene tombola ingericht worden van de door de commissie aangekochte stukken.

> Kinderen kennen geen verleden en geene toekomst, doch zij genieteten het tegenwoordige; iets, dat ons zoo zelden te beurt valt.

Sterfgeval.

Op 7 Februari laatstleden had in de Gudulakerk te Brussel, onder eenen grooten toeloop van volk, de lijkdienst plaats van den heer J.P. Bede, opsteller van den *Echo du Parlement.* Er werden vijf lijkreden uitgesproken door de heeren Ortmans, burgemeester van Verviers, E. Erebe, opsteller van het *Journal de Bruxelles*, Lambinet, leeraar aan de nijverheidsschool te Verviers, de Molinari en Lhoest.

[Hendrik de Grox]

DE H. FAMILIE, GETEEKEND DOOR BARTHOLOMEUS SPRANGER, OP KOPER GESNEDEN DOOR GOLTZIUS. KOPIJ DOOR H. DE GROX.

De Maagd Maria, in gezelschap van Sint-Joseph, reikt eene peer toe aan het kind Jezus, dat zij tusschen de armen houdt.

Dat is het onderwerp der plaat die wij op de vorenstaande bladz. 37 mededeelen. Zij werd oorspronkelijk door Bartholomeus Spranger geteekend en door Goltzius op koper gesneden.

De afbeelding die onze lezers hier beschouwen, is eene kopij, naar de beschrevene plaat vervaardigd door Hendrik de Grox, een leerling der koninklijke Academie van Antwerpen en, zoo als, onder andere, uit zijn hier medegedeeld werk blijkt, een veelbelovend plaatsnijder.

Hij werd te Antwerpen geboren, in het jaar 1835.

Hendrik de Grox overleed in den jeugdigen ouderdom van 30 jaren, op 19 April 1865, zonder dus de vruchten van zijne veeljarige moeizame studiën te hebben mogen genieten.

Wij zijn gelukkig, door het mededeelen der vorenstaande plaat, in de gelegenheid gesteld te zijn geweest, het publiek te kunnen bekend maken met een gansch niet onverdienstelijk voortbrengsel van den jongen kunstenaar.

Hij had de laatste hand gelegd aan nog eene plaat, het kind Jezus voorstellende, naar eene in het Antwerpsche kindergasthuis bestaande schilderij van G. Guffens. Bij het overlijden van de Grox was deze plaat nog niet uitgegeven. De heer Guffens maakte zich gereed, met eene hem tot eere strekkende edelmoedige bereidwilligheid, deze uitgave te bewerkstelligen, ten behoeve van des jongen kunstenaars moeder, toen ook deze, eenige weken geleden, het tijdelijke met het eeuwige verwisselde.

Het bijzonderste werk van de Grox is eene, voor de Maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten bestemde plaat, naar den Camoëns van Wappers.

Aangenaam is het ons, naar aanleiding van wat voorgaat, hier te kunnen aanstippen, ter eere der nagedachtenis van Hendrik de Grox, dat hij een edelaardig jongeling was, eenvoudig van zeden, trouw en hoû in zijnen handel en gansch overgegeven aan de beoefening der kunst, die hij, voor zijne krachten, helaas! te veel heeft bemind. Geenen van 's jongelings talrijke vrienden is het een geheim, dat de te groote inspanning waarmede hij zich aan den kunstarbeid wijdde, veel bijgedragen heeft om zijne reeds zwakke gezondheid nog meer te knakken en ondermijnen.

Mogen eenigen van hen die de Grox niet gekend hebben en deze regels lezen, er zijne nagedachtenis om lief krijgen! De brave te vroeg ontslapene jongeling is zulks waard, in den vollen zin des woords.

Beklimming van den koepel der Sint-Pieterskerk, te Rome, tot in den knop.

Terecht mag de Sint-Pieterskerk het pronkstuk der hedendaagsche bouwkunst genoemd worden. Niets is majestueuzer, schrijft een schilder die te Rome verbleef, dan het plein waarop de kerk zich verheft, en de vierdubbele zuilenrij, welke dit plein in de gedaante van eenen halven cirkel omvat. Op hetzelve prijkt in het midden eene voortreffelijke Egyptische obelisk, en aan beide zijden ziet men twee fraaie, verbazend groote, fonteinen, door welker altijd springend water een geruisch, als dat van eenen waterval, wordt veroorzaakt. - Men verbeelde zich nu den aanblik der kerk; al die honderde kolommen, tusschen welker middelste rijen twee rijtuigen elkander kunnen

voorbijgaan, en boven elk der kolommen van de voorste rij, een beeld van elf voeten hoog; daarbij het heldere water der fonteinen, hetwelk door het zonlicht de helderste kleuren ontvangt; en dan, eindelijk, dit reuzengebouw zelve, welks grootte men alleen daaruit kan afmeten, dat het bovenste gedeelte van het hoog altaar, hetwelk onder de koepel is geplaatst, gelijk is met het hoogste paleis van Rome.

De kerk, en vooral de koepel, vereenigen in zich eenen ontzettenden schat van marmer en metaal; bouw- en beeldhouwkunst hebben daarin al haren luister ten toon gespreid. De Sint-Pieterskerk levert zooveel belangrijks op, dat zij alleen eene reis naar Rome zou waardig zijn.

Het zal niet ongepast zijn hier beknoptelijk aan de geschiedenis van den bouw der beroemde Sint-Pieterskerk te herinneren. De bestuurder en bouwmeester der kerk was tot het jaar 1514 Bramante Lazari da Castel Durante. Daarna volgde 't gebouw van Rafaël Sancio da Urbino, van Guiliano da San Gallo, van broeder Giocundo da Verona, van Baldassar Peruzzi en van Antonio da San-Gallo, tot aan het pausdom van Paulus III, die de zorg over den bouw der kerk opdroeg aan Michel Angelo Buonaroti, van Florencië. De onsterfelijke bouwmeester nam den last op zich. Tegen de kareelen en gebakken steenen waarvan de kerk gebouwd was, voegde hij hardsteenen muren en overdekte die van buiten met eene zeer prachtige huid van Tiburtinsche steenen en van buiten met zeer schoone versierselen. 't Was Michel Angelo die de Sint-Pieterskerk eigenlijk maakte tot wat wij haar thans in hare heerlijkheid zien. Hij mocht ze echter niet voltooien. Na hem volgde, in 't jaar 1564, Giacomo Barozzi da Vignola, die, in 1573, op zijne beurt vervangen werd door Giacomo della Porta, een Romein. Deze bleef werkzaam tot aan het pausdom van Clemens VIII. Onder hem vorderde de kerk niet boven de Gregoriaansche en Clementijnsche kapel. Paus Paulus V deed door Carlo Maderno het oude deel afbreken en in 1606 voegde hij zes nieuwe kapellen, de galerij, den voorgevel en het vertrek der zegening bij de kerk, welke echter eerst onder de Pauzen Urbanus VIII en Innocentius X voltooid werd.

De oorsprong der kerk wordt toegeschreven aan den priester Sint-Anacletus, naderhand Paus van Rome, die, Sint-Pieter's martelaarschap ter eer, daar eerst een klein kerkje bouwde, welk later, door keizer Constantinus, in een koninklijk gebouw veranderd werd. Volgens de overlevering heeft deze keizer twaalf maanden lang mede gewerkt aan de delvingen voor de grondvesten en hielp hij zelf op zijne schouders de aarde vervoeren.

Toen, na vele eeuwen, het gebouw van ouderdom dreigde in te storten, gaf Julius II bevel tot het bouwen des nieuwen tempels, waarvan hij, op 15 April 1507, den eersten steen legde.

Men komt in de kerk langs vier zeer lange en wijde marmeren trappen, aan wier voet de beelden van Petrus en Paulus staan, op last van Pius II door den geachten beeldhouwer Mino del Regno vervaardigd. Daarna komt men in een allerheerlijkst portaal met zuilen, die 't verbazendste en kostelijkste welfsel der wereld

ondersteunen. De grootste poort der kerk is van metaal en een werk van den beroemden Florentijnschen beeldhouwer Pollaivolo.

Boven dit portaal is de kamer welke tot de algemeene zegening dient.

Aan de zijde van den voorgevel zijn nog twee groote kloktorens van hetzelfde bestek en maaksel, daar bijgevoegd niet zoo zeer om het gezicht des tempels te verbreeden, dan wel om het gebouw sterker en zekerder te maken. Boven aan 't opperste deel eindigt het met een groot plat, dat heel het gebouw rondgaat en dient om de reuzenbeelden der apostelen te torschen.

De kapellen der kerk, waarvan de vier grootste ieder eene kerk mogen genoemd worden, zijn van zeer zuiver marmer en verschillende steenen.

De hemel der kerk is bezaaid met ontelbare sterren van verguld metaal.

Het hoog altaar, midden in de kerk gestaan, werd van Leo-den-Groote het bed der heilige rust genoemd, omdat daar de lichamen van Petrus en Paulus rusten.

Aan de vier hoeken der allergrootste zuilen, die een zeer prachtig gezicht op dit altaar geven, zijn vier kapellen met altaren, te weten:

1° De kapel van Veronica, met het reuzenbeeld dier heilige, door Francisco Mochi vervaardigd. Op het altaar wordt de *zweetdoek* van Christus bewaard.

2° De kapel met het beeld der H. Helena, door Boggi. Op het altaar rust een stuk van het hout van het kruis van Christus, uit de Kruiskerk van Jerusalem herkomstig.

3° De kapel met het reuzenbeeld van den H. Longinus, door ridder Bernino vervaardigd. Op het altaar, in eene kas van helder kristal, berust het ijzer der lans, waarmeê de zijde des gekruisigden Christus werd doorsteken.

4° De kapel met de beeldtenis van Sint-Andries, vervaardigd door Frans de Neerlander. Op het altaar wordt het hoofd van Sint-Andries bewaard.

Bijna op elk altaar worden, in gouden of zilveren kaskens, overblijfsels van lichamen van heiligen bewaard.

In de eerste kapel, aan den inkoom, links, wordt de pauselijke stoel van den H. Petrus bewaard.

Onder de meesterstukken der beeldhouwkunst, die de kerk versieren, munt vooral uit het beeld der Lieve-Vrouw van Godvruchtigheid, een werk van Michel Angelo.

Inwendig, aan de linkerzijde der Sint-Pieterskerk, is eene deur, door welke men aan den trap komt, die naar het dak geleidt. Deze trap, die 121 schreden beslaat, is zeer gemakkelijk, en men leest aan de zijden van denzelve dat koningen, koninginnen, vorsten, pauzen enz. hem beklommen hebben. Deze namen zijn deels in marmeren tafels, deels in steen vervaardigd; want niet licht zal iemand in Rome komen zonder de Sint-Pieterskerk te beklimmen. Wie niet tot de doorluchtige personages behoort, moet zelf schrijven, als hij verlangt dat zijn naam hier zal staan. Weldra treedt men op het dak der kerk, en ziet iets verheveners dan de namen van verhevene personages; men ziet die uiterst prachtige koepel, dit bewonderenswaardig werk, in de nabijheid, en om haar heen tien kleinere koepels, gelijk de kinderen van Niobé om de schoone moeder staan.

Het dak der kerk, hetwelk ten deele vlak, ten deele een weinig gewelfd is, en op hetwelk men bekwaam rondgaan kan, bestaat uit tichelsteenen, hardsteen en koper. Men is hier als op eenen vasten grond en bodem, en vermoedt den afgrond, vermoedt de schoonheden niet, die men onder zijn voeten heeft. In derzelver plaats ziet men de schoonheden der natuur, en ziet aan den eenen kant op eene bekoorlijke landstreek

neder, op den anderen ziet men Rome aan zijne voeten. Men is als in eene hoogliggende rotsenstad, uit welke dicht bij elkander koepels en gebouwen omhoog steken, en ziet op eene grootere stad met grootere koepels neder. Dit is niet uit de inbeeldingskracht ontleend, maar heeft eenen wezenlijken grond; er wonen verscheidene menschen op het dak der Sint-Pieterskerk, bijvoorbeeld de opziener der koepel, eenige werklieden enz.

Op de balustrade, aan de noordzijde der kerk, staan verscheidene kolossale standbeelden, maar zeer kort naar evenredigheid, waarschijnlijk om van onderen beter uitwerking te doen. Van iedere zijde, boven de beide wijzerplaten, is de pauselijke kroon tusschen twee kruislings liggende sleutels, en wel van eene grootte zoo als zij bezwaarlijk nog ergens elders in de wereld te vinden is. De sleutels zijn zoo groot, dat twee mannen gevoeglijk door derzelver ringen kunnen kruipen.

Men keert zich weldra van de overige merkwaardigheden af, om de grootste, de koepel, te beschouwen. Deze reuzin verheft zich nog 285 voeten boven het dak der kerk. Langs 28 trappen klimt men naar eene zuilengalerij op, die rondom haar heen loopt, en waarin men haar geheel omwandelen kan. Men bedenke wat men op deze hoogte, op dit standpunt bij het omwandelen ziet: het Vatikaan, Rome met zijne koepels en heuvels, den Tiber en de schoone omliggende landstreek. Men ziet tot de rots bij Terracina, tet het eiland van Circe.

Terwijl ik thans deze verhevene voorwerpen op zulken verren afstand beschrijf, en de verzamelde waarnemingen rangschik, ontwaakt een levendig verlangen in mij voor eene nieuwe rondwandeling van de koepel op eenen schoonen dag, en ik stel mij dit genot hoogst verrukkelijk voor. Wanneer men werkelijk daar is, is men, ten minste in het eerst, zoo verstrooid, men wordt door de vele nieuwe voorwerpen zoo bedwelmd, dat men zich niet geheel aan het genot overgeven kan, en geen tijd genoeg heeft om te gevoelen.

De zuilen, die hier onder het gewelf der koepel rondloopen, staan paar aan paar dichter aan elkander en geven daardoor het geheel een bevalliger voorkomen. Van deze buitengalerij om de koepel gaat men naar eene andere plaats, die, naar mijn gevoelen, den diepsten indruk maakt, die men van eenig menschenwerk ontvangen kan, naar de binnengalerij der koepel. Door eene deur treedt men op dezen merkwaardigen gang, die inwendig met eene balustrade aan de zijde om de koepel leidt, en waar het bewonderenswaardige van dezen bouw het duidelijkste voor de ziel verschijnt. Nergens, nergens kan men iets dergelijks zien. Boven en onder zich ziet men eenen afgrond. Men bevindt zich midden in het grootste gebouw dat tegenwoordig op de wereld bestaat, en dit is het standpunt van waar men deszelfs grootheid en verhevenheid het meest waarneemt, gelijk men de breedte van eenen stroom eerst recht bemerkt wanneer men met een schuitje zich in zijn midden

bevindt. In den afgrond onder zich ziet men het hooge vrijstaande altaar, met zijne pilaren van brons, welk altaar de hoogte van een aanmerkelijk paleis, namelijk van 84 voeten heeft, maar hier als een dwerg onder onze voeten verdwijnt. In den afgrond boven zich, aan het laatste gewelf boven de lantaarn, is God de vader in mozaïek, naar de teekening van den ridder Arpino, en hij schijnt zeer klein, hoe kolossaal hij ook aangelegd is. Van beneden uit de kerk kan men hem geheel niet onderscheiden.

Tusschen deze beide tegenovergestelde punten is eene wereld van verhevenheid en kunst; en hoe vreemd schijnen hier de voorwerpen door al de grootheid, die men om zich ziet! de menschen beneden in de kerk schijnen kleine vogels te zijn, en 112 lampen, die onophoudelijk voor het groote altaar branden, schijnen slechts eenen enkelen flauwen straal hier heen te zenden. In de kerk zijn groote stellages, die eene torenshoogte hebben, maar beweegbaar zijn en op raderen voortgeschoven worden, om bij het schoonmaken, bij herstellingen en versieringen op groote feesten te dienen; zij bestaan uit twee ontzaggelijke breede ladders, die pyramidevormig tegen elkander gezet zijn, en eene hoogte van bijna 140 voeten hebben, want zij reiken slechts even onder het gewelf der kerk. Deze wandelende torens schijnen hier als een paar gewone ladders, van omtrent 20 of 30 voeten, die aan elkander geleund zijn. Dit bedrog kan onmooglijk van de hoogte voortkomen, op welke men zich bevindt, maar moet veeleer in de ongewone ruimte en in den grooten maatstaf, volgens welken alles gemaakt is, gezocht worden. In de vier hoeken, boven aan de ontzaggelijke pilaren, die de koepel dragen, ziet men de vier evangelisten kolossaal naar Cesar Nebbis en Jan de Vecchi afgebeeld, en wel zoo kolossaal, dat de veder, die zij in de hand houden, eene manslengte heeft. Dit kan men slechts op den gang der koepel bemerken, want van beneden schijnt alles de gewoone grootte te hebben.

Maar den diepsten indruk maakt hetgeen men in dezelfde lijn aan zijnen horizont, wat men aan zijnen hemel boven zich ziet. Wie eens op dezen gang der koepel tusschen de beide afgronden trad, was op eene der merkwaardigste plaatsen der wereld, en wanneer hij ze met zijn oog en geest geheel omvat, kan voortaan niets bekrompens in de bouwkunst hem meer ontgaan. Hier wordt slechts de grond tot verhevene denkbeelden gelegd. Tusschen deze beide afgronden woont iets dat de ziel eene nieuwe vlucht geeft, maar het laat zich niet uitspreken; men moet het voelen.

De inwendige doorsnede der koepel bedraagt 130 voeten, en wanneer men haar op dezen merkwaardigen gang rondwandelt, legt men eenen weg af van 200 schreden. Rondom zijn beelden van heiligen, apostelen, Maria, Christus enz., in eene kolossale grootte geschilderd; deze beelden doen eene begoochelende uitwerking, want zij schijnen volgens de perspectief geteekend te zijn; maar weldra ziet men dat men uit ieder standpunt dit opmerkt, dat de perspectief altijd daar begint, waar men zich zelf bevindt, en ontdekt dat, in weêrwil van deze schijnbare perspectief, alle beelden even groot zijn. Het oogbedrog ontstaat daardoor, dat men de ruimte, waarin men ze ziet, voor kleiner houdt dan zij is; hoe nader men hen komt, hoe grooter zij worden; geheel omgekeerd als met groote heeren en beroemde mannen.

In deze ruimte der koepel beginnen zestien boogsparren, die even als middaglijnen om dit groote rond naar boven loopen en in de lantaarn der koepel als in eenen pool samentreffen. Tusschen dezelven is verguld stukadoorwerk en vele sieraden, die het geheel een opgesmukt voorkomen geven.

Terwijl ik dit met verbazing beschouwde, viel het mij in dat de koepel eene scheur had, en ik zocht dezelve te ontdekken. Zij is te bemerken, maar dewijl zij omhoog

boven aan de koepel is, kan het oog niet onderscheiden hoe breed de spleet is. Hier, waar alles begoochelt, moet ook dit begoochelen. Zij gaat naar beneden allengs verloren en sluit zich eindelijk geheel. Door ontzaggelijke ijzeren hoepen, die men van buiten om de koepel gelegd heeft, wordt deze scheur samengehouden en onschadelijk gemaakt; slechts het zoekend oog ontdekt haar.

Eene bijzonderheid, die wellicht geen ander opgemerkt heeft, mag ik niet onvermeld laten. De koepel heeft hier eene eigenschap gelijk vele andere booggewelven; wanneer men op de eene zijde tegen den muur spreekt, doet de toon de groote reis langs het rond op, daalt aan de andere zijde neder, en de tegenoverstaande hoort hem, maar de naaststaande niet. Ik heb deze proeven herhaalde malen genomen, en aan iedere plaats denzelfden uitslag bespeurd.

De inbeeldingskracht der menschen neemt hier zulke stoute vlucht, en stelt zich inzonderheid verwijderde dingen in zulk een verheven licht voor, dat niet licht iets het voorgeschapen beeld bereiken kan. Hier, op de binnengalerij der koepel, is eene van de weinige plaatsen waarvan de verwachting overtroffen wordt; hier is de indruk éénig, gelijk op den Sint-Elmo bij Napels, wanneer men op het stadsgebergte nederziet.

Nadat wij ons eenigen tijd aan onze verbazing zwevende in het groote rond overgelaten hadden, traden wij weder in de buitengalerij en stegen nu verder in de hoogte. Wij kwamen weldra aan eene plaats, waar de koepel dubbel begint te worden, en de trappen leidden nu tusschen de beide oppervlakten naar boven. Op eene plaats bemerkte ik hier, om de inwendige oppervlakte, de ontzaggelijke ijzeren hoepen, die de scheur der koepel samenhouden. Michel Angelo's genie voorzag dezelve en hadde haar verhoed, wanneer men geheel bij zijn ontworpen plan gebleven ware.

Men komt ten laatste aan eenen lichten en zwierigen trap, en bevindt zich, wanneer men hem beklommen heeft, op de galerij, die de lantaarn der koepel omringt. Hier zweeft men op eene hoogte van meer dan 450 voeten, en kan de lantaarn omwandelen, even als de koepel langs de trommel. Hier ziet men den klassieken bodem van Rome tot op eenen verren afstand onder zijne voeten, hier volgt het oog den kronkelloop des Tibers, hier ontdekt men de heuvels bij Tivoli, hier onderscheidt men in het uitgestrekte Rome, als op eenen platten grond, de merkwaardigste werken der oudheid en van lateren tijd, van het Coliseum en het kasteel van Sint-Angelo af tot de eenzaam staande slanke *Colonna Antonina*, van het Vatikaan tot menige onbeduidende hut.

Boven om de lantaarn is eene andere galerij, waar men zich nog nader bij het hoogste punt bevindt, en van deze leidt eene ijzeren ladder als het ware in de lucht op, om den knop heen, tot het ijzeren kruis. Hooger op gaat het niet; hier zijn de ketens, die ons nog aan de laatste spits des aardbols kluisteren, onverbreekbaar.

Zouden menschen wel lust hebben om deze zoo hoog in de lucht zwevende ladder te beklimmen? Voorzeker. De Engelschen, zegt men, hebben deze begeerte, en stijgen dan tot het kruis boven den knop; om welke reden weet ik niet, wanneer men tot zoo iets reden hebben kan. Ook een Italiaan heeft de stoutheid of vermetelheid gehad, want moed kan ik het niet noemen, om deze gevaarlijke ladder te beklimmen, en niet te vreden met het stille bewustzijn dezer daad, wilde hij haar ook de wereld mededeelen, en had met groote letters iets aan den knop geschreven, en wel zoo regelmatig, dat men zag dat hij er lang aan bezig geweest was. Opdat zijn oogmerk eenigszins bereikt worde, en daar de koenheid eens Italiaans dubbel merkwaardig is, wil ik dit uitwendig opschrift des knops hier laten volgen; het heet: LORENZO FARINELLI, *Incisore di Camei.* Wanneer nogtans de heer Farinelli zich door het snijden van kameën niet beroemder maakt dan door het snijden van zijnen naam in den knop van de Sint-Pieterskoepel, zal hij bezwaarlijk den weg tot onsterfelijkheid vinden.

Niemand van ons (wij waren gedrijen) had de eerzucht van het kruis des knops te willen aanvatten; maar wij klommen toch ten minste zoo hoog als men zonder een weinig dwaas te schijnen klimmen kan. Er leidt namelijk ook inwendig eene ijzeren ladder in den knop, en ofschoon men zich op eene plaats op dezelve eng doordringen moet, klommen wij er toch in. De knop, die 8 ½ voet in de doorsnede heeft, kan zestien menschen in zich bevatten, en is van brons gemaakt. Op eenige plaatsen is in het metaal een klein gat ontstaan, waarschijnlijk door den invloed der lucht, en men ziet er het daglicht doorschemeren.

Terwijl ik in het holle rond der koepel trad, had ik eene zonderlinge gewaarwording; eene groote hitte namelijk omringde mij en toen ik bij geval de eene zijde des knops aanraakte, bevond ik haar zoo heet, dat ik er nauwelijks de hand aan houden kon. Het was den 29^{n} Maart, toen de zon hier reeds zulk eene werking deed, en in den zomer moet het binnenste van den knop zoo heet zijn, dat niemand in staat is daarin te vertoeven. Dit bevestigde ook onze *cicerone.*

Mijne klimgenoten schreven hunne namen in den knop der Sint-Pieterskoepel, en ik volgde hen na, gelijk - de kameënsnijder Farinelli. Mijn naam staat dus ook in den knop der Sint-Pieterskerk; maar ik moet openhartig bekennen dat ik op deze eer gansch niet hoovaardig ben, en dat het mij veel liever ware wanneer hij in de ziel van een uitstekend groot man aangeschreven stond, en vooral in de ziel van brave menschen.

> Er is niets dat de menschen zoo gaarne bewaren, en dat zij tevens zoo weinig ontzien, als het leven.

Varia.

Toen, onder Lodewijk XVI, de rekenkamer opgericht werd, doch deze onderneming uit gebrek aan de noodige fondsen weder te niet ging, kwam een dameshoed in de mode, dien men hoed à la rekenkamer noemde; deze hoed had geen bodem.

Kijkjes in het natuurleven.
II.
De pachtereese van Grenweld.

Wanneer in de liefelijke bloeimaand de graanvelden zich met veelbelovende kleuren tooien, wanneer alle knoppen openbersten en boven alle die bonte pracht en heerlijkheid der natuur duizende vrolijke zangerskeelen hunne juichende liederen weerschallen, dan keert nog, des nachts, en wel misschien van de laatsten, eene schaar van kleine uitwijkelingen, uit de verre winter-schuilgewesten, bij ons terug.

't Zijn kwartels; allerliefste, oprecht bekoorlijke vogeltjes, zijn die achterkomers. Als de allerkleinsten van de familie der hoendervogelen, die zoo rijk is aan schoone, nuttige en voor het huishouden des menschen zoo hoogst gewichtige leden, zullen zij reeds op voorhand op hen onze aandacht trekken; en daarbij verdienen zij nog door menigerlei eigenaardigheden dat wij ze in hun gansch leven en doen oplettend nagaan.

Niet alleen om dat zij weekelijk zijn en de koude schuwen, komen de kwartels zoo laat bij ons aan, maar om dat zij slechts onbehendig vliegen kunnen en daarom langzaam doortrekken, maar zoo haast dan ook zij hier aangeland zijn, vinden zij hunne tafel rijkelijk bedekt: kerfdieren van allen aard, velerlei wormpjes, en daarbij sappige groene graspijlen zijn er in overvloed en voor de vermoeienissen en ontbeeringen der lange reize wordt er nu in aangename, goede cier schadeloosstelling gezocht. Welhaast verdeelt de schaar zich in afzonderlijke paarkens en ieder hunner kiest zich, tot zomerverblijf, een passend gewest, liefst eene vlakte waar weiden, akkerlanden en tarwe-velden afwisselen.

Hier dan laat het manneken, bijzonder tegen den avond, zijnen liefelijken lokzang: tikterik, tikterik, dikwijls hooren. Die ‘slag,’ gelijk men dit noemt, is de reden waarom men de kwartel, het kleine haantje, bij de zangvogels telt en ze als zulks nog al in kooien houdt. Als kamervogel heeft ze nochtans vele onbevallige gebreken, blijft langen tijd na de gevangeniszetting dwars en domschuw, zingt meest op den laten, stillen nacht alleen, en, zelfs wanneer men ze van jongs af heeft opgebracht, maakt zij, bijzonder in den paartijd, des nachts, zoo schrikkelijk een leven, dan men klaarblijkelijk moet zien dat zij zich in den kerker hoogst ongelukkig vindt. Gunnen wij dan het bekoorlijke dierken zijne

vrijheid en nemen wij er ons genoegen mede in Gods schoone vrije natuur.

Het is waarlijk niet gemakkelijk de kwartels na te spieden: zij zijn zoo buitengewoon schuw, voorzichtig en sluw. Wij richten nogtans onze stappen naar een prachtig tarweveld, houden ons daar roerloos stil en merken op en vinden haast gelegenheid om de kleine bewoonster van het veld te begroeten.

Op dit oogenblik, glijdt de zon, in 't westen, over de bewassene heuvelen, waar achter zij zich aan onze blikken zal onttrekken. Een statig avonduur heeft zich over de natuur verspreid; de luchtlagen, door de Juni-zon verhit, flikkeren in geloenden dans boven de zandbergen; ter zijde murmelt een beekje op droomachtigen toon, de jonge koornaren wiegelen zoo plechtig op de zachte avondzoelte en tallooze kleine zangers zingen en neuriën, sjirpen en fluiten, sissen en brommen in een oneindig veelvoudig stemmenverwar. En daar boven, hoog in de klare lucht, stijgen de juichende leeuwerikken, wier wonderzoete liederen ieder gevoelig menschenhart betooveren en vervoeren. Wij zitten op eenen scheisteen en terwijl onze borst zich in de reine koele lucht zoo weldadig opheft, blikken wij opmerkzaam naar de tarwe-velden die voor ons liggen.

Daar woont vrouw kwartel, als eene zorgvuldige, voorzichtige huishoudster over haar gebied. Haar echtgenoot laat daar zoo even zijn: tikterik, in de verte herschallen; hij geeft zich daar aan zijn eigen vermaak over en leeft nu niet dan daar voor en voor zijnen lustigen zang; om zijn goed wijfje bekommert hij zich wellicht in 't geheel niet. Maar ook zij heeft hem niet noodig. In den lossen grond, tusschen krachtige tarwe-halmen, heeft zij eene kleine platte diepte uitgeschard en die met drooge, zachte halmpjes zorgvuldig bebed; in dat eenvoudige, kunstlooze nestje legt zij dan zestien geelachtige, grauwe, donkergevlekte eieren, van eene grootte in verhouding tot den nest, en omtrent na twintig dagen sluipen de wonderliefelijke kiekentjes te voorschijn.

In die natuur, zoo rijk aan schoonheden van allen aard, kan men zich bezwaarlijk een behagelijker schouwspel uitdenken, dan hetgeen zich nu voordoet aan onze oogen. De kleine moeder, zelve zoo schoon, zoo allerliefst en netjes, komt nu, omringd van de menigte harer onbeschrijfelijk bevallige, vlugge en levendige kinderen, uit het beschermend halmenbosch te voorschijn, om aan hare kleintjes en voedsel en beweging te verschaffen. Hoe zorgvuldig zij toch elk wormpje, elk zaadje opzoekt en uitdeelt! Hoe zij elk oogenblik gluurt en uitkijkt of er niet ergens een vijand nadert! o! die zorg en moederliefde des vogellijns is zoo oneindig, zoo roerend, dat zij dadelijk geheel ons hart gewint, en wij, zonder gerucht, zonder beweging daar zitten, ter nauwer nood het oog in het hoofd roerende, om die lieve, schoone, kleine wezens niet te stooren en vooral niet af te schrikken!

Maar, ach! niet ieder denkt en voelt als wij! - De kwartel heeft maar al te veel vijanden tusschen menschen en dieren. - Daar heft de oude juist plotselings den kop, ziet scherp uit, slaakt dan eenen zachten waarschuwingskreet - en snel als de bliksem zijn de kleinen samen verdwenen, terwijl zij zelve, de oude, zich ook diep in het gras wegsteekt. Eene kraai, die langzaam naar het woud overtrekt, was de oorzaak dezer schielijke vrees. Gelukkiglijk heeft deze niets gemerkt, of anders hadden gewis een of meer kleintjes den dood gevonden, voór nog de oude met de anderen gelukkig zou weg gevlucht zijn geweest. Op eenen lokroep der moeder komen nu de kiekentjes weder uit de schuilhoeken, de muizegaten, de grondkloven, van onder het gras, de bladeren, enz., terug te voorschijn gekropen, en mogen blij wezen dat zij er allen met ongedeerden lijve afkwamen - en niet achterrugs eene arglistige muis het een of

ander verwurgd heeft. Hun ergste vijand is de vos, die, kon hij ze maar vinden, op korten tijd geheel het broeisel vernietigen en ja ook de oude, die het slachtoffer zou zijn harer zelfverloochening en moederliefde, er bij vangen zoude. De in het veld rondloopende katten, honden, wezels, en andere roofzoogdieren, hagedissen, valken, milanen, kraaien, eksters, ja ratten en muizen, en nog vele andere roovers vervolgen verder die arme onnoozele diertjes en bedreigen, met nooit verzadigden lust tot moord, onophoudelijk hun leven.

Bij deze allen voegt zich dan nog de mensch. De vogelenvanger stelt hun strikken in de lente, om ze als zingvogels aan zonderlinge liefhebbers te verkoopen, die er genoegen in scheppen de arme diertjes dood te martelen. En de boer gunt hun het paar tarwe-korrelen niet die zij in den achter-zomer verbruiken, maar breekt en rooft hunne nesten uit, en schiet de oudjes neêr. Wat groot nadeel doet de landbouwer nogtans zich zelven niet alzoo! Het arenveld, waarop de kwartel-moeder met hare nakomelingschap in het warme jaargetijde als pachteresse huishoudt, heeft zij bewerkt op recht loffelijke wijze. Gelijk alle vogels uit den hoenderenstam, voedt zij hare jongen met schadelijk gewormte en later met onkruidzaden van menige soort. Zij is dus voor de huishouding der natuur en bij gevolg voor den mensch van zeer groot nut. 't Is dan een spijtig teeken dat de kwartels overal en altoos zeldzamer worden. Dat heeft, buiten de reeds gezegde, nog twee andere hoofdoorzaken: de eerste is dat, in den herfst, de kwartels bij ons in zulke menigte gevangen en geschoten worden, en de tweede, dat er op hunnen doortrek, in Italië en in Griekenland, alle jaren, zoo ontelbare scharen worden vermoord. In den trektijd, op 't einde van Augustus en in September, zijn zij buitengewoon vet en natuurlijk smaken zij goed. Dus, zijn er zekerlijk snoeperige lekkerbekken genoeg, die ze koopen en gevolgelijk jagers en vogelenvangers, die ze afmaken. Het vliegen valt hun dan nog moeilijker dan anders, en zij zoeken hunne vijanden te ontsnappen met op verborgene wijze te leven, zich bij ieder gevaar in hun schuilhoek terug te trekken of met snel loopen uit de voeten te komen. Men jaagt er dan op met honderd honden, maar nog meer worden zij in netten gevangen.

De vlucht uitwijkelingen, bij ons des nachts aangekomen, trekt, niettegenstaande zijn gebrekkig vliegen, naar Afrika. Maar onderwege vallen zij dan op eilanden en zelfs op schepen of eindelijk op geenzijdsche kusten, zoo afgemat, zoo doodmoede, dat zij met de hand kunnen gegrepen worden. Op het klein onvruchtbaar rotseneiland Capri, niet wijd van Napels, worden in den herfst en in het voorjaar overal netten gespannen en de geheele bevolking komt op de been om te jagen, en honderdduizende kwartels en andere trekvogels, waar onder, zoo als bekend is, zich onze schoonste en gemoedigste zangvogels bevinden, worden zonder verschooning gewurgd. Dit eiland is reeds van oudsher door zijne vogelenvangst beroemd, en toen het, vroeger, een

afzonderlijk bisdom vormde, werd het opperhoofd daarvan niet anders dan de kwartelbisschop genoemd. Noch kwartels, noch sneppen, niet eens de zwaluwen of de nachtegalen worden hier gespaard, alhoewel zulke nietige wezens, als de laatsten, waarlijk de moeite niet loonen van ze toetebereiden. In Italië wordt de vogelenvangst op zoo groot eene schaal gedreven, dat er, te Rome, bij voorbeeld, soms 17,000 kwartels op eenen dag uitgevent worden. En daar in juist liggen de oorzaken waarom men een aanhoudend verminderen bestatigt dier kleine zangvogelenstammen, allen zoo lief als nuttig voor het wel en wee des menschdoms, voor de huishouding der natuur, voor onze oogstvruchten en graanoogsten en noodzakelijkste levensbehoeften, door het vernielen van oneindige zwermen van schadelijke kerfdieren, wormen, enz.

Het kleine gebraad dat de kwartel geeft smaakt overigens zeer lekker en wordt zoo hoog geprezen als de patrijs.

Ondertusschen zijn wij, stil en roerloos, op onzen steen blijven zitten en de kleine hin met hare kiekentjes is zonder achterdocht zeer dicht bij ons gekomen. De jonge dierkens zijn onbeschrijfelijk lief en in vergelijking met de kleine huishoenders, zonder vergelijking, veel wakkerder, vlugger en slimmer. Het aanzien van hunne spelen en bekoorlijk gedoen, moet voor ieder, wien hart en zin voor de vreugde der natuur openstaan, een groot genoegen zijn; nu loopen zij, in bont gewar, onder een, om en weêr, dan huppelt er een hier achter eenen kever, een ander achter eene vlieg: daar bespringen er twee elkander, met vermakelijken strijdlust, terwijl er nog een ander op moeders rug zoekt te klaferen. Maar eensklaps roept de oude het geheel gezelschap bijeen; zij heeft eenen aardworm gevonden en nu begint er een lustig gestoot, gejaag en geloop, om prijs naar dit lekkerbrokje. Middelerwijl waakt de oude, met zorgvuldigen blik, op elk hunner bewegingen en ook wijd weg over den omtrek, om ieder gevaar dat dreigen zou, bij tijd te voorzien. Een toon van waarschuwing brengt oogenblikkelijk het gansch huisgezin op roede en eerst na moeder zich zorgvuldig verzekerd heeft dat zij in veiligheid zijn, lokt zij de jongen weder naar haar toe. Uit hoofde hunner talrijke vervolgers, zijn deze vogeltjes altijd zoo schuw, dat het zeer zelden mooglijk is zulke eene kleine allerliefste familie te zien.

Wie inderdaad gelegenheid vinden kan ergens onbemerkt kennis te maken met de kleine ‘pachteres van Grenveld’ en met haar lief gezin, hij verzuime die niet, want het naspeuren dezer diertjes zal veel genoegen en vreugd verschaffen. Aan alle mijne lezers druk ik dan ook de bescherming dezer vogeltjes, recht warm en dringend op 't hart, - het is ja de hooge, schoone zending van elken braven mensch, altoos goed te doen en zooveel mogelijk het kwaad te voorkomen; - mochten zij, door onderwijs, verzoeken en vermaningen daar voor zoeken te zorgen dat alle menschen in hunne omgeving steeds menschelijker, edeler en warmer voelend worden - dat altoos minder vogelennesten geroofd, altoos minder vogelen gevangen en in 't algemeen, altoos minder dieren onnoodig vervolgd en gekweld worden! Te werken om daartoe te komen is bijzonder eene der schoonste taken des alles veredelenden vrouwengeslachten!

Een dag in de woestijn.
(Uit: *Khartoum and the blue and white Niles*).

Men was met het opladen der bagaadje bijna gereed, toen onze *factotum*, Mohammed, het hoofd in onze tent stak, en ons vermaande om op te staan. Eenige minuten later bracht hij de zeer geringe hoeveelheid water, dat men, om ons te wasschen en tot bereiding voor ons ontbijt, misssen kon. Het toilet werd spoedig gemaakt, en wij begaven ons naar de achterdeur onzer tent, om te zien, hoe het onze woestijnrossen maakten. Toen het overige reisgezelschap verscheen, zetteden wij ons neder, om te ontbijten. Terwijl wij hiermede bezig waren, verdwenen van lieverlede de andere tenten, en men maakte reeds toebereidselen, om de onzen weg te ruimen. Wij hielpen de vrouwen in den zadel, onderzochten nauwkeurig den toestand onzer pistolen en vertrokken.

Werpen wij nog eenen blik op onze legerplaats: de grond is met onze bagaadje bedekt, het vuur, waarop men onze eierkoeken bereid had, flikkert nog zwak, en eenige Bedouïnen verlaten hun werk, om hunne handen bij de glimmende kolen te warmen. De kameelen worden voorgebracht; zoo als elken morgend, laten zij, die reeds beladen zijn, en die men den last oplegt, een klagend steunen hooren. De hemel begint van lieverlede zich rooder te kleuren, en de zon gaat eindelijk op. Het is weldra zes ure. Eene heerlijke koelte waait ons tegen. De temperatuur kan niet aangenamer, weldadiger zijn. Onze tolk, die tot nog toe achtergebleven was, om zijne laatste bevelen te geven, galoppeert vrolijk naar ons toe en stelt zich in zijne gewone blijmoedige luim ons voor; want hij behoort tot de gelukkige stervelingen, wie alles in deze wereld onder eene rozenkleur verschijnt. Onze Scheik rijdt vooruit, terwijl de kleine tent der bedienden, aan zijne beide zijden, naar zijne bewegingen heen en weêr slingert; het gezelschap is nu in orde en zet zich in beweging. Na eenige uren is ons lezen gedaan, het gesprek is geëindigd en wij rijden onder eene zengende zon voort; een groote tulband bedekt mijn hoofd, en de vrouwen beschutten zich onder de wit overtrokken schermen, tegen de gloeiende pijlen van den onverbiddelijken Phoebus.

Eindelijk komt het middaguur aan, en de *dragoman* rijdt met eenige bedienden vooraan, om eene verversching te bereiden. Een palmboom wordt ten dien einde opgezocht, de kleine tent voor ons opgeslagen, en na weinige minuten hebben wij op matrassen en pakdekken plaats genomen, terwijl de kameelen hunnen last dragende, het gras afeten, *dairer* draagt zijne kalkoenen, zijn beschuit en allerlei goede dingen op, de kostelijke limonade en de voortreffelijke ale niet te vergeten, verkwikkingen, die men alleen in de woestijn en op een vastendag naar waarde leert schatten. Na deze verversching ontvingen wij veel bezoek, zoo als gewoonlijk, wanneer wij in de nabijheid der rivier of eener Beduïnenlegerplaats in de woestijn waren. Het waren Nubische kinderen die door hunne bedeesde moeders vergezeld werden, en zich aan ons in al de schoonheid der jeugd en de bevalligheid der natuur voorstelden; deze kleinen pleegden onbekommerd te komen en met ons te spelen, ofschoon zij nog nooit menschen in de Europesche kleederdracht gezien hadden; ook schenen zij de beschuit

van Caïro en witten suiker even gaarne te lusten als de best opgevoede kinderen aan de Theems.

Ten twee ure trekt de karavaan onze tent voorbij. Abras, de tolk, hoog op zijne bonte wollen deken zittende, en zijne pijp rookende, verneemt naar onze plannen ten opzichte van de volgende rustplaats. Zoodra wij het daarover eens geworden zijn, zien wij het gezelschap in de luchtspiegeling, en het komt ons in de verte voor, als bewoog het zich op eene watervlakte, hetgeen den Arabieren wellicht aanleiding gaf, deze verschijning *water der woestijn* te noemen. Eenige onzer Bedouïnen sliepen op de minder beladen kameelen, anderen joelden en schreeuwden uit alle macht om de dieren meer voort te drijven. Eindelijk zien wij nog eenige zwarte punten en het geheele gezelschap verdwijnt in de verte aan den horizon.

Na vier uren vertrokken ook wij weder. Tusschen drie en vier ure is de hitte sterker, dan op eenig ander uur van den dag, en zoo de lucht ook na vier ure een weinig koeler wordt, heeft de zon toch nog kracht genoeg, om den reiziger te laten gevoelen, dat hij zich tegen hare stralen moet beschutten. Wij verheugen ons daarom niet weinig, toen wij, tegen zeven ure, onze tent in de nabijheid der rivier zagen opslaan, en een bekoorlijk uitzicht op blauwe rotsen en gras ons tegenlachte. Dit geschiedt echter niet elken dag zoo; somtijds is onze legerplaats eene barre zandvlakte; een blauwe hemel en eene naakte woestijn, alles wat wij zien, of onder kale rots, die door de zon heet schijnt gemaakt te zijn; maar waar wij ook zijn mogen, daar is ons huis, en geen ongemak kan ons uit onze goede luim brengen. De Bedouïnen slenteren ledig rond, of hebben zich hier en daar gelegen en rooken hunne pijp. Onze bedienden maken het avondeten gereed - het gestoofde vleesch en de steeds wederkeerende *soupe à la Julienne.* De eetlust kruidt echter het slechtste maal, en daarom worden gestoofd vleesch en *soupe à la Julienne* zelden versmaad. Om de waarheid te zeggen - de meeste avonden pleegt de vermoeienis van de reis, de nieuwheid der tooneelen, en de gespannenheid, waarin wij ten gevolge van het steeds dreigende gevaar van eenen aanval leefden, ons eenvoudig maal zoo te kruiden, dat het ons heerlijker smaakte, dan dit het geval zou geweest zijn, als wij aan de keurigst bezette tafel plaats genomen hadden.

Na het eten hielden wij ons bezig met onze dagboeken, droogden bloemen, zetteden vogels op, lazen of keuvelden, tot dat het uur van slapen kwam. En verheugden wij ons op onze harde matrassen over eenen slaap, die ons nooit vroeger of later zoo verkwikt heeft.

Eene vertelling van de Maan. (*Naar* H.C. Andersen.)

‘Langs het strand strekt zich een woud uit met eiken en beukenboomen, frisch en geurend; met iedere lente wordt dat woud door honderde nachtegalen bezocht; in de nabijheid licht de zee, de eeuwig rustelooze zee, en tusschen beiden loopt de breede landweg. De eene wagen na den anderen rolt voorbij; ik volg hen niet; mijn oog blijft onophoudelijk op één punt staren: het is een Hunnengraf; braamstruiken en wilde pruimen schieten welig op tusschen de grafsteenen. Hier is poëzij in de natuur. En hoe meent gij, dat de menschen, die opvatten? Ja, ik wil het u verhalen, wat ik daar gisteren avond en gisteren nacht hoorde. Eerst kwamen er twee rijke boeren aanrijden.

“Dat zijn kostelijke boomen,” sprak de eene. - “Boom voor boom geeft ieder tien vaam brandhout,” hernam de ander. - “De winter zal streng worden; in 't vorige jaar kregen wij veertien rijksdaalders voor het vaam!” en met deze woorden reden zij voort. - “Hier is de weg slecht,” zeide een ander, die daar ook voorbij kwam rijden. - “Dat zijn die vervloekte boomen,” antwoordde zijn medegezel; “het kan hier niet goed droog waaien van uit de zee!” en met deze woorden rolden zij voort. Ook de diligencie kwam voorbij; alles sliep op de schoonste plaats; de conducteur stiet eenige toonen uit den horen; maar hij dacht daarbij niets dan: “wat duurt die weg lang; het klinkt hier goed; daarom zal ik maar eens blazen!” En te gelijk reed de diligencie voort. Nu kwamen twee jonge knapen te paard aanjagen. Hier is jeugd en champagne in het bloed, dacht ik; en zij zagen ook, met een glimlach om de lippen, naar den met mos begroeiden heuvelen den donkeren hollen weg. “Hier zou ik wel eens alleen willen zijn met Christientje van den molenaar!” riep de een en weg waren zij. De bloemen geurden sterker dan ooit: het koeltje sluimerde, en het scheen alsof de zee een deel uitmaakte van den hemel, die over het diepe dal was uitgespannen. Er reed nu weder een wagen voorbij; er zaten zes wezens in; vier hunner sliepen, de vijfde dacht aan zijnen nieuwen zomerfrak waarvan hij veel verwachting had voor zijn figuur; de zesde wendde zich tot den koetsier en vroeg of er iets merkwaardigs aan die steenhoopen te zien was. “Neen,” antwoordde de koetsier; “het is een steenhoop; maar de boomen zijn merkwaardig!” - “Vertel mij dan eens: waarom?” vroeg de andere. - “Ja, ziet ge,” gaf de koetsier ten antwoord; “zij zijn hoogst merkwaardig; als des winters de sneeuw hoog licht en alles even vlak is, dan dienen die boomen mij tot merkpalen, zoo dat ik mij naar hen richt om niet in de zee te rijden; ziet ge, daarom zijn zij merkwaardig,” en met deze woorden reed hij voort. Nu kwam er ook een schilder; zijne oogen vonkelden; hij sprak geen woord, hij floot, de nachtegalen sloegen, de een al scheller dan de ander. “Houdt den bek!” schreeuwde hij eensklaps en teekende nauwkeurig alle de kleuren en tinten aan; “blaauw, lila, donkerbruin.” - Dat zal een heerlijk schilderstuk worden! - Hij nam de natuur op even als de spiegel het beeld, en intusschen floot hij een marsch van Rossini. De laatste, die nu aankwam was een arm meisje. Zij zette zich op het Hunnengraf ter ruste en leide haar last af, terwijl zij luisterende haar schoon en bleek gelaat naar het woud keerde; hare oogen vonkelden, toen zij den blik over de zee, ten hemel hief; zij vouwde de handen te zamen; ik geloof dat zij haar Vader Ons bad. Zelve begreep zij het gevoel niet, dat haar doorstroomde; maar ik weet toch, dat na verloop van jaren, deze minuut, met de natuur om haar heen, veel schooner, ja veel getrouwer, dan de schilder ze met vooraf bepaalde verwen afteekende, nog dikwerf in hare herinnering zal leven. Mijne stralen volgden haar tot de morgenschemering haar voorhoofd kuste!’

De heilige familie, tafereel door P.P. Rubens.

Het tafereel waarvan wij hier de plaat mededeelen, prijkt in het Antwerpsch Museum, onder nummer 280, en draagt voor titel: *De Maagd met den papegaai.* Dikwijls hebben wij dit gewrocht hooren aanduiden, onder de benaming van: *O.L. Vrouwe op de stoep.* De oorspronkelijke naam is: *De Heilige Familie.* Die laatste betiteling schijnt ons ook de beste. Immers, de drie figuren die het tafereel uitmaken zijn: Jesus, Maria en Joseph. De papegaai versiert enkel, als geringe bijzaak, een hoek van het tafereel, en de stoep is slechts de grond van het doek, die nog deels door de figuren bedekt is.

De schilderij is op levensgrootte uitgevoerd. Het hoofdfiguur is de Zaligmaker. Hij is nog kind, gansch naakt; maar zijn welgevormde en reeds forsche lichaamsbouw schijnt hem de spruit eens reuzengeslachts te doen zijn en boezemt ontzag in. Met de rechterzijde leunt hij tegen zijne prachtige wiege, die door een met bloemen versierd kleed overdekt is. Met het bovenlijf rust hij in den arm zijner moeder, die met de rechterhand zijne fijne blonde krullen streelt.

Maria is door den grooten meester niet voorgesteld gelijk het velen onzer schilders van heden doen. In plaats van een tenger en halfvolwassen meisje, schiep Rubens de vrouw die Christus baarde, als eene wezenlijke en gezonde moeder. Gansch haar voorkomen is ontzagwekkend. Van gelaat is zij uitgelezen. Hare bruine haren zijn eenvoudig, doch bijzonder bevallig opgetooid en achter het hoofd door een gaasachtig wit linnen omwonden. De hals van Maria is naakt, alsook de helft van haren boezem, die verder verborgen is, onder een rood kleed, dat in losse plooien en zachte schaduwen haar tot over de voeten daalt. Achterwaarts en rechts hangt een hoogblauwe mantel haar om de leden.

Links, een weinig naar achter, zit de heilige Joseph. Het is een man in den vollen zin des woords. Zijn lichaamsbouw is reusachtig; zijne huid getaand door het manlijk bruin. Met de hand in zijnen langen en breeden baard, rust hij op zijnen forsch gespierden arm, en staart, onder zijne zware wenkbrauwen door, met eerbied en zalige voldoening op de wederzijdsche liefkozingen van kind en moeder. Een purperen

kleed hangt hem over de breede schouderen; maar lager is hij in eenen wijden geelen mantel gewikkeld, die in wilde vouwen achterwaarts geslagen is.

Links is het tafereel bezet door eene zware kolom, op welker voetstuk een geel- en groengevederde papegaai speelt met de ranken van eenen malschen wijngaard, die het bovengedeelte dier kolom heeft omwassen.

Het geheel dier schilderij is eenvoudig, maar toch grootsch, zooals de meeste scheppingen van den vorst der schilders.

In zijn leven schonk Rubens dit gewrocht aan de Antwerpsche S^{t}. Lucas-Gilde. Waarschijnlijk om zich te ontslaan van het vervullen der ambten, tot welke hij bij die gilde als lid kon worden gekozen. Tot in 1794 versierde het de zoo vermaarde Schilders-Kamer. Toen werd het ons, met zoovele andere kunstjuweelen, door de Fransche Republiek ontstolen; doch in 1815 werd het aan Antwerpen terug gegeven, en sedert is het een schat van ons Museum.

F.J.

Godeschalk Rosemondt[1].

Van treffelijke ouders te Eindhoven rond 1483 geboren, kwam te Leuven zijne studiën doen. In 1502 werd zijn naam in den algemeenen kamp voor de wijsbegeerte de derde afgeroepen. Daarna legde hij zich op de godsgeleerdheid toe en wel met zulke onderscheiding dat men hem bekwaam oordeelde om tevens in de pedagogie den *Valk*, waar hij als student had ingewoond, de wijsbegeerte te leeraren. Als *regent* zijner *fakulteit* trad hij ten jare 1509 in den bestuurraad der Hoogeschool. Alles viel Rosemondt wel mede; maar ook zijne geleerdheid en begaafdheden maakten hem alles waardig. Den 4 September 1515 overleed Lukas Walteri (Wouters) en diens dood opende het gestoelte van kanonik van tweeden rang in S. Peeters voor Rosemondt, die alzoo eenige lessen van godsgeleerdheid had te geven. In 1516 werd hij doctor uitgeroepen en in 1520 verheven tot kanonik van eersten rang en gewoon hoogleeraar in vervanging van Antoon Crabbé, een Mechelaar. Dit zelfde jaar zag hem ook rector worden.

Paus Adrianus VI had bij uitersten wille van 4 September 1523 zijn huis op het Verken staande, bestemd tot een kollegie voor godsgeleerdheid. De testamentuitvoerders stelden Rosemondt als voorzitter van dit nieuw onderwijsgesticht aan. Doch deze eerste voorzitter bleef niet lang aan het hoofd van het Pauskollegie: hij stierf immers den 5 December 1526, in den weinig gevorderden ouderdom van 43 jaren, beweend door de Hoogeschool wie hij tot eer en roem verstrekte, en van het volk, dat hij hartelijk beminde. Zijn lichaam licht begraven in de Gasthuis-kerk, waar hij vele jaren met aller tevredenheid het herderlijk ambt had uitgeoefend. Paquot haalt den tekst aan van zijn grafschrift, behelzende 's mans grooten lof en verdiensten. En waarlijk Rosemondt was een geleerd en heilig priester, van wien Erasmus zelf getuigt: *vir melior quem pro vulgari sorte theologorum*, een man van stichtende levenswijs, vol iever voor der menschen heil en zaligheid, een allerwelsprekendste predikant, en zeer milddadig voor de arme burgers en studenten. Trouwens hij stichtte studiebeurzen in de kollegies van den H. Geest en van Paus Adrianus VI en nog een jaarlijksche uitdeeling van 40 guldens[2]. Ja, ondanks al zijne bezigheden, wist bij nog den tijd te vinden om het volk en zijne ambtgenooten bij schrifte te onderwijzen en allerleerzaamste boeken in 't licht te geven. En zoo meldt Paquot van hem een *Korten uitleg van het gebed des Heeren* dat in het Nederduitsch moet geschreven zijn, vermits Rosemondt in zijn *Confessionale*, c. XII, art. 20, zegt dat hij dit boekske had gemaakt tot onderricht der geloovigen.

Hij schreef 2°: '*Confessionale....* liber peroptimus clero et vulgo deserviens, cuilibet confessario, et recte confiteri volenti admodum utilis ac necessarius, editus et collectus per Godtscalcum Rosemondt de Eyndhovia, Artium et Sacrae Theologiae Professorem et Verbi Dei concionatorem: de modi ritè confitendi, recte vivendi et salubriter moriendi.' Antv. Mich. Hillenius Hoochstratanus 1518, 12°, 576 blz. - Item onder dezen titel: 'Confessionale sive libellus modum confitendi pulcherrime complectens etc. editus a celeberrimo Academiae Lovaniensis artium et sacre Theologie professore divinique verbi declamatore facundissime Godscalco Rosemondo, Endoviensi denuo

(1) Z. Paq. V. 58, en Foppens, *Bibl. Belg.*
(2) MOL. *Hist. Lov.* 623-625, 648.

ab eodem recognitus et castigatus anni 1519 mensi Augusti die quinta.' Op 't einde staat: 'impressum Antverpie juxta portam *camere* per me Henricu□ Eckert de Homberch anno Domini MCCCCCXIX, 4°, 263 blz. Item, ab auctore *tertio* recognitum. Antv. Mich. Hillenius 1525, 12°, Item jam postremum recognitus et castigatus. Lov. Joannes de Winghe (of Waen), 1554, 371 blz. 12°.'

Dit werk, zegt Paquot, hoewel in gemeenzamen stijl opgesteld, is echter voor dien tijd tamelijk geleerd. Rosemondt maakt daarin gebruik van *S. Thomas Summa* om de *casus conscientiae* te beslissen.

Dit zelfde werk bestaat ook in 't Nederduitsch en voert den volgenden titel: 'Dit is een seer profitelijck boecxken van der bichten ende va□ die seven doodtsonde, ghemaect va□ meester Godschalc Rosemondt va□ Eyndhoven Doctoor inder Godheyt. En leert ons de□ rechten wech en maniere om wel te leve□ om salichlijc te sterve□ en altijt een vierich gerust hert te hebbe□.' Met een printje een biechtstoel voorstellende.

Achter aan 't einde des boeks in-16° van 415 ongecijferde bladzijden, leest men: 'gheprent T Antwerpen binnen dye camer poorte int huys van Delft. By mi *Henrick Eckert van Homberch. Int iaer ons Heeren MCCCC ende XIX den XX dach in December.*'

Dit om zijn ouderdom voor de Vlaamsche taal belangrijk boek, is geene vertaling van het *Confessionale sive libellus*, door een Belg vervaardigd, maar de Noord-Brabander Rosemondt heeft zelf zijn Latijnsch gewrocht in 't Neêrduitsch omgewerkt om 't een en 't ander gelijktijdig in 1519 te laten verschijnen; trouwens *bent*, *mer*, *onverwandelic* zijn woorden, welke in den mond der zuid-Nederlanders niet gehoord worden. Onder het huis van Bourgonje genoot België veel voorspoed, maar zijne taal ging achteruit: in het hof sprak men Fransch; de adel aapte het hof na en de burgers den adel. Hierdoor werd de zoo krachtige taal der XIVe eeuw in de XVe verbasterd. In de eerste helft der XVIe eeuw, onder onze landvoogden Margareta van Oostenrijk en Maria, keizer Karels zuster, nam het Fransch spreken bij de grooten nog immer meer toe, en de taalverbastering tevens. Rosemondt is niet heel en gansch van deze vlek vrij te pleiten: zoo tref ik bij hem, *conditie*, *circumstantie*, *creatuere*, *ordinere* en andere basterdwoorden aan.

Wat de spelling raakt, deze is niet eenzelvig; de schrijver of drukker zou hier wat meer oplettendheid hebben moeten aanwenden. Zoo lees ik bijv. ghi en ghij, zijn en sijn, yemant en iemant, yegelijc, dootlijck, opelic, onbehoorlike, verdoemelicke, ic en ick, ten tide, wise man en wijsheit, heilige gheest, en heylighe geest, schuldich en onschult, twifelen, verkrigen, behagen, grote, so, enich, eenig, eenighe, ewig, eewig, enz. Nogtans gebruikt Rosemondt doorgaans de dubbele vokaalspelling in de scherplange klanken, als: persoone, verleenen, vreese, ghelooven, hoogher; maar soms verlengt hij nog de o met e als in soen, voerdaen (voortaen), doort licht, door het licht. Ziet hier een staalke van 's mans schrijftrant:

Voorrede des boeks.

'Want seer veel me□schen doer onwetenheyt blindelinghe

gaen ter hellen waert want si gheen volcomen biecht en spreken, geen warachtig berouwe devocie noch liefde en hebben. En niet veel en weten waer dootsonden in gelegen is: ende dat haren staet en salicheyt der sielen aengaet. So heb ic ter eeren van den bloedighen ghecruysten Ihesu en dye schoone moeder Maria en salicheit der sielen dit boecxken geordineert. Ende ter eeren van die VII bloetsstortinghen Christi Ihesu en VII sonderlinghe droeffenisse van Maria wordet ghedeylt in VII tractaten.

Dat eerste tractaet is van dootsonden en van dagelijcsche sonden int generael lerende ons onderscheyt tussche dootsonde en daghelicse sonde. En hoe dat wi wete sullen, als wi dootsonde doen om daar volkomelijck af te biechten. Ende van menigherley consent, daer doodlijcke sonde in gheleghen sijn. Desen tractaet bevat XXIIII capittelen.

Dat tweesten tractaet is vander bichten en van de VII dootsonden int speciael, ende heeft twee deelen. Deerste gedeelte heeft twee capittelen. Int eerste capittel staen IIIJ conditiën die van noode sijn om warachtich biecht te spreken. In tweeste capittel staen X casus en manieren als men die biecht verhalen moet. Tweeste deel leert ons biechten een yeghelijc in sinen staet van die VII dootsonde ende heeft VII capittelen.

Dat derde tractaet is van onrechtvaerdich goet ende om volcomen restitutie te doen. Ende heeft LXXX capittelen.' enz.

Dat eerste tractaet is van de dootsonde int generael ende heeft XXV capittelen.

Dat eerste capittel.

'Dootsonde, als Sint-Augustijn zeyt, is een afkeeringhe van dat eeuwig onverwandelic goet, dat God is en een toekeringe tot eenighe verganckelike creature, te wete als ghi die liefde van eenige creaturen stelt boven die liefde gods.

Dat tweetste capittel.

'Dootsonde berooft dye menschen van dat leven der gracien want die in dootsonde staet is doot in der sielen, want god die dat warachtig eewich leven is, is verre verscheiden van den sondighe menschen. Als David zegt. Ende so en mach dootsonde nemermeer staen ghelijck in yemand metter gracien gods, want onmogelic eest da ghi te samen gods kint ende duivels kint sult sijn staende inder liefden ende in den haet Gods.'

De kenners zullen uit het aangehaalde genoeg zien dat Rosemondt de proza zoo goed als zijne tijdgenooten wist te schrijven. Foppens en Paquot hebben dit Vlaamsch boek niet gekend.

L.W. SCHUERMANS, pr.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM daalt het weêrglas bij vochtig weder?

OMDAT de damp lichter is dan de zuivere lucht, en, na in de luchtkolom gedrongen te zijn, die het gewicht van het kwik des barometers ophield, daalt die vloeibare stoffe eenige liniën, door de mindere persing welke zij ondergaat.

De kleermaker van Salona.

In een der afgelegenste vertrekken van eene afspanning der stad Salona en zorgvuldig bewaakt door twee schildwachten, die voor zijne deur op en neêr gingen, was het opperhoofd der christenheid in eenen ruimen armstoel gezeten: zijne houding verried zware droefheid, en onder zijne wimpers glom soms een traan, die des ouderlings verbleekte wangen kwam bevochtigen.

Welke goddelooze durfde den paus gevangen houden? Wie had hem van zijne macht beroofd? Bonaparte, die zooveel had gedurven, was voor dezen nieuwen trek van stoutmoedigheid niet teruggedeinsd.

Het plechtig feest, dat de christenen de opstanding noemen, was nabij, en de Heilige Vader zoude zich dien dag aan de geloovigen willen vertoonen. Hij had zijnen bewakers daartoe verlof gevraagd en zij hadden niet geloofd hem zulks te moeten weigeren; hij maakte dus zijne toebereidselen om op den zoo gevierden feestdag de goddelijke dienst te verrichten.

Maar helaas! de pauselijke kleerkas was in zeer ellendigen staat; tijd en tegenspoed hadden de pauselijke gewaden geweldig geteisterd, en daaraan dacht op dit oogenblik de bedroefde Pius VI.

Daar hij zich evenwel niet in zulken armelijken staat aan de geloovigen wenschte te vertoonen, ontbood hij een van de kleermakers welke, te Salona gelijk elders, in menigte te vinden zijn.

- Baas, zegde hij tot den eerzamen werkman, zoodra hij hem zag opdagen, ik zou de paaschmis willen lezen, maar de kleederen die gij hier ziet zijn uitermate slecht; neem ze daarom meê naar huis, en werk ze zooveel mooglijk op; mijne gebeden zullen u voor dat goede werk beloonen; ik zou u bezwaarlijk anders kunnen vergelden, want ik bezit niets meer van de vergankelijke goederen dezer wereld.

De goede kleermaker schreide heete tranen toen hij deze woorden hoorde.

- God! zegde hij, wat droevig lot, en moeten wij den waardigen stadhouder van Christus tot dat uiterste gebracht zien.

En met een beklemd hart droeg hij de kleederen weg, die de paus hem had gegeven; te huis gekomen, toonde hij dezelve met eene soort van geheim aan zijne werklieden, terwijl hij hen breedvoerig onderhield over de smarten van den Heiligen Vader en het verval der Kerk.

De werklieden hadden niets haastigers te doen dan zich te verhoovaardigen over wat hen wedervaarde, en in de stad te verspreiden dat het gewaad van den paus op dit oogenblik in de handen van hunnen baas was. Al spoedig zag men eene ontelbare menigte nieuwsgierigen aanstroomen, om het gewijde gewaad te zien.

- Och! dat ik er maar een klein stuksken kon van koopen, zegden de eenen.

- Voor het kleinste reepeltje zou ik zooveel geven als men vroeg, zeiden de anderen.

Toen de eerzame kleermaker deze gezegden hoorde, verviel hij in eene zoo diepe mijmering, als degene waarin men zou vervallen wanneer men op het punt zou zijn eene misdaad te begaan.

- Verduiveld! zegde hij, eensklaps tot bezinning komende, laat eens zien; het ga
'lijk het wil.

En op eenige minuten was heel het gewijde gewaad in meer dan duizend stukskens gesneden.

Het was genoeglijk, de volksmenigte zich te zien bewegen als eene stormige zee, zich verdringende, stootende, de handen uitstrekkende om een stuk van de kleeding van den heiligen paus machtig te worden.

De blanke en blinkende guldens regenden op de tafel van den verrukten kleermaker, in ruil van elk weggegeven stuk.

En toen alles zoodanig was uitgedeeld, dat er geen stuksken meer overbleef, groot genoeg om eenen knop te overtrekken, begon de kleermaker het geld te tellen dat hij ontvangen had, en zijn hart meende te barsten van vreugde, toen hij zag hoe verre de uitkomst zijner vrome berekening zijne verwachtingen overtroffen had.

Toen het volk uiteengegaan was, begon hij de magazijnen der stad afteloopen, om de schoonste stoffen, die hij vinden kon, te koopen, en, bukkende onder de vracht, keerde hij ten zijnent terug, waar zijne vlugge schaar weldra een volledig pauselijk gewaad gesneden had.

Hij rustte, noch duurde, alvorens alles gemaakt was, en eer drij dagen om waren, zag hij zich in staat aan Zijne Heiligheid het schoonste gewaad te leveren, dat misschien ooit een paus gedragen had.

Hij naderde den Heiligen Vader, met de kostelijke kleeding in de rechter, en het geld dat hij te veel ontvangen had in de linker hand.

Toen hij aan den paus verhaald had wat er gebeurd was en wat hij gedaan had, vroeg hij ootmoedig, en niet zonder beven, vergiffenis omdat hij de verontwaardiging van Zijne Heiligheid had verdiend.

Pius VI glimlachte.

- Baas, zegde hij, aanvaard mijne dankbetuiging voor uwe edele handelwijze; ter uwer eer, wil ik deze kleederen altijd dragen; zij zullen mij niet meer verlaten dan aan het graf. Wat betreft het u overblijvende geld, indien gij er bezwaar op ziet het te houden, zoo gebruik het op eene waardige wijze; het kan u dan dienen om nog eenige behoeftigen te kleeden.

- Amen, zegde de vrome kleermaker buigende, er geschiede naar Uwer Heiligheids wille.

AMBS. DALES.

Gouddorst.

Ongeveer 70 jaar geleden, zeggen de boeken van den *Lloyd* van Londen, leed een vaartuig schipbreuk op de kusten van Cornwall. Het had 27 millioen dollars aan boord. Dit cijfer is zeker sterk overdreven, maar hoofdzakelijk schijnt het feit echt te zijn, want bij hevige tempeesten werpt de zee soms dollars op het strand. Deze schat kon niet vergeten worden in eene eeuw als de onze: er is bij onze buren eene maatschappij tot stand gekomen welke den naam draagt van: *Vennootschap voor het zoeken der dollars* en zich tot doel heeft gesteld den schat op te visschen.

Cornwall, zooals men weet, is een Engelsch graafschap, van alle zijden door de zee omsloten, uitgezonderd ten oosten, waar het van Devonshire meest gescheiden wordt door de rivier Tamar.

De mensch.

> De mensch is niets dan het zwakste riet in de natuur, maar het is een denkend riet. Het is niet noodig, dat het heelal zich wapene, om hem te verbrijzelen. Een damp, eene waterdruppel, is genoegzaam, om hem te dooden. Maar, als het heelal hem verbrijzelde, zoude de mensch nog edeler zijn, dan hetgene hem doodde, omdat hij weet, dat hij sterft, en het heelal niets weet van de meerderheid, welke het boven hem heeft.
> BLAISE PASCAL.

Niets valt bij eene opmerkzame beschouwing der natuur duidelijker in het oog, dan dat alles, wat op en tot dezen aardbol behoort, eene veel hoogere strekking, en een veel uitgebreider doel heeft, dan de enkele vervulling der dierlijke behoeften van het groot heir van onderscheidene dieren. Veel is er, waarvan het dier geen nut trekt, geen gebruik maakt, als tot de vervulling zijner behoeften niet betrekkelijk; en het algemeen hooge doel, waaraan alles moet beantwoorden, de kennis en verheerlijking van eene eerste eeuwige Oorzaak, zou geheel niet bereikt worden, zoo er niet een redemachtig wezen van veel verhevener aanleg, en veel uitgebreidere bestemming, op den aardbol bestond.

Het oog des diers wordt niet getroffen, zijn hart niet geroerd door het schoone en prachtige in de natuur. Het dier weet niet, van uitwerkselen tot oorzaken opteklimmen, het verband der dingen door te zien, orde te erkennen, algemeene overeenstemming en doelmatigheid na te vorschen. Deze aardbol dus, enkel door bloot dierlijke wezens bewoond, zou een allerkunstigst stelsel evenaren, waarin geen algemeen doel of strekking ware, - een stelsel, waarbij men vragen moest: waertoe dit geheel? - Maar na de beschouwing van het rijk der delfstoffen, der planten en der dieren, treedt de mensch onder de schepselen des meest volkomenen rijks, als een meer dan bloot dierlijk wezen, als de priester, als de heer dezes aardbols, te voorschijn, en toont in geheel zijnen grootschen aanleg en uitgestrekte vatbaarheid, dat hij niet alleen op den hoogsten trap van volkomenheid onder de dieren staat, maar dat hij ook tevens het middenpunt in den uitgebreiden kring zijner medeschepselen is, tot hetwelk zij alle, ter bevordering van geluk en volmaking, als stralen zich vereenigen. Ik zal eerst eenvoudig den mensch beschrijven, en de onderscheidene rassen der menschen gedenken, en alsdan hem in zijnen grootschen aanleg als den heer der natuur schetsen, die alles aan zijne belangen weet dienstbaar te maken, uit alles voordeel trekt, voor wien dezen geheelen aardbol op het doelmatigst is ingericht, en die uit alles den onzienlijken Werkmeester kan leeren kennen, en in alles verheerlijken.

De mensch maakt, als een tweehandig schepsel, eene orde op zich zelven uit, heeft slechts één geslacht, en in dit maar eene enkele soort. Zoo dat er maar één tweehandig schepsel bestaat, dat één geslacht uitmaakt, waarin geene onderscheidene soorten zijn, als zijnde alle volken van alle tijden en van alle luchtstreken van éénen gemeenen stam, overeenkomstig alle natuurkundige en bijbelsche waarheden, voortgekomen.

Het menschelijk geslacht is, echter, door verschillende luchtstreken te bewonen, en eene zeer onderscheidene levenswijze te houden, genoegzaam onderscheiden, om het in eenige rassen te

verdeelen; doch daar alle deze verscheidenheden door trapsgewijze afklimmingen en overgangen onmerkbaar op elkander volgen, kunnen de grenzen van verscheidenheid niet anders dan eenigszins willekeurig worden bepaald; en van daar, dat sommigen het menschelijk geslacht in vijf, andere in zeven rassen verdeeld hebben. Ik zal de beste verdeeling volgen, en u het menschelijk geslacht in vijf rassen leeren kennen. Het eerste ras maken de blanken met roode wangen uit, die, volgens onze denkbeelden, ook de schoonste menschen zijn. Zij hebben meestal lang, zacht, bruin haar, bij den eenen meer in het blanke, bij den anderen in het donkerbruine overgaande, en maken algemeen de verlichtste en beschaafdste volkeren uit; want hiertoe behooren alle Europeanen, de Lap- en Finlanders uitgezonderd, benevens de westelijke Azianen, en de noordelijke Afrikanen. Men noemt dit ras het Kaukasische ras, naar den berg Kaukasus, omdat men denkt dat deze streken de bakermat van het menschdom zullen zijn geweest, en het zich van hier verspreid zal hebben.

Het tweede ras bevat roskleurige menschen, met weinig zwart, stroef haar, een plat aangezicht, en nauwgetrokkene oogleden. Hiertoe behooren de overige Azianen, de Maleiers uitgezonderd, voorts, in Europa, de Finlanders en Laplanders, en de Eskimoos voor het noordelijke Amerika. Men noemt dit het Mongoolsche ras.

Het derde ras heeft menschen, die meer of minder zwart zijn, met zeer kroes, wollig zwart haar, voorwaarts uitstekende kaken, omgekrolde breede lippen, en een stompen neus. Hiertoe behooren de Negers en Mooren van Afrika. Dit noemt men het Ethiopische ras, als bevattende Ethiopiën zwarte volken.

De overige Amerikanen, behalve de Eskimoos, hebben eene run- of kaneelbruine kleur, ook koperkleurig, met sluik, stroef, zwart haar; zoo dat dit vierde ras het Amerikaansche is.

Het vijfde ras bevat menschen van eene lichte mahoni- of donker kastanjebruine kleur, met dicht opeen begroeid zwart lokkig haar, een breeden neus, en grooten mond. Hiertoe behooren de Zuidzee-Filanders of van Australiën, benevens de Maleiers, naar welke dit ras het Maleische ras genoemd wordt.

Groot is dus voorzeker de verscheidenheid onder het menschelijk geslacht, in kleur en gedaante, zoo dat zelfs merkbaar de hoofdschedels onderscheiden zijn, en het voor deskundigen geheel niet moeielijk valt, uit dit beengestel niet alleen het ras, maar zelfs de natie te bepalen, tot welke zulk een mensch behoord heeft, wiens schedel men voor zich heeft. En dat er niet minder groot verschil tusschen de verlichting en beschaving, of tusschen de ontwikkelde zielsvermogens, bij deze verschillende rassen gevonden wordt, behoef ik niet te herinneren, daar wij in deze het merkbaarst verschil tusschen menschen van hetzelfde ras, van dezelfde natie, van denzelfden landaard, ja tusschen naburen ontdekken.

Maar hoe zeer ook de Vuurlanders en Nieuw-Zeelanders, onder de Maleiers, van den verlichten Europeër mogen verschillen, hoe groot ook het onderscheid in de gelaatstrekken van eene Hottentottin en een Kaukasisch meisje zijn moge; verre overtreft nogtans de Vuurlander en de Hottentot het apengeslacht. Dan wil ik liever algemeen de voortreffelijkheid van den mensch schetsen, dan juist eene vergelijking tusschen het tweehandig en vierhandig schepsel maken, daar ook toch hierdoor 's menschen verhevene aanleg, als een op zich zelf staande wezen, het voordeeligst zal uitkomen. De mensch heeft eene recht opgaande gestalte, treedt met opgerichten hoofde, vol majesteit voort, zijne armen zijn geene pilaren ter onderschraging van het lichaam; zij zijn niet verordend, gelijk de bewegingswerktuigen of voeten der

dieren, om den grond te betreden, maar zij zullen de bevelen van zijnen geest volbrengen, en hem verschaffen wat nuttig, en van hem weeren wat nadeelig is. Dit onderscheid tusschen den op twee voeten gaanden mensch en den vierhandigen aap is niet het gevolg van gewoonte en opvoeding, maar heeft zijnen grond in de werkelijk verschillende bewerktuiging en het onderscheiden beengestel.

De mensch, ten tweede, is het eenigste schepsel met volkomene handen: want de zoogenaamde handen van den aap zijn met de zijne nog niet te vergelijken. Met recht en nadruk wordt des menschen hand, het werktuig aller werktuigen genoemd; hiermede toch verricht hij alles, het grootste, het fijnste, het nuttigste.

De mensch is, ten derde, een alles etend dier, dat niet alleen uit beide natuurrijken zijn voedsel neemt, maar derzelver menigvuldigste voortbrengselen gebruikt. Zijn getrouwe huishond evenaart hem nog hierin niet. Grootelijks heeft hij aan deze gesteldheid zijne verspreiding over den ganschen aardbol te danken, daar hij in alle luchtstreken leeft, onder den evenaar zoowel, als in den bevrozenen aardgordel, waarin ook bijna niet een enkel dier hem gelijk is.

De mensch heeft, verder, een volkomen spraakvermogen, en daardoor voor zich eene taal uitgevonden, terwijl de dieren wel eene stem hebben, maar niet een van hen de spraak bezit. En welk een oneindig groot voorrecht bezit niet hierdoor de mensch! te meer, daar hij, ten laatste, eene redelijke ziel heeft, die voor steeds toenemende volmaking vatbaar is, en door wier edele vermogens hij de heer en meester van al de overige schepselen is.

Bezit de mensch in zijne handen het werktuig aller werktuigen, hij ook is de heer van het vuur, en geen dier weet het nevens hem te onderhouden. Onze honden en katten kennen zoo wel als de apen de weldadige uitwerkselen van het vuur ter verwarming. De laatste komen spoedig op hetzelve af, zoo de mensch het verlaten heeft; maar schreeuwende gaan zij weg, wanneer het verteerd is, om dat zij het, door er nieuwe brandstoffen bij te voegen, niet weten te onderhouden. Hoe weldadig is dit alzoo van God verordend! want wisten de dieren vuur te verwekken, of te onderhouden, aan hoevele brandstichtingen zouden wij dan niet ongelukkiglijk blootstaan! maar wat zou de mensch vermogen buiten het vuur? door zijn verstand, door zijne handen, en door het vuur wordt hem de aardbol en zijne voortbrengselen zoodanig ondergeschikt als met zijne belangen meest overeenkomstig is.

De mensch alleen weet te zaaien, te pooten, te planten en te oogsten; hij maakt de aarde geschikt voor zijne oogmerken, en doet haar vruchten voortbrengen tot zijn onderhoud, waartoe zij hem zelf schijnt uit te noodigen. Voor hem zijn tevens de gewassen op het doelmatigst verdeeld; en even gelijk de nuttigste in de meest verschillende luchtstreken en gronden kunnen groeien, zoo volgen hem ook de nuttigste dieren, daar zij een zoo buigzaam gestel hebben, dat zij hem in onderscheidene luchtstreken kunnen

vergezellen, terwijl aan de grootste en wreedste roofdieren dit vermogen geweigerd is, en zij daardoor op kleine plekken als opgesloten moeten blijven; en daar, waar sommige dieren den mensch niet kunnen volgen, treft hij andere aan, die volkomen voor hem derzelver plaats kunnen vervullen. Kan het paard, of de ezel, of het rundvee den mensch niet volgen in de woestijnen van Afrika, hij vindt er de kameel, en roemt dit dier door zijne uitstekende diensten als een geschenk des hemels. Geheele volken kunnen met eene enkele soort van zoogdieren genoegzaam al hunne dringendste behoeften vervullen, zoo als, bijvoorbeeld de Groenlanders met den zeehond, de Laplanders en Tongusen met het rendier, de Aleuten met den walvisch.

Maar hoeveel voordeel brengen de zoogdieren den mensch in 't algemeen niet aan! De verscheidenheid hunner gedaanten, hunne verwonderlijke leerzaamheid, hunne sterkte, hunne voortbrengselen, maken dezelve voor den mensch op de menigvuldigste wijze dienstbaar. Uit deze klasse van dieren heeft hij zich de getrouwste, dienstvaardigste en arbeidzaamste helpers weten te verschaffen.

Paarden, muilezels, ezels, ossen, buffels, rendieren, kameelen, olifanten, dienen hem tot rijden, tot trekken, tot lastdragen en tot den akkerbouw. De hond bewaakt met de grootste getrouwheid des menschen huis en bezittingen, en bezorgt tevens zijnen meester het wildbraad. De katten, de egels, de miereneters vangen voor hem de muizen, en verdelgen ander schadelijk gedierte. Het vleesch van rendieren, van schapen, geiten, zwijnen, van herten, hazen, konijnen, en van hoeveel andere zoogdieren niet? dient hem benevens spek, vet, melk, boter, kaas, tot spijze. Op hoe velerlei onderscheidene wijzen weet de mensch zich de pelterijen, het leder, het haar, de wol niet nuttig te maken! Talk, vischtraan, walschot bezigt hij om licht te branden, ja zelfs voor de edele schrijf- en boekbinderskunst moeten de dieren door hunne vellen dienstbaar zijn, daar toch perkament en leder hiertoe genomen worden. Tot hoe velerlei gebruik en kunstwerkingen strekken niet de borstels, het haar, de horenen van herten en andere dieren, klauwen, olifantstanden, voorts baleinen, beenderen en blazen! -

Hoeveel in getal zijn de fabrieken, handwerken en kunsten die bij de voortbrengselen der zoogdieren zich bepalen! Denkt toch slechts aan de leêrlooierijen en alle fabrieken en handwerken, die in leêr werken, als zadelmakerijen, schoenmakerijen, blaesbalgmakerijen, boekbinderijen; aan al de werkzaamheden, die zich bij de wol en het haar der dieren bepalen, als wolkammerijen, spinnerijen, weverijen, verwerijen, drukkerijen, hoedenmakerijen, borstelmakerijen, pruikenmakerijen, aan de keersenmakerijen uit talk en walschot, lijmziederijen uit pezen, beenderen en ander dierlijk afval; de salamoniakbereiding uit mest, voornamelijk van die der kemelen; de snaarslagerijen van de darmen; Berlijnsblauwfabrieken uit het bloed der dieren; denkt eindelijk aan alle fabrieken, die zich bij de beenderen en de tanden der dieren bepalen (en hoe veel wordt er niet uit ivoor, en andere grovere beenderen en horen gemaakt!), en men zal, dit alles bij de overige voordeelen gevoegd zijnde, die de zoogdieren ons aanbrengen, zoo wel de weldadige oogmerken van den Schepper met den mensch roemen, als de voortreffelijkheid der menschelijke natuur bewonderen, waardoor wij uit alles nut en voordeel weten te trekken, en op duizenderlei wijzen en tot duizenderlei einden van de voortbrengselen der natuur gebruik maken.

Hoe goed moet dat Wezen dan niet zijn, 't welk den redelijken aardbewoner schiep om gelukkig te zijn, en ter bevordering van wiens geluk, zoo wel zijne eigene natuur, als die van al de nevens hem bestaande schepselen op het doelmatigst is ingericht.

De mensch komt als het behoeftigste van alle dieren op deze wereld; niet een kan zich minder als hij redden, heeft zulke langdurige zorg van noode, blijft zoo lang in eenen kindschen staat, leert zoo laat gaan; en dan ook nog, wanneer hij zijne jaren bereikt heeft, is hij een veel hulpbehoevend wezen, en zou het ongelukkigste der schepselen zijn, zoo hij slechts op zich zelven stond. Maar wie erkent niet, dat dit juist voor 's menschen betrekkingen, belangen en bestemming van noode was, en dat ook dus hier in de blijken van Gods oneindige wijsheid en liefde zijn gelegen! De mensch toch werd tot veel hooger doel, dan tot een enkel dierlijk genot van de goederen des levens geschapen; hij heeft eene ziel ontvangen, wier vatbaarheid zich eindeloos uitstrekt, en wier toenemende volmaking zijn hoogste doel moet zijn. Het gevoel van behoeften, die hij alleen niet zou kunnen vervullen, moet, met de in elk menschelijk hart ingedrukte trek tot het gezellige leven zamen werken, om hem aan zijnen broeder te verbinden, op dat zij aldus gezamenlijk elkander helpen het leven veraangenamen, en elkanders volmaking bevorderen. En ziet daar den mensch in huisgezinnen, buurtschappen, gehuchten, dorpen, steden, maatschappijen; - ziet daer den mensch door de vereeniging van onderlinge krachten, en de zamenwerking tot een gemeenschappelijk doel, een wezen, dat de stoutste, de grootste ondernemingen ten uitvoer brengt, en de heer, de priester op dezen aardbol wordt; dat aan zijne inzichten alles dienstbaar maakt; dat omzet, verandert, bewerkt, herschept, vermeerdert, veredelt, zoo als het zijne belangen, zijne volmaking vorderen[1].

Eene maand zonder maan.

De maand Februari 1866 is eene maand zonder weêrga in de geschiedenis der wereld. 't Is in die maand geene volle maan geweest; Januari en Maart hadden ieder twee volle manen. Het feit dat de maan hare heele schijf vertoond heeft eenige uren vóór het begin en eenige uren na het einde der maand, is eene zeldzaamheid in de natuur, - maar raadt gij wel, o lezers! *hoe* groot die zeldzaamheid is? Zeker neen. Zij is niet meer voorgekomen sedert gij geboren zijt en ook niet meer sedert wij geboren zijn; noch sedert den zeeslag van Lepante, noch sedert de ontdekking van Amerika; noch sedert de uitvinding der boekdrukkunst, noch van het buskruid; noch sedert Pharamond, noch sedert de christene jaartelling; noch sedert den val van Adam; noch sedert het begin der wereld, - ten ware wij tot eene onnoembare reeks van jaren

1 Deze fraaie studie over den mensch is ontleend aan de reeds in eene vorige aflevering door ons aanbevolene *Natuurlijke historie*, van UILKENS. - Verkrijgbaar bij van Rooijen, Noordstraat, te Antwerpen, ten prijze van fr. 4.75 het heele werk (3 deelen).

opklommen. En, wat nog sterker is, zulks zal zich niet meer voordoen, volgens de berekeningen der sterrekundigen, dan binnen twee en half millioen jaren; wij zullen het alzeker niet meer zien, en wij verlangen er ook niet naar, - en waarschijnlijk zal geen enkel menschelijk wezen het zien, want, eer dit tijdsgewricht verstreken zij, zal, volgens het christengeloof, het einde der wereld gekomen zijn en het zonnestelsel vernietigd worden. Gelijk wij daar zoo even zegden: de maand Februari laatstleden zal in de geschiedenis der wereld zonder weêrga blijven.

Kronijk.

Antwerpen. - Men heeft in de O.-L.-Vrouwe-kerk, in den kruisweg, de 9e statie geplaatst, verbeeldende *den derden val van Jesus onder het kruis*, en geschilderd door M. Vinck.

Naar wij vernomen hebben zal men kortelings aan de herstelling beginnen der kapel achter het hooge altaar en daar drie nieuwe geschilderde glasramen en een altaar plaatsen.

- In de *Wetenschappelijke Vereeniging*, zet men gedurig de verhandelingen voort; op 22 Maart handelde men over de vischvangst, de vischteelt en de *aquariums*. Eenige dagen later deed men proefnemingen met een toestel, geschikt om van zelf verlichtings-gaz te vervaardigen en op 27 Maart in den openbaren leergang van scheikunde waren de verschillende gaz-verlichting-stelsels, alsook het schei- en natuurkundig onderzoek der vlam de onderwerpen der verhandelingen.

- In het *Kruidkundig Genootschap* werden voordrachten gehouden door M. Jhr. Oct. van Ertborn, over de sterrekunde; door M. de Beucker, over de beetvruchten en over de kunstmatige bevruchtingen, en door M. Ommeganck, over natuur- en scheikunde.

- Ieder zal zich nog herinneren dat tijdens de laatste driejaarlijksche tentoonstelling van schoone kunsten van Antwerpen de beeldhouwkunst heerlijk vertegenwoordigd was.

Onder de gewrochten van verschillige meesters, bemerkte men een standbeeldje, vervaardigd door den heer Eug. de Pleyn.

Al wie dit kleine beeld, die vrouw welke, nog biddende, den trap der kerk afsteeg, bewonderde, stond als het ware verbaasd, zoo veel kunst, zoo veel kiesch gevoel, zoo veel smaak van uitvoering in een zoo eenvoudig onderwerp aan te treffen.

Die man streeft naar het ware, naar het natuurlijke schoone, die man wil waarheid in zijne werken, en hij zal zijn doel bereiken. Zoo hoorden wij destijds zeggen; in dien zin schreven menige dagbladschrijvers.

Volhardde de heer Eug. de Pleyn, op den door hem ingeslagen weg?

Ja! getuige de menige kunstliefhebbers, de menige kunstbeoefenaren welke zondag 25 en maandag 26 Maart in de tentoonstellingzaal zijn jongste werk aandachtig en met genoegen aanschouwden.

Een gedenkzuil, welke op het graf van een achtjarig meisje pralen moest, was hem door een bezondere der stad Bremen besteld.

Hoe rijk van opvatting, hoe vol van natuur is dit gedenkteeken! Wat wegsleepende poëzij treft men in dit gewrocht aan. Rijk van opvatting, zeggen wij: het lieve meisje rust op een bloemenbed, op het boek des levens geleund, sluimert het in, na van

hetzelve de achtste bladzijde gekeerd, na niets dan roozen gekend, niets dan onschuld vertegenwoordigd te hebben; eene geknakte bloem ontrolt de stervende hand, en.... het *Vergeet mij niet*, wast weeldrig aan hare voetkens op.

Hoe schoon straalt de natuur in dit gewrocht door, hoe zedig rust die gestorvene engel en hoe sprekend doet het *Vergeet mij niet* zijne gedachtenis op aarde leven.

Als uitvoering verraadt dit beeld, bij M.E. de Pleyn, strenge studie der natuur en streving naar het ware schoone. Breed en vlak zonder geslepenheid, malsch zonder bolheid, is in het geheele zoowel als in elk afzonderlijk deel begrepen.

Streef, de Pleyn, de poëzy bezielt u en aan talent van uitvoering mangelt het u niet.

Ga voort! en wellicht zult gij der Antwerpsche kunstkroon eens luister bijzetten.

- Van den eerw. heer P. Kuyl is aangekondigd om eerlang te verschijnen een nieuw geschiedkundig werk, getiteld: *Hoboken en zijn wonderdadig kruisbeeld.* De inschrijving is opengesteld bij alle boekhandelaren aan den prijs van: 4 fr.

Brussel. - Bij koninklijke besluiten van 17 Maart, zijn de volgende tooneelwerken tot de premiën toegelaten:

1° *De Dubbele Jacht* of *de Keizer bij de Boeren*, zangspel in één bedrijf, woorden van Nap. Destanberg, muziek van Karel Miry;

2° *Drie Honden aan één been*, blijspel in één bedrijf, door B. Block;

3° *Maria van Bourgondië*, zangspel in vier bedrijven en vijf tafereelen, woorden van Nap. Destanberg, muziek van Karel Miry.

- In de zitting van 5 Maart, der koninklijke Academie van België, klas van letteren en zedelijke en politieke wetenschappen, heeft M. Thonissen, volksvertegenwoordiger, door talrijke aanhalingen, ontleend aan de leerstelsels der Waldenzen en aan de schriften hunner tegenstrevers, doen zien dat, reeds van de XIIe en XIIIe eeuw, het gedacht van de afschaffing der doodstraf reeds op de theoretische wijze was verdedigd, steunende op teksten uit de Heilige Schrift.

- De schilderijengalerij van het koninklijk paleis is verrijkt met eene schilderij van M. Stevens; en Z.M. heeft een tafereel aangekocht van Ingres, verbeeldende: *de blinde Homerus en zijn gids.*

Leuven. - M. Frans Schollaert, volksvertegenwoordiger, heeft onlangs in het lokaal der Josephieten eene Vlaamsche voordracht gehouden. De ruime zaal was gansch met volk opgepropt waaronder men de achtbaarste ingezetenen der stad bemerkte.

Het onderwerp welk de heer Schollaert verkozen had was het leven van een Duitschen dichter, die in het begin dezer eeuw overleed. Theodoor Körner, zulk is de naam van dezen jongeling, die door het dichterlijk talent zoo zeer uitscheen, maar die door zijne belanglooze vaderlandsliefde nog meer onze bewondering waardig is. De uitmuntende redenaar, die tevens Körner's schriften in overzicht nam, heeft de warme vaderlandsliefde van zijnen held doen uitschijnen, met te toonen hoe hij de faam, zijnen vader, zijne moeder, zijne zuster, ja zelfs het geliefde voorwerp zijner

jongelingsdroomen vaarwel zegde, om zijn verdrukt vaderland tegen de vreemde overheersching te gaan verdedigen, en voor die heilige zaak te sneuvelen.

De toejuichingen hebben den heer Schollaert niet ontbroken en zijne vaderlandsche ontboezeming opzichtens België heeft eene ware geestdrift verwekt.

Wij hopen dat de heer Schollaert zal voortgaan Vlaamsche voordrachten te houden. Hij is nog welsprekender in het Vlaamsch dan in het Fransch, en zulks is niet weinig gezegd.

Sterfgeval.

Onze letterkunde heeft een gevoelig verlies geleden door het afsterven van den heer kanonik David, van wien *de Vlaamsche School*, verleden jaar, op bladz. 77, een zeer welgelijkend portret mededeelde, alsook eene levensschets en de lijst van al zijne werken. De geachte hoogleeraar is in den nacht van 24 tot 25 Maart, aan eene geraaktheid gestorven, in den ouderdom van 66 jaren. David's gansche leven was aan de letteren en aan de belangen der Vlaamsche zaak toegewijd. Veelvuldige werken, historische en andere, zullen 's mans naam met roem doen voortleven.

De Vlaamsche beweging verliest in professor David een harer moedigste voorvechters, en de slag die haar ditmaal treft is des te gevoeliger, dat hij haar den man heeft ontnomen die zijn leven heeft opgeofferd om nieuwe soldaten te vormen die de plaats der gevallene strijders moeten innemen.

De begrafenisplechtigheid heeft te Leuven, op 28 Maart, plaats gehad, onder eenen grooten toeloop van volk. Een groot getal studenten waren, daar het vacantie is, opzettelijk naar Leuven teruggekeerd, om aan hunnen afgestorven leeraer eene laatste blijk van liefde en verkleefdheid te geven. Bijna al de leeraars der Leuvensche Hoogeschool, met den zeer eerw. rector aan het hoofd, woonden in gewaad de lijkplechtigheid bij. In den stoet bemerkte men afgevaardigden van het Taal- en Letterlievend Studenten-Genootschap *Met Tijd en Vlijt*, alsook van *Roos en Eikel*, voorzitter M. vander Auwera, lid van den provincie-raad; van de *Vlamingen Vooruit!* voorzitter M. van Aerschodt; van het *Kerssouwken*, hoofdman M. Landeloos, en van de *Vlamingen Vooruit!* voorzitter M. Fred. Lints, allen te Leuven; van den *Nederduitschen Bond* van Antwerpen, die vertegenwoordigd was door de heeren Bausart en van Reuth. De Belgische Academie waarvan David een der uitstekendste leden was, had haren voorzitter, den heer Ch. Faider, advocaat-generaal bij het hof van verbreking en oudminister van justitie, afgevaardigd.

Onder de aanwezigen bemerkte men, onder anderen, de heeren Nolet de Brauwere van Steeland, letterkundige te Brussel, Désiré Delcroix, afgevaardigde van het Staatsbestuur, Em. van Straelen, stichter van *Tijd en Vlijt*, Broers, oud-burgemeester van Mechelen, Frans de Potter, van Gent, Delvigne, professor van 't seminarie te Mechelen, Borrewater, geneesheer te Merxem, Schollaert, volksvertegenwoordiger te Leuven, Delcour, id., Van Hoof, enz., enz. De gemeente-raad en de rechtbank van Leuven, waren door verschillige hunner leden vertegenwoordigd. Men bemerkte insgelijks eenige opperofficieren van het leger.

In het sterfhuis werden er verscheidene redevoeringen gehouden. M. Faider voerde het woord namens de Academie; hij schetste de verdiensten af van professor David als geleerde. In zijne hoedanigheid van voorzitter der jury van wijsbegeerte en letteren, was spreker meermalen met den Leuvenschen hoogleeraar in betrekking geweest;

ook sprak hij in de gemoedelijkste taal over 's mans karakter en over zijne onwaardeerbare hoedanigheden.

Daarna voerde de eerw. heer du Bois, onder-voorzitter van *Met Tijd en Vlijt*, het woord, namens dit genootschap, waarvan de afgestorvene hoogleeraar sedert meer dan zes-en-twintig jaren bestendige voorzitter was.

Met aandoening herinnerde de heer du Bois de diensten door David aan de Vlaamsche taal en aan *Tijd en Vlijt* bewezen. De merkwaardige redevoering van den heer du Bois, maakte eenen diepen indruk op al de aanwezigen.

Na hem sprak de heer Nolet de Brauwere van Steeland, namens de Vlaamsche letterkundigen en inzonderheid dergenen die, zoo als hij, in vriendschappelijke betrekkingen met den afgestorvene geleefd hebben.

Vervolgens las de heer de Kerckhove, student, eene redevoering in name der leerlingen der fakulteit van wijsbegeerte en letteren, waar de geleerde hoogleeraar, gedurende 30 jaren, den kursus voor nationale geschiedenis gegeven had.

Eindelijk nam de heer Max Bausart, van Antwerpen, afgevaardigde van den *Nederduitschen Bond*, het woord, en herinnerde in eene aandoenlijke taal de diensten door David aan de Vlaamsche beweging bewezen. Het woord des jongen redenaars maakte eenen diepen indruk op de vergadering.

Vervolgens zette de stoet zich in beweging om zich naar de O.-L.-Vrouwekerk ter Vleminckxstraat te begeven.

Het lijk werd door de studenten van *Tijd en Vlijt* gedragen van het sterfhuis tot aan de parochiale kerk; de hoeken van het baarkleed werden gehouden door den heer Faider, voorzitter der Academie, den heer du Bois, onder-voorzitter van *Tijd en Vlijt*, den heer Felix Neve, deken der fakulteit van wijsbegeerte en letteren der Hoogeschool en den zeer eerw, heer kanonik Genneré, vikaris-generaal des aartsbisschops van Mechelen. De rouw werd gevoerd door de heeren Vekemans, bestuurder van den Dierentuin van Antwerpen, J. Vekemans, P. Stoop, lid van den gemeente-raad van Antwerpen, van der Schoot, notaris te Deurne en andere leden der familie. Daar de overledene ridder van de Leopolds-orde was, werd hem de militaire eer bewezen door een piket voetvolk-soldaten.

Na de dienst werd het lijk overgevoerd naar de abdij van Perck, bij Leuven, waar reeds verscheidene professoren der Leuvensche hoogeschool rusten. Op het graf sprak de heer Th.V. Herremans, van Leuven, namens het *Kerssouwken* eene diepgevoelde rede uit, waarin hij inzonderlijk den afgestorvene zijne hulde als burger van Leuven bewees.

Kort na de vacantie zal, volgens aloud gebruik, in de Promotiezaal ter Halle, namens de Hoogeschool, de lofrede van den afgestorven leeraar uitgesproken worden. Mgr. Laforêt de geleerde rector van Leuven en de heer Felix Neve, zouden zich met deze taak belasten.

Joseph P.B. Hoylarts.

Wij geven hier het portret van den zoo gunstig gekenden en hooggeschatten geneesheer en heelmeester Joseph P.B. Hoylarts. De volgende korte levensaanteekening ontleenen wij aan de '*Notice sur Joseph-Pierre-Benoît Hoylarts*, *docteur en médecine*, *etc.*,'

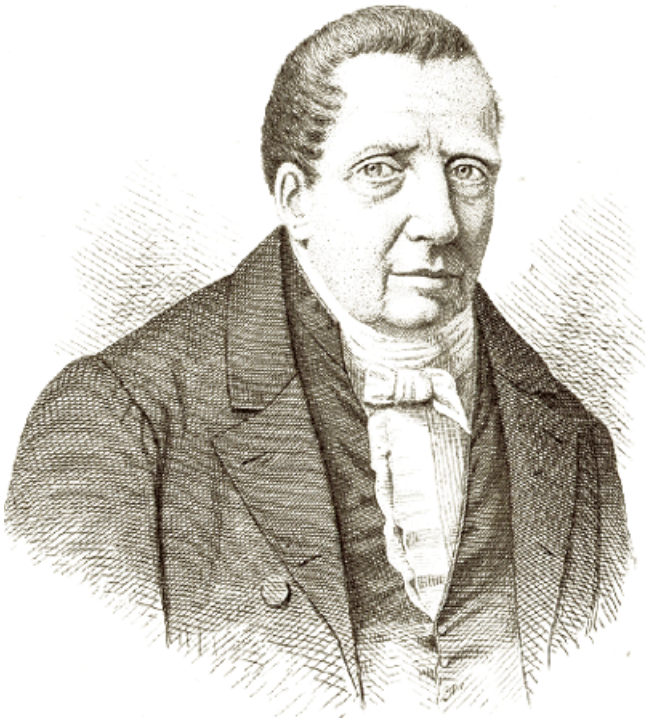

door den heer C. Broeckx, oppergeneesheer in St.-Elisabethsgasthuis, lid der koninklijke Academie van Geneeskunde in België, ridder der koninklijke Leopoldsorde, alsook van Karel III van Spanje, enz.

De heer Broeckx, die als geneesheer eene groote befaamdheid heeft verworven, zoo wel in Antwerpen, zijne geboorte- en verblijfplaats, als elders, vindt tusschen zijne talrijke bezigheden en kunststudiën nog eenige uitgespaarde stonden, welke hij den vroeger vermaarden Belgischen geneeskundigen toewijdt, met het beschrijven huns levens en het ontleden hunner bijzondere stelsels en geneeskundelijke talenten.

Eene dier laatste studiën had tot voorwerp J.P.B. Hoylarts, te Antwerpen geboren den 19^{n} Maart 1754, en dien nog sommige bejaarde stadgenooten als den voornaamsten geneesheer van Antwerpen gekend hebben.

Op zijn zestiende jaar had hij zijne studiën bij de paters Jezuïeten alhier geëindigd, ging dan naar Bergen-Henegouwen als apothekersleerling en van daar naar de van wijd en zijd vermaarde Hoogeschool van Leuven. Hij werd den 5^{n} April 1775 daar als licentiaat in de geneeskunde uitgeroepen.

Hij vestigde zich met der woon in Antwerpen; welhaast maakte hij, alhoewel jong, zich bekend door kundige praktijk, zijne bijzondere zorg voor zijne zieken en bovenal door eenige buitengewone genezingen welke hij door zijne ervarenheid bewerkt had. Doch de vroedkunde was de studie welke hij ten dien tijde het meest behartigde, en zijne kunstgenooten van het *Collegium medicum antverpiense*, zijne behendigheid in dit vak erkennende, belasteden hem met de ondervraging der vroedvrouwen. Na

den franschen inval was hij een der ijverigste stichters en medelid van '*het Genootschap ter bevordering van genees- en heelkunde*, *opgericht tot Antwerpen*, *onder zinspreuk: occidit qui non servat.*'

Den bijzonderen en buitengewonen loop der ziekte, welke hij bij zijne lijdenden ontmoette, ging hij met belangstelling en voorname opmerkzaamheid na, teekende nauwkeurig de opvolgende toestanden op, bestudeerde den samenloop der voorvallen en schreef dan nopens die bijzonderheden eene verhandeling of studie welke hij zijne medeleden voorlas. Hij was gekende aanhanger van Jenner's stelsel, en was een der eersten die hier de kinderpokken inentte en den uitslag met groote opmerkzaamheid bestudeerde. Hij schreef over een bijzonder geval dat hem voor-

kwam *geneeskundige waarneminge over eene byzondere vertraginge der uitbotting van der kinderpokken*, *veroorzaakt door eene andere aanwezende ziekte 1798.*

Dit zelfde jaar las hij ook eene uitgebreide studie: '*genees- en verloskundige handeling over de stuiptrekkingen welke zoo dikwyls ten tyde der zwangerheid worden waargenomen*'

Hij zoekt de oorzaken op en duidt de geneesmiddelen aan, hij deed de verloskunde eenen grooten stap vooruitdoen, en nog heden worden vele zijner gegevene richtingen gevolgd. Ook was zijne ervarenheid op studie en zelfondervinding gegrond, elk zonderling geval wekte zijne bijzondere aandacht, niets ontsnapte hem en zijne kunstwaarnemingen door overweging gerijpt zettede hij op papier, gaf ze in druk ten onderricht zijner ambtgenooten en ten nutte zijns medemenschen. Met dit doel gaf hij, in 1799 en 1800 nog twee verhandelingen betreffende het bijzonder door hem behartigde vak uit.

De roem, dien hij zich verworven had als geneesheer, en zijne blijkbare ervarenheid, deed hem als oppergeneesheer van St.-Elisabethsgasthuis benoemen in het jaar 1799. Gedurende drij en dertig jaren wijdde hij al zijne zorg aan de zieken dezes gestichts, bewees er groote diensten en gaf blijken van groot talent. Eene tusschenpoos van een jaar had hij opgehouden zijne zorgen aan de zieken van St.-Elisabethsgasthuis te besteden. In 1807 wilde d'Herbouville, prefect der Beide-Nethen, dat men in het voorschrijven der geneesmiddelen nauwkeurig de opgaven der gasthuizen van Parijs volgde. Hoylarts bewees met gegronde redenen dat zulks niet mooglijk was, door verschil van luchtgesteldheid en bijzondere plaatselijke toestanden; doch er werd hem op nieuw en streng bevolen het besluit des prefects te volgen; hij gaf dan zijn ontslag, maar het jaar daarop bekende de prefect zijn misslag en herstelde Hoylarts in zijne vroegere bediening en benoemde hem nog als professor van artsenijmiddelen, en van het oefeningsonderricht in het Gasthuis. Dit zelfde jaar 1808 werd hij nog benoemd als geneesheer der keizerlijke zeemacht in Antwerpen, en gelast met de dienst van het Gasthuis ingericht in de Minimen op de Meir.

Hij werkte ijverig mede aan de heruitgave der *Pharmacopoeia manualis Utriusque Nethae.* 1812. Merkwaardig om hare klaar-en duidelijkheid.

In 1818 werd hij gekozen als voorzitter der geneeskundige commissie der provincie Antwerpen.

Over zijn geneeskundig stelsel zullen wij niet verder uitweiden; men leze daarover de *Notice* van den heer Broeckx; het zij genoeg hier nog bij te voegen dat de aandrift der kunst hem bezielde, dat hij al zijne ervarenheid der liefde en hulp zijns lijdenden evenmenschen toewijdde, dat hij zich gedurig door de studie der verschillende oude en nieuwe stelsels verder onderrichtte en, door vergelijking en ondervinding geleerd, uit elk het goede aannam en het nadeelige afwees, en altoos den zedelijken staat zijns lijders trachtte op te wekken om daardoor de toegediende geneesmiddelen meer kracht bij te zetten. Hij overleed in eenen hoogen en eerbiedvollen ouderdom, den 12^{n} April 1831.

Er bestaat ook nog van hem eene merkwaardige briefwisseling met den geneesheer J. van Rotterdam, te Gent, over een geval van razernij, alsook nog eene redevoering, uitgesproken in het *Genootschap van genees- en heelkunde* enz., hebbende voor onderwerp: *dat de geneeskunde voor akkerbouw*, *koophandel en manufacturen heel onontbeerlijk is*, *en hieruit hare meerdere voortreffelijkheid en noodzakelijkheid*

bewezen voor de maatschappij. 1800. Dan nog *Péritonite guérie par le calomel et les frictions mercurielles.* 1824.

Dank zij nu den Heer C. Broeckx voor zijn echt vaderlandsminnend werk.

> Wij zijn zoo aanmatigend, dat wij wenschen bekend te zijn bij de geheele wereld, en zelfs bij de menschen, die komen, wanneer wij niet meer zullen zijn. En wij zijn zoo ijdel, dat de achting van vijf of zes personen, welke ons omringen, ons vermaakt en te vreden stelt.
> BLAISE PASCAL.

Verschillende wegen.

Men kan de waarheid beschouwen als een lichtgevend middelpunt van een oneindig grooten cirkel; de stralen of radii welke dit licht afwerpt als verschillende wegen naar hetzelfde middelpunt gericht, dat te helderder wordt, naarmate wij er dichterbij komen. Waarom zouden wij met onze naburen twisten, zoo zij niet denzelfden weg inslaan, dien wij betreden? Moeten wij ons niet veel meer verheugen, dat er nog andere wegen zijn, zelfs in geheel tegenovergestelde richting dan de onze, om tot hetzelfde doel te geraken?

Tooneelkunde.

Men geeft ons den naam van minnaar der kunst en vooral der tooneelkunst, en daarom zond men ons de volgende uitnoodiging:

Antwerpen, 6^{n} April 1866.

Rederijkerskamer
'*Willem Ogier.*'

Den Heere.....

Mijnheer,

Onze Vereeniging is slechts van Januari ll. gesticht. Niettemin hebben wij besloten nog vóór het afloopen van het tegenwoordig tooneeljaar eene vertooning te geven. De Heeren en Jufvrouwen welke er zullen in optreden doen dit enkel uit kunstliefde. Geen van hen allen maakte ooit deel van een tooneelgezelschap.

Gij kunt dus oordeelen, Mijnheer, dat wij, als beginnelingen (en bovendien op een slecht ingericht *théâtre*) met veel moeielijkheden hebben te worstelen. Op voorhand roepen wij uwe toegevendheid in, voor de waarschijnlijk zwakke vertooning, tot welke wij de eer hebben U uit te noodigen. Wij rekenen er nogtans op door uwe tegenwoordigheid vereerd te worden, daar gij zult gelieven in aanmerking te nemen, dat voor de eerstemaal in onze stad eene Vlaamsche vertooning uitsluitelijk door liefhebbers en liefhebsters wordt gegeven. Met tijd en studie hopen wij eens uwe belangstelling waardig te zijn, en iets te kunnen bijdragen tot den bloei van een goed Nederlandsch Tooneel.

Aanvaard, Mijnheer, de verzekering onzer hoogachting.

De Secretaris, H.S. M.
De Bestuurder, F.J.V.D.B.D.

De vertooning eener maatschappij? Er worden er zoo vele in ons land gegeven. Zoo weinige zijn den naam van vertooning waardig.

De meeste onzer maatschappijen zijn samengesteld uit jonge lieden, die de tooneelkunde enkel als vroolijke uitspanning beoefenen, en bijgevolg geven zij er de weêrlicht van, zulke ernstige studiën te doen, als er worden vereischt, om in de tooneelkunde uit te munten. Weinigen beminnen de kunst om hare schoonheid en het verheven doel dat men er door bereiken kan. De beschaving, de verlichting en de veredeling eener gansche Natie kan men er mede bewerken. Doch dat wordt in Nederland nog niet begrepen en zeker niet door de maatschappijen. Zouden wij andermaal ons op die vertooning niet beklagen, eenen avond te hebben verspild met de taal en de tooneelkunde te zien martelen? Wij vreesden er voor. Nogtans de personen, welke den uitnoodigingsbrief hadden onderteekend, boezemden ons nog al vertrouwen in, en ook het programma beviel ons en was als volgt:

MAANDAG 9^{n} APRIL 1866.
Vertooning uitsluitelijk door liefhebbers en liefhebsters gegeven.

1.
TWEE BROEDERS,
Tooneelspel in één bedrijf, door Emm. Rosseels.

Rolverdeeling:

Stiene Peckmans,	M^{r}. H.S. m.
Jan Peckmans,	M^{r}. K.W. l.
Lotje,	Mej. R.S. d.
Frans,	M^{r}. J.v.d.V.

2.
HET VERGEET-MIJ-NIET,
Romance, woorden van J.B. Machielsen, muziek van G. Rijssens, gezongen door Mej. J.L. d.
3.
HET ONBEKENDE MEESTERSTUK,
Herwerkt drama in één bedrijf, naar Ch. Lafont

Rolverdeeling:

Michel Angelo,	M^{r}. K.W. l.
Markgraaf Appiani,	M^{r}. E.v.d.L. d.
Rolla,	M^{r}. H.S. m.
Stefano, zijn broeder,	M^{r}. J.v.d.V.

Leonore, geliefde van Rolla,	Mej. S.W. d.
Manoël, voogd van Stefano,	M^{r}. A.S.
Een edelknaap,	M^{r}. H. t.

Een roeper, afgevaardigden van den Groothertog van Florencië, volk en krijgslieden.

4.

LUCIA DI LAMMERMOOR,

Melodieën voor piano, uit te voeren door Mej. J.d.M.

5.

KUNST- EN KLADSCHILDER,

Blijspel met zang in één bedrijf, door F. Jos. v.d. Branden.

Rolverdeeling:

Van der Heil, kunstliefhebber,	M^{r}. A.S.
Mina, zijne dochter,	Mej. S.W. d.
Paul Mertens, kunstschilder,	M^{r}. J.v.d.V.
Piet Martens, kladschilder,	Mr H.S. m.
Lientje, meid bij van der Heil,	Mej. R.S. d.

Het opschrift van het programma: '*Vertooning uitsluitelijk door liefhebbers en liefhebsters gegeven*,' sprong ons bijzonder in 't oog. Vier liefhebsters, vier treffelijke Jufvrouwen, die zonder eenig belang en enkel uit kunstliefde zouden optreden. Dat lachte ons bijzonder toe. Bij onze weet had zulks inderdaad in onze stad nog geene plaats gehad, op eene Vlaamsche vertooning. In het Fransch geschiedt het sinds lang; maar bij onze Vlaamschminnende bevolking bestond tegen de tooneelkunst nog een kleingeestig vooroordeel en dat is thans ook gedeeltelijk vernietigd. Dit kunstvak is zoo edel als een ander. In alle standen kan men goed en slecht zijn. Het kwaad licht niet in de zaak, maar wel in de personen die haar behandelen. Dit is thans bewezen voor de tooneelkunde en wij twijfelen er niet aan of het goede en moedige voorbeeld der Jufvrouwen, welke in die vertooning optraden, zal door velen worden gevolgd.

Wij besloten dan de vertooning dier nieuwe vereeniging bij te wonen.

Maandag tegen 7 uren des avonds stroomde de uitgenoodigde menigte de zaal van het *Schippershof* in. Het publiek was puik. Er was zichtbaar gezorgd voor toeschouwers die de treffelijke liefhebbers en liefhebsters waardig waren. Verscheidene leden van den Gemeenteraad, van den Provincieraad, van het Provinciaal Lees-Comiteit en andere officiëele corpsen waren er tegenwoordig. Tevens bemerkte men er letterkundigen van naam en verscheidene beoefenaars der beeldende kunsten, toonkundigen, rechtsgeleerden, enz.

De zaal was weldra met toeschouwers opgepropt.

Het feest werd ingezet door eene *ouverture* uit *le Chevalier Breton*, uitgevoerd door heeren muzikanten, die hunne belanglooze medewerking aan de jonge tooneelliefhebbers verleenden.

Eer het doek opging, namen wij plaats in de nabijheid van verscheidene deskundigen, die bij elke optreding elkaâr hunne gevoelens mededeelden. Van al de

opmerkingen hielden wij nota, en zoo kan men ons verslag over die vertooning als eene algemeene oordeelvelling beschouwen.

Zooals het programma dit aanduidde, ving de vertooning aan met het tooneelspel *Twee broeders*. Mej. R.S. d. trad op met M^{r}. J.v.d.V. De heer was tamelijk plankvast; doch de Juffer scheen zeer bestaan en hare bevende stemme bevestigde dat zij ontroerd was, zooals ieder het zijn zal, die voor de eerste maal optreedt. De heeren H.S. m. en K.W. l. die de rollen der twee broeders vervulden, waren goede typen. Zij waren gekleed en gegrimeerd als ervaren tooneelisten. Hun spel en spraak was dikwijls zeer natuurlijk en bijgevolg goed. Nogtans gebeurde het al eens, dat zij hunnen ouderdom vergaten en zij overdreven soms hunne stramheid wel een weinig. Ook hadden wij *broêr Jan* wel wat luider en minder eentonig willen hooren spreken. Lotje, die bij den aanvang van het stukje luttel te zeggen had, kwam bij hare volgende verschijningen met nieuwen moed en meer vastheid terug. Gedurende de lange en moeielijke samenspraak met *broêr Stiene*, was zij goed, en toen zij bad om haren vader te mogen kennen, dan had zij zulke goede oogenblikken, dat warme toejuichingen haar ten deel vielen en een prachtige bloemtuil haar werd toegeworpen. M^{r}. J.v.d.V. en M^{r}. K.W. l. werden in

hunne tweespraak insgelijks toegejuicht, en bij het afloopen van het stuk werden allen teruggeroepen.

Het Vergeet-mij-niet is eene fijne romance. Mr Gom. Rijssens zelve begeleidde belangloos de zangeresse. Zij heeft eene bevallige stem Mej. J.L. d. De eerste strophen zong zij eenigszins zwak. Zij is er niet aan gewoon iets voor te dragen. Hare volgende strophen klonken vaster en dan was hare stem ook welluidend. Zij werd hartelijk toegejuicht, met eenen bloemtuil vereerd, en bij het einde teruggeroepen. Wij hopen deze Juffer eens in het zang- of blijspel te kunnen hooren.

Het onbekende meesterstuk hadden wij gelezen. Nu wij het hier zagen opvoeren kregen wij de overtuiging, dat het bij de herwerking veel gewonnen had. De hoofdrol, *Rolla*, werd bijzonder goed vervuld. M^{r}. H.S. m. is een goed speler. Hij voelt wat hij zegt en bijgevolg is zijn spel waar en vol leven. *Stefano* was uitmuntend. Zijne luimige spraak en losse bewegingen maakten een uitgelezen kontrast met den ernst der taal en de statige gebaren van *Rolla.* Mr J.v.d.V. zoowel als Mr H.S. m. belooft veel. *Leonore*, dit toonbeeld van trouwheid en liefde, werd heerlijk weêrgegeven door Mej. S.W. d. Hare optreding werd reeds met handgeklap begroet. Zij was ook een zoo ontzagwekkend figuur. Hare kleeding was rijk en wat meer is, juist onder oogpunt van historie; een compliment dat wij hier in het algemeen moeten maken, want al de costumen waren met kennis gekozen. Mej. S.W. d. had overheerlijke oogenblikken. Was zij wat stil en koud in den beginne, niet zoodra had zij *Rolla* eenige krachtige antwoorden toe te sturen of er kwam vuur in hare spraak, in hare wezenstrekken en houding. Wel verdiend werd zij met toejuichingen en eenen ruiker beloond. Deze Juffer toont bijzonder veel aanleg voor de tragedie. Ongelukkig is dit vak nog gansch onbekend in België. Dat zij, in afwachting dat de tooneelliteratuur voortgang make, zich ieverig toelegge op het drama en de hooge comedie, en wij hopen haar nog dikwijls te mogen toejuichen. *Michel-Angelo* was juist als figuur; doch wat het karakter betreft, dat hadden wij statiger gewenscht. Niettemin brengen wij hem toch ook onze hulde en moeten hem zeker prijzen, om zijne aangename en zuivere taal. De eenheid van uitspraak, die anders op alle tooneelen gemist wordt, werd hier uitmuntend in acht genomen. Een bewijs dat deze jeugdige liefhebbers en liefhebsters met ernst de kunst beoefenen.

Appiani was den wezenlijken verwaanden Florentijnschen Markgraaf. *Manoël* speelde zijne kleine rol met kennis en tot de minste figuranten vervulden hunnen plicht naar wensch.

De melodieën uit *Lucia di Lammermoor* werden met smaak uitgevoerd door Mej. J.d.M. Met genoegen vernemen wij, dat die nog zoo jeugdige juffer hare studiën op het Conservatorium der hoofdstad gaat voortzetten.

Voor slot der feest wilde men het publiek in eene vroolijke stemming brengen en daartoe had men het blijspel *Kunst- en Kladschilder* gekozen. Mej. R.S. d., die het stukje inzette, was in hare rol van *Lientje* allerliefst. Zij was inderdaad het naïef en poezelig boerinneken, waardoor die type moet voorgesteld worden. Er was waarheid en leven in al wat *Lientje* deed en zegde. Zij sprak met de lonkende oogen, met de karakteristieke gelaatstrekken en de schuldelooze, maar losse bewegingen. Hare openhartigheid en de onnoozelheid waarmede zij menige bekentenis aflegde, deed den schaterlach der menigte losbarsten. Zij was niet meer schuchter en onzeker in hare handeling, als bij de eerste optreding; integendeel, hare stoutheid boeide de

toeschouwers, tot welke zij dikwijls rechtstreeks het woord richtte en dan met eenen spitsvinnigen zet, ieder begeesterd deed toejuichen. In dit slag van typen is Mej. R.S. d. te huis. Ook in de fijne comedie zou ze wel kunnen gelukken en wij raden haar zich vooral op die beide genres toe te leggen. Mej. S.W. d., die de rol van *Mina* vervulde, was insgelijks goed. Zoo als dit behoort, maakte de juffer een opmerkzaam kontrast met hare meid. *Mina* is de stadsche droomster en het kruidje-roer-mij-niet, terwijl *Lientje* het dartel en gulhartig boerenkind vertolkt. Uit de rol van *van der Heil* was boven verwachting voordeel getrokken. Mr A.S. was wezenlijk de goedhartige vader en de grijze kunstminnaar, dien men in die rol wenscht te zien. *Piet Martens* was door Mr H.S. m. echt weêr gegeven. Hij was louter natuur en, even als *Lientje*, deed hij met geestige spreuken de zaal dreunen onder het gelach en handgeklap der menigte. Hoe gering de rol van *Paul Mertens* ook was, toch onderscheidde zich daarin Mr J.v.d.V. en alhoewel de zang gedeeltelijk mislukte, toch werden allen na dit stukje met geestdrift teruggeroepen.

Wij hebben deze vertooning omstandig willen beschrijven, daar het de eerste is dezer veelbelovende vereenigde jonge lieden. Dit verslag kan hun eene herinnering blijven hunner *débuts*, die zij met zooveel geluk deden. Streng zijn wij niet geweest in de beoordeeling. Wij verloren niet uit het oog, dat zij ‘als beginnelingen en bovendien op een slecht ingericht *théâtre*, met vele moeielijkheden hadden te worstelen.’ De goede gang hunner eerste vertooning en de orde op zulk een gebrekkig *théâtre* hebben onze verwachting overtroffen. Wij wenschen hun van harte geluk. Maar dat dit geluk hen niet bedwelme. Zij moeten nog veel vooruit. Dat zij hunne studiën zoo ieverig en met zooveel ernst voortzetten als zij begonnen, en dan zullen ze zeker ‘iets bijdragen tot den bloei van een goed Nederlandsch Tooneel.[(1)]’

Wolfgang Amedeus Mozart.
Eenige bladzijden uit de jeugd van den grooten componist.

De kleine virtuoos.

Gelijk de beroemde Claude Lorrain als kind door de bazen van het kleermakers-, metselaars- en banketbakkersgild werd wegge-

(1) Eene omstandigheid, door den schrijver van het artikel stilzwijgend voorbijgegaan, gelooven wij, het spreekwoord *Eere wien eere toekomt*, gedachtig, hier te moeten aanstippen. Wij bedoelen den lof dien de heer F. Joz. van den Branden zich heeft verworven, door de moeite welke hij zich voor het inrichten der bewuste vertooning gegeven heeft. De verdienstelijke jonge tooneelschrijver heeft de heeren en jufvrouwen die aan de vertooning deel namen met al zijne kunde trouw ter zijde gestaan. Dat zijn beleid, zijne wenken en raadgevingen niet verloren gegaan zijn, heeft de voorstelling bewezen.
D.v.S.

zonden, omdat hij geen van deze handwerken kon vatten en aan al zijne meesters te onhandig scheen, doch te Rome, in het paleis van een kardinaal, bij het aanschouwen der groote kunstgewrochten, een stuk houtskool opnam en zulk eene degelijke teekenschets ontwierp, dat de kardinaal hem onmiddellijk naar de teekenschool zond, - zoo waren ook de muziekale aanleg, de ontwikkeling en uiting van het genie des kleinen Mozart werkelijk niet minder verrassend.

De buitengewone vaardigheid, die hij op de piano aan den dag legde, de diepe blik, dien hij in de kunst had geworpen op een leeftijd, waarin kinderen in den regel nog hoegenaamd geen blijk van kunstliefde geven, was inderdaad verbazend en ging elk begrip te boven. Zijn geest scheen immer reeds een onbepaald voorgevoel te hebben van hetgeen men hem wilde leeren, en dit voorgevoel behoefde slechts eene herinnering, om tot duidelijke werkelijkheid te worden.

Doch niet alleen in de muziek, - neen! in alles wat men den kleinen Wolfgang Amedeus leerde, muntte hij uit. Zoo legde hij bij voorbeeld een bijzonder talent aan den dag voor de wiskunde, deze met het muziekale genie zoo nauw verwante wetenschap, zoodat hij in korten tijd een buitengewoon vlug rekenaar werd en de meest ingewikkelde rekenkundige vraagstukken met gemakkelijkheid uit het hoofd oploste.

- Wonderbaar verschijnsel! - Nog twee jaren ruischten u voorbij en de wereld opende zich voor den zesjarigen piano-virtuos!

Het was op den feestdag van den heiligen Franciscus, toen in den vroegen ochtend een aanzienlijk gezelschap uit alle standen bijeen was op het schip, dat jaar in jaar uit in de geregelde vaart van Linz naar Weenen voorzag.

Het gedeelte van den Donau tusschen Linz en Weenen is ontegenzeggelijk de heerlijkste streek der geheele groote rivier; want hier hebben natuur en kunst zóó eendrachtig zamengewerkt om de oevers en omgeving rijk te tooien, als men nergens elders langs den vier honderd mijlen langen stroom meer aantreft. En al dit schoone en grootsche, al het bevallige en belangwekkende, al deze geschiedkundige gedenkteekenen en de door de natuur getooide landschappen met onze geestelijke en lichamelijke oogen achtereenvolgend en bij afwisseling te aanschouwen - zie, dat schijnt een tooverachtige droom te zijn en verplaatst den voor grootsche indrukken vatbaren geest in eene verrukkende bedwelming.

De Romeinen hebben, toen zij hier nog huishielden, voorzeker niets van deze bedwelming gekend, en het verblijf aan de toen nog zoo vruchtbaar wilde of wild vruchtbare Donau-boorden scheen hun wel niet anders toe dan eene zwaar drukkende ballingschap uit hun zonnig vaderland! en toch! - juist langs deze schoonste streek van den Donau tot aan Vindobona (Weenen) hadden zij hunne voornaamste kampplaatsen en slagvelden met de Germanen. Den linkeroever van den Donau noemden zij *Frons Germaniae* (het voorhoofd van Duitschland) en den rechteroever, dien zij bezet hielden, de *Supercilia Isthra* (de wenkbrauwen van den Donau). En hoe mogen hunne verhalen wel geklonken hebben, wanneer zij van deze uiterste, koude, noordelijke grens van hun schoon rijk bericht zonden aan de hunnen in het verre liefelijke Italië, en hun eene schildering gaven van de rimpels en uitwassen en hoeken en rotsen en hoorns van het ruwe voorhoofd van het machtige Germania, of van de dichte, wilde en duistere bosschen of van de rietrijke moerassen hunner eigene legerplaatsen.

Waarlijk, zoo ergens, dan is hier een plekje gronds, om de wisseling der dingen en den ommekeer der gebeurtenissen te bewonderen. De sombere wenkbrauwen van den Donau zijn verdwenen onder de bijl en den ploeg - die scheermessen der beschaving. De koppen der ontembare wilde stieren, die hier eens huisden, vangt men thans, versteend, gelijk tamme visschen, van den bodem der rivier. De velden zijn met de rijkste en schoonste voortbrengselen van den akkerbouw bedekt, en van de bosschen is slechts zooveel overgebleven als de schilder gaarne heeft, tot kruiding van en krachtgeving aan de zachtere uitdrukking der weilanden en akkers. Het ‘voorhoofd’ van Duitschland en wat vroeger uiterste grens was, vormt thans de binnenste kern van een groot rijk, en ‘de verachte steen is thans tot hoeksteen geworden,’ want hier licht het fondament en de bakermat der Oostenrijksche monarchie.

Aan dit ‘voorhoofd’ van Duitschland dan, was een aanzienlijk gezelschap op het wekelijks varende schip bijeengekomen, om langs den schoonen, prachtigen Donaustroom van Linz naar Weenen af te glijden. Het waren reizende kooplieden en geestelijken, houthandelaren en Joodsche speculanten, boeren en boerinnen, mannen, vrouwen en kinderen. Ook eene geheele familie - bestaande uit vader, moeder, eene elfjarige dochter en een zesjarigen zoon - bevond zich onder het reisgezelschap. Allen hadden zich zoo goed mooglijk in overkleêren, mantels of doeken gehuld; want ofschoon het eerst half October was, deed de koude zich dien ochtend toch al op zeer onaangename wijze gevoelen.

Een dikke nevel hing niet slechts als een ondoordringbare sluier boven de barge; - neen, hij verborg zelfs de zwarte, met gouden arabesken zoo fraai versierde torenspitsen van de stad Linz. Uit den nevel echter ontwikkelde zich allengs een fijne, doordringende regen, die van lieverlede sterker en sterker werd, zoodat het zich liet aanzien, dat men een dier sombere en nare herfstdagen zou hebben, aan welke Duitschland zoo rijk is.

Zoo als het zich denken laat, drukte dit akelige weder ook zijn stempel op het gelaat der reizigers, die allen, wrevelig en ontstemd, rillend of geeuwend naar een plaatsje in dat gedeelte van het vaartuig hetwelk alleen overdekt was, opzochten.

Slechts op één persoon van het geheele gezelschap schenen nevel, regen en koude geen invloed te hebben, en die eenige persoon was de zesjarige knaap, die met al de zorgelooze blijdschap, die kinderen gewoonlijk op eene reis vervult, alles om zich heen gadesloeg, want alles was voor hem een nieuw verschijnsel.

De knaap zag er vrij koddig uit, want over zijne overigens nette en zindelijke kleeding, had de moederlijke liefde en voorzorg, waarschijnlijk wegens gemis aan een mantel - waaraan men, bij het vroeger zoo schoone weder, in het geheel niet gedacht had - een dier tapijten omhulsels geslagen, gelijk zij nog tot in het laatste decennium door de Tyrolers ook op missen en jaarmarkten werden te koop geboden. Naardien echter de op deze wijze ingebakerde jongen klein en tenger was, hing de geïmproviseerde

mantel hem van de schouders tot over de voeten neder, en gaf hem, bij zijn breedgeranden hoed, het voorkomen van een kleinen Slowak.

Maar hoe vurig en vonkelend kwamen de oogen van onder den hoed te voorschijn, welk een geestverradend glimlachje speelde om den fijnen mond, toen hij de verschillende groepen gadesloeg, die zich inmiddels in de enge, morsige en donkere kajuit hadden gevormd.

Ginds in den hoek zat een dik geestelijke, in een zwaren, tot op den grond reikenden zwart lakenschen overjas gehuld, met den driepuntigen hoed diep over het hoofd gedrukt, met de handen op den buik ineengevouwen en voltooide onder een luid geronk zijn gestoorden ochtendslaap.

Niet ver van dezen en met den vromen slaper een sterk contrast opleverende, hadden zich twee welhebbende boeren geposteerd, wier dikke blauwachtig-roode neuzen zeer wel pasten bij de bezigheid, waarmede zij den onbehagelijken herfstmorgen poogden te verdrijven en die onzen kleinen waarnemer veel genoegen scheen te verschaffen. Want zoo dikwijls een der boeren een glaasje brandewijn aan de lippen bracht en den inhoud, hoofdschuddend en een raar gezicht trekkende, door zijn keelgat expediëerde, keerde de kleine zich lachend naar zijne ouders om, als wilde hij zeggen: ‘Hebt gij die snaaksche kerels gezien? Hoeveel moeite geven zij zich om het akelig tuig te slikken, en toch schenken zij gedurig weder op nieuw in!’

Maar was het walging van dien aanblik of de sterke geur van den drank, die den knaap zich van de boeren deed afwenden? Wij zullen het niet onderzoeken; hij wendde zijn oog van de boeren af en zijn blik viel dan ook op een vrij wat meer aantrekkelijk beeld.

Tegenover de boeren zat eene nette, jonge vrouw, in de schilderachtige kleederdracht der schoone Linzervrouwen. Zij droeg een donkerkleurig nauwaansluitend jakje, en over haar eenvoudig gekapt haar een zwart doekje, dat - niet zonder eene zekere coquetterie geknoopt - de lange punten ter zijde liet nedervallen. Haar welgevormd gelaat met de frissche, blozende wangen en de vonkelende oogen, droeg den stempel van goedhartigheid en moedervreugde; want tusschen hare knieën hield zij een allerliefst kindje, hetwelk aan het twintigtal duiven, dat zich in een voor hem staanden grooten korf bevond, broodkruimels toewierp en luid lachte, zoodra een harer klapwiekend en opvladderend, de toegeworpen spijze gelukkig oppikte.

Maar wie treedt thans tusschen den knaap en de schoone moeder met het blondlokkige kindje, waardoor hem dit aantrekkelijk gezicht wordt benomen? Het is een Israëlietisch koopman met zijn kraam van honderderlei snuisterijen. Hij biedt den kleinen Mozart - want wie anders zou het kleine manneke zijn - borstels en kammen, knipmessen en zeep, speelgoed en draagbanden, schoengespen en popjes aan. Wolfgang maakte met zijne hand eene beweging naar zijn zak; zoo gaarne als hij leefde, zou hij het een of ander gekocht hebben; maar de zak was ledig, en een blik naar zijn vader geworpen, was voldoende, om hem den lust daartoe te benemen; want 's mans strenge en ernstige trekken zeiden duidelijk:

‘Jongen! de reis kost reeds geld genoeg!’

Ten einde aan alle verdere verlokking te ontkomen, vroeg Wolfgang vergunning, om naar het dek te mogen gaan, daar toch de regen nagenoeg had opgehouden. Dit verzoek werd hem toegestaan, doch de vader vergezelde hem, vermits het ook den

oude buitendien reeds lang in het benedenruim, bij de vele menschen en den niet zeer streelenden reuk, te benauwd was geworden.

Er vielen nog slechts enkele druppels, ja, de nevel scheen zelfs te willen optrekken. Hij was althans blijkbaar in een strijd gewikkeld: nu eens stijgende, dan weder vallende - nu dicht als een sluier, dan uit elkander gaande. Eindelijk deed zich een lichte wind gevoelen en eensklaps - als door een tooverslag - was hij verdwenen! Dat was eene blijdschap! Men had een allernaarsten dag geducht en nu straalde de liefelijke zon zoo helder en prachtvol van den effen blauwen hemel neder, als op den schoonsten zomerdag, de aarde zag er zoo frisch uit en prijkte zoo schoon in het bonte kleurenmengsel van den herfst, als ware zij zoo even op nieuw geboren, uit de zee van het oneindige verrezen.

Natuurlijk kwam thans ook alles op het dek, maar met geheel andere gezichten! De geestelijke heer wreef zich vergenoegd den slaap uit de oogen; de boeren vergaten hun ontbijt en rekten zich vrij onmanierlijk uit, als wilden zij zich voorbereiden de frissche lucht te doorzwemmen. De moeder schommelde met zalige blikken haar kind in de armen en wees het de boomen en huizen, die men voorbij voer. Twee Minderbroeders en een Benedictijner deelden, uit dankbaarheid voor de gelukkige verandering in het weder, heiligenbeelden uit; alleen de Israëlietische koopman bleef zich geheel gelijk, en liep met zijn kraam en het eeuwig gelijkvormige en eentoonige: 'Koop! koop!' van den eenen passagier naar den anderen.

De vergenoegdste onder allen was echter ontegenzeggelijk Wolfgang, die, van zijn lastig omhulsel bevrijd, nu hier- dan daarheen huppelde en zich zoo vertrouwelijk en aanvallig jegens alle aanwezigen betoonde, als had hij hen reeds gedurende zijn geheelen leeftijd gekend. Bijzonder schepte hij behagen in den Benedictijner, die zijne menigvuldige vragen het vriendelijkst beantwoordde en in wien de vader ook een zeer beschaafd man opmerkte. Hij stelde hem dan ook aan zijne vrouw en zijne dochter voor en weldra was er een algemeen onderhoud aangeknoopt.

En welke eene afwisseling bood zich nu aan de blikken der reizigers aan! Wolfgang en zijne zuster waren buiten zich zelven van vreugde en verrukking.

Die beemden met espen-, elzen-, linden-, populier- en ahornboomen, weiden en bosschen van allerlei aard, die kreken en kleine meren met duizende wilde eenden, reigers, kraanvogels en meeuwen bevolkt - hier visschers, die hunne netten uitwierpen, daar jagers, die de holen en woningen der bevers opzochten; ginds een vlot met zingende roeiers of langs den oever 30 à 40 paarden - die een schip stroomopwaarts trokken - allen met een ruiter bezet, en uit 30 à 40 kelen het 'ho' en 'voort' - en het knallen van even zoovele zweepen, en het in beweging zetten van viermaal veertig paardepooten! en al die burchten en ruïnen van kasteelen: Steyeregg, de burcht der oude Kuhenringer, - Lichtenberg, de burg der 'von Starhemburge' - Tillgsburg, de oude vesting der Volkersdorfe, die keizer Ferdinand aan zijn veldheer Tilly ten geschenke gaf - Spielberg, de verblijfplaats der ridders von Spielberg - en de in het riet verscholen kasteelen, en de tallooze dorpen en kloosters en abdijen!

Het was prachtig - het was wegslepend, verrukkend!

‘Ja, ja,’ zeide thans de Benedictijnerbroeder, toen hij ontwaarde, hoe verbaasd de kinderen en de moeder waren, terwijl zelfs de vader, niettegenstaande hij die streek zeer wel kende, van verrukking zweeg, ‘ja, ja, de Donau, deze groote stroom, was de groote electrische leider voor alle volkeren, die door het gewoel der gebeurtenissen in zijn gebied werden gebracht. Van daar de menigte blaauwachtige gedenkteekenen uit alle tijden. De volken hielden aan den Donau, gelijk aan de slagader huns levens, vast, en grepen van zijne oevers uit, aan beide zijden, zoover om zich heen, als de omstandigheden het gedoogden.’

‘En wie deed dit?’ vroeg hier Wolfgang.

‘Zoo breidden zich de Hongaren op beide oevers van den Donau uit!’ hernam de monnik, ‘zoo grepen de oude Oostenrijkers rechts en links van die rivier om zich heen, - zoo eigenden de Beieren zich het land aan beide oevers toe en evenzoo kwamen de Zwaben ter rechter en linker zijde van den stroom aan. Alle landen, Wurtemberg, Beieren, het land boven en beneden de Ens, Hongarije, liggen allen aan beide zijden van den Donau, welke er midden door heen gaat; zij zijn dus, om zoo te zeggen, als parelen aan dezen grooten ontzagwekkenden zilverdraad aangeregen.’

Op deze wijze werd de reis voortgezet, nu eens in een leerzaam onderhoud, dan weder in het aanschouwen en bewonderen der eeuwig afwisselende tafereelen.

Wolfgang was zalig! hij kon niet genoeg zien - niet genoeg vragen.

En hoe honderd, ja duizenderlei aangename teleurstellingen bracht de zich veelvuldig krommende loop van den stroom mede! hoe honderderlei verwachtingen, hoop en vrees wekte hij op!

Somwijlen deed hij zich in eene rechte lijn, gelijk een grooten, zilverkleurigen straatweg, die in het in nevel gehuld verschiet veel fraais belooft, aan de blikken voor. De reizigers zagen dan onduidelijke punten, flauwe schakeringen en matte omtrekken.

Wat zal er nu komen? Wat zullen wij nu te zien krijgen?

Slechts geduld! Die tijd kende de tooverkracht van den stoom nog niet; maar zijne kinderen waren ook nog niet, zoo als wij, verwend, om duizende schoonheden met één blik en in ééne minuut te verslinden, en dan - ongeduldig, onverzadigd, onbevredigd - naar nieuwe massas op de zinnen werkende indrukken te haken. Die tijd was er ver van verwijderd, zijne zonen door de kracht des stooms en de macht van den electrischen stroom boven tijd en ruimte te verheffen; maar.... hij liet hun de poëzie des levens bedaard en met volle teugen genieten; hij paarde aan het genot..... de gemoedelijkheid, die voor ons, kinderen van het tegenwoordige, bijna niets meer is dan een voorwerp der sage.

Geduld derhalve ook op deze onze reis! Waarlijk, deze schoone deugd vindt rijkelijk hare belooning.

Ziet slechts, hoe die stippen, welke wij eerst als flauwe omtrekken zagen, zich van lieverlede gelijk zaadkorrels in prachtige bloemen oplossen, in bloemen, die - nader komende - op hare beurt in heerlijke gezichten, in uitgestrekte, keurige landschappen veranderen.

Ziet slechts, hoe zij in kleur en vorm toenemen, tot hun tooverkelk zijne geuren voor ons heeft ontsloten en aan oog en ziel een bevallig, paradijsachtig beeld aanbiedt.

Maar ook dit beeld verdwijnt weder en thans is het eensklaps als ware de loop van den stroom in stukken gehakt. Hij wordt van alle kanten door bergen ingesloten, en het schip glijdt zacht en bedaard daarhenen, gelijk in den engen kring van een bergmeer. Het vaartuig wendt... en andermaal treft zulk eene opgesloten watermassa den blik, zoodat het den schijn heeft, als ware een ketting van meren aan elkander geregen.

En al deze ruïnen - kasteelen - paleizen - kloosters - vreedzame dorpen - torens - donkere afgronden - opene dalen - steile rotsen - lachende beemden - welk een kaleïdoskoop vol pracht en schoonheid?

Men was te Ips, een klein stadje, aangekomen, en daar de Minderbroeders en de Benedictijner in het klooster aldaar missen wilden lezen, namen zij de hun dierbaar gewordene familie mede. Wolfgang scheen buitengewoon peinzend en afgetrokken. Eerst toen de vader hem in de schoone kloosterkerk het orgel toonde, kwam hij weder tot zich zelven.

Het was stil in de groote ruimte, want de broeders zaten met eenige gasten aan het middagmaal.

Wolfang echter sloeg het orgel met eerbied gade. Welke toonen moesten in deze groote pijpen rusten. Toonen, gelijk hij die zoo even bij het verhaal van den heiligen man had bevroed.... Melodiën, gelijk zij hem daar omruischt hadden - melodiën, door de wereldgeschiedenis gecomponeerd, door de volken in den loop der eeuwen uitgevoerd.

Eensklaps zeide de knaap:

'Papa, verklaar mij het pedaal'.

De vader deed dit volgaarne. De kleine rukte daarop het bankje weg, en toen de vader de blaasbalgen in beweging had gezet, praeludeerde Wolfgang staande en trad het pedaal, als hadde hij zich maanden daarin geoefend[1].

Hoe ruischten die toonen door het ruim der kerk, - hoe wekten zij slapende geesten, hoe vonkelden der Romeinen en Hunnen zwaarden, - hoe vroom en innig klonken de liederen der kruisvaarders!

Aan de monniken in de eetkamer ontvielen messen en vorken. De broeder organist bevond zich onder hen; nooit had hij zoo krachtig gespeeld. Hij luisterde en luisterde; - ja, men zag sommigen hunner verbleeken, anderen het teeken des kruizes maken, tot de prior opstond, moed vatte en naar de kerk snelde. Allen volgden - maar - o, ontzetting! er was geen organist te zien, en toch hield het ruischen en bruischen der toonen aan.

'Het is de satan!' - riepen eenigen.

'Het is een wonder!' - stamelden de anderen. Toen echter de moedigsten het orgel bestegen, bleven zij als versteend staan.

Daar stond een kind, - een zesjarige knaap, en speelde. Maar het kind hoorde niets en zag niets: en toch vonkelden zijne oogen gelijk sterren, terwijl zijn voorhoofd van inspiratie schitterde.

En al stouter en gloeiender werden de toonen en rolden in machtige stroomen voort, tot zij eindelijk aan een zonnig rustpunt kwamen, en het laatste geluid het schip der kerk, gelijk het wegstervend gelispel eener AEolus-harp, nog lang doortrilde!

(*Wordt voortgezet*).

(1) Geschiedkundig waar.

Kronijk.

Antwerpen. - De koophandelkamer van Antwerpen laat een opgewerkt plan der haven van Antwerpen vervaardigen, met het doel dat stuk naar de Parijzer wereldtentoonstelling van 1867 te zenden. De kosten van dat plan worden op 25 of 30,000 fr. geraamd. De kamer heeft aan de stad een hulpgeld van 8,000 fr. gevraagd; het plan zal later in een Museum van Antwerpen worden geplaatst.

- M.A. Jouault, advocaat bij het keizerlijke gerechtshof van Parijs, heeft op 4 en 11 April 's avonds, in het Verbond van kunsten enz., twee voordrachten gehouden over de republiekeinsche instellingen van Noord-Amerika, vergeleken met de grondwettelijke regeeringstelsels van Europa en vooral van België.

De muziekafdeeling, onder het bestuur van M.F. Callaerts, gaf op zaturdag 7 April, ten 8 ure 's avonds, een koncert van symphonie; men voerde *le Désert*, van Felicien David, uit.

Brussel. - Dezer dagen werden de schilderijen van wijlen professor van Coetsem verkocht; er waren zeer fraaie werken onder, die tegen hooge prijzen nemers vonden.

- Het feest van het vijftigjarig bestaan der koninklijke Academie van België, zal op Maandag 7 Mei, gevierd worden. M. Faider, voorzitter, en M. Quetelet, secretaris der Academie, zijn onlangs door den Koning ontvangen. Z.M. heeft voor zich en voor de Koningin zeer bereidvaardig de uitnoodiging aangenomen, om de plechtige zitting van 7 Mei bij te wonen. De tegenwoordigheid van HH. MM. en, zoo men verhoopt, ook die van den graaf van Vlaanderen, indien hij alsdan reeds terug van zijne reis is, zal veel volk naar die zitting lokken, welke in de groote zaal van het hertogelijke paleis zal gehouden worden.

- De jaarlijksche tentoonstelling der maatschappij van waterverfschilders, is op den tweeden Paaschdag, ten één uur in het lokaal der Troonplaats geopend. Dezelve zal gedurende eene maand open blijven en het publiek zal er dagelijks toegang hebben van 11 ure voor- tot 5 ure namiddag.

Wij raden onze lezers deze prachtige tentoonstelling te gaan zien. Zij is zeer belangrijk en als men voor 5 franken aandeelen neemt in de trekking, ontvangt men eene prachtige, in kleur gedrukte, steendrukplaat.

- Naar men verzekert, zal de maatschappij *de Brabantsche Leeuw*, gevestigd te Elsene, bij Brussel, den aanstaanden zomer een schitterenden prijskamp van uiterlijke welsprekendheid openen. Met een dubbel belang zal de bevestiging van dit nieuws door de Vlamingen vernomen worden: eerstens zal het een bewijs van erkenning der Vlaamsche grondbeginselen wezen, te zien dat de volkrijkste gemeente van België, aan de poorten der verfranschte hoofdstad gelegen, hare bewoners op Vlaamsche kunstfeesten vergast; tweedens, zal het voor de maatschappij *de Brabantsche Leeuw*, die sinds een tiental jaren, gansch alleen het Vlaamsche vaandel in Elsene recht houdt, een zegepraal wezen, waarin zij het goed gedijen harer pogingen zien mag, en, krachtens welke, zij plaats onder de werkdadigste onzer Vlaamsche genootschappen nemen kan.

Lier. - Bij den drukker van In en C^{o} is eene nieuwe uitgave der *Nederlandsche Spraakleer*, van J. Van Beers aangekondigd. Prijs fr. 1.90.

Leuven. - Onder voorzitterschap van den universiteitsprofessor Reusens, is eene maatschappij gesticht welke voor doel heeft de beeldhouwwerken die de Belgische

kerken versieren, in 't klein na te maken en de afgietsels der nagemaakte stukken aan zeer lage prijzen in den handel te brengen.

- De heer Fonendael, bewaarder van het kabinet van natuurlijke historie, heeft te Scheveningen het geraamte van eenen op de Nederlandsche kust gevangen walvisch aangekocht.

Aelst. - Het taal- en letterlievend genootschap, alhier gesticht, heeft, in eene buitengewone zitting, besloten den naam van *David's genootschap* met de kenspreuk: *voor God*, *moedertaal en vaderland* aan te nemen.

Gent. - Deze stad heeft eene harer fraaie schilderijverzamelingen verloren, namelijk die van den heer Vervier. In de Parijsche dagbladen lezen wij dat het eerste gedeelte zijner verzameling, vooral bestaande in werken van oude meesters der Hollandsche, Vlaamsche en Fransche school, op vrijdag 16 Maart, te Parijs in het *Hotel Drouot* werd verkocht.

Luik. - Het standbeeld van Gretry, welk de Universiteitsplaats, te Luik, versierde, gaat overgebracht worden naar de schouwburgplaats. Het beeld is reeds van zijn voetstuk gehaald In afwachting het nieuwe voetstuk klaar zij, is het hart van Gretry, dat in eene bronzen vaas in den ouden voetzuil rustte, in het bijzijn der overheden naar het Luiksche stadhuis overgebracht.

Spa. - Den 15^{n} Juni aanstaande wordt de jaarlijksche tentoonstelling van schilderijen en andere kunstvoorwerpen geopend.

Buitenland.

Berlijn. - Van 2 September tot 4 November aanstaande zal te Berlijn eene tentoonstelling van schoone kunsten plaats hebben. De kennisgeving van de deelneming aan de tentoonstelling zal vóór 14 Juli aan de opzichters der Berlijner Academie moeten geschieden; de stukken zullen vóòr 11 Augustus, vrachtvrij, aan voormelde heeren moeten toegekomen zijn.

Amiens. - Het stadsbestuur laat weten dat de opening der tentooonstelling van schoone kunsten den 1^{n} Juli zal geschieden.

Saint-Lô. - Deze stad opent den 19^{n} Mei eene tentoonstelling van kunstvoorwerpen.

Varia.

De vermogendste leden van den grooten Engelschen rijke zijn de hertogen van Northumberland, van Cleveland, van Bedford en van Sutherland, den markgraaf van Westminster en den graaf van Dudley. Deze heeren hebben ieder een jaarlijksch inkomen van tusschen de 4 à 7 ½ millioen franken.

De grootste grondbezitters van Europa zijn: de hertog van Ossuna, in Spanje; hij heeft 500 rentmeesters en bezit, in Andaluzië alléén, 5000 hectaren gronds; prins Esterhazy, in Oostenrijk, prins Plambino, in Italië, en markgraaf Aliopre, in Frankrijk.

Heerlijkheid van Hoboken.

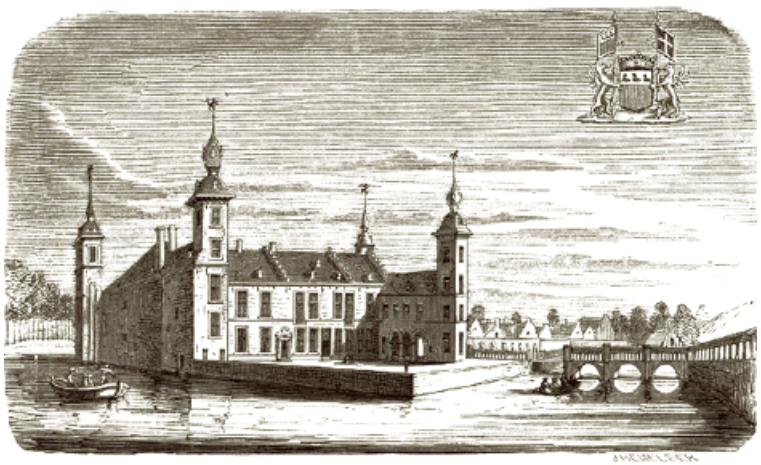

VOORMALIG KASTEEL DER HERTOGEN VAN URSEL, TE HOBOKEN.

De Eerwaarde heer P.D. KUYL, priester, heeft een voor de geschiedenis der provincie Antwerpen zeer belangrijk werk laten verschijnen ter drukkerij J.-E. Buschmann; het heeft voor titel: *Hoboken en zijn wonderdadig Kruisbeeld alsmede eene beschrijving van het voormalige klooster der PP. Birgittijnen*

Wij ontleenen aan dit werk, dat met prachtige platen, zegels, enz. opgeluisterd is, de volgende beschrijving van de Heerlijkheid van Hoboken:

'Van in het begin der XIIIe eeuw komt Hoboken voor als eene Heerlijkheid, door de hertogen van Brabant geschonken aan de edele familie van Perwijs. De landheer bezat in het dorp het hoogere, middelbare en lagere gerecht hetwelk hij door het onderhoorige bestuur van eenen schout, later drossaart, uitoefende. De heer van Hoboken beschikte alzoo over burgerlijke en rechterlijke zaken, behoudens dat in geval van doodstraf, de zaak aan het hooge gerecht van Brabant moest voorgedragen worden eer men tot strafuitvoering mocht overgaan. De plaats tot de halsrechting der doodsplichtigen bestemd, was niet verre gelegen van de grenspalen die Wilrijck van Hoboken scheiden, in de richting waar men de "Galge straat", nu Aartselaarstraatje, aantreft(1). Het middelbare gerecht handelde over het stellen van voogden en vereffenen van beledigingen. Aan het lagere gerecht waren onderworpen de overtredingen van 's heeren rechten, beschadigingen van vee, akkers en boomen, alsook kleine beledigingen die niet eerroovend waren(1). Ieder burger werd toen om zijne misdaden in zijn dorp gestraft; maar zag er zich ook recht wedervaren.

Behalve deze leenrechten bekwam de heer er nog andere, welke alle in den oprechtingsakt der baanderij van Hoboken des jaars 1600 uitgedrukt staan(2), namelijk: erfelijke cijnsen in geld en pluimen, te weten, in kiekens en ganzen, - visscherij op de Schelde en elders onder de gemeente, - recht om wild te jagen, - leenrecht, - eigendom van goederen nagelaten door onwettige kinderen zonder nakroost gestorven, - het recht van een hof te mogen bewoonen versterkt met grachten en bolwerken,

(1) Gemeenlijk diende ééne galg voor twee en soms voor meer dorpen, en daarom werd zij meestal op de grenspalen der gemeente geplaatst.

(1) Zie *Dictionnaire de* TRÉVOUX, art. JUSTICE.

(2) De oprechtingsakt der baanderij staat te lezen bij LE ROY, *Noticia Marchionatus*, *S.R.I.*, bladz. 364.

voorzien van andere gebouwen en omringd met dreven, - tienden op de hooge en lage landen, zoo wel binnen als buiten de dijken, - het zesde deel der schorren, - een windmolen, - de tiende penning der verkochte heide, het recht op het veer naar Burcht[3], een cijns met omtrent twintig bunderen land en boschagiën rond het voornoemde hof gelegen, - veertig gemeten in de strijlanden en zuidwinden, de groote en kleine peerdspolder met nog eenige kleine landerijen en schorren.

Voor al deze leengoederen en rechten (zooals het toch overal plaats greep) was de baron van Hoboken en zijne nazaten verplicht

3 Van in den jare 1475 had de stad Antwerpen een deel in de opbrengst van dit *veer*, 't welk van ouds bekend is onder den naam van *Bakkersveer. Nieuwe Geschiedenis van Antwerpen*, door L. TORFS, II, bladz. 60.

hulde te bewijzen en eed van getrouwheid te doen aan den hertog van Brabant. Daarenboven moest de baanderij onverdeeld blijven en bij testament overgaan tot de opvolgers, zelfs in weerwil der ingezetenen. De baanderheer en diens erfgenamen waren verplicht den hertog bij te staan in het toezicht der rechten van leengoederen zoo dikwijls hij er zou om gebeden zijn. - Ook gaf de baanderij van Hoboken het recht tot eene plaats in den raad van Brabant. - Maar de zelfde heer en zijne onderhoorigen zouden den voornoemden hertog altijd onderdanig blijven en hem des noods door geldmiddelen ondersteunen. Dan nog moesten de heeren van Hoboken bij sterfgeval en bij het ontvangen der baanderij hergeweide[1] aan den hertog betalen, enz.

Tot de heerlijkheid van Hoboken behoorden verscheidene volle achterleenen, die van de groote heerlijkheid leenroerig waren. Zoo vond men daar heerlijke wooningen en groote landouwen, die door adellijke familiën bewoond en bebouwd werden. Onder andere geslachten bestonden er die van Berchem, Robiano, Dozzi,[2] enz. De schoone lusthoven, die men thans te Hoboken bewondert, waren oorspronkelijk van die achterleenen welke door den heer des dorps werden uitgegeven.

Wanneer een nieuwe heer door erfrecht, gift, aankoop of op eene andere wijze Hoboken in bezit kreeg, werd hij plechtiglijk ingehaald. De schout of drossaart trok aan het hoofd van al de leden der wet en voorgegaan door de broêrs der beide gilden, den heer te gemoet tot aan de uiterste palen der baanderij. Daar kwamen de schutters den heere hunne hulde bewijzen, dan boden zich de gegoeden, de bijzonderste ingezetenen des dorps voor hem aan, daarachter volgde de schout met den breeden raad en eindelijk trad de heer op met de uitgenoodigde vrienden. De ruiters sloten

(1) Bij KILIAAN: *herghewede*, *hergewaede*, *hergheweyde*; hominii symbolum, redemptionis feudi testimonium. - Het recht van *hergeweide* bestond in een zeker somme gelds, die men bij het koopen of erven van leengoed aan den leenheer moest betalen. Voor smalle dat is kleine leenen, was de somme bepaald op de inkomsten van één jaar; voor de volle leenen betaalde men in Brabant gemeenlijk twintig gouden peters of kroonen aan den hertog. - Zie het weekblad *de Meerhoutenaer*, jaargang 1863, n. 24.

(2) In de gemeenterekeningen van Hoboken vindt men deze edele familie aangeduid onder den naam van *Douchy* en *Does*. In een *Antwerpsch Chronyckje* van 1743 schrijft men *Doels* en *Doets* en in de *Bijlagen* op het vierde deel der *Geschiedenis van Antwerpen*, door MERTENS en TORFS, bl. 615. ontmoet men een *Jaspar Doux*. De Dozzi's waren oorspronkelijk uit Italië. In het laatst aangehaalde werk leest men nopens die edele familie het volgende: "In de maend augusty 1542, was de landvoogdes, vrouwe Maria, naer Antwerpen gekomen, om den ommegang van O.L. Vrouwe Hemelvaert te zien.... Toen zy na hier alles gezien te hebben, naer Brussel terugreisde, vertoefde zy op het hof van Juliano Dozzi, te Hoboken. Dit moet een regt vorstelyk verblijf geweest zijn: ten tijde van Caukerke getuigden deszelfs heerlijk geschilderde zalen van zijne oude pracht; maer de maeltyd, welke er de vorstin werd aengeboden, moet alle verbeelding overtroffen hebben. Men verhaelt namelijk, dat de boorden der schotels, in welke men opdischte, allen met kostbare parelen waren bezet, en al de oesterschelpen verguld; in den haerd brandde een vuer van cederhout en kaneel, hetwelk men had aengestoken met eene schuldbekentenis, door keizer Karel eigenhandig geteekend, ten behoeve van gemelden Dozzi, die aen zyne Majesteit ettelyke millioenen had geleend[1].... Ten tyde van Papebrochius (die deze gebeurtenis ook aenhaelt) "zag men in O.L. Vrouwekerk, achter den predikstoel, nog een glasraem op hetwelk die italiaensche Cresus knielende was afgebeeld." - Volgens gemeld *Antwerpsch Chronyckje*, woonde Jaspar Doets (zoon van Juliano?), in de Huidevettersstraat, nabij het klooster der Lieve-Vrouwe-Broeders. Ten jare 1566 werd de zoon van den graaf van Hoogstraten in zijn huis geboren, en andere lieden van den edelen stand namen er dikwijls hun verblijf. *Op. cit.*, bl. 106, 134, 182 et passim.

(1) Anderen zeggen dat dit zou voorgevallen zijn aan keizer Karel zelf, in 1545.

den feeststoet. Nabij de *heilig-geest-hoef* vervoegde zich de geestelijkheid, in haar plechtigste gewaad, bij de wethouders en zoo werd de heer kerkwaarts geleid. In de kerk deed de pastoor eene welgepaste aanspraak, waarin hij 's heeren milddadigheid voor kerk en armen inriep. Dan begon er eene plechtige mis, onder welke de heer alléén ten offer ging. Na de goddelijke dienst geleidde de feeststoet den vrijheer onder de *linden*,[1] waar hij voor den pastoor en geheel het dorp zijnen eed aflegde in dezer voege:

"Ick, Balthazar Schetz, heer van Hoboken, sweren dat ick myne ondersaten van de voorseyde myne heerlyckheyt van Hoboken sal houden in henne previlegyen, vryheden, gherechticheden ende ouden hercomen, loffelyke usantien ende costuymen, ende tracteren ende doen tracteren met justitie ende andersints, gelyk een heer behoort ende dat schuldich is syne ondersaten te doene. Soo moet my God helpen ende alle syn heylighen."

De wethouders, gegoeden en alle ingezetenen deden ook hunnen eed en verbonden zich door gehoorzaamheid aan hunnen heer op de volgende wijze:

"Wy wethouderen, ingeseten ende ghegoeden van der heerlykheyt van Hoboken, sweren heeren Balthazar Schetz als heere van Hoboken, hier present synde goet ende getrouwe te zyne, syne vromen te vordderen ende syne schade te belettene ende hem te doene alle gehoorzaamheyt ende allet ghene des goede ondersaten behooren ende schuldich syn hunnen heer te doene op onze previlegyen, vryheden, gerechtigheden, oude hercomen loffelycke usantien ende costuymen. Soo moet ons God helpen ende alle syne heylighen." - Na deze plechtigheid ontving de heer zijne vrienden, de wethouders en de geestelijkheid op zijn hof ter tafel.

Zoo als wij reeds vroeger hebben aangestipt, werd Hoboken, den 20 Mei 1600, door Philips III, koning van Spanje, tot eene baanderij verheven. Keizer Karel VI veranderde dezelve, den 24 April 1717, in een hertogdom.

Het hof of burcht, door de heeren van Hoboken bewoond, stond schuins over de kerk, op dit deel van het buitengoed dat heden aan den heer Meeus-Van Reeth toehoort en nog omringd is met zijne voormalige grachten. Door eene breede dreef genaamd de *ganzendriesch*[2], stapte men langs den noordkant over eene eerste brug op het voorplein van het kasteel, dat met gebouwen

(1) Door de *linden* wordt hier verstaan de lindeboom, die tusschen het hof en de kerk stond. Bijna op al de dorpen trof men zulke lindeboomen aan, die als een symbool der burgerlijke vrijheid aangezien werden; daarom deden de vrijheeren, ja zelfs de hertog van Brabant, daaronder hunnen eed. Zie VAN DEN BOGAERDE, *Het distrikt St.-Nikolaas*, *voorheen land van Waes*, I, 345 en II, 158. - Te Hoboken werd de lindeboom onderhouden door de gemeente. Zulke linden ziet men nog te Rethy, Westerloo en op verscheidene plaatsen der Meijerij van 's Hertogenbosch.

(2) De *ganzendriesch* werd over ettelijke jaren aangekocht door jonkheer Albrecht Moretus en bij zijn speelhof aangelegd. Na de dood van dien edelman zijn deszelfs goederen het eigendom geworden van den heer Le Brasseur voor de somme van 65,000 franken.

voor de dienstdoende lieden bezet was. Over eene tweede brug oostwaarts kwam men tot de 's heerenwooning, uit welke men ook over eene voetbrug kerkwaarts gaan kon.

Het aloude hof met zijnen wachttoren en andere bolwerken was deerlijk gehavend geworden tijdens de beroerten der XVIe eeuw. Dan immers hadden er dikwijls tuchtelooze krijgers hunne verblijfplaats op genomen. Dank aan de edele vrouw Anna van Robles werd het slot hersteld, of liever gansch op nieuw herbouwd; doch het was slechts haar zoon, die het omtrent den jare 1670 mocht voltrokken zien, gelijk wij er hier eene teekening van geven naar eene koperen plaat uit het werk van LE ROY, *Notitia Marchionatus S.R.I.* Het uitzicht is genomen langs den noordkant.

Deze merkwaardige verblijfplaats der hertogen van Hoboken werd afgebroken omtrent het jaar 1790. Derzelver gebruikbare bouwstoffen werden gebezigd tot het voltrekken van het schoone zomerhuis dat Wolfgang, hertog van Ursel, op gemelden tijd te Hingene, tegen den dijk der Schelde, begon op te richten en hetgene vier jaren later voltooid was[(1)].'

Zoo als men uit bovenstaande beschrijving kan afleiden, heeft het werk van den Eerw. heer P.D. KUYL, geene aanbeveling noodig; de prijs bij inschrijving was slechts 4 franken en de gansche oplage is reeds bijna uitgeput door de talrijke inschrijvingen.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM gevoelt men eenigen tegenstand, als men een ledig glas, omgekeerd in het water dompelt?

OMDAT de lucht, welke in het glas is, er niet eensklaps kan uitgedreven worden, ten gevolge van den weêrstand dien zij door de persing des waters ondervindt.

Petroleum-bronnen.

Met elk jaar dat de XIXe eeuw ouder wordt, zien wij het wel eens betwijfelde feit bevestigd, dat de schoot der aarde ons op verre na nog al zijne schatten niet heeft doen kennen. Onder de verwonderlijkste en nuttigste ontdekkingen, in dezen tijd op aardkundig gebied gedaan, mag voorzeker wel het vinden der petroleumbronnen in Amerika vermeld worden. Bronnen van denzelfden aard zijn in den laatsten tijd in Rusland gevonden en nu weder zijn in het Russische district Natuchaizen petroleum-wellen ontdekt, die dagelijks, met behulp van slechts ééne houten buis die 2 duim middellijn heeft, ongeveer 1800 emmers olie geven. Deze ontdekking ging van een alleszins merkwaardig natuurverschijnsel gepaard. Bij eene grondboring, stiet men, ter diepte van 120 voet, op eene anderhalf voet dikke steenlaag. Onmiddellijk daarna kwam er naphta te voorschijn, die 20 minuten lang vloeide. Daarop deed zich een oorverdoovend gedruisch hooren, en voelde men eene aardbeving, waarover de werklieden zoo zeer verschrikten, dat zij ten spoedigste de vlucht namen. Dadelijk na die aardschokken sprong een waterstraal in de hoogte, die helder van kleur en zoutachtig van smaak was. Dit duurde ongeveer 26 minuten. Daarna vertoonden zich schuim en rook, terwijl steen en klei in de lucht werden geslingerd. Eindelijk kwam de heldere olie te voorschijn.

(1) PH. VANDER MAELEN, *Dictionnaire géographique de la province d'Anvers*, bl. 64.

In Canada, nabij de plaats *Township of Dacon*, is in den laatsten tijd eene petroleumbron ontdekt welke gehouden wordt voor de rijkste van al degene die tot hiertoe werden gevonden. In één uur tijds werden uit deze bron 2259 gallons, dat is 70 ½ vaten olie gepompt. Op 24 uren zou die bron dus 1692 vaten olie geven. De olie wordt aldaar, ter plaatse, tegen 7 dollars (35 fr.) het vat verkocht; wanneer men rekent dat de bron slechts 1000 vaten olie per dag zou geven, zou zij dagelijks 7000 dollars opbrengen, dat is 1,092,000 dollars (ruim 5 millioen franken) per zes maanden, verondersteld dat zij op een half jaar teenemaal leêggepompt zou zijn. De bijzonderste eigenaar dezer bron heet Hendrickx en woont te Sarnia.

Het vinden van die bron heeft eene menigte maatschappijen doen tot stand komen, welke zich allen aan 't zoeken hebben gezet naar ook zulke rijke putten.

Den 11^{en} April laatstleden greep te Venetië een voorval plaats, dat aanvankelijk vele personen, die er getuigen van waren, met de hoop vervulde, dat ook daar eene petroleumbron stond ontdekt te worden. Men had namelijk op het binnenplein der brouwerij Sint-Agnese, in de Dorsoduowijk, te Venetië, 50 meters diep gegraven, voor het aanleggen van eenen artesischen put of springput. In den namiddag van 11 April, op het oogenblik dat de werklieden den arbeid hadden opgeschorst, hoorde men eensklaps een onderaardsch gedruisch, niet ongelijk aan het gedommel dat gewoonlijk eene aardbeving voorafgaat. De put begon een waterstraal uit te werpen zoo hoog als een huis en zoo dik als de gegravene opening zelve. Die geweldige uitwatering duurde voort tot dat het onderaardsch gedruisch wel eens zoo krachtig werd als het aanvankelijk was; en het toen uitbrekende water was vermengd met rookende en gashoudende stoffen, welke in massa's neêrvielen op de daken der naburige woningen. Men dacht niet anders of er was daar eene petroleum-naphtabron ontstaan. Wij zeggen eene bron, maar de vloeistof die zich langs den put eenen uitweg baande, mocht veeleer een woedende stroom, die zijne bedding heeft verlaten, worden genoemd. De vrees voor gevaren werd nog grooter, toen eensklaps de straatweg inzakte en de vloeistoffen met vreeslijk geweld de huizen binnenstroomden. Er ontstond eene lichte aardgolving, welke voor gevolg had de muren van vele huizen te doen splijten en waardoor namelijk de in de nabijheid van den put staande Sint-Agnesekerk van onder tot boven eenen schrikkelijken barst kreeg.

De soldaten, de politie en de keerders der stad maakten opening om het water eenen aftocht te geven; de inwoners van 32 huizen, welke dreigden in te storten, werden genoodzaakt dezelve te verlaten. Intusschen ging de put zonder ophouden voort water en rookende stoffen uit te werpen tot halver twaalf 's avonds, wanneer de uitbraking ophield.

Van welken aard de door den put uitgeworpene stoffen zijn, is

nog niet nauwkeurig scheikundig vastgesteld. Zij zijn zwartachtig, schijnen met assche vermengd en geven een geur af als eene verstikkende gasstof. Men denkt dat dit verschijnsel moet toegeschreven worden aan de uitzettingskracht der gasstoffen, welke, samengeperst tusschen de grondlagen, eenen doortocht gevonden hebben langs de opening van den put. Men is beducht voor nieuwe uitbarstingen.

Het is nooit te laat, iets te bewerken, wat goed is.
RENIER SNIEDERS.

De hond van den conducteur.

Zoo'n dier heeft menschenverstand, zeide mij de conducteur, bij wien en wiens hond ik een plaatsken had gekregen, daar de reiswagen binnen vol was; en doet geregeld zijn werk, zoo goed als de beste. Als ik 's morgens rijden moet, dan is Presto al vroeg op straat en loopt hier en daar, om zijne kameraden en kennissen op te zoeken en van hen afscheid te nemen. Eenigen van zijne beste maats brengen hem nog tot bij mijn huis terug, waar hij met klokslag van half acht present is. Voor de deur wordt er een praatje gehouden - een ernstig gesprek, geen gekheid; - daarop kwispelen allen met den staart tot afscheid, de goede vrienden gaan hun eigen gang en Presto komt den trap op en gaat in de kamer voor mij liggen, 't oogenblik afwachtende, dat ik de tasch omhang. Zoodra ik dat gedaan heb, heeft hij rust noch duur.

Tot hiertoe zou hij voor geen geld bij de deur van 't achterhuis komen, uit vrees, dat ik hem daar opsluiten mocht: maar heb ik mijne klak opgezet en vrouwlief goên dag gekust en gezeid: kom, Presto! dan weet hij, dat de reis beginnen zal, en haast zich, om van allen in huis fatsoenlijk afscheid te nemen. De grootste kinderen zoenen hem en hij likt hen eens even om den mond, de kleine besnuffelt hij met zijn kouden snuit en hij kwispelt een oogenblik om hen toe, ja hij vergeet zelfs niet, de jongste in de wieg goên dag te zeggen, wat hij doet door in de hoogte te springen en 't slapend kind eens eventjes aan te kijken.

Nu stappen wij 't huis uit en Presto springt eerst als gek en dol van plezier voor mij uit, jaagt alle kiekens op en blaft tegen de menschen; maar hoe nader we bij 't logement komen, des te bedaarder wordt hij in al zijne bewegingen; hij begrijpt het gewicht van zijnen post en stapt op de plaats stil en deftig bij mij aan. Terwijl ik mijne brieven en paketten ontvang, gaat Presto zijne kameraden van de andere wagens bij de rij af; die pas aangekomen zijn en die op 't vertrek staan, schijnen elkaêr hun nieuws mede te deelen. Vervolgens wordt de wagen besnuffeld en de voerman, alsook de paarden, begroet, en als ik nu uit het kantoor kom, houdt alle gekheid en alle geredeneer op; Presto gaat bij mijn goed liggen en past er met een heel ernstig gezicht op.

Spoedig zijn wij klaar; de reizigers stappen in, en dat is voor het goede trouwe beest een benanwend oogenblik, daar hij nog half vreest, dat ik hem vergeten en achterlaten zal. De wagen is bezet; ik help den hond eindelijk uit zijne pijnlijke onzekerheid door hem op 't dek van den wagen te tillen; ik klim zelf op den bok, de voerman legt de zweep over de paarden, ik blaas mijn deuntje en we rijden af. Nu is Presto's eerste werk, het grondgebied waarop hij heer en baas is, overal goed op te nemen, deels om te zien, of er ook wat aan hapert, deels om een goed plaatsken te vinden, waar hij zich, des verkiezende, gemakkelijk neêrleggen kan. Nadat dit gedaan is, springt hij bij mij op den bok of ziet, als ik daarin zit, in de kabriolet, als om mij te zeggen: alles in orde, baas!

Wij rijden op den straatweg voort; Presto neemt alle dingen, die wij voorbijkomen, aandachtig op en is recht goed in zijnen schik. Hij begroet kwispelend en met vrolijk geblaf daar den den grooten hond, die bij het tolhuis in de heete zon licht, en wat verder op de hei dien van den schaper, die bij den walkant opspringt en den voorbijrollenden wagen nakijkt, terwijl de schapen hunne koppen opsteken en een zacht geblaat laten hooren. Al spoedig krijgt Presto echter meer te doen. Wij komen door een paar dorpen, en de kleine deugnieten van jongens dreigen den goeden hond met stokken of gooien met steentjes naar hem, wat hem in zijne eer aantast en verdrietig maakt, zoodat hij de ons voorbijkomende wagens en honden knorrig en boos begint aan te blaffen. Deze doen nu even zoo; de voerlîe dreigen met hunne zweepen, de jongens plagen den armen hond op alle bedenkelijke wijzen.

Het wordt erg heet, begint te stuiven en Presto, boven op den wagen aan al 't stof blootgesteld, ziet er spoedig ontoonbaar uit; hij snakt al zijn best naar lucht, tong en hals droogen hem uit, hij wordt boos en bijtachtig en eindelijk heelemaal schor. Naar gelang nu zoo zijne kracht afneemt, om hardop te schreeuwen en te blaffen, neemt ook de lust toe, om dat te doen, en zijne frissche heldere stem van heden morgen gaat over in een dof, heesch gebrom. Dit maakt hem nog maar meer ellendig; hij springt als dol op den wagen heen en weer, bijt daarbij naar zijnen eigen staart, danst in eenen kring rond en hapt naar de overhangende takken, die langs den wagen strijken, of naar de schaduwen van de huizen, die over het dek glijden. Eindelijk begint het avond te worden en met den donker komt Presto weêr eenigermate tot bedaren, schoon hij nog maar pas in staat is, om een heesch geblaf uit te stooten. Hij licht rustig op eene plaats, met de ooren waakzaam gespitst; zijne kleine heldere oogen gaan overal rond. Geërgerd door de zon en schaduw, door 't stof en 't ondeugend plagen van de jongens is hij kwaadaardig geworden, en wee ieder, die 't wagen mocht, hand of vinger naar 't leêren dek over den wagen uit te steken.

Presto voelt zich sterk als een leeuw en zou het des noods tegen ieder opnemen. De nacht gaat echter rustig voorbij. De vallende

dauw koelt de heete lucht af, en als de morgen weêr aanbreekt, als de paarden voor den wagen langzamerhand weêr duidelijk zichtbaar worden en hun adem in de fijne lucht opstijgt, als de voerman den mantel weêr afgooit, die hem te warm begint te worden, als ik mij omkeer en hem goeden morgen toeroep, zoodat hij weet, dat ik nu zelf wakker ben, dan komt hij geheel tot bedaren, kruipt in den mantel van den voerman en geniet tot aan de naaste standplaats eene korte rust.

Eindelijk rijzen de torens onzer bestemmingsplaats in de verte op; de reizigers ontdoen zich van hun nachtkostuum en steken hunne nuchtere gezichten naar buiten. De koetsier hunkert naar huis, de paarden naar den stal, en zoo rollen wij lustig voort en doen eene stofwolk opstijgen, die ons eerst verlaat, als wij dreunend door de verwulfde stadspoord rijden, over de hobbelige straatsteenen en voor het logement. De reizigers stappen uit en gaan huns weegs, ik hef Presto bij eenen poot naar beneden en hij legt zich dadelijk moê en mat bij den wagen neêr. Spoedig heb ik mijne zaken bij 't kantoor afgedaan en stap naar mijn logist in de stad, om mij te wasschen en koffie te drinken. Presto is echter zoo slap en sloerig geworden, dat ik hem bij zijn vel pak en meê voortdraag. Hij laat dat geduldig toe, kop en pooten hangen hem bij 't lijf neêr, hij blaft geen hond aan, hij verlangt enkel naar rust, en als ik in mijn kwartier kom en hem daar op een stuk mat neêrleg, neemt hij maar even de moeite, om zijn onbijt, een kom melk met brood, te besnuffelen; de slaap gaat hem boven alles. Hij gaat bij de schotel op den grond liggen, strekt alle vier pooten lang uit en slaapt volle zes uur in eens door, waarna hij volkomen frisch en gesterkt weêr opstaat. De melk wordt verteerd, de stem geprobeerd, het haar door schudden en strijken glad gemaakt en vervolgens is Presto de straat op, om bij zijne vrienden daar een beleefd bezoek af te leggen en nieuwe kennissen aan te knoopen.

Naar HACKLANDER.

Laat ons grijze haren eerbiedigen, vooral zoo het onze eigene zijn.

Wolfgang Amedeus Mozart.
Eenige bladzijden uit de jeugd van den grooten Componist.
(*Eerste vervolg.*)

Een nieuwe Amphion.

De schoone dagen der reis waren voorbij - voor Wolfgang en zijne zuster al te spoedig voorbij gesneld; want al was het vaartuig, dat hen had aangebracht, met al de bedaardheid der toenmalige manier van reizen, den schoonen stroom afgegleden, zoo zouden de kinderen in hunne gelukzaligheid er nog gaarne acht dagen bij aangeknoopt hebben. Het was inzonderheid de volle vrijheid in Gods vrije natuur die zoo zaligend op hen werkte. Zij ademden de zoo frissche en zuivere lucht in en aanschouwden zoo veel nieuws en prachtigs; pater Hermann, de bleeke Benedictijner - die den knaap sedert diens orgelspel in het klooster te Ips schier als een heilige vereerde, - verhaalde zoo menige leerzame zaak, dat Wolfgang, die te huis schier slechts met geweld van de piano kon gerukt worden, thans in de voor hem zoo nieuwe vrijheid met volle teugen zwelgde.

In weêrwil van zijn bovennatuurlijken zin voor de muziek, was hij toch slechts nog een kind, en als zoodanig hier zoo geheel in zijn element. Hoe verbaasd was hij en zijne zuster Nannerl, toen zij, voorbij het stadje Grein, den bekenden draaikolk naderden.

Vriendelijk groetend kaatst de stroom hier nog eens de beelden van het fraaie slot Greinsburg en van het stadje zelf terug, alvorens hij, door de pijnbosschen somber gekleurd, zijne golven op de pijnbank van den draaikolk werpt.

En toen zij nu het eilandje Worth - dat nog, als een oud overblijfsel van een rotsdam, vóór duizende jaren door de kracht des waters doorbroken, gelijk een vervallen brugpijler, te midden van den draaikolk is gelegen - bereikt hadden, hoe veel sneller klopte toen hun hart, niet uit vrees, maar van verwachting en door hooger opgewektheid.

Op de kroon der rots prijkte een groot kruis. De bleeke Benedictijner zeide: ‘Gelijk het geloof te midden van den maalstroom des levens!’ Ook heiligenbeelden waren hier op de verschillende trappen der rots aangebracht, door de veelvuldig voorbijvarende schippers met votief-geschenken getooid. Zie, dicht voor de gevaarlijke plaats - thans schieten de stoombooten met de snelheid en zekerheid van een wel gemikten pijl er door heen - komen kleine booten op het schip aanroeien en leggen aan, om den reizigers beschermende heiligenbeelden en amuletten te verkoopen. En inderdaad kreeg elk der kinderen van den streng godsdienstigen vader een gewijden rozenkrans met de aanmerking dat zij, met het oog daarop gevestigd, tot voorbij de gevaarlijke plaats moesten bidden. Wolfgang gehoorzaamde gelijk steeds; doch bij het aanschouwen der koralen van den rozenkrans, komen hem de ronde kopjes zijner noten in de gedachten, zoodat hij, bij het zachtjes prevelen der gebeden - met den blik op de ijzingwekkend schoone plaats gericht - een muziekaal tafereel in zijne verbeelding componeert, ten onderwerp hebbende de rijzige rotsen, de branding der golven, het neêrstroomende water....

Van Sarblingstein, dat keizer Ferdinand bouwde, om den Donau tegen de Turken te versterken - van Freinstein, in welks nabijheid Karel de Groote den hertog van Tassilo had geslagen, van Mölk, de schoonste abdij van het geheele heilige Roomsch-Duitsche rijk, met zijne paleizen en kathedralen, bibliotheken en kunstverzamelingen, van de ruïnen van den burcht Dürrenstein, waar Richard Leeuwenhart zoo lang gevangen zat - allen plaatsen, waar langs men heen kwam - wist broeder Hermann veel te verhalen, en slechts met tranen in de oogen scheidde men van hem in het stadje Stein, alwaar men te laatsten male overnachtte.

Maar wij, stervelingen, moeten immers reeds als kinderen de smarte der scheiding leeren kennen; zij toch is het, die ons in het leven het meest het hart verscheurt,.... tot de laatste scheiding ons van alle smarten bevrijdt!

Ook van den heerlijken Donau moest men scheiden, maar hier deed de verwachting van al hetgeen Weenen - de trotsche keizerstad - zou aanbieden, elken weemoed zwijgen. Buitendien

gedoogde de douane ook niet, om thans veel tijd met bespiegelingen te verliezen; want aangezien de familie Mozart er op gerekend had, geruimen tijd te Weenen te blijven, ontbrak het haar niet aan kisten en koffers en doozen, enz.

Intusschen was op het bureau der douane veel te doen, en mijnheer de onder-kapelmeester zou, even als zoo menig ander reiziger, uren lang hebben kunnen wachten, ware hem niet in zijn zoontje een *Deus ex machina* verschenen.

Met de hem eigene vertrouwelijkheid was Wolfgang namelijk den ambtenaar genaderd, en daar deze, als gemoedelijk Oostenrijker, een vriend van kinderen was, was hij zeer ingenomen met het openhartig, vrolijk en opgeruimd voorkomen van den schoonen knaap.

Zoo vroeg hem Wolfgang - kinderen toch plegen steeds te vragen - waarom hij de kisten en koffers van alle menschen opende en daarin keek.

Lachende gaf de ambtenaar hem de verlangde verklaring, maar vroeg den knaap ook op zijne beurt, wat hij eigenlijk in de keizerstad te doen had?

'Piano spelen!' hernam Wolfgang glimlachend.

'Ja, piano spelen!' hernam de ander, 'het zal wat fraais zijn met uwe kleine handjes!'

Deze twijfel aan zijne kunst hinderde den knaap zeer. Gelukkig maakte 's vaders piano - die men voor de studie had medegenomen, aangezien zulke instrumenten nog weinig te krijgen waren - een deel van der familie Mozarts passagiersgoed uit. Zonder een enkel woord te zeggen, liep Wolfgang heên, riep een sjouwerman, liet het deksel der kist, die de piano bevatte, openen en begon zulk eene vrolijke dansmuziek te spelen, dat de ambtenaar van verrukking buiten zich zelven was. Ja, het geheele douane-personeel werd oproerig, en het scheelde inderdaad weinig, of de plaats, waar men anders slechts harde woorden, zuchten en vloeken hoorde, ware in eene concert- en danszaal veranderd geworden.

In elk geval werkte Wolfgangs spel met gelijke tooverkracht, als de muziek van groote meesters dit reeds in de grijze oudheid moet gedaan hebben. Orpheus gaf door het geluid zijner lier leven aan boomen en rotsen; - Amphion bragt door zijne melodiën steenen in beweging, zoodat deze zich zelven tot de muren van Thebe vormden; - Arion betooverde door zijne liederen een dolphijn zóó zeer, dat deze hem op zijn rug van Tarente naar Tarano door de zee droeg; - en de kleine Mozart speelde zoo liefelijk, dat mijnheer zijn vader dadelijk op de vriendelijkste wijze geholpen, en van de formaliteiten aan het hoofdbureel geheel ontsiagen werd.

Aan het Weener hof.

Vóór de aankomst van het jeugdig kunstenaars-paar te Weenen, was de faam het daar reeds voorafgegaan. Graaf Palffy had namelijk de kinderen van Mozart te Linz op een concert gehoord en met geestdrift den aartshertog Joseph van hen gesproken en hem tevens medegedeeld, dat beide wonderkinderen binnen kort in de hoofdstad zouden aankomen. Zoo was een en ander ook der koningin ter oore en door deze ter kennis van den gezamenlijken hoogen adel gekomen.

Een piano-virtuoos van zes jaren! Zie, dat was iets nieuws onder de zon, eene 'gebeurtenis' in het verzadigde leven van de geheele groote wereld te Weenen.

Het nieuwe, het ongewone alleen toch bekoort de geblaseerde menigte en brengt kleur in haar - te midden van alle genietingen - zoo onvruchtbaar leven.

Nauwelijks had dus de vader zijne aanbevelingsbrieven aan de gravin Sinzendorff, eene hoogst beminnenswaardige en vriendelijke dame, overhandigd, of het regende uitnoodigingen voor hem en zijne kinderen, en dit te meer, daar de bescherming van zulk eene hoog geplaatste dame de sleutel voor alle salons was, want het rijksgrafelijke geslacht van Sinzendorff werd voor een der oudste van de monarchie gehouden. Immers het ontleende zijn oorsprong aan den ouden graaf van Altorf, van den Welfischen stam; - sedert 1625 toch rustte op dien stam het opper-erfschenkersambt in Oostenrijk *Ob der Ens* en het oppererfland voorsnijder-erfschilddrager en kamprechtersambt in Oostenrijk *ob und über der Ens.*

In weêrwil van deze hooge waardigheden en - slechts in Duitschland mooglijke - titels, was de gravin zulk eene beminnenswaardige dame, minzaam en hartelijk, dat Wolfgang zich reeds bij het eerste bezoek met dezelfde openhartigheid en ongekunsteldheid bij haar aansloot, als hij dit bij den Benedictijner en den ambtenaar der douane gedaan had. Daar het wezen des kinds echter, bij al zijne aanvalligheid en schalkschheid, ver verwijderd was van vrijpostigheid, verwierf Wolfgang reeds daardoor de genegenheid der gravin, welke zijn uitstekend talent hem later nog in dubbele mate deed ten deel vallen.

Inderdaad betoonde de gravin Sinzendorff zich dan ook als eene tweede moeder van den kleinen Mozart, zoodat de kunstenaarsfamilie achtervolgend uitnoodigingen ontving, om zich te doen hooren bij de graven Collalto en Willschegg, den rijks vice-kanselier graaf van Colledo, den Hongaarschen kanselier graaf Palffy, den Boheemschen kanselier graaf Choteck, den bisschop Esterhazy, baron Schell, prins v. Hildburghausen enz.

Maar nu volgde ook nog, tot groote blijdschap van den goeden onder-kapelmeester, eene uitnoodiging van het keizerlijk hof zelf.

Wolfgangerl scheen zich minder daarom te bekreunen. Een kind, als hij, hecht nog niet zulk eene groote waarde aan vorstelijke onderscheiding als volwassenen; van het geldelijk voordeel had hij nog in het geheel geen begrip; en wat zijn spel betreft, zoo liet hij zich veel liever hooren bij lieden, die de muziek begrepen dan bij hen, die slechts het wonderkind in hem aangaapten. Het is opmerkenswaardig, welk een buitengewoon tact en welk een scherpen blik hij in dit opzicht aan den dag legde, zoo zelfs, dat het hoogst moeielijk was den kleine hierin om den tuin te leiden.

Evenwel werd hij een weinig opgewonden door de uitnoodiging om voor de keizerin van Oostenrijk te verschijnen en proeven van zijn talent af te leggen, vooral toen de dag, daarvoor bestemd, genaderd was; nogtans valt het niet te ontkennen, dat die opgewondenheid voor een overwegend gedeelte op rekening der nieuwsgierigheid moest gesteld worden.

Eindelijk naderde de bepaalde stonde en met den klokslag van drie ure kwam een keizerlijk hofrijtuig met rijk gegaloneerde dienaren voor. De geheime betaalmeester van hare majesteit, in

groot gala uitgedoscht, haalde vader en kinderen af. De paarden werden in een snellen draf gezet en alvorens een half uur verloopen was, bevond de familie Mozart zich in de voorzaal der keizerin.

Het is iets eigenaardigs - eene audiëntie afwachtend - in de voorzaal van ‘een groote’ te staan.

Voorzeker, het komt er zeer veel op aan, wat wij onder ‘grooten’ verstaan.

‘*Voulez-vous être grand homme? oubliez que vous êtes prince*,[1]’ zegt een beroemd Franschman (en met hem de onvergelijkelijke, lachende wijsgeer). Doch dit kan slechts in een zekeren zin gelden; juist hij die niet slechts ‘groot’ heet maar het ook *zijn* wil, zal het alleen dan wezen, als hij elken ochtend in geest en hart overweegt, wat het zeggen wil vorst te zijn (in het duitsch *Fürst*, dat is *the first*, de eerste), het opperhoofd van millioenen menschen wier heil en wee van hem afhangt. De ware ‘grooten,’ als regeerders van geheele Staten, zijn inderdaad iets groots. Hunne roeping is heilig, maar moeielijk.... want.... ook zij zijn menschen, en juist op den gewichtigsten post - op den troon - leeren zij, door hunne positie en omgeving daarin verhinderd, het minst de menschen kennen. Hunne roeping is zoo moeielijk, dat een angstvallig man, die zijne roeping geheel overziet, misschien zou weigeren een troon te bestijgen.

Het hoogste menschelijke ideaal is dat eens konings, *zoo als hij behoort te zijn*, om ‘groot’ te wezen. Kan het ons dan verwonderen, dat zoo weinig koningen, nadat met hunne verdwijning de vleiers van het tooneel zijn getreden, dit ideaal naderen?

De geschiedenis kan overigens aan Maria Theresia geene ‘grootheid’ ontzeggen.

Onder welke oneindig moeilijke omstandigheden had zij den troon bestegen, - hoevele gevaren wist zij te boven te komen, - hoevele bronnen van macht opende zij voor hare zoo geheel gezonken Staten, hoeveel geestdrift en liefde voor haar persoon wist zij in het hart harer volken te doen ontvlammen.

In een kampstrijd tegen schier de geheele wereld, behield zij niet slechts hare verwijderde rijken, die Spanje, Frankrijk, Beieren, Sardinië, Saksen en Pruisen in hunne verbeelding reeds onder elkander hadden verdeeld, neen - zij bewandelde ook den weg der hervorming en voerde met de aldaar noodzakelijke voorzichtigheid, alle inwendige verbeteringen in, welke haar door het haar aangeboren gezond verstand en goeden wil werden ingegeven.

(*Wordt voortgezet*).

Eene oude slechte gewoonte.

In den buiten bestaat, onder vele andere, de slechte gewoonte doode ratten, mollen of andere schadelijke gedierten in de boomen op te hangen; zulks is zeer gevaarlijk. Indien eene vlieg zich op deze tot bederf overgaande dieren plaatst, neemt zij eene meer of min vergiftige natuur aan en wordt haar steken gevaarlijk. Het ware dus te wenschen, dat men deze dieren, even als zoovele andere, die in vijvers, slooten en op landerijen liggen te bederven, onmiddellijk begroef.

Buitenland.

1 Wilt gij een groot man zijn, vergeet dat gij een vorst zijt.

Rotterdam. - Den heer Jozef Geefs, van Antwerpen, is de vervaardiging opgedragen van een standbeeld van Gijsbert Karel graaf van Hoogendorp, dat te Rotterdam gaat opgericht worden. Het standbeeld zal in brons, het voetstuk in hardsteen met marmeren paneelen zijn. Het model des beeldhouwers is reeds goedgekeurd door de commissie *ad hoc*.

Parijs. - Naar het schijnt wordt de uitgave van het tweede deel van keizer Napoleon's *Vie de César* eerlang te gemoet gezien.

- Er is kwestie te Parijs de volledige werken van Shakspeare, opgeluisterd met platen van Gustaaf Doré, uit te geven. De heer Doré heeft voor zijne teekeningen eenen prijs van 400,000 fr. bedongen.

- In de veiling van den heer d'Aigremont, dezer dagen te Parijs gehouden, brachten de volgende stukken de volgende sommen op: Een stuk van van Ostade, 3750 fr.; *het Haagsche bosch*, van Waterloo, 3280 fr.; een *Gezicht op Scheveningen*, van van de Velde, 3030 fr.; een landschap van Wynants, 2800 fr.; id. van Ruysdael, 2000 fr.; een stuk van Jan Steen (waarop de schilder zich zelven voorstelt, aan zijne moeder oesters aanbiedende), 1560 fr.; een stuk van Mieris, 1280 fr.; eene *Koe*, van Albert Cuijp, 900 fr.

- Buiten de afdeelingen voor de voortbrengselen van kunst, zal op de Parijzer wereldtentoonstelling van 1867 eene klas ingericht worden voor alles wat geschikt is om den zedelijken en stoffelijken staat van het werkvolk te verbeteren. In deze klas zullen 12 prijzen, te zamen 100,000 fr. groot, te verdienen zijn.

- Men weet dat de Fransche koning Lodewijk XVI, in zijnen tijd, zich vermaakte met de liefhebberij van sloten te maken. Volgens een bericht uit Parijs, heeft een liefhebber van oudheden, dezer dagen, in eenen winkel van kwaad-ijzer, in de Meauxstraat, nabij klein-Villette, te Parijs, voor fr. 3.50 een verroest slot gekocht waarop te lezen stond: *Lud. XVI me fecit* (ik werd gemaakt door Lodewijk XVI). De vinder heeft dat slot voor 2400 fr. aan den man gebracht. Men voegt er bij dat hij, van deze som, edelmoedig de helft heeft afgestaan aan den koopman in kwaad-ijzer.

Reims. - De stedelijke regeering heeft drie premiën uitgeloofd voor een plan van eenen nieuwen schouwburg aldaar, waarvoor een terrein van 2370 vierkante meters is beschikbaar gesteld. Alle bouwkundigen mogen aan den prijskamp deel nemen. De kosten mogen de som van 800,000 fr. niet te boven gaan. De hoogste premie, uitgeloofd voor het beste ontwerp, bedraagt 12,000 fr. Aan de twee daarop volgende best gekeurde plannen zullen premiën van 3000 en 1000 fr. worden toegekend. De ontwerpen, die zullen tentoongesteld worden, moeten vóór 15 Juli ingeleverd zijn.

Rijssel. - Den 15^{n} Juli wordt in die stad eene tentoonstelling van schilderijen geopend.

Berlijn. - Verscheidene Pruisische beroemde kunstenaars hadden het goed en lofwaardig gedacht opgevat, Meyerbeer een standbeeld op te richten, op het Schouwburgplein, te Berlijn. Uit die stad wordt gemeld dat de verwezenlijking van dit denkbeeld

zware moeilijkheden in den weg gesteld worden omdat - Meyerbeer een Israëliet was!...

Mulhouse. - Den 6^{n} April ll. gaf de firma Andrie Koechlin, van Mulhouse, een feest, om de aflevering der *duizendste* lokomotief, in hare werkhuizen vervaardigd, te vieren.

Londen. - De eerste tentoonstelling der internationale maatschappij van schoone kunsten is te Londen, in eene galerij van Pall Mall, geopend. De schilderijen zijn zoo talrijk, dat de galerij nauwelijks groot genoeg is om ze allen te bevatten. België is goed vertegenwoordigd op de tentoonstelling, wier schoonste stuk, volgens uit Londen gemeld wordt, het portret van den gekenden Belgischen volksvertegenwoordiger, Barthelemy Dumortier, geschilderd door Gallait, is. Onder de goede stukken worden verder genoemd de gewrochten van E. Verboeckhoven, Claes, Hanedoes, van Moer, Alma-Tadema, Stroobant, F. Willems, Fourmois, Keelhoff, Rehard, Verschuur, Tschagner, vander Vin, Francia, C. de Mancini, Huberti, E. Smits, E. Smyrniote, Hamman, Stortenbecker, Ciceri, Schubert, G. Simonau, Th. Gerard, Hymans, Springer, Harfrignies, Danse. Er schijnt ook nog al kooplust te wezen en de tentoonstelling wordt druk bezocht.

- Te Maxwell is dezer dagen, in gevorderden ouderdom, de heer Fenimore Smith overleden, met achterlating van een op honderd millioen (100,000,000) begroot vermogen. Deze heer was de deken van wat de Engelschen *nababs* noemen, omdat zij hun vermogen in Indië hebben verzameld. Hij laat het grootste gedeelte zijner bezittingen aan weldadigheidsgestichten in alle werelddeelen. Twaalf millioen zijn bestemd om, hetzij in Egijpte, hetzij in eene valei van Libanon eene wereldschool te stichten, waarin al de volken des aardbols zouden vertegenwoordigd zijn. De uit deze school komende jongelingen zouden, naar de meening des erflaters, wezenlijke apostels der beschaving worden.

Kopenhagen. - Uit het verslag van de koninklijke bibliotheek te Kopenhagen blijkt, volgens het Deensche Dagblad, dat het oudste Deensche boek, getiteld *Caorsin Rhodus's Beleireng* (belegering van Rhodus), in 1482 te Odense door een Hollander, genaamd J. Snel, gedrukt is. Men kent van dat werk nog slechts één exemplaar, in de bibliotheek te Upsala voorhanden. Het oudste Zweedsche boek is door dienzelfden Snel, in 1483, te Stockholm gedrukt. De eerste boekdrukker in Kopenhagen was ook een Hollander, Godfried of Ghenien genaamd, vroeger boekdrukker te Gouda, die in 1489 of 1490 te Kopenhagen het werk van Donatus heeft uitgegeven.

Rome. - Nieuwe delvingen, bewerkstelligd op den Appiaanschen weg, ter plaatse *Santo Maria Nuova*, voor rekening van graaf Michaël Tyszkiewicz, hebben een gedrapeerd standbeeld van groote waarde aan het licht gebracht. Bij het blootgraven van een zonderling ingedeeld graf, heeft men eenen mozaïeken plavei gevonden, waarop een, op een bed liggend geraamte is afgebeeld, met het opschrift, in Grieksche letters, welk Socrates op den tempel van Apollo, te Delphi, las: '*Ken u zelve.*' Nabij dezelfde plaats zijn eenige stukken van kolossale bouwsieraden gevonden, welke men veronderstelt voort te komen van eene grafstede uit het Antonynsche tijdvak.

Napels. - Sedert de laatste dagen der maand Maart heeft men te Napels een natuurverschijnsel waargenomen dat veel bezorgdheid opwekt. In den omtrek van den vuurspuwenden berg Vesuvius zijn namelijk al de regenbakken, bronnen, born-

en pompputten uitgedroogd, iets wat beschouwd wordt als een voorteeken van eene aanstaande uitbarsting des bergs.

Jerusalem. - Men meldt de ontdekking eener onderaardsche kerk, in de nabijheid van die op het Heilig-Graf, namelijk de kerk Maria Minor, uit den tijd van Karel den Groote, waarvan door oude schrijvers meermalen gewag is gemaakt. Reeds langen tijd werd zij te vergeefs gezocht. De ontdekker is de heer Carlo Guarmani.

Nieuw-York. - Eene der merkwaardigheden van de Parijsche wereldtentoonstelling, welke in 1867 moet plaats hebben, zal een kolossaal plan van Nieuw-York zijn. Dit, 25 voet lang en 8 voet breed plan, zal niet slechts de straten, pleinen enz. opgeven, maar ook al de huizen met het nummer en de namen der personen die ieder huis bewonen. Elk huis zal met zijnen bijzonderen vorm en zijne onderscheidene kleur afgebeeld zijn; zoodat ieder burger van Nieuw-York, het plan ziende, daarop zijne woning zal kunnen ontdekken. Eene ruimte van 40 vierkante voeten zal voorbehouden zijn aan dit meesterstuk der drukkunst welk niet nalaten kan de publieke aandacht op te wekken.

Oregon. - Al onze lezers weten, hoe groot een natuurwonder de beroemde 138 voeten hooge waterval der Niagara is. Volgens berichten uit Oregon zou aldaar een waterval ontdekt zijn die dengene der Niagara overtreft. De nieuw gevondene waterval zou teweegebracht worden door de rivier Snaken die zich in eenen 198 voet diepen steilen afgrond stort. Met eenen enkelen geut op den bodem des afgronds gekomen, herneemt de rivier haren ongestuimigen loop en valt nog 700 voet lager, door eene reeks van watervallen en kolken op eene uitgestrektheid van 7 mijlen.

Washington. - De laatst ontvangene Amerikaansche bladen maken gewag van een feit, dat wij in ons tijdschrift meenen te mogen vermelden, als eene kleine bijdrage tot de geschiedenis der in de XIXe eeuw uitgevondene middelen van vervoer.

De senator Reverdy Johnson, zoo schrijft men uit Nieuw-York, was te Baltimora, toen hij vernam dat de Senaat over het *veto* van den president der Vereenigde-Staten ging stemmen. Hij deed onmiddellijk een bijzonder stoomtuig stoken, is er op geklommen en heeft den weg van Baltimora naar Washington, waar de Senaat zitting houdt, afgelegd in evenredigheid van *een uur* per *minuut.* Hij is tijdig genoeg aangekomen om te stemmen.

Mexiko. - Tusschen 22 en 25 Februari 1866, werd de nog rook gevende maar sedert onheugelijke tijden geen vuur meer brakende vuurberg Popocatepi, door eenen Belg, den jongen baron Eugenius Nothomb, tot aan den krater beklommen, iets wat men zich niet herinnert ooit te voren gedaan te zijn geweest. Op die hoogte is het ademhalen zeer moeilijk. De heer Nothomb doet eene wetenschappelijke ondekkingsreis in de Nieuwe-Wereld.

Varia.

Zeker Fransch schrijver vergelijkt een jong dokter, die een recept voor een zieke schrijft, bij een kind, dat eene kaars tracht te snuiten - het is tien tegen een, dat het kind de kaars uitsnuiten zal.

Kunstnijverheid.

Onder meer andere stielen, mag het goudsmeden eene kunstnijverheid genoemd, en wel zeker op den eersten rang geplaatst worden. Dit vak, welk langen tijd ingesluimerd scheen, heeft in de laatste jaren eenen grooten stap voorwaarts gedaan. Wanneer men zich herinnert wat men voor twintig jaren, in de winkels te zien kreeg, en dat vergelijkt bij de hedendaags in de magazijnen uitgestalde stukken, mag men zeggen dat er eene geheele verandering heeft plaats gehad, zoo in den rijkdom en de kostbaarheid der voorwerpen, als in den vorm en de wijze van bewerking.

Vele meesterlijke stukken worden er vervaardigd, zonder dat het publiek het ziet of weet, iets wat waarlijk te betreuren is, én in 't belang der vervaardigers, én in dit van den roem van het vak. Trouwens indien de goud- en zilversmeden hun eigen belang, onder dat oogpunt, beter begrepen, zoo zouden zij, hunne bijzonderste werken doen in plaat snijden, gelijk men te Londen, te Parijs en elders doet.

Om maar één voorbeeld aan te halen van de kunststukken door Antwerpsche goudsmeden, in de laatste jaren vervaardigd, zonder dat het publiek er veel van te zien kreeg en zonder dat zij door platen werden vereeuwigd, willen wij een oogenblik stil staan bij de schoone gewrochten door wijlen den heer Jan Votier vervaardigd en er eenige van opnoemen. Onder andere heeft men vanhem: twee gouden bisschopkruisen in ojivalen stijl, naar de teekening van Frans Durlet vervaardigd; het kroonwerk van een stok met nisbeeldjes, door Amerikaansche kapiteins aan den

havenmeester, M.P. vanden Bemden geschonken; den zilveren roephoren met zinnebeelden en wapenschilden, door genoemde kapiteins aan den sasmeester, M.C. Durand vereerd, welke horen door den heer Votier vervaardigd werd naar de teekening van zijnen leerling, M. Lodewijk Robert, thans zijn opvolger; het model der kroon, onzen beroemden schilder baron Hendrik Leys aangeboden, ter gelegenheid van de zegepraal, door hem behaald in de wereldtentoonstelling van Parijs, in 1855.

Het is te hopen dat de heer Robert-Keusters deze kroon, met de medehulp van den ontwerper, M. Jos. Ducaju, voltooien zal.

De heer Robert-Keusters mag overigens een waardig opvolger van zijnen meester genoemd worden. Talrijke werken, welke de heer Robert onder handen heeft, getuigen voor zijne bekwaamheid in het moeilijk vak waaraan hij zich gewijd heeft. Zijne doekspelden, oorslingers, armbanden, halssieraden enz., zijn zoo fraai van vorm als smaakvol bewerkt.

De hier neven afgebeelde drinkbeker met gouden voetstuk en dito sieraden, is een werk van den heer Robert-Keusters. Het is bestemd voor den heer Ch. Bodmann, uit Ohio, Zuid-Amerika.

Het voetstuk bestaat uit zes platen met inschriften, waarop een wereldbol rust. Die zes platen herinneren de jaren gedurende dewelke de heer Bodmann gereisd heeft en bevatten de namen der landen en steden die hij bezocht. Onder, op den boordkrans, staan de volgende namen en getallen: *Amerika, Azië*, *Afrika*, *Europa*, *Ch. Bodmann*, *1858-1866.* Het glas is in doorzichtige sieraden gevat en rust op den, met de wapens van Amerika en Antwerpen versierden aardbol.

Het doet ons waarlijk genoegen dergelijke stukken te zien, en wij brengen volgaarne onze hulde aan den berekenden vervaardiger, met wiens verdere kunstwerken wij hopen onzen lezeren insgelijks te zullen kunnen bekend maken.

Wenschende, de hooger door ons aangestipte leemte zooveel mogelijk, wat ons betreft, aantevullen, manen wij de goud- en zilversmeden in 't bijzonder, en de kunstnijveraars in 't algemeen ten sterkste aan, opdat zij, wanneer zij schoone, buitengewone werken vervaardigen, er op bedacht zouden wezen, die door de gravuur ook aan het publiek te doen kennen. Men mag verzekerd zijn, voor dat loffelijk doel, steeds de gereedste medewerking van wege de bestuurders van ons tijdschrift te zullen aantreffen.

Wolfgang Amedeus Mozart.
Eenige bladzijden uit de jeugd van den grooten componist.
(*Tweede vervolg.*)

Zij moest den hoogen adel, dien zij dank verschuldigd was, ontzien; maar zij poogde hem - naardien men hem den uitsluitenden toegang tot de hoogere betrekkingen niet kon ontnemen - door de oprichting van ridder-academiën te noodzaken, zich kundigheden te verwerven.

Zij kon de pedanterie en het ‘paruikendom’ der oude staats-

lieden van haar rijk niet in eens doen verdwijnen en liet deswege langen tijd het ministerie Uhlefeldt-Bartenstein bestaan, omtrent welks leden zij zich somwijlen zelf spottend uitliet; maar haar eigenlijk vertrouwen schonk zij slechts aan eenen genialen man: den graaf Kaumitz, die later met haar de grondslagen legde van een ‘nieuw’ Oostenrijk.

En hoevele verbeteringen werden in het administratieve beheer onder hare regeering ingevoerd!

Terwijl de kleine Duitsche hoven en de miniatuur-hoven - gelijk dat van den prins-aartsbisschop van Salzburg - zich door onzinnig prachtvertoon en kinderachtigen wedijver ruïneerden, stelde men te Weenen paal en perk aan de misbruiken, die in de hofhouding waren ingeslopen en ontsloeg het grootste gedeelte van de *veertig duizend* zoogenaamde kameralisten, die onder den vader van Maria Theresia, keizer Karel VI, van het hof geleefd en jaarlijks negen en een half millioen gekost hadden(1). Voorts hervormde zij - door haren gemaal - de wijze van inning der belastingen; want het aantal personen, met die inning belast, bedroeg toen niet minder dan *zestig duizend*, en van dezen dankte men zooveel af, dat daardoor jaarlijks wederom twaalf millioen werden bespaard(1). Ook de andere takken van het staatsbeheer werden onder Maria Theresia's regeering geheel, en in den zin en in den geest van een gematigden vooruitgang, omgevormd. Zoo scheidde men reeds in 1749 justitie-, politie- en kamer-aangelegenheden van de eigenlijke staatszaken en ministeriën, en droeg die op aan bijzondere autoriteiten; - zoo verminderde men het aantal feestdagen en beperkte de politieke macht der geestelijkheid; zoo schafte Maria Theresia, even als Frederik de Groote, de pijnbank af; - zoo ook de zoogenaamde heksen-processen, het toevluchtsrecht der kerken en de inkwisitie(2). Ook de heerendiensten werden in milden zin gewijzigd, en bij al deze hervormingen betoonde de keizerin evenveel moed, ondernemingsgeest en vastberadenheid, als bezadigdheid en scherpzinnigheid.

Dit in waarheid grootsche streven verwierf haar dan ook de onverdeelde liefde des volks, terwijl hare privaat-deugden en goedhartigheid de achting, die men haar als vorstin bewees, ook op de vrouw deden overgaan.

Zoo vertoonde zich Maria Theresia in hare grootheid, en blijde moest het hart wel kloppen van hen, die haar persoonlijk mochten naderen.

Deze denkbeelden doorkruisten vluchtig het brein van den onder-kapelmeester, toen de vleugeldeuren zonder geraas werden geopend, de eerste kamerheer van hare majesteit binnentrad, en de wachtenden uitnoodigde, voor de keizerin te verschijnen.

Het was eene prachtige zaal, die zij binnentraden, een grooten regelmatigen achthoek vormende, van welke acht vakken vier met onzaggelijk groote in breede gouden lijsten gevatte Venetiaansche spiegels bedekt waren. Twee der andere vakken vertoonden even zulke kolossale vensters, halverwege door zwaar zijden gordijnen bedekt, terwijl de twee overige vakken door vleugeldeuren naar de voorvertrekken en de binnenkamers der vorstin geleidden. Een groote, massief zilveren, geheel vergulde kroonluchter, met acht sierlijke armen, hing aan een zwaren ketting van hetzelfde metaal van het geschilderd plafond neder. De wanden waren met tapijt van wit zijden stof, met daarin gewerkte veelkleurige bloembouquetten, bedekt, terwijl alle meubels met dezelfde stof overtrokken en in hun houtwerk geheel verguld waren.

(1) Schlosser, *Alg. Gesch.*
(1) Schlosser, *Alg. Gesch.*
(2) Milaan.

Een schitterend ingelegde vloer - niet ongelijk aan eene bruinachtige, alles terugkaatsende ijsvlakte - en twee schoone Augsburgsche pianos voltooiden het geheel, dat in zijne eenvoudige pracht een imposerenden indruk maakte, en toch ook op eigenaardige wijze eene zekere ‘gemoedelijkheid’ ademde.

Maria Theresia zat in het midden van deze zaal op een hoogen zetel, waarboven eene gouden kroon prijkte; zij was omringd door de prinsen en prinsessen van haren hofstaat, terwijl haar gemaal Frans I tegen eene der pianos leunde.

Het was een fraai beeld, dat door de zoo even beschreven groep werd gevormd. Want de keizerin zelve kon, ofschoon toen reeds 45 jaren oud, nog altijd schoon genoemd worden. De gebogen neus, de fijn gesneden mond, de groote blauwe oogen, de fiksch geteekende wenkbrauwen en het hooge voorhoofd gaven aan haar gelaat eene uitdrukking van hoogheid en eenvoudige waardigheid, terwijl de blik en een zekere trek om den mond goedhartigheid en menschlievendheid verrieden.

Men moest zich onwillekeurig door haar aangetrokken gevoelen en het was den onder-kapelmeester dan ook licht begrijpelijk, hoe Maria Theresia's schoonheid en beminnenswaardigheid eens geheel Hongarië konden medeslepen en betooveren.

Om echter het bekoorlijke der groep te voltooien, stonden naast de moeder eenige der aartshertogen en aartshertoginnen, van welke laatste er eene - een engelachtig zevenjarig kind - haar krulhoofdje op den arm der keizerin gelegd had. Het was Maria Antoinette, de later zoo ongelukkige koningin van Frankrijk

Wie zou toen hebben kunnen bevroeden, dat dit lieve schepseltje - met al de betoovering van het kinderlijke en der onschuld in zijne trekken - eenmaal op het schavot zijn laatsten adem zou uitblazen? Doch.... waarom de sluier der toekomst opgeheven, waarmede de goedheid van den Almachtige zoo wijselijk den toekomenden tijd voor de oogen der stervelingen heeft verborgen?

Werpen wij liever nog een blik op het hierboven beschreven tafereel, welks achtergrond koddig afstak bij de hoofdfiguren, naardien zich daar vertoonden de stijve hoogadelijke gezichten van oude hofdames en de met lange, vervaarlijke paruiken getooide hoofden van hoog bejaarde cavalieren, die zich in hunne met ontzaggelijke goudmassas prijkende kleêren te nauwernood konden bewegen.

Van dit alles zag echter onze goede Wolfgangerl niets dan de hem vriendelijk aanziende keizerin en het krul-hoofdje van Maria Antoinette, dat hem beter beviel dan alles, wat hij tot nu toe gezien had.

Intusschen bleef hem ook geen tijd overig om alles nauwkeurig waar te nemen, want Frans I was reeds naar hem toegekomen en had hem naar de keizerin geleid, welke, gelijk eene moeder, hem beide handen toestak met de woorden:

‘Dit is dus de kleine piano-virtuoos, van wien men ons zoo veel verhaald heeft?’

‘Ja, majesteit!’ antwoordde Wolfgang, zoo onbeschroomd en opgeruimd, als sprak hij tot zijne moeder, ‘klein ben ik, dat is waar; maar dat ik toch nog iets op de piano kan uitvoeren, dat zou ik u, mevrouw de keizerin, gaarne bewijzen!’

Een panische schrik tintelde bij deze vrijmoedige woorden des kinds, gelijk een electrieke schok, door het geheele keizerlijke gevolg, en de gezamenlijke hoogadelijke haren zouden zeer zeker, wegens deze schending der hof-etiquette, te berge zijn gerezen, indien de reusachtige kapsels der hofdames en de zware krullende paruiken der cavalieren dit niet belet hadden.

De keizer en de keizerin echter lachten en de laatste, die blijkbaar behagen schepte in het vrijmoedig voorkomen van den knaap, vroeg:

‘Zijt gij zoo zeker van uwe zaak? Daar ginds onder die heeren zijn er velen, die de muziek meesterlijk verstaan, en deze zullen u scherp beoordeelen.’

Wolfgang zag bij deze woorden der keizerin met zijne groote, verstand verradende oogen naar het gevolg, schudde met eene verachtelijke uitdrukking het hoofd en zeide:

‘Neen, van deze schijnt mij niemand iets van de muziek te begrijpen.’

‘En waarom?’ vroeg Maria Theresia.

‘Dat zie ik dadelijk; zij zijn veel te stijf.’

De keizerin moest nu wel luide lachen, en zoo lachte in Godes naam - *nolens volens* - de geheele, zich niet zeer gevleid gevoelende hofstaat mede, ofschoon de zuur-zoete uitdrukking van zoo menig hoog adelijk gelaat bewees, hoe moeilijk hem dit lachen viel.

Maria Theresia echter streelde Wolfgangs wangen en, terwijl zij met die aller harten winnende zielsinnige vriendelijkheid, welke zij steeds in den kring harer familie wist te ontwikkelen, naar haren gemaal zag, zeide zij:

‘Franzerl, dat is een juweeltje; hij moest staatsman worden; de kunst om te ontcijferen verstaat hij althans voortreffelijk!’

De keizer gaf door een hoofdknikje zijn bijval te kennen, terwijl hij er bijvoegde:

‘En aan moed ontbreek het hem ook niet.’

‘Dan zullen wij hem hier houden!’ riep thans de kleine Maria Antoinette, haar krul-hoofdje opheffende, waarbij zij hare moeder met vonkelende blikken aanzag, ‘hij bevalt mij ook!’

‘O!’ hernam de moeder, ‘dit ware inderdaad zoo kwaad niet, gij allen zoudt in hem ten minste een voorbeeld hebben, hoe men piano moet spelen.’

‘Speelt hij dan goed?’

‘Voortreffelijk, zoo men zegt.’

Wolfgangs hoofdje gloeide van de eigenaardige gevoelens, die de kleine bevallige aartshertogin in hem opwekte. Zijne eerzucht was ontwaakt en wellicht ook een ander, thans nog zeer onbepaald, dieper liggend gevoel, dat later zijn ontvankelijk hart nog dikwijls zou treffen. Schielijk wendde hij zich nu naar het instrument, vast besloten zijn best te doen, ten einde de schoone kleine keizerlijke hoogheid te toonen, dat men niet te veel van hem gezegd had. Maar de keizer hield hem tegen met de woorden:

‘Halt, manneke! als gij den heeren en dames daar ginds geen kennis van de muziek toeschrijft en niet gelooft, dat zij in staat zijn een juist oordeel over uw spel te vellen, wie zal dan kunstrechter zijn?’

Maar de knaap bedacht zich niet lang:

‘Is mijnheer Wagenseil niet hier?’ riep hij zoo luid, dat allen het konden hooren, ‘laat *hem* komen. *Hij* is een man, die de kunst begrijpt!’[1]

De keizer, die hoe langer zoo meer in verrukking kwam door de naïveteit van den knaap, gaf een teeken, dat men Wagenseil zou roepen.

Intusschen had Wolfgang, zonder zich om iets te bekreunen, zijne zuster er bij gehaald en haar aan de keizerin voorgesteld, met de woorden:

‘Dat is Nannerl, mijne zuster, die zoo goed speelt als ik!’

Maria Theresia schaterde het uit van lachen over deze koddige voorstelling. Zij wenkte thans vader Mozart zelven, dat hij zou naderen en onderhield zich geruimen tijd zeer vriendelijk en minzaam met hem over de twee kinderen en hunne buitengewone begaafdheid.

Middelerwijl waren ook de aartshertoginnen Nannerl genaderd, terwijl Maria Antoinette hare kinderlijke vragen tot Wolfgang richtte, wiens wangen hoe langer zoo meer begonnen te gloeien.

Weldra luisterde ook de keizerin naar dit gesprek, en daar Wolfgang, tot hare vreugde, zonder eenigen nijd het spel zijner zuster prees, vroeg zij:

‘Hebt gij uwe Nannerl dan ook hartelijk lief?’

‘Zeker!’ riep de knaap, terwijl hij de keizerin met schitterende blikken aanzag, en hare beide hem aangebodene handen vatte, ‘maar u heb ik ook lief, want gij bevalt mij zeer!’(2)

‘Buitengewoon vleiend,’ zeide de keizerin op vrolijken toon, ‘en hoe wilt gij mij dit bewijzen?’

‘Door u eens fiksch te pakken!’ riep de knaap, en eer nog de hofdames tijd hadden over deze ongehoorde stoutheid in onmacht te vallen en de heeren niet wisten of zij den degen trekken of in den grond zinken zouden, was Wolfgang op den schoot der keizerin gesprongen, had zijne armpjes om haren hals geslagen en haar ter deeg gekust(3).

Maria Theresia, de keizer en de oudere aartshertoginnen lachten, gelijk zij wellicht nimmer in hun geheele leven weder lachten, zoodat zij zich de tranen uit de oogen moesten wisschen; daar het hof dit echter hoorde, bekwam het schielijk van den nieuwen schrik en lachte *in corpore*, geheel in strijd met de hof-etiquette, mede.

Inmiddels was Wagenseil binnen getreden, waarop de keizer Wolfgang uitnoodigde, zijn spel te beginnen.

Snel gelijk het weêrlicht was de knaap nu aan de piano, en terwijl hij zich tot den muziekmeester der keizerin wendde, zeide hij:

‘Het verheugt mij, dat gij er zijt. Ik speel een concert van u. Gij moet voor mij omslaan’(4).

En nu vlogen 's knaapjes kleine vingers over de toetsen op eene wijze, die allen verbaasd deed staan. En naar mate de

1 Wagenseil was vroeger muziekmeester der keizerin en als componist toen alom bekend.

(2) 's Kinds eigene woorden: *Du gefällst mir sehr.*

(3) Geschiedkundig.

(4) *Si müssen mir umwenden.* ('s Knaaps eigene woorden).

kleine Mozart met zijn spel vorderde, werd het al stiller en stiller en weldra hoorde men geen ademtocht meer.

O, welke wonderbaarlijke uitwerking heeft toch de muziek! Welk eene afwisselende stemming brengt zij in ons te weeg! De toonen wekken elke sluimerende aandoening op, zij werken verblijdend, verlevendigend - en toch ook weder droefheidwekkend en droefheidstillend; zij doen de geestdrift ontwaken en toch stemmen zij ook tot kalmte. De opbruischende toonen ontsluiten voor den blik eene toekomst vol licht en zonneschijn, terwijl de wegstervende geluiden ons aan dood en vergankelijkheid herinneren! - Ja, er zijn wegslepende, verrukkende toonen, die ons oor treffen als kwamen zij uit eene andere wereld en als deden zij in het rijk van den aether de geesten der harmonie ontwaken, opdat zij ons hart en ziel ontvoeren en wij hier op aarde reeds de harmonie der hemelsche spheren, der engelenkoren meenen te vernemen.

Zulk een indruk maakte dan ook het spel van den knaap op de aanwezigen, inzonderheid toen hij nog geruimen tijd bleef phantaseren op een thema van Wagenseil.

Toen hij geëindigd had was alles in verrukking en het ‘heerlijk! heerlijk!’ uit den mond van Wagenseil en hunne majesteiten werd in honderdvoudige echos en steeds klimmende in den geheelen kring van het hof weergalmd.

Ook Nannerls spel beviel buitengewoon, ofschoon de zuster door de jeugd des broeders en zijne geniale wijze van opvatting en uitvoering verre werd overschaduwd. De keizerin echter was zeer aangedaan en riep gedurig:

‘Mijn beste onder-kapelmeester, hoe zeer wensch ik u geluk met deze kinderen. De goede God heeft u in hen een onschatbaar geschenk gegeven, doch u ook dure plichten opgelegd; want het zou onvergeeflijk zijn indien deze natuurlijke aanleg niet naar behooren werd ontwikkeld!’

‘Majesteit!’ hernam Mozart, toen de keizerin hier zweeg, met ongedwongen bescheidenheid, ‘ik gevoel en waardeer deze groote goddelijke genade in allen haren omvang; maar evenzeer ben ik doordrongen van de taak mijns levens, en zoo het den Hemel slechts behaagt mij de noodige middelen te geven, om de opvoeding mijner kinderen te voltooien, zoo zal het aan mijne pogingen daartoe niet ontbreken’.

‘Die middelen zullen niet uitblijven’, hervatte Maria Theresia, ‘en waren wij in dezen oogenblik niet weder in dien onzaligen oorlog met Pruisen gewikkeld, die alle financiele krachten des lands vordert en verslindt, dan zouden wij zelve de verdere opvoeding en vorming der beide kinderen op ons nemen. Er zal evenwel zoo veel gedaan worden als de tegenwoordige oogenblik toelaat. Gij blijft toch nog eenigen tijd te Weenen?’

‘Deze vraag alleen van uwe keizerlijke majesteit zou voor mij reeds een bevel zijn’, antwoordde de onder-kapelmeester, die zich gevleid gevoelde, ‘al ware het ook in strijd met mijn voornemen. Weenen is de stad der pianospelers - sedert Maria Theresia, de verhevene beschermster van al wat schoon en edel is, de keizerlijke kroon draagt - de verzamelplaats der kunsten; waar zouden mijne kinderen hunne loopbaan beter kunnen beginnen dan hier?’

‘Dat is zeer juist!’ hervatte de keizerin op den toon der goedkeuring; ‘en hoe zijt gij met onzen adel tevreden? Wij willen hopen, dat hij zijne belangstelling toont in de ontluikende artisten’.

‘Zeker!’ antwoordde Mozart; doch bij dit ‘zeker!’ speelde zulk een eigenaardig lachje om den mond van den onder-kapelmeester, dat Maria Teresia naar de oorzaak daarvan vroeg.

‘Welnu, keizerlijke majesteit!’ hervatte Mozart, ‘over de vriendelijke ontvangst hebben wij ons niet te beklagen, zoo slechts de waarde der kunst niet wegens het “wonderkind” werd over het hoofd gezien.’

‘Het gaat hiermede,’ zeide de keizerin troostend, ‘gelijk in alle groote steden. De geblaseerde wereld wil “wonderen” hebben, die haar door het ongehoorde uit hare vadzige werkeloosheid wakker schudden. Er zijn overal menschen, die slechts uit ijdelheid en omdat het mode is concerten geven en concerten bezoeken, en dan oppervlakkig over de muziek redeneren, of liever raaskallen! Wij zijn intusschen overtuigd, mijnheer de onder-kapelmeester, dat bij u het oordeel van weinige kenners het gesnap van alle nietkenners honderdmaal overtreft!’

Het gesprek werd hier gestoord door een luid gelach, dat zich van den kant, waar de keizer zich met Wolfgang inmiddels had onderhouden, deed hooren. Maria Teresia zag verbaasd om en eene aandoening als van gramschap schitterde in hare oogen. Maar zij moest zelve lachen toen de keizer naar haar toekwam en haar mededeelde, dat hij den knaap zoo even gevraagd had, wien hij voor den grootsten musicus der oudheid hield, en dat hij daarop ten antwoord had ontvangen: ‘Den trompetter, die de muren van Jericho omblies!’

‘Ik zal hem echter toch nog wel in verlegenheid brengen!’ zeide Frans I thans, en terwijl hij zich tot den kleinen Mozart wendde, vroeg hij verder:

‘Hoor eens, Wolfgang, het is geen groote kunst met alle vingers te spelen; maar met slechts één vinger of op eene bedekte piano te spelen, zie, dat zou bewondering verdienen.’

Wolfgang zweeg; maar ging, in plaats van te antwoorden, op nieuw naar de piano en voerde verscheiden zeer zware passages met één vinger uit; daarna liet hij de piano ook bedekken en speelde desniettemin zoo goed, dat de toehoorders wel moesten gelooven, dat hij zich door langdurige oefeningen op deze soort van proeven had voorbereid. En echter was het de eerste maal, dat hij iets dergelijks had beproefd[1].

De keizer echter stond achter hem en riep herhaaldelijk:

‘Toovenaar! verduivelde kleine toovenaar!’

Zoo was geruime tijd verstreken, toen Maria Theresia, na tallooze bewijzen harer welwillendheid, het sein tot het vertrek gaf.

‘Wij zien elkander weder,’ zeide zij daarbij, ‘want ik ben der kinderen eenige gelukkige uren verschuldigd en zou hun op deze wijze nog meer verplicht willen zijn!’

Dit zeggende hief zij den knaap andermaal op, kuste hem hartelijk, reikte aan Nannerl de hand, en verwijderde zich aan den arm van haren gemaal en door het hof gevolgd.

Wolfgang en Nannerl echter hielden ieder een fraaien diamanten ring in de hand, terwijl des vaders gelaat van zaligheid schitterde.

(1) Geschiedkundig waar.

De keizerlijke betaalmeester.

De ontvangst ten hove mocht dus hoogst vereerend en vriendelijk genoemd worden; doch de in ieder opzicht praktische onder-kapelmeester zag ook met vurig verlangen uit naar de door de keizerin aangeduide ‘klinkende’ erkenning van de talenten zijner kinderen; niet uit heb- of schraapzucht, maar omdat hij - zoo als wij weten - slechts daardoor in staat gesteld kon worden, aan den heerlijken natuurlijken aanleg zijner kinderen de noodige ontwikkeling te geven.

Hij was - zoo als reeds aangestipt - een man van veel levenswijsheid. Niemand had een waardiger begrip van de kunst en van de hooge roeping eens kunstenaars, dan hij; desniettemin hechtte hij veel meer waarde aen een ‘klinkend’ blijk van de geestdrift des publieks, dan aan elke andere wijze van erkenning, waarmede het die geestdrift in den regel pleegt aan den dag te leggen. Evenzoo hield het positieve en tegenwoordige hem meer bezig, dan het onzekere der toekomst en inzonderheid de gedachte, hoe het nageslacht wel zou oordeelen. Dit gaf den ouden Mozart iets stijfburgerlijks, terwijl de kleine Wolfgang thans reeds genialiteit verried.

En inderdaad ontwikkelde zich ook later de individualiteit des zoons in eene scherpe tegenstelling met die des vaders, terwijl beiden niets gemeens met elkander hielden, dan de rondborstigheid en rechtschapenheid, welke hen - den een zoowel als den ander - op zoo vereerende wijze gedurende hun geheele leven onderscheidde. Doch deze tegenstellingen, zoowel naar gemoed als naar temperament, tusschen twee wezens, wier vermogens zoo verschillend uitvielen, terwijl hunne wederkeerige verbinding volstrekt noodzakelijk was, toonden eigenlijk toch niets anders dan de volmaaktste overeenstemming tusschen het doel en de middelen.

Werpen wij thans - in onze dagen - een terugblik op beiden, dan geeft de som van de vermogens des eenen, den reinen genius... de mensch geworden muziekale kunst, het vleesch geworden vermogen van bovenzinnelijke begrippen. Daarentegen vormde de som van de vermogens des anderen - van den vader - juist al datgene, wat volstrekt noodzakelijk was, om dezen genius op het uiterste punt der mogelijkheid tot volvoering te verheffen,... om deze bovenzinnelijke begrippen in eene menigte meesterstukken om te vormen. Een meer geschikten, om zoo te zeggen meer doelmatigen vader had de Voorzienigheid dezen zoon niet kunnen geven.

Wat echter de oorzaak is, vader Mozart erkende en doorzag deze wederkeerige stelling reeds van af het derde jaar zijns kinds. Naardien hij hierdoor echter ook tot de overtuiging kwam, dat de Voorzienigheid hem tot het werktuig van een buitengewoon verschijnsel had uitverkoren, zoo wijdde hij ook zijn geheele ‘ik’ aan de opkweeking dezer ‘wonderbloem’, welke Gods goedheid voor hem had laten bloeien. Daar nu echter voor eene doelmatige opvoeding en vorming der kinderen - en inzonderheid van den zoon - zijne eigene middelen niet toereikend waren, moest de vader natuurlijk op andere hulpbronnen bedacht zijn.

(Wordt voortgezet.)

Het huis: ‘Le pauvre tailleur de pierre,’ te Antwerpen, 1703.

Dit huis, gestaan op den hoek der Lombaardevest en Schrijnwerkersstraat en dat zich door eenen eigenaardigen bouwtrant kenmerkt, valt thans onder de hamerslagen en

het houweel der metsers en timmerlieden; de steen, welke den gevel versierde en dien wij hier in plaatsnede mededeelen als een onzer zonderlinge uithangborden, stelt eenen man voor, in steenhouwerskleeding, den wijsvinger op den mond houdende; daar boven een Latijnsch opschrift, dat in de Nederlandsche taal zeggen wil: '*Raadsel optelossen.*' Deze man duidt de oplossing van het raadsel aan; het woord is: *Tace*, dat zeggen wil: '*Zwijg.*'

Onder op de plint leest men in de Fransche taal: '*In den armen Steenhouwer*' Wat het huis betreft, de heer P. Génard, stadsarchivaris, deelt ons het volgende desaangaande mede.

Dit huis, gestaan op den hoek der *Schrijnwerkersstraat*, welke vroeger den naam van *Naaldwijkstraat* droeg, werd op 29 Maart 1703, aangekocht door zekeren CARLO DE FEIR en zijne echtgenoote ANNA-MARIA PAUWELS.

Deze eigenaren deden onmiddellijk het huis herbouwen, daarbij voegende eenen kelder van het huis genaamd *de Wilde Zee*, 't welk vroeger zijnen naam aan de plaats *den Vijfhoek*(1) had gegeven.

Het jaartal 1703 werd in den gevel gehouwen.

Op 1 Mei 1766, werd het huis aangekocht door Balthazar Stenot, koperslager; de akt van verkooping, geeft de volgende beschrijving dezer woning:

'Een huys, eertyts twee huysen geweest hebbende, ende alsnu tot eene wooninge gebruyckt wordende, met vloer, keukene, boven- ende opperkameren, solders, kelders met noch eenen kelder onder de strate, voor desen gecompeteert hebbende aen den huyse hierover gestaen, genaemt *de Wilde Zee*, ende alsnu, met het opbouwen van desen huyse, aen den selven geapproprieert, gronde ende toebehoorten, gestaen op de brugge ende hoek van de *Naeldewyckstraete*, nu genaemt de *Schrynwerckersstraet*, t' sedert de opbouwinge, genaemt: LE PAUVRE TAILLEUR DE PIERRE.'

(1) Zie: *Oude Topographie van Antwerpen*, bl. 82 en bl. 85.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM droogt de lucht het lijnwaad of andere natte voorwerpen waarop zij vrijelijk kan werken?

OMDAT de lucht, even als eene spons, de waterachtige deelen, welke deze voorwerpen inhouden, naar zich trekt of inzuigt; het is echter noodzakelijk, opdat deze werking geschiede, dat de lucht drooger zij dan de natte of vochtige voorwerpen.

Het kerkhof bij Scutari.

De Turken beschouwen zich zelven als vreemdelingen in Europa; daarom willen zij in hun vaderland rusten, en dat vaderland is Azië; bij Scutari licht Konstantinopels grootste kerkhof. Nimmer begraven de Turken een lijk op de eigen plek waar reeds een ander lijk licht begraven; het graf is voor den doode zijn ‘te huis’ en de doode moet vrede en rust genieten. Uit dien hoofde moet een kerkhof wel gestadig aangroeien; het kerkhof van Scutari strekt zich mijlen ver uit. Voor ieder jong geboren kindje wordt een plataanboom, voor ieder volwassen afgestorvene wordt een cypres geplant; het kerkhof bij Scutari is dien ten gevolge een uitgestrekt woud geworden, dat met wegen en paden is doorsneden. Men vindt er de rijkste grafteekens, de grootste afwisseling onder de gedenkzuilen van de dooden. Op de graven, die met een vlakken grooten steen worden bedekt, is midden op den steen eene holte waarin het regenwater tot een breeden plas te zamen kan loopen. De honden die daar zonder meester rondzwerven, lesschen er hun dorst, en de Turk, die het ziet, beschouwt dit als een teeken dat de afgestorvene in Mahomeds paradijs zalig is.

Onder die hooge cypressen staan, dicht naast elkander, even als stoppels op een afgemaaiden akker, de grafsteenen der dooden; in elk van deze is een tulband of eene hooge muts uitgehouwen. Het valt niet moeilijk om te ontdekken waar de Derwisch en de Turk van het oude echte geloof rusten, en waar het nieuwe half Europesche geslacht ten grave is gebracht. Op de steenen staat met een gouden opschrift de naam en de stand van den overledene; een daaronder gebeiteld zinrijk grafschrift spreekt van de vergankelijkheid des levens, of vermaant om voor de dooden te bidden. In den grafsteen, die het lijk der vrouwen bedekt, is alleen een verguld lotus-blad uitgehouwen; geen woord spreekt van haar; ook in den dood is hier de vrouw omsluierd en onbekend voor den vreemdeling.

Geen tuin omsluit dit woud met de graven der dooden; eenzaam en stil is het hier onder de machtige cypressen. De breede landweg geleidt over omvergevallen gedenksteenen. De Arabier drijft zijne kemelen daar voorbij; het belgeklingel aan den hals van het dier is het eenig geluid in deze groote eenzaamheid.

Stil, even als de dooden onder de cypressen, licht de zee van Marmora voor ons en toont ons zijne schoongekleurde eilanden; het grooste daar rijst uit de baren op, als een klein paradijs met blanke rotsen, wijngaarden, cypressen, platanen en pijnboomwouden. Welk eene heerlijkheid gezien van uit den tuin der dooden! Die heerlijke eilanden waren het oord der ballingschap van de gevallen keizers, prinsen en prinsessen van het Byzantynsche rijk. In de kloosters op deze eilanden moesten zij als arme monniken en nonnen zuchten! Het is beter bij de dooden te rusten! Het vergankelijk deel slaapt daar zonder droomen, het eeuwige streeft tot God!

Welk eene stilte tusschen deze graven onder de cypressen. Wij willen hier rondwandelen, als de maan helder aan den hemel schijnt. Welke donkere boomen! De nacht sluimert over de graven; welk een lichtende hemel! Daar vloeit in klare stroomen het leven uit.

Over den oneffen weg bewegen zich een wit en een roodstralend punt, als waren het schitterende rozen; het zijn slechts twee papieren lantaarnen; een oude Turk draagt ze in de hand, terwijl hij door de wijk der dooden rijdt. Hij denkt niet aan de dooden, ô neen, de levenden zijn in zijne gedachten. Hij denkt aan de schoone levendige vrouwen, en zijne gemakkelijke woning, waar hij spoedig zijne leden zal uitstrekken op de blanke zijden kussens, waar hij zijn heeten *pilau* zal eten, en zijne pijp zal rooken, terwij de jongste zijner vrouwen zijne wangen streelt, en de andere voor hem eene Chinesche schim vertoont. Onder die zwarte cypressen tusschen de graven denkt de oude man nog aan het leven, en het leven is genot.

Wederom is het stil! - Wij hooren schreden, - maar er blinkt geen lantaren, er stapt geen paard voorbij - het is een knaap, vurig en sterk, en schoon als Ismaël zelf, toen hij zijne eerste gade aan het hart drukte. De maan beschijnt zijn stralend gelaat; hij wenscht te beminnen als Ismaël; hij wenscht zijne nest in ieder huis, in ieder rozenstruikje te bouwen. Als het gloeiende leven wandelt hij over de graven der dooden, naar eene nachtelijk liefde-avontuur. Welke gedachten vliegen door zijne ziel? - Ja, dat is een Turk!

Stil is het in den tuin der dooden! Stil is het in de hutten bij de zee van Marmora; maar op hare donkere watervlakte, drukken elkander twee paar lippen even als de mosselschalen elkander drukken, wanneer zij de paarlen der liefde, het paarlamoer wegsluiten.

Naar H.C. ANDERSEN.

> Men ontvangt den mensch naar het kleed dat hij draagt, men doet hem uitgeleide naar het verstand dat hij heeft aan den dag gelegd.

Amerikaansche wijn.

Sedert eenige jaren legt men zich in Amerika veel op den wijnbouw toe.

De wijnen die het verledene jaar op den zuidelijken oever van het Meer-Erie werden gewonnen, worden op de volgende hoeveelheid geschat: ten oosten van Cleveland, 40,000 gallons; ten westen 150,000; te Cleveland en in de voorstad, 89,000; te zamen 279,000. De waarde van deze wijnen, in 't groot, bedraagt vijf of zes honderd duizend dollars (2½ à 3 millioen franken). Indien heel de oogst voor den wijnbouw gebruikt ware geworden, zou de opbrengst ongeveer 2 millioen gallons hebben bedragen.

‘Wanneer men mij beleedigt,’ zeide van Dyck, de groote schilder, ‘tracht ik mijne ziel zoo te verheffen, dat de beleediging haar niet kan bereiken.’

Kronijk.

Antwerpen. - RIVIERKAARTEN DER SCHELDE. - Onze zoo gunstig gekende plaatsnijder, de heer Joseph Nauwens, is sedert eenigen tijd met een zeer belangrijk en tevens zeer moeilijk werk gelast: namelijk het graveeren op koper van volgens groote schaal aangelegde rivierkaarten der Schelde.

De kaarten zijn geteekend door den heer Stessels, Belgisch scheepsluitenant 1e klasse, die ook daarvoor de noodige peilingen heeft gedaan, en zich met eer en glans van deze bezwaarlijke en zeer kiesche taak gekweten heeft.

Naar het oordeel van bevoegde mannen, mogen de, op last des Ministers van buitenlandsche zaken, den heer Karel Rogier, opgemaakte kaarten der Schelde, onder de beste rivierkaarten worden gerekend, welke in de laatste jaren uitgegeven werden.

Er zijn tot hier toe twee kaarten verschenen, en wij vreezen niet van overdrijving beschuldigd te worden, als wij zeggen dat nooit beter gegraveerde kaarten in België het licht zagen. De heer Nauwens heeft aan zijnen arbeid zooveel zorg en kunde besteed, dat het scherpste, het best gewapend oog geenen steek in zijne platen te verbeteren zou vinden. Zij zullen dan ook, daarvan zijn wij verzekerd, onder de goede voortbrengselen der hedendaagsche Belgische kopergravuur tellen. Wij meenen te weten dat er te zamen zes of zeven kaarten van de rivier zullen gemaakt worden.

Wij wenschen den heer Nauwens in de uitvoering der andere kaarten, zooveel geluk als hij met die van de twee reeds voltooide heeft gehad. Valt onze wensch goed uit, en wij twijfelen er niet aan, dan zal de bekwame plaatsnijder zich over zijne hand en zijn stift zoo min hebben te beklagen, als het Staatsbestuur over de keuze die zij deed.

De vermelde rivierkaarten zijn verkrijgbaar gesteld bij M. Tessaro, op de Schoenmarkt.

- Verschenen: *Conférences sur les propriétés physiques et chimiques de la matière*, données par M.Ch. Montigny. Dit boekje bevat den hoofdzakelijken inhoud der voordrachten, door den heer Montigny in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* dezen winter gegeven.

- De heer Jan Raas, zilverdrijver, Koepoortstraat, nr 29, heeft een schild voltooid bestemd voor den heer R.M.A. Moretus, die de kunst op eene schitterende wijze weet aan te moedigen.

Het onderwerp is: de Zaligmaker aan Maria Alacocq verschijnende, en zijn H. Hart toonende (daarin licht de oorsprong, gelijk men weet, van de godvruchtigheid voor het Hart van Jesus). De wapenschilden die het versieren, uit goud gedreven en met émail ingelegd, geven aan het algemeen een rijk en kleurvol opzicht.

Het geheel is uitgevoerd in den stijl der Vlaamsche kunstherbloeiing, volgens eene teekening van den heer Alph. de Wolf. Het is gekend dat geen stijl moeilijker in zilver kan bewerkt worden, uit hoofde van de korte afstanden die men er in aantreft; en niettegenstaande is de heer Jan Raas er volkomen in gelukt; hij heeft een werk ten uitvoer gebracht dat niets te wenschen laat en als een schoon stuk der drijfkunst mag beschouwd worden.

- De heer Wouters, goudborduurder, Citernebrug, aldaar, heeft een schoon vaandel in gothieken styl voor de broederschap van O.L.V. van Scherpenheuvel vervaardigd, ingesteld in de kloosterkerk der paters Minderbroeders, op den Oever.

- Onder den titel: *Belegering van Jotapata*, *eene gebeurtenis uit den opstand der Joden* (66-70 jaren na J.-C.) verscheen in 1865 te Parijs een belangwekkend geschiedkundig werk, van onzen landgenoot den heer Auguste Parent, secretaris bij het Belgisch gezantschap in Frankrijk.

Onlangs werd van dit werk eene getrouwe en aanbevelenswaardige Vlaamsche vertaling ter drukkerij J.-E. Buschmann, te Antwerpen, uitgegeven.

De heer Parent betuigt, in de voorrede zijns werks, het inzicht een verhaal uit te geven van eene door hem in den Oosten, het Heilige Land, en rond de Doode Zee ondernomene reis. Wij hopen ook van dit reisverhaal, wanneer het verschijnt, eene Vlaamsche vertaling te zien uitgeven.

- Het museum van het Steen is met de volgende nieuwe voorwerpen verrijkt: 1° het verkoolde beeldje van den uurslager der afgebrande Beurs, anders gezegd het *manneken van de Beurs;* 2° een stuk van het uurwerk der Beurs, alsmede het verguld torenvaantje; 3° een mozaïeksteen, gevonden in de puinen van den grafkelder der St.-Michiels-abdij; 4° twee gebeeldhouwde wapenschilden van Antwerpen en Brabant; 5° een mannenhoofd in baksteen; 6° een venster van het afgebrokene houten huis op den hoek der Kaasrui, *de Pepel* genaamd, en waarover de heer Suyvelgeest in den 6^{e} jaargang van de *Vlaemsche School*, een breedvoerig artikel mededeelde; 7° eene ijzeren staaf met een beeldje van de pomp van Quinten Metsys; 8° twee bakken.... aarde, verzameld bij het delven van eenen artezischen put aan St.-Andries kwartier, een goed werk dat ongelukkiglijk niet geslaagd is.

- Vijf blokken prachtige zware marmer, ieder 3^{m}75 lang, 1^{m}30 breed en 55 centimeters dik, komende uit de mijnen van Golzines en bestemd voor het gedenkteeken dat Engeland aan prins Albert gaat oprichten, gaan over Antwerpen naar Londen gevoerd worden. De marmer is volstrekt niet gevlijmd en zonder het minste wit vlekje.

Brussel. - De graaf van Vlaanderen, die zich te Rome bevindt, heeft een bezoek afgelegd bij verscheidene aldaar verblijvende Belgische kunstenaren, en heeft onder andere aan MM. Fasin, van Luik en L. Samyn, van Brussel, beeldhouwers, het vervaardigen van een beeld opgedragen; insgelijks heeft hij aan onzen landgenoot Frans Meerts, te Rome verblijvende, eene schilderij besteld. De graaf heeft ook verscheidene aankoopen van mozaïek, brons en antiek marmer gedaan.

- De zoo verdienstelijke landschapschilder Adolf Dillens is tot lid der koninklijke Academie van beeldende kunsten van Amsterdam benoemd.

Gent. - Den 30^{n} April is alhier de verkooping begonnen der bibliotheek van Coetsem, meestal bestaande uit zeldzame en kostbare werken, onder andere prachtige met miniaturen versierde gebedenboeken uit de XIe en XIIe eeuwen, boeken op velijn

gedrukt, eene schoone verzameling oude Vlaamsche en Fransche dichtwerken, ridderromans, teekeningen van groote meesters, enz.

- Voor den prijskamp van volksliederen, uitgeschreven door het *Vlaamsch Verbond*, te Gent, zijn niet minder dan vyftig stukken ingekomen. Wij zullen den uitslag der beoordeeling doen kennen.

- In den boekhandel van H. Hoste is verschenen: *Schets eener geschiedenis der Nederlandsche letterkunde*, door Dr F. Snellaert. Het is de vierde uitgave van dit merkelijk vermeerderd en verbeterd nuttig en degelijk werk. De prijs is slechts *drie franken.*

Het portret van den geleerden heer Dr Snellaert kan men zien in de *Vlaemsche School*, 8ste jaargang, bladz. 108.

Op het hooger aangekondigd verdienstelijk werk komen wij in eene volgende aflevering breedvoeriger terug.

Luik. - Eene menigte zilvergeld van de XVIe eeuw, besloten in een potje, is in den hof van den heer Gillis Gevers, te Borloo (Luik) opgegraven. De meeste munten zijn van Philips II, koning van Spanje; eenigen van Ferdinand en Elisabeth, van Karel V, de hertogin Maria, Frans I, Hendrik II en III, koningen van Frankrijk, St.-Steven (Hongarië). Anderen zijn van de prinsbisschoppen van Luik, Joris van Oostenrijk, Geeraerd van Croisbeek en Robert de Berg; van de steden Groningen, Leeuwarden, Gulick, Strasburg, enz.

Seraing. - Deze gemeente gaat den beroemden nijveraar John Cockerill, wien zij al haren voorspoed verschuldigd is, een standbeeld oprichten.

Tongeren. - Den 4^{n} September zal hier, in tegenwoordigheid der koninklijke familie, de onthulling van Bertin's standbeeld van Ambiorix plaats hebben.

Buitenland.

's Gravenhage. - De tentoonstelling van schilderijen wordt den 4^{n} Juni aanstaande geopend.

- Den 17^{n} April heeft alhier de verkooping plaats gehad van de kunstgalerij van wijlen den heer Landry.

Ziehier de voornaamste stukken met de prijzen, die zij hebben gegolden: D. Bles, De *Cadet de familie*, 600 gulden; Th. Gudin, *Het binnenvallen in eene haven bij storm*, 395 gl.; H. van Hove, *Eene vischverkoopster in een voorhuis*, 265 gl.; B.C. Koekkoek, *Een waterval in een bosch*, 600 gl.; *De toegang tot een eikenwoud*, een der schoonste penseelgewrochten van den meester, 2400 gl.; *Landschap met bosch in zomertijd*, 2075 gl.; *Landschap in wintertijd*, tegenhanger van het vorige, 1600 gl., beiden voor Rotterdam aangekocht; H. Leys, *De prediking in eene Grieksche kerk*, met vele figuren, 1475 gl.; *De overpeinzing*, eene oude vrouw in den Bijbel lezende, 2600 gl.; J. Lies, *Eene episode uit het leven van Erasmus*, 425 gl.; Madou, *Morgenbezoek van den grootvader*, 1015 gl.; L. de Meijer, *Zeehaven*, 325 gl.; Moerenhout, *Halte aan den Maasoever*, 305 gl.; S.L. Verveer, *In het jodenkwartier te Amsterdam*, 245 gl.; A. Schelfhout, *Wintervermaak*, 500 gl.; *Een tafereel aan het Scheveningsche strand*, 405 gl.; v. Schendel, *Eene groentevrouw*, met licht-effect, 340 gl.; Schotel, *Marine*, *Eene woelige zee*, 465 gl.; J.B. Tom, *Landschap en beesten*

bij ondergaande zon, 508 gl.; W. Verschuur, *Binnenstal met paarden*, 390 gl.; Eug. Verboeckhoven, *Schimmel in een stal*, 400 gl.; *Koebeest en schapen*, 610 gl.; A. Waldrop, *Zeegezicht*, 330 gl.; F. Willems, *Het sober ontbijt*, 365. gl.

De veiling heeft pl. m. gl. 33,388.25 opgebracht.

- Er is in Holland eene maatschappij tot stand gekomen, die voorstelt op 15 jaren tijds het verdronken land, waarover thans de Zuiderzee spoelt, droog te leggen. Volgens het schijnt is men voornemens ditmaal met kracht en ernst dit reeds vroeger geopperde plan door te zetten. (Men zie over de Zuiderzee de *Vlaamsche School*, jaargang 1866, bladz. 26.)

Compiègne. - In het Fransche arrondissement Compiègne, zoo wordt van daar gemeld, heeft zich eene maatschappij van eigenaars, kapitalisten en landbouwers gevormd, voor het bijeenbrengen van eenen grooten prijs van 100,000 fr., die zal toegekend worden aan den uitvinder van het beste mekaniekstelsel, volgens welk de grond beter en goedkooper dan nu geschiedt, zou kunnen bewerkt worden. De prijs zou op het einde van 1866 uitgereikt worden.

Berlijn. - Het kunstkabinet van het koninklijk museum heeft den aankoop gedaan van het muziekinstrument waarop Quandt de fluitpartijen van Frederik den Groote begeleidde. Het bevat, behalve vier darmsnaren, nog een vijftigtal klavierdraadsnaren, in eene samenstelling, die thans niet meer gebruikelijk is. Het werd gemaakt door Jaak Saintpré te Berlijn. - Men weet dat de fluit van den grooten Frits in de koninklijke boekerij bewaard wordt.

Peking. - De eerste steen eener nieuwe Roomsch-Katholieke hoofdkerk is in de maand Mei 1865 te Peking, de hoofstad van China gelegd geworden. Het monumentale gebouw zal eene lengte van 300, eene breedte van 150 voeten hebben. De toren zal boven de hoogste gebouwen der keizerlijke stad reiken.

Sterfgevallen.

De ook in België met roem bekende Nederlandsche kunstschilder Lodewijk Meyer, is den 31^{n} Maart, nabij Utrecht, in 52-jarigen ouderdom overleden.

- Den 10^{n} April ll. overleed te Vilvoorde, in 63jarigen ouderdom, de vlaamsche schrijver C. Piron.

- In de eerste dagen van April overleed te Brussel de heer Hendrik de Coene, kunstschilder en een der oudste leeraars van de Brusselsche Academie.

- De befaamde Fransche schilder Hippolyte Bellangé is in 66jarigen ouderdom overleden.

Varia.

Een afgezant van Engeland vroeg aan Lodewijk XIV de in vrijheidstelling der protestanten, die zich wegens hun geloof op de galeien bevonden. ‘Wat zou zijne Britsche majesteit wel zeggen,’ vroeg de koning, ‘zoo ik hem de in vrijheidstelling verzocht der gevangenen te Newgate’ (gevangenis te Londen bestemd voor groote misdadigers)? ‘Sire!’ was het antwoord, ‘de koning, mijn meester, zou ze aan uwe majesteit afstaan, zoo gij ze als uwe broeders opeischte.’

Tentoonstelling van Schoone Kunsten te Luik. Tafereel van Ferdinand Pauwels.

DE TERUGKOMST DER BANNELINGEN TE ANTWERPEN, NA HET VERTREK VAN DEN HERTOG VAN ALVA; 1573.

De op dit oogenblik te Luik geopende tentoonstelling van schoone kunsten is verrijkt geworden met de merkwaardige, hier boven afgebeelde schilderij van den heer Ferdinand Pauwels van Antwerpen, die, zoo als men weet, sedert eenige jaren met der woon te Weimar gevestigd is.

De schilderij van den heer Pauwels stelt de *Terugkomst der bannelingen van Alva* voor.

De meeste onzer Antwerpsche lezers zullen ongetwijfeld dit meesterlijke kunstgewrocht hebben gezien en bewonderd, toen het, in 1864, gedurende drie dagen, in Antwerpen tentoongesteld was.

Misschien ook herinneren onze lezers zich, dat de *Vlaamsche School* het verledene jaar over de schilderij van den heer Pauwels heeft gesproken.

'Is er uitleg noodig, vroegen wij[1], om het schoone tafereel de *Terugkomst der bannelingen* te verstaan? Hoevele dochters en moeders hebben niet door erkentenis en genoegen, eene traan uit het oog voelen rollen, bij het aanschouwen van het geluk dergenen, die na eenigen tijd van scheiding elkander terug zagen?'

En waarlijk, de schilderij van Pauwels spreekt zoo duidelijk en zoo roerend tot geest en hart, dat eene beschrijving geheel overbodig is. Of leeft niet elke figuur van de schoone, aandoenlijke groep welke wij in de gelande boot en op het veerhoofd aanschouwen? Hoort men den kus niet dien de aan wal stappende edelman zijne gade op den mond drukt? Wanen wij niet in levenden lijve voor ons dat kleine, door eene jonge vrouw gerugsteunde meisje te zien, meêgenomen om den terugkeerenden balling het geluk te verschaffen onmiddellijk al zijne kinderen te kunnen omhelzen, en welks jeugdige oogen zoo niet dadelijk weêr den misschien in de treurige ballingschap verouderden vader erkennen? Klinkt ons het luid *hoezee*, waarmede de in de boot staande ridders de stad begroeten, niet in de ooren en hooren wij het aan de Werf geschaarde volk dien kree niet uit duizende monden herhalen?

(1) *Vlaamsche School*, 1865, bl. 143.

Ja, elke figuur in dit tafereel leeft; eene beschrijving is overbodig.

Wat de uitvoering betreft, wij weten reeds sedert lang dat die den grootsten lof verdient. Hen, die de schilderij niet zagen, zal het genoeg zijn te weten, om er zich een gedacht van te vormen, dat de uitvoering, als teekening, toon en kleur, mag gezegd worden volkomen op de hoogte der samenstelling te zijn.

Onze gravuur laat met veel juistheid over de samenstelling oordeelen.

De *Terugkomst der bannelingen* is een waardig tegenhanger van die andere schoone schilderij des meesters: het *Vertrek der bannelingen*, in 1861 door hem tentoongesteld.

In die beide tafereelen herleven de groote traditiën der oude roemrijke Vlaamsche School, waarvan wij hopen den heer Pauwels nimmer te zien afwijken.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM gevoelen wij, in de groote hitte, en vooral bij onweder, eene loomigheid, vermoeidheid en ongemakkelijkheid?

OMDAT de lucht, door de hitte opgezwollen of met vochtigheid bezwaard zijnde, op ons met zooveel kracht niet meer drukt, om die lucht, welke in ons lichaam is, in evenwicht te houden; en die inwendige lucht veroorzaakt die loomigheid en ongemakkelijkheid, welke wij, bij die gelegenheid, gevoelen.

Wolfgang Amedeus Mozart.
Eenige bladzijden uit de jeugd van den grooten componist.
(*Derde vervolg.*)

Men kan zich derhalve verbeelden, welk een vriendelijk gezicht Leopold trok, toen eenige dagen later het hem reeds bekende hofrijtuig weder voor zijne woning stil hield en de keizerlijke betaalmeester er uitstapte. Na eenige oogenblikken trad zijne excellentie baron Stauffen binnen.

Deze was een getrouw beeld van den toenmaligen ouden Oostenrijkschen hoogen adel, die eigenlijk in de geheele schepping niets anders erkende, dan zich zelven, den keizer, de alleen zalig makende kerk en... in het hoogste geval nog... onzen Heer, God. Stauffen wist zijn stamboom met 32 voorzaten op te sommen en deelde ook met alle twee-en-dertig de overtuiging, dat de adel het doel der schepping is, het volk echter en al het overige slechts moeten beschouwd worden als middelen, om den adel te verheffen en te dienen.

Daarbij was baron Stauffen een hoveling van den echten stempel en als zoodanig een verschijnsel, waarop - ten aanzien van het toilet, de etiquette en den goeden toon - niets aan te merken viel. Jammer, dat de natuur hem slecht bedacht en een leven vol stormen zijn bouwvallig lichaam nog meer had doen vervallen.

Thans geleek hij - ofschoon eerst veertig jaren oud - door de magerheid van zijne gestalte, de gele en lederachtige huid van zijn gelaat en de hol liggende oogen, eer eene mumie, dan een levend mensch, vooral daar de sombere uitgedoofde blik, de verdroogde bleeke lippen en de paruik, aan het voorhoofd en aan de slapen met rijke krullen, van achteren echter met een breeden haarbuidel voorzien - gevoegd bij de uitdrukking van een onbegrensden hoogmoed - hem het voorkomen van een gebalsemden, ‘gemumiseerden’ Pharao gaven. Een rok met breeden schoot van wit

fluweel, met veelvuldig gouden borduursel, korte broek van dezelfde kleur en dezelfde stof, een wit zijden vest, waarop Flora den geheelen rijkdom van haar overvloedshoorn scheen te hebben uitgestort, wit zijden kousen, halskraag, ‘chapeau’ en manchetten van *Point d'Alençon* en schoenen met groote diamanten gespen - ziedaar zijne kleeding. Karakteristiek was daarbij zijn trippelende gang, terwijl hij schier onophoudelijk - met een genestelden hoed onder den arm en den Venetiaanschen statiedegen aan zijne zijde - het gouden reukfleschje aan den neus bracht, opdat zijn inhoud de reuk der plebeïsche wereld bij zijne hoogadelijke reukzenuwen zou verdooven.

Men zal het zich derhalve kunnen verbeelden, hoe pijnlijk den hoogen heer de last was, met dit burgerlijk muzikantenvolk in aanraking te komen. Maar hare majesteit had bevolen en op de bevelen van Maria Theresia was geen haar af te dingen. Reeds had de keizerlijke betaalmeester vroeger in den zuren appel moeten bijten, om deze ‘muziekmakers’ in eigen hooge persoon in de keizerlijke equipage af te halen, en thans was hij zelfs - o, heiligschennis! - genoodzaakt uit te stappen, zich in hunne woning te begeven en onderscheidene zaken in naam der vorstin met hen af te doen.

Het was dus, toen het rijtuig stil hield, voor mijnheer den baron een grootsch besluit, den zuren tocht te ondernemen; hij werd echter eenigermate verzoet, door de omstandigheid dat ‘deze menschen’ een vriendelijk onthaal in het hotel der gravin Sinzendorff hadden genoten. Zoo was het dan toch de nevenvleugel van een grafelijk huis, waarvoor het rijtuig van zijn hooggeboren stil hield, en baron Stauffen was ten minste niet genoodzaakt, eene burgerlijke spelonk binnen te treden.

‘*Odieuse! Odieuse!*’ mompelde hij, toen hij de trappen besteeg, ‘hoe kon hare majesteit een ouden edelman met twee en dertig voorzaten zóó vernederen, om naar dit burgervolk te moeten gaan. Maar... maar!.... dat is weder een van die armzalige nieuwigheden en schendingen der traditie, welke, sedert de optreding van graaf Kaunitz, al het oude dreigen omver te werpen en die, ten verderve van Oostenrijk, ook reeds het brein van den aartshertog Joseph - den toekomstigen keizer - hebben aangestoken. Wij zullen zien’ - vervolgde hij, terwijl hij een oogenblik op den trap staan bleef en een diepen zucht liet ontsnappen, - ‘wij zullen zien, waartoe dit nog zal leiden. O, ik vrees!... ik vrees!...’ Maar hier viel hij zich zelve in de rede, want de twee rijk gegalonneerde hofbedienden, die achter op het rijtuig hadden gestaan, volgden hem thans op eerbiedige wijze, terwijl ieder hunner een vrij groot in een witten doek gewikkeld pak droeg, dat zij zoo even uit het rijtuig hadden genomen.

Aan het bovenste gedeelte van den trap ontving de onder-kapelmeester zijn hoogen bezoeker, wiens aristocratische trots en

Spaansche *grandezza* hij en de kinderen reeds bij hun eersten tocht naar het hof hadden leeren kennen.

Wolfgangerl had reeds dikwijls de vrolijkheid der zijnen opgewekt door zijne *witzen* en spotternijen over dit personaadje; heden echter moest hij, als afgezant van hare majesteit, met allen mogelijken ernst worden ontvangen.

'Welk eene genade,' zeide dus vader Mozart, terwijl hij eene diepe buiging maakte, 'welk eene genade, dat mijnheer de baron zich de moeite geeft, bij ons boven te komen.'

'Baron?' herhaalde de aangesprokene, terwijl hij zijn met de groote paruik beladen hoofd voornaam en fier verhief, 'baron en opperbetaalmeester van hare keizerlijke majesteit, als het u belieft.'

Vader Mozart glimlachte.

'Vergeef mij,' zeide hij op ironischen toon, 'mijnheer de baron van Stauffen, ik leg mij aan de voeten van zijne excellentie den opperbetaalmeester van hare keizerlijke majesteit. Uwe hoogheid gelieve hier binnen te treden.'

De baron deed het en - het gouden reukfleschje aan den neus houdende - groette hij moeder en kinderen met eene nauwelijks merkbare hoofdbeweging. De beide dienaren echter plaatsten zich in eene eerbiedige houding eenige schreden achter hem. Te nauwernood konden Wolfgang en Nannerl zich van lachen onthouden bij dit beeld van den meest belachelijken hoogmoed en der volmaakste verwaandheid. Doch een blik des vaders deed hen den noodigen ernst hernemen.

'Wat kan een verstandig mensch,' zeide hij later tot zijne kinderen, 'tegenover zulk een afgezaagden trots beter doen, dan medelijdend te lachen. Keizer Antoninus liet den wijsgeer Appollonius tot opvoeding van Marcus Aurelius van Athene naar Rome komen; de trotsche wijsgeer kwam, liet van zijne aankomst kennis geven en zeggen: Dat het de plicht des leerlings was, naar den meester te komen. De keizer glimlachte over den verwaanden wijsgeer, zond, wel is waar, Marcus Aurelius tot hem, doch liet den ingebeelden philosoof op zijne beurt weten, dat, zoo hij van Griekenland naar Rome was gekomen, hij ook nog wel naar het keizerlijke paleis had kunnen komen.

- Dat was intusschen nog altijd een wijsgeer, die zich op zijne wetenschap iets liet voorstaan; baron Stauffen echter zou zich geschaamd hebben iets te weten; want 'leeren' en 'weten' was - althans naar zijne overtuiging - slechts voor de 'gemeene lieden.'

Deze opmerking echter maakte vader Mozart - gelijk wij zoo even zeiden - eerst nadat de baron was vertrokken; thans gebood hem het gezond verstand, zich zulk een gewichtig hofbeambte niet tegen te maken. Het grootste gedeelte toch van de omgeving der keizerin was geen haar beter - en handelden de kleine heeren te Salzburg niet dikwijls nog veel erger?

De onder-kapelmeester wapende zich mitsdien in stilte met geduld, en terwijl hij aan den verwaanden hoogmoed van den hoveling den waardigen ernst van een verdienstelijk man tegenoverstelde, vroeg hij - na den heer afgezant een stoel te hebben aangeboden, dien deze echter, den neus optrekkend, afwees - op bescheiden doch niet kruipenden toon, naar de bevelen van hare majesteit.

'Zijt gij' hernam hierop de baron op gestrengen toon, terwijl hij vader Mozart van top tot teen opnam, 'zijt gij de hoogvorstelijke Salzburger onder-kapelmeester Mozart?'

‘Die ben ik,’ antwoordde de aangesprokene, ‘en ik geloof, dat ik noch mijne kinderen bij uwe excellentie onbekend zijn, naardien ik bereids voor eenige dagen de eer had, door den heer opperbetaalmeester van hare majesteit ten hove gehaald te worden.’

‘O, ja, ja, ja!’ hernam baron Stauffen, en maakte daarbij eene beweging als herinnerde hij zich thans eerst deze onbeduidende zaak, ‘gij hebt immers de eer gehad muziek voor onze verhevene vorstin te mogen maken.’

‘Zeker,’ riep hier de kleine Wolfgang, terwijl hij den baron naderde, want het was hem onmogelijk zijne woorden terug te houden, ‘zeker, ik zag immers, toen de goede vorstin mij in hare armen hield, mijnheer de betaalmeester onder de oude heeren en dames, over welke zij zoo lachte, toen ik zeide, dat zij niets van de muzijk begrijpen.’

Vader en moeder verbleekten bij deze woorden van den knaap; de baron echter beet zich op de lippen, rook driemalen aan het gouden reukfleschje en zeide;

‘Muziek?... wij houden ons niet op met *allotria!*’

‘Zij schijnen aan beide majesteiten toch goed te bevallen!’ vervolgde de knaap onbeschroomd, ‘en mijnheer de betaalmeester heeft toch ook in de handen geklapt en “heerlijk” geroepen, toen Nannerl speelde en de goede keizerin het eerst in de handen klapte en “heerlijk” riep.’

‘Natuurlijk!’ antwoordde de betaalmeester verlegen, ‘dus vordert het de etiquette. Maar daar begrijpt gij niets van, jonge heer! - Overigens betreft onze last vooreerst slechts u, mijnheer de onderkapelmeester,’ zeide hij, zich tot dezen wendende.

‘Uwe excellentie gelieve slechts te spreken, ik luister,’ sprak vader Mozart, terwijl hij een strengen blik op zijn zoon wierp, hetgeen zoo veel beteekende als: ‘zwijg!’

De baron tastte hierop in den zak van zijn bijna tot de knie reikend vest, haalde eene geldrol voor den dag, legde haar op de tafel en zeide op een diep verachtenden toon:

‘Hier is het geld voor de muziek; de betaling is inderdaad keizerlijk in dezen benarden oorlogstijd, want het zijn 100 ducaten.’

‘De groote Maria Theresia kan en zal nimmer anders dan keizerlijk handelen!’ antwoordde de onderkapelmeester, ‘dat weet reeds de geheele wereld. Heb de goedheid hare majesteit onzen innigsten dank te betuigen voor dit welwillende blijk harer deelneming en erkenning.’

Baron von Stauffen maakte met het hoofd eene bevestigende beweging.

‘Wijders heeft hare majesteit bevolen’, dus vervolgde hij, ‘dat gij en de kinderen heden weder ten hove zult verschijnen. Te zes ure is het gala-diner. Nu worden, wel is waar, - zoo als het ook betaamt en de hofetiquette het vordert - nimmer burgerlijke lieden bij zulke gelegenheden onder de toeschouwers toegelaten; doch het heeft onzen allergenadigsten keizer niettemin in de goedheid zijns harten behaagd, u en uwe kinderen voor heden den toegang te vergunnen, tot welk einde zijne majesteit u deze kaarten doet toekomen. Na het diner zult gij hoogst deszelfs bevelen afwachten. Wij hebben in last u en de kinderen af te halen.’

Vader Mozart zag, met de blijdschap op het gelast, vrouw en

kinderen aan, voor welke laatste eveneens, in weerwil van de verachtelijke bejegening des barons, zoo veel goedheid van de zijde des keizers en der keizerin eene blijde verassing was. De oude Mozart wilde nogmaals zijn dank daarvoor te kennen geven, maar de gestrenge heer opperbetaalmeester gaf een gebiedenden wenk tot zwijgen en zette zich in positie, om verder te spreken. Hetgeen hij nu te zeggen had, moest hem echter wel zeer zwaar vallen; want niet alleen zag de gele lederkleurige huid van zijn voorhoofd - gelijk Wolfgang Nannerl in het oor fluisterde - er uit als een oud met duizend lijnen bedekt muziekpapier, maar hij drukte ook de smalle strepen zijner verwelkte lippen met geweld op elkander, terwijl de dorre, met witte handschoenen bedekte hand met het gouden reukfleschje niet van den neus week.

Eindelijk scheen de inwendige kamp volstreden en, terwijl hij met eene snelle gebiedende beweging de achter hem staande dienaren wenkte, zeide hij:

'Ten slotte doen hunne majesteiten, de keizer en de keizerin, de kinderen nog weten, dat zij hun, als blijk van hunne bijzondere genegenheid, een geschenk doen toekomen, ten einde op den huidigen gala-dag op eene het hof waardige wijze te kunnen verschijnen. Zijne majesteit Frans I heeft zich verwaardigd, den knaap een zoo even voor zijne keizerlijke hoogheid den aartshertog Maximiliaan voltooid kleed te zenden, en hare majesteit de keizerin voegt daarbij een ander kleed voor uwe dochter, van hare keizerlijke hoogheid de aartshertogin Elizabeth!'(1)

Bij deze woorden legden de beide dienaren, op een wenk van den baron, hunne pakken, voor de oogen der verbaasde familie, op tafel; daarop stoven zij, op een tweeden wenk van den betaalmeester, ter deure, ten einde haar ver open te rukken, en alvorens vader Mozart en de kinderen nog in staat waren, hun dank te kennen te geven, had de hoogadelijke heer, met eene uitdrukking van onbeschrijfelijke verachting, de kamer verlaten. Op den trap echter gromde hij nog van 'burgergebroed, muzikantenvolk' en 'vernedering van den hoogen adel, door onbetamelijke lastgevingen.'

De familie Mozart echter hoorde van dit alles niets; zij was boven iedere beschrijving gelukkig, en moeder, zoon en dochter snelden naar de tafel, ten einde de vorstelijke kleederen te ontvouwen.

Cavalier en minnaar.

De kleêren waren inderdaad prachtig, en het gewaad van zware wit gebrocheerde taf, met de rijke, smaakvolle versierselen en garneelsels, stond Nannerl allerliefst.

Vader en moeder waren nog bezig haar te bewonderen, toen de deur geopend werd en mijnheer de baron von Stauffen in miniatuur binnentrad. Allen lieten een schaterend gelach hooren, waaraan geen einde scheen te zullen komen.

Wolfgangerl had namelijk in zijne vreugde een der dienaren uit het hotel Sinzendorff, die den knaap zeer toegedaan was en dikwijls met hem speelde en stoeide, geroepen, opdat hij het keizerlijke gewaad zou bewonderen en hem helpen het aan te trekken. Dit was dan ook in de belendende kamer geschied, en Wolfgang kwam nu, terwijl hij alle bewegingen van den betaalmeester op de koddigste en getrouwste wijze nabootste, de kamer binnen.

(1) Geschiedkundig.

Men kon ook inderdaad niets koddigers zien! De zesjarige, vrij slanke knaap stak in een hem overigens volkomen passenden ‘galarok’ van het fijnste lilakleurig laken, naar de nieuwste Fransche mode gemaakt, dat is te zeggen: in een rok met breede, wijd en stijf naar achter staande panden en een tot op de knieën reikend vest met lilakleurig moiré. Rok en vest waren daarbij met dubbele breede gouden randen rijk bezet, terwijl de eveneens gegallonneerde opslagen der mouwen alleen zoo groot waren als Wolfsgangs geheele hoofd.

De vrij dunne beenen werden door eene korte slechts tot aan de knieën reikende broek omsloten, die van dezelfde stof en kleur als de rok was, op zijde bezet met groote gouden knoopen en vastgehecht met gouden kniegespen boven de wit zijden kousen. Ook de kanten manchetten en de ‘chapeau’ waren niet vergeten, benevens galadegen en treshoed; de kamerdienaar had het hoofd van den kleinen cavalier naar de regelen der kunst gepoederd en de fraaie haren in een voor eene verschijning ten hove passenden buidel zamengevat.

Zoo danste en trippelde nu de kleine zesjarige cavalier, met het hoofd fier achterover gebogen, met voornaam knippende oogen, de rechterhand in de borst gestoken, de linkerhand, die een reukfleschje hield, aan den neus brengende, door de kamer heen, en riep met eene nasillerende stem, terwijl de anderen tranen lachten:

‘Zijt gij de hoogvorstelijke Salzburger onder-kapelmeester Mozart?... o ja, ja, ja! Gij hebt immers de eer gehad, voor onze verhevene keizerin muziek te mogen maken!’...

Op deze wijze voortgaande, gaf de kleine snaak het geheele tooneel van den baron von Stauffen zoo meesterlijk terug, dat hij den besten tooneelspeler zou beschaamd hebben.

Het was een onbetaalbaar vrolijk uur, dat men op deze wijze doorbracht, tot ook de overigen aan hun toilet moesten denken, naardien het rijtuig kort voor zes ure zou voorkomen. Baron von Stauffen liet dan ook niet lang op zich wachten, en ofschoon hij ook op den geheelen weg naar het paleis geen enkel woord met het ‘burgervolkje’ sprak, zoo waren er in zijn gedrag niettemin eenige *égards*, daar de kinderen toch de aarthertogelijke kleêren droegen. Die kleedingstukken waren immers voor keizerlijke hoogheden bestemd geweest en hadden daarom alleen reeds aanspraak op eerbied!

Maar welk eene pracht ontwikkelde zich nu voor de oogen der verbaasde aankomenden!

Te midden van de zoogenaamde groote gouden zaal stond de keizerlijke tafel, dat is te zeggen: er stonden eigenlijk zeven tafels, drie ter linker- en drie ter rechterzijde van de zaal, en de zevende - de eigenlijke ‘kroon- of keizertafel’ - aan het hoofd der overige, iets hooger en door een vervaarlijk *baldachin* overdekt, waar binnen het Oostenrijksche wapen en waar boven de keizerlijke kroon prijkte.

De zes tafels kaatsten de stralen van tallooze waskaarsen in de massa van haar zwaar zilverwerk terug; terwijl de ‘keizertafel’ slechts met goudwerk getooid was. Prachtvolle voorwerpen, uit de zoo even genoemde edele metalen kunstig gedreven - ten

deele nog van den Italiaanschen meester, Benvenuto Cellini - sierden alle tafels, terwijl eene wondervolle, aan de keizerlijke broeikassen ontleende bloemverzameling de pracht der natuur zich aan die der kunst deed paren.

Hunne majesteiten en het hof bevonden zich thans nog in de receptie-zalen, waar juist groote *cour* plaats vond, doch hier in de eetzaal wemelde het reeds van menschen in de prachtigste costumen, schitterend in tooi en ridderorden, vonkelend in briljanten en edelgesteenten van allerlei aard. Weenens gansche adel toch was hier bijeen, ten einde de eer deelachtig te worden, zijne groote keizerin en het hof te zien spijzen. Doch hoeveel menschen zich hier ook bevonden, hoorde men toch geen luid woord. Alles fluisterde slechts, of zag sprakeloos de dingen te gemoet, die er zouden komen.

Alleen het binnenkomen van nieuwe heerschappen prikkelde eenige oogenblikken de nieuwsgierigheid der omstanders, die dan hunne blikken naar de deur zonden, en door verbaasde of spottende, vriendelijke of ijskoude trekken hun kritiek over de toiletten, hunne sijmpathiën of antipathiën, deden kennen. Maar ook dit kon niemand langer dan eenige minuten boeien, na afloop waarvan de spanning, waarmede men naar den ingang der keizerlijke vertrekken zag, weder het overwicht hernam. Zoo kwam het dan, dat de onder-kapelmeester met de kinderen, geleid door den betaalmeester, slechts weinig werden opgemerkt, ofschoon hun baron Stauffen, op uitdrukkelijk bevel van hunne majesteiten, eene plaats juist tegenover de keizer-tafel moest aanwijzen. Slechts een oogenblik liep er een gemurmel door de menigte, dat deels de ‘wonder-kinderen’ gold, deels ook de onderscheiding, die zij - de burgerlijken - hier waardig werden gekeurd.

Eindelijk, eindelijk.... vloog de groote vleugeldeur open - de pauken werden geroerd, de trompetten schalden en de majesteiten Maria Theresia en Frans I, gevolgd door de keizerlijke kinderen, den grooten stoet en het gansche hof, traden binnen.

De keizerin straalde, omgeven door de aartshertoginnen, in hare schoonheid en de pracht harer diamanten, gelijk eene zon, waarom zich een kring van vonkelende nevenzonnen heeft gelegerd.

Maar dit alles werd nog overstraald door iets anders, namelijk door de beminnenswaardigheid der vorstin, die zich - tot verrukking der aanwezigen - thans bij den grooten ‘omgang’ in blikken en woorden uitte.

De massa der toeschouwers was, overeenkometig het oude gebruik, rondom in de zaal op tien schreden afstands van de tafel verwijderd, en deze afstand werd door keizerlijke gardes, met hellebaarden gewapend, gehandhaafd. Tusschen de tafels dus en de gardes bewoog zich, in den glans der lichten en de eigen vonkelende pracht, de door hunne majesteiten geleide tocht langzaam voort. En ach! hoe hunkerden zij, al deze honderden, naar de onderscheiding van een blik, van een vriendelijk hoofdknikje of zelfs maar een woord van de zijde der heerscheres! - Maar hoe verbleekten en ontstelden zij ook, als aan die groote blauwe oogen een ernstige, misschien zelfs een toornige blik ontschoot! En wee hem, wien zoodanige blik heeft getroffen; zoodra hij werd opgemerkt, vormde zich eene ijskorst om den arme, voor wien hij bestemd was. Wat om hem heen stond, verstijfde en verwijderde zich langzaam als van een verpeste. In die hofkringen toch gold steeds de grondregel: ‘liever iemand, die aan de pest is overleden, omhelzen, dan omgaan met hem, die in ongenade is gevallen.’

Het ceremonieel van den ‘omgang’ duurde bijna een half uur, waarbij eindelijk ook aan de familie Mozart een vriendelijk hoofdknikje ten deel viel, terwijl een

schalkachtig glimlachje den mond van Maria Theresia omspeelde - een lachje, dat waarschijnlijk door den kleinen cavalier, den hoogadelijken baron *in miniatuur*, werd ontlokt.

Thans eindelijk namen de majesteiten en keizerlijke kinderen, op het geluid van nieuwe fanfares, aan de kroontafel plaats, waarop de ministers, groot-waardigheidsbekleeders, staats- en hofbeambten naar de haarklein geregelde volgorde zich om de maarschalkstafels schaarden.

Wolfgang en Nannerl waren tot nu toe geheel oog geweest, gelijk dit bij kinderen van hunnen leeftijd en nieuwelingen bij zulke feesten, geheel natuurlijk was. De uitdrukking van de meest gespannen nieuwsgierigheid was op hunne gelaatstrekken te lezen. Thans echter veranderde die uitdrukking plotseling bij den knaap; zijne oogen openden zich nog wijder en zijne buitengewoon fijne en merkwaardig fraaie ooren schenen gretig de toonen op te vangen, die nu van de keizerlijke hofkapel naar hem toeruischten. Van dezen oogenblik af bestond voor Wolfgang de buitenwereld niet meer; hij hoorde en leefde nog slechts in het rijk der toonen!

Het oog had voor hem zijne kracht verloren; maar de toonen waren voor hem teekening en kleur, licht en schaduw, woorden en denkbeelden. Hij zag een schoon, fier, majestueus vrouwenbeeld, met eene vonkelende kroon op het hoofd, door wolken naar omhoog gedragen en van wonderbaarlijken lichtglans omgeven; hij zag volkeren aan hare voeten en hoorde hun juichen; - hij vernam de jubeltoonen, waarmede zij die ‘hooge’ begroetten, de vrome gebeden, die zij voor de beminde heerscheres tot God opzonden. En al lichter en lichter werd het om het verheven beeld, en hij gevoelde in zijn hartje, dat dit ‘hoorbare’ licht de liefde was!... de liefde, die uitging van de ‘hoogen’ en uitging van de volkeren en zich verzamelde in eene zee van stralen en toonen. Eensklaps verdween het prachtige beeld, maar in zijne plaats vertoonde zich een teeder engelenhoofdje met gouden krullen, dat hem boven elke beschrijving vriendelijk toelachte. Hij werd door een aangenaam weemoedig gevoel bevangen: het was hem, als had hij veel verloren en als zoude hij toch alles winnen; - het trok hem als met duizend armen omhoog en hield hem toch weder als met een millioen polypen-armen vast.

Wolfgang greep onwillekeurig naar de plaats van zijn hart, want eene vlijmende smarte had de kleine borst doortrokken. Doch dit duurde slechts een oogenblik. Het engelenhoofdje verdween. Wederom hoorde hij als het geluid van zege-symfoniën - krachtig en steeds krachtiger - jubelend en steeds jubelender, tot dat het geheel wegsmolt in krachtvolle, trotsche accoorden!

(Wordt voortgezet.

Blauwe oogen onder blonde haren zijn als korenbloemen tusschen rijp graan.

Koninklijke Academie van Beeldende Kunsten te Antwerpen.

Op 29 April en volgende dagen had de tentoonstelling plaats der werken uitgevoerd in de afgezonderde werkplaatsen, alsook die der prijskampen der leerlingen der koninklijke Academie.

Van M.E.J. Boks, hebben wij een tafereel en eene teekening, *Paolo en Francisco*, en *In vredestijd*, (carton). Het tafereel is vroeger nog tentoongesteld geweest; wij hebben het toenmaals aangeteekend bl. 171, 1865. De teekening is wat theatraal. Van M.F. de Wilde *Moederliefde.* Eene moeder, op eenen prachtigen stoel gezeten met haar kindje op den schoot, het speeldingen van het kind licht ten gronde; wij hopen dat M. de Wilde voor dit tafereel een liefhebber vinde; van M.C. Ooms, *Opvoeding der Gracchen*, is eene eenvoudige maar zeer wijze samenstelling, de kleur verraadt de leiding zijns meesters; van M.E. Rumfels, *De zwakken beschermd tegen de machtigen door het christendom*, is eigenaardig als samenstelling, doch als kleur wat te veel gekletter, geene harmonie genoeg; *De verloren zoon* is minder goed dan het eerste; van M.F. van Beers, *Agar en Ismaël*, verraadt als kleur den meester onder wiens leiding hij werkt, doch bewijst veel aanleg om een goed schilder te worden; M.G. van Genk, *Christus in den hof van Oliveten*, is veel te veel conventionneel, dat is geene kunst meer en doet ons te veel denken aan dergelijke onderwerpen in kleur gedrukt; het *Portret van M*^{r}. *G.V.G.* kan goed gelijken, maar bevalt ons weinig als behandeling.

M.A. de Biseau, *Gezicht uit Ardennen*, dat nog al waar is, en aanleg verraadt; M.G. de Lathouwer, *Gezicht van het kasteel van M*^{r}. *G.M.V.P.*, is wat veel realism; *Het pachthof*, zeer waar als landschap en bevat zeer goede hoedanigheden, doch de figuren laten veel te wenschen, het jonge meisje vooral; het ware veel beter geene figuren te willen schilderen dan dergelijke. Er is nog een *Gezicht uit den omtrek van*

Antwerpen en twee schetsen, *Morgenschemering* en *Avondschemering.* Het ware, onzes dunkens, veel beter geweest die schetsen maar in het werkhuis te laten en één goed tafereel te zien te geven; één goed stuk is veel beter dan een groot getal die te wenschen laten. M.A. de Pret, *Na het eten:* eene kat, die waarschijnlijk een carnarievogel opgepeuzeld heeft, er liggen nog eenige pluimpjes van; *Het hoenderhof*, is wat hard van kleur; M.L. Netesonne, *Gezicht der Schelde*, *Omtrek van Bath*, heeft wel aanleg om een goed marineschilder te worden. Voor de beeldhouwkunde hebben wij een alderliefst beeldje aangetroffen van M.C. Palinck, *Corinne*, *priesteres der zanggodinnen.* In het vak van kunstnijverheid hebben wij aangetroffen, van M.J. Beekman, *Versiering eener zaal,* als ook stukken van de heeren E. Bulckens en A. Dierckx; van P. Diercxsens, de *Versiering eener eetzaal*, *Plafond en muren.* Hierin zijn goede gedachten, doch wij zien er te veel de hand van den meester in; hier en daar zijn gedeelten die de talentvolle hand van den leeraar M.F. Durlet verraden. Dus: gedeeltelijk oogenverblinding voor het publiek.

Op 6 Mei had de prijsuitdeeling plaats, in tegenwoordigheid der provinciale en gemeenteoverheden, en een talrijk publiek.

Het muziekcorps van het 6e linieregiment speelde bij het openen en het sluiten; M.G. Kempeneêrs gaf lezing van het verslag van het afgeloopene jaar.

M.P. Rombouts, griffier, deed de namen der leerlingen kennen, die zegevierend uit de prijskampen waren gekomen; de primussen werden onder muziek en toejuichingen gekroond.

In de *schilder- en teekenkunst*, hooger orderwijs, werd de prijs van uitmuntendheid behaald door E. Carpentier, geboren te Cuerne. Middelbaar onderwijs, prijs van uitmuntendheid; E. Siberdt, van Antwerpen. - Overgangs-afdeeling: L. Anthonissen, van Santvliet. - Lager onderwijs, eerste afdeeling: E. Joors, van Borgerhout; tweede afdeeling: A. Rodyck, van Antwerpen.

Landschap- en dierenschildering, middelbaar onderwijs, prijs van uitmuntendheid: L. Pulinckx, van Antwerpen. - Lager onderwijs: C. Bosmans, van Aerschot.

Beeldhouwkunde en boetsering, hooger onderwijs, prijs van uitmuntendheid: L. Dupuis, van Lixhe. - Middelbaar onderwijs, eerste afdeeling, prijs van uitmuntendheid: J. van Genk, van Bergen-op-Zoom. - Tweede afdeeling, prijs van uitmuntendheid: P. Schyltjens, van Beersse. - Lager onderwijs, eerste afdeeling: H. Vandergeld, van Elshout. - Tweede afdeeling: F. Joris, van Deurne. - Sieraden, middelbaar onderwijs: F. Joostens, van Antwerpen. - Lager onderwijs, eerste afdeeling: A. de Ridder, van Contich. - Tweede afdeeling: I. Goris, van Herenthals.

Bouwkunde, hooger onderwijs, prijs van uitmuntendheid: L. Bonnet, van Taintegnies. - Middelbaar onderwijs, eerste afdeeling, eerste sectie, prijs van uitmuntendheid, H. Blomme, van Antwerpen; tweede sectie, prijs van uitmuntendheid, E. Wauters, van Antwerpen. - Tweede afdeeling, eerste sectie, prijs van uitmuntendheid: L. Wagemans, van Mortsel; Tweede sectie, prijs van uitmuntendheid: A.P. Struyven, van Mechelen. De jury heeft eene loffelijke melding verleend aan M. Jaak Winders, tweeden in uitmuntendheid. - Lager onderwijs, eerste afdeeling: J. de Bruyn, van Antwerpen; Tweede afdeeling: H. van den Berghe, van Antwerpen.

Scheepsbouwkunde. - De leerlingen dezer klas hebben wezenlijk vooruitgang gemaakt, iets wat zeer veel eer doet aan den leeraar Mr. H. Hertoghe. Hooger onderwijs, onderwerp: *Plan van een schip van 900 ton (samenstelling.*) Aanmoedigingsprijs: M.F. Bochem, van Antwerpen. - Middelbaar onderwijs, onderwerp: *Plan eener brik en uitvoering* (*in 't klein) van het achterdeel dezer:* M.F.

Vinoelst, van Antwerpen. - Lager onderwijs, onderwerp: *Plan van eenen kotter*, *copij*: P. Forceville, van Antwerpen.

In eene handelsstad als Antwerpen verdient zulk onderwijs alle mogelijke aanmoedigingen.

Kunsten toegepast op de nijverheid, hooger onderwijs, prijs van uitmuntendheid: G. van Hoorde, van Antwerpen. - Middelbaar onderwijs, prijs van uitmuntendheid: B. vanden Branden, van Antwerpen.

Sieraden, middelbaar onderwijs, *teekening naar het pleister*: P. Maillard, van Antwerpen. - Lager onderwijs: G. Pauwels;

Sieraden in omtrek, eerste sectie: F. Buyens, van Turnhout; tweede sectie: H. Krekel, van Antwerpen.

Koper- en metaalsnede. - De tijd benoodigd tot het uitvoeren eener plaat liet niet toe prijskampen te openen.

Hebben tentoongesteld: hooger onderwijs: M. Vermeiren, van Antwerpen. - Lager onderwijs: E. Joors, van Borgerhout; H. van der Borcht, van Antwerpen.

> Niet de reuk, hoe ze ons verkwikken mag, niet de stoffelijke inhoud, die ons de vrucht te genieten geeft, ook niet de meetkundige vorm der bladeren is het, wat de bloem schoon doet zijn, maar de volheid van leven, die zich in voldingenden vorm uit, de harmonie der aangewassen krachten, die voor 't bloeien nog wordend en bij 't verwelken reeds afgenomen zijn.
> Dr J. VAN VLOTEN.

Het nieuwe eiland in den Griekschen Archipel.

In het zuiden van den Griekschen Archipel, nabij het eiland Santorinus, is uit de golven een nieuw eiland opgerezen. Den 29^{n} Januari ll. begon de zee, daar ter plaatse, eensklaps te koken, werd rood en bedekte zich vervolgens met schuim. Kort daarop, rezen ellenhooge vuurkolommen uit het water en gudste naar alle kanten heen eenen geweldigen solferregen. Toen dit vreemde tempeest bedaard was, bemerkte men dat op de plek waar het met de meeste hevigheid had gewoed, een eiland uit de zee was opgerezen. De grond van dat nieuwe land, althans wat de bovenkorst betreft, bestaaat geheel uit puimsteen, zoodat het, althans voor zeer langen tijd, wel geheel onvruchtbaar zal zijn. Misschien ook dat het nieuwe land weêr betrekkelijk spoedig naar den bodem der zee zal terugzinken.

Sommigen onzer lezers, zullen misschien vruchteloos de oplossing zoeken van het natuurwonder waardoor dit eiland voortgebracht werd. Hun ten gevalle, zullen wij het in twee woorden verklaren.

De wetenschap heeft sedert lang bewezen, dat de aardbol waarop wij leven, oorspronkelijk eene kokende, vloeibare massa geweest is. Door verschillende oorzaken zijn de bovenste lagen dezer massa afgekoeld en tot stollen gekomen, zoodat allengs de harde, vaste korst ontstond die wij land, grond, aarde noemen en onze wereldbol voor bewoning geschikt en tot het voortbrengen van boomen en gewassen vatbaar werd.

Het middenpunt van den aardbol is echter nog steeds in zijnen eersten kokenden, gloeienden en vloeibaren staat, zoodat wij en al de aardbewoners, in den vollen zin des woords, op eenen vreeselijken vuuroven leven. De harde korst, in vergelijking met de grootte van den aardbol, wiens middellijn 12,000 kilometers bedraagt; de harde, afgekoelde korst is zoo dik niet als men dat wel zou geneigd zijn, zonder onderzoek, te gelooven.

Indien wij veertig kilometers diep graafden, zouden wij reeds den vreeselijken, onvergelijkbaren vuurhaard, die wezenlijke hel welke in 't middenpunt der aarde brandt, bereiken.

Reeds op eene diepte van 3 kilometers is het, onder den grond, zoo heet, dat het water er kookt.

Op 20 kilometers diepte krijgt men eene hitte van 636 graden.

En in 't middenpunt der aarde, ter diepte van 6366 kilometers, zou de hitte tot den fabelachtigen stand van 200,000 graden klimmen, zegge *twee-honderd-duizend* graden!

Men begrijpt dat het ijselijk forneis welk sedert het begin der tijden 's aardrijks ingewanden blakert, gasdampen moet uitwasemen die zich eenen uitweg naar boven moeten zoeken. Vandaar de vuurspuwende bergen, de vulkanen, de heet-water-bronnen enz. Vandaar ook de opwerping van het nieuwe eiland in den Griekschen Archipel. Daar waar dit eiland is ontstaan, heeft het onderaardsche vuur den bodem der zee doorgebroken, en zóó hevig was zijn gloed, dat al het water der zee dat in het geopende gat stroomde, aanvankelijk de vlammen niet kon blusschen! Zóó geweldig was de hitte van dien uitbrekenden vuurhaard, dat het water der zee er door aan 't koken gebracht werd, en de vlammen en de gloeiende solfer van uit de diepte der wateren tot boven dezer oppervlakte zich eenen weg baanden!

Bestonden de vuurspuwende bergen niet, zoo zoude men voorzeker meer van dergelijke gebeurtenissen hooren. Europa telt 7, Afrika 8, Amerika 37 en Azië 23 bekende vulkanen.

Op eenigen afstand van de stad Torre-del-Greco, in Sicilië, bestaat een schiereiland dat in het jaar 1794 door de toen voorgevallene uitbarsting van den Vesuvius werd gevormd.

In eene beschrijving van de uitbarsting des bergs, van den verdienstelijken natuurkundige G.K. Timmer, vinden wij het feit aangestipt in de bewoordingen welke men hieronder zal aantreffen:

‘Door eene uitbarsting van den Vesuvius, in het jaar 1779, was de krater van dezen berg voor een groot gedeelte verstopt, zoodat alle kleine uitbarstingen, waardoor de berg zich van tijd tot tijd ontlastte, bijna geheel ophielden. Gedurende 15 jaar, tot in 1794, was de berg, als ware het, in rust; zelfs waren de kolommen rook, die anders boven denzelve zweefden, geheel verdwenen. Deze schijnbare kalmte en gunstige gesteldheid veranderde echter spoedig in de ontzettendste tooneelen. Eenige dagen voor de uitbarsting zag men dikke wolken zich boven den berg samenpakken, de bronnen verdroogen en op sommige plaatsen tusschen den krater en de stad Torre-del-Greco rook uit den grond opstijgen, terwijl men tevens nu en dan lichte schuddingen bemerkte. De inwoners der stad sloegen echter op deze verschijnselen weinig acht, omdat dezelve in die streken niet zeldzaam zijn. Doch in den nacht van den 10^{n} op den 11^{n} Juni, ontwaarde men eenen hevigen schok, waardoor zelfs de klokken van het sterke koninklijk paleis te Caserta aensloegen. Eenen dergelijken schok, hoewel minder sterk dan de vorige, gevoelde men den 15^{n} Juni, en deze werd gevolgd door eene geweldige uitbarsting van den Vesuvius. Vuurkolommen van verschillende grootte en gedaante volgden elkander op, terwijl de gloeiende lavastroom uit de zijden des bergs nederdaalde. Dit alles ging vergezeld van een verschrikkelijk geluid, hetwelk den sterksten donder in hevigheid overtrof. De aarde beefde; de huizen waggelden op hunne

grondvesten, terwijl het onophoudelijk aanslaan der klokken den angst der ingezetenen ten top dreef. - Tot dusverre was de krater zelf nog werkeloos gebleven; eerst den volgenden dag begon deze zijnen vernielenden inhoud uit te braken. Verschillende stroomen van lava vloeiden naar beneden, waarvan de eene een geheel bosch verbrandde, en de andere zijne richting nam naar de stad Torre-del-Greco, die gedeeltelijk door denzelve verwoest werd; waarop hij zich in de zee ontlastte en aldaar een schiereiland vormde van 1204 voet breedte op 600 voet lengte, hetwelk 12 voet boven de oppervlakte der zee uitstak. Men berekent, dat de hoeveelheid lava die in de zee gestort was, omtrent 18 millioen kubieke voeten bedroeg... Twee dagen na deze uitbarsting vond een Engelsch zeekapitein, op 300 voet afstands van de plaats, waar de lava in zee gevallen was, het water zoo heet, dat het pek in de naden van zijne boot begon te smelten.'

Uit Athene wordt van 14 April laatstleden gemeld dat er te Santorinus eene nieuwe vulkanische uitbarsting heeft plaats gehad, ten gevolge waarvan een nieuw rotseneiland ontstaan is.

Labor, de pianist des Konings van Hannover.

Deze pianist, welke in de maand Maart laatstleden zich te Parijs ophield, is blind; de Koning, zijn meester, is het ook en deze twee blinden troosten malkaêr, de eene door het uitvoeren, de andere door het aanhooren van uitmuntende muziek. Labor is blind geboren, hij heeft nooit zijne piano anders gezien dan... met de handen. Van muziek heeft hij niet het minste gedacht, hij bezit er niet het geringste element van. Hoe zou hij er iets van weten, de arme man, vermits hij nooit eene noot gezien heeft? Het is door eene buitengewone ingeborenheid, door eene overgroote geschiktheid en eene gansch uitzonderlijke organisatie dat hij er toe geraakt is te worden wat hij is: een overheerlijke pianist, een virtuoos van zeldzame kracht, kortom een blinde Liszt. Ziehier hoe hij zijne eerste stukken aanleerde. Zijne voortreffelijk in de muziek ervarene zuster, zette zich aan de piano; hij zat bij haar, de ziel geheel opgesloten in de ooren; hij luisterde: zij speelde een, twee maal een stuk en de blinde onthield het. Dan nam hij plaats aan het klavier en herspeelde wat zijne zuster had uitgevoerd. Wanneer zijne zuster eenmaal gespeeld had, kende hij het stuk; twee maal, dan was hij zeker van zich zelven, maar drie maal.... dan miste hij nooit. Eene *fuga* of een *contra-punt* moest hij nooit meer dan driemaal hooren. Dit was het hoogste getal zijner studiën. Zijn wonderlijk geheugen miste nooit. Labor heeft het grootste repertorium, welk ooit kunstenaar gehad heeft. Hij componeert daarbij zelf en zijne werken, zegt men, zijn zeer merkwaardig.

De koning van Hannover heeft eene groote vriendschap voor dien verdienstelijken kunstenaar, door dezelfde kwaal als hij geteisterd; zijn pianist is zijn gunsteling.

> Indien de armoede de moeder der misdrijven is, zoo is gebrek aan verstand er de vader van.

Kronijk.

Antwerpen. - Het aloude St.-Nicolaas-kapelleken, Lange-Nieuwstraat, dat sedert langen tijd niet meer gebezigd werd, gaat, naar het schijnt, heropend worden ten dienste der roomsch-katholieke Duitsche landverhuizers.

- Den 6^{n} Mei was in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* eene verdienstelijke schilderij van M.J. van Moerenhout: *Borgerhout geplunderd en verbrand door de troepen van Marten van Rossem* (1542) tentoongesteld.

Brussel. - De koning heeft 500 loten genomen in de tentoonstelling der waterverfschilders, schilderijen aangekocht van Billoin, Clays, Huberti, Lauters enz., en bestellingen gedaan aan Simonau en Francis.

- Fraikin arbeidt aan een borstbeeld der koningin.

- De maatschappij de *Wijngaard* schrijft eenen prijskamp uit, voor: *a* een drama in een of twee bedrijven, prijs fr. 200 en een eerepenning; *b* een tooneelspel van gelijken omvang; zelfde prijs als voor 't drama. Het onderwerp moet strooken met eigen landaard en eigene zeden. Voor het nabeste in ieder der beide vakken zal eene som van 100 fr. en een zilveren eermetaal worden gegeven. De stukken, zonder naambriefje maar met eene kenspreuk vrachtvrij inzenden vóòr 1 Augusti 1866, aan den bestuurraad der maatschappij de *Wijngaard*, Groote Markt, n^{r} 19, te Brussel.

Gent. - Bij den uitgever Willem Rogghé is verschenen: *Verslag over de werkzaamheden van het Willems-Fonds gedurende het bestuurjaar 1865*, *en handelingen der Algemeene vergadering van 25 Maart 1866.*

Het nieuw bestuur van het *Willems-Fonds* is samengesteld als volgt: de heeren F. Rens, voorzitter; E. de Clercq, advocaat, secretaris-schatbewaarder; J. Morel, student, secretaris der volksbibliotheek; J. de Vigne, student, secretaris van den volksalmanak; O. de Kerchove, advocaat, bibliothekaris van 't bestuur; leden: L. van Aelbroeck, advocaat, W. Knibbeler, leeraar bij het Atheneum, F.-A. Boone, letterkundige, J. Vuylsteke, advocaat, P. Geiregat, letterkundige, en G.-D. Minnaert, hoofdonderwijzer.

Varia.

Christiaan, lijkkoetsier van den koning van Pruisen, Frederik den Grooten, viel in ongenade en werd naar de vesting Spandau gebracht. Toen de koning hem daar later aantrof, terwijl hij bezig was eene kar met mest te rijden, vroeg hij hem: ‘wel, Christiaan, hoe gaat het?’ - ‘O,’ was het antwoord, ‘het is mij thans hetzelfde of ik mest rijd of uwe majesteit.’ - ‘Christiaan, gij zijt vrij,’ was het antwoord.

Sterfgevallen.

De heer Ch. Enselen, van wie, eenige jaren geleden, in den koninklijken schouwburg van Antwerpen prachtige gezichten uit Italië en het noorden van Europa tentoongesteld waren, is te Rijssel, op 17 April, in 74-jarigen ouderdom overleden.

De graflegging van Christus, tafereel van Antoon van Dyck.

Antoon van Dyck heeft inzonderheid naam en roem verworven door het portret. Dat de vorsten, die op zijnen tijd regeerden, hem aan elkaâr benijdden, was wel degelijk omdat hij, met zijne heerlijke Vlaamsche kleuren, hen zoo juist gelijkend op het doek wist te tooveren. Van Dyck herschepte niet enkel het evenbeeld der uiterlijke vormen van den persoon die hij tot model had; de ziel, de inborst, gansch het karakter wist hij op te lossen, in de houding, de gelaatstrekken en de oogen zijner portretten. Geen voorganger, geen tijdgenoot, zelfs zijn meester, Rubens, kon hem in het afbeelden van den mensch niet evenaren.

Zijne eerste voortbrengselen in dit vak hadden hem reeds wereldberoemd gemaakt. Door van Dyck gemaald worden was de onsterflijkheid. Van daar de titels en de schatten, welke onzen stadgenoot aan de grootste hoven van Europa werden aangeboden.

Was van Dyck zoo groot een meester in het portret, voor de historieschildering scheen hem nogtans gloed en inbeeldingskracht te ontbreken, om Rubens, Jordaens en andere zijner vermaarde tijdgenooten waardig ter zijde te komen.

Doch al verbaasde hij niet in opvatting en samenstelling, hij bleef toch bij het malen van een geschiedkundig feit, even als in het portret, de fijne en gevoelvolle vertolker van de gewaarwordingen van het menschelijk hart. In de plaat die wij hier mededeelen kan men daarover bijzonder goed oordeelen.

Als vinding en groepering is dit tafereel, voor eene historische schepping der XVIIe eeuw, zeer sober. Niettemin moet men het, bij nauwkeurig beschouwen, hoogschatten, daar het tot de ziel spreekt en het u, in de gevoelens der persoonen die het voorstelt, gansch doet deelen. Christus, onder al den mogelijken smaad en folteringen bezweken, licht daar gansch naakt ten gronde uitgestrekt. Met het doorwonde hoofd rust hij tegen den benauwden boezem zijner weenende moeder. Al het wee, al het zielelijden dier liefderijke vrouw, die haren eenigen zoon heeft zien martelen en bezwijken, licht te lezen in de sombere plooien van haar doodsbleek gelaat en in hare betraande blikken, die zij in stomme smart ten hemel richt. Treffender en meer waard kon het moederwee niet worden weêrgegeven. Dit figuur alleen maakt van dit tafereel een meesterstuk. De andere figuren insgelijks op levensgrootte, zijn ook van minder

waarde, zonder daarom het tafereel van zijne schoonheid te doen verliezen. De heilige Joannes zit geknield bij zijnen Zaligmaker en toont dezes doornagelde linkerhand, aan twee engelen die met rouwfloers behangen den hemel schijnen verlaten te hebben, om hier met den jongen evangelist het lijden en de dood van Christus te komen beweenen. Verders bestaat de schilderij links uit eenen naakte rotsklomp, den ingang van het graf waar men het lijk verbergen zal, en midden op den achtergrond uit zware wolken, wier vale kleur in overeenstemming is met de uitdrukking der personen die de groep uitmaken.

Destijds werd dit tafereel geschonken, aan de Minderbroeders

van Antwerpen, door Cesar Alexander Scaglia, abt van Staffarde, die hen insgelijks begiftigde met het marmeren altaar der kapel die in hunne kerk aan O.-L.-Vrouw-der-zeven-Weeën was toegewijd.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM breken somtijds, onder het drinken, de platte glazen en de met wis of teen omvlochtene fleschjes, waarvan de reizigers zich bedienen en die ook veldfleschen genoemd worden?

OMDAT men al drinkende de binnenlucht inademt, welke aan de persing des dampkrings tegenstand bood, en daardoor eene *ledige ruimte* doet ontstaan; de buitenlucht, alsdan vrijelijk op de beide platte zijden wegende, veroorzaakt eene verzwaarde drukking waartegen zij niet bestand zijn, en de flesch springt.

Wolfgang Amedeus Mozart.
Eenige bladzijden uit de jeugd van den grooten componist.
(*Vierde en laatste vervolg.*)

De keizerlijke hofkapel zweeg... en Wolfgang ontwaakte als uit een droom.

Hij voelde naar zijn voorhoofd, als zocht hij naar zich zelven, want de omgeving en zijne eigen kleeding brachten hem voor den oogenblik nog meer in verwarring. Eerst van lieverlede kwam de knaap weder tot zich zelven en herinnerde hij zich waar hij was, en dat hij zoo even een heerlijke muziek had gehoord, gelijk nog nooit in zijn leven!

Eensklaps hoorde hij eene bekende, welluidende stem zijn naam uitspreken. Verbaasd zag hij op: het was de keizerin, die hem riep en hem wenkte, naar haar toe te komen. Allen stonden verbaasd; - maar Wolfgang, die thans weder geheel tot zich zelven was gekomen, was niet in het minst verlegen en even vrijmoedig als ware hij bij zich te huis. In zijn aartshertogelijk gewaad gelijk een kleine prins uitziende, besteeg hij als ware hij inderdaad een prins, met een verbazend gevoel van eigenwaarde, de trappen, en bleef toen, eene buiging voor de keizerin en den keizer makende, op eenige schreden afstands van beiden staan.

Maar de keizerin zeide glimlachend:

‘Hoe goed staat dit schelmpje die kleedij, en hoe cavalier-achtig zijn zijne buigingen!’

‘Majesteit!’ hernam Wolfgang onverschrokken en met eene allerkoddigste uitdrukking, ‘dit alles heb ik van den baron von Stauffen afgezien.’

Maria Theresia moest thans hare damasten serviet voor den mond houden, ten einde niet luide te lachen; want zij zag in der daad den baron, zoo als hij reilde en zeilde, in miniatuur voor zich.

‘Pas op, dat hij het niet hoort!’ zeide de keizerin, schertsend met den vinger dreigende, ‘anders laat hij u den een of anderen keer in het hofrijtuig het onderste boven werpen.’

‘Toch niet, majesteit!’ hernam de kleine.

‘En waarom niet?’ vroeg de keizerin.

‘Omdat hem bij het omslaan zijn reukfleschje zou kunnen breken!’ zeide Wolfgang.

‘Alle drommels!’ riep nu de keizerin op vrolijken toon, ‘die heeft me een mondje!’ en terwijl zij hem wenkte, om nader te komen, voegde zij er bij:

‘Wij moeten het dicht stoppen!’

Dit zeggende, trok zij Wolfgang naar zich toe en gaf hem eenige lekkere hapjes van haar bord.

Wolfgang deed het hem aangebodene eer aan, doch zijne blikken zochten iets, wat zij niet vonden, namelijk het bewuste fraaie krulhoofdje van Maria Antoinette. Daar zij nog te jong was, kon zij aan het gala-dîner nog geen deel nemen.

Toen de keizerin hem dus zeide, dat zij hem na het dîner in hare vertrekken verwachtte om te spelen, vroeg hij geheel naïef, of de kleine keizerlijke hoogheid met het blonde krulhoofdje er dan ook bij zoude zijn?

Maria Theresia beloofde het hem glimlachende, waarop de kleine cavalier naer zijne plaats terugkeerde.

Kort daarna stonden hunne majesteiten onder luid trompetgeschal op; het diner was ten einde; nog eens groette het keizerpaar, en verwijderde zich op dezelfde wijze als het was binnengekomen, door de familie en den grooten stoet gevolgd. Vader Mozart echter en de kinderen begaven zich naar de voorvertrekken der keizerin.

Intusschen behoefden zij hier niet lang te wachten. Maria Theresia, met haer toilet bezig, liet hen met hare eigen kinderen in de toiletkamers komen, en terwijl de kameniers haar uit- en aankleedden, speelden Wolfgang en Nannerl afwisselend of te zamen op de keurige piano, die zich daar bevond.

Maar hoe speelde de kleine Mozart?! vooral thans, nu hij de piano alleen beheerschte. Zijn geheele muzikalische droom van voorheen zweefde thans voor zijne ziel, en uitte zich in wat hij thans ten beste gaf. Ach! het lieve krulhoofdje toch stond thans naast hem, en wel niet als een beeld der phantaisie, maar als bekoorlijke werkelijkheid. Wat echter het best van alles was - het beeld verdween ook niet; - ja! - toen de kinderen het spel geëindigd hadden en de keizerin zich mel Nannerl en den vader onderhield, leidden de twee aartshertoginnen Elisabeth en Maria Antoinette den kleinen cavalier in de zalen rond, ten einde hem al het heerlijke, dat daar verzameld was, te toonen.

Er was voorzeker veel te zien, en toch zag de kleine Wolfgang slechts één ding.... behoeven wij te zeggen wat? hij wijdde er maar al te zeer zijne opmerkzaamheid aan, en dacht niet aan hetgeen, waaraan toch ieder, die zich aan het hof beweegt, behoort te denken.... dat hij zich namelijk op een hoogst gladden en glibberigen bodem bevindt.

Hij dacht, zoo als reeds gezegd, daaraan niet, en van daar dan ook, dat hij eensklaps op den spiegelgladden vloer uitgleed en nederviel.

De toestand was al zeer komisch, zoodat de aartshertogin Elisabeth achter haar batisten zakdoekje moest lachen. Het

kleine krulhoofdje echter, Maria Antoinette, verschrikte en hielp den kleinen ‘verongelukten’ cavalier vriendelijk weder op de been.

Daarvoor echter zag Wolfgang haar met zijne groote, fraaie oogen ook dankbaar aan en zeide:

‘Gij zijt goed, ik zal u trouwen!’

Dit scheen Maria Antoinette intusschen in het geheel niet te mishagen.

‘Wacht!’ riep zij kinderlijk, ‘ik zal majesteit moeder vragen!’

En terwijl zij naar deze heen trippelde, deelde zij der keizerin geheel plichtmatig het huwelijksvoorstel van haren cavalier mede.

De onder-kapelmeester dacht in den grond te zinken en wilde de voorbeeldelooze vermetelheid van zijn zoon verontschuldigen; doch Maria Theresia glimlachte en gaf bevel, Wolfgang bij zich te laten komen.

‘Laat ons hem vragen’, zeide zij op den toon der goedhartigheid, ‘wat hem tot dit, voor onze dochter zoo vleiend besluit heeft bewogen?’

Wolfgang snelde dadelijk naar de keizerin en toen deze nu zeide:

‘Gij wilt Maria Antoinette huwen? Waarom?’ - antwoordde hij met een blik van kinderlijke openhartigheid en naïeveteit:

‘Uit dankbaarheid! Zij betoonde zich, toen ik viel, goed jegens mij en tilde mij op, terwijl hare zuster zich niet om mij bekreunde[(1)].’

‘Dat is lief van u!’ hernam de keizerin vrolijk, ‘de mensch moet steeds dankbaar zijn. Wij zullen de zaak eens in overweging nemen!’

O, gij gelukkig klein mensch, wiens jeugdig leven reeds door de poëzie wordt doortinteld - welk een nacht volgde op dezen dag! - Rozenkleurige onschuldige droomen omspelen u en tooveren u een paradijs voor de ziel, gelijk gij het later in het leven dikwijls in een wakenden droom zaagt; - gelijk gij het schilderdet met die hemelsche melodiën, die ons thans, als zij ons oor treffen, het paradijs ontsluiten.

> Denk vrij en zeg wat gij denkt.
> PYTHAGORAS.

Lijkkrans aan mijn zoontje Hendrik.

‘Ach! wat is hier toch het leven
In 't ondermaansche ballingoord?
Een onophoudend zwoegen, streven,
Waar alles, wat ons komt omgeven,
Ons naar een beter welzijn spoort.’

Zoo sprak ik, toen, mijn lieflijk kindje,
Een bloeiend knaapje, lag geveld.
Mijn zacht, aanminlijk, blozend vrindje
Was even, als het zefierwindje,
Naar hooger sferen heengesneld.

Wat storm had het zoo plots gebogen,
Maar pas in 't levenspad getreên?
Waarom moest het zoo vroeg verdroogen?
Het was de wil van 't Alvermogen,

(1) Geschiedkundig.

Hij sprak - en 't zieleken moest heen!

De goede en machtige Albehoeder
Schonk me u; o zaalge vadervreugd!
Gij waart het sprekend beeld van moeder;
Zij minde u teêr; wie was er goeder?
Wie vond in u meer hartsgeneucht?

Gij groeide en bloeide als 't lenteroosje,
Bij koesterende zonneschijn;
Uw aangezichtje droeg een bloosje,
(Helaas! 't was slechts een korte poosje)
En trotsch zeî moeder: ‘gij zijt 't mijn!’

Maar, een Engel, uit den Hoogen,
Had die woorden afgehoord.
En hij kwam op aard' gevlogen
Naar der menschen ballingoord:
‘Moeder, neen, gij moogt niet bogen,
Sprak die Engel uit den Hoogen,
Ik, ga met uw zoontje voort.

In het koor der Cherubijnen
Is een plaats voor hem bewaard,
Engel, kom, verlaat deze aard
Om in 't hemelhof te schijnen
Als een heldre diamant...’
En, het kindjen, onverschillig,
Gaf, deemoedig en gewillig,
Aan den cherubijn de hand.

En die hechtte aan zijn schouders
Vleugeltjes zoo rein als blank,
En hij vloog er meê naar boven,
Bij het eeuwig vreugdgezang.
Al de zaalgen kwamen nader
En het klonk er duizendmaal:
‘Welkom! welkom! jeugdige Engel,
Welkom! in dees gloriezaal.

Want gij kendet nog geen snoodheid,
Gij waart schuldeloos en rein,
En geen zonden of geen boosheid
Schuilde er in uw vlekloos brein.
Welkom! welkom! wil omzweven
In het glansend hemelhof;
Hef met ons de jubelzangen:
Lof aan God! aan God zij lof!!’

KAREL DEWAELE.

Sinay, 1865.

Kijkjes in het natuurleven.
III.
De egel.

Uit de vlierstruiken, ginder beneden aan de bron schallen de klaagtoonen des eenzamen nachtegaals en van den prachtig door de avondzon roodgeverwden hemel, trillen ontelbare leeuwerikzangen

Terwijl ginder de laatste zonnestralen het landschap met gouden omslag sieren, stijgen aan den bedekten boschkant de schaduwen altoos hooger, en omhullen ons en alles rond ons heen in hun somber grauw.

Ust, ust! daar sluipt een haasje uit het struikboschje, maakt voorzichtig eenen drolligen bokkensprong, gloert bedachtzaam om zich rond, en trippelt dan welgemoed naar het naaste klaverveld. Ziep, pix, pix! daar huppelt als van onder onze voeten een roodkeeltje weg, en groet ons aanhoudend met zijne fraaiste buigingen, terwijl een wakker meesje hier en daar fladderend een lustig: ski, ski, - hé hé hé, uitgalmt.

Terwijl wij, bij dit aanlokkend schouwspel als verzonken roeren sprakeloos daar staan, bemerken wij niet dat er zich op aarde, dicht neven ons, een tafereeltje voorbereidt van afwisselend leven. Door den vochtigen dauw aangelokt die begint te vallen, booren dikke vette aardwormen tot boven den grond - juist om tot welkom gastmaal te dienen voor eenen sterken kikvorsch, die zich aan hen dapper te goed doet. Doch gansch in zijne bezigheid verdiept, heeft de arme kerel nietgezien dat de dood hem bedreigt en plotselings heeft hem eene struische adder vastgepakt. Zij zoekt hem te overweldigen en niettegenstaande zijne hardnekkige verdediging, waar in zijne springbeenen hem het nuttigst zijn, is de arme jongen onwederroepelijk verloren... Juist willen wij bij ijlen om met eenige stokslagen aan 't gevecht een einde te stellen, doch daar nadert reeds een ander ‘derde man,’ een ander kampslechter en wij blijven rustig staan om het verdere verloop des schouwspels na te zien, dat de natuur ons hier geeft.

Eene sombere, ja afstootende gestalte komt, zonder gerucht te maken, eensklaps bijgerend, en met eenen ruk heeft zij de adder vast. Wij erkennen nu in den koenen aanvaller eenen egel. De adder laat den kikvorsch dadelijk los, zoekt haren aanrander

eene wond te steken en hem, zoo mogelijk, door haar gift te dooden. Maar vergeefsch zijn hare pogingen en wanneer zij zelfs den egel in den snuit bijt, maakt dit op hem geen verder uitwerksel. Op korten tijd heeft hij ze gedood en zet zich vol van genoegen, om haar optevreten met kop en gifttanden en al.

De kikvorsch is intusschen, zoo snel zijne wonden het hem toelaten, weg gehuppeld en onder een groot vochtig weegbreeblad gekropen, waar hij over dit lotgeval ernstig schijnt na te denken.

Terwijl hij nu zich bij het feestmaal zoo te goed doet, daagt er voor den egel ook een dreigend gevaar, doch hij is ook een voorzichtige en sluwe gast. Nog voor de bijgeslopen vos hem met eenen machtigen sprong aangrijpen kan, heeft hij zich reeds als in eenen bol samengetrokken en, onder zijnen pantser, trotseert hij nu al de listen des bloeddorstigen moordenaars. Schuimbekkend om zijne teleurstelling, snuffelt nu meester reineken den stekelige over en weêr en zoekt ergens een plaatsje om hem aan 't lijf te komen. Te vergeefs. Eindelijk geeft hij den moed op, maar ten minste neemt hij de adder mede als buit.

De egel licht nog lang, lang, roerloos daar, en hij weet ook waarlijk waarom hij het doet, want reineken heeft zich onder eenen dikken struik gelegd, waar hij de adder opeet, wijl hij daar by onophoudend den egel in oog houdt. Eindelijk keert de wind een weinig; reineken krijgt als een voorgevoel dat er menschen in de nabijheid moeten zijn en draaft stillekens weg. Zoo ongeloofelijk fijnen neus de vos heeft, zoo buitengewoon scherp gehoor heeft de egel. Hij heeft den tred, hoe eindig zacht ook, van zijnen optrekkenden vijand gehoord en komt nu dan ook omzichtig te voorschijn.

Droevig over het verlies zijns lekkeren buits, zoekt hij snuffelend rond en de arme knoeier, de vorsch, moet hem, hoe hij zich er ook tegen verwere, vooreerst en al tot vergoeding dienen. Dan zoekt hij rond om, met alle vlijt, de slekken, de groote aardwormen, meikevers, en rupsen, op den grond en op de lage struiken. Ook de slekken met vast geslotene huisjes moeten in zijne maag; hij bijt de schalen stuk dat ze kraken. Zoo dwaalt hij stilletjes en zonder gerucht te maken; rechts en links speurt hij rond en niets, niet de geringste kever, niet eene kleine rups, geene nog zoo nietige larve ontsnapt aan zijnen snuffelenden neus.

Doch, halt, plotselings blijft hij staan, als vastgeworteld; dan rekt hij zich bijna onmerkelijk uit, buigt een weinig voorover - en hap! heeft hij eene groote muis gevangen. Dat is nu een braadje voor den snoeperigen knaap, ha, dat smaakt hem, veel kostelijker dan aan den bedorven mensch de beste pasteien. En nu is hij als ter dezer plaatse gebonden. Men zou gelooven dat door het noodgeschrei der gevangene de andere muizen allen op hunne hoede zijn geroepen en verdwenen zijn; maar, neen, welhaast beweegt zich alles weder, en vriend egel grijpt met eene geschiktheid, die wij den wonderbaren diere niet zouden toegedacht hebben, zijne vijf, zes muizen de eene achter de andere weg.

Nadat hij daar nog eenen ruimen tijd rond gegluurd heeft, trippelt hij stil tevreden huiswaarts. Doch de zonderlinge kerel heeft nog eenen arbeid af te doen, voor hij zich ter rust begeven kunne. Hij trekt recht weg op eenen grooten hoop droog gebladerte af, wentelt zich duchtig in de bladeren rond, tot er eene geheele lading van op zijne stekels geregen is en hij geheel op eenen zwaar geladenen vrachtwagen gelijkt. Met dezen last die voor hem waarlijk niet gering is trekt hij nu langzaam naar huis, schudt dan

het gebladerte af en maakt zich in eene platte holte, die hij half onder eenen ouden hofmuur heeft uitgegraven, een aangenaam leger. In dit leger kunnen wij, in de maanden Juli en Augustus. vier tot acht jongen vinden die, reeds van hunne geboorte af, kleine maar harde stekels hebben.

De egel doet veellicht eenige schade, daar hij ietwat fruit eet en hier en daar eenen vogelennest vernielt. Echter kan hij het fruit niet dan op den grond vinden liggen, vermits hij niet klaferen kan, en wijd uit, liever en oneindig menigvuldiger dan vogelnesten, zoekt en verdelgt hij muizen met hunne jongen en daarbij nog elk schadelijk gespan.

Hij is in der waarheid een zeer nuttig dier; daarom hoop ik dat de lezer den armen en zoo dikwils alleen uit moedwil en om zijn wonderlijk voorkomen, vervolgenden egel, zijne geheele gunst zal schenken en hem ten meeste mogelijk zal beschermen.

Best kan dit alleszins gebeuren, zoo men hier en daar aan de grenzen van het buitengoed dichte, doornige struikboschjes aanlegt, en daarin, half onder den grond, kaskens graaft, die langs eenen kant open en zoo wat anderhalven voet groot zijn. Op deze plaatsen verzamelen zij zich dan, gelijk nuttige vogelen, van de meest verschillende soorten, bijzonder wanneer er ook eenige sterke boomen in het boschje staan en men hier en daar nestkaskens opricht. De egels komen daar dan van zelven. Natuurlijk moet men dan ook zorgvuldig waken dat geene vossen of honden de egelnesten vernietigen en den jongen dooden, en dat geene katten de vogelen vangen.

Het in het oog vallende nut dat de bescherming dezer dieren belooft, zal reeds op korten tijd te zien zijn. Voor eigenaars van groote tuinen is het behoud der egels ook zeer aan te raden, daar zij gewoonlijk geene noemenswaardige schade verrichten, geene planten vernielen noch vreten, maar alleen schadelijke dieren.

K. Russ.

> Eene beuzeling vertroost ons, omdat eene beuzeling ons bedroeft.
> Blaise Pascal.

Jan Stradan.

In 1536 te Brugge geboren, ging Stradan in zijne jonkheid naar Italië en vestigde er zich. Het is te Florencië, dat hij zijn leven doorbracht. Vasari, aan wien hij raadgevingen verschuldigd was, nam hem als deelnemer in zijne belangrijkste werken. Stradan voerde frescos uit in het paleis van Cosmas van Medicis, en vervaardigde de kartons voor meest al de tapijtschilderingen, die de vertrekken van den groothertog versierden. Hij schilderde ook nog groote samenstellingen voor verscheidene kerken van Florencië en Toskanen, en voor bijzonderen kleine schilderijen, die de liefhebbers van dien tijd elkander betwistten.

Stradan teekende ook voor de Antwerpsche plaatsnijders. De platen, naar zijne teekeningen gemaakt door Sadeler, Galle, Golzius, Collaert en Wierix vormen eene aanmerkelijke reeks prenten, die onderwerpen van alle slach voorstellen. Hij was een der leeraars van de Academie van Florencië, gesticht door Cosmas van Medicis, en volgens de plannen van Vasari heropgericht. Stradan is te Florencië overleden, door de Medicissen met gunsten overladen, en vereerd door de kunstoefenaren der

groote school, die Michel-Angelo aan de wereld gaf. Echter was hij geen Italiaan geworden. Hij bleef Vlaming langs verschillende zijden van zijn talent, en door zijne betrekkingen met de Antwerpsche plaatsnijders.

Wie heeft Amerika ontdekt?

Onder andere vragen van geschiedkundigen aard, welke voorkomen in het programma der *Academie van oudheidkunde*, om gesteld en besproken te worden op het congres, dat den 12^{n} Augustus 1866 te Antwerpen zal plaats hebben, bemerken wij de volgende:

'3. - Is het zeker, dat Amerika is ontdekt geworden door de bevolking van het noorden van Europa, voor den tocht van Christoffel Colombus?'

Die vraag is zeer belangrijk.

Christoffel Colombus schijnt inderdaad niet de eerste ontdekker der Nieuwe-Wereld te zijn geweest.

De Chinesche geschiedenis bevat de beschrijving van eene onzaggelijke landstreek, 20,000 lé (Chinesche maat, omstreeks 9000 mijlen) van Japan aan de oostelijke zijde van den Oceaan. Deze beschrijving is op Californië en Mexiko toepasselijk. De geschiedschrijvers noemen het Filsang, en deelen mede, dat verscheidene priesters van Boudha er in het jaar 459 heentogen. De beschrijving van het land komt overeen met die der Spanjaarden tijdens de ontdekking van Mexiko.

Indien men de Chinesche geschiedenis en die der verovering van Mexiko nader vergelijkt, wordt men getroffen over de onderscheidene punten van overeenkomst ten opzichte van de behandeling der misdadigers, de rechterlijke gebruiken en de godsdienst. Ook de eeredienst der Azteken heeft veel overeenkomst met het Boudhismus; dit een en ander zou ons tot de veronderstelling brengen, dat deze volkeren denzelfden oorsprong hebben.

Volgens deze bescheiden, zouden dus de Chinezen de eerste ontdekkers van Amerika zijn.

De vrouwen, beoordeeld door eene vrouw.

Het leven en het lot der vrouw zijn over het algemeen meer aan eene uiterlijke wet onderworpen, dan dat zij zich uit eigen kracht hare vormen zouden kunnen scheppen. Daarom kunnen de vrouwen ook gemakkelijker dan de mannen in klassen en soorten verdeeld worden.

Eenigen zijn onder ons, voor wie het leven eene woeste aarde was; zij leggen haren weg af, zonder bemind te worden en, wat erger is, zonder zelve iets te beminnen. De koude der haar omringende lucht koelt alle warmte in hare

harten af; zij worden bitter en hard, en wijl zij geene bloemen mochten dragen, punten zij zich tot scherpe brandnetels. Zij laten schoonheid noch deugd onaangetast en vallen scherp op iedere zwakheid aan. Wij willen hopen, dat haar levensboom bij het licht eener vriendelijkere zon nieuwe knoppen zal uitschieten en zij eens vreugde zullen geven en ontvangen.

Anderen heeft de natuur rijk en heerlijk uitgerust; ze zijn goed en beminnelijk, zij hebben de deugd lief - maar wereld en verleiding, onwijze leidslieden, en de zwakheid van het eigen hart brengen haar ten val. Het beste hart wordt door onreine begeerten en lage genietingen bevlekt. Dit zijn gevallen engelen; onder haar zijn velen, die bittere tranen aan het graf harer onschuld weenen - en deze kunnen die eens weder als verheerlijkte deugd doen opstaan. Anderen bedekken ze met bloemen en leugens, en over de zoodanigen weenen de engelen des hemels.

Velen zijn er ook, die natuur en geluk aan zware verzoekingen blootstelden, doch over wie vriendelijke gesternten waakten.

Vroegtijdig worden hare harten door zuivere liefde gelouterd en het beschermende vaderhuis sluit zich om haar als eene zomersche looverhut. Hare genietingen en hare zorgen zijn even onschuldig, vreedzaam als hare aanraking met den medemensch, niemand bemint haar meer en anders dan het evangelie dat veroorlooft.

Zij leven bemind en geëerd, de algemeene stem noemt haar toon- en voorbeelden. Maar hoe dikwijls werpen deze vredevolle gelukkigen, deze onbeproefden, den steen op dezulken, die, in eenen van den haren geheel afwijkenden toestand, tot aan het harte verkleumd zijn of zich de vleugels gezengd hebben! Zij meenen zich gerechtigd, om deze te verachten, en hebben toch wellicht alleen het geluk op haar vooruit.

Eenigen zijn er nog, en mijn hart wordt warm bij de gedachte dat ik de zoodanige ken en liefheb - eenige die ('t zijn lievelingen of stiefkinderen van de natuur en de fortuin), beproefd door het leven, elkander toch daarin gelijken, dat zij den godsspiegel van hare ziel door niets laten benevelen.

Zelven rein en al het booze verfoeiende, beklagen en verontschuldigen zij iederen dwalende. In haar oog licht de hemel van een rein geweten, en daarom leest de zondaar daarin zijn vonnis. Goed, waar, wijs, geduldig, liefderijk, laten zij zich door de zwakheid of hardheid der menschen het spoor niet bijster maken; zij gaan stil haren weg, zij hebben eene helderheid in zich, die haar voorlicht en warm en weldadig omstraalt. Zij weten aan zorgen deel te nemen, die haar zelve vreemd zijn, en als zij lijden, hebben zij voor de vreugde van anderen toch nog een glimlach over.

Gelijk paradijsvogels zweven zij over de aarde heen, zonder in haar stof de vlerken te bezoedelen; tewijl zij in zich eene schoonere schepping openbaren, lokken zij, door hare beminnelijkheid, anderen uit, haar op hare heilige baan te volgen.

En nu bijna had ik de vierde en talrijkste klasse van ons vrouwmenschen vergeten en met deze mijzelve uit de schepping verbannen... Ik weet haar niet beter, dan de niet kwade te noemen. Wij, hare medeleden, zijn ongemeen talrijk over de gansche aarde verbreid.

Wij zijn de huismanskost der wereld, en zonder ons zou het slecht met deze staan. Wij vullen de ruimte en benemen die toch niemand; wij neutraliseren de strijdende elementen des levens, welke zonder ons elkander vernielen zouden.

Wij zijn uit het ‘niet te veel en niet te weinig’ voortgesproten en dit ons beginsel zoeken wij over de gansche aarde te verbreiden. Wij noemen opgewondenheid dolheid en Sapho eene zottin. Wij, gaan in de kerk en in de opera, maar trekken het ons bitter

weinig aan. Wij nemen van het leven, wat het goedvindt ons te geven, en zijn daarmeê te vreden; wij houden ons huis danig in orde, zouten het eten stipt volgens het kookboek, spreken niet te veel en niet te weinig ten goede of ten kwade van onzen evenmensch, dingen af op alles, wat hoog staat in prijs en in roem - met één woord: wij zijn, wat men eigenlijk de menschen noemt, en houden de wereld in evenwicht. Onze gewone deun is de lieve melodie: Trallala, trallala, trallala! trallala, trallala, trallala!

In allen ootmoed aan mijne waarde medezusters opgedragen door
FREDERIKA BREMER.

> Ik herinner mij dat ik voorheen de nieuwsgierigheid eens had om op te tellen, hoe vele malen ik een klein voorvalletje op nieuw hoorde verhalen, dat zeker niet verdiende verhaald noch onthouden te worden: gedurende de drie weken dat er zich de beschaafde wereld mede bezig hield, hoorde ik het twee-honderd-vijf-en-twintig malen verhalen, waarover ik zeer voldaan was.
> MONTESQUIEU.

De Pest.

Een vroom Egijptenaar, die bij zonsondergang zijn gebed verrichtte, ontwaarde eenen geest die zich naar de hoofdstad begaf.

- Wie zijt gij? vroeg de vrome man.
- Ik ben de PEST, antwoordde het spook.
- Waar gaat gij heen?
- Ik ga naar Caïro.
- Waarom?
- Om er tienduizend menschen te dooden.
- Ga niet.
- Het is geschreven.
- Ga dan, maar dood er geen één te veel.
- Ik vervul mijnen plicht getrouw.

Na dat de ziekte uitgewoed had, verscheen de geest weder aan den vromen Egijptenaar.

- Van waar komt gij? vroeg de man.
- Van Caïro.
- Hoeveel menschen hebt gij omgebracht?
- Tienduizend, zoo als mij voorgeschreven was.
- Gij liegt, er zijn er twintig duizend gestorven.
- Ik heb er tienduizend omgebracht, de SCHRIK heeft de overigen gedood.

> Eerbiedig de wijsheid van die wet der Abderiten, welke den verkwister van zijn vaderlijk erfdeel voor eerloos verklaart.
> PYTHAGORAS.

Wie is de uitvinder der lichtteekening?

Volgens een te Londen verschijnend blad hebben de Engelschen eenen vond gedaan, die den roem van Daguerre, den uitvinder der daguerreotypie of lichtteekening, later onder den naam van photographie verbeterd, geweldig in gevaar brengen zou.

In 1863, tusschen den huisraad van Boulton en Watt, ontdekte men drie schilderstukken, die zich thans bevinden te Regent's Park, bij M. Skaife; zij behooren aan M. Smith, van het *Patent Museum.*

Deze schilderstukken werden aangeduid als *sun-pictures*, dat is letterlijk *zon-schilderingen* of, zooals wij in 't Nederduitsch zeggen: *lichtteekeningen.* Welnu, Boulton stierf in 1809 en Watt in 1819, terwijl de eerste uitvinding van Daguerre slechts dagteekent van 1839.

Dus, als men kan bewijzen dat deze schilderingen *sun-pictures* zijn, zal er uit volgen dat de uitvinding der photographie aan Engeland behoort.

Verscheidene Engelsche geleerden hebben verklaard dat het stelsel, gevolgd door Boulton en Watt, hun onbekend was, maar allen zijn het eens om te erkennen, dat de teekeningen door de kracht der zon werden verkregen.

Trouwens, twee der schilderstukken zijn kopijen naar eene schilderij van West; deze kopijen zijn elkander en het oorspronkelijk stuk zoo volkomen tot in de minste bijzonderheden gelijk, dat het klaar te zien is dat ze niet met de hand gemaakt zijn. Er bestaan ook rekeningen van prentverkoopers van Birmingham, waar Boulton en Watt leefden; deze rekeningen bewijzen dat de bewuste kopijen in zulk groot getal en aan zulken lagen prijs verkocht werden, dat, indien zij met de hand gemaakt geweest waren, de verkoopprijs niet toereikend zou geweest zijn om de daghuur van den slechtsten kopist te betalen en de kopijen zijn voortreffelijk.

De Roem.

Hij die gelukt, oogst roem. De roem is als eene wufte vrouw. Hij hecht zich aan de Alexanders en de Cesars, gekroonde beulen, die de politie van alle landen aan eene galg zou hebben laten knoopen, indien zij hun handwerk op de groote baan uitgeoefend hadden. Hadde Cartouche eenige bataillons meer aan zijne beschikking gehad, zoo zoude hij in hun gezelschap opgenomen geweest zijn. De ijdele rook die men roem noemt, verdient niet dat men er zich bij voorraad aan vergaste. Het genoegen van na zijn dood in de jaarboeken der gedenkwaardigheden vermeld en door de letterkundigen herdacht te worden, is eene armelijke vergoeding voor 's levens wederwaardigheden! Er is maar ééne ware kracht: namelijk het besef der deugd.

JULES SIMON.

Voorteekens van aardbevingen.

Het schijnt dat de Japanezen, sedert eeuwen, een zeer eenvoudig middel kennen om op voorhand te weten wanneer eene aardbeving gaat plaats hebben. Zij hebben sedert lang waargenomen dat eenige stonden voor de schok plaats grijpt, de zeilsteen zijne aantrekkingskracht verliest, en in elk huis hebben zij een eenvoudig toestel geplaatst, bestaande in eenen zeilsteen die, door zijne eigene kracht, aan eene ijzeren staaf

hangt, boven eene stalen schijf of een stalen bekken. Is er eene aardbeving ophanden, dan valt de zeilsteen met gedruisch van de ijzeren staaf op de stalen schijf of in het bekken. De inwoners zijn daardoor verwittigd en hebben den tijd hunne huizen, vóór de eerste schok plaats grijpt, te verlaten.

't Is verwonderlijk dat dit middel niet uitgevonden werd in de beschaafde landen, waar de aardbevingen zoo menigvuldig gewoed hebben.

Onlangs hebben geneeskundigen opgemerkt dat de ‘magnetische onweders’ de voorboden zijn van ziekten, vooral van de cholera, en men heeft ook waargenomen dat aanhoudende aardbevingen teekens zijn die veeziekten voorspellen en vergezellen. Zou het niet kunnen zijn dat gedurende die hevige natuurgolvingen samengedrukte vergiftigde dampen of gassen op de aarde uitgewasemd worden?

De huizen en de huishuur te Nieuw-York.

In geene stad der wereld, zoo schrijft men uit Nieuw-York, worden sedert eenigen tijd zulke prachtige woningen gebouwd en is de huishuur zoo hoog als dat het geval is in de hoofdstad der Vereenigde-Staten.

Eenige weinige voorbeelden strekken daarvan ten bewijze.

Er is te Nieuw-York eene straat die de *Vijfde-lei* geheeten wordt. In die lei staan ongeveer 350 huizen, die ieder eene gemiddelde waarde hebben van 40,000 dollars of 200,000 fr. Eenige van die huizen worden, met al den noodigen huisraad daarin, tot 4000 en zelfs tot 5000 dollars (20,000 en 25,000 fr.) per maand verhuurd.

Op den hoek der voormelde lei en van de daaraan palende aldus genaamde 34^{e}-straat, laat de Amerikaansche staatsman de heer A.T. Stewart een geheel marmeren huis bouwen, dat, als het zal voltooid zijn, ongeveer een millioen dollars of vijf millioen franken zal kosten.

Ondanks die hooge prijzen, voegt de berichtgever uit Nieuw-York er bij, zijn al die huizen verhuurd, en zijn er niet genoeg voor de vragers.

De ziel der dieren.

Het is eene dwaze en ongegronde meening, die bij het volk nog altijd heerschende is, dat de dieren geen ziel zouden hebben, dat is geene geestvermogens, die met de menschelijke geestvermogens overeenkomen. Overeenkomst wil niet zeggen, gelijkheid; overeenkomst tusschen menschelijke en dierlijke geestvermogens, wil zeggen: *gelijksoortigheid* maar geene *gelijkheid*, overeenkomst in *hoedanigheid* maar verschil in *hoeveelheid.*

De dieren toch bezitten gevoel, zintuigen, dus waarnemingsvermogens, gelijk de mensch, geheugen om die waarnemingen te kunnen behouden en vergelijken, verstand en oordeel om zich

naar de omstandigheden te richten; dat richten naar de omstandigheden, hetwelk de dieren onmiskenbaar doen, is niets anders, dan het vergelijken van in het geheugen bewaarde waarnemingen, een werk des verstands en des oordeels; deze geestvermogens heeft dus het dier met den mensch gemeen, even zoo als de mensch het instinct met het dier gemeen heeft; bij den mensch zijn de geestvermogens sterker, bij het dier is het instinct sterker, maar beiden komen daar in overeen, dat zij *soortgelijke* geestvermogens en *soortgelijke* instinctieve aandoeningen bezitten; de sprong van het dier tot den mensch, is dus zoo groot niet als hij wel schijnt, en in de verschillende dierklassen bestaan even groote verschillen in geestvermogens en instincten, als tusschen het meest volmaakte dier en den mensch. Het ware te wenschen, dat het algemeen meer lette op de overeenkomst van het dier met den mensch, dan zou de mensch meer achting voor het dier hebben, en het niet zoo mishandelen als men thans ziet gebeuren. Het algemeene begrip dat het dier ‘geen ziel te verliezen heeft,’ zoo als men zich uitdrukt, of geen geestvermogens bezit, wordt door iedere onbevooroordeelde waarneming van de dieren weersproken.

Dr S.P. SCHELTEMA.

IXe Nederlandsch Letterkundig Congres. Regelings-commissie.

Het Nederlandsch Congres, welks eerste zitting te Gent in 1849 gehouden werd, en dat vervolgens beurtelings te Amsterdam, te Brussel, te Utrecht, te Antwerpen, te 's Hertogenbosch, te Brugge en te Rotterdam is vergaderd geweest, zal in den loop van dit jaar op nieuw bijeenkomen binnen de muren derzelfder stad, van waar, vóór 17 jaren, de eerste roepstem tot zijne vorming is uitgegaan.

Het edel doel, dat door deze vreedzame vergaderingen van letterkundigen en geleerden uit de verschillende Noord- en Zuid-Nederlandsche streken beoogd wordt, is, - met strenge eerbiediging der tegenwoordige staatsverdeelingen, - het behoud en de versterking der Nederlandsche volkseenheid. Door de vereering en de verdediging der gemeenschappelijke moedertaal, door de bevordering van een inniger verkeer op letterkundig gebied, door de opbeuring van het tooneel en van het gezang, door de gezamenlijke beoefening der vaderlandsche geschiedenis, door het nauwer toehalen, met een woord, van zoovele broederbanden, die de Dietsche gewesten, door de eeuwen heen, in zeden en instellingen evenals in letteren en kunsten, aan elkander gesnoerd hielden, wil het Nederlandsch Congres, in de sfeer der intellectuëele belangen, meer eenheid van werking geven aan de verspreide deelen van één lichaam, den akker der gemeenschappelijke beschaving in 't algemeen krachtdadiger bevruchten.

Reeds hebben de vorige bijeenkomsten ernstig bijgedragen tot de bereiking van het gestelde doel. De algemeene toenadering van Noord en Zuid, welke dagelijks inniger wordt, moet voor een goed deel als eene verblijdende vrucht der Congressen beschouwd worden, en het is bepaaldelijk hun werk, zoo de eenheid der Nederlandsche taal, die te lang in Hollandsch en Vlaamsch verdeeld scheen, door de uitgave van het groot Woordenboek voor goed en duurzaam gevestigd, en door de ingevoerde gelijkheid van spelling, als door een uiterlijk merkteeken, gewaarborgd is.

Ruim is echter nog steeds het veld, dat voor de volgende Congressen openlicht. Op het negende, waarvan de regeling aan de ondergeteekenden is opgedragen, zullen, als op de vorige, *alle* vraagstukken kunnen verhandeld worden, welke het behoud van den Nederduitschen stam aanbelangen, terwijl, ook als vroeger, inzonderheid de punten worden aanbevolen, die in onmiddellijk verband staan met de handhaving, de opbeuring en den bloei van

de Nederlandsche taal- en letterkunde,
de Nederlandsche geschiedenis en oudheidkunde,
het Nederlandsch tooneel en den Nederlandschen zang,
den Nederlandschen boekhandel.

Het negende Congres zal gehouden worden den Zondag, Maandag, Dinsdag en Woensdag, 26, 27, 28 en 29 Augustus 1866. De Commissie tot regeling richt bij dezen aan allen, die belang stellen in de zaken, welke tot de bemoeiingen der Congressen behooren, haren oproep tot deelneming aan de werkzaamheden der aanstaande bijeenkomst; zij neemt inzonderheid de vrijheid, Mijnheer, u het lidmaatschap aan te bieden, met de hoop dat deze uitnoodiging door u welwillend zal worden aanvaard. Hoogst aangenaam zou het ons wezen daarvan eenig bericht te mogen ontvangen, met de opgave van het onderwerp, waarover gij voornemens zoudt zijn eene voordracht te doen. Mededeelingen van zuiver letterkundigen aard, zooals het voorlezen van dichtstukken, enz., zullen even welkom zijn als op vorige Congressen. Van redevoeringen of verhandelingen, die tot wisseling van gedachten zouden kunnen aanleiding geven, wenscht de Commissie dat de onderwerpen onder den vorm van *vraag* of van *stelling* opgegeven worden, ten einde gemakkelijker aan alle belangstellenden de gelegenheid te verschaffen om zich op eene grondige beraadslaging voor te bereiden.

Wij achten het nuttig hierbij te herinneren dat geene geschrevene redevoeringen toegelaten worden, waarvan de voordracht meer dan een vierde uurs zou vorderen. Op dezen regel zal echter eene uitzondering gemaakt worden voor de verwachte verslagen wegens de in het laatste Congres opgeworpene vraagpunten, als daar zijn: praktische regeling van eene samenwerking tusschen de Nederlandsche taalbeoefenaren en de beoefenaren der Nederduitsche spraak in Duitschland (voorstel der heeren Müller, van Göttingen, en de Vries, van Leiden); opstelling van een wijsgeerig woordenboek onzer taal (voorstel van den heer Edm. van Geetruyen, van Rotterdam); algemeene bevordering eener zuivere, beschaafde uitspraak, inzonderheid op het tooneel (voorstel van den heer J. van Lennep, van Amsterdam).

De Commissie neemt nog de vrijheid u te verzoeken uw antwoord op dezen uitnoodigingsbrief vóór 25 Juni te willen inzenden aan den ondergeteekenden algemeenen Secretaris, ten einde de werkzaamheden behoorlijk te kunnen rangschikken en het nader programma daarvan te doen uitgaan.

Aanvaard, Mijnheer, de verzekering onzer oprechte hoogachting.

Namens de Commissie tot Regeling van het 9e Nederlandsch Congres:

Graaf DE KERCHOVE, burgemeester van Gent, Eerevoorzitter; A. DE MAERE-LIMNANDER, Voorzitter; J.F.J. HEREMANS, en G. ROLIN-JACQUEMIJNS, Ondervoorzitters; JULIUS VUYLSTEKE, algemeene Secretaris; H. LEDEGANCK, en W. KNIBBELER, Secretarissen.

Creso Quattrino.
De man die rijk stierf.

Het was middag, maar ondanks de hitte stroomden duizende burgers van 't geleerde Padua naar het Pallazzo do Riagione. Het was duidelijk, dat daar iets bijzonders moest te zien zijn, wellicht een kwakzalver, zoo even uit Venetië aangekomen, of wel een of andere vrome Filipo Neri, met nieuw vervaardigde relikwiën zoo pas uit Rome aangebracht. Neen, het was eene nog buitengewoner en zeldzamer gebeurtenis, die zoovele honderden naar dezelfde plek dreef.

'In geen veertig jaar hebben wij zoo iets gezien,' sprak met de eene hand op zijn staf geleund en met de andere op den schouder van zijn kleinzoon rustende, een oud man, die herwaarts was gestrompeld als naar een altaar, waar hij, op zijn gebed, jeugd en gezondheid verkrijgen kon.

'Wel, wel! dat ik dat in mijn leven nog zien mag!' krijschte een oud vrouwtje en klapte in de handen en huppelde door de menigte als eene heks op de sabbahtronde.

'Wie had dat ooit kunnen denken!' zeide een deftig koopman tot zijn buurman, terwijl zij in het voorportaal van het paleis van justitie zich uit het gedrang wegmaakten.

De geheele bevolking van Padua scheen bij een te zijn, en de politiedienaars konden slechts met moeite de dichtopeengepakte massa tegenhouden, zoo drong iedereen vooruit om getuigen te wezen - waarvan?

Een misdadige, wien men zijne kleederen had uitgetrokken, zat aldaar op een lagen ronden steen voor het raadhuis.... hij zat op den *steen der schande.* De schuldige was reeds hoog bejaard en op zijn gelaat teekende zich die uitdrukking, welke den ouderdom zoo verschrikkelijk maakt. De jaren hadden zijnen rug reeds gekromd, maar thans scheen hij hun gewicht voor eene wijl van zich geworpen te hebben, en zijne houding, recht en onbewegelijk, verhoogde de tartende minachting, die op zijn gelaat te lezen stond. Zijne oogen waren als twee gloeiende kolen gericht op de menigte, die elkander verdrong om hem te zien, en honderden sloegen den blik neder, als zij den zijnen ontmoetten, alsof zij de vurige oogen van eene slang hadden gezien. Menigeen, die juichte over zijnen val en gekomen was om hem te bespotten, deinsde terug, nog met schrik vervuld voor zijnen ouden vijand. Het bruischte in het hart van den grijsaard en het kookte in zijne hersens, als hij zoo velen zijner medeburgers zag, die hij wist dat hem haatten, en krampachtig hield hij de armen over de borst geklemd, als wilde hij den toorn bedwingen, die er in opwelde. De oude Creso Quattrino zat op den steen der schande; zijn graf lag geopend voor zijne voeten, en toch geen alleenheerscher op zijnen troon kon trotscher en met meer minachting dan hij, om zich heen gezien hebben. De menigte was onbewust van des slachtoffers lot, maar - toch wachtte hem het graf.

Creso Quattrino was de jongste zoon van een adelijk maar verarmd geslacht. Zijne oudere broeders, op roem belust, hadden zich het dagelijksch brood verworven door het verhuren hunner zwaarden. De een na den ander was in de uitoefening van dit beroep gestorven, en Creso's lijkrede op elk zijner broeders was slechts: 'Het was een dwaas!' Creso legde zich reeds in zijne vroege jeugd op den handel toe en zijn eenig streven was: rijk te sterven. Zijn roem zou wezen, bij zijnen dood welgevulde koffers na te laten. De fortuin lachte hem toe, en nog voor de oudste zijner broeders

zich bloedige eerlaurieren verworven had, zou Creso den helm, het kuras en het zwaard van den onsterfelijken krijgsman driedubbel met koopmansgoud hebben kunnen opwegen. Zijne vier broeders, bij vier verschillende Staten in dienst, sneuvelden op het slagveld. ‘Zij hebben hunne lauweren,’ zuchtte Creso met spottende nederigheid; ‘ik heb slechts mijne dukaten. Zij slapen op het zoo uitgestrekte bed van eer, en wanneer eenmaal de geschiedschrijver het te eeniger tijd verkondigen zal, dat in dat gevecht deze koning werd geslagen, die hertog overwinnaar bleef, gene graaf zijn grond met een klein verlies behield, zal hij ook in onuitwischbaar schrift de roemvolle nagedachtenis mijner gelukkige broeders vermelden.’

Met Creso's jaren nam zijne liefde voor zijne schatten toe. Het goud was voor hem macht en roem. Geene kracht toch kon hem overwinnen, geene schande den luister er van benemen. Hij zag op zijne dukaten als een vorst op zijne huurlingen, als de werktuigen van zijnen wil, als de blinde volbrengers van zijne bevelen, hoe laag en meêdoogeloos die ook wezen mochten. Hij was een ellendige despoot, een despotieke ellendeling. En hij wilde... rijk *sterven.*

Creso was ruim veertig jaren oud, toen hij zich voor zijn goud eene echtgenoote kocht, eene vrouw in al den glans van jeugd en schoonheid, het oudste kind van Marco Spori, een arm koopman uit Padua. Marco stond voor eene kleine som in het schuldboek van den rijken Quattrino; vroeg en laat arbeidde hij om zijnen schuldeischer te betalen, maar tegenspoed verijdelde gedurig zijne pogingen. Creso bood hem nog langer krediet aan en hield toen op de schoone oogen van Marianna eene lofrede.

‘Neen, Messer Quattrino,’ sprak Marco, eensklaps de bedoeling van zijnen schuldeischer begrijpende, ‘Marianna is gehuwd.’

‘Gehuwd,’ riep Quattrino uit en zijn gelaat betrok: ‘gehuwd!’

‘Zij is haar woord kwijt,’ hernam Marco; ‘en dat is hetzelfde, Messer Quattrino.’

‘Verloofd? En aan wien, vriend Marco?’ vroeg Quattrino, zijne drift nauwelijks meester, want de liefde, die de ongelukkige tot nog toe niet gekend had, had hem bijna waanzinnig gemaakt.

‘Aan Piëtro Leti.’

‘Zeker een schatrijk koopman? Niet? Hum! dan een rechtsgeleerde misschien, met eene tong zoo fleemend als die van den duivel. Behoort uw aanstaande schoonzoon tot de inflammati, mijn goede Marco, of tot de....’

‘Hij bezit eenen kleinen wijnberg,’ antwoordde Marco, zonder zich aan de bijtende scherts van zijnen schuldeischer te stooren. ‘Zijn vader leefde en stierf daar - de goede oude was er gelukkig, waarom zou ook Piëtro daar niet gelukkig zijn?’

‘En gij zoudt uw kind, de teedere en bekoorlijke Marianna aan de ellendigste armoede overleveren? Gij wilt die tengere spruit door den last der zorgen knakken? Gij wilt haar ten prooi geven aan kommer en gebrek?’ zeide Creso.

‘Zij weet, dat zij arm zal zijn, maar zou zij daarom niet gelukkig kunnen wezen?’ vroeg Marco.

‘De arme kan niet gelukkig zijn; of gij het al ontkennen wilt, het is eene onomstootbare waarheid, eene waarheid, waarvan de rijke overtuigd is, maar die hij nimmer verkondigt. Neen! het is eene gewoonte, terwijl zij zich in de weelde baden, den lof der armoede te zingen; de gelukkige zorgeloosheid van den arme te roemen, den honger, die op zwaren arbeid volgt, te prijzen. Armoede! Is er van alle pijlen, die op ons ellendig geslacht worden afgeschoten, wel een die dieper wondt, wanneer zij het hart van den arme treft?’

‘Gij hebt gelijk,’ antwoordde Marco, neêrslachtig; ‘dat is maar al te waar, Messer Quattrino.’

‘Zeg zelf, wat is uw toestand thans, op het oogenblik dat ik tot u spreek, Marco Spori? Wordt gij niet gejaagd en vervolgd als een wild dier? Hebt gij een oogenblik rust? Mengt zich in iedere gewaarwording van uw hart niet het denkbeeld aan uwe zorgen? Gij hebt kinderen, kinderen, die men zegt dat de lust en de kroon der ouders zijn. Maar, mijn goede Marco, als zij dan somtijds niet te eten hebben....? Och, wat wordt er dan van dien zegen....?’

‘Houd op, Messer Quattrino, om aller heiligen wil, houd op!’ riep Marco uit, zijne gevouwen handen smeekend opheffende.

‘Er is maar één geneesmiddel, dat geneesmiddel is geld. Geloof mij, er is geen ander, en als het geld ontbreekt, dan blijft er geen troost over dan de dood.’

Dit was Creso Quattrino's geloofsbelijdenis.

Marco keerde naar zijne droevige woning weder. Toen hij de klink der deur oplichtte, trof hem het vrolijk gelach zijner kinderen tot in de ziel; Marianna las in de oogen haars vaders wat er in zijn hart omging. Hij viel op eenen stoel neder en verborg voor eene wijl het gelaat in zijne handen. Toen staarde hij zijne dochter aan. ‘Ja,’ prevelde hij, ‘dat zal het beste zijn, dat had ik moeten bedenken, dat is het beste.’

‘Wat vader, zeg mij wat?’ vroeg Marianna hare armen om zijnen hals slaande.

‘Er moet een einde aan komen - en er schiet slechts één middel over. Ja, ik zal mij aan de beschimpende blikken van Padua's burgers prijs geven - wat zou mij weêrhouden! Een uur slechts - en dan zal ik vrij zijn.’

‘Vader!’

‘Marianna. Er is geene hoop meer voor mij, waar ik mij ook wend, overal zie ik norsche en dreigende blikken. Maar er is eene wet in Padua, eene barmhartige wet voor den bankroetier,’ zeide Marco, terwijl eene siddering hem door de leden voer.

‘Welke wet? gij meent toch niet....’

‘Den *steen der schande*,’ riep de vader uit, en hij werd doodsbleek, terwijl hij dat woord uitsprak.’ Men behoeft daar slechts één uur op door te brengen en begluurd te worden, en dan - hoe barmhartig is die wet! - dan zijn mijne schuldeischers betaald.’

‘En zult gij u op dien steen neêrzetten?’ vroeg Marianna.

‘Ik moet, ik zal,’ snikte Marco.

‘Wanneer, vader, wanneer?’ riep het meisje.

‘Morgen, als God mij het leven laat,’ en zijn hoofd zonk op zijne borst.

Marianna verliet hare woning, maar keerde twee uren later weder. Haar vader sprong op, als werd hij door de verschijning getroffen.

‘Heilige moeder Gods! Marianna!’ barstte hij uit, toen hij het doodsbleeke gelaat en de koude blikken van zijn kind zag. ‘Wat hebt gij daar,’ ging hij voort, toen zij hem eene beurs voorhield.

‘Goud, vader, goud!’ zeide Marianna.

‘En hoe zijt gij daaraan gekomen? zeg mij, hoe gij dat gekregen hebt?’ riep de oude man in doodsangst, want de vreeselijkste gedachten rezen in hem op.

‘Gij zijt voor schande bewaard,’ sprak ze; ‘gered van erger dan van de dood!’

‘En hoe? Marianna, voor welke eer? spreek!’

‘Ik ben de vrouw van Creso Quattrino,’ antwoordde zij, en dit zeggende zonk zij bewusteloos ter aarde.

Van het oogenblik, dat Marianna de echtgenoote van Creso Quattrino werd, grimlachte zij slechts eene enkele maal: 't was toen zij haar pasgeboren dochtertje kuste, dat reeds een uur na hare geboorte moederloos was. Drie jaren lang ging Marianna onder een leven van verborgen lijden gebukt. Haar echtgenoot droeg haar niet de minste liefde meer toe, omdat zij zich onverschillig toonde voor zijne schatten, omdat zij koel bleef, wanneer hij haar zijne gouden plannen mededeelde en zijne berekeningen maakte op de onkunde of de behoefte van anderen. - Hij gevoelde - en die gedachte kwelde hem onophoudelijk - dat hij, in plaats van eene echtgenoote te huwen, een slachtoffer had gekocht. Met al zijne schatten gevoelde hij tegenover de nederige en eenvoudige Marianna zijne minderheid. Haar zachte aard, hare onwrikbare lijdzaamheid verdroot hem, maakte hem woedend; ééne was er, voor wie zijne goudstukken niet meer dan een hoop doode sintels waren. Weldra verweet hij haar die ongevoeligheid niet meer; hij begon haar te veronachtzamen, eindelijk te haten, en toen de ellendige het zinnelooze gelaat zijner vrouw aanschouwde, vertoonde zich een grimlach van tevredenheid op het zijne. Er rees een denkbeeld bij hem op, dat zelfs bij het lijk zijner vrouw hem reeds vrijer deed ademhalen: dat kind zou zijn geluk uitmaken, hij zou het vormen naar zijn eigen hart! Er was geene moeder, geene Marianna meer, met hare sprakelooze lippen en haren kouden verwijtenden blik, die de lessen van eenen geldgierigen vader zou dwarsboomen. Het kind zou een vorst trouwen; was hij nu niet reeds rijk genoeg - en de tijd kon zijn rijkdom nog verdriedubbelen - om een troon te koopen? Auretta was nauwelijks drie dagen oud, of in het oog van haar begerigen en door zijne schatten verblinden vader was zij reeds de bruid eens konings.

Jaren gingen voorbij, en met ieder jaar nam de rijkdom van Creso Quattrino toe. Zijn geluk was zoo bestendig, alsof hij de fortuin in zijne macht had. Hij scheen ze door onverbreekbare banden aan zich verknocht te hebben. Hij dreef handel met alle natiën der wereld; ja hij maakte zelfs geen bezwaar, wapenen aan de ongeloovigen te leveren, trots de macht der moederkerk, die het begraven in gewijde aarde aan zulke ongeloovigen ontzeide.

‘Wat gaat dat mij aan,’ dacht Creso, ‘wanneer ik slechts rijk sterf, wil ik al het overige er wel aan wagen.’

(Wordt voortgezet.)

Het droogmaken der Zuiderzee.

Nederland - al onze lezers zullen het met genoegen vernemen - is op het punt eene nieuwe provincie aan te werven. Die provincie zal niet door geweld van wapens, ten nadeele van naburige landen, veroverd worden, neen. Men mag van onze Noorderbroeders niet verwachten dat zij de Europesche volkeren zulke slechte voorbeelden zouden geven. De 200,000 bunderen lands welke Holland bij zijn grondgebied gaat voegen, zullen - Nederlands kunstvlijt ter eer - ontrukt worden aan de zee die ze weleer heeft verzwolgen. Voltaire noemde Holland te recht het wonderdadigste werk der menschelijke kunstvlijt en 't is met wettigen trots dat de Nederlandsche dichter[1] zingt:

> Luid klinke ons lied, op Neêrlands grond gezongen!
> Die grond, geducht door stalen vlijt en moed;
> Die, eerlijk aan de macht der zee ontwrongen,
> Voor ons niet is een roof van andrer goed.
> Voor zulk bezit, waarop wij kunnen bogen -
> Als andren moeten blozen op hun grond -
> Voor 't vaderland, waarop wij roemen mogen,
> Klopt ons een minnend hart, tot 's levens laatsten stond.

Onze lezers, zoo zij het al niet wisten door den titel van dat artikel, hebben reeds geraden dat wij van de drooglegging der Zuiderzee willen spreken. Onlangs hebben wij gemeld[2] dat er ernstig plan bestond dit reuzenwerk, dat reeds zoo dikwijls op til had gestaan, eindelijk zijn beslag te geven, en volgens de laatste uit Holland ontvangene berichten, schijnt het grootsche ontwerp inderdaad op het punt te zijn eerlang een begin van uitvoering te erlangen. Wij laten hier nopens den voorgenomen reuzenarbeid, waarop van nu af geheel de wereld het oog gevestigd houdt, eenige zeer wetenswaardige voorafgaande berichten volgen.

Het geheele in te dijken oppervlak is nagenoeg 200,000 bunders of gaat dat cijfer iets te boven, naarmate aan den afsluitdijk deze of gene richting wordt gegeven, die nog op de plaats moet worden bepaald.

De globale lengte van dien afsluitdijk is 40,000 ellen, zoodat op elke 5 in te dijken bunders slechts ééne el afsluitdijk komt.

De gemiddelde diepte van de Zuiderzee in de lijn van afsluiting is slechts 3.40 el onder de eb; het verschil tusschen eb en vloed is in die richting weinig beduidend; de richting van den afsluitdijk onttrekt haar aan den onmiddellijken aanval der zee bij noordwesterstormen.

De kosten van die afsluiting, hoe groot ook, zijn toch geringer dan ze zouden zijn in de kortere maar diepere lijn van Enkhuizen naar Stavoren, waar ook meer verschil van eb en vloed is, en de afsluitdijk meer licht blootgesteld. Bovendien is die lijn van afsluiting niet aan te raden met het oog op de afwatering van den IJssel en het Zwartewater.

De gemiddelde diepte van den polder is ook slechts 3.4 el en dus geringer dan van andere reeds drooggemaakte plassen en meren.

1 *Neerlands volkslied*, F.J. HALLO.
2 Zie de *Vlaamsche School*, jaargang 1866, bl. 76. Men zie tevens de *Vlaamsche School*, jaargang 1866, bl. 26, voor de beschrijving en de nauwkeurige ligging der Zuiderzee.

In de uitwatering van de Eem en tevens in de belangen der scheepvaart, ook tijdens de droogmaking, wordt voorzien door een kanaal van 50 el breedte bij 3 ½ el diepte van de Eem langs Nijkerk, Harderwijk en Elburg naar het Keteldiep en door een smaller scheepvaart-kanaal tusschen de Eem en Amsterdam.

Als boezem dienen kanalen van 60 à 80 el breedte bij 4 ½ el diepte, die Amsterdam, Enkhuizen, Hoorn en Edam onderling met Kampen verbinden.

Een der meest verrassende uitkomsten dezer droogmaking is dus deze: dat steden, die nu, aan eene ondiepe zee gelegen, gebrekkige scheepvaart hebben, allen zeehavens worden, nu die zee verdwijnt. Het kanaal van 4½ el diepte zou natuurlijk gemakkelijk tot Zwolle kunnen worden doorgetrokken en ook van die stad eene groote zeehaven maken.

Eene thans bestaande zeedijklengte van Enkhuizen langs Pampus tot de Ketel van 142,000 ellen lengte wordt vervangen door het onderhoud van slechts 40,000 ellen lengte.

Wanneer men al deze rechtstreeksche en onrechtstreeksche voordeelen bij elkander voegt, zal voorzeker de som van circa fr. 500 per bunder voor de indijking (de kaveling er onder begrepen) niet hoog toeschijnen. Men denke bij voorbeeld slechts hoevele millioenen het anders vorderen zou, om de vaart met 4 ½ à 3 ½ el diepgang aan al de opgenoemde steden te verzekeren, wat nu eene toevallige bate is. De kaarten der marine geven voor den bodem aan klei-, modder en steekgrond (naar het schijnt eene soort van klei met modder bedekt) voor een gedeelte, zand en harden grond voor een ander gedeelte. Een ander lokaal onderzoek, gevolgd door de beoordeeling der geboorde gronden door eenen scheikundige en eenen landbouwer, zal over de waarde van den grond moeten beslissen.

Bij eene aldus nieuw te vormen provincie is het eene kleine uitgaaf, de wegen dadelijk zoo breed te maken, dat op een der bermen later een spoorweg kan worden aangelegd, bij welke dan alle kosten en oponthoud der onteigening wegvallen.

De afsluitdijk, die op 24 millioen is geraamd of op fr. 600 de strekkende el, geeft slechts fr. 120 per bunder. Kleinere gedeeltelijke indijkingen zouden, door veel minder gunstige verhoudingen, dus veel duurder uitkomen.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM haalt men moeilijker adem op hooge bergen dan in vlakke velden?

OMDAT de lucht, als zij door haar eigen gewicht samengedrongen is, in de vlakke velden dichter en gemakkelijker in te ademen is dan op aanzienlijke hoogten. Daarbij is de dampkringkolom, op eenen berg, minder groot dan beneden op den grond. Naarmate wij den berg opgaan vermindert de persing welke de lucht op ons lichaam uitoefent; de lucht welke in ons lichaam besloten is, zwelt en zet zich uit, en wanneer wij het wagen eene zeer aanzienlijke hoogte te beklimmen, zoo komt er bloed uit de zweetgaatjes van ons vel.

Drie schilderijen van Jan van Eyck.

Duitschland bezit van den beroemden Vlaamschen meester ééne, Engeland twee schilderijen welke tot hiertoe, gelooven wij, nog door weinige onzer landgenooten gezien werden.

De gelukkige bezitter van eene der drie opgemelde stukken, is de heer Engels, te Keulen. De schilderij is 1 voet zes duim hoog en 1 voet 3 duim breed; zij stelt een bejaard man voor, met eene pelsmuts op het hoofd en een groen met bont omzoomd opperkleed aan, waaronder zich nog even een rood onderkleed laat ontdekken. De keten met het Antoniuskruis, die hij om den hals draagt, schijnt te bewijzen, dat hij behoorde tot de geestelijke broederschap, die den naam droeg van Antonius den kluizenaar. In de rechterhand, welke met een ring is versierd, houdt hij eenen anjelier. De tweede schilderij berust in de verzameling van Lord Heytesburg, en is 8 duim hoog, bij eene breedte van 6 duim. Zij stelt den heiligen Franciscus voor, in een rotsachtig landschap, de teekenen der wonden ontvangende. De tegenwoordige eigenaar kocht haar van eenen geneesheer te Lissabon.

De bekwame Duitsche kunstkenner, doctor G.F. Waegen, welke, in 1855, eene verhandeling over deze schilderijen schreef, vond tusschen de behandeling en den toon van deze miniatuur in olieverf en die van den engel Michaël op het altaar van Jan van Eyck, in het Museum te Dresden, eene groote overeenkomst, terwijl het landschap in deze schilderij hem evenzoo herinnerde aan dat van het zoogenaamde Gentsche altaar in het museum te Berlijn. De heer Waegen veronderstelde dat van Eyck haar zou geschilderd hebben, tijdens zijn verblijf te Lissabon, in 1429.

Het derde kunstwerk eindelijk, ongeveer 1 voet 6 duim hoog en 1 voet breed, bevindt zich op het landgoed Clumberpark, in de verzameling van den hertog van Newcastle. Het stelt eene zittende Maria voor, gekleed in een purperen mantel met het kind in den schoot. Naast haar ziet men drie engelen, waarvan een het kind een anjelier aanbiedt en een ander op de luit speelt. Op de twee zuilen ter zijde van den boog, die Maria houdt omsloten, staan twee in steen gebeeldhouwde engelen, die een bloemfestoen vasthouden. Door den boog ontwaart men een landschap en het inwendige van eene kerk.

Tentoonstelling van teekeningen der heeren G. Guffens en J. Swerts in het verbond voor Kunsten, Letteren en Wetenschappen, te Antwerpen.

Zoo als door den titel aangeduid wordt, stelt de bovenstaande plaat den landbouw voor. De heer Guffens is zeer gelukkig geweest in de opvatting van zijn onderwerp en niet minder in de wijze waarop hij het uitgewerkt heeft. Hij heeft een dichterlijk en tevens eenvoudig en voor iederen toeschouwer duidelijk geheel weten te scheppen. Zelden zagen wij den landbouw zoo net en bevallig voorgesteld. Er ademt u uit dat tafereel eene kalmte, eene stilheid en tevens eenen geest van onvermoeibare arbeidzaamheid tegen, die doen denken aan de zich onafzienbaar verre eenzaam en verlaten uitstrekkende eeuwig rustelooze zee.

Het bovenstaande beeld van den landbouw, maakte deel van de in 't lokaal der Antwerpsche Koophandelkamer uitgevoerde fries, welke het werelddeel Europa

voorstelde en die in 1858 eene prooi werd van het vuur, dat het prachtige Beursgebouw vernielde.

Gelukkiglijk hadden de heeren Guffens en Swerts van het belangrijke werk dat zij gezamenlijk ondernomen hadden, alleszins

volledige teekeningen bewaard. Deze teekeningen, zoo als onze lezers zich zullen herinneren, waren op 28 Maart 1866 en volgende dagen in het lokaal van het Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen tentoongesteld, naar welke de hier voorkomende plaat, even als de beelden van Azië en Afrika, door de *Vlaamsche School* op bladz. 205 van den jaargang 1865 en bladz. 32 van den jaargang 1866 medegedeeld, werd vervaardigd.

De welwillendheid der kunstenaars zal ons in staat stellen, nog meerdere platen van hun zoo ongelukkiglijk onderbroken werk in ons tijdschrift mede te deelen.

Koninklijke maatschappij ter aanmoediging der schoone kunsten, te Antwerpen. - Programma van de prijskampen des jaars 1867.

DE LANDBOUW, SAMENSTELLING VAN GODFRIED GUFFENS.

Ter gelegenheid der nationale driejaarlijksche Tentoonstelling van het jaar 1867, heeft de Maatschappij de volgende prijskampen uitgeschreven:

I. - EEN PRIJSKAMP VAN BEELDHOUWKUNDE.

II. - EEN PRIJSKAMP VAN KLASSIEKE BOUWKUNDE. - *In dezen prijskamp zyn begrepen al de vakken van bouwkunde, rechtstreeks verbonden aan de Grieksche of Romeinsche bouwkunde.*

III. - EEN PRIJSKAMP VAN SPITSBOGIGE (OJIVALE) BOUWKUNDE. - *Stijl der XIVe eeuw.*

IV. - EEN PRIJSKAMP VAN BOUWKUNDIGE VERSIERING. - *Stijl van de Vlaamsche kunstherbloeiing in de eerste helft der XVIIe eeuw* (*1600 tot 1650*).

V. - EEN PRIJSKAMP VAN BEELDHOUWKUNDIGE VERSIERING. - *Stijl der XVe eeuw.*

Onderwerpen der prijskampen.

I. - BEELDHOUWKUNDE. - '*Ruth naoogstende op den akker van Booz.*'

Het plaasteren model zal ten minste 1 meter 25 centimeters hoog zijn.

De prijs is een eeremetaal en eene belooning van zeshonderd franken.

Om de mededingers aan te moedigen, is de Maatschappij voornemens het bekroonde stuk in marmer, steen of brons te doen vervaardigen, indien de jury het daar waardig toe oordeelt.

II. - KLASSIEKE BOUWKUNDE. - '*Openbaar badhuis voor eene stad van 200,000 inwoners, gelegen aan eenen stroom met ebbe en vloed, voorzien van zwemschool, koffiehuis en gaarkeuken.*'

De mededingers zullen ten minste vier teekeningen leveren:

a. Het algemeene plan op eene schaal van 2 millimeters per meter.

b. Het grondplan der voornaamste gebouwen op eene schaal van 5 millimeters per meter.

c. Den bijzondersten voorgevel op eene schaal van 1 centimeter per meter.
d. De doorsnede in de lengte op eene schaal van 1 centimeter per meter.

De prijs is een eeremetaal en eene belooning van zeshonderd franken.

III. - SPITSBOGIGE (OJIVALE) BOUWKUNDE. - '*Een niet versterkt zomerverblijf voor eene vorstelijke familie.*'

De mededingers zullen ten minste vier teekeningen leveren:

a. Het algemeene plan der gebouwen, zonder de hoven, op eene schaal van 5 millimeters per meter.
b. Het plan van het voornaamste gebouw op eene schaal van 1 centimeter per meter.
c. Den voornaamsten voorgevel op eene schaal van 2 centimeters per meter.
d. De doorsnede in de lengte op eene schaal van 2 centimeters per meter.

De prijs is een eeremetaal en eene belooning van zeshonderd franken.

IV. - BOUWKUNDIGE VERSIERING. - '*Tribuun voor een paardenkoers*, *met koninklijke loge.*'

De mededingers zullen ten minste vier teekeningen leveren:

a. Het algemeene plan op eene schaal van 1 centimeter per meter.
b. Den voornaamsten gevel op eene schaal van 1 centimeter per meter.
c. Den voorgevel der koninklijke loge op eene schaal van 5 centimeters per meter.
d. Het plafond der koninklijke loge op eene schaal van 5 centimeters per meter.

De twee laatste teekeningen moeten gekleurd ingezonden worden.

De prijs is een eeremetaal en eene belooning van vijfhonderd franken.

V. - BEELDHOUWKUNDIGE VERSIERING. - '*Schouw eener eerezaal van het stadhuis eener gemeente van eersten rang.*'

Het model in plaaster zal ten minste 2 meters hoog zijn, en het derde der grootte van het uit te voeren stuk hebben.

De prijs is een eeremetaal en eene belooning van vijfhonderd franken.

Voorwaarden.

1. Niemand wordt tot den prijskamp toegelaten dan Belgen of kunstbeoefenaars, in het Koninkrijk gehuisvest.

2. De kunstenaars welke reeds te voren eenen prijs hebben behaald, mogen niet meer mededingen voor dat gedeelte van den prijskamp, waarin zij eenmaal bekroond zijn geweest.

3. De teekeningen, standbeelden en plaasterwerken moeten toegezonden worden aan den Heer J. DE CLERCK, Knaap van de Koninklijke Maatschappij ter Aanmoediging der Schoone Kunsten, in het Musaeum te Antwerpen, en aldaar ten laatste op 6 Juli 1867, ten 8 ure des avonds, besteld zijn. Alle later ontvangene werken zullen onwederroepelijk buiten de prijskampen gesloten worden, welkdanige reden men ook zoude inbrengen.

De Maatschappij neemt ten haren laste de kosten van vervoer, weg en weêr, van al de voorwerpen tot de prijskampen bestemd, welke haar uit België langs de spoorbaan, *Tarief N^r^ 2 (kleine sneltrein)*, zullen gezonden worden. De vervoerkosten langs alle andere baan blijven voor rekening van den afzender.

De voorwerpen, uit den vreemde gezonden, zullen moeten gefrankeerd worden tot aan de Belgische grenzen.

4. De teekeningen, beelden en plaasterwerken zullen eene zinspreuk of eenig ander kenteeken dragen, hetwelk ook voor opschrift dienen moet van een verzegeld en afzonderlijk briefje, waarin naam, voornamen, voluit geschreven, woon- en geboorteplaats des mededingers zullen aangeduid zijn. Dit briefje moet aan den Secretaris toegeschikt worden met eenen naamloozen of onderteekenden brief, waarin hem kennis wordt gegeven van den aard des afgezonden stuks en van de daartoe passende uitleggingen en opmerkingen.

5. Al de teekeningen, beelden en plaasterwerken die deel maken van den prijskamp, zullen in de tentoonstelling der Maatschappij worden geplaatst, en daarna aan de eigenaars worden terug gegeven. De kunstenaars die eenen prijs of zelfs een accessit behalen en hun ingezonden werk niet aan de Maatschappij willen laten, moeten er, binnen het jaar na de beoordeeling, eene kopij, op verkleinde schaal, van inzenden; voor den prijskamp van klassieke en spitsbogige bouwkunde, zal het voldoende zijn het plan en de teekening des voornaamsten voorgevels in te leveren.

De belooningen zullen niet uitbetaald worden dan na het afstaan van het werk, of bij de aflevering der verkleinde kopij door de Commissie goedgekeurd.

6. De werken waaromtrent al de vereischten, bij dit programma bepaald, niet in acht genomen zijn, zullen uit den prijskamp gesloten worden, en op de tentoonstelling verschijnen zonder naam der vervaardigers.

7. De Commissie zal, tot het beoordeelen der prijskampen, eene jury van ten minste negen leden benoemen, welker meerderheid altoos zal gevormd zijn uit personen die der stad Antwerpen vreemd zijn.

Niettegenstaande zal de Commissie het recht hebben geene jury te benoemen voor den prijskamp, voor welken blijkbaar onvoldoende stukken zouden ingekomen zijn.

8. Onmiddellijk na de beoordeeling, zullen de briefjes geopend worden, welker zinspreuken of kenteekens overeenstemmen met die der bekroonde stukken, en zal men de namen der overwinnaars uitroepen. Indien er accessits worden toegekend, zullen deze insgelijks worden bekend gemaakt door middel der zinspreuk; zoo de vervaardiger zich niet opdoet en van het hem toegestane voordeel wil afzien, zal men hem even als aan alle andere mededingers, het verzegeld briefje gezamentlijk met het ingezonden werk weêrgeven, na het sluiten der tentoonstelling. De namen van al de mededingers, welke zulks aanvragen na de beoordeeling, zullen bij hun werk worden gevoegd.

9. Binnen de maand, na het sluiten der tentoonstelling, zullen de teekeningen en de modellen, aan de personen in de bijgaande briefjes vermeld, weêrgezonden, of in het lokaal der Maatschappij teruggehaald worden.

10. De teekeningen en de modellen, niet teruggevraagd binnen de zes maanden na het sluiten der tentoonstelling, zullen aanzien worden als volstrekt afgestaan zijnde aan de Maatschappij, welke er, volgens goeddunken, zal over beschikken.

Antwerpen, *April 1866.*

JACQ. CUYLITS, Voorzitter.

EDUARD RIGELÉ, Secretaris.

Eene Hollandsche Boerenkermis.
(Uit Hildebrand's correspondentie met Augustijn.)

Jongens, gij moest eens een boerenkermis bijwonen! Des namiddags het heele dorp en de nabijgelegen gehuchten op de been. Honderd boerenwagens, honderd rondwangige boeren met zilveren haken in de broek en gouden knoopen aan den das die een dikke kuit tegen den disselboom uitstrekken; en de boerinnetjens netjens uitgestreken in lichtgroen en donkerrood, met wapperende linten aan de stroohoeden, met al het goud dat zij hebben aan 't hoofd, en de onderom van het jak vooral niet lager dan de schouderblaren. Dan wordt er uitgespannen en men zit neder aan de lange smalle tafels op schragen van den kleinen herberg: *het dorstige Hart* of *de laatste Stuiver;* of men drentelt langs de kleine kraamtjens; of men schaart zich rondom de kleine loterijen van geschilderde karaffen en kelken, houten naaldekokers en stalen vorken. En dan moet ge de dikke proppen van kleine jongens zien, met wit haar en witte tanden, bezig met koek te smakken, en hun winst in broekzak, buiszak en tot in den pet wegstoppende; of de kleine boerenmeisjens gegroept om een kruiwagen met gouden ringen van een cent het stuk, allen met een kraakamandel tusschen de tanden en kruinoten in de hand. Dat 's nog maar een begin.

Maar 's avonds, als de frissche dochters; neen, de glandere moeders ook nog wel, voor den ‘fiedel’ staan, met boeren en knechten, en voor vier duiten een deuntjen dansen,

> ‘Kan-je dan geen schotsche drie,
> Kan-je dan niet dansen?’

en zoenen moeten als de lustige speelman in den hoek achter de kam strijkt.

Daar moet ge eens heen!.... Dáár zult gij zien, hoe men zich te meer vermaakt, naarmate men eenvoudig van hart en zin is. Maar gij moet er niet komen met een gezicht als een kommissaris van politie, die kijken komt of alles goed en ordelijk toegaat; ook niet met dat medelijdend lachje, waarmeê sommige menschen zich portretteeren laten; ook al niet met een gezicht van berekende lievigheid, alsof het den aanwezigen een groote eer moet zijn, dat *gij* eens komt kijken.... ook de boer bemerkt en gevoelt als bij instinkt wat daar beleedigends in is.... Neen, gij moet er komen met een fermen, bollen lach om den mond, alsof gij zoozoo meê zoudt willen doen. Ik voorspel u dat gij er meer neiging toe gevoelen zult dan gij zult willen weten. Blijdschap is aanstekelijk.

> De beroemde Duval, bibliothecaris van keizer Frans I, antwoordde dikwerf op de vele vragen, die men tot hem richtte: ‘ik weet er niets van.’ Een weetniet voegde hem op zekeren tijd toe: ‘maar de keizer betaalt er u voor, opdat gij het weten zoudt.’ ‘De keizer,’ hernam hij, ‘betaalt mij voor hetgeen ik weet; indien hij mij moest betalen voor hetgeen ik niet weet, zouden al de schatten van het rijk niet voldoende zijn.’

Kronijk.

Antwerpen. - De verdienstelijke Brusselsche scheikundige, M. Bergé, hield dezer dagen in het handelsgesticht eene belangwekkende voordracht over de petroleum, zijne eigenschappen, toepassing, gebruik, enz.

- M. Jos. Ducaju, arbeidt sinds eenigen tijd in het paleis des konings aan het borstbeeld van Z.M., bestemd voor het Verbond van kunsten, letteren en wetenschappen.

- M.L. Van Moock, heeft een prachtig in goud geborduurd onderkleed of schort voor het Mariabeeld der hoofdkerk vervaardigd. Dat werk is eene bestelling van eenen milden burger dezer stad, door wien geene gelegenheid om den arbeidsman en den kunstnijveraar bezigheid en gewin te verschaffen, verwaarloosd wordt.

- De goud- en zilverdrijver, M. Albrecht Jacobs, heeft eene prachtige lamp, voor eene kerk van Noord-Holland bestemd, voltooid en tentoongesteld. De geheel in goud en zilver uitgewerkte lamp, heeft eene bolvormige gedaante; het geloof, de hoop en de liefde zijn er zinnebeeldig op voorgesteld. Wij wenschen den jongen kunstnijveraar met zijn smaakvol en keurig behandeld werk, welgemeend geluk. 't Is een stuk dat het vak tot eere strekt.

- Op 10 Mei, had de tentoonstelling der prijsstukken der leerlingen van de *Nijverheidsschool* plaats, in het lokaal der Annonciaden, Winkelstraat.

Wij zijn de prijsstukken gaan zien en hebben ons over het in de nijverheidsschool gegeven onderwijs een vrij goed gedacht gemaakt.

De wetenschappelijke lessen blijken goed en vooral praktisch te zijn.

Men bepaalt er zich niet bij, teekeningen te maken; men verstaat dat de werkman noodig heeft te kunnen toepassen wat hij leerde. Voor zoo ver de middelen der school toereikend zijn, laat men elken stiel - de metser in steen, de timmer- en schrijnwerker in hout, de smid en werktuigkundige in ijzer, de plafonneerder en ornementist in aarde, de hout- en marmerschilder in kleuren - uitvoeren wat hij geteekend heeft.

Verders onderwijst men de werktuigkunde, de begrootings en bouwwerken; de driehoeksmeetkunde, de cijferkunde in alle graden, het boekhouden, enz.; in een woord, al wat de nijveraar, hetzij als gast of als meester, dient te kennen.

Zulk gesticht bewijst vooral dienst, aan de jonge lieden der omliggende gemeenten, die in de week de lessen der Academie moeielijk of niet kunnen bijwonen.

Wat betreft de boetseerklas der nijverheidsschool, wij gelooven, in het belang van het gesticht, te moeten doen opmerken dat zij veel te wenschen laat. Dat onderwijs wordt, onzes dunkens, niet wel opgevat. Trouwens, wat zal het den jongeling baten groote brokken potaarde te verkneden tot een vormloos hangvoetje of een ander stuk, als hij nog geen blad of geen kliefsel van een blad verstaat?

Wij gelooven dat dit met de meeste leerlingen van voormelde boetseerklas het geval is en veroorloven ons de heeren leeraars op dezen staat van zaken opmerkzaam te maken.

Wij hebben met belangstelling kennis genomen van het door den primus der klas van geschiedenis geschrevene prijsstuk. Dit werk is berekend om een goed gedacht te geven van het in die klas, door den heer P.J. Backx, gegeven onderwijs.

Brussel. - Den 7^{n} Mei vierde de koninklijke Academie van België den 50^{n} verjaardag van haar bestaan.

- Even als het rijksmuseum, zal het museum van Wiertz kosteloos open gesteld worden voor het publiek.

- De prachtige teekeningen *cartons*, de zeven H. Sacramenten voorstellende, uitgevoerd door van Overbeek, den beroemden duitschen meester, zijn aldaar aangekomen en zullen eerstdaags in het *Hertogelijk paleis* tentoongesteld worden.

Gent. - De heer Lieven de Winne is het schilderen van 's konings afbeeldsel opgedragen.

- Den heer Julius Vuylsteke, aftredend secretaris van het *Willemsfonds*, is op een banket van het bestuur dier vereeniging, een fraai, bij inschrijving aangekocht geschenk aangeboden.

- Bij de Vylder is een vaderlandsch gezang van J. Ferrée, op muziek van Jan van den Dries verschenen.

Luik. - De beroemde Vlaamsche romanschrijver Hendrik Conscience, heeft een uitstapje naar deze stad gedaan, om bouwstoffen in te zamelen voor een geschiedkundig werk dat hij over Laruelle wil schrijven.

Mechelen. - De wedstrijd van kerkmuziek door het congres geopend, bekomt een buitengewoon goeden bijval. Den 1^{n} Juni eindigde het tijdstip op welk de missen der mededinger moesten toegestuurd worden aan den secretaris der muziekafdeeling M. Xavier van Elewyck, te Leuven. Er zijn uit de volgende landen stukken ontvangen: België, Frankrijk, Spanje, Engeland, Holland, Pruisen, Oostenrijk, Beieren, de Rynprovinciën, het hertogdom Saksen-Coburg. De leden van de jury zullen gekozen worden onder de voorname kunstoefenaars van in en buiten België.

Dixmude. - Aangekondigd om in 't kort te verschijnen: *Genoveva van Brabant*, door vrouwe Courtmans, geboren Berchmans.

Nooit, zegt het prospectus, maakte eene geschiedenis dieperen indruk op het gemoed der Nederlandsche bevolking dan de legende der heilige *Genoveva van Brabant*, palstgravin van den Rijn. Sedert eeuwen heeft zij de aandacht van roman- en geschiedschrijvers geboeid: De ouderlingen verhalen hare levensgebeurtenissen in den hoek van den haard, de jongelingen op het veld en de kinderen hooren haar gretig uit den mond der grootmoeder. Penseel en teekenstift hebben haar lijden en hare deugden geschetst, en thans legde eene gevierde schrijfster zich toe op de verheerlijking harer roemrijke landgenoote, door de romantische inkleeding en voorstelling van haar wisselvallig leven.

De grondstof voor het werk is geput aan de bron der oude legende. De zeden van het tijdvak zijn er derwijze in afgeschilderd, dat men zich, als het ware, bij de lezing verplaatst gevoelt in vroeger eeuw, terwijl Genoveva's beeldtenis het gansche verhaal, door den glans der christendeugd, verheldert en overstraalt.

Het werk zal ongeveer 170 bladzijden Engelsch formaat beslaan. Het zal den inschrijvers tegen 2 franken vrachtvrij toegezonden worden. De betaling geschiedt bij de aflevering.

Men schrijft in bij van Cuyck-Gyole, te Dixmude.

Ontzaggelijke hoogmoed, steunende op geringe verdienste, is eene piramide met de punt naar omlaag geplaatst.

Sterfgevallen.

Dezer dagen is te Gent, in 78jarigen ouderdom, schielijk overleden de heer P.J. Goetghebuer, bouwkundige, voordezen leeraar der klas van bouwkunde bij de koninklijke Academie aldaar, en de laaste overblijvende stichter der Gentsche maatschappij van schoone kunsten.

P.J. Goetghebuer had een bouwkundig werk uitgegeven getiteld: *Choix des monuments*, *édifices et maisons les plus remarquables du royaume des Pays-Bas*, in groot folio, een werk dat hoog gewaardeerd wordt. Hij graveerde ook het plan van den beruchten veldslag van Waterloo, in klein en groot formaat. Hij teekende en graveerde het *binnenste der Hoofdkerk van Gent* en verscheidene gebouwen dier stad. Voor het prachtwerk te Milanen uitgegeven: *Les églises principales de l'Europe*, leverde hij de teekeningen en de plannen van de *Kerk van St.-Baafs*, te Gent, en van *Onze-Lieve-Vrouwe* te Antwerpen. Het *Hotel de la Poste*, op den Kouter, en den dubbelen trap van het Stadhuis, te Gent, werden door hem gebouwd.

- De heer E. de Vigne, landschapschilder, is te Gent in den ouderdom van 57 jaren overleden.

> Slechte gezelschappen zijn gelijk de rook van de tabak: gij zult er niet lang in zijn, zonder er naar te rieken.

Varia.

De maarschalk van Saksen, bekend wegens zijne lichaamskracht, wilde op zekeren dag aan eenige zijner gasten daarvan een bewijs geven, en trad de werkplaats van eenen smid binnen, onder voorwendsel zijn paard te doen beslaan. De smid legde hem eenige ijzers voor, doch de maarschalk keurde ze allen af, vroeg of hij geene betere had, en om een bewijs te geven, dat hij ze niet ten onrechte afkeurde, brak hij er een zestal achtereenvolgens midden door. De smid bewonderde hem stilzwijgend. Eindelijk vond de maarschalk een goed ijzer, en dit werd het paard aangelegd. Toen het werk afgeloopen was, wierp hij eene kroon op het aambeeld en wilde weggaan, doch de smid voegde hem toe: ‘met uw verlof, mijnheer! ik heb u een goed ijzer geleverd, en nu moet gij mij ook eene goede kroon geven,’ en dit zeggende brak hij het stuk geld in stukken, en herhaalde dit eenige keeren met de kroonen, die de maarschalk hem gaf; eindelijk zeide deze: ‘gij hebt gelijk, ik heb niets dan slechte kroonen, doch hier heb ik een louis, die ik hoop dat goed zal zijn.’ De maarschalk moest bekennen, zijn meester te hebben gevonden.

[Europa]

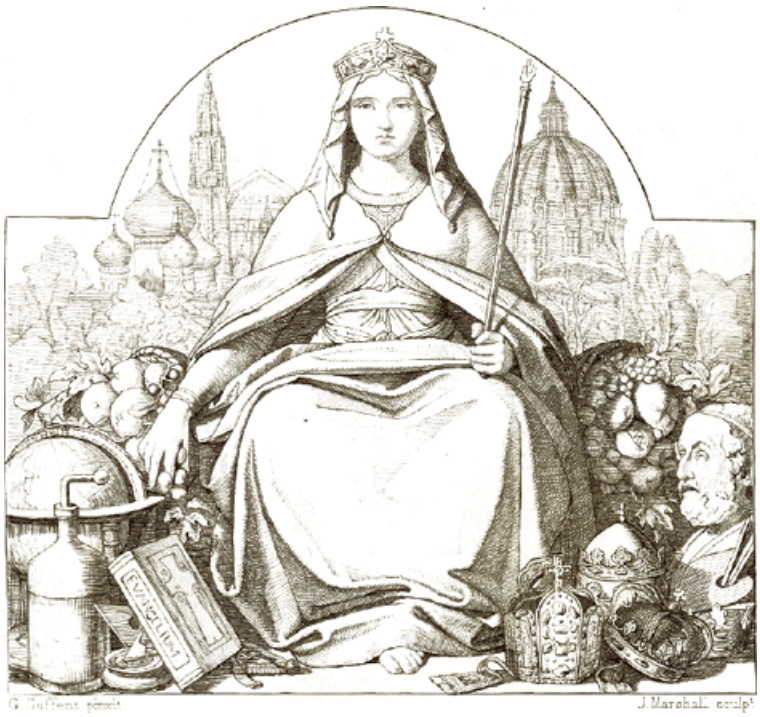

EUROPA, SAMENSTELLING VAN GODFRIED GUFFENS.

Bij den eersten oogslag, op de bovenstaande plaat, zullen onze lezers reeds merken dat zij deel maakt van de fraaie verzameling platen vervaardigd naar de muurschilderingen der Antwerpsche koophandelkamer van de heeren Guffens en Swerts.

Zij stelt Europa voor, in de gedaante eener krachtige vrouw, gezeteld tusschen de zinnebeelden van wetenschap, kunst, godsdienst en vorstelijkheid: op den achtergrond verheffen zich het Parthenon voor de oudheid; de Sint-Pieterskerk van Rome, het Kremlin en de hoofdkerk van Antwerpen voor de latere tijdvakken.

Het eerste stuk dezer muurschildering bestond uit de voorstelling des Landbouws, waarvan wij de plaat op bladz. 96-97 dezes jaargangs hebben medegedeeld. Het laatste stuk der voorstelling van Europa, zijnde de Handel, zullen wij in eene volgende aflevering geven[1].

> Eens vraagde koning Archidamus aan den wijsgeer Puidarius: ‘Wat er den mensch het zwaarste of moeilijkste viel.’ De wijsgeer antwoordde: ‘Er is voor den mensch niets zwaarder, dan zich te laten berispen.’ Daardoor gaf hij te kennen dat wij wel willen geprezen zijn; maar wij ons niet kunnen laten berispen zonder moeilijk te worden.

Afrika's zon en winden.

Hoe dikwijls, in onze gewesten, hooren wij des zomers niet zeggen: '*t Is zoo heet als in de keerkringen*, *wij hebben eene Senegalsche hitte.* Het zijn voornamelijk de warme

1 Zie verder de jaargangen 1859, bl. 25, 1865, bl. 200-201 en 1866, bl. 32-33.

dagen van Juni en Juli die tot zulke en dergelijke bemerkingen aanleiding geven. Indien wij die gezegden naar de letter moesten opnemen, zouden wij er veel weten op af te wijzen. Zij die de heete dagen in onze gewesten, aan de hitte van Afrika en van den Senegal vergelijken, geven zich slecht rekening van den gloed der zon in de negerlanden. De volgende mededeeling zal zulks ten overvloede bewijzen.

In Afrika verdeelen de jaargetijden zich over het geheel in twee; in den tijd van regen en van droogte. De kracht der zon, die over deze landen hare stralen rechtstandig verspreidt, veroorzaakt eene ongelooflijke uitdamping; zij trekt eene zoo verbazende hoeveelheid waters omhoog, dat daardoor naar evenredigheid, een dichte en aanhoudende regen van den hemel als naar beneden afstroomt. Wadström heeft opgemerkt, dat bij den Senegal, in vier maanden, van Juni tot het einde van September, 115 duimen regenwater valt, viermalen zooveel als in England, gedurende denzelfden tijd. In de acht overige maanden ziet men van den een-en-twintigsten graad breedte tot aan den Evenaar, nauwelijks één druppel water van den hemel vallen. Dan is de grond teenemaal uitgedroogd en hard en als 't ware dood. Zoodra de regentijd begint, wordt

dezelve met kruipend gedierte, met wormen, insecten en krabben bedekt. De eerste regens zijn zeer nadeelig. Alles waarop zij vallen begint in korten tijd te schimmelen en gaat tot bederf over. Wollen stoffen krijgen vlekken, waaruit wormen te voorschijn komen. Zelfs het beste leder wordt er door aangetast.

Verschrikkelijk is de gloed der zon. Adanson getuigt, dat men in het zand eieren kan koken, en dat de hitte de naakte voeten der negers openscheurt. In de maanden April, Mei en Juni stond de thermometer, in de schaduwe hangende, op den middag, op 28 ½ graden Reaumur, of 96 graden Fahrenheit. Dit had ook plaats aan de Gambia. Op Sierra-Leona klom hij zelfs tot 102 graden. Ja, Golberry vond hem, in de vier volgende maanden, in de schaduw, op den middag op 33 graden Reaumur of 106 graden Fahrenheit, en op Sierra-Leona stond hij, tenzelfden tijde, nog twee graden hooger, en dus op 108 graden. Dit gedeelte van de kust schijnt toch ook veel heeter te zijn dan in het eigenlijke Guinea. Want Isert vond op de Goudkust, in de Deensche factorij, welke veel nader aan de linie ligt, de grootste hitte, in de schaduw 93 ½ graden Fahrenheit. Evenwel, ook hier is het voor den Europeaan zeer heet, want de thermometer daalt daar nimmer beneden de 80 graden; alleen in Maart stond hij eens op 69 graden. Het grootste onderscheid tusschen de hitte aan den Senegal en aan de Gambia, ontstaat zekerlijk niet alleen door het zand ter eerst genoemde plaats, maar voornamelijk daar uit, dat Afrika zich aldaar het verste uitstrekt van het Oosten naar het Westen, en de Westerwinden, vóór dat zij den Senegal bereiken, over het gansche heete werelddeel en over vele zandwoestijnen waaien. Volgens den barometer is de drukking van de lucht, of liever derzelver veêrkracht, aan de Goudkust al vrij gelijkvormig. Isert vond het kwik op 29 ½ duimen Engelsche maat, gelijk hij zich uitdrukt, als vastgenageld. Gedurende zes maanden zag hij in den barometer slechts eene verandering van het tiende gedeelte van een duim. Men moet zich hier over te meer verwonderen, dat hier de hevigste stormwinden waaien.

De winden zijn, over het algemeen, Westelijk en Oostelijk; men heeft daarbij doorgaans eene heldere lucht. Maar plotseling ontstaan de verschrikkelijke *Tornados* of *Travados*. Er komen namelijk uit het Zuid-Oosten wolken op en verdonkeren van tijd tot tijd de lucht; men gevoelt eene drukkende zoelheid welke de menschen eenen veel hoogeren graad van hitte doet ondervinden, dan de thermometer aanduidt. Alles, wat in de schepping leeft, zwijgt en wacht angstig op hetgene dat komen zal. De storm begint, rukt de hutten der negers omver, en scheurt de schepen van hunne ankers los. Plotseling wordt de lucht wel acht graden kouder, en de regen stort, onder een verschrikkelijken donder en bliksem, naar beneden. Ondertusschen duurt zulk een *Tornado* doorgaans slechts twee uren; maar is de orkaan niet door onweder vergezeld, dan woedt zij heviger en langer.

Een tweede merkwaardige wind is de *Harmattan*. Hij begint na den regentijd, vooral in het laatst van December en blaast uit het Noord-Oosten; daarom noemen de zwarten hem den Landwind, *Terreno*. Hij is ongeloofelijk scherp, snijdend en droog. Geen mensch kan er zich eenige uren aan blootstellen; de negers trillen als van de koorts, en hunne huid wordt als met eene witte schilfer bedekt. Om eene proef te nemen stelde men eene geit vier uren lang aan den *Harmattan* bloot, en het dier bestierf het. De *Harmattan* droogt zeer spoedig gesmolten suiker of zout; de binnenlandsche meren droogen op, en hij laat in de met zeewater bedekte diepten alleen het zout, en wel gekristaliseerd, achter. Alle houten meubelen, ja, de planken van de schepen droogen zoodanig in een, dat de naden wel een vinger wijd worden;

de kanten der schepen, zoo verre zij boven het water zijn, gapen zoo wijd, dat men er de hand kan tusschen steken. Bij dezen wind, welke doorgaans slechts eenige dagen blijft waaien, hebben geene onweders plaats; evenwel is de lucht bezet en de dampkring donker; er heerscht, zegt Isert, een drooge nevel. Met dit alles is de *Harmattan* niet ongezond; ja, zelfs de koortsen en andere kwaadaardige ziekten, welke in het natte jaargetijde heerschen, houden, bij dezen scherpen en droogen wind, weder op. Wel is waar, er ontstaat een algemeene hoest, de lippen splijten, en de oogen worden dikwijls ontstoken; doch deze kwalen zijn niet aanhoudende en men kan dezelve, door de kamers met water te besprengen, voorkomen. In het algemeen kan men zeggen, dat de *Harmattan* de arts, de behouder der menschen is; want hij geeft aan de zenuwen, welke in den regentijd verslapt zijn, weder nieuwe veêrkracht.

Het natte jaargetijde daarentegen veroorzaakt aan den Senegal niet alleen buikloop, maar ook zeer kwaadaardige zenuwkoortsen, voorts den *Tetanos*, eene soort van kramp of stuiptrekking door al de leden, en de drooge buikpijn, welke de ingewanden op eene vreeselijke wijze doet ineen krimpen. In al de landen aan de kust vindt men den algemeen bekenden *Guinea*- of *Lindworm*; men geneest deze kwaal door weekmakende middelen, en door het dier, op een klein rolletje, zachtkens uit te winden. Dokter Lind zoekt de oorzaak van den *Guinea-worm* in het drinkwater. Ten einde de eieren of het broedsel van den worm te dooden, meent hij dat men hetzelve eerst moet laten staan en dan filtreren.

Voor het overige zijn de in Afrika wonende vreemdelingen meestal zelven de oorzaak van vele ziekten. Zij leven, zegt Isert, als in Europa; gebruiken eene groote hoeveelheid vleesch en sterken drank; terwijl zij, door voedsel uit het plantenrijk en door water, of des noods wijn te drinken, even als de inboorlingen doen, hunne gezondheid veel langer zouden behouden. Het is opmerkelijk dat men in den bloei der jeugd, wanneer het lichaam de meeste sappen heeft, het klimaat minder verdragen kan, dan wanneer het lichaam reeds meer verzwakt en vermagerd is.

> Zijt voor u zelve wat gij voor uwen vriend zoudt willen zijn.
> SHAKESPEARE.

Het Kurk.

Iedereen kent het kurk, dat behoeft niet gevraagd, niet gezegd te worden. De gewone stoppen van flesschen en kruiken worden in onze taal doorgaans *kurken* en niet stoppen genoemd en is er wel iemand die nog nooit eene kurk getrokken heeft?...

Weet iedereen *wat* het kurk *is* en *waar* het vandaan komt?

Dat is eene andere vraag, eene vraag welke wij verwachten dat velen ontkennend zullen beantwoorden. Want - zoo is de

mensch - men geeft zich veelal de moeite niet, onderzoek te doen naar den aard en de afkomst van een zeer groot getal zaken en dingen, al is 't dat men ze dagelijks ziet voorkomen of gebruikt. Misschien juist omdat zij zoo alledaagsch zijn, worden zij door ons verwaarloosd of voorbijgezien. Dat de kennis van gemeene en onbeduidend schijnende voorwerpen evenwel zeer aangenaam en wetenswaardig kan zijn, is eene overbekende waarheid, waarvoor dit artikel over het kurk een bewijs te meer leveren zal.

Het kurk is eene boomschors. De kurkboom behoort tot het geslacht der eiken: hij wordt kurk-eik genoemd en voornamelijk in twee soorten verdeeld: *quercus occidentalis*, die in het zuidwesten van Frankrijk en Portugal, en *quercus suber*, die in het zuidoosten van Frankrijk, Algiers en op de eilanden der Middellandschezee te huis behoort. C. Decandolle heeft voor eenige jaren, gedurende zijn verblijf in Algiers, de ontwikkeling der kurkstof bij laatstgenoemden boom waargenomen.

Zijne schors bestaat uit vier lagen: 1° de opperhuid, 2° het kurkachtig bekleedsel, 3° het celachtig bekleedsel en 4° de bast, die het weeke hout omgeeft.

Deze vier lagen groeien, onafhankelijk van elkaêr, ieder jaar aan. In het derde of vierde jaar bereikt de opperhuid de grenzen harer veêrkracht en barst in de lengte open.

Nu ontwaart men eene aanmerkelijke verandering in het kurkachtig bekleedsel, dat dan er als kurk begint uit te zien.

Er ontstaan nieuwe lagen en de omzetting van cellenstof in kurk duurt voort. Deze natuurlijke kurk heeft echter geene groote waarde voor den handel. Zij draagt den naam van ‘mannelijke’ kurk, en de kweeker haalt ze van den boom, zoo dat de bast bloot komt liggen.

Deze ontvangt nu den naam van ‘moeder.’ In dien toestand ontstaat eene nieuwe kurklaag *onder* de bast. Deze verdwijnt vervolgens heel en al, en laatstgenoemde kurklaag neemt van jaar tot jaar aan de binnenzijde ringvorming in dikte toe. Zij wordt met den naam van ‘vrouwelijke’ kurk bestempeld, en groeit geheel op dezelfde wijze als vroeger de ‘mannelijke.’ Zij is echter veel harder en veêrkrachtiger dan deze.

Van daar het onderscheid tusschen de kruimelachtige kurk, waarmede onze bierkruiken veelal zijn dichtgestopt, en waar men den besten kurkentrekker doorheen haalt, en de taaie, rekkelijke kurk, die van eene bestovene flesch goeden ouden wijn wordt afgetrokken of van de champagneflesch tegen den zolder bonst.

> Kiesche zaken zijn gelijk spelden: neemt ge ze langs den verkeerden kant, ge steekt u.

Het huisgezin des struikroovers.
Een Napolitaansch verhaal.

In de omstreken van Napels ontwaart men een heuveltje, gansch met kreupelhout bewassen, welk het van verre het voorkomen geeft van een bosch. Bijna op het toppunt van dezen heuvel, is eene diepe en zeer ruime spelonk, waarvan de ingang, nauwelijks breed genoeg om een mensch te laten doorkomen, met struiken bedekt

is. Daar was de schuilplaats eener beruchte rooversbende, welke het land onveilig maakte, de reizigers vermoordende, de rijke abten beroovende, dikwijls de gewapende macht trotserende, en waarvan men des avonds, bij den haard, feiten verhaalde, welke de stoutmoedigsten deden beven.

Maar, ieder is zijn lot beschoren, en, omtrent den jare 1808, was deze bende ongelukkig. Eenigen, de gevaren en vermoeinissen van het handwerk moede, zagen er van af; anderen werden aangehouden; eindelijk, drie jaren daarna, bleef een enkel man, eenig overblijfsel van deze eens zoo bloeiende bende, meester van de spelonk, waarvan zijne makkers, dooden of levenden, hem immer trouw het geheim bewaard hadden. Deze man noemde zich Tinte-Moro. Hij was omtrent veertig jaren oud, en had gitzwart haar; op zijn bleek gelaat waren eene weergalooze stoutmoedigheid en echt Italiaansche hartstochten te lezen. Omtrent zijne inborst waren de zonderlingste geruchten verspreid; zijne eerste opwelling, zegde men, was zoo vreeselijk, dat hij, 15 jaren vroeger, zijne geliefde welke hij aanbad, met eenen vuistslag gedood had, omdat hij eenen mansschoen bij haar gevonden had.

Het verveelde Tinte-Moro, toen hij zich zonder gezellen zag, altijd gendarmen te moeten dooden, en tevreden met het vermogen welk hij door zich en de zijnen verkregen had, begon hij zich aan het stille leven in zijn hol te gewennen, met zijne vrouw Aiseffa en zijne twee nog zeer jonge kinderen, Theodoro en Gamba.

Deze werkeloosheid duurde reeds eenige maanden en de regeering begon hem te vergeten; den 18^{n} Juli 1811, daar hij buskruit noodig had, ging hij 's morgens vroeg met zijne vrouw uit, zijnen tweelooper op den rug dragende; zoo doortrok hij het kleine bosch; voor meerdere zekerheid bleef hij aan den woudkant stil, en zijne vrouw belovende haar daar te zullen wachten, zond hij haar naar de stad.

Hij wachtte tot 2 ure 's namiddags, en niemand kwam terug. Hij begon ongeduldig te worden, toen er eensklaps op den weg eene stofwolk opging, en eenige oogenblikken later eene troep soldaten te voorschijn trad welke naar het bosch toekwamen.

‘Goed,’ zegde Tinte-Moro, zijn geweer ladende; ‘ik ga mij wat vermaken.’

De krijgslieden kwamen dichter en als zij op eenen zekeren afstand gekomen waren, velden twee geweerscheuten, die uit de struiken kwamen, de twee voorsten neder. Maar de roover werd heviger vervolgd dan hij wel gedacht had. Nagezet door de soldaten, die zwoeren hunne kameraden te zullen wreken, was hij, als een vos, verplicht zich in de struiken schuil te houden; nu eens bleef hij stilstaan, zijnen adem inhoudende, en de bladeren welke onder zijne voeten kraakten verwenschende, en dan weder sloop hij door de struiken heen. Zeer dikwijls raakten de gerechtsdienaars den tak welke hem verborg; meer dan eens zag hij hunne roode kleederen op twee stappen afstands van hem. Eindelijk, na drie uren angst, kwam hij aan zijn hol, zijne vijanden welke zijn spoor volgden, slechts eenige minuten vooruit zijnde.

Hij zette zich hijgende neder, het hoofd door de zon, het geschreeuw en het gedreig verhit. Welhaast weergalmden de stemmen der soldaten rond zijn hol; elke stap, elk geroep, werd

duizendmaal door den weergalm herhaald; dan eens lieten zij zich in de verte hooren, dan weder kwamen zij dichter bij, het spoor volkomen bijster.

Evenwel Gamba, het kleine kind, welk gedurende twaalf uren niet meer gelaafd was en honger kreeg, schreeuwde, schreeuwde; en Tinte-Moro hoorde de stemmen al dichter en dichter bij komen.

'Verduiveld,' grommelde hij, 'het kind gaat mij verraden.'

En het kind schreeuwde immer voort, en de stemmen naderden. Daar kraakten de struiken welke den smallen ingang verborgen, en het kind schreeuwde harder en harder.

'Loop naar den duivel,' zegde de roover, en met eene bliksemsnelle beweging wierp hij het tegen de rotsen...

De hersenen vlogen wel tien voeten verre, en het lichaam stuiptrekte nog, toen men binnentrad..... het was de moeder.

Zij had het bosch vol soldaten gevonden, en zich lang schuil gehouden; dan, daar zij hen een weinig verwijderd zag, was zij tot bij het hol gekropen. Zij kwam juist in tijds om den laatsten schreeuw haars kinds te hooren: toen zij binnentrad was alles gedaan; haar man aanzag haar met een wreeden blik, zij begreep hem en zweeg.....

- 'O hemel! o zegt gij de waarheid? Hoe! gij zoudt ons Tinte-Moro, die ons gisteren twee man doodde, kunnen leveren,' zegde des anderendaags de magistraat der stad, met oogen van blijdschap schitterende, aan eene zeer slecht gekleede vrouw.

'Ja; indien uwe soldaten zich haasten, zal Tinte-Moro binnen twee uren hier zijn.'

'En waar verbergt hij zich?'

'In een hol, in een klein bosch.'

'En zal hij tegenstand bieden?'

'Nu niet; want ik heb hem met Malvezij dronken gemaakt; hij slaapt.'

'Zoo! wie zijt gij dan?'

'Ik ben zijne vrouw; komaan, kom.'

En zij trok de soldaten mede.

Aan het hol gekomen, vonden zij het lijk van het kind en daarnevens den slapenden vader; Tinte-Moro opende de oogen en liet zich, zonder een woord te zeggen, wegleiden.

Zes dagen later werd hij ter dood gebracht.

De moeder was verdwenen, en de onzekerheid van haar lot hield eenigen tijd de nieuwsgierigheid der Napolitaansche ledigloopers gaande. Eindelijk hoorde men dat de boeren, 12 of 15 mijlen van de stad, soms eene vrouw met een kind zagen ronddwalen. Zij bedelde van hoef tot hoef een stuk broods en eene schuilplaats voor den nacht. Nooit zag men haar tranen storten; zij scheen het geheugen verloren te hebben; enkel noemde zij soms en als werktuigelijk de namen Tinte-Moro en Gamba.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM hechten twee halfronden (eene soort van kapjes), welke dicht opeen sluiten, en waaruit de binnenlucht gepompt is, zich zoo vast aan elkander, dat de kracht van eenen mensch ontoereikend is om ze vaneen te scheiden?

OMDAT de buitenlucht met al haar gewicht op de halfronden drukt, en er inwendig geene lucht voorhanden is welke tegen de drukking der buitenlucht kan opwegen;

dus, wanneer men elk halfrond op eene breedte of eene doorsnede van zes duim rekent (men begroot de drukking eener dampkringskolom op ongeveer 10 pond, op eene kringvormige ruimte van eenen duim doorsnede), zoo wordt er, om de beide halfronden van een te scheiden, eene kracht vereischt, gelijk aan een gewicht van 400 pond.

Creso Quattrino.
De man die rijk stierf.
(Vervolg en slot.)

'Waar vind ik u, om daarover te spreken?' vroeg Creso Quattrino aan Jacob, den reizenden Jood van Padua, met wien de Christenkoopman in nauwe handelsbetrekking stond.

'Waarom zou ik niet bij u aan huis komen, mijn waarde signor?' vroeg Jacob, 'wij hebben daar al zoo vele zaken afgedaan.'

'En dat is bekend geworden; daarom geloof ik, dat het zaak is, meer in het geheim te handelen. Gij zijt immers een Jood?'

'Geloofd zij Abraham! ja, ik ben een verachte en verworpen Jood - geloofd zij Abraham!'

'En ik.... ik ben een Christen - is het niet zoo, Jacob?' vroeg Quattrino, terwijl een grimlach zijne lippen krulde.

'Ik heb gehoord, dat gij gedoopt zijt, signor Quattrino,' antwoordde de Jood.

'Welnu, onze geheime en veelvuldige samenkomsten zouden mij kunnen bemoeilijken bij mijne biecht,' vervolgde Creso, weder met een valschen grimlach.

'Uwe biecht? En waar heeft die plaats?'

'Daar, waar ik mijne goudstukken bewaar, Jood. Begrijp mij wel; onze Kerk heeft oogen en ooren en handen - en zeer lange handen ook.'

'Dat alles weet ik en heb ik ondervonden,' was het antwoord.

'Zoo men wist, dat wij, in den oorlog met de Turken, den ongeloovigen wapenen leveren, om de trouwe Christenen naar de andere wereld te helpen, weet gij wat er dan gebeuren zou, Jood? Er zou geen stuk heel aan u blijven.'

'Oei,' zeide Jacob, bij dat denkbeeld sidderende.

'Ja, nog meer en nog erger; mijn goud zou het moeten ontgelden. De hand der Kerk - gij kent de kracht van hare vuist - zou er op aanvallen. Plutus zij gedankt! de oorlog is in vollen gloed; het ging heet toe in het laatste gevecht. In Venetië wemelt het van jammerende weduwen.'

'Ik dank er God, den God van Abraham, voor!' sprak de Jood met diepen eerbied. 'Ik heb reden, uwe broederen te haten - dat weet God.'

'Spreekt gij van broederen, Jood? Voor mij zijn alle menschen broeders - dat is het ware geloof, dat mij mijn goud leert. Gezegende talisman! onvolprezene bezitting! die den trotsche doet bukken, den zwakke kracht geeft; hem, die u wel weet te ge-

bruiken, schenkt gij macht en heerschappij over alle anderen. De Turk smeekt mijne hulp af, ik verkoop hem de wapenen, waarmede hij duizend Christenhoofden afslaat en Christenkinderen vaderloos maakt. En waarom doe ik dat? Ik zal het u zeggen. Waarom worden zoovele Christenen geslacht! De zachtzinnige, vredelievende Christen begeert een fraai stuk land, eene rijke stad, de heerschappij over de eene of over de andere rivier - hij, die in het bezit daarvan is, is een ongeloovige; dat is genoeg; zijn grond wordt doorweekt van menschenbloed; de stad wordt belegerd, van alle zijden met schansen omringd, die vuur en vlam tegen de wallen braken. Eindelijk ontstaat eene bres, en plundering, moord en roof vervult de straten en de vlag der overwinning wappert boven het met bloed doorweekte puin. De Christenen hebben gezegevierd, en met christelijken ootmoed en een dankbaar hart doen zij den tempel van hun *Te Deum* weêrgalmen. Met een onbeschaamd gelaat en een ijzeren hart durven zij hunnen God danken, dat zij geslaagd zijn in eene zaak, waarvoor de duivelen zouden hebben teruggedeinsd.'

'Hoor ik Creso Quattrino, den koopman van Padua spreken?' vroeg de Jood, hem verwonderd aanziende.

'Die godslasterlijke hoon, mijn goede Jacob! die overmoedige dwingelandij van den sterke heeft mij het masker doen oplichten, waaronder de mensch zijne boosaardige, begerige, verdorvene en dwaze neigingen verbergt. Deugd! rechtvaardigheid - wat zijt gij? Woorden, schoonklinkende woorden voor zwoegende slaven, even als de bellen voor de onder hun last bukkende kameelen. Een ding slechts is geen bedrog - het goud. - Zoo gij dat bezit, dan bezit gij de ware macht, die, ofschoon de arme er mij om haat, toch door hem erkend wordt. Schraap goud bijeen en gij kunt elke hartzenuw van dat verheven schepsel, den mensch in beweging brengen, even als de hand van den knaap de touwtjes zijner marionetten.'

'Ook heb ik mijn goud lief, signor Creso! maar toch is er onder mijn eigen volk iets, dat ik geloof nog meer lief te hebben,' zeide Jacob.

'Meer? dan uwe dukaten, uw goud?' vroeg Quattrino.

'Ja, de achting der menschen, hunne vriendelijke bejegeningen, en, behoef ik het er bij te voegen, de lachjes mijner kinderen,' antwoordde Jacob, en Creso beet zich op de lippen.

'De lachjes uwer kinderen!' terwijl Creso dit zeide, nam zijn gelaat eene zwaarmoedige uitdrukking aan.

'Dat is een rijkdom,' ging de Jood voort, 'dat zijn schatten!'

'Kunnen zij gewaardeerd worden?' riep Creso uit, 'zeg mij, Jacob, hoe kan men dat?'

'Gij zijt zelf vader, signor Quattrino - vader van eene bekoorlijke dochter, een engel in goedheid en bevalligheid.'

'Hebt gij hare moeder gekend?' vroeg de koopman.

'Auretta is sprekend hare moeder; zij gelijkt haar als twee droppelen water. Het is nu reeds twintig jaren geleden - helaas! de tijd vliegt om, de tijd vliegt om. Maar ik heb mij reeds te lang opgehouden. Waar zullen wij elkander dezen avond ontmoeten, daar de tegenwoordigheid van een Jood uw huis in gevaar zou brengen.'

'Bij het paleis van justitie - bij den *steen*, *den steen der schande!* Ziet gij wel, Jacob, dat ik waarheid gesproken heb? In het oog der wereld, in de Christenmaatschappij is armoede schande en zij wordt gebrandmerkt met een

onuitwischbaar merk. De *steen der schande!* Ja, met recht wordt hij zoo genoemd, want al zat daar de reinste engel, de menigte zou hem verafschuwen.'

'Bij den *steen* dus - en hoe laat?' vroeg de Jood, zich gereedmakende om te vertrekken.

'Wacht eens - niet bij den *steen.* Er is dienst in de Sint-Antoniuskerk voor onze zegepraal op de ongeloovigen, en ik moet die dankzegging bijwonen.'

'Gij de dankzegging bijwonen?' riep Jacob uit, Creso met eenen verachtelijken grimlach aanziende. 'Gij in de dankzegging!'

'En waarom niet? De Turken zijn geslagen en zij hebben dus nog meer behoefte aan onze wapenen. Gij dankt in de synagoge; ik in de kerk. - Wacht mij ten negen ure,' vervolgde Creso, en hij begaf zich naar zijne woning, zijne woning zoo eenzaam en doodsch, als bezat hij geene dochter, die in schoonheid alle vrouwen van Padua overtrof. 'Het evenbeeld harer moeder, het sprekend evenbeeld,' mompelde hij onder het naar huis keeren, 'ach, dat zij het niet ware!'

Na het huwelijk van Marianna, had Piëtro Leti zijne geboortestad Padua verlaten, en zich te Florencië gevestigd, waar hij in den echt was getreden met de dochter van eenen eerzamen wijngaardenier, door wiens dood hij in het bezit van eenen kleinen wijnberg gekomen was. In korten tijd was Piëtro een welgesteld man geworden en in staat zijnen zoon Luigi, zijn eenig kind, aan de hoogeschool te Padua zijne opvoeding te doen voltooien. Een onderhoud met dezen was de reden, waarom Jacob zoo spoedig Quattrino had moeten verlaten.

'Ik heb u reeds lang gewacht, Jacob,' zeide de jongeling, tamelijk ongeduldig, toen de oude Jood zijne woning binnentrad.

'Vergeef mij, beste heer Luigi; eene plotseling opgekomene zaak met Quattrino heeft mij opgehouden.'

'Met Quattrino? Gij kent hem dus? Men heeft dus waarheid gesproken. Gij zijt vrienden, zegt men!' vroeg Luigi, den Jood ernstig aanziende.

'Wij handelen somtijds met elkander, meer niet. Onze vriendschap spruit voort uit onze dukaten.'

'Gij kent dan ook zijne dochter; hebt gij ooit de schoone Auretta gezien?' ging de jongeling voort, terwijl een blos zijn gelaat overtoog en zijne stem beefde.

'Of ik haar gezien heb! Duizendmaal. Gij zult uwen vader wel over hare moeder hebben hooren spreken,' zeide de Jood, Luigi strak in de oogen ziende.

'Auretta's moeder? - nimmer. Waarom zou hij van haar gesproken hebben?' vroeg Luigi, getroffen door den doordringenden blik van den Jood.

'Dat zal ik u zeggen; mijn verhaal zal u misschien zeer veel leed besparen, en ook de schoone Auretta van dienst kunnen zijn.'

'Spreek, mijn goede Jacob, spreek,' riep de knaap ongeduldig.

'Uw vader zou met Auretta's moeder gehuwd zijn; zij waren verloofd.'

'Verloofd? Het is vreemd, ik heb daar nooit iets van vernomen. Verloofd? En wat belette hun huwelijk?'

'De armoede. Om haren vader van de grootste schande te

redden, werd de ongelukkige Marianna de vrouw van den rijken Quattrino. Hare dochter - ik heb gehoord althans, dat de vader dit beoogt - is bestemd de echtgenoote van eenen vorst te worden.'

'Eenen vorst?' riep Luigi uit.

'Niets minder, en wees er zeker van, signor, om Quattrino's schatten zal menig vorst zich willen vernederen, Auretta tot zijne gade te nemen.'

'Zich vernederen, om haar tot gade te nemen? *vernederen*, Jood?'

'Maar dit is de zaak niet, waarvoor wij bij elkander zijn gekomen,' zeide de oude Jacob, van een onderwerp afstappende, waarin Luigi blijkbaar zooveel belang stelde.

'Gij hebt gelijk. - Welnu, kunt gij mij het geld geven?' vroeg Luigi.

'Duizend dukaten - en welke zekerheid geeft gij mij?' vroeg Jacob, terwijl hij Luigi weder strak in de oogen zag. 'Welke zekerheid?' herhaalde hij na een oogenblik zwijgens.

'Gij weet, dat ik de erfgenaam mijns vaders ben. Gij weet, dat hij geene kinderen heeft buiten mij. Maak het contract, zoo als gij wilt, ik zal het teekenen.'

'De dood is een trage betaler,' zeide Jacob.

'Maar een zekere,' antwoordde Luigi.

'Duizend dukaten? Dat is eene groote som voor eenen student. Waarlijk, ik begrijp mij niet, waartoe gij, een man van de pen, duizend dukaten noodig hebt.'

'Voor allerlei zaken, voor feesten, voor eene gondel, voor muziek, voor edelgesteenten, of om in de Adriatischezee te werpen, dat is voor u hetzelfde. Wilt gij mij het geld geven, of zal ik een ander zoeken, die minder bezwaren maakt?' eindigde de jongeling, terwijl hij zich gereed maakte om heen te gaan.

'Een oogenblik, driftige signor, gij zult uw geld hebben. Dezen avond ten negen ure zal het contract gereed zijn.'

'En waar zal ik u vinden?'

'Hier,' zeide de Jood, en de jongeling verliet het huis en begaf zich met haastige schreden naar de woning van Quattrino.

'Heilige Maagd!' riep Auretta's voedster uit, toen zij Luigi voor zich zag, 'weet gij niet, dat mijn meester te huis is? Als hij u zag....'

'Ga, zeg hem dat ik hem een paar woorden wensch te spreken,' was Luigi's antwoord.

'Zijt gij dwaas, signor? Is het u in het hoofd geslagen?'

'Vrees niet, goede oude. Ik ben op alles voorbereid. Zeg, dat de student een onderhoud verlangt met den koopman.'

De voedster gehoorzaamde, en weldra bevond zich de jongeling in tegenwoordigheid van den trotschen en schatrijken Quattrino.

'Wel, knaap,' vroeg hij, 'welke handel woudt gij met mij drijven?'

'Ik kom om uwen grootsten schat, signor Quattrino,' antwoordde de jongeling eenvoudig.

'Zoo! gij zijt zeer jong voor eenen koopman. En welke schat, kereltje?' vroeg Creso.

'Uwe dochter,' sprak kalm Luigi.

'Mijne dochter?' riep Creso uit, zijne verbazing niet meester, 'mijne dochter? Woudt gij de dochter van Creso Quattrino koopen? Zeker biedt gij haar eene hertogelijke kroon of een graafschap aan? Gij woudt mijne dochter koopen.... gij,

een student! maar ik dwaal zeker; gij zijt een vorst, een edelman die zich in het eenvoudig gewaad van een student heeft vermomd?'

'Ik heet Luigi Leti.'

'Leti?' riep de koopman uit.

'De zoon van Piëtro Leti, een burger van Padua, thans te Florencië woonachtig. Gij hebt misschien wel van hem gehoord, signor Quattrino?'

'En gij durft uwe oogen naar mijne dochter opslaan? gij durft Auretta beminnen?' vroeg Quattrino, het antwoord ontwijkende.

'En ik vraag haar ten huwelijk - ten huwelijk van u,' antwoordde Luigi.

'Weet zij iets van uw bezoek? Hecht zij hare goedkeuring er aan? Hebt gij,' ging hij toen met geveinsde minzaamheid voort, 'hebt gij hare liefde gewonnen? Bemint zij u ook? En wat biedt Luigi Leti haren vader voor dat onbetaalbaar juweel aan?'

'De oogst van zijn zwaard.'

'Uw zwaard? Het zwaard van eenen student?'

'Creso Quattrino, ik heb een afschuw van bedrog. Het zou mij niet onmogelijk geweest zijn dien grootsten uwer schatten, ondanks u zelf, te veroveren.'

'Waarlijk?' riep Quattrino, terwijl haat en wraak zijn hart vervulden, 'mijne dochter zou mijn huis ontvlucht zijn om met een student te huwen? Gij zijt een braaf en edel jongeling, Luigi; met recht hebt gij gezegd, dat gij een afschuw van bedrog hadt. In uw oog lees ik oprechtheid; geef mij uwe hand.' En de huichelaar drukte des jongelings hand terwijl hij hem vriendelijk toelachte. 'Ik begrijp u; gij wilt een oud man niet berooven van het dierbaarste dat hij bezit, en gij komt mij dit mededeelen.'

'Ik kom eene belofte vragen.'

'Laat hooren,' zegde Creso, 'uwe oprechtheid heeft mij getroffen. Ik voel, dat ik u lief heb; geloof mij, ik heb u lief.' En Creso zag grimlachend zijn slachtoffer aan. 'Uw gelaat herinnert mij aan vroegere tijden; zij zijn voorbij, zij zijn voor altijd voorbij. Hoe maakt het de goede Piëtro? Is hij gelukkig getrouwd, zeer gelukkig? Ik heb dikwijls van de uitnemende hoedanigheden uwer goede moeder hooren spreken. Maar gij komt eene belofte vragen - welke, mijn goede Luigi, welke?'

'Ik heb mijne boeken ter zijde geworpen, mijn tabbaart weg gehangen, en binnen drie dagen steek ik in zee,' zeide Luigi.

'In zee - en waarheen?' vroeg de koopman, op luchtigen toon.

'Om oorlog te voeren tegen de Turken.'

'Gij zijt een dappere knaap, een vrome jongen! Wel, wel, gij wilt dus op de heidenen uwe eerste heldenfeiten volvoeren? Dat is een heilig voornemen.'

'En belooft gij mij nu, signor Quattrino, wanneer ik, na den strijd tegen de Turken, met roem beladen in Venetië terugkeer, belooft gij mij dan, dat gij mij Auretta ten huwelijk zult geven?'

'Uwe lauweren tegen hare dukaten? Gij zult een geducht krijgsman moeten zijn, zoo die tegen elkander zullen opwegen.'

'Geeft gij mij uw woord, signor Quattrino? vroeg Luigi.

Gij hebt *haar* woord reeds, niet waar?' grimlachte Creso. 'Maar zeg mij, het was toch niet de zachtaardige Auretta, die zulke harde voorwaarden stelde? Zeker, Auretta zou u toch tot echtgenoot genomen hebben, al hadt gij geen enkelen tulband gekloofd.'

‘Heb ik uw woord?’ hield Luigi aan.

‘Gij hebt mij voor altijd tot uw vriend gemaakt, Luigi. Als een dief zoudt gij mijn grootsten schat kunnen ontroofd hebben, ja, later den ouden man hebben uitgelachen, dien gij om den tuin hadt geleid. Geen minnaar in heel Padua, behalve gij, brave Luigi, zou in staat zijn zoo edel te handelen. - Welnu, oprechtheid moet met oprechtheid betaald worden. Wanneer denkt gij te vertrekken?’

‘Binnen drie dagen.’

‘Gij hebt dus reeds een schip? alles is in gereedheid?’

‘Ik ben zeker van de middelen, die mij daartoe behulpzaam moeten wezen. Ten negen ure wacht Jacob, de oude Jood, mij.’

‘Een Jood, maar desniettemin een eerlijk man. En hij schiet u het geld voor? Dezen avond bij hem aan huis?’ vroeg de listige vrek. ‘Wel, gij moet dezen avond mijn gast zijn; ten tien ure, beste Luigi, dan kunnen wij over Auretta spreken. Ik wacht u zeker. Neen, ik wil u tot de deur geleiden,’ vervolgde Quattrino met geveinsde vriendelijkheid, en hij vergezelde den argeloozen knaap tot aan den drempel. Terwijl hij nog aan zijne deur stond, naderde hem een bode uit Venetië, met een brief aan hem gericht.

‘Ik hoop, signor,’ zeide de man, ‘dat het goed nieuws mag wezen; maar men verhaalt treurige dingen in Venetië.’

Quattrino nam den bode nauwkeurig op en brak toen haastig het zegel los; maar nauwelijks had hij den brief ingezien, of zijne knieën knikten en een luide gil ontsnapte zijne borst.

‘Vergaan! verloren! gezonken!’ gilde hij wanhopend, en hij werd doodsbleek.

‘Signor, beste signor Quattrino!’ sprak Luigi, Creso bij den arm grijpende.

‘Het is dus waar?’ vroeg de bode.

‘Mijn schip, een koninkrijk waard, is gezonken,’ kermde Creso.

‘Is de tijding wel echt? laat ons het beste hopen,’ hernam Luigi.

Quattrino staarde Luigi verbijsterd aan, toen vatte hij weder zijne hand.

‘Het is niets,’ zeide hij met een gedwongen grimlach, ‘dat verlies moet ons avondmaal niet verijdelen; ik wacht u ten tien ure. Denk er aan, ten tien ure, Luigi,’ herhaalde hij, dat de bode het hoorde, ‘dan wacht ik u. De tijding trof mij een weinig, maar het is nu al over. Vergeet het niet, ten tien ure,’ riep Quattrino hem nog na, terwijl hij, door den bode gevolgd, in huis trad.

De klok sloeg juist negen ure, toen Luigi bij den Jood aanklopte. Het contract was spoedig geteekend, en met het geld bij zich verliet de jongeling Jacobs woning. Maar voor deze nog het stuk in zijnen lessenaar geborgen had, hoorde hij Luigi's stem en een luid gedruisch op straat. IJlings liep hij naar buiten en Luigi, die naar zijne woning vluchtte, viel in de armen van den oude.

‘Vader Abraham, wat is er gebeurd?’ riep de Jood.

‘Men heeft mij vermoord... ik sterf!’ kermde de jongeling. en hij ontsnapte aan de zwakke armen van den Jood en zonk levenloos ter aarde.

De buren kwamen uit hunne woningen geloopen, de wacht verscheen; de Jood werd als verdacht van den moord, gevat, want men trof hem alleen bij het lijk aan. Zijn geloof was genoeg bewijs voor zijne schuld. Hij was een Jood, en dat alleen getuigde reeds tegen hem. Zijn huis werd door de politie doorzocht en al zijne papieren werden in beslag genomen.

‘Gij zijt onschuldig aan den moord,’ zeide de beambte; ‘welnu, dat doet thans weinig meer ter zake; gij zult genoeg te doen hebben, om u wegens uw verraad te verantwoorden.’

‘Och, ik wil alles bekennen, alles, maar spaar mijn leven, breng mij niet op de pijnbank,’ gilde Jacob, de haren uit zijnen baard rukkende en wanhopend zich in allerlei bochten wringende, toen hij zag, dat zijne papieren en briefwisseling met de Turksche agenten ontdekt was. ‘Ik was het niet alleen, die met hen handelde,’ riep hij uit, ‘ook de Christenkoopman - ik kan het bewijzen - Creso Quattrino was mijn deelgenoot.’

Nog voor middernacht waren Creso Quattrino en Jacob in denzelfden kerker als staatsgevangenen opsloten. De sluipmoordenaar, door den koopman omgekocht, had zijn werk gedaan, maar dezelfde dolksteek, die Luigi het leven benam, deed Quattrino's verraad ontdekken.

De ongelukkige Jood werd tot het rad veroordeeld; de Christenkoopman herkreeg zijne vrijheid, doch hij verloor al wat hij bezat. Hij werd tot eene boete veroordeeld, die zijne schatten overtrof, en werd de schuldenaar van velen, die nog kort geleden door Quattrino gekweld en verdrukt, thans besloten hadden zich over zijne vroegere dwinglandij te wreken. De rijke koopman dwaalde thans door de straten van Padua, zonder voedsel, aan de liefdadigheid van anderen overgegeven.

‘Zoover is het dan gekomen! Toch zal ik dan arm sterven - toch zal ik als bedelaar de wereld verlaten!’ riep hij uit, half besloten een eind aan zijn rampzalig leven te maken, maar nog deed de hoop, de hoop op de terugkeerende fortuin hem den last des levens dragen - hij kon niet arm sterven.

‘En nu, signor Quattrino! hoe staat het met onze schuld? Ik heb de vijfduizend kroonen noodig,’ sprak een schuldeischer tot den gevallen koopman.

‘Geef mij tijd, nog een weinig tijd, mijn goede Battista,’ bad Creso nederig.

‘Ei, zeker omdat gij ook ieder tijd gegeven hebt: neen, mijne kroonen moet ik morgen hebben, of de gevangenis wacht u,’ antwoordde de schuldeischer.

‘De gevangenis! - wat! - een ongelukkig schuldenaar - hond! schurk....’

‘O, is het zoo gelegen!’ hernam de ander, ‘dan zit gij morgen reeds achter de traliën.’

Den ganschen nacht zwierf Quattrino door de eenzame straten. Zijn ongeluk deed hem bijna het verstand verliezen. Hij ging voorbij het paleis van justitie en terwijl hij daarvoor stond, naderde hem een monik, die van een bezoek bij een stervende terugkeerde.

‘Bij Sint-Antonio!’ sprak deze, ‘dat is de gouden koopman, signor Creso Quattrino.’

‘Neen! de koopman is dood - ik ben zijne schim, gedoemd om rond te zwerven, waar de rijke man eenmaal in overvloed leefde,’ antwoordde Creso.

‘Wat was uw rijkdom - vergankelijk slijk. Mijn zoon, er is grooter rijkdom voor u weggelegd.’

‘Waar, monik! waar?’ riep Creso met vuur.

‘Onvergankelijke rijkdom,’ hernam de monik.

‘Kunt gij mij tienduizend dukaten hier op aarde leenen,’ vroeg Creso. ‘Zie, is dat niet de *steen der schande?* En zie daar ginds,’ ging hij voort, den monik bij den arm vattende, ‘wie staat daar en wijst daar op mij? Ziet gij hem niet? Het is Luigi, de student, die vermoord werd. Hij wenkt mij, dat ik daar zal gaan zitten, ik, Creso Quattrino, de gouden koopman van Padua, zal troonen op den *steen der schande!* Ha! ha!’ en met een gil verliet de arme Creso ijlings den sidderenden monik.

Den volgenden morgen ontmoette Quattrino Battista weder. ‘Nu, koopman,’ sprak de schuldeischer - ‘mijne dukaten; mijne dukaten, goede signor Quattrino, of de gevangenis. Daar zult gij, tot vreugd van allen, die gij gedrukt en uitgezogen hebt, als mijn schuldenaar sterven en verrotten.’

‘Als uw schuldenaar sterven! als de schuldenaar van eenen armzaligen kramer! van u die toen ik rijk was, voor mij kroopt als een hond, die kwaad had gedaan? Ik tart er u toe, ik spuw op u!’ riep de oude Creso woedend.

‘Neem hem gevangen; naar de gevangenis met hem,’ sprak Battista tot een gerechtsdienaar, die hem volgde.

‘Wacht - wacht,’ gilde Creso, ‘ik - roep mijn privilegie in, mijn privilegie als burger van Padua!’

‘Welk privilegie?’ vroeg de gerechtsdienaar.

‘De... de...’ - eene stuiptrekking voer door Creso's leden, - ‘ik wil niet als schuldenaar sterven - ik wil op den *steen* zitten.’

‘De steen!’ herhaalde luidkeels het volk, dat rond Creso en zijn schuldeischer was samengevloeid, terwijl men verbaasd elkander aanzag en toen, als verheugde men zich bij het vooruitzicht van een feest, klonk het luid en herhaaldelijk: ‘Quattrino op den *steen der schande!* Creso bankroet!’

Den volgenden morgen werd Creso, de gouden koopman, gelijk hij genoemd werd, het voorwerp van smaad en bespotting voor de burgers van Padua. Een uur lang zat hij op den *steen der schande!*

‘Uw tijd is voorbij, Quattrino; het uur is om, uwe schulden zijn betaald,’ sprak de gerechtsdienaar.

‘Ik ben dus naar de wetten van Padua niemands schuldenaar meer?’ vroeg Quattrino, en met moeite hief hij zich van den zetel der schande op en klemde zich met de krampachtige hand eens stervenden aan den arm van een der wachters. Toen blikte hij nogmaals om zich heen, als een uit den dood verrezene: ‘Ik sterf zonder schulden,’ stamelde hij nogmaals en zonk in een.

‘Heilige moeder Gods! Hij is dood!’ riep Battista.

‘Ha, ha, ha! hij is dood!’ juichte eene oude vrouw.

Voor nog de bedelaar Quattrino was weggedragen, vernam men nog den kreet: ‘het schip! het schip!’ en een bode uit Venetië drong in allerijl door het volk tot bij den zelfmoordenaar. Quattrino's schip dat ieder vergaan dacht, was de Adriatischezee binnengeloopen, beladen met de schatten van het oosten.

‘Het is gered! het is hier!’ riep Quattrino uit, tegen het vergif kampende, waarmede hij zich om het leven gebracht had, ‘het is veilig de haven binnengeloopen! Ha! ik

sterf niet arm; ik sterf rijk;' en zijn gebroken oog op den brenger dier gelukkige tijding vestigende, stierf de rampzalige Creso - rijk.

Naar het Engelsch van DOUGLAS JERROLD.

Kronijk.

Antwerpen. - De Maatschappij ter volledigmaking van het Antwerpsch museum, onder zinspreuk *Artibus Patrioe*, heeft de twee volgende schilderijen aan het museum geschonken:

1° Een *Landschap*, geschilderd door den Antwerpenaar Cornelis Huysmans, gezegd de Mechelsche Huysmans, en gestoffeerd met keurige figuurtjes door Theobald Michau;

2° *Onze-Lieve-Vrouwshemelvaart*, door Theodoor van Loon. (Deze schilderij werd edelmoedig aan de maatschappij geschonken door den heer Frans Vrancken-Gevers, koopman en reeder te Antwerpen.)

Hoe groot de opofferingen zijn welke de maatschappij *Artibus Patrioe*, zich voor haar lofwaardig doel laat welgevallen, zal men kunnen afmeten, als wij zullen gezegd hebben dat de schilderij van den Mechelschen Huysmans, haar 1365 franken heeft gekost. En zij schonk reeds verscheidene merkwaardige schilderijen, die in het museum wezenlijke leemten aanvullen, aan de stad.

Wij hopen dat allen die de vaderlandsche kunst waarderen, het zich tot eenen plicht zullen achten lid van de maatschappij te worden. Zij heeft den verdienstelijken kunstkenner, M. Theodoor van Lerius, tot voorzitter, en den griffier der Academie, M.Ph. Rombouts, tot secretaris.

- Onzen stadgenoot, den kunstschilder M. Jos. Bellemans, is in de internationale tentoonstelling van Porto eene onderscheiding te beurt gevallen, die de School van Antwerpen tot eere strekt. Hij heeft aldaar het eermetaal 1ste klasse in de afdeeling van schoone kunsten bekomen.

M. Bellemans had in de tentoonstelling van Porto twee geschiedkundige tafereelen; met beide verwierf hij grooten bijval.

Wij wenschen den heer Bellemans met den schoonen uitslag door hem te Porto verkregen, welgemeend geluk.

Varia.

De generaal Des-Adrets nam eens, na langdurigen wederstand gevonden te hebben, een kasteel in, en veroordeelde nu al de krijgslieden, die het verdedigd hadden, om van eenen hoogen toren van dit slot in de gracht te springen. Een van deze soldaten kwam tot tweemalen aan den rand om zich neder te storten, maar door schrik overwonnen, trad hij gedurig terug. De generaal zeide daarop tot hem: 'Spring dan en talm zoo niet, want ik zal u vrij wat erger doen pijnigen, zoo gij ten derden male terug treedt.' - 'Mijnheer,' antwoordde de soldaet, 'dewijl gij meent dat de zaak zoo licht is, zet ik u het in vieren.' - Dit grappige antwoord deed Des-Andrets lachen, en hoewel anders zeer wreed, gaf hij echter den soldaet, om dit snedige gezegde, vergiffenis.

De potbakkerskunst.

Het is eene al te zeer verspreide dwaling, dat een kunstenaar zijne waardigheid te kort blijft, wanneer hij werken voortbrengt welke niet rechtstreeks kunnen gezegd worden kunstwerken te zijn. Het verkeerde van dat denkbeeld wordt ons door de kunstgeschiedenis op elke bladzijde aangetoond: Rafaël schilderde sieraden; Cellini dreef vaatwerken; Quinten Matsys, smeedde; B. de Palissy was potbakker; Holbein arbeidde voor geweermakers; David leverde de loofwerken voor behangsels van het keizerlijk paleis, enz. enz.

Wat ons betreft, wij gelooven niet dat het noodig zij het werk waarvan wij hier eene schets mededeelen, van onder het bijzonder oogpunt der potbakkerskunst te beschouwen, om deszelfs voortreffelijkheid te waarderen. De werken van den heer de Mol worden overigens sedert lang door alle kenners naar waarde geschat en dan ook in de voornaamste galerijen van Europa aangetroffen. Onder andere bevinden zich te Hensington eenige fraaie stukken van den te Brussel woonachtig zijnden kunstnijveraar.

Hetzij de heer de Mol de werken der groote meesters op de potbakkerskunst toepast, hetzij hij zelf bevallige en geestige figuren afmaalt, altoos vinden wij in hem den gewetensvollen en bekoorlijken schilder terug, die aan alles wat hij voortbrengt zijnen gepasten vorm en zijne frissche kleur weet te geven. Sober in het aanbrengen van sieraden, onder wier smuk onberekende handen dikwijls hare zwakheid trachten te verbergen, weet de heer de Mol elk voorwerp naar eisch te doen uitkomen, zonder ooit aan eenheid en samenhang te kort te blijven.

Voor ons zijn de werken van den heer de Mol veel voortreffelijker dan al de andere voortbrengselen van dien aard die hier in België vervaardigd worden; wij gelooven dat het geheim dier voortreffelijkheid opgesloten ligt in de bijzondere, door aanhoudende studiën ontwikkelde, begaafdheid van den jongen schilder op porselein. Ook door kunstenaren alleen kan de kunst krachtdadig op de nijverheid toegepast worden[1].

1 Wij kunnen ons niet in allen deele bij die meening aansluiten. 't Is onmiskenbaar dat een groot getal werklieden die nooit kunstopleiding genoten in hun vak wezenlijke kunststukken hebben voortgebracht en met den besten uitslag de eigenlijke kunst op hunne voortbrengselen toepassen. Wij zouden daarvan een groot getal voorbeelden kunnen aanhalen. Evenwel zijn die werklieden geene kunstenaars, maar wij ontkennen niet dat het vuur, de smaak, het besef der kunst in hen zijn. Wij veronderstellen dat onze medewerker dezulken niet zal hebben willen uitsluiten. Overigens zie men ons artikel over dat punt op blz. 3 en vgg., 5^{en} jaarg., 1859, der *Vlaemsche School.*
D.v.S.

VAAS VAN M. DE MOL, PORCELEINSCHILDER TE BRUSSEL.

De hier afgebeelde vaas is te Dublijn in de tentoonstelling te zien geweest. Zij is 50 centimeters hoog. In den smaak der Italiaansche aardewerken behandeld, zijn het blauwe, geele, en bruine de heerschende kleuren. Een loofwerk, zoo uitmuntend fijn van vorm als levendig van toon, omringt den hals der vaas en verheft zeer gelukkig de werking van het geheel.

Wij twijfelen niet of die vaas zal, door al wie kunstgevoel bezit, en de zoo gelukkige toepassing der kunst op de nijverheidsvoortbrengselen naar waarde weet te schatten, inderdaad bewonderd worden; eveneens in de tentoonstelling van Dublijn vestigde zij de algemeene aandacht. Dit kunststuk geeft ons daarenboven den maatstaf van wat kunstenaren voor de veredeling en verbetering der nijverheid vermogen en levert ons het bewijs dat al is men kunstenaar men ook voor de nijverheid werken kan leveren die meer dan het stoffelijke verraden.

D. VEREST.

> Toen de wijsgeer Epenethus dertig jaren de school van Thebas gevolgd had, en sommige zijner vrienden hem vroegen: 'Waarom hij de boosheden en overdaden die hij dagelijks zag geschieden, niet bestrafte?' zoo antwoordde hij: 'Als ik in mij zelve niets meer te bestraffen vind, zal ik beginnen anderen te berispen.' Hij leerde alzoo: dat hij die anderen wil berispen, zelf van gebreken vrij moet zijn, want het is eene groote schande plichtig bevonden te worden, aan de gebreken welke wij in anderen berispen.

Belgie van 1851 tot 1860.
Volgens ambtelijke bescheiden.
I.

De bevolking van het koninkrijk België bedroeg: den 31^{en} December 1831, 3,785,814 inwoners; idem in 1840, 4,073,162 inwoners; idem in 1850, 4,426,202 inwoners; idem in 1860, 4,731,957 inwoners. Sedert 31 December 1831 tot 31 December 1860, is de bevolking dus met 946,143 inwoners, of ongeveer 25% aangegroeid.

Gedurende de tijdruimte van 1851 tot 1860 werden er in België 1,262,743 wettige en 108,454 onwettige kinderen geboren. De *meeste* geboorten hadden in de maanden Februari en Maart, de *minste* in Juli en Augustus plaats. Hetzelfde werd waargenomen in de 10 vorige jaren. De geboorten overtroffen de sterfgevallen met 26%. Van 1851 tot 1860 werden er 64,903 kinderen dood geboren.

Van 1851 tot 1860 werden er in België 12,826 tweelingen en 138 drielingen geboren. Eens op de tien jaar, werden vier, en eens vijf kinderen gelijktijdig geboren.

Van 1851 tot 1860 waren er in België (buiten de doodgeborenen), 1,020,269 sterfgevallen, verdeeld als volgt: 313,975 mannelijke kinderen en ongehuwde manspersonen; 295,564 meisjes en ongehuwde manspersonen; 139,475 gehuwde mans en 116,635 gehuwde vrouwen; 64,410 weduwenaars en 98,950 weduwen.

Uit de volgende opgave zal men zien in welke provincie de *meeste* en in welke de *minste* sterfgevallen voorgekomen zijn:

Sterfgevallen per 100 geboorten.

Henegauwen	88
West-Vlaanderen	83
Limburg	80
Oost-Vlaanderen	79
Antwerpen	75
Brabant	73
Luik	70
Luxemburg	69
Namen	61

Van 1841 tot 1850 waren in West-Vlaanderen 97 sterfgevallen op 100 geboorten en in Oost-Vlaanderen 91. Onder dat oogpunt, is de toestand voor de beide Vlaanderen dus verbeterd.

> We geven geen acht genoeg op wat we van anderen zeggen, en te veel acht op hetgeen anderen zeggen van ons.

De wespen.

De wespen (ook wel appelbijen of fluiteniers geheeten) maken nesten op de wijze van die der bijen; het wespennest bestaat uit eene soort van papier hetwelk van oud hout en boomschors, die zij met hare bovenkaken afknagen, is bereid. De koeken liggen gewoonlijk waterpas; eerst worden de bovenste, daarna de lagere gevormd; zij hangen met stijltjes aaneen, en de bovenste van allen is aan het nestbekleedsel vastgehecht. Een wespennest hangt of vrij in de lucht op, of wordt onder den grond of in boomholten geplaatst. De cellen zijn zeshoekig, gewoonlijk met de opening naar beneden gekeerd.

Bij de bijen ziet men eene alleenheersching met een koningin aan het hoofd; de regeeringsvorm der wespen is eene republiek of een gemeenebest, waarvan de leden echter minder door eigene nijverheid dan door roof in hun onderhoud voorzien. De wespen zijn vrijbuiters; zij zijn zeer begerig naar het sap van vruchten; zij zuigen het vocht, dat aan het vleesch in slachterswinkels kleeft, snijden er stukjes af, rooven den honig der bijen en vermoorden deze zoowel als andere insecten, niet om zich zelven maar om hare larven daarmede te voeden.

Deze roofrepubliek, hoe talrijk hare burgers ook zijn mogen, heeft echter haren oorsprong aan eene enkele moêr te danken. Deze, in het najaar bevrucht, overwintert terwijl de geslachteloozen en mannetjes sterven, en zij vangt in het voorjaar, het werk alleen aan. Daarna wordt zij door geslachtelooze wespen, haar eerstgeboren kroost, geholpen. In den herfst worden er mannetjes en wijfjes geboren; men vindt dan dikwijls eenige honderden van deze laatsten in eenen nest, die in ongestoorden vrede samenwonen, terwijl in eenen bijenkorf slechts voor eene poos twee of drie wijfjes in een gezin te zamen kunnen zijn. De geslachtelooze werkwespen zijn kleiner dan de overigen, zij sterven allen door winterkoude.

Prof. VAN DER HOEVEN.

Wij zijn gewoon in anderen, datgene te waarderen, wat wij zelven niet bezitten. Daarom geeft het bruine meisje gewoonlijk den blonde, en het blonde meisje den zwartlokkigen held de voorkeur.

Een krankzinnigengesticht,
Door F. Vion, lid van het letterkundig gezelschap *Voor Taal vereenigd.*

Reizen en al het schoone der natuur zoowel als het prachtige der openbare gebouwen en monumenten in oogenschouw kunnen nemen, is gewis ons allen aangenaam; maar wie zal zeggen, lieve lezer, dat hij nog even veel smaak vindt in eene reis welke hij reeds verscheidene malen heeft gedaan, als hij er vond toen hij die reis voor de eerste maal ondernam? Wij willen verandering, en daarom juist stel ik u voor, een uitstapje te doen naar een krankzinnigengesticht, om eens na te zien welke zonderlinge ziekte het menschdom kan treffen.

Het stoomtuig voert ons met zulke snelheid van onze verblijfplaats weg, dat de velden voor onze oogen draaien alsof ze op spillen stonden. Eindelijk kondigt een scherp gefluit ons aan, dat wij de standplaats genaderd zijn en wat later stappen wij door de straten.

Het gesticht, dat gezondheidshalve eenige stappen buiten de stad is opgericht, bestaat namelijk uit vier ruime gebouwen, in welker midden men eenen schoonen hof aantreft. Dit alles is omringd van eenen tamelijk hoogen muur.

Kreten en getier als van woedende menschen komen duidelijker tot ons, naarmate wij de ingangpoort naderen, en een gevoelen van afschrik doorloopt onze lidmaten. Binnengestapt uiten wij ons verlangen en de portier - eene goede oude kennis - leidt ons in eene kamer en brengt er ons eenige ververschingen. Terwijl wij het opgediende smakelijk nuttigen, vraag ik den portier of elk gebouw wel eene bijzondere bestemming heeft?

- Jawel, antwoordde hij. Dat zal ik u uitleggen en u tevens eenige voorloopige inlichtingen geven. Het eerste gebouw, dat waarin gij u thans bevidt, dient voor de ziekenbezorgers en voor het ontvangen der vreemdelingen; het tweede voor kwade of woedende krankzinnigen; het derde - juist niet noodzakelijk hadden wij plaats genoeg - wordt gebruikt voor de zieken die zich in soberen staat bevinden, en het laatste gebouw is ten dienste van degenen die bijna genezen zijn.

Een krankzinnigengesticht bestaat uit twee deelen, goed genoeg van elkander gescheiden om alle gemeenschap onmogelijk te maken. Het eerste dient voor de kwâ zotten, die altijd streng bewaakt worden; het tweede is geschikt voor de krankzinnigen, die niets te vreezen laten, doch dezen ook staan onder bewaking, ten einde alle mogelijke geschillen te vermijden. De slaapvertrekken der eerste plaats bevinden zich tusschen twee gangen, waarin men, aan den eenen kant, de deuren der kamers heeft en, aan den anderen kant, door een ijzeren traliewerk kan nazien wat er in de kamer gebeurt. Al deze vertrekken zijn tot boven manshoogte met bard beslagen, uit voorzorg voor zieken die zich zouden willen bezeeren of hoofd en handen aan de muren kwetsen: hierdoor vinden zij geene harde steunsels, en moeten onvermijdelijk de opzichters tot zich roepen door het groot gerucht, dat de slagen op het bard te weeg brengen.

Nooit slaapt meer dan één zieke in dergelijk vertrek.

Men vindt hier nog drie voorwerpen, welke wij dienen te kennen. Vooreerst hebben wij de kamizool: dat is een borstlijf van sterk lijnwaad, en dat op den rug toegerijgd wordt. De mouwen zijn er het bijzonderste deel van en hebben eene lengte van omtrent twee meters. De kamizool wordt hem aangesteken die zich niet wil schikken

of gevaarlijk is; men kruist hem de armen op de borst en men bindt de mouwen op den rug toe: zoo kan de drager van zijne armen geen gebruik maken. Het tweede voorwerp is een voetband en belet den gestrafte met de voeten kwaad te willen, doordien het dezelve tamelijk dicht bij een houdt. Het derde, gelijk aan het tweede, is een handenband. Dit zijn de eenige voorwerpen, die hier gebruikt worden, om de zotten, die zich aan de regeltucht niet willen onderwerpen, te dwingen.

Vroeger trachtte men het verzachtend stelsel aan te nemen, dat bestond in de zieken tot in hunne minste begeerte te voldoen. Sommige dokters waren van gevoelen, dat dit middel misschien een heilzaam uitwerksel op de krankzinnigen zou hebben; maar zij zagen zich bitter te leur gesteld, en het sleepte zulke pijnlijke gevolgen na zich, dat men genoodzaakt werd er geheel en gansch van af te zien.

Nauwelijks hebben wij eenige ververschingen genomen, of de deur wordt geopend om eenen verzorger binnen te laten, die ons moet rondleiden, en wij begeven ons naar de eerste afdeeling, namelijk daar waar de krankzinnigen, die bijna genezen zijn, zich bevinden.

Op eenige stappen de zaal genaderd, hooren wij de zoetluidende klanken eener piano: eene meesterhand voert er de moeilijkste stukken van Meijerbeer uit; binnengestapt vinden wij een twintigtal heeren die zich verzetten met de kaart, den gamon, het schaakspel, enz.; de overigen zitten hier en daar bij zich zelven te prevelen en gebaar te maken, juist alsof ze bij een hunner kennissen gezeten waren. Na dat de pianist ons met levenlooze oogen van hoofde tot de voeten bekeken had, liet hij nog eens zijne slappe vingeren over het klavier loopen en verrukte ons door zijne kunst.

Welhaast verlaten wij die zaal om ons naar eene andere te begeven, waar de zieken meer aan het zinnenverlies lijden, en terwijl wij door den hof stappen, vragen wij onzen geleider welke de bijzonderste oorzaken der ziekte zijn.

- Sedert zes-en-twintig jaren, welke ik hier gesleten heb, antwoordt hij, heb ik vele zieken weten inkomen en er ook velen weten huiswaarts keeren, en ver het grootste getal was zot geworden van hoovaardij; een veel kleiner getal gevallen doet zich op door de studie, den tegenspoed of de twijfelmoedigheid.

Intusschentijd naderen wij traagzaam de tweede afdeeling, en het kleine pad, door ons ingeslagen, noodzaakt ons het gebouw rond te gaan om bij den ingang te komen. Ik weet niet wat mij zoo beklemt, naarmate wij het gebouw naderen en ik duidelijker de stem hoor van eenen man, die luidop bij zich zelven snatert en schijnt, naar het afwisselend verzachten en verluiden zijner stem, het voetpad langs den tegenovergestelden kant op- en neêr te gaan. Aan den hoek gekomen, ga ik mij omdraaien, toen een Waal mij vastgrijpt, mijn frak en vest openrukt en mij eene reeks woorden toestuurt, waarvan ik er geen tien versta; alles wat ik begrijp, is dat hij mij vraagt of ik

gekomen ben om, even als hij, daar te blijven en zoo ik het noodige tot mijn verblijf onder mijnen frak niet verberg. - God beware mij daarvan! -

Dit voorval heeft mij zoodanig afgeschrikt dat mij bijna den moed ontbreekt nog binnen te gaan.

Hier vinden wij een tiental mannen rustig langs de wanden der muren zitten, terwijl de overigen den gang op en neêr wandelen. Na dat allen ons wel bezien hebben, hernemen zij hunne gewone doenwijze; de eene klapt en lacht bij zich zelven; de andere schijnt vergramd en scheldt ons onbarmhartig uit; deze spreekt den muur aan en wil zich kwaad maken, omdat zijn stomme aanhoorder de hem gedane vragen onbeantwoord laat; wat verder zien wij er een die zeker de ziekste is van allen: het is een wanhopige die, onder het onophoudelijk uitbraken der verschrikkelijkste godslasteringen, zich de handen krampachtig te zamen wringt, huilende dat er voor hem noch heil, noch welvaren, noch geluk, noch zaligheid te verwachten is. De oogen staan hem verwilderd en als twee vuurkolen in hunne holten, en niets kan op hem indruk maken. Dit zicht boezemt ons afschrik in en maakt dat wij ons verhaasten de zaal te verlaten en den gang, die ons tot het derde gebouw moet geleiden, op te gaan.

Dit weinige dat wij gezien hebben, maakt reeds eenen diepen indruk op ons; die zonderlinge gebaren en bewegingen, die kinderachtigheden en bijzonderlijk die levenlooze oogen, die zoo duidelijk aantoonen tot hoe ver de ziekte der ziel gevorderd is, dit alles doet ons huiveren en boezemt ons vrees en afkeer in. Met recht mogen wij zeggen dat een krankzinnigengesticht als een graf van het verstand is, dat tot iederen mensch zegt: *wees indachtig dat gij zult sterven.* 't Is bij het zien dier ongelukkigen dat men beseffen kan hoe vergankelijk datgene is wat wij Verstand, Oordeel en Inbeeldingskracht noemen.

Ter nauwernood hebben wij eenige stappen gedaan of wij ontmoeten een oud man. Vijf-en-zeventig jaren bezilveren zijne kruin met sneeuwwitte haren. Hij nadert ons sleepvoetend, neemt ons de hand en lacht:

- Ha! goeien dag, tante; hoe is 't al met de kinders?

Na die woorden beziet hij ons wat en herneemt:

- Ei, moeder, zijt gij het? En waar is onze Cies? Hij is toch meêgekomen?... Wat, de drommel, zijt gij toch veranderd, tante! a! a! a!

Nu lacht de brave man dat hij schokt, en verlaat ons.

Onzen weg voortzettende, ontmoeten wij nog verscheidene krankzinnigen, en onder hen bevinden er zich die, volgens de bewering van onzen geleider, nooit spreken en die zelfs nog in vijf, zes jaren geen enkel woord geuit hebben. Ook zien wij eenen knaap van omtrent veertien jaren die zich, bij zotte aanvallen, het aangezicht openschrabt. Uit voorzorg heeft men zijne handen derwijze vastgemaakt, dat hij dezelve aan het gelaat niet kan brengen. De verzorger verzekert ons dat het een kind van gegoede lieden is dat zinneloos werd geboren, dat het alles zeer goed hoort en verstaat, doch nooit heeft kunnen spreken.

Terwijl wij, voortstappende, eenen oogslag werpen nu op den eenen, dan op den anderen zieke, naderen wij eene canapé, en daar verzoekt ons onze geleider wat te zitten, om het zonderlinge geval te vernemen dat hem 's morgens diep had getroffen.

Hij gaat zijn verhaal beginnen, toen eensklaps een vollijvig man, van middelmatige gestalte en die op eenen kleinen afstand van ons met den rug tegen het venster geleund staat, zich omwendt en bij ons plaats komt nemen. Gansch zijne borst is behangen met medailles en hij begint ons de feiten te ontrollen welke hem die eereteekens -

bestaande namelijk uit stukjes kardoespapier, blik, lood, zink, enz. - hebben verworven. Daarna vervolgt hij in dezer voege:

- Nu weet gij, mijne heeren, welken grooten naam ik draag en hoe mijne nakomelingen zich om mij zullen roemen. Wel is waar, ik bevind mij hier te midden de zotten en misschien wordt ik van velen voor zot aanzien; maar daar is niets af, gelooft mij vrij. Dat is hier mijne plaats niet, en men hadde mij hier nooit gevonden, ware ik hier niet door eenige mijner vrienden op eene verraderlijke wijze binnengebracht. De schelmen verzochten mij, zekeren dag, dit gevang hier te bezoeken: dit moest voor ons een speelreisje zijn, gelijk het er nu een voor u is; maar eens binnen, maakten zij zich uit de voeten en lieten mij steken. Nu mag ik ook al roepen en tieren en doen zien hoe noodzakelijk ik in mijn huis ben, om voor mijne handelszaken te zorgen, om te voorzien in het onderhoud van vrouw en kinderen: ik klop aan doovemans deur en blijf hier gevangen! Nu, ik zou mijn verdriet nog al kunnen verkroppen, kwamen die verwenschte mannen - hij wijst op den verzorger - niet altijd opgestreken met hunne kamizool. Dezen morgen mocht ik er nog eens twee, drie uren meê loopen, omdat het communismus op mij gewerkt had!... Weet gij, mijne heeren, waarin het communismus bestaat?

- Niet heel juist.

- De mensch, door het communismus aangedaan, vindt zich, als door eene onzichtbare hand, gedwongen alles na te doen wat hij ziet verrichten: en ik besta zoo: al wat ik zie doen, moet ik nadoen. Nu dezen morgen verliet ik zeer vroeg het bed en 'k zat te mijmeren bij het gedacht hoe schandlijk het voor mij is, hier het leven te moeten slijten, en hoedanig zulks mijnen roemrijken naam moet bezwalken, toen eensklaps de deur mijner kamer geopend werd, en men mij verzocht mijn slaapvertrek te verlaten. Ik gehoorzaamde terstond en 'k begaf mij in den hof, om het heerlijk schouwspel der rijzende zon te genieten; dit zou mijnen droomenden geest wat verkwikken. Toen ik de enge en kronkelende paadjes van den hof had ingeslagen, zag ik, tot mijn ongeluk, den hovenier in volle bezigheid aan het plukken der vruchten, waarmede de appelboompjes zwaar beladen stonden. Nauwelijks had ik zulks bemerkt, of eene onweêrstaanbare macht dreef mij aan dit na te doen, en daar ik mijnen wandelstok bij mij had, begon ik mijn werk. Reeds had ik een tamelijk getal vruchten afgeslagen, toen de verzorger mij in het oog kreeg en mij noodzaakte mijn werk te staken en daarenboven eenigen tijd, voor mijne straf, met de kamizool aan te staan. Waarom die straf, wetende dat ik aan het communismus onderhevig ben?.. Immers, aan d'overmacht is er geen wederstand te bieden!

- Indien het zoo is, mijnheer, zoo diende men toch wat zachter ten uwen opzichte te wezen.

Dit zeggende, brengt gij de hand op den schouder van den zinnelooze, tot een teeken van instemming met zijn gevoelen; maar niet zoohaast hebt gij hem aangeraakt, of hij springt in gramschap op,

werpt u eene massa scheldwoorden naar het hoofd en verwijdert zich, hevig gestoord.

- Maar wat heeft die man toch in het hoofd, om zich voor zoo beleedigd te houden? Ik deel in zijne denkwijze en om meer kracht aan mijne uitdrukking te geven, leg ik hem vriendelijk de hand op den schouder.

- Zie daar juist wat aanleiding gaf tot zijne gramschap, antwoordt u onze leidsman; haddet gij hem niet aangeraakt, dan waret gij zijnen vriend gebleven; maar vermits hij van meening is, dat het verstand van hem, dien men aanraakt, de plaats inneemt van het verstand van dengene die de aanraking doet en vice-versa, en daarbij zich inbeeldende het grootste verstand der wereld te zijn, kan hij niet dulden dat iemand hem aanraakt.

- Welke zonderlinge gedachten!

- Ja, Mijnheer; de gevoelens die gij daar zoo even uit den mond van den zieke vernomen hebt nopens het communismus, gaan zóó ver, dat hij op de maaltijden de hem voorgezette eetwaren slechts naar den mond brengt, wanneer hij een ander iets ziet nutten; wat meer is, alles wat hij door anderen ziet nemen, neemt hij ook, en gestadig moet de verzorger er een oog op houden wil hij 's anderdaags in zijne kamer, bij het hermaken der bedden, geen vleesch, aardappels, brood, enz. in massa onder den stroozak vinden.

Terwijl de gestoorde heer in den gang driftig over en weêr stapt en zijnen wandelstok dreigend boven het hoofd zwaait, vertelt de verzorger ons wat hij 's morgens had gezien, toen hij de deur der kamer van den heer N. ontsloot, en dit bewijst ons nogmaals welke wonderlijke gedachten een uitzinnige kan hebben.

De zieke was opgestaan omtrent middernacht, had de venstergordijnen afgerukt en in het schof van 't nachttafelken verborgen; na dat werk, waarbij hij zich de handen kwetste, had hij het verhemelte en het behangsel van zijn bed neêrgehaald, en dit alles met nachttafel en stoelen overhoop in eenen hoek van het vertrek geworpen. Dan had hij matras en stroozak uit de koets gewenteld en deze laatste derwijze omgekeerd dat de pooten tegen de muur stonden en de voorste kant op het plankier lag; eindelijk maakte hij daarin netjes zijn bed op, en toen de verzorger de deur opende, lag onze heer daarin te ronken!

Opgestaan, naderen wij het derde en laatste kwartier en vinden op onzen doortocht een tiental kamertjes, die allerzindelijkst gemeubeld zijn; aan den trap gekomen, die naar het tweede verdiep leidt, waar zich insgelijks een vijftiental kamers bevinden, houdt de geleider stil en vangt een verhaal, daar sedert korten tijd voorgevallen, in dezer voege aan:

‘Mijne dagelijksche bezigheid, Mijnheeren, is het onderhoud dezer kamers alsook het zorgdragen voor de heeren die ze betrekken. 's Morgens is mijn eerste werk de deuren der kamers te openen en de zieken te wekken. - Ge moet weten dat, uit voorzichtigheid, om reden sommige zieken hun bed zouden verlaten en men hierdoor menigmaal ongelukken zou te betreuren hebben, de kamers zonder uitzondering gesloten worden, en wij alleen de sleutels dragen.

‘Nu, onder deze heeren was er een, die sedert de acht maanden welke hij bij ons had overgebracht, niet een enkel woord gesproken had en tot spreken niet te bewegen was. Zekeren zaturdag avond kwam zijn vader hem bezoeken; en dan, voor de eerste maal, sprak en antwoordde de zieke op al de hem gedane vragen. Hij scheen ten uiterste tevreden. Het uur van scheiden kwam en de vader beloofde zijnen zoon acht dagen later nog eens te komen bezoeken; doch de dag brak aan en voegde zich bij

het verledene, en de vader - ergens door belet - was niet opgekomen. 's Avonds was de zieke zeer neêrslachtig. 's Anderendaags 's morgens, den zondag, zag hij er hevig gestoord uit en weigerde te ontbijten; 's middags ging ik tot hem en verzocht hem zich bij de tafel neêr te zetten en het noenmaal te nemen. - Ik eet niet, antwoorddde hij kort af. - Wat schort er u dan, Mijnheer? vraagde ik hem. Waarom weigert gij te noenmalen? - Omdat vader gisteren niet is gekomen, kreeg ik ten antwoorde, en daarop wendde hij zich naar de deur en ging den hof in.

'Die heer kon toch in het leven niet blijven zonder te eten; dus moesten er maatregels genomen worden; te meer omdat wij dikmaals zieken te verzorgen hebben, die zich van honger zouden laten sterven, en met dit inzicht alle voedsel weigeren. Dusdanige zieken moeten wij met geweld eten geven en wanneer wij die ongelukkigen er niet toe dwingen kunnen, den mond te openen en iets in te geven, vinden wij geen ander middel dan het eten, kleingemaakt, met geweld langs de neusgaten van den zieke op te steken. Er werd dus in het bijzijn der dokters beslist dat, ingeval de zieke nog weigerde, men hem met geweld voedsel zou ingeven. Toen de avond was gekomen, deed ik den krankzinnige een nieuw verzoek, en of de honger hem praamde of niet, hij at en begaf zich ter rust. 's Anderendaags, den maandag, verzocht de tweede verzorger mij, het werk beneden te verrichten, terwijl hij zelf mijn gewoon werk zou aanvangen. Ik stemde toe en nauwelijks was hij eenige minuten op den boven, of hij kwam, met de doodskleur op het gelaat, den trap afgeloopen. - Wat is er nu gaande? vraagde ik hem, wijl hij sprakeloos bij mij stond. - Ach! zuchtte hij, wat heb ik verschoten! - En dat waaraf? - Luister: ik open de deur der kamer van den heer N. en zie hem niet te bed; tot mijne verwondering bemerkte ik dat de hoofdkussens en de dekens te midden het bed verward op elkander lagen; dit zicht gaf mij een slecht voorgevoelen, ik stapte het vertrek binnen en niemand ontwarende, naderde ik het bed, ik trok de deksels weg, en, och God! wat zag ik?.... De ongelukkige lag daar in een gekrompen!... Hij was dood!...

'De rampzalige had zich verwurgd bij middel van zijnen halsdoek, welke hij in den nek met eenen knoop had toegehaald. Wat bijzonderlijk onze aandacht opwekte waren de wonden, welke de zieke op hals en nek droeg, en die klaarblijkende getuigen waren der hevigheid van den doodsstrijd en der vruchtelooze pogingen welke hij had aangewend om zich te redden en den band, die hem den adem afsneed, los te maken.'

Welke mocht hier de reden zijn, liever lezer, van dezen zelfmoord? Enkelijk de nalatigheid van den vader.

Diep ontroerd door dit verhaal, stappen wij voort en naderen de derde en laatste plaats.

(Wordt voortgezet.)

> Niemand is te groot om zich met kleinigheden en kleinen te vermaken.
> N. BEETS.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM zwelt eene blaas, waarin men eenige lucht besloten heeft, in eene luchtledige ruimte, namelijk in een vat waaruit men de lucht gepompt heeft?

OMDAT de lucht welke in de blaas besloten is, zich uitzet en verdunt en zich eindelijk verspreidt, naarmate degene welke haar in het vaatwerk omringt, in dichtheid afneemt; zelfs wanneer men, in dit geval, een gewicht van 12 pond op de blaas legde, zou men haar niet beletten op te zwellen.

Het vieren van zon- en heiligdagen.

Sedert eenige maanden is men te Antwerpen begonnen de oude vestingwerken af te breken; eenige honderde werklieden zijn aan deze afbraak, die voor stadsrekening geschiedt, gebezigd. In het contract tusschen de maatschappij die de werken heeft aangenomen, en de stad Antwerpen gesloten, komt onder andere het volgende artikel voor:

> 'ART. 73. - Zonder bijzondere vergunning is het, op boete van honderd franken, voor elke overtreding, verboden des nachts, des zondags en gedurende erkende feestdagen te arbeiden.'

Ongeveer tweehonderd negen-en-negentig jaar geleden, werd een verbod van omtrent denzelfden aard gedaan, ter gelegenheid van de alstoen begonnen bouwwerken van het Zuiderkasteel te Antwerpen. Ziehier wat wij daarover aantreffen in het *Antwerpsch Chronykje*, uitgegeven te Leyden, bij Pieter vander Eyck, 1743, bladz. 147:

> 'Den 27. Octobris 1567 op Sinte Symon en Judas Avont, heeft men eerst beginnen te graven het Casteel wel met vyf hondert gravers.
> Op den selven dach heefft Conte Lodron doen verbieden dat niemant en mocht graven op heylige dagen op de pene van dry stuyvers.'

Het *Antwerpsch Chronykje* zegt niet of het verbod overtreden is geworden.

> Een Oostenrijksch kolonel, gunstig om zijne statistiekwerken bekend, heeft berekend dat een leger van 100,000 soldaten met 30,000 paarden, *dagelijks* 100,000 kilos meel, zout en tabak noodig heeft, alsmede een voorraad van 135,000 kilos voeder voor de paarden. In den oorlog die thans door Italië en Pruisen tegen Oostenrijk gevoerd wordt, zijn omtrent anderhalf millioen soldaten onder de wapens.

Een merkwaardig natuurverschijnsel.

Een dagblad uit Indië geeft de volgende beschrijving van een natuurverschijnsel welk aldaar den 13^{n} Maart 1866 heeft plaats gehad:

'Het was omstreeks zes ure; het weêr was helder, maar allengs werd de lucht door optrekkende dampen verduisterd, zoo dat de zonnestralen er door gebroken werden.

Omstreks half acht werd men op eens opmerkzaam op het verschijnsel van twee zonnen, waarbij zich eene derde zon opdeed. Het verschijnsel deed zich voor als volgt:

Men zag drie zonnen van gelijke lichtsterkte, naast elkaar, doch de ware zon stond in het midden, en links en rechts, op ongeveer 10 graden afstand, stonden de tegenzonnen, de afspiegelingen. De schijf der bijzonnen was aan den buitenkant zeer helder en scherp geteekend, maar aan de binnenzijde als bewolkt; en de oranjekleurige tint van die wolkjes smolt weg in het lichtgeel der bijzonnen.

Eene fijne streep straalde uit van de ware zon en trok naar de zijden, zich splitsende en met het oranjekleurig wolkje der bijzonnen zich vermengende. Twee witte stralen, binnenwaarts breed en naar buitenwaarts smaller wordende, omsloten de bijzonnen zoodanig, dat die stralen een winkelhaak vormden, waarvan de eene lijn zich loodrecht, de andere horizontaal naar noord en zuid uitstrekte.

Boven dit geheele verschijnsel van zonnen en stralen en evenhoog boven die zonnen als die boven den horizon stonden, 22 a 23 graden, was een prachtige regenboog met scherp geteekende kleuren.

Het geheel deed zich voor als eene onmetelijke draperij en een schitterend gekleurd verhemelte boven den troon der drie zonnen, die allen verblindend in glans schitterden.

Zulk een overschoon schouwspel had men nimmer mogen zien en zal men wellicht nimmer wederzien.'

> Een domkop die schoon gekleed gaat, is als een dwaas boek dat verguld is op sneê.

Het eetmaal van Newton.

Het zoude, hoewel niet onbelangrijk, evenwel te lang wezen, indien men al de aardige geschiedenissen, ware of onware, welke men van groote verstrooide mannen en kleine mannen die, om figuur te maken, de verstrooidheid der grooten naäapten, verteld heeft, op het papier wilde brengen. Zeker zoude het zeer wetenswaardig zijn, tusschen de personages van dezen tijd.... Doch laten wij het tegenwoordige daar en verhalen wij liever een geval welk, in zijnen tijd, aan den beroemden Newton overkwam. Dat is een onderwerp welk verdient besproken te worden. De naam Newton alleen verwijdert ons reeds van het tegenwoordige en plaatst ons, voor het minst, in den zevensten hemel.

Welnu, zekeren morgen of, juister gezegd, zekeren avond, peilde Newton, omringd van planeetstelsels, sterren-hoogtemeters en kompassen, met zijn verheven geest, die hemelsche wereld, welke ons, slechts door er aan te denken, duizelig maakt, toen men hem kwam zeggen dat iemand hem gaarne zoû spreken.

'Verwenschte lastverkooper!' mompelde binnensmonds de natuur- en sterrekundige. 'Verzoek hem wat te willen wachten,' zegde Newton.

De wachtende man scheen met een groot geduld begaafd te zijn en ook met eenen grooten eetlust, want reeds bijna twee uren stond hij onbeweeglijk daar, met begerige blikken een over-

vloedig eetmaal aan te staren, welk, even als hij, op de komst van den meester des huizes wachtte.

‘De tijd is te kostelijk, om hem nutteloos te verspillen,’ dacht de vreemde; ‘ik heb dat in Senecca gelezen, en ik wil dat mijne lezingen mij tot iets dienen. Ik zoude, in der waarheid, wel gek moeten zijn dit ongelukkig eetmaal langer te laten koud worden.

Dit gezegd, zette hij zich aan het eten met eenen lust die een scherpen honger te kennen gaf. Welhaast was gansch het maal verdwenen; dan schikte de bezoeker de schotels netjes bijeen, en hij zette zich op nieuw te wachten, dit maal, ik verzeker het u, zonder nog het minste ongeduld te toonen. Kort daarop doet het gerucht eener opendraaiende deur zich hooren: 't was Newton die kwam. Na den vreemdeling gegroet en hem het doel zijns bezoeks gevraagd te hebben, gaat hij zich aan tafel plaatsen; maar tot zijne niet geringe verbazing ziet hij dat alles leêg en opgeëten is. De bezoeker alleen zou kunnen gezegd hebben hoe dat gekomen was.

De sterrekundige slaat zich voor het hoofd, aanziet den hemel, en roept met de grootste verwondering uit:

‘Zie, mijnheer, dat is het gevolg van afgetrokkene studiën. Ik had, op mijn woord van eer, zoo schoon vergeten dat ik reeds gegeten had, dat ik eene tweede maal wilde beginnen!’

> Tegenwoordig brengt men met de woorden *plicht* en *eer* nauwelijks een bedorven koopmanszoontje tot rede.
> H. ZSCHOKKE.

Duurzaamheid van de plantgewassen.

Alle planten, van saprijken, waterachtigen aard, en die eene zeer fijne bewerktuiging hebben, duren slechts een, ten hoogste twee jaar.

De struiken en kleine boomen kunnen 60 jaar, ja sommige nog wel eens zoo lang, voortduren. De wijnstok bereikt eenen ouderdom van 60, ja 100 jaar, en blijft zelfs nog in den hoogsten ouderdom, vruchtbaar; gelijk ook de rosmarijn, beerenklaauw en klimop, meer dan 100 jaar oud kunnen worden.

Den hoogsten ouderdom bereiken de grootste, sterkste en hardste boomen, als de eiken-, linden-, beuken-, kastanje-, olm-, platana-, ceder-, olie-, palm-, en moerbeziënboom. Van eenige cederboomen op den Libanon, den vermaarden kastanjeboom dicenti cavalli, in Sicilië, en meer andere heilige eiken, kan men met zekerheid beweren, dat zij meer dan 1,000 jaar geleefd hebben.

De Baobob (Adansonia digitata) aan den Senegal, schijnt ook tot de langlevendste te behooren. Deze boom verkrijgt eenen stam van 25 voet dikte, en Adanson zag, in het midden der vorige eeuw, de namen van reizigers uit de XVe en XVIe eeuw op boomen ingesneden, die eerst 6 voet dik waren,, en deze insnijdsels hadden zich nog niet zeer verwijd.

Alle spoedig groeiende boomen, als de beuken-, pijn-, maronenboom, enz., hebben steeds een minder vast en duurzaam hout, en korteren levensduur. Het hardste hout en langste leven heeft de, onder alle het langzaamste groeiende, eik.

Meestal zijn die boomen, welke zeer smakelijke, zachte en saprijke vruchten dragen, van korteren duur, dan die, welke in het geheel geene, of oneetbare vruchten

dragen, en, ook onder de eerstgenoemde worden de boomen, die noten en eikelen voortbrengen, ouder dan die, welke beziën en kernooft telen.

Zelfs de boomen van korteren levensduur, als de appel-, peren-, abrikozen-, perziken-, kersenboom, enz., kunnen, onder gunstige omstandigheden, 60 jaar oud worden, vooral indien de selve soms van het, op den bast groeiende, mos gezuiverd worden.

Over het algemeen kan men ook aannemen, dat die boomen, welke loof en vruchten langzaam krijgen, en ook langzaam verliezen, ouder worden dan die, bij welke zulks zeer spoedig geschiedt.

De belastingen in Engeland.

Men zal zich een gedacht kunnen vormen over den omvang der belastingen in Engeland door de volgende opgave:

De taks op het bier in Engeland overschrijdt al de inkomsten van Beiëren; de Engelschman betaalt zooveel voor de thee als de koning van Griekenland van al zijne onderdanen trekt; hij betaalt meer voor de suiker dan twaalf millioen Amerikanen voor al hunne belastingen; zooveel voor de zeep met welke hij zich de handen wascht als de Paus noodig heeft voor zich zelven, voor zijne soldaten, zijne kardinalen, zijne priesters en hunne kudden; zooveel om in zijn huis klaar te zien, als er in de koffers komt van den koning van Hannover; eindelijk de taksen alleen op den dorst van den Engelschman geheven, 't zij hij jenever, rhum, bier of wijn drinkt, doen de som uit welke 50 millioen Russen betalen, om de weldaden te genieten van hun despotiek gouvernement.

> Die afgunstig is, meent dat het goed aan anderen gedaan, hem wordt afgenomen.

Het gebruik der bommen.

Het blijkt volgens Amiot, een schrijver uit de zestiende eeuw, dat de Chinezen het gebruik van bommen kenden, vóór men ze in Europa had uitgevonden; de juiste plaats en tijd, wanneer men ze het eerst gebruikte, is onbekend. Volgens sommigen komt de eer (?) van deze uitvinding toe aan eenen bewoner der Hollandsche stad Venlo, in het jaar 1580. Volgens anderen, zou Karel VII zich er reeds van bediend hebben bij het beleg van Bordeaux, in 1452.

Zeker is het, dat men bij het beleg van Oostende, in 1602, voor het eerst het kanon gebruikte, om de bommen weg te werpen. In 1648 werden ze in grooten getalle gebruikt bij het beleg van Candia, in 1687 vernielden de Venetiërs met bommen de Propylaeen en het Parthenon te Athene. Lodewijk XIV was de eerste, die het gebruik van bommen regelmatig invoerde en een regiment bombardiers aanstelde.

> Een groot man is als de zon; hij moet van tijd tot tijd verdwijnen of hij zou vervelen.

Kronijk.

Antwerpen. - De beeldhouwers de Bock en van Wint hebben een beeld voltooid den *H. Norbertus*, *stichter der orde van Premonstreit*, voorstellende. Dit beeld was bestemd voor de kerk den H. Georgius toegewijd en werd aldaar ingehuldigd dinsdag 10 Juli.

- *Koninklijke feesten te Antwerpen.* - Onder andere feesten zal de stad Antwerpen koning Leopold II, ter gelegenheid van zijn bezoek, op eenige veelbelovende muziekpartijen onthalen, als daar zijn:

1° Kinderfeest, Z.M. aan te bieden door de lagere scholen. 500 à 600 kinderen zullen er deel aan nemen.

Er zullen, met begeleiding van koperen instrumenten, twee koren uitgevoegd worden, voor deze gelegenheid samengesteld door E. Gregoir;

2° *Festival* van harmonie op de Groenplaats;

3° Concerten in het Verbond van kunsten, letteren en wetenschappen, de koninklijke Harmoniemaatschappij en den Dierentuin; feest der burgerwacht in de groote zaal der Variétés;

4° Serenade aan het koninklijk paleis, van wege de burgerwacht, het leger en de burgerij. Meer dan 300 uitvoerders zullen deel nemen aan deze muzikale voordracht. De heer E. Gregoir heeft voor deze gelegenheid eene *Cantate héroïque* en eene *Ouverture nationale* gecomponeerd.

Verders zullen nog plaats hebben: een prijskamp van uiterlijke welsprekendheid op den Franschen schouwburg; eene gala-vertooning in hetzelfde lokaal; het leggen van den eersten steen des Vlaamschen schouwburgs, enz., benevens een vuurwerk op den linkeroever der Schelde.

- De heer P. van der Ouderaa heeft in de zaal der Venusstraat een tafereel getiteld: *God wil het*, tentoongesteld. Dit stuk getuigt ten voordeele van de ernstige studiën des jongen schilders.

- De maatschappij *de Veilkrans* heeft op Zondag 8 Juli, ten 11 ½ ure voormiddag, een letterkundig feest, in de bovenzaal der *Sodaliteit*, ter herinnering aan den 20n verjaardag van J.F. Willems' afsterven gegeven. Op dit feest heeft M. Bausart eene voordracht gehouden. Het feest van *de Veilkrans* was zeer belangrijk.

Des namiddags, met den trein van het kwaart voor 6 ure, begaven de leden zich met hunne vrienden naar Bouchout, Willems' geboorteplaats, alwaar er op zijn graf koren gezongen en redevoeringen uitgesproken werden, namelijk eene zeer diepgevoelde door den heer van Elsen.

Na dat de plechtigheid afgeloopen was, werden zij gulhartig ontvangen op het hof des heeren Mertens-Bauduin.

- De *Vereeniging der Antwerpsche Kunstbeoefenaren*, heeft aan de kunstenaars die deel nemen aan de driejaarlijksche tentoonstelling van Brussel een omzendbrief gezonden, om te protesteeren tegen het uitsluiten van Antwerpenaars uit de plaatsingscommissie, en twee kandidaten voorgesteld, om van die commissie deel te maken, namelijk de heeren Ch. Verlat, dierenschilder en F. Lamorinière, landschapschilder.

De heeren Verhoeven en Bellemans, zijn namens het bestuur van het *Verbond voor kunsten*, *letteren*, enz., de belangen der Antwerpsche kunstbeoefenaren krachtdadig gaan verdedigen.

- Verschenen bij H. Sermon, Groenplaats, n° 14:

Het Algemeen Stemrecht, *onder het christen oogpunt en in betrekking met de Vlaamsche en katholieke belangen in België.* Redevoering door M.L. Jottrand, op 12 Maart 1866, ter vergadering des taal- en letterlievend studentengenootschaps *Met Tijd en Vlijt*, te Leuven;

Lessen en bemerkingen om doofstomme kinderen te leeren spreken en tevens geschikt om aan hoorende en sprekende kinderen het spreken duidelijk en in korten tijd het lezen gemakkelijk te maken, door M. Van Beek, bestuurder van het St.-Josephs-gesticht, ter bescherming van doofstommen, te Antwerpen.

- M. Max Gossi, koopman, die zich door zijne brieven over verschillige kwestiën van koophandel gunstig deed kennen, heeft een boekdeeltje uitgegeven *les Tribunaux de Commerce*, waarin hij de zwakke kanten en de gebreken van die instelling scherp hekelt.

- M.J.A. de Laet heeft zijn verslag over de *Vlaamsche Zaak* laten verschijnen. Dit verslag, waarin de grieven van het Vlaamsche volk duidelijk worden aangewezen is, bij duizende exemplaren door de zorg van het *Vlaamsch Fonds* verspreid geworden, en vormt een boekdeeltje van 69 bladzijden.

- De dierengaarde is verrijkt geworden met een standbeeld, voorstellende een Indiaan die van de jacht terug keert. Dit door den heer Jos. Geefs vervaardigd beeld, is een geschenk van den heer J. Kets, in leven bestuurder der maatschappij.

Brussel. - De vijfjarige prijs van 5000 fr. voor de zedelijke en politieke wetenschappen, (1861-1865) is toegewezen aan den heer F. Tielemans, voorzitter, bij het hof van beroep, voor zijn: *Répertoire de droit public et d'administration.*

- M. de Minister van binnenlandsche zaken bericht door het Staatsblad aan de kunstbeoefenaren, die voornemens zijn aan de toekomstige tentoonstelling van schoone kunsten deel te nemen, dat het laatste uitstel voor het inzenden der stukken, eerst bepaald op 10 Juli, thans tot den 15^{n} derzelfde maand verschoven is.

- MM. Devigne en Oswald de Kerchove, van Gent, zijn aldaar tot laureaten uitgeroepen in de universiteitsprijsvragen van Vlaamsche letterkunde en hedendaagsch recht.

Varia.

Men rekent dat er in Engeland meer dan 3 millioen honden en ruim 6 millioen katten zijn. Deze dieren kosten aan hunne bezitters inderdaad fabelachtige sommen; dezelve laten zich als volgt verdeelen: de belasting voor elken hond bedraagt 12 schellingen (15 fr.), te zamen 180,000 pond sterlings (9 millioen fr.); het onderhoud der honden, gerekend aan 10 centiemen daags, 562,500 pond sterl. (15 millioen 675,000 fr.); loonen van het personeel, 15,600 pond sterl. (365,000 fr.); het onderhoud der katten, aan 5 centiemen daags, 4,562,500 pond sterl. (125 millioen 677,400 fr). Men telle die getallen te zamen, om eene duidelijke voorstelling te hebben van al het goede dat men met dit voor honden en katten bestede geld, ten behoeve der armen, ten behoeve der lijdende menschheid zou kunnen doen. En men bemerke wel, dat in alle landen en bij alle volkeren om het meest honden en katten worden gehouden.

Natuurkundige lessen.

De heer Dr Matthyssens, een der oudste medewerkers en een der stichters van ons tijdschrift, heeft zijne belangrijke *Natuurkundige lessen*, ten gevalle van de lezers der *Vlaamsche School*, overzien

en daar waar zulks noodig bleek, aangevuld. Wij zullen dezelve broksgewijze en zooveel mogelijk zonder onderbreking in de volgorde, in ons tijdschrift opnemen.

Wij raden onze lezers aan, den leergang van natuurkunde, dien wij in ons tijdschrift openen, te volgen. De *Vlaamsche School* verschijnt eens om de veertien dagen; dus worden er nagenoeg alle maanden slechts twee lessen gegeven en ieder van onze lezers krijgt zijne les te huis. Men kan derhalve zonder ongemak of ongerief, zonder zijn huis, zonder zijne kamer te verlaten, zonder zich te moeten aankleeden, den leergang bijwonen.

Aangezien hij eenige maanden duren zal en het dengenen die hem volgen niet dan aangenaam wezen kan, den professor wiens lessen hun worden medegedeeld, ook naar zijnen persoon te kennen, zoo geven wij hier het portret van den heer Dr Matthyssens.

Een leergang wordt ook gewoonlijk met eene leidende redevoering geopend. Wij willen geene inbreuk maken op deze gewoonte, maar wij zullen het woord afstaan aan iemand die op het stuk meer gezag heeft dan wij en wiens bevoegdheid in het vak zeer groot mag genoemd worden. Hoort, lezers, hoe de geleerde D^{r}. S.P. Scheltema over het nut der natuurkundige studiën spreekt:

‘Al wie zich met natuurkundige studiën bezig houdt, heeft een driedubbel doel; hij verbetert zijn eigen geestvermogens, hij wordt heer der natuur, in zoo verre dat hij de natuur leert gebruiken voor zijn doel; hij leert de overeenkomst kennen tusschen zijn eigen verstand en het verstand, dat in de natuur heerscht.

Maar ik hoor daar tegen aanvoeren, dat niet ieder tijd heeft om zich daarmede bezig te houden, dat het veel beter is zich niet met zulk eene studie, die niets opbrengt en enkel met zijne eigene winstgevende zaken of met voordeelige dingen op te houden.

Zeker, om veel voordeel van de natuurstudie te hebben, moet men er veel van weten; maar, met weinig er van te weten, beloont zij reeds met een weinig helderder inzicht en lokt uit tot meeder onderzoek. Weinig kennis beloont reeds den arbeid en dat is genoeg. Voor veel moeite en inspanning is een groot loon weggelegd. Dat is óók eene natuurwet, dat het loon niet van zelf komt

en moet verdiend worden door inspanning; dat is zoo zeer eene natuurwet, dat, waar het van zelf komt, het doorgaans niet wordt op prijs gesteld en weder verloren gaat.

Dus de natuurkunde beloont naar werk en naar vatbaarheid; die er weinig tijd voor heeft, heeft weinig werk en weinig loon, maar toch loon naar evenredigheid van het werk.

Geen tijd heeft, maar al wie den tijd eens bedenkt, die hij in herbergen of met buurtpraatjes, in het vragen naar het nieuws van den dag, in het bemoeien met andermans-zaken of beoordeelen van anderen verliest, zou die dezen tijd niet beter met natuurstudiën, met opmerken en waarnemen doorbrengen? Zou hij dan niet in wijsheid en tevredenheid toenemen?

Maar voordeel, geldelijk voordeel steekt er niet in, en eigen zaken, eigen bedrijf, daar moet men niet buitengaan, anders verzuimt men zijne zaken, men wordt er ongeschikt voor, en het is schade voor de hand.

Dat gebeurt wel eens, maar dan overdrijft men, en altijd werken doet men toch niet; uitspanning, verandering van bezigheid, verandering van onderwerpen wil men toch hebben; daaruit komt juist dat dagelijks vragen naar nieuws voort: welnu, de natuur, is eene onuitputtelijke bron van nieuws, er is zoo veel dat geen menschen leeftijd, zelfs geen menschen-geslachten dat nieuws kunnen bevatten.

Als men zich nu maar eens toelegde om dat nieuws te weten, dat eigenlijk voor ons onderzoek is weggelegd, het nieuws, dat onzen geest beter maakt, dat ons gemoed vervrolijkt, dat alle wangunst en jalouzie verbant, het nieuws dat ons liefde en vrijheid predikt, en dat ware verlichting en beschaving doet ontstaan, terwijl het menschennieuws niet anders dan uit haat, uit willekeur, uit domheid en vooroordeelen is samengesteld. Zou dat eerste nieuws niet meer onze uitspanning behooren uit te maken dan het laatste?

Of zou het spelen met gekleurde papiertjes (kaartspel), wie het meeste kleuren heeft, niet veel kinderachtiger schijnen aan iemand, die de zaken eens onpartijdig wilde beoordeelen?

Goed is het dus voor ieder, om zich met natuurstudie bezig te houden, is het niet veel dan is het weinig, is het niet lang dan is het kort, is het niet volledig dan is het onvolledig; het moet zijn en blijven uitspanning en bijwerk.'

Wij besluiten hiermede onze aanhaling uit de kernachtige, welsprekende rede waarin d^{r} Scheltema het nut der natuurkunde betoogt. Wij twijfelen niet of wat voorgaat zal genoeg zijn, om al onze lezers gunstig voor te bereiden op het werk van den heer Matthyssens. En nu in de volgende aflevering de eerste les.

Geen berg zonder dal, geen mensch zonder gebreken.

Wetenschappelijke vragen en antwoorden.

WAAROM springt eene dunne en wel gestopte flesch, die vol lucht is, in eene luchtledige ruimte?

OMDAT de veêrkracht der lucht geen evenwicht meer heeft en daardoor gedurig tracht zich uit te breiden.

Een krankzinnigengesticht,

Door F. Vion, lid van het letterkundig gezelschap *Voor Taal vereenigd.*

(*Vervolg en slot.)*

Reeds naderen wij de deur, toen onze geleider ons verzoekt nog eene kamer binnen te treden.

Op een zindelijk bed zien wij een lang en mager man, door eene onbekende kwaal ondermijnd, uitgestrekt. De smart, die zijn lichaam verteert, staat duidelijk op zijn geelachtig en in rimpels getrokken gelaat te lezen. Niet zoohaast zijn wij in de kamer, of de lijder wendt het hoofd langzaam om, en richt zijne ingevallene en bijna levenlooze oogen op ons, alsof hij ons al het bittere van zijnen toestand wil doen beseffen.

Nauwelijks hebben wij de kamer verlaten, of het volgende wordt ons nopens den zieke verhaald:

'Twee jaren geleden, bracht men dien heer, brouwer, millioenair en nog geen dertig jaren oud, in dit gesticht. - 't Is waarlijk te jong om met dergelijke fortuin naar d'eeuwigheid te varen! - Twee gendarmen brachten hem hier, aan handen en voeten gebonden, in eenen deerniswaardigen toestand binnen. Vollijvig, van eene reuzengestalte en sterk gespierd, zou hij grootelijks te vreezen zijn geweest, was hij kwaadzot; want binnengebracht, van zijne banden ontdaan en wenschende huiswaarts te keeren, doch de kamer gesloten vindende, rukte hij, niettegenstaande wij hem met twee mannen weêrhielden, deur en slot af, en zonder verdere hulp ware hij ons zeker ontsnapt.

Naderhand vernam ik van zijnen vader, wat aanleiding gaf tot zijne ziekte: nauwelijks de twintig jaren voorbij, huwde hij een door de fortuin begunstigd en lief meisje, die stierf toen zij haar eerste kind ter wereld bracht. Die zoo vroegtijdige dood veroorzaakte bij hem eene onzeggelijke droefheid: hij was ontroostbaar en kon het ongeluk dat hem getroffen had onmogelijk vergeten. Deze gedurige bezigheid met het verlies zijner vrouw gaf aanleiding tot het zinnenverlies, en welhaast vergde hij bijzondere oplettendheid om niet ergens om hals te komen. Eindelijk, ziende dat men hem bijna nooit uit het oog mocht verliezen, bracht men hem in dit gesticht.'

Het laatste kwartier wordt voor ons geopend.

Hier denkt men zich waarlijk in eene andere wereld! Door de vensters der openstaande kamers bemerken wij eenen vierhoekigen koer, door hooge muren omringd. Op deszelfs uiterste staat nog een lang doch weinig verheven gebouw, waar achter zich eenige kleine plaatskens bevinden ter opsluiting van zinneloozen die gevaar opleveren. Alvorens ons op den koer te begeven, en terwijl wij, eenen langen gang opgaande, onze verwondering over de goede orde, welke er heerscht, en de netheid waarin alles wordt onderhouden, lucht geven, hooren wij het onafbrekend geschreeuw en getier der zieken, die op den koer ronddwalen. Met ingehouden adem naderen wij de deur die ons bij de zieken moet toelaten.

Zoohaast wij den voet op den koer zetten, scharen een twintigtal zotten zich rond ons, van welke de eene ons met gloeiende oogen

van hoofde tot de voeten schijnt te meten, de andere met gebalde vuisten dreigt, en een derde, glimlachende en binnen 's monds eenige onverstaanbare woorden prevelende, nadert, tot hij met den top van zijnen neus mijne wang raakt. Daarop deinzen wij achteruit en de verzorger gebiedt de zieken zich van ons te verwijderen.

Na wat adem te hebben geschept en verzekerd te zijn dat wij niets te vreezen hebben, stemmen wij er in toe, onzen geleider naar het langwerpig gebouw aan den overkant van den koer, dat hij ‘de muiten’ noemt, te volgen. - De muiten zijn eenige kamers van de overige gebouwen afgezonderd en betrokken door zieken die de nachtrust der overigen zouden stooren. - Zoo als wij hooger zeggen, bevinden er zich achter dit gebouw koerkens en op twee derzelve houden zich zieken; gaan wij hen zien.

Op het eerste bevindt zich een heer van middelmatige gestalte, dien men aan niemand beter kan vergelijken dan aan eenen wilde. Hij is half naakt en draagt slechts een vrouwenrok: andere kleeren weigert hij volstrekt te dragen. Den zoom van zijnen rok heeft hij afgerukt en er voet- en armbanden van gemaakt; het overige heeft hij zich rond het hoofd gebonden en er eene menigte pluimen opgespeld. Zijne naaktheid en zijn pluimen hoofdsieraad maken dat hij nog slechts de kleur noodig heeft, om eenen inboorling der woeste eilanden van Indië te wezen. Zoohaast de deur geopend wordt springt hij op ons toe:

- Geeft mij een wapen, en ik zend u allen naar d'andere wereld!

Die taal is mij genoeg om met haast dit koerken te verlaten. Wij begeven ons bij den anderen zieke.

God! welk een mensch!... Nu zien wij eenen langen en kloeken man van omtrent vijftig jaren. Zijn bruin gebrand gelaat, zijne ruwe handen, die hem op den rug vast gemaakt zijn, en zijne gespierde armen doen bij hem eene ongemeene sterkte uitschijnen. Hij is blootshoofds, om reden het onmogelijk is hem iets op het hoofd te doen houden. Zijne pekzwarte oogen branden hem in het hoofd en een blik van hem is genoeg om het bloed van den bezoeker in de aderen te doen stijven. Hij knarsetandt, huilt en tiert als een razende, terwijl de schrikkelijkste godslasteringen van zijne schuimende lippen rollen. - Zijne schoenen, waarvan de hielen en de zolen met plaatijzer belegd zijn, hebben alle acht dagen herstelling noodig, niettegenstaande de voetband hem niet toelaat veel geweld met de voeten te doen. Wanneer men hem te eten geeft, brengt men hem het voedsel met eenen lepel naar den mond, en altijd moet men wel opletten met de schotel niet te naderen, wil men niet gevaar loopen de stukken er van uit zijnen mond te moeten nemen: zulks heeft de verzorger reeds meermaals ondervonden.

Dat dit zicht ons schrik aanjaagt, dient niet gezegd te worden; na eenen laatsten en medelijdenden blik op dien rampzalige geslagen te hebben, begeven wij ons, pijnelijk aangedaan, naar den koer, en zetten ons in het lommer eener schoone linde op eene bank neder, van waar wij onze blikken op de ronddwalende zinneloozen laten weiden.

Welhaast nadert een jongeling en zet zich op de bank aan onze zijde neder. Hij ziet er zoo braaf uit, dat men het eene onjuiste handelwijs gelooft dezen heer bij de kwâ zotten te vinden.

- Heel waarschijnlijk komt gij het gesticht eens bezoeken, mijne heeren, zoo groet hij ons minzaam. Mag ik weten van welke streek gij zijt? vergeeft mij mijne nieuwsgierigheid.

En zonder een antwoord af te wachten, staat hij op en verdwijnt glimlachende onder de anderen.

Nopens dien jongen heer verklaart onze geleider zich volgender wijze:

- Die is gewis de beklagenswaardigste zieke van het gesticht, om reden hij bij wijlen 't verstand terug bekomt en dan al het bittere smaakt van zijnen toestand. Menigmaal is hij in dergelijke stonden, met betraande oogen, tot mij gekomen om mij al de smart, welke hij lijdt, bloot te leggen. Pas eenige weken geleden zocht hij mij nog eens. ‘Reeds drie volle jaren,’ zoo sprak hij, ‘bevind ik mij hier, en nog niet eens heb ik het genoegen gehad mijnen vader, mijne moeder, mijne vrienden of kennissen te zien; het is alsof allen mij vergeten hadden. Ik gevoel en beken gaarne dat ik nog ziekelijk ben; maar om die reden weigert men mij toch zeker geen bezoek! Waarom komt hier niemand mij de hand drukken, dewijl ik er zoovelen zie die zoo gelukkig zijn uren met hunne ouders, broeders of zusters te mogen slijten? Mij alleen vergeet men, omdat ik ziek, omdat ik zot ben!..... Schoone reden voorwaar?.... Een vader en eene moeder die hun kind verlaten omdat het ziek is; in plaats van het nog meer te beminnen, ten einde zijn lijden eenigszins te verzachten! Zij vluchten mij, alsof zij van mij bang waren, en nogtans deed ik hier nimmer iemand kwaad?.. Och God! wat verveelt mij het leven! Hoe beklagenswaardig vind ik mijn lot!’ Hier zweeg de jonge heer en stortte heete tranen. Maar ziet: eensklaps borst hij in eenen langen schaterlach uit en verdween tusschen de boomen. - Weêral was hij zoo ziek als hij ooit geweest was.

- Maar waarom komt hem niemand bezoeken?

- Zij komen vrij dikmaals, doch worden bij hem niet toegelaten, omdat zijne begeerte om huiswaarts te keeren, te hevig zijnde, nog zou aangroeien, en dit voor hem schadelijk zou wezen.

Lang zitten wij nog de zieken aan te staren en hunne doenwijze gade te slaan. In den eenen hoek staat er een te prediken die met geweld wil dat de overigen luisteren; in eenen anderen hoek ziet men er een die den loop der sterren uitlegt, en allen die hem voorbijgaan dwingt stil te houden en aandacht aan zijne woorden te leenen; hier hoort men een luidop op zijne vingers tellen: hij houdt zich van 's morgens tot 's avonds met de algebra bezig, en kan niet gedoogen dat iemand hem in zijne rekeningen stoore; een vierde kan niet dulden dat iemand hem op twee stappen nadert, en dreigt onophoudelijk een rond getal vuistslagen uit te deelen; een vijfde slaat zich gedurig met de vuisten op het hoofd en op de knieën, en schijnt in hevige gramschap op zich zelven; een zesde - een kolonel - staat in eene grootsche houding te midden van den koer en denkt zich aan de spits van eenige honderde soldaten geplaatst; men hoort hem onverpoosd en met klem roepen: *Portez arrrme*, *l'arrrme sur l'épaule*, *en avant marrrche!* terwijl hij zichzelven beweegt naar het gegeven bevel.

Na lang de gebaren en de bewegingen te hebben gadegeslagen, maakt gij de bemerking dat het u onmogelijk ware het leven bij dergelijke mannen te slijten; dat er u meer dan eens geduld zou

te kort schieten om al de zotte grillen der zieken te verdragen; ook geeft gij uwe verwondering te kennen over de zachtaardigheid met welke men er de zieken behandelt.

Op uwe laatste bemerking drukt de ziekenverzorger zich volgender wijze uit:

- Het is waar, indien men vele menschen gelooven mocht, dan zou men de zinneloozen op ruwe wijze behandelen: volgens hen, zitten die ongelukkigen, aan handen en voeten gekluisterd, in duistere en ongezonde hokken opgesloten; men dient hun het voedsel toe door een ijzeren traliewerk, bij middel van eene schotel aan eene lange sperre gehecht, en voor bed hebben zij slechts eene handvol stroo op den killigen vloer verspreid! Men ijst bij het gedacht aan die onmenschelijke handelwijs; gelukkiglijk verzekeren wij u, dat zulks slechts bestaat in het hoofd van hen die er geloof aan geven. Mij dunkt, de zieken zijn beklagenswaardig genoeg, om er niet meêdoogeloos meê om te gaan. Ten andere, waartoe zou het dienen streng te werk te gaan en de zieken te mishandelen? Wij zijn overtuigd dat het kwaad met geenen opgezetten wil geschiedt, en wat meer is, zij vergeten de straf zoohaast zij dezelve niet meer gevoelen.

- Men kan zich nogtans in het geval bevinden, streng te werk te moeten gaan?

- Ja, wanneer het leven er van afhangt en wij ons voor zelfbehoud moeten verdedigen; maar zulks gebeurt zeer zelden. Wij trachten zooveel mogelijk, ons nooit alleen in een kwartier te bevinden, houden ons op eenen zekeren afstand van de zieken, die oplettendheid vergen, om te beter en op tijd hunne inzichten te bemerken. Deze voorzorgen worden bijzonderlijk 's zomers genomen, omdat de hitte den toestand der zieken zeer verergert.

Terwijl de spreker deze laatste woorden uit, bemerken wij met verwondering dat het uur reeds daar is, om het gesticht te verlaten en ons ter statieplaats te begeven. Den wensch daartoe te kennen gevende, richten wij ons op, om eene plaats te verlaten, welke wij nimmer zullen vergeten. Onzen geleider bedankende voor het goede onthaal waarmede hij ons vereerde, nemen wij van hem afscheid en naderen met verhaaste schreden de statie, waar de trein reeds is aangekomen en slechts wacht tot de reizigers hunne plaats hebben genomen.

Gedurende onze terugreis loopt ons gesprek nog langen tijd, over hetgeen wij gezien hebben en wij geven onze verwondering lucht over de netheid, de goede orde en het gemak waarmede de onwillige zieken tot de orde gebracht worden.

Eindelijk van ons speelreisje terug, drukken wij elkander de hand, wenschende nimmer een van ons in dergelijk gesticht als *zieke* aan te treffen.

Iseghem.

> Het verstand van den grootsten man der wereld is niet zoo onafhankelijk, dat het onvatbaar zoude zijn, om door het geringste gedruisch, hetwelk rondom hem gemaakt wordt, gestoord te worden. Het geluid van een kanon is niet noodig, om den loop zijner gedachten te stremmen: hier behoeft niets toe dan het geraas van een weêrhaan, of van een katrol. Verwonder u er niet over, dat hij tegenwoordig slecht redeneert; eene mug gonst hem om de ooren; en dit is genoeg, om hem buiten staat te stellen tot goede raadgevingen. Wenscht gij, dat hij de waarheid moge kunnen vinden, verjaag dat dier hetgene zijne rede thans belemmert, en dat machtige verstand verwart, hetwelk steden en koninkrijken bestuurt.

BLAISE PASCAL.

De struisenjacht in Afrika.

De struis is de kameel onder de vogels en als de kameel een kind der woestijn. Zijn lange hals en gewelfde rug benevens eene soort van knobbel aan de borst hebben hem ook den naam van kameelstruis verschaft. Genoegzaam de geheele kop en het grootste deel van den hals zijn naakt en vleeschrood; het benedendeel van den hals echter en het onderlijf zijn met losse wolachtige vederen bedekt en het verdere lichaam draagt witte en zwarte pluimen. De vleugels zijn kort, en dus tot vliegen niet te gebruiken; ze loopen beide in twee lange horenachtige stekels uit. De vleugels en de staart hebben witte pluimen, eenvoudig, kroes en zijdeachtig, en deze pluimen vooral zijn het, waarom men op den grooten vogel jacht maakt, daar ze, 't zij in de witte natuurlijke kleur of zwart geverfd, als sieraad voor de dameshoeden naar Europa komen.

Afrika heeft de grootste struisvogels en levert de meeste struisveders: struisenjachten worden in 't noorden en zuiden van dat werelddeel gehouden. Vooral bij de Arabieren en Mooren zijn zulke jachten een lievelingsvermaak der voornamen en leveren, van verre gezien, een uiterst belangwekkend schouwspel op. De groote vlakten brengen mede, dat de jagende troep zelden uit het oog verdwijnt of toch spoedig weder in den gezichtskring terug keert. Moet echter de jacht niet enkel een kortstondig vermaak, maar ook eene winstgevende onderneming worden, dan voorzien de daaraan deelnemende Arabieren zich wel voor acht dagen van levensmiddelen, waarmede zij de nakomende kameelen belasten. In alle richtingen wordt de barre woestijn doorkruist, en men maakt halt, zoodra zich een troep vogels vertoont. Deze wordt nu met de meest mogelijke voorzichtigheid bespied tot men de paden heeft opgespoord, langs welke de struisen tegen den avond naar hunne drenk- en weideplaatsen trekken. Daar leggen de jagers zich in hinderlaag en vuren op het geschikte oogenblik hunne geweren op de zorgeloos voorbij trekkende dieren af. Enkele daarvan storten dadelijk neder; de gekwetste worden op snelle rossen vervolgd. In de maanden der grootste hitte (Januari tot het einde van Maart) laat de struis zich spoedig afmatten. Dorst en zonnebrand maken in dezen tijd ieder schepsel van zelf krachteloos. De struisenjagers drenken echter, voor dat zij de vervolging beginnen, hunne paarden, en de smachtende vogel wordt dus spoedig ingehaald.

Nooit zal trouwens ook het snelste paard den langbeenigen vogel in den loop inhalen, doch vroeger dan het paard wordt de vogel uitgeput en zoekt dan zelf de struiken te bereiken, waartusschen hij zich veilig waant. De Arabier waagt zich nooit met zijn paard in het hout, maar zit af, bindt zijn ros vast en spoort dan behoedzaam den zich schuil houdenden vogel op, die in dit geval altijd schier door zijn kogel geveld wordt. Vindt hij hem niet bijzonder fraai van pluimen, maar toch goed vet gemest, zoo hangt hij hem bij 't naar huis slepen met de pooten aan zijn zadel op, daar 't geloof heerscht dat

zich bij zulk voortslepen in het vet bijzondere heelkracht ontwikkelt. In eene geheel effen woestijn kan een Arabier, hoe goed ook bereden, tegen den struis niets uitrichten. Zelfs aan de snelste vervolging van gansche horden Beduïnen zou de vogel ontkomen, wanneer hij bestendig op effen vlakte voortloopen kon. Gelijk echter het wild in 't algemeen zich op de vlucht niet gaarne al te ver van zijn gewoon leger verwijdert, zoekt ook de struis zoo mogelijk op bekenden bodem te bljven. De vervolgers daarentegen, als windhonden den weg afsnijdende, doen hun best, hem vooruit te komen, wanneer hij eene zijdelingsche wending nemen wil. Als 't hun niet gelukt, den vogel voor den avond af te matten, rusten zij dien nacht uit en sterken hunne rossen met drank en voeder, hun op kameelen nagebracht. Zoo met verfrischte krachten zoeken zij den volgenden morgen den vluchteling weder op, tot hij meer door honger en dorst dan door de jacht afgemat, eindelijk den kop onder den vleugel steekt en zich aan zijn lot onderwerpt. Dan laat hij zich geheel lijdelijk doodslaan.

Om sneller voort te komen bedient de struis zich van zijne vlerken niet tot vliegen, maar wel spant hij ze, om den wind daarin op te vangen, als zeilen uit, vooral bij zwenkingen. Wil hij zich rechts keeren dan drukt hij den linker- en links den rechtervleugel naar binnen. 't Is overigens eene fabel, gelijk de natuurkunde er nog vele heeft, dat hij op de vlucht met de teenen steenen oprapen en die naar zijne vervolgers slingeren zou. 't Is licht mogelijk, dat hij in zijnen loop over het steengruis der woestyn menige steen door de lucht doet vliegen, maar aan een opzettelijk werpen is natuurlijk niet te denken. De vaart des vogels is zoo snel, dat zijne pooten nauwelijks de aarde schijnen aan te raken, en op de beweging der korte vleugels lettende, zou men wanen, dat de struis over de wijde vlakte heen vloog.

In Kordofan behoort de struis tot de nuttigste vogels, want zijn vleesch wordt gegeten en is bij de jongen bijzonder smakelijk. De eieren worden insgelijks gegeten en één kan vier persoonen ten volle verzadigen. De eierschalen worden in den handel uitgevoerd; doch veêren brengen de meeste winst aan. Een volwassen struis geeft altijd 3 rottoli zwarte en ½ rottoli[1] witte pluimen. De Kordofanen vangen den struis in strikken, welke men in een uit wilgen teenen gevlochten schotel legt, waarin een gat is en die in het zand wordt begraven. Op eene bepaalde ruimte legt men een vijftigtal van deze schotels. Komt nu een struis of ook eene gazel in deze streek en trapt met den poot in eene der schotels, dan gaat de strik open, en zoodra het dier den poot terugtrekt, sluit hij zich en laat den buit niet varen.

De Kaffers en de Hottentotten maken in groote benden op de struisvogels jacht. Hebben zij een troep struisen behoorlijk omsingeld, zoo trekken zij, den kring meer en meer vernauwend, daarop aan. De vogels stellen zich eindelijk in beweging, om door den kring heen te breken, en alsdan zoeken de wilden hen met knodsen, pijlen en kogels te vellen. Wee hem echter, die van den vluchtenden struis een voettrap of vleugelslag bekomt. De getroffene mag nog van geluk spreken, als hij 't er met een gebroken arm, been of rib afbrengt.

De Boschjesmannen zijn meesters in de kunst, om den struis zelfs op de geheel opene vlakte listig te bekruipen. Met een struisenhuid bedekt, bootsen zij behendig de manieren, bovenal de kopen halsbewegingen van den vogel na, tot zij dichtbij genoeg gekomen zijn, om hunne vergiftige pylen, die zij met den boog onder een vlerk verborgen hielden, te gebruiken. Een struisennest vindende, verbergt de

1 Een rottoli is ongeveer 1 □ pond.

Boschjesman zich daarin en wacht de terugkomst der oude vogels af, die hij gewoonlijk beide velt.

De gevelde struis wordt hetzij geplukt of de huid hem ten verkoope geheel afgestroopt. Voor deze laatste, als die gaaf en ongeschonden is, wordt te Caïro niet zelden 100 tot 175 fr. betaald. Een jood is daar alleen tot den aankoop en verderen verkoop gerechtigd, waarvoor hij den regeerenden pacha een aanzienlijk pachtgeld betalen moet. Op andere vrije marktplaatsen kost eene goede pluim van twee tot vijf en het pond doorgaans 30 tot 50 franken.

Ook de struiseieren zijn een welkomen buit en worden vooral door de Hottentotten gretig opgespoord. Soms vindt men dertig eieren in één nest. Vindt nochtans een jager een nest en neemt de eieren niet allen meê, dan zal hij die bij zijne terugkomst verbrijzeld vinden; en dit doen de oude vogels ook dan, als de eieren heel niet met de hand zijn aangeraakt. Voorts weet men tegenwoordig ook, dat de struis altijd een ei op zekeren afstand van zijn nest uitlegt; eenige dagen voor het einde des uitbroedens gaat hij bij dit ei en slaat het open. Dadelijk wordt het door de blauwe drekvliegen in beslag genomen, die er hare eieren inleggen, die zich tot maden ontwikkelen. Zoodra nu de jonge struisen uit den dop zijn gekropen, brengt de moeder hen bij dat ei, om hun het eerste voedsel te bieden. Het uitbroeden der eieren wordt echter niet aan de zon overgelaten, maar het mannetje wisselt het wijfje af. Men gelooft algemeen, dat twee wijfjes in een nest leggen. Dit nest, van ongeveer zeven voet in doorsnede, is eenvoudig eene uitholing in den zandigen grond en wordt bij voorkeur onder laag kreupelhout aangelegd. Er zijn in dit heete klimaat geene kunstige toebereidselen noodig, doch de moederliefde blijft ook in deze dorre schrale zandwoestijn toch met onveranderlijke trouw voor de haren waken.

> Ween uit liefde, niet uit woede: koude regen heeft nooit schoone bloemen verwekt.

De bevolking van eenen Bijenkorf.

In eenen korf zijn doorgaans 15,000 of 20,000 werkbijen, 600 tot 800 mannetjes en gemeenlijk een enkel wijfje, de Koningin. - De werkbijen zijn kleiner dan de koningin, de mannetjes even groot als het wijfje of grooter; zij hebben geenen angel of straal.

De werkbijen zijn niets anders dan onvolkomene wijfjes. Wanneer de bijworm in de drie eerste dagen na uit de eieren te zijn gekropen een overvloediger en meer uitgezocht voedsel ontvangt, en in de grootere koninklijke ratelcellen wordt overgebracht, dan komt daaruit een vruchtbaar wijfje of koningin voort. Het instinct der onvruchtbare werkbijen is daarom ook instinct van de wijvelijke dieren; zij vervullen een gedeelte der moederplichten en zorgen voor het kroost van hare bevoorrechte zuster de koningin. Sommige

werkbijen zijn met het inzamelen van voedsel en bouwstoffen voor de ratels belast; andere die zwakker schijnen te zijn, blijven in den korf, zorgen voor de voeding der larven en vervullen huiselijke bezigheden.

De bijen leven oorspronkelijk in holle boomstammen. Onze tamme bijen bouwen in korven, waaraan men onderscheidene gedaanten gegeven heeft. Als een zwerm bijen voor het eerst in eenen korf komt, bedekken zij denzelve van binnen met een kleverig en harstachtig vocht, om de koude lucht af te sluiten; dat vocht gaan zij halen op de knoppen en jonge bladeren van wilgen, olmen, enz. Daarna bouwen zij, met *was*, loodrechte platte koeken van boven af beginnende. Deze koeken bestaan uit zeshoekige cellen, die aan weêrszijden der koeken geplaatst zijn met de toppen tegen elkander gekeerd. Elk der cellen heeft gemiddeld 5 ½ milimeters in doorsnede, de koninklijke cellen zijn grooter.

Tusschen de koeken laten zij ruimten, die als gangen dienen, en waardoor twee bijen te gelijk kunnen henen kruipen. Sommige cellen bevatten eieren, andere larven, poppen, honig of stuifmeel. De cel voor voorkomstige koninginnen is ruimer, bijkans cilindervormig; het getal dezer cellen gaat de 40 niet te boven en het moet reeds als een groot getal worden aangemerkt, wanneer men er 10 in eenen korf aantreft. Gemeenlijk hangen zij als druipsteenen aan den rand der honigratels; er is veel was aan deze cellen besteed, die somtijds even veel wegen als 150 gewone cellen.

Vroeger meende men dat het *was* uit het stuifmeel der bloemen bereid werd, echter blijkt dat het was eene afscheiding uit den honig zelve is. Die afscheiding geschiedt in zeer dunne doorschijnende plaatjes tusschen de ringen. De honig zelve wordt door de planten bereid en de bijen gaan hem in de bloemen opzuigen om het weder uit te braken in de ratelcellen.

De paring, waaromtrent veel gefabeld is, schijnt in de vlucht te geschieden, waarna het mannetje sterft; ook de overige mannetjes worden zoowel als de mannelijke larven op het eind van den zomer gedood en hun lijk buiten den korf geworpen. - De larven komen na de drie dagen uit het ei te voorschijn. Na vijf dagen schikken zich de larven tot de gedaantewisseling, zij omkleeden zich met een fijn spinsel, waarmede zij 1 ½ dag bezig zijn en veranderen, drie dagen daarna, in poppen.

Uit deze poppen komt na zeven of acht dagen het volkomen insect, de bie te voorschijn. Deze gedaantewisseling doorloopen de koninginnen spoediger, de mannetjes integendeel iets langzamer. De ledig gewordene cellen worden zoodra door de werkbijen gereinigd opdat deze geschikt zouden zijn voor het ontvangen van nieuwe eieren. Heeft de koningin, gelijk somtijds geschiedt, meer dan één ei in enkele cellen afgelegd, dan halen de werkbijen er de overtollige uit.

In het eerste van Februari tot April, worden door de koningin geene andere eieren gelegd dan die waaruit werkbijen zullen voortkomen; de eieren der mannetjes worden van April tot Mei gelegd en allen achter elkander, kort daarop volgen koninginneneieren. Op deze wijze groeit het gezin aan en zendt nu volkplantingen uit. Dit noemt men zwermen, de oude koningin is aan het hoofd en laat eene dochter achter in het rijk, dat zij verlaat.

De bijen zwerven meermalen in den zomer; somtijds komen er uit eenen korf drie of vier zwermen voort; doch de laatste zwermen zijn klein en gaan gemeenlijk te niet. Dat een korf zwermen zal, kan men reeds vooraf aan zeker geluid of gezang en aan eene ongewone beweging in denzelve voorspellen. De zwerm verlaat den korf

op eenen geschikten dag, en verzamelt zich aan eenen boomtak, waaraan de bijen als eenen dikken tros hangen.

De bijen hebben vele vijanden, vooral onder de vogels en insecten. Ook zijn zij aan menigerlei ziekten blootgesteld.

Prof. VAN DER HOEVEN.

> Het karakter van de eerlijkste menschen wordt door de lasteraars aangevallen, gelijk de beste krieken door de musschen nagejaagd worden.

De schilderij van Rubens, in de Onze-Lieve-Vrouwekapel van Sint-Jacobskerk, te Antwerpen.

Sedert eenigen tijd houdt de verdienstelijke hersteller van schilderijen, de heer Verlinden, van Antwerpen, zich bezig met de reiniging en herstelling der schilderij van Rubens, welke, in de St.-Jacobskerk van genoemde stad, de kapel achter de koor, naast het dusgenaamde kapittelhuis, versiert. Die kapel draagt den naam van Onze-Lieve-Vrouwekapel, maar zij is meer bekend als de *kapel van Rubens.*

De bewuste schilderij staat boven het altaar. Zij is doorgaans met eene schuifgordijn bedekt en wordt slechts op bijzonder verzoek getoond. Vandaar dat zij te Antwerpen onder het volk weinig en niet juist bekend is. Naar de volksmeening zou Rubens zich en zijn huisgezin op de schilderij hebben afgebeeld, maar wel zoo dat eene van de twee vrouwen welke de groote meester heeft gehad, in den hemel en de andere in... de hel geplaatst is.

Eigenlijk stelt de schilderij *Onze-Lieve-Vrouw en het kind*, *vergezelschapt van heiligen*, voor. Maria, die het kind houdt, is aan den ingang van een priëel gezeten. Een heilige kardinaal, die een rood koorkleed draagt, knielt voor het kind dat hem met de rechterhand streelt en de linker te kussen geeft. Niet verre van de hoofdgroep, knielende op zijnen leeuw, bemerkt men den H. Hieronimus, een wimpel in de eene, een boek, welk een met den rug naar den toeschouwer gekeerd engeltje helpt vasthouden, in de andere hand.

Nabij den heiligen kardinaal, op eene voetbank, bevindt zich Maria-Magdalena, kenbaar aan hare reukflesch. Hare haren zijn ongevlochten en zij draagt een met kanten bezoomd hemd en een zwart satijnen kleed. Links van den heiligen kardinaal bespeurt men de hoofden van twee heilige vrouwen.

Achter deze groep daagt in volle wapenrusting Sint-Joris op; aan zijne voeten bemerkt men den door hem geveiden draak. In de lucht zweven vier engelen, waarvan de eene het kind Jezus eene kroon, de andere een palmtak boven het hoofd houdt. Nabij Sint-Joris bemerkt men een hek; op den achtergrond der schilderij bevindt zich een landschap.

In het gelaat van Sint-Joris erkent men Rubens, in dat van

Onze-Lieve-Vrouw, Isabella Brant, de eerste gade van den grooten meester, en zijne tweede vrouw, Helena Fourment, in de wezenstrekken van Maria-Magdalena.

Wij hebben voor deze beschrijving, de zoo merkwaardige en gewetensvolle verhandeling over de kunstwerken die de St-Jacobskerk versieren, van den geachten kunstkenner en schrijver, M. Theodoor van Lerius gevolgd.

Deze schilderij, eene der schoonste van Rubens, werd in 1794 door de Franschen ontvoerd en naar Parijs overgebracht. Den 21^{n} October 1815 werd zij aan de St-Jacobskerk teruggegeven.

Den heer J. Verlinden, onder alle herstellers van schilderijen een der bekwaamste, zoo niet de allerbekwaamste, is, gelijk wij hooger zegden, de reiniging en herstelling van het beschrevene meesterstuk opgedragen. Hij heeft zijne moeilijke en kiesche taak reeds voor een groot gedeelte volbracht, en, te oordeelen naar wat reeds gedaan is, zal de schilderij zoo schoon, zoo heerlijk uit zijne handen komen, als zij was toen de onsterfelijke koning der schilders haar milddadig aan de Sint-Jacobskerk schonk.

Wij wenschen den heer Verlinden, die, door zijne beleidvolle herstellingen, reeds zulke groote, onwaardeerbare diensten aan de kunst bewezen heeft, welgemeend met zijn werk geluk.

Wij brengen insgelijks onzen gelukwensch aan de fabriek van Sint-Jacobs, over de zorg waarmede zij de aan hare hoede toevertrouwde onschatbare kunststukken omringt en de goede keuze welke zij weet te doen, als 't er op aankomt eenige door den tijd of anderszins noodzakelijk gemaakte werken, aan dezelve te doen uitvoeren.

Mogen alle kerkfabrieken en alle raden van museums zooveel kunstzin en gepaste voorzichtigheid hebben, als de fabriekraad van Sint-Jacobs, en zulke ervarene herstellers en kunstarbeiders vinden als de heer Verlinden er een is.

Naar aanleiding van wat voorgaat, zal het niet ongepast zijn hier te herinneren, dat in de voornoemde Onze-Lieve-Vrouwekapel, welke, volgens den heer Van Lerius, door den meester metser Antoon Maicx gebouwd en in 1645 voltooid werd, de stoffelijke overblijfselen van Rubens en zijne familie rusten. Den 24^{n} October 1855 werd de grafkelder in het bijwezen der stedelijke regeering en der kerkfabriek geopend.

De grafkelder beschrijft een halven cirkel. In het midden is een rooster. Rond den rooster stonden vijf-en-twintig kisten, die alle de overblijfselen van het eene of andere lid van Rubens' familie bevatten. De meeste waren geheel tot stof en asch vergaan.

Op den rooster daarentegen, welke, zooals men weet, de eere- of hoofdplaats in een graf is, stonden vier kisten. De eerste kist, langs den inkoom, bevatte een geraamte, waarop men eene nog gave kanonikskleeding vond. Een arm van het geraamte was omwonden met eenen stool. Die kanonik dan, was een man van lange gestalte.

Naast hem lag een eenigszins kleiner man, en naast dien man lagen twee vrouwen, de eene van middelbare gestalte, de andere buitengewoon lang.

De gevoelens waren verdeeld, nopens de aanwijzing der kist welke het overschot van Rubens moest bevatten; maar volgens het gevoelen van deskundige personen, onder andere van den plaatsnijder M. Verzwyvelt, die zoo als gekend is, grondige kennissen in de ontleedkunde bezit, moest het tot stof vergane geraamte, op den rooster, naast den kanonik, het overblijfsel van Rubens zijn. Ziehier wat dit vermoeden nog meer kwam bevestigen.

Zooals wij reeds zegden, is de rooster de plaats in eenen grafkelder, waar de hoofden der familie rusten. Dus, hetzij nu om het even of de kanonik de biechtvader of een lid zijner familie was, Rubens moet altoos op den rooster rusten. Er bestaat dus groote waarschijnlijkheid dat het tweede mansgeraamte op den rooster, dit van Rubens is, en de geraamten der twee, daar naast liggende vrouwen, die van de echtgenooten des grooten schilders.

Wat de andere geraamten aangaat, de deksels der kisten waarin zij liggen, waren meestal ingevallen. De kisten waren met koperen nagelen toegemaakt geweest.

Iets wat de verbazing opwekte van al degenen die bij het openen des grafkelders tegenwoordig waren, was dat het stroo, waarop vele geraamten rustten, zoo vele eeuwen goed bewaard gebleven was.

In tegenoverstelling met wat de vrouwen doen, is er onder tien mannen niet één die naar het uiterlijke, naar kleeding, handenspel, neus, gang, voeten en haarvlecht ziet.

Belgie van 1851 tot 1860.
Volgens ambtelijke bescheiden.
II.

Van 1851 tot 1860 waren er in België 334,864 huwelijken, dat is gemiddeld 77,486 per jaer. In de vorige tien jaren, waren er slechts 289,676.

Er trouwden 274,755 jonkmans met jonge dochters; 33,755 weduwenaars met jonge dochters; 16,570 jonkmans met weduwen en 9564 weduwenaars met weduwen.

Er waren 412 echtscheidingen, dat is omtrent de helft meer dan de vorige 10 jaren: alstoen waren er slechts 224. Op die 412 echtscheidingen hadden er 292 in steden en 120 in dorpen plaats. In Brabant alleen waren er 224 echtscheidingen, waarvan 146 in steden en 78 in dorpen.

Stomdooven. - In 1835 telde men in België 1746 stomdooven, namelijk 963 mans en 783 vrouwen; in 1858 waren er 1989, waarvan 1134 mans en 855 vrouwen.

Blinden. - In 1835 waren er 2984 blinden (1570 mans en 1440 vrouwen); in 1858 waren er 2743 (1439 mans en 1304 vrouwen). In deze getallen zijn de blind van dienst gekomene soldaten niet gerekend.

Zinneloozen. - In 1858 waren er in België 6475 zinneloozen, dat is één zinnelooze op 714 inwoners. De zinneloozen verdeelen zich als volgt:

	Mans.	**Vrouwen.**	**Te zamen.**
Opgesloten in gestichten	2184	2236	4420
Te huis gehouden	1297	758	2055
	4481	2994	6475

Naturalisaties. - Van 1851 tot 1860 bekwamen 11 personen de groote naturalisatie en 323 de gewone.

Landverhuizing. - Van 1841 tot 1850, zijn 33,466 vreemdelingen zich in België komen vestigen en trokken er 45,470 Belgen naar het buitenland. Van 1850 tot 1860, zetteden zich in België 60,206 vreemdelingen neêr en verlieten 88,607 Belgen hun land, om in den vreemde te gaan wonen. Wij laten hier de getallen per provincie volgen:

	In het land gekomen.	**Uit het land weggetrokken.**
ANTWERPEN	13,414	8,926
BRABANT	16,568	13,272
WEST-VLAANDEREN	6,289	19,039
OOST-VLAANDEREN	6,411	9,708
HENEGAUWEN	6,783	18,322
LUIK	4,130	4,376
LIMBURG	2,044	1,886
LUXEMBURG	3,292	8,983
NAMEN	1,275	4,095
Te zamen	60,206	88,607

Hoe rijker er de schooiers uit zien, hoe meer men hun geeft.

Eene droevige waarheid.

In de landen waar millioenen menschen onder de zweep hebben gewerkt, blijft er nauwelijks eene gedachtenis van hunnen doorgang, en het komt ons voor, als hadden zij nooit bestaan; en nogtans onthouden wij den naam dergenen, welke met duizenden de lijken dier ongelukkigen hebben opgetast, om er zich een voetzuil van te maken! Niemand denkt aan hen die steden en paleizen gesticht, moerassen verdroogd, de aarde vruchtbaar gemaakt, met hun zweet het oneindig gewrocht van het menschdom bevrucht hebben; maar onze kinderen leert men hen bewonderen die oogsten vernield, steden verwoest en puinen op puinen gestapeld hebben! En dat noemt men luister en roem!

V. ARNOULD.

Kronijk.

Antwerpen. - Het Provinciaal Leescomiteit van Antwerpen heeft eenen tooneelprijskamp uitgeschreven die den 19^{n}, 20^{n}, en 21^{n} Augustus zal plaats hebben, te weten:

Voor de best opgevoerde tooneelspelen in een bedrijf: I. Door liefhebbers niet te Antwerpen woonachtig. 1e prijs: 500 fr.; 2e 250 fr.; 3e 100 fr. II. Door liefhebbers te Antwerpen woonachtig. 1e prijs 200 fr.; 2e 100 fr.; 3e 50 fr. III. Door tooneelisten van beroep, zonder onderscheid van woonplaats. 1e Prijs 500 fr.; 2e 250 fr.; 3e 100 fr. - BIJZONDERE PRIJZEN. - Voor de beste mannenrol, door eenen Hollandschen liefhebber vervuld. Een zilveren eermetaal en 100 fr. - Voor de beste mannenrol, door eenen Belgischen liefhebber vervuld. Een zilveren eermetaal en 100 fr. - Voor de besten mannenrol, door eenen Hollandschen tooneelist van beroep vervuld. Een zilveren eermetaal en 100 fr. - Voor de beste mannenrol, door eenen Belgischen tooneelist van beroep vervuld. Een zilveren eermetaal en 100 fr. - Voor de beste liefhebster. Een zilveren eermetaal en 100 fr. - Voor de beste tooneelspeelsters van beroep. Een zilveren eermetaal en 100 fr. - Voor de best gekozene oorspronkelijke Nederlandsche comedie door Hollandsche liefhebbers of tooneelisten opgevoerd. Een zilveren eermetaal. - Voor de best gekozene oorspronkelijke Nederlandsche comedie door Belgische liefhebbers of tooneelisten opgevoerd. Een zilveren eermetaal.

De voorwaarden van den prijskamp vinden belangstellenden in het programma nader omschreven.

- De jury benoemd door den heer minister van binnenlandsche zaken, heeft Zaturdag 31 Juli den grooten prijskamp van bouwkunde in de Koninklijke Academie van Antwerpen, tot het bekomen van den prijs van Rome beoordeeld. De uitslag er van is: 1e prijs, M.J.J.D. Naert, van Brugge; 2e prijs, M.L. Bonnet, van Taintegnies bij Doornik.

De stukken van al de medekampers waren tentoongesteld in de zaal van het Museum der academiekers, Venusstraat, van 22 tot 29 Juli, dagelijks van 10 ure 's morgens tot 4 ure des namiddags.

De samenstelling door de medekampers te maken was: *gebouw voor het ministerie van binnenlandsche zaken van België.*

In de Blindestraat was een plan tentoongesteld opgemaakt door M.L. Blomme, die buiten den prijskamp gesloten werd, en het publiek wilde laten oordeelen of die uitsluiting wel rechtvaardig was.

- De heer Jan Raas, heeft eene schoone zilveren remonstrantie vervaardigd. Zij is bestemd voor de kerk van Beirendrecht.

- Verschenen in de *Bibliotheek van oorspronkelijke Tooneelstukken*, 2en jaarg., 5e aflev.: *Soort bij Soort*, tooneelspel in een bedrijf, door F.-Jos. van den Branden.

Gent. - Men heeft aldaar op de Lieven-Bauwensplaats het plaasteren standbeeld gesteld van den invoerder der katoenspinnerij op het vasteland. Het beeld is een meesterlijk gewrocht van de Vigne-Quyo; de houding is deftig, edel, en het geheel maakt eenen goeden indruk. Wij drukken de hoop uit, dat een bronzen beeld eerlang ter eere van den grooten burger oprijze op de plaats, die zijnen naam draagt.

- Verschenen bij Aug. van de Weghe: *Al de liberale liedjes en gedichten* van Nap. Destanberg, een boekdeel van ruim 300 blz.

Sterfgeval.

De Redactie van ons tijdschrift heeft een droevig verlies ondergaan, door het afsterven van Joannes Mattheus Coninckx, overleden te Antwerpen, op Zaturdag 4 Augustus 1866.

De begrafenis, welke plaats had Zondag daaropvolgende, werd door eene zeer groote menigte personen uit alle standen der maatschappij bijgewoond; op het kerkhof werd eene korte redevoering gehouden.

De uitvaart zal plaats hebben Donderdag 9 dezer, 's morgens ten 9 ure, in de parochiale kerk van den H. Carolus Borromeus.

Wij rekenen op de tegenwoordigheid van alwie belang stelt in de Vlaamsche kunst en letteren.

Algemeene beschouwing over den perzikboom.

Door de alvoorziende hand des Scheppers aan de zoele zuiderstreken toevertrouwd, is de perzikboom een kwijnende banneling in ons vaderland. Vleiende streelingen van het zuiderkoeltje gewend, is hij geenszins bestand tegen den guren adem van het ruwe Noorden. Grillig als een teringzieke, is zijne ontwikkeling dit jaar krachtig, terwijl hij het volgende jaar zulke tengere twijgjes uitschiet als dede

de herinnering aan de lachende oorden van zijn vaderland, het gezegende Perzië, hem treuren en verkwijnen. Zijn sap zendt hij naar de weldadige stralen der lentezon, tot de uiteinden der vertakkingen welke, stervend, ons die lieve vruchten opleveren, met hunnen maagdelijken blos, en die zich na dit enkele vruchtdragen voor immer ontblooten.

De perzik wordt op twee verschillende wijzen voortgeteeld: door het zaad en door de ent. De eerste wijze verdient nochtans de voorkeur omdat, zoodoende, de boomen min aan de vernielende gomziekte lijdende zijn, ofschoon de tweede wijze beter de wispelturigheid van onze luchtgesteltenis doorstaat. In de zachte en allervruchtbaarste aarde die hij vergt, is hij nog steeds zoo onderhevig aan ziekte, dat hij, als een bedorven troetelkind, de allergrootste zorgen vereischt, en geene gewichtige afhoutingen verdraagt. Ja, zoo tenger en zoo koudelijk is hij, dat hij zelfs het lichte blanke sneeuwvlokje niet veelt dat zich op zijne twijgen komt nedervleien. Gewassen van het Noorden ziet men hier, sterker dan de stormen, eeuwen en eeuwen doorstaan; zwakke telg van het Zuiden, kwijnt de perzikboom, zelfs in zijne sterkste opkweeking als leiboom, een veertigtal jaren in ons land en sterft: 't is omdat God, met eene alvoorziende wijsheid, die tot in het nederigste stofje doorstraalt, ieder oord wezens

toevertrouwde met de luchtgesteltenis dier streken bevriend. Om eenen band van wederkeerigheid tusschen alle volken daar te stellen, gaf hij het Noorden, met zijne mannelijke kracht, sterke wezens, terwijl hij het Zuiden, met meer vrouwelijke zwakheid, zwakke wezens toevertrouwde, gelijk hij de zwakke vrouw den krachtigen steun van den man verzekerde. Wondervol is Gods schepping, ondoordringbaar zijn Gods besluiten.

JUL. VAN HERENDAEL.

Natuurkundige lessen.

De natuurkunde of *physica*, welk woord zijnen oorsprong neemt van het grieksche woord *phusis*, natuur, is eene wetenschap die voor doel heeft de *kennis* der algemeene hoedanigheden van de lichamen, die hunner wederzijdsche uitwerksels en ook die der regels of wetten volgens welke deze uitwerksels plaats hebben.

Men verstaat door lichamen de natuurlijke voorwerpen die in de ruimte eene plaats bekleeden, en op één of meer onzer zintuigen eenen indruk maken; een stuk goud, ijzer of lood is dus een lichaam.

Men verdeelt de lichamen in harde, vloeibare en in lucht- of dampachtige.

De *harde* lichamen zijn die welker deelen dicht genoeg aan elkander gevoegd zijn om zich niet te verwijderen, tenzij onder de werking van zekere macht; *lood*, *ijzer*, enz., zijn harde lichamen.

De *vloeibare* lichamen zijn die welker deelen met minder kracht vereenigd zijn, zoo dat ze gemakkelijk in beweging gebracht worden, van vorm en van plaats veranderen, en om zoo te zeggen, over elkander rollen; *water* is dus een vloeibaar lichaam.

De *lucht*-, *gas*- of *dampachtige* lichamen zijn die welker deelen niet alleen met gemak op elkander beweegbaar zijn, maar zelfs gedurig eene neiging hebben om zich van elkander te verwijderen.

Rook, *damp van gekookt water* zijn dampachtige lichamen. De lichamen die onzen dampkring uitmaken zijn ook lucht- of gasachtige lichamen.

Vele harde lichamen kunnen vloeibaar en zelfs dampachtig worden door warmte, zoo als bij voorbeeld: het glas, de meeste metalen, de solfer of zwavel, enz. Deze lichamen verkrijgen hunne vorige gedaante door verkoeling terug.

Vele vloeibare lichamen kunnen ook hard worden door verkoeling, zoo als water dat bevriest; en deze lichamen kunnen ook eene dampachtige gedaante verkrijgen door warmte, zoo als water dat men te koken zet.

Eindelijk vele damp- of gasachtige lichamen kunnen eene vloeibare of zelfs eene harde gedaante aannemen, hetzij door eene groote drukking, hetzij door een strenge koude.

De hoedanigheden der lichamen zij tweederlei, te weten: *bijzonder* en *algemeen.*

De bijzondere hoedanigheden zijn die welke maar aan een eenig lichaam eigen zijn of die verschillen volgens deszelfs aard, zoo als de kleur, de geur, de smaak, enz.

Algemeene hoedanigheden der lichamen.

De voornaamste dezer hoedanigheden zijn: de uitgestrektheid, de ondoordringbaarheid, de verdeelbaarheid, de sponsachtigheid, de persbaarheid, de veêrkracht (*elasticiteit*) en de uitzetting.

Uitgestrektheid. - Door uitgestrektheid verstaat men de plaats die de lichamen in de ruimte bekleeden, en van welke afhangen de vorm en de omvang dezer lichamen.

Voor de harde en vloeibare lichamen is deze hoedanigheid zeer blijkbaar. Om de uitgestrektheid der gasachtige lichamen te bewijzen, behoeft men slechts een ledig glas omgekeerd in eene kom water te steken. Men ziet alsdan dat het water in het glas niet opklimt, uit hoofde van de lucht die in dit laatste besloten is.

Het kleinste lichaam heeft altoos drie afmetingen, te weten: lengte, breedte en diepte.

Om deze afmetingen te bepalen, gebruikt men eene grondstellige eenheid van maat; deze is zeer verschillig; doch de meter is die welke hier te lande het meest in gebruik is. De *meter* is het tienmillioenste gedeelte van het vierde der middaglijn van Parijs. Deze eenheid van maat, toegepast op het bepalen van eene, van twee of van drie afmetingen der lichamen, geeft de uitgestrektheid van hunne lengte en oppervlakte, of van hunnen omvang (lengte, breedte en diepte). De meter is de grondzuil van alle andere maten. Doch om de uitkomsten van hun gebruik te vereenvoudigen, geeft men verschillende namen aan vele van hen, gelijk blijkt uit de volgende lijst:

STELSELMATIGE NAMEN.	**WAARDE.**
MATEN VAN LENGTE.	
Meter.	Crondstellige eenheid der maten.
Decimeter	10ste van een meter.
Centimeter	100ste van een meter.

Millimeter	1000ste van een meter.

AFSTANDSMATEN.

Myriameter	10,000 meters.
Kilometer	1000 meters.
Decameter	10 meters.

AKKERMATEN (OPPERVLAKTE).

Hectare	10,000 meters vierkant.
Are	100 meters vierkant.
Centiare	1 meters vierkant.

MATEN VAN HARDE LICHAMEN.

Stere	Kubieke meter.
Decistere	10ste van een kub. meter.

MATEN VAN VLOEIBARE LICHAMEN.

Decaliter	10 kubieke decimeters.
Liter	Kubieke decimeter.
Deciliter	10ste van een kub. decim.

MATEN VAN DROOGE STOFFEN.

Kiloliter	1 kubieke meter.
Hectoliter	100 kubieke decimeters.
Decaliter	10 kubieke decimeters.
Liter	Kubieke decimeter.

Ondoordringbaarheid. - De ondoordringbaarheid is de eigenschap welke de lichamen hebben van, op den zelfden tijd, de plaats niet te kunnen bekleeden welke reeds door een ander lichaam ingenomen is. Deze eigenschap springt in het oog bij de harde lichamen. Men bewijst de ondoordringbaarheid der vloeibare lichamen, wanneer men een hard lichaam werpt in een glas tot den rand met water gevuld; men ziet alsdan het water over den rand van het glas vloeien, en zulks wel in eene hoeveelheid die gelijk is aan den omvang van het ingeworpen voorwerp.

De ondoordringbaarheid der lucht wordt zeer wel blijkbaar gemaakt, wanneer men een ledig glas omgekeerd in eene kom vol water steekt; het water klimt ten volle in het glas niet, omdat de lucht die er in besloten is, hare plaats behoudt. Men bewijst nog deze ondoordringbaarheid, wanneer men eenen nauwen trechter in den hals van eene flesch dicht vastsluit, en alsdan eene groote hoeveelheid water in eens in den trechter schenkt; dan ziet men het water in de flesch niet loopen uit oorzaak van den wederstand der lucht welke zich in de flesch bevindt.

In menigte bestaan er gevallen, waarby deze ondoordringbaarheid door daadzaken wederlegbaar schijnt te zijn: een brokje suiker laat zich van water doordringen zonder van omvang te vergrooten; het hout laat zich van den nagel doorbooren; maar deze daadzaken hangen af van de sponsachtigheid en van de persbaarheid; het water bekleedt de plaats niet van de suiker; maar dringt alleen in hare openingen; ook de nagel verwijdert alleen de deelen van het hout en perst ze tegen elkander.

Verdeelbaarheid. - De verdeelbaarheid is eene eigenschap krachtens welke de lichamen in afzonderlijke gedeelten kunnen gescheiden worden.

Als voorbeelden van eene wonderbare verdeelbaarheid zullen wij het volgende aanhalen:

Het gewicht van een grein goud dat door kloppen tot een dun blaadje kan gebracht worden, is genoegzaam om eene oppervlakte van vijftig vierkante duimen te bedekken, elke duim hebbende eene lengte van 27 millimeters. Veronderstellende dat de vierkante millimeter in 64 zichtbare deelen verdeeld wordt, zal men 46,656 vierkante deeltjes bekomen in een blaadje goud van 27 millimeters lengte; maar aangezien er vijftig vierkante duimen zijn, bekomt men meer dan twee millioen zichtbare deeltjes.

Een cilinder of rol zilver, verguld met 30 grammen goud, kan in eenen draad getrokken worden van eene lengte van 444,000 meters. Deze draad door den pletmolen plat getrokken, heeft twee oppervlakten met goud bedekt; men kan hem alsdan in twee lengten snijden, en hem dus vier lengten elk van 444,000 meters doen opleveren; en daar elke millimeter van deze uitgestrektheid in 8 zichtbare deeltjes kan verdeeld worden, haalt men meer dan 14 billioen zichtbare deeltjes uit 30 grammen goud.

Een centigram indigo geeft eene zichtbare kleur aan 100,000 grammen water; maar daar ieder gram zich in 1000 deelen laet scheiden, kan eene centigram indigo aan 100,000,000 deelen water eene blauwe kleur geven.

Sponsachtigheid. - De deeltjes die de lichamen uitmaken, zijn in geene volkomene aanraking, maar verwijderd door kleine openingen die men *poriën* noemt, en welker grootte verschillig is volgens den aard der lichamen. Gemeenlijk zijn deze poriën vervuld met lucht of water, en om deze reden is het, dat vele lichamen, zooals de bouwsteen, het hout, alhoewel droog op hunne uitwendige oppervlakte, door den tijd van hun gewicht verliezen, uit hoofde van de uitwaseming des waters dat in hun binnenste besloten was.

Eene brok suiker in water geworpen overdekt zich gedeeltelijk met luchtblaaskens die welhaast tot de bovenste oppervlakte van het water klimmen. Deze luchtblaaskens komen uit de poriën van de suiker naarmate dat deze tot smelting overgaat.

Voor zekere lichamen, zooals metalen, glas, enz., is de sponsachtigheid niet zeer merkelijk; maar ze bestaat daarom niet te min: al deze lichamen vergrooten van omvang door warmte, en krimpen door koude; aldus zijn de deelen dezer lichamen niet in volkomene aanraking, aangezien zij elkander min of meer kunnen naderen.

Persbaarheid. - De persbaarheid is de eigenschap krachtens welke de lichamen tot eenen kleineren omvang kunnen gedrukt worden. De sponsachtige lichamen zijn zeer persbaar; eene spons kan door drukking tot een derde, een vierde en zelfs tot een tiende van haren gewoonlijken omvang gebracht worden.

De metalen koud gesmeed worden vaster. De munten en gedenkpenningen ontvangen hunne inprintingen onder de schroef; en deze drukking is zoo hevig dat zij het metaal fatsoeneert, gelijk de drukking der hand eenen vorm aan was geeft. De geslagene geldstukken hebben merkelijk eenen minderen omvang dan de schijven waarvan zij gemaakt worden.

De vloeibare lichamen zijn veel minder persbaar dan wel de harde; het water vermindert maar zeer weinig van omvang. Wanneer men water sluit in een kanonstuk welks loop meer dan drie duim dikte heeft, en dan het water aan de grootste drukkingskracht onderwerpt, scheurt het kanonstuk vooraleer het water tot het 19/20 van zijnen omvang gebracht zij. Ook is zulkdanige proefneming door de nijverheid ten nutte gemaakt, om de sterkte van metalen vaten en buizen te beproeven, onder andere van de ijzeren buizen die men gebruikt tot de leiding der kooldampen bij het *gaslicht* dienende.

De gasachtige lichamen zijn onder alle de persbaarste. Men

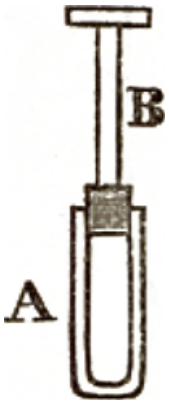

kan het bewijzen door de volgende proefneming. A is eene glazen buis, 8 of 10 duim lang; hare wanden hebben eene zekere dikte. In haar binnenste beweegt zich een zuiger B die haar nauw toesluit. Indien de buis met water gevuld was, zou de zuiger niet kunnen dalen, vermits het water weinig persbaar is, maar wanneer zij met lucht gevuld is, volstaat de macht van de hand om den zuiger in te drijven en den omvang van de ingeslotene lucht tot een tiende en zelfs tot een twintigste te verminderen. Men voelt dat de wederstand vermeerdert naarmate de ruimte vermindert, doch men gelukt er nooit in, den zuiger tot het onderste einde te stooten; dit kan niet geschieden ten ware de inbeslotene lucht hare ondoordringbaarheid verloor, dat is te zeggen, dat de lucht vernietigd werd.

Veêrkracht. - De veêrkracht is de eigenschap krachtens welke de lichamen, welker deelen door drukking, buiging of uitrekking ineengedrongen of uit elkander gezet zijnde, hunnen vorigen staat terug verkrijgen zoohaast de drukking, buiging of rekking ophoudt.

De lucht- of gasachtige lichamen zijn volkomen veêrkrachtig; ook geeft men hun dikwerf den naam van veêrkrachtige vloeistoffen. Men bewijst gemakkelijk deze hoedanigheid wanneer men eene blaas, met lucht gevuld, aan eene drukking onderwerpt; de blaas neemt hare vorige gedaante terug wanneer de drukking ophoudt.

De vloeibare of natte lichamen zijn ook veêrkrachtig, doch bij hen is deze hoedanigheid zeer moeielijk te bewijzen, vermits zij weinig persbaar zijn; nogtans hernemen deze lichamen hunnen vorigen omvang zoohaast de drukking ophoudt, waaraan men ze onderworpen heeft.

De harde lichamen zijn wel zoo veêrkrachtig niet als de gasachtige. Doch eenige van hen, zoo als stalen banden, elpenbeen enz., bezitten eene groote veêrkracht. Wanneer men eenen elpenbeenen bal laat vallen op eenen effen marmersteen, waarover men eene laag olie gesmeerd heeft, ziet men op de plaats waar de bal gevallen is, eene vlek die des te grooter is, naarmate de val heviger is geweest, wat voorzeker bewijst dat de bal niet omhoog gesprongen is, dan na plat geworden te zijn, even als eene blaas vol lucht of eene zeepblaas, want deze zoo lichte blazen kunnen ook terugkaatsen zonder breken.

Uitzetting. - De uitzetting is de eigenschap welke de lichamen hebben van omvang te veranderen door den invloed der warmte, zich uit te zetten wanneer men ze warmt, zich in te krimpen wanneer men ze verkoelt, en hunne vorige uitgestrektheid nauwkeurig terug te nemen, wanneer ze aan den vorigen graad van warmte of koude onderworpen zijn. Voor de harde lichamen is deze hoedanigheid zeer gemakkelijk te bewijzen door verschillige proefnemingen. De volgende is zeer eenvoudig: men neemt een stuk ijzer welks lengte stiptelijk bepaald is, men maakt het gloeiend, en, het alsdan met eenen passer metende, ziet men dat het langer is geworden; door de verkoeling komt het stuk ijzer tot zijne vorige grootte terug.

De volgende proefneming bewijst de uitzetting der vloeibare lichamen. Men neemt eene glazen buis A B, welker binnenste middelijn of *diameter* twee tot drie millimeters lang is; aan het eene einde van deze buis is een holle bol A; het andere

einde B is open. Deze buis bevat een vloeibaar

lichaam, hetzij water of eenig ander, tot aan de helft van hare lengte. Wanneer men nu den bol warmt met de hand, ziet men de kolom vocht klimmen; integendeel indien men den bol in aanraking met ijs brengt, daalt de kolom; en deze komt op hare vorige hoogte terug wanneer men het ijs verwijdert.

De uitzetting der gasachtige lichamen bewijst men door gelijkaardige proefneming, met dit onderscheid dat de glazen buis lucht inhoudt, welke lucht met die van buiten afgesloten is

door eene kleine kolom *a* van een gekleurd vocht; men behoeft slechts den bol van de glazen buis in de hand te nemen, om aanstonds deze kolom te zien klimmen; dus heeft de inbeslotene lucht zich uitgezet. Het stelsel der thermo- of warmtemeters berust op deze hoedanigheid der vloeistoffen.

D[r] F.J. MATTHYSSENS.

Verbond voor kunsten, letteren en wetenschappen, te Antwerpen.

De kunstbeoefenaren deelmakende van de afdeeling van beeldende kunsten, hebben sinds eenige maanden besloten de groote zaal dezer vereeniging te versieren met schilderingen en beeldhouwwerken. Om dit gedacht te kunnen verwezenlijken heeft het bestuur merkelijke veranderingen in de groote zaal doen uitvoeren, tot welke

arbeid de bouwmeester M.E. Gife met de meeste bereidwilligheid zijne kundige medewerking heeft verleend. Deze veranderingen bestaan vooral in de verlichting der zaal; vroeger waren er ramen die uitzicht hadden op den hof; thans zal het licht van boven komen.

De wanden zullen versierd worden met de standbeelden der voornaamste mannen die in de wetenschappen, letterkunde en kunsten uitgemunt hebben. Het ondergedeelte der wanden zal beschoten worden met houtwerk, waarin tafereelen van kleineren omvang zullen geplaatst worden. Zie hier de namen der kunstschilders welke zich verbonden hebben, een tafereel voor de zaal te leveren:

M.H. Bource.
M.C. Cap.
M.F. Claes.
M.D. Col.
M.F. De Braekeleer.
M.L. Derickx.
M.H. Diddaert.
M.Ch. Gessler.
M. Jacob-Jacobs.
M.F. Lamorinière.
M.F. Lautenberger.
M. Meyerheim.
M. Moerenhout.
M.R. Montgommery.
M.P.E. Nicolié.
M.A. Piron.
M. Portaels.
M.J. Ruyten.
M.H. Schaefels.
M.L. Schaefels.
M.L. van Cuyck.
M. van den Bosch.
M.C. van den Daele.
M.J. van Luppen.
M.C. Venneman.
M.R. Venneman.
M.B. Verhoeven.
M.F. Vinck.
M.J. Wagner.
M.A. Zelis.

De beeldhouwwerken worden uitgevoerd door de heeren:

M.J. Ducaju.
M.E. de Plyn.
M.J. Geefs.
M.J. de Braekeleer.
M.A. Bogaerts.
M.M. Breuer.

De afbeeldingen der volgende mannen welke tot de kunstgeschiedenis behooren, zullen het bovengedeelte der wanden versieren.

Schilderkunde.	{ P.-P. Rubens	door M.J. Ducaju.
Schilderkunde.	{ Jan Memling	door M.F. de Bruycker.
Schilderkunde.	{ Quinten Metsys	door M. Bon H. Leys.
Schilderkunde.	{ D. Teniers (de jonge)	door M.P. Kremer.
Schilderkunde.	{ van Dyck	door M.Ch. Wauters.
Schilderkunde.	{ Jordaens	door M. van Ysendyck.
Schilderkunde.	{ J. van Eyck	door M.J. van Lerius.
Schilderkunde.	{ F. Sneyders	door M.N. de Keyser.
Schilderkunde.	{ Daniël Segers	door M. Canneel.
Schilderkunde.	{ Jan Breughel	door M.H. Dauriac.
Beeldhouwkunde.	{ Artus Quellyn	door M.A. Delfosse.
Beeldhouwkunde.	{ Duquesnoy	door M. Chauvin.
Bouwkunde.	Appelmans	door M.Ch. Verlat.
Plaatsnijden.	{ Bolswert	door M. Correns.
Plaatsnijden.	{ Edelinck	door M.A. de Wilde.
Wetenschappen.	{ Ortelius	door M.J. Swerts.
Wetenschappen.	{ van Schoonbeeck	door M.J. Pecher.
Wetenschappen.	{ Andr. Vesalius	door M. Fraustadt.
Wetenschappen.	{ Mercator	door M.G. Guffens.
Wetenschappen.	{ Plantyn	door M.J.B. Huysmans.
Letterkunde.	{ van Vondel	door M.J. Delin.
Letterkunde.	{ Justus Lipsius	door M.P. Beaufaux.
Letterkunde.	{ van Meteren	door M.J. Neuhuys.
Letterkunde.	{ Anna Byns	door M.F. Pauwels.
Letterkunde.	{ M.^{x} van Ste Aldegonde	door M. De Groux.
Toonkunst.	{ Roland de Lattre	door M. Bellemans.
Toonkunst.	{ Jan van Ockegem	door M.Ch. Soubre.
Toonkunst.	{ Gretry.	door M.....

Wij wenschen de kunstbeoefenaren van harte geluk met hunne grootsche en vaderlandslievende onderneming en het bestuur voor zijne welwillende medewerking; ons tijdschrift zal niet nalaten de uitgevoerde werken aan te teekenen, te doen kennen en zoo mogelijk, wanneer de middelen daartoe niet ontbreken, in plaat te laten snijden.

Het plantenrijk.

Een gezaghebbend kruidkundige heeft berekend dat sedert de ontdekking der Nieuwe-Wereld, 2345 boom- en plantsoorten van Amerika, en 1700 van de Kaap de Goede-Hoop, gevoegd bij de duizend andere soorten aangebracht uit China, de Oost-Indiën, Nieuw-Holland, de verschillende gedeelten van Afrika, van Azië en de uiterste grenzen van Europa, het getal kweekplanten waarmede de gematigde luchtstreek van Europa zich ten nadeele der andere gedeelten des aardbols heeft verrijkt, op meer dan 120,000 soorten brengen.

Jan-Joseph-Renier baron Osij van Wijchen.

Wij zouden denken aan onzen plicht van bestuurders eener kunstuitgave te kort te blijven, indien wij onzen lezeren het afbeeldsel niet mededeelden van den man die verscheidene jaren een der werkzaamste leden der *Maatschappij ter aanmoediging van Schoone Kunsten van Antwerpen* was, gedurende drie jaren het ambt van voorzitter waarnam en een der mildste ondersteuners van die nuttige instelling bleef.

Wij zullen de gelegenheid waarnemen om hier ter loops eenige aanteekeningen uit 's mans leven te laten volgen.

Baron Osij werd geboren te Rotterdam op 11 Februari 1792. Gedurende zeventien jaren bewoonde hij de stad Hamburg. Op zijn vier-en-twintigste jaar trad hij in het openbaar leven; in 1816 begon hij werkzaam te zijn in het bestuur van het bureel van weldadigheid. In deze hoedanigheid legde hij eenen zoo grooten iever en zooveel beleid aan den dag, dat de openbare aandacht er aldra door aangetrokken werd en de heer baron Osij zich vier jaren later, in 1820, door het vertrouwen zijner medeburgers, de betrekking van lid des Gemeenteraads van Antwerpen zag opdragen. Hij zetelde in den Gemeenteraad tot het jaar 1830.

In 1826 werd de jonge Osij tot lid der Provinciale Staten benoemd. Hij bekleedde eene voorname plaats in de Antwerpsche Kamer van koophandel en maakte zich, door zijne schrandere onpartijdigheid en een helder doorzicht, zeer verdienstelijk als consulair rechter.

Baron Osij's kennissen in zake van handel waren zeer uitgebreid. Geen wonder dan ook dat zij op prijs gesteld werden door de *Nederlandsche Handelmaatschappij*, van wier bestuur de overledene in het jaar 1827 deel maakte. Driemaal zag de heer Osij zich met de vereerende, maar tevens moeielijke en kiesche taak gelast de algemeene rekening der aanzienlijke maatschappij na te zien. Was het baron Osij gegeven, de stad Antwerpen diensten te bewijzen toen het koninkrijk der Nederlanden nog bestond, de gelegenheid om zich nuttig voor haar te maken zou hem na de

omwenteling van het jaar 30 niet ontbreken. Voegen wij er bij, dat hij die gelegenheid niet heeft laten voorbijgaan.

Den 27^{n} October 1830, gedurende de beschieting van Antwerpen, begaf baron Osij zich met de heeren Verdussen en Dubois naar het kasteel om de zaak der stad te pleiten. Deze onderhandelingen hadden voor gevolg dat generaal baron Chassé zich verbond de stad niet te zullen te hinderen. Er zou dan ook geene enkele bom op de stad geworpen zijn geworden, indien niet eenige heethoofden op de getroffene overeenkomst inbreuk gemaakt hadden.

Er waren, volgens den geschiedschrijver M.L. Torfs, in dat

netelige oogenblik slechts vijf leden van den Gemeenteraad in de stad gebleven. Tot deze vijf behoorde de heer Osij.

De omwenteling werd voltrokken, Nederland verscheurd en België tot een onafhankelijk koninkrijk verklaard. Baron Osij werd door de Antwerpenaars als afgevaardigd naar Brussel gezonden, om deel te maken van het nationaal Congres.

Hij vervulde in het Congres eene eervolle plaats en deed er zich, door zijne veelvuldige kennissen en groote bekwaamheid, zeer gunstig opmerken. Hij werd benoemd om deel te maken van het gezantschap, welk in last had de Belgische kroon den hertog van Nemours te gaan aanbieden, doch hij wees deze benoeming van de hand, uit hoofde hij de keuze van dezen prins als niet gelukkig beschouwde; eenige maanden later werd hij verkozen als lid der commissie die prins Leopold te Londen de voorstellen van het nationaal Congres moest brengen.

België's geldmiddelen waren de eerste maanden na de omwenteling in eenen droevigen toestand; in 1831 moest de gedwongene leening uitbetaald worden en de schatkist was nagenoeg ledig. De schrik en de ontsteltenis waren dan ook algemeen; handel en nijverheid werden door onheilen van allen aard bedreigd. Baron Osij vertrok met M. de Brouckere naar Engeland en Frankrijk, en zij gelukten er in, de bankiers dier beide landen te Calais te vereenigen. Zij sloten aldaar eene leening van 100 millioen die de geldmiddelen des lands vlot bracht.

Van 1831 tot 1838 was baron Osij lid van de Kamer van volksvertegenwoordigers.

In 1841 riepen zijne medeburgers hem nogmaals tot de eer hen te Brussel te vertegenwoordigen. Dezelfde onderscheiding viel hem in 1846, 1848, 1852 en 1854 ten deel.

Verscheidene jaren nam de heer Osij het voorzitterschap der Bank van Antwerpen waar. Hij nam zijn ontslag uit dezen post om als onafhankelijk man tot de stichting der *Société Générale* te kunnen medewerken, en zag, dus doende, vrijwillig af van eene jaarwedde van 12,000 franken. Men bood hem de hooge betrekking van bestuurder der *Société Générale*, met eene jaarwedde van ongeveer 30,000 franken, aan. Hij bedankte voor dit aanbod.

In 1850, toen de achtbare heer Verdussen zijn ontslag nam als voorzitter der *Maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten*, werd hij vervangen door baron Osij, welke dit ambt tot in 1853 met den meesten iever vervulde en bij alle gelegenheden de belangen der maatschappij en tenzelfden tijde die der kunst behartigde. Geheel zijn leven heeft de heer Osij eene groote belangstelling voor de kunst getoond en vele jonge kunstenaars aangemoedigd.

In 1854, benoemde Z.M. de Koning den heer Osij tot officier der Leopoldsorde.

In 1857, bewees baron Osij groote diensten aan den handel van Antwerpen, door de krachtdadige wijze waarop hij bijdroeg om de geldcrisis te keer te helpen gaan. In dat jaar hielp hij de *Grondwettelijke Conservatieve Vereeniging* stichten, welke hem tot haren voorzitter benoemde.

Wij hebben hooger gezegd dat baron Osij gedurende drie jaren het voorzitterschap waarnam der *Maatschappij ter aanmoediging van schoone kunsten* en hij zelve steeds de kunst aangemoedigd heeft; ook de kunstnijveraars vonden in hem eenen verlichten beschermer. Het zou ons niet moeilijk zijn hier vele bouwmeesters, zilverdrijvers, goudborduurders, ornementmakers enz. te noemen, die door den heer Osij bij verschillende gelegenheden met belangrijke werken gelast zijn geweest.

Als mensch, als christen was hij een voorbeeld van de schoonste deugden, waaronder de liefdadigheid wel het eerst verdient genoemd. Vele, zeer vele ongelukkigen hebben zijn dood beweend. Wij zullen niet uitweiden over 's mans goedheid en hulpvaardigheid voor de armen. Wij, die hem van nabij gekend hebben, weten hoe kiesch, hoe oprecht edel hij in zake van liefdadigheid dacht. Wanneer het op liefdewerken aankwam, wilde hij dat de linkerhand niet zou weten wat de rechterhand deed. Wij kunnen evenwel het verlangen niet wederstaan, den volgenden edelmoedigen trek aan te halen, welke door den heer Aug. Snieders vermeld wordt, in de beknopte levensschets welke deze schrijver van den heer Osij heeft opgehangen. ‘Eens (schrijft de heer Snieders) klopten wij voor een goed werk aan de deur van den heer baron Osij. Het weêr was dien dag allerslechtst en wij hadden nog op vele deuren te kloppen eer wij de som zouden bereiken, die wij noodig hadden. De achtbare man was de eerste tot wien wij ons wendden: ‘Hoeveel hebt gij wel noodig voor dat goede werk?’ vroeg hij ons. Wij gaven de aanzienlijke som op, en hij, ons de hand drukkende, antwoordde: ‘Het weêr is al te slecht om er door te gaan; ik schrijf in voor de komplete som, en zelfs voor meer, indien het noodig is!’ voegde hij er bemoedigend bij. -

Dat is inderdaad het eenige treffende voorbeeld niet, welk van baron Osij's edele menschenliefde zou kunnen aangehaald worden. Hij behoorde, in den vollen zin des woords, tot de kleine schaar edelmoedige mannen welke gansch hun leven aan de belangen van het gemeenebest, aan de belangen der menschheid wijden. Hij overleed, na eene kortstondige ziekte, den 21^{n} Juni 1866, op zijn buitenverblijf te *Boulaar*, nabij de Gidsschotel, in de omstreken van Antwerpen.

Baron Osij is senator gestorven. Sedert 1863 was hij lid van den Senaat voor het arrondissement Antwerpen.

Op 23 Juni had de plechtige begrafenis te Mortsel plaats; het kwaart voor elf ure kwam de lijkwagen van het buitenverblijf Te *Boulaar*, in de standplaats van den ijzeren weg van den Ouden-God aan, opgevolgd door een groot getal rijtuigen waarin zich bevonden de leden der familie en de huisbedienden van den aflijvige.

Aan den Ouden-God werd de stoet door eene ontelbare menigte personen uit alle standen vervoegd, waaronder de heeren senators Michiels-Loos en Joostens, de leden der Kamer van volksvertegenwoordigers Victor Jacobs, graaf du Bois d'Aissche, J. de Laet, d'Hane Steenhuyse en L. Gerrits; de leden van het Gemeentebestuur van Antwerpen; leden van den provincieraad; het bestuur der Grondwettelijke Conservatieve Vereeniging van Antwerpen, enz. enz.

Aan den Ouden-God, waar de geestelijkheid het lijk kwam afhalen, waren de met rijtuigen gekomen personen afgestapt. De rouw werd geleid door den weledelen baron Eduard Osij; de hoeken van het baarkleed werden gehouden door de heeren Michiels-Loos, senator; J.C. Van Put d.d. burgemeester van Antwerpen; d'Hane Steenhuyse, voorzitter der Commissie van krijgsdienstbaarheden en Guyo-Villers.

Van daar toog de stoet naar de kerk van Mortsel; het hooge

altaar en de koor waren met rouwgewaad behangen. Voor de baar, waarop de senatorskleeding van wijlen den baron Osij lag, alsook de teekens van officier der Leopolsorde, stond het volgende wapen.

De dienst afgeloopen zijnde, verliet men de kerk onder het gelui der klok; de hoeken van het baarkleed werden gehouden door de heeren Michiels-Loos, J.C. van Put, d'Hane-Steenhuyse en Lefever-Mols.

Daar de kerk te klein was om al de aanwezigen te bevatten, stond ook het kerkhof vol volk; aan den grafkelder knielde baron Osij bij het laatste overschot zijns vaders neder tot dat de laatste kerkelijke gebeden gelezen waren.

Antwerpen, gansch het land onderging een groot verlies door het afsterven van den heer baron Osij; ook zullen wij niet trachten den stillen weemoed te beschrijven die op het kerkhof heerschte.

Er werden drie grafreden gehouden. De heer J.C. van Put, dd. Burgemeester van Antwerpen, sprak namens deze stad.

De heer d'Hane Steenhuyse, namens de Commissie van krijgsdienstbaarheden en de heer Lefever-Mols, namens de grondwettelijke conservatieve Vereeniging.

Op 27 Juni, ten 11 ure, had in de parochialekerk van den H. Augustinus, te Antwerpen, de plechtige uitvaart plaats.

Reeds lang voor dat de dienst begon, bevonden zich een groot getal personen in de kerk, die welhaast te klein werd om al de opgekomenen te bevatten.

Senators, leden der Kamer van Volksvertegenwoordigers, Gouverneurs, Burgemeesters, leden van den Antwerpschen gemeenteraad en den Provincieraad, geestelijken, armmeesters en eene menigte personen uit alle standen der samenleving waren den overledene eene laatste hulde komen bewijzen.

De Zeer Eerwaarde heer Plebaan en Deken van Antwerpen, door wie de laatste gebeden gezegd werden, vertegenwoordigde Z.E. den Kardinaal Aartsbisschop van Mechelen.

Na de dienst werden er eenige honderde brooden aan de noodlijdenden uitgedeeld.

Wij deelen hier eenige wetenswaardige bijzonderheden mede, nopens den door baron Osij gevoerden titel van heer van Wijchen.

De edele heeren van Wijchen traden reeds in de eerste helft der XIIe eeuw in de geschiedenis van Nederland op, en zij hielden hunne goederen onmiddellijk van den Keizer ter leen. Zooveel aanzien bezaten zij nog in 1230, maar na de verpanding van Nijmegen aan Gelre, schijnen zij tot hulde van den Gelderschen graaf verplicht te zijn geworden.

Het kasteel, zoo als het nog bestaat, werd gebouwd door Don Emanuel, Prins van Portugal, sedert 1587 schoonbroeder van Prins Maurits van Oranje-Nassau. Na des stichters overlijden kwam het aan Filips van Nassau, heer van Grimlinghuisen en sedert door aankoop en erfmaking, aan den baron Osij, uit Antwerpen, die er in 1845 overleed.

D. VAN SPILBEECK.

Stijl en letterkunde, door Sleeckx.

Alwie eenigszins met Nederlandsche letteren bekend is, weet, dat M. Sleeckx, leeraar bij de Normaalschool van den Staat, te Lier, een der keurigste schrijvers is, welke wij bezitten. Zijn stijl is zuiver, klaar, sierlijk en krachtig; zijne gedachten zijn breed en verheven. Niet tevreden de romantische en dramatische literatuur met eene menigte werken van de grootste verdiensten te verrijken, heeft M. Sleeckx in een boekdeel van 300 bladzijden, de vrucht van zijne lessen en van dertig jaren ondervinding willen vereenigen. Dit boekdeel, dat ten titel voert: *Stijl en Letterkunde*, en dat, nog al ongewone omstandigheid, door M.H. Dessin, te Luik, werd gedrukt en uitgegeven, is de zekerste en getrouwste leidsman voor al degenen, welke zich een juist denkbeeld van onze letterkunde willen maken. Het is verdeeld in vijftien hoofdstukken, waarvan wij hier de titels laten volgen: 1° Over de gedachten; 2° Eigenschappen der gedachten; 3° Woorden; 4° Figuren van woorden; 5° Volzinnen; 6° Welluidendheid en klanknabootsing; 7° Uitbreiding; 8° Figuren van gedachten; 9° Stijl; 10° Het opstellen; 11° Verschillende soorten van opstellen; 12° De redevoering; 13° Verschillende vakken van letterkunde; 14° Prosodia; en 15° Geschiedenis der Letterkunde.

Gelijk men ziet, is het boek volledig. Het is het werk van een' bevoegd en gewetensvol man, die voor geene moeielijkheid is teruggedeinsd, voor geene studie, hoe lang en droog zij ook mochte wezen, om zich nuttig te maken voor hen, welke hij wilde onderwijzen. Wij bevelen in het bijzonder het boek van M. Sleeckx diegenen onzer Waalsche broeders aan, welke zich nauwkeurig rekening willen geven van hetgeen onze oude Vlaamsche dichters en prozaschrijvers waren en van de wijze, waarop onze tegenwoordige dichters en prozaschrijvers hun roemrijk spoor volgen. De voorbeelden, gelukkig uitgekozen, zijn in overvloed voorhanden in het werk waarmede wij ons bezig houden; het is eene ware bloemlezing. De schrijver oppert zeer verhevene beschouwingen over de waardigheid van den letterkundige, over de hoedanigheid, welke hij moet bezitten, en de rol, welke hij geroepen is in de maatschappij te vervullen. Wij kunnen slechts al de plaatsen toejuichen, waar M. Sleeckx de rechten verdedigt, welke de schrijver heeft op de openbare achting en erkentenis, en waar hij met vaste en kundige hand de plichten afschildert, welke eene zoo edele en verhevene zending oplegt.

Om kort te gaan, ons gevoelen is, dat *Stijl en Letterkunde* de gewichtigste diensten aan de studie onzer taal- en letterkunde zal bewijzen. Het werk verdient in de handen gesteld te worden, niet alleen van al de leerlingen onzer Normaalscholen, Atheneums, Middelbare scholen, enz.; maar zelfs in die van al wie zich met Nederlandsche letteren bezig houdt; want de wijze raadgevingen, welke men op elke bladzijde aantreft, toonen aan de sterkeren den weg, dien zij moeten volgen, en aan de zwakken, dat zij

ongelijk zouden hebben zich op het glibberige letterpad te wagen, alwaar hunne onmacht hun slechts onttoovering en mislukking voorbereidt. Zij zeggen den leerlingen, dat, zoo het onontbeerlijk voor hen is hunne moedertaal goed en zuiver te schrijven, zij zich daarom nog niet mogen inbeelden geroepen te zijn om als schrijvers op te treden.

N.

Kronijk.

Antwerpen. - In den grooten zangprijskamp van Luik heeft de koninklijke Harmoniemaatschappij van Antwerpen (muziekmeester M. Lemaire) den 1^{n} prijs voor de steden van 1^{n} rang behaald. Bij hunne terugkomst in Antwerpen werden de zangers feestelijk ingehaald en door den Burgemeester op het stadhuis geluk gewenscht.

In voormelden prijskamp behaalden de *Orpheonisten* van Atrecht den 1^{n} prijs der vreemde steden en den prijs van uitmuntendheid. De tweede werd toegekend aan de *Bardes de la Meuse* van Namen. In den prijskamp der steden van eersten rang, werden de 2e prijs door de *Lyre ouvrière* van Brussel, de 3e door de *Goudimel* van Gosselies gewonnen.

- Verschenen: *Les portes de Berchem et de Borgerhout.* In dit boekdeeltje wordt met grond en talent de stelling verdedigd dat de Borgerhoutsche- en Berchemschepoorten, zoo om derzelver kunstwaarde als om haar geschiedkundig karakter verdienen gespaard te worden.

- In de vergadering van 7 Juli, van *het Vrije Schoolwezen*, hield M. Wynen eene voorlezing over de medewerking, in de zedelijke en verstandelijke opvoeding der jeugd.

- Bij M.H. Sermon, boekhandelaar, is verschenen: *het loon der Liefdadigheid*, eene novelle door Vriend Frans. Dit werkje vormt een schoon boekdeeltje en is verkrijgbaar gesteld aan den prijs van 75 centiemen.

- Bij M.H. Possoz, Huidenvettersstraat, is verschenen: *le Rêve d'un beau jour*, woorden van mejuffer Fanny D.P., muziek van Jos. de Pooter. Woorden en muziek zijn beide zeer lief en het kan dus niet missen, of deze romance zal een gunstig onthaal genieten. M. Jos. de Pooter is een jong toonkunstenaar die veel belooft.

Brussel. - Baron H. Leys is door het Staatsbestuur en het Gemeentebestuur der hoofdstad gelast de zaal der Academie der Vrije hoogeschool aldaar, met muurschilderingen te versieren. M. Portaels is de uitvoering van muurschilderingen in de St.-Jacobskerk, op Koudenberg, opgedragen.

Deze twee werken zullen 300,000 franken kosten, waartoe het Gemeentebestuur voor 75,000 franken bijdraagt.

- Om binnen kort te verschijnen: *Zingzang*, door Frans de Cort. Liederen met bijgedrukte melodiën; een boekdeel van ongeveer 160 bladzijden. Prijs 5 fr.

Museum van Oudheden te Antwerpen.

Ofschoon het Museum van Oudheden te Antwerpen slechts sedert weinige jaren bestaat, bevat het reeds verscheidene voorwerpen die, onder meer dan een opzicht, de aandacht der kunstkenners en oudheidkundigen opwekken. Zoo vindt men daar twee ruiterbeelden van St. Joris, die onder de beste beeldhouwerij der XIVe en XVe eeuw worden gerekend; zoo treft men daar ook verscheidene voorwerpen aan die voor de plaatselijke geschiedenis het hoogste belang opleveren.

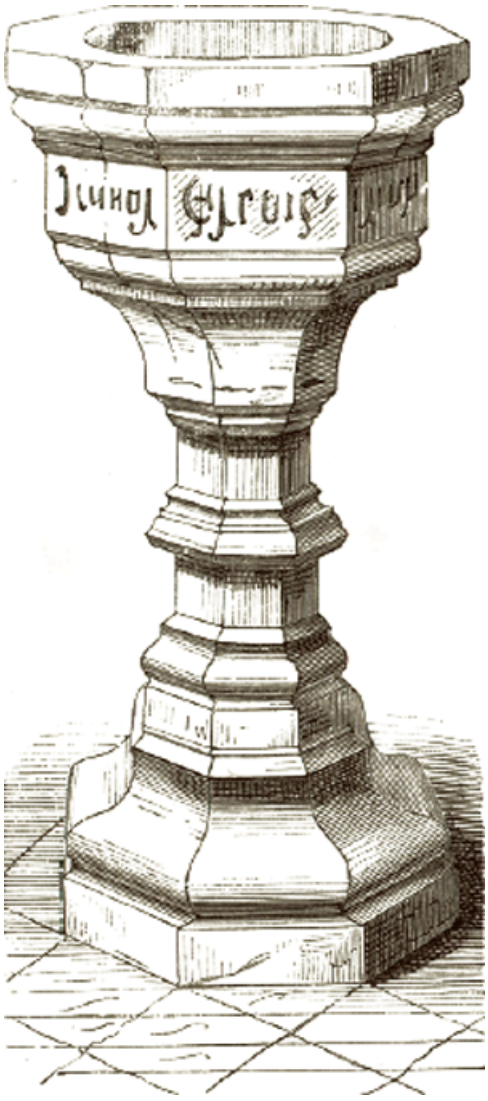

Bovenstgaande plaat vertoont ons een wijwatervat der XIVe eeuw dat zich insgelijks in het Antwerpsch museum bevindt. Het is zeer sierlijk van vorm en in tamelijk goeden staat van bewaring. Het werd voor weinige jaren ontdekt in het dorp Westmalle en door de zorgen van den provincialen bouwmeester Eug. Gife, lid der bestuurlijke commissie, in het museum van oudheden geplaatst.

Wij voeden de hoop dat het Antwerpsch gesticht zich met nog talrijke zulke kunstvoortbrengselen moge verrijken die ons tot leidsdraad in de studie der middeleeuwsche bouwkunst kunnen verstrekken.

Over het evenwicht en de beweging.

Vooraleer wij ons bezig houden met de wetten van het evenwicht en met die der beweging, gelooven wij eenige uitlegging te moeten geven over de beweging op zich zelve beschouwd, over den stilstand en de werkeloosheid.

Een lichaam is in beweging wanneer het van plaats verandert, integendeel is het beweegloos wanneer het dezelfde plaatspunten in de ruimte blijft bekleeden.

De beweging even als de stilstand is tweederlei, te weten *onafhankelijk* en *betrekkelijk.*

Een lichaam in onafhankelijke beweging, is ditgene hetwelk op verschillige tijdstippen verschillige plaatsen in de ruimte bekleedt, zonder in acht te nemen of deszelfs afstand van andere omringende voorwerpen verandert of niet; aldus kan de beweging der aarde als onafhankelijk aanzien worden, wanneer men deze beweging in vergelijking niet brengt met de plaats der maan, der zon en der sterren. Een lichaam in betrekkelijke beweging is dit, waarvan de plaatsbetrekkingen met de omringende lichamen veranderen. Dus is een mensch, die wandelt, in betrekkelijke beweging ten opzichte der boomen, gebouwen en andere voorwerpen die hem omringen.

Een lichaam is in onafhankelijken stilstand, wanneer zijne gedeelten in verschillige tijdstonden dezelfde plaats in de ruimte bekleeden, en in betrekkelijken stilstand wanneer het van plaats in de ruimte verandert zonder dat de afstand, die het van de omringende voorwerpen verwijdert, eenige veranderingen ondergaat. Dus een mensch stilzittende in een rijtuig dat voortsnelt, is in betrekkelijken stilstand ten opzichte der verschillige gedeelten van het rijtuig; maar hij is ook tevens in betrekkelijke beweging ten opzichte der boomen en der gebouwen waar het rijtuig voorbijsnelt.

De onafhankelijke beweging en de onafhankelijke stilstand zijn niets anders dan veronderstellingen van onzen geest; in de natuur is er voor ons niets onafhankelijk, maar alles is betrekkelijk en voorwaardelijk. Dus de voorwerpen die ons in stilstand schijnen te wezen, zijn maar in eenen betrekkelijken stilstand tot ons. De boomen zijn in stilstand ten opzichte der bergen, en deze zijn in stilstand ten opzichte der aarde; maar de boomen en de bergen worden met ons medegesleept in den omloop der aarde, en te zamen doorreizen wij in eene seconde meer ruimte dan de bal die uit een kanon geschoten wordt, alhoewel wij van die snelle beweging geen oogenblik het bewustzijn hebben.

Werkeloosheid. - Door dit woord verstaat men de eigenschap krachtens dewelke de lichamen in hunnen staat van beweging of stilstand volharden zonder de tusschenkomst van eene uitwendige kracht; met andere woorden, de werkloosheid is de onbekwaamheid der lichamen om eene verandering aan hunnen tegenwoordigen staat te doen ondergaan. De werkloosheid in den staat van stilstand hebben wij dagelijks voor oogen; nooit heeft men eenig lichaam door zich zelven zien in beweging komen. Een merkwaardig voorbeeld van werkeloosheid in den staat van beweging is dit van den omloop der maan rond de aarde, en der aarde rond de zon. Indien wij op de oppervlakte der aarde niet zien dat de lichamen aan zich zelven overgelaten, in hunne beweging volharden, moet men zulks toewijten aan den wederstand der lucht en der andere lichamen. De sterren integendeel, die zich in het ledige ruim bewegen, blijven hunne beweging houden.

Men verstaat door *evenwicht* den stilstand voortspruitende uit vereffening van krachten, en door *evenwichtkunde* (of *statiek)* dit gedeelte der natuurkunde dat voor doel heeft de wetten op voorwaarden van het evenwicht te bepalen. De *beweegkunde* (of *dyna-*

miek) heeft integendeel voor doel de wetten der beweging te bepalen, wanneer het evenwicht verbroken is.

Een lichaam is in evenwicht wanneer de krachten die het tot beweging aandrijven, zich onderling vernietigen, of wanneer deze vernietigd worden door eenigen wederstand; ook kan men zeggen, dat de lichamen die in stilstand schijnen, slechts in evenwicht zijn. Wanneer nu eene dezer krachten komt te verminderen, dan blijft het lichaam niet meer in evenwicht, maar geraakt in beweging tot dat eene nieuwe kracht het tegenhoude.

Men meet de krachten door vergelijking met de eenheid eener bepaalde kracht, en men drukt deze meting uit, hetzij door een getal, hetzij door eene geschrevene lijn van bepaalde lengte. Eene dubbele kracht wordt dus uitgedrukt door een dubbel cijfer of door eene lijn van dubbele lengte.

Wat ook het getal der krachten zij, die op een lichaam in werking zijn, en wat ook hunne wending weze, kunnen deze krachten aan dit beweegbaar lichaam toch maar *eene* beweging in *eene* wending toebrengen; men begrijpt dus dat er eene zekere kracht moet bestaan, die alleen en op haar zelve bekwaam is het eigenste uitwerksel te weeg te brengen; en deze eenige kracht, die het geheel van de andere krachten zou kunnen vervangen, noemt men *uitkomst.*

Uitkomst van twee krachten die in dezelfde wending werkzaam zijn. - Wanneer twee krachten gedurende denzelfden tijd in dezelve werkzaam zijn, is hare hoeveelheid gelijk aan haar beloop. Inderdaad, indien deze krachten in plaats van te gelijker tijde werkzaam te zijn, achtereenvolgend werken, dan zal het eene het beweegbaar lichaam van A tot B brengen, en de tweede zal het daarna van van B tot C brengen.

Dat nu de twee krachten te gelijker tijd werken, en dan zal haar

uitwerksel het zelfde zijn als hier voren, en het lichaam zal van A tot C verplaatst worden.

Uitkomst van twee gelijke krachten in eene tegenovergestelde wending werkzaam. - Deze krachten vernietigen elkander, en het lichaam, dat ze tot beweging aandrijven, blijft in stilstand. Inderdaad, wanneer men veronderstelt dat deze twee krachten na elkander werkzaam zijn, is het klaarblijkend dat de eene kracht het beweegbaar lichaam van A tot B zal brengen, en de tweede

van B tot A, vermits ze gelijk is aan de eerste en in eene tegenovergestelde wending; daarom zal de verplaatsing eindelijk op *niet* uitkomen. Hieruit ontstaat derhalve dat, indien deze krachten te gelijker tijd werkzaam zijn, zij elkander moeten evenwicht maken. Indien nu eene dezer krachten grooter is dan de andere, dan is de verplaatsing van het lichaam gelijk aan hun verschil en volgens de wending der grootste kracht.

Uitkomst van twee krachten die met elkander eenen hoek uitmaken. - Twee krachten zijn te gelijker tijd werkzaam op het

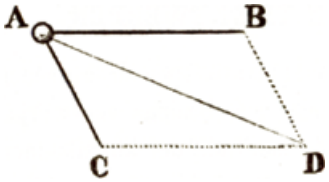

lichaam A, de eene volgens de wending AB, en de andere volgens de wending AC. De eerste is uitgedrukt door de lijn AB, en de tweede door de lengte van de lijn AC. Het is zeker dat het lichaam zich niet kan bewegen noch volgens de wending AB, noch volgens de wending AC, maar dat het volgens eene tusschenwending in beweging zal komen. Om nu die tusschenwending der uitkomst en hare grootte te bepalen, maakt men met de lijnen AB en AC een vierkantig figuur, waarvan de tegenovergestelde zijden gelijk en evenwijdig zijn (*parallelogram*), en men trekt door haar midden de overhoeksche lijn of diagonaal AD. Deze overhoeksche lijn verbeeldt de grootte en de wending der uitkomst. Dus het lichaam A tot beweging aangedreven door de krachten AB en AC, is volkomen in hetzelfde geval als of het onderworpen ware aan de kracht AD. Dit stelsel is toepasselijk, hetzij de krachten gelijk of ongelijk zijn. In het eerste geval verdeelt de *uitkomst* haren hoek in gelijke deelen, en in het tweede is de uitkomst dichter bij de grootste kracht.

Uitkomst van meer dan twee krachten die op een lichaam werkzaam zijn. - Wanneer men de uitkomst kan vinden van twee krachten, vindt men ook gemakkelijk de uitkomst van een grooter getal krachten; men zoekt eerst de uitkomst van twee krachten daarna de uitkomst van de eerste uitkomst en eener derde kracht, en zoo voorts.

Uitkomst van twee evenwijdige (*parallele*) *krachten.* - Twee evenwijdige krachten, AB en CD, die werkzaam zijn op de lyn AC, kunnen door eene uitkomst vervangen worden. Deze uitkomst is gelijk aan hun beloop, wanneer zij dezelfde wending hebben, en gelijk aan hun verschil wanneer zij in eene tegenovergestelde richting werken. Ook is deze uitkomst evenwijdig met de samenstellende krachten, en is gehecht aan een punt P hetwelk derwijze geplaatst is, dat de afstand PA en PC in omgekeerde betrekking

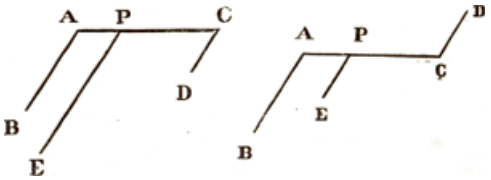

zijn met de krachten, dat is te zeggen dat, indien de kracht AB het dubbel is van de kracht CD, de afstand PA gelijk is aan 1, en de afstand PC gelijk aan 2; men noemt dit punt van vasthechting der uitkomst, het middenpunt der evenwijdige krachten.

Wanneer twee evenwijdige en *gelijke* krachten in eene tegenovergestelde wending op een lichaam werkzaam zijn, dan zou derzelver uitkomst, volgens wat wij daareven gezegd hebben, moeten niet zijn en het lichaam derhalve in stilstand blijven. Dit gebeurt echter zoo niet, maar het lichaam beweegt zich in eene cirkelvormige wending, ook behoeft men in dit geval, om het evenwicht te bekomen, elkeene dezer krachten afzonderlijk door eene gelijke en onmiddellijk tegenovergestelde kracht vernietigen.

Men begrijpt dit zeer gemakkelijk wanneer men met twee gelijke,

evenwijdige en tegenovergestelde krachten tegen de twee einden van eenen stok drukt.

De *beweging*, gelijk wij hiervoren gezegd hebben, is de verplaatsing van een lichaam in de ruimte. De beweging is *eenvormig* wanneer het bewegend lichaam gelijke afstanden doorloopt op gelijke tijden, zoo als bij voorbeeld de beweging der wijzers van een uurwerk. Integendeel is de beweging verhaast of vertraagd, wanneer de ruimten, die het lichaam doorloopt, vermenigvuldigen of verminderen voor gelijke tijden. Men heeft een voorbeeld van vertraagde beweging in het rollen van eenen bal op het tapijt van een biljart, en een voorbeeld van verhaaste beweging in den val der lichamen, gelijk wij het verder zullen bewijzen.

Ten opzichte der wending, is de beweging tweederlei, te weten: *rechtlijnig* of *kromlijnig*.

De kromlijnige beweging heeft plaats wanneer een lichaam in rechtlijnige beweging van deze wending verplaatst wordt door eene andere kracht gedurig werkzaam in eene verschillende wending. Om dit klaarblijkend te maken, veronderstellen wij dat het lichaam A door de twee krachten AC en AH

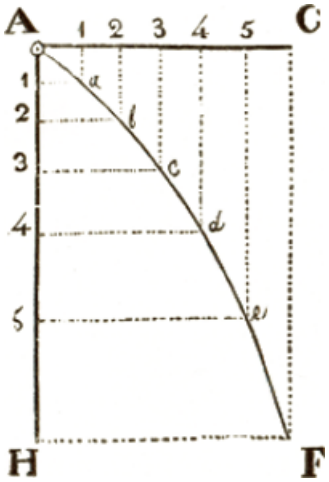

tot beweging aangedreven worde, dat de kracht AC eenvormig zij, en de kracht AH verhaastend. In het eerste oogenblik zal het lichaam de overhoeksche lijn A*a* doorloopen, in het tweede oogenblik de overhoeksche lijn *ab*, in het derde de lijn *bc* enz. Elke dezer overhoeksche lijnen heeft eene wending verschillig van de andere, en, indien wij deze lijnen zeer kort nemen bij veronderstelling dat de oogenblikken zeer kort zijn, zoo zullen deze lijnen eene kromme lijn A*abcde*F uitmaken. Van dusdanigen aard is de beweging van alle lichamen die schuins in de lucht voortgeworpen worden, zoo als de kogel van een kanon enz., omdat die lichamen te gelijker tijd aan twee krachten, welker snelheid verschillig is, onderworpen zijn, te weten: 1° de kracht die hen in de lucht voortwerpt, en 2° de zwaartekracht die de lichamen tot vallen aandringt.

Middenkrachten. - Wanneer een lichaam in eene kromlijnige beweging is, en wel bijzonder wanneer het eenen cirkel doorloopt, dan is dit lichaam aan twee krachten onderworpen, waarvan de eene het van het middenpunt des cirkels poogt te verwijderen, en de andere het tot het middenpunt tracht te doen naderen. Men noemt

de eerste dezer krachten *middenpuntvliedende* kracht en de tweede *middenpunttrekkende* kracht. Wanneer men den bol B aan

eenen draad vastgebonden, eene voortstooting bijzet om hem rond het middenpunt M te doen draaien, even als de steen van eenen werpslinger rond de hand draait, dan onderstaat de draad, even als de koorde des slingers, eene spanning, want indien men dezen draad doorsnijdt op een gegeven oogenblik, dan blijft de bol in geene cirkelbeweging meer, maar vliegt recht voor zich heen, volgens de raaklijn B C die met de richting van den draad eenen rechten hoek of winkelhaak uitmaakt. Het is aan de oorzaak, welke de spanning van den draad te weeg brengt, dat men den naam van middenpuntvliedende kracht geeft. Wat aangaat de middenpunttrekkende kracht, deze is in het aangehaald voorbeeld de wederstand van den draad zelf. Wanneer de bol langzaam draait, dan is de koorde weinig gespannen; integendeel wanneer hij snel draait, dan is de spanning grooter. Ook is de middenpuntvliedende kracht afhankelijk van de snelheid van het draaien.

Voor ongelijke cirkels in gelijke tijden doorloopen, is de middenpuntvliedende kracht in evenredigheid met

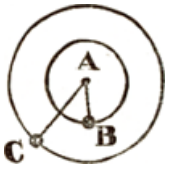

de lengte der halve middenlijn van den cirkel, bij voorbeeld: indien de afstand van het punt B tot het middenpunt A gelijk is aan 1, en dat de afstand van het punt C tot A gelijk is aan 2, dan zal ook de middenpuntvliedende kracht van het punt C dubbel zijn van die van het punt B.

Voor gelijke cirkels in ongelijke tijden doorloopen, zijn de middenpuntvliedende krachten tot elkander in omgekeerde reden van het vierkant der omloopstijden. Indien de bal A in ééne seconde rondloopt, terwijl de bal B er twee seconden toe besteedt, dan is de middenpuntvliedende kracht van A gelijk aan 4, zijnde het vierkant des omlooptijds van den bal B, terwijl de middenpuntvliedende kracht van B gelijk is aan 1, zijnde het vierkant van den

omlooptijds, van het lichaam A. De middenpuntvliedende krachten van twee lichamen, die zich met dezelfde snelheid op eenen gelijken afstand van het middenpunt bewegen, zijn in evenredigheid van het gewicht; bij voorbeeld: indien de bal A één loodje weegt, terwijl de bal B twee loodjes weegt, dan zal ook de middenpuntvliedende kracht van A de helft zijn van die van het lichaam B.

De kennis der middenpuntvliedende kracht geeft de reden van menigvuldige natuurlijke verschijnsels, zoo als bij voorbeeld, waarom wielen van rijtuigen, die snel door modderige wegen rijden, den modder van zich wegwerpen, waarom men een bierglas, een vocht inhoudende, in 't ronde kan doen slingeren zonder te storten; het vocht wil gedurig van het middenpunt wegvliegen, daarom drukt het gedurig

tegen den bodem van het glas, en zoohaast deze kracht sterker is dan de zwaartekracht, kan het vocht uit het glas niet vallen.

Hoeveelheid van beweging. - Eene gelijke kracht op verschillige lichamen werkzaam, geeft aan deze eene snelheid van beweging die in omgekeerde reden is met hun gewicht, of om beter te spreken met de hoeveelheid stof waaruit zij samengesteld zijn; dit is te zeggen dat, wanneer eene gelijke kracht vervolgens in beweging brengt lichamen, welker hoeveelheid stof gelijk is aan 1, 2, 3, 4, enz., de snelheid dezer beweging gelijk is aan 1, ½, ⅓, ¼, zoodat de vermenigvuldiging van het cijfer der hoeveelheid stof van ieder lichaam door het cijfer der snelheid van beweging hetzelfde getal oplevert. Bij voorbeeld 1 vermenigvuldigd door 1 geeft 1; 2 vermenigvuldigd door ½ geeft 1; 3 vermenigvuldigd door ⅓ geeft 1. Het is aan de uitkomst dezer vermenigvuldiging dat men de benaming van *hoeveelheid van beweging* geeft, welke hoeveelheid de oprechte maat eener kracht is.

Gemeenmaking van beweging door botsing. - Wanneer een lichaam in beweging zijnde, met een ander in aanraking komt, dan ontstaat er eene gemeenmaking van beweging van het eene lichaam op het andere. Doch de verschijnsels dezer beweging en hare hoeveelheid zijn zeer verschillig volgens verscheidene bijzondere omstandigheden, zoo als de richting, de snelheid der beweging, de vorm, de hoeveelheid stof, de samenhang, de veêrkracht der lichamen, enz. Dit alles maakt dat de verschijnsels door botsing doorgaans samengesteld zijn; ook zullen wij ons bepalen tot de voordracht der bijzonderste.

Ten opzichte der botsing rangschikt men gewoonlijk de lichamen in twee soorten: 1° onveêrkrachtige, en 2° veêrkrachtige, alhoewel er in de natuur geene lichamen bestaan die volkomen onveêrkrachtig of veêrkrachtig zijn.

A. *Botsing van onveêrkrachtige lichamen.* Ingeval van botsing van twee lichamen in *tegenovergestelde* beweging, ontstaat het volgende, te weten: de beweging wordt vernietigd wanneer de hoeveelheid van beweging der beide lichamen gelijk is; integendeel blijft de beweging voortduren wanneer de hoeveelheid van beweging voor de twee lichamen *ongelijk* is, en alsdan volgen deze de richting van hetgene dat de grootste hoeveelheid van beweging heeft, en zulks wel met eene gemeene hoeveelheid van beweging gelijk aan het verschil van elk lichaam in het bijzonder.

Wanneer een lichaam door botsing in aanraking komt met een ander lichaam dat in stilstand is, dan vergaan de zaken even als of het bewegend lichaam eene grootere hoeveelheid stof verkreeg. Dus moet de snelheid van beweging in evenredigheid verminderen, bij voorbeeld, indien de hoeveelheid stof der beide lichamen gelijk is, dan is ook de snelheid op de helft verminderd, enz.

Een derde geval van botsing is dit van twee lichamen die zich in dezelfde richting bewegen, maar met ongelijke snelheid zoo dat het eene lichaam het andere achterhaalt; alsdan is hunne *gemeene* hoeveelheid van beweging gelijk aan het beloop van elke hoeveelheid in het bijzonder, en hunne gemeene snelheid gelijk aan dit beloop verdeeld door de som der hoeveelheden stof van beide lichamen.

B. *Botsing van veêrkrachtige lichamen.* - Voor veêrkrachtige lichamen zijn de wetten der gemeenmaking van beweging dezelfde als hier boven is aangeduid voor onveêrkrachtige lichamen, met dit groot verschil nogtans dat veêrkrachtige lichamen terugkaatsen op het punt van aanraking, wat bijzondere verschijnsels te weeg brengt, en die wij zeer klaarblijkend zullen maken door de volgende proefnemingen.

a, *b*, zijn twee elpenbeenen ballen vastgehecht aan het punt P bij middel van eenen draad, en C D E is een halve cirkel waarop verdeelingen aangeteekend zijn. Indien de twee ballen eene gelijke hoeveelheid stof hebben, en dat

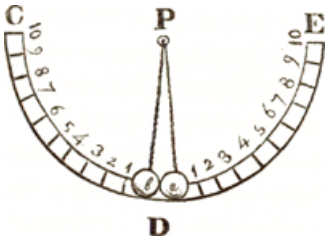

men den eenen bal *a* langs de cirkellijn tot de verdeeling 6 brengt, en daarna langs dezelfde lijn los laat, dan zal deze bal tegen den anderen bal *b* die op *o* staat, komen botsen. Deze laatste klimt alsdan langs den anderen kant van den halven cirkel tot de verdeeling 6, terwijl de bal *a* in stilstand blijft op *o*. Vooreerst deelt de botsende

bal zijne snelheid mede aan den anderen die in stilstand is, zoo dat de beide ballen zich tot bewegen aandringen met eene snelheid van 3 graden, maar aangezien deze verdeeling van snelheid in elken bal eene veêrkracht van 3 graden doet ontstaan, volgt daaruit dat de bal *a* met drie graden snelheid moet terugbotsen; doch, aangezien hij ook 3 graden snelheid heeft om vooruit te gaan, moet hij in stilstand blijven, vermits *tegenovergestelde* en *gelijke* krachten elkander vernietigen. Wat aangaat den bal *b*, die in eene en dezelfde richting eene snelheid van 3 graden heeft verkregen door botsing, en ook eene snelheid van 3 graden door veêrkracht, zoo moet hij natuurlijk klimmen tot de verdeeling 6.

Ingeval nu het gewicht van den bal *a* het dubbel is van den bal *b*, en men deze laatste tot 6 graden verheft, zoo zal hij, na de botsing, terugkaatsen tot 2; integendeel zal de bal *a* langs den anderen kant tot 4 klimmen. Inderdaad door de botsing wordt de snelheid 6 van den bal *b* verdeeld aan eene hoeveelheid stof gelijk aan 3, de gemeene snelheid van de twee ballen is dus 2, maar op het zelfde oogenblik ontstaat er door veêrkracht eene terugkaatsing welker snelheid gelijk is aan 4, zoo dat de bal *b*, die eene snelheid van 2 graden had volgens de tegenovergestelde richtlijn zijner eerste beweging, maar 2 graden achteruit gaat. Wat nu den bal *a* betreft, voor hem zal de snelheid van 4 graden door veêrkracht ontstaan, tot twee graden verminderen, vermits hij een dubbel gewicht heeft. Deze twee graden snelheid gevoegd bij de twee anderen die de bal *a* door gemeenmaking van beweging verkregen had, dwingen hem dus terug te kaatsen tot de verdeeling 4.

Voor *gelijke* ballen in eene *tegenovergestelde* beweging met *gelijke* snelheid, gebeurt het volgende: voor onveêrkrachtige lichamen zou de beweging op het punt van aanraking *niet* worden; maar in het tegenwoordig geval, verkrijgt elke bal door veêrkracht eene snelheid gelijk aan die zijner eerste beweging, zoo dat hij moet terugkaatsen tot het punt van waar hij gedaald is.

Dr F.J. MATTHYSSENS.

O.-L.-V. Hemelvaart. Tafereel van P.-P. Rubens.

Deze schilderij, eene van Rubens' meesterstukken, bevindt zich in de O.-L.-V.-kerk te Antwerpen en versiert het hoog altaar in de choor. Men verhaalt dat de meester ze daar ter plaatse uitvoerde en er zestien dagen aan arbeidde en er zestienhonderd gulden voor ontving. Zij werd door den beroemden plaatsnijder Scheltema a Bolswert op koper gesneden.

De *Hemelvaart van O.-L.-Vrouw* onderging op het einde der vorige eeuw, het lot van al de schoonste kunstvoorwerpen, die Antwerpen versierden; zij werd door de agenten der Fransche republiek naar Parijs overgevoerd, waar zij tot in 1815 de galerij van den Louvre bleef versieren. Op 31 Mei 1816 werd Rubens' meesterstuk op zijne oude plaats in de Antwerpsche hoofdkerk herplaatst in tegenwoordigheid van den Meier der stad, den weled. heer J.F. Vermoelen, van den Z.E. heer G.J.B. van Bombergen, Pastor van O.-L.-V.-kerk, en de heeren A.J. Kauwkens, J.B. van Lancker en Joseph J. Le Grelle.

Kronijk.

Antwerpen. - In de O.-L.-Vrouwekerk, boven de kerkdeur langs de Lijnwaadmarkt, is het glasraam geheel hersteld, dank aan de kunstliefde van den kerkmeester M.J. Fuchs. De voorafgaandelijke studiën desaangaande werden gemaakt door MM. Frans Gons en P. Génard. De herstelling werd gedaan door M.H. Dobbelaere, glasschilder te Brugge, onder 't toezicht eener commissie, bestaande uit MM. Nic. de Keyser, H. Leys en P. Génard.

Het glasraam werd in 1616 door Cornelis Cussers vervaardigd en verbeeldt de aartshertogen Albertus en Isabella voor een kruis knielende; achter hen hunne patronen de H. Albertus, bisschop, en de H. Elisabeth van Hongarië; in het verschiet de kerk van Scherpenheuvel, door de zorgen dezer vorsten opgebouwd. In de portiek welke zich boven de aartshertogen verheft, bevinden zich de twee andere patronen der aartshertogin: de H. Clara en de H. Eugenia.

In het bovengedeelte van het glasraam ontwaart men de wapens van Albertus en Isabella, en het kenteeken van dezen vorst, eene hand: houdende een zwaard omkranst van Lauweren, en de leus: *pulchrum clarescere utroque*, zijne driekleurige vlag: *rood*, *wit en blauw* en de oude vlag van Bourgondië.

Onder op het glasraam, bij het vroegere opschrift heeft men, te dezer gelegengeid, het volgende geplaatst:

INSIGNE HOC MONUMENTUM ANNO MDCXVI
A JOANNE BAPTISTA VANDER VEKEN DELINEATUM A CORNELIS CUSSERS
CONFECTUM ANNO MDCCCLXVI
MUNIFICENTIA ORNATISSIMI VIRI JACOBI FUCHS HUJUS ECCLESIOE OEDILIS
PETRI GENARD ET FRANCISCI GONS DUCTU ET CONSILIO HENRICUS
DOBBELAERE RESTAURAVIT.

- Achter het hooge altaar in de kapel aan den Nood-Gods toegewijd, heeft men nog twee glasraamen geplaatst, uitgevoerd door M. de Bethune, van Gent. Binnen kort zal het derde geplaatst worden en dan zullen wij er eene volledige beschrijving van mededeelen.

De milde geefster der drie ramen is Mejuffer van Praet. Moge zij navolgers vinden!

- Bij het bezoek dat HH. MM. de Koning en de Koningin den 25^{n} Augustus ll. te Antwerpen aflegden, hebben zij de muurschilderingen bezichtigd welke door Bon Hendrik Leys in het Stadhuis en door den heer N. de Keyser in de trapzaal van het Museum van oude meesters uitgevoerd worden. In het Stadhuis heeft Z.M. hare hooge ingenomenheid met het werk van den heer Leys te kennen gegeven, en, ten genoege van vele daar aanwezigen, met luider stemme de Vlaamsche opschriften, welke boven de muurschilderingen van den heer Leys voorkomen, gelezen. De heeren Jos. Schadde, bouwmeester en P. Genard, archivist, werden aan Z.M. voorgesteld, als zijnde den heer Leys voor de uitvoering van zijn belangrijk werk dienstig geweest. Wij hebben het genoegen gehad de voltooide muurschilderingen van den heer Leys te zien; zij mogen werkelijk schoon genoemd worden. In eene volgende aflevering zullen wij er de beschrijving van mededeelen. Verders hebben HH. MM. zich begeven naar het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen*, waar zij plechtig ontvangen werden door de bestuurleden der vereeniging en eene talrijke schaar leden; de heer voorzitter J.F. Loos heette de doorluchtige bezoekers welkom en dankte den Koning voor de bescherming die hij, niet alleen aan het *Verbond*, maar aan de kunsten in het algemeen verleende, van toen hij nog hertog van Brabant was.

Z.M. beantwoordde deze toespraak met veel welwillendheid en zegde zich nog goed te herinneren den eersten steen van het lokaal van het *Verbond* te hebben gelegd. Geestdriftige toejuichingen begroetteden deze woorden van Z.M.

Op den trap zegde Z.M. aan de Koningin dat het lokaal der maatschappij nu geheel wat anders was dan voor pas eenige jaren, toen het nog slechts op doek bestond.

Boven gekomen bood mevrouw Legrelle-Dhanis de Koningin eenen prachtigen bloemtuil aan. Onmiddellijk nadat HH. MM. binnengetreden waren in de groote zaal, welke, even als de inkoom, gansch met volk bezet was, welk niet in gebreke bleef geestdriftige toejuichingen te doen hooren, werd er eene schoone cantate voorgedragen onder de leiding van den heer F. Callaerts, door wie dezelve getoonzet was. De woorden der cantate waren van den heer Boucquillon. De voordracht was uitmuntend, ook hebben HH. MM. den heer Callaerts geluk gewenscht over zijne samenstelling en de goede uitvoering, en de talrijke dames, die aan de uitvoering deel genomen hadden op de meest heusche wijze bedankt.

Daarop werd met veel eenheid het *Alleluia* van Händel gezongen. Reeds was - dank zij den iever der heeren J.B. Huysmans en Verhoeven-Bal - de groote zaal versierd met twee van de schilderingen waarover wij in onze laatste aflevering

gewaagden. De vorst onderhield zich eenige minuten met de twee voornoemde kunstenaren, welke hij zich had doen voorstellen; ook legde hij een bezoek af in de tentoonstelling, ingericht door de leden der afdeeling van schoone kunsten des Verbonds. De tentoonstelling was te dezer gelegenheid met puikstukken van de volgende meesters versierd: A. Achenbach; E. Black; B.C. Koekkoek; Ch. Verlat; Madou; Ferd. De Braekeleer; Eug. De Block; Verhoeven-Ball, H. Robbe; Baron H. Leys; Jos. Lies; G. Pieron; P.J. Clays; G. Guffens; Jos. Linnig; Jacob-Jacobs; J. Ducaju; Necker-Worms en Jos. van Lerius.

- Op 24 Juli had in het *Verbond voor kunsten*, *letteren* enz., ten 8½ ure, een symphonisch concert plaats, waarop eene der schoonste samenstellingen van Haydn werd uitgevoerd. Tenzelfden tijde was het borstbeeld van Leopold II tentoongesteld, het eerste dat, sedert 's vorsten troonsbeklimming, volgens natuurlijke grootte, is vervaardigd en waarvan de uitvoering aan onzen bekwamen beeldhouwer J. Ducaju is toevertrouwd geweest.

- Op 15 Augustus heeft de maatschappij der koninklijke *Harmonie* een liefdadig concert, in haar winterlokaal gegeven, ten voordeele der weduwen en weezen van de slachtoffers der heerschende ziekte.

De twee koors: *Les Chevaliers de Jerusalem* en *le Chant des Matelots*, waarmede de zangafdeeling, op den prijskamp van Luik, den eersten prijs behaalde, werden uitmuntend gezongen; mej. V. Le Delier bezit eene schoone stem; zij zong een paar stukken, waarmede zij veel bijval bekwam. Onder de andere uitgevoerde stukken, moeten wij vooral melding maken van de overschoone overschrijving van het opera *Faust.* Al de stukken werden daverend toegejuicht, en de ontvangst voor de weduwen en weezen was zeer groot.

- Het *Kruidkundig genootschap* geeft sedert eenigen tijd een *Tijdschrift* uit, waarvan reeds zes afleveringen verschenen zijn, en dat vele goede artikels over land- en tuinbouwkunde, alsook over verdere natuurwetenschappen bevat. Er verschijnen per jaar 12 afleveringen, ten prijze van 4 fr. voor België en 2 gulden voor Holland.

- Op voorstel eener Commissie samengesteld uit de heeren L. Gerrits, F.-J. Matthyssens, L. Mathot, F. Carpentier, D. Sneijders en F. van Spilbeeck, heeft de Gemeenteraad in zijne laatste zitting, met eenparige stemmen het volgende besluit genomen:

‘Voor de stukken die in ééne taal worden opgemaakt zal het Gemeente-bestuur zich bedienen van het Nederduitsch.

‘Het Fransch alleen zal, bij uitzondering, mogen gebruikt worden, wanneer ernstige redens daartoe bestaan.’

- Van den brand, die dezer dagen de petroleummagazijnen der *Groote gans* vernielde, worden door het Photographisch genootschap zeer fraaie platen verkocht.

- Op 26 Augustus, ten 3 ure, is er op het hoekhuis van M. Reynen, Noord- en Hoornstraat, een in steen door de heeren gebr. Goemans vervaardigd beeld van den H. Rochus ingehuldigd

geworden. Het beeld, vroeger op dien hoek gestaan hebbende, werd in 1566 door de beeldstormers vernield.

- M. Albrecht Jacobs, zilverdrijver, heeft een prachtig in zilver gedreven schild vervaardigd voor de broederschap van O.-L.-Vrouw-van-Goed-Succes, in de kerk aan den H. Antonius toegewijd.

Het middengedeelte stelt O.-L.-Vrouw voor met het kindje Jezus en engelen; het is even als de omlijsting zeer keurig gedreven.

- Verschenen in de *Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken*, 2^{n} jaargang, n^{r} 6: *Antoon Van Dyck*, zangspel in een bedrijf; en n^{r} 7, *de Ouders*, tooneelspel in twee bedrijven door B. De Block. Het volgende nummer zal bevatten: *de Doe-dijners*, kluchtspel in een bedrijf, zijnde een onuitgegeven stuk van wijlen P.F. van Kerckhoven.

Mechelen. - Onlangs had te Leuven eene vergadering plaats der vermaardste muzikanten van Europa. Onze lezers herinneren zich dat, op voorstel van M.X. van Elewyck, de afdeeling van godsdienstige muziek in het Congres van Mechelen een grooten prijskamp van kerkmuziek geopend heeft.

Er was kwestie eene mis te maken voor 4 stemmen en orgel, van een *Graduel* en *Offerande*, alles geschikt voor de buitenkerken, en eindelijk een plechtig motet voor een lof van het Allerheiligste Sacrament.

Er zijn 66 stukken ingezonden; zij komen uit België, Frankrijk, Engeland, Spanje, Rome, Italië, Oostenrijk, Pruisen, Beieren, Wurtemberg, de Duitsche hertogdommen. Verscheidene vorstelijke kapelmeesters hebben deel genomen aan den prijskamp.

De eerste prijs bestaat in eene som van *duizend franken, een gouden eermetaal* en het recht voor den prijswinner om zijn stuk zelf te verkoopen. De tweede prijs is *een verguld eermetaal*, *eene som van vijf- tot zevenhonderd vijftig franken*, volgens de verdiensten van het werk, en het schrijversrecht aan den mededinger voorbehouden. Eindelijk zullen er *zeer eervolle meldingen* en *eervolle meldingen* zijn.

De jury vergaderde in de groote zaal der hoogeschool, den 18, 19, 20 en 21 Augustus.

Voor Frankrijk. - MM. Hector Berlioz, Ch. Gounod, J. d'Ortigue, van het *Journal des Débats*, alle drie van Parijs.

Voor Duitschland. - MM. Ferdinand Hiller, koninklijke kapelmeester en bestuurder van het *Rheinissche Verein*, te Keulen; Damke, toonzetter van Hannover; Ferdinand Kufferath, professor van harmonische toonwijze te Brussel.

Voor Engeland. - Pater Maher, van Londen.

Voor Holland. - M. Verhulst, bestuurder der muziekschool *Felix Meritis*, te Amsterdam.

Voor België. - MM. Fétis, vader, kapelmeester des Konings; Soubre, bestuurder der muziekschool van Luik; Lemmens, eerste orgelist des Konings; Gevaert, tooneel-komponist te Parijs; kanonik Devroye, van Luik.

MM. Ch. Vervoitte, bestuurder der academie van kerkmuziek te Parijs, en X. van Elewyck, vervulden de bediening van secretarissen.

Zie hier den uitslag van den grooten internationalen prijskamp voor godsdienstige muziek, welke door de muziekafdeeling van het congres van Mechelen was geopend:

Er waren 66 mededingers uit België, Frankrijk, Engeland, Oostenrijk, Pruisen, Beieren, Wurtemberg, de Duitsche hertogdommen, Rome, Italië, Spanje en Holland.

1e prijs, een gouden eerepenning en 1000 fr. aan M.E. Silas, Nederlandsch toonkundige, orgelist eener katholieke kerk van Londen.

2e prijs, een vergulden eerepenning en 500 fr. aan M.G. Preyer, kapelmeester der hoofdkerk van den H. Steven, te Weenen.

3e prijs, 250 fr. aan M. Habert, orgelist te Gmunden (Oostenrijk).

De jury heeft betreurd dat de vervaardigers der stukken *Soli Deo tia* en *Gra ich Dien*, niet tot den prijskamp konden toegelaten worden.

- De prijskamp voor christene kunst, te Mechelen geopend, heeft den volgenden uitslag opgeleverd:

Ontwerp van hoofdaltaar met tabernakel, bestemd om in eene rondbogige kerk (stijl der XIIIe en XVe eeuw) geplaatst te worden. - Vier ontwerpen; doch geen is bekroonenswaardig geoordeeld, hoewel twee van dezelve een groot talent bij hunne vervaardigers verraden.

Borduurwerk. - Een kamper. De toegezondene banier is, als uitvoering, een der merkwaardigste stukken die, sedert de herleving der christene kunst vervaardigd zijn. In het midden is het eene voorstelling van het Lam Gods, rechtstaande op een altaar, van waar, als eene fontein, de stroom van het leven vliet; nevens het altaar zijn twee groepen engelen; lager, bezijden de fontein, knielen een Paus, een bisschop en een monik, rechts; een Keizer, eene Koningin, enz., links.

De banier is niet kunnen bekroond worden omdat zij geene eenheid van stijl bezit, en er eene verwarring van symbolism en kleuren in is. Ten aanzien van de voortreffelijke uitvoering, en van de zorg, waarmede de kunstenaar tot de kleinste bijzonderheden geteekend heeft, is de 2e prijs, met verhooging van fr. 200 aan den vervaardiger toegekend.

Naar het schijnt is deze banier vervaardigd naar de teekeningen en onder leiding van M.W.G. Brangwijn, bouwmeester te Brugge.

Brussel. - Ter gelegenheid der 35ste verjaring van 's Konings inhuldiging, werd, in de Ste Gudulakerk, het schoone *Te Deum* van P. Benoit uitgevoerd door 200 muzikanten.

De Koning, de Koningin en de Graaf van Vlaanderen woonden het *Te Deum* bij.

- Op 24 September zal er in het hertogelijk paleis aldaar een muziekfeest plaats hebben dat niet zonder belang zal zijn voor de Vlaamsche kunst; men zal er het oratorio *Lucifer* uitvoeren.

Talrijke vrouwenstemmen uit Antwerpen, Brussel en Gent zullen deel aan de uitvoering nemen even als het orkest van de Koormaatschappij van Gent en het orkest van den koninklijken Muntschouwburg. De Vlaamsche zang zal dan dit jaar in de hoofdstad een ruim deel nemen in de feesten; den eersten dag zingt men in den Augustijnen tempel de bekroonde cantate *De Wind*, waarvan wij de woorden op bladz. 110, 1865, hebben medegedeeld.

Den 30n Sept. zullen de vereenigde zangmaatschappijen te Sint-Joost-ten-Noode de koor *Het Vaderland* uitvoeren.

Deze drie stukken, waarvan de woorden in de Nederduitsche taal zijn gesteld door den talentvollen dichter Emmanuel Hiel, moeten den besten invloed uitoefenen; ook zijn er vele dames uit de hoogere

rangen der samenleving, die wellicht nooit in het Vlaamsch gedacht hebben en die nu, dank aan E. Hiel, in onze moedertaal zingen zullen.

- De driejaarlijksche tentoonstelling van schoone kunsten werd op 8 Augustus geopend; zij is zeer belangrijk. Er zijn ongeveer 1200 tafereelen tentoongesteld.

De jury voor de plaatsing en de belooningen, is als volgt samengesteld: *Schilderkunst:* MM. Verlat, Slingeneyer, Stallaert, Dillens, Quinaux; *beeldhouwkunde:* MM. Simons, Jacquet; *bouwkunde.* M. Suys; *graveerkunde:* M. Franck.

Bij koninklijk besluit van 28 Juli, werden aan de jury van plaatsing toegevoegd, om de jury der belooningen uit te maken: MM. F. Willems, kunstschilder te Parijs; Canneel, bestierder der Academie van schoone-kunsten te Gent; F. Pauwels, kunstschilder te Weimar en Lamorinière, kunstschilder te Antwerpen.

- Het Staatsblad van 24 Juli bevat een koninklijk besluit meldende dat er nieuwe munt met het afbeeldsel van Leopold II, zal geslagen worden

Op het vijffrankstuk zullen, rondom het hoofd, de woorden staan: *Léopold II*, *Roi des Belges;* langs den anderen kant het wapenschild van België, waarboven de koninklijke kroon, omringd van twee olijftakken, met de zinspreuk: *l'Union fait la force;* langs weerszijden het schild, de aanduiding der waarde, en onderaan het jaartal.

Rondom op den kant van het stuk zullen de woorden staan: *Dieu protége la Belgique.*

Er zullen ook stukken van 2 en van 1 frank alsmede van 50 centiemen geslagen worden.

Het nieuwe pasgeld van 2 fr., 1 fr. en 50 c. draagt langs de eene zijde een schild, gesteund op den scepter en de hand der rechtvaardigheid, kruislings over elkaar en omringd met het halslint der Leopoldsorde en de spreuk: *l'Union fait la Force* (Eendracht maakt Macht). In 't midden des schilds staat de waarde van het geldstuk aangeduid.

Waarom de Staatsregeering zich weigerachtig toont ten minste zooveel munt met Vlaamsche als met Fransche opschriften in omloop te brengen, is ons onverklaarbaar; ons dunkt dat de Vlaamschsprekende bevolking toch zoowel als de Waalsche het recht heeft, in hare taal de muntopschriften te lezen.

- De koninklijke Academie van België (klas van letteren en zedelijke en politieke wetenschappen), heeft voor 1868 de volgende prijsvragen uitgeschreven:

1° Den invloed aanduiden welke de inrichting der Saksische koloniën op de zeden en instellingen van Vlaanderen heeft uitgeoefend. - Prijs 1000 fr.

2° De geschiedenis schrijven der staatkundige en bestuurlijke betrekkingen, welke tusschen België en het graafschap Bourgogne hebben bestaan, tot aan de vereeniging van dit laatste land met Frankrijk onder Lodewijk XIV. - Prijs 600 fr.

3° Eene memorie schrijven over het leven en de regeering van Septimus Severus. - Prijs 600 fr.

4° Jan Lemaire als dichter en prozaschrijver beschouwen. - Prijs 600 fr.

5° De verschillige kiesstelsels doen kennen, welke achtereenvolgens bij de oude en hedendaagsche volken bestonden en bestaan. Tenzelfden tijde den geest doen uitschijnen waarin die stelsels zijn opgevat en de uitkomsten er van beoordeelen voor de burgerlijke en politieke vrijheid, voor de orde en den bloei dezer volken. Prijs 1200 fr.

6º Een tafereel maken van den toestand der wijsbegeerte, op 't oogenblik dat de revolutionnaire bewegingen zijn uitgeborsten, welke Europa in 1848 hebben beroerd; den invloed op die bewegingen en wederkeering doen uitschijnen, en het tafereel besluiten met de geschiedenis der wijsbegeerte van 1848 tot nu. - Prijs 1000 fr.

De memoriën moeten voor 1 Februari 1868 aan den bestendigen secretaris M. Quetelet, te Brussel, ingezonden worden.

- Bij ministerieel besluit van 23 Augustus ll. is eene commissie benoemd met het doel om de grondslagen te bestudeeren tot het inrichten van eenen bond der muziek-maatschappijen des lands om jaarlijks festivals van klassieke muziek te geven. Zijn tot leden van die commisie benoemd:

De heeren Fetis, bestuurder van het conservatorium van Brussel, voorzitter; Hanssens, orkestmeester, tweede voorzitter; Soubre, bestuurder van het conservatorium van Luik; Royer de Behr, volksvertegenwoordiger; Fischer, bestuurder van *Réunion Lyrique*, te Brussel; Van Volxem, bestuurder van de zangafdeeling der *Artisans-Réunis*, te Brussel; Callaerts, bestuurder der muziek-maatschappij van het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen*, te Antwerpen; Possoz, bestuurder der *Liedertafel*, te Antwerpen; Mechelaere, bestuurder der Koormaatschappijen van Brugge en Gent; Brondeel, bestuurder der *Melomanen*, te Gent; Denefe, muzikant te Bergen, bestuurder; Vercken, bestuurder der *Legia* te Luik; Claes, bestuurder der koninklijke maatschappij van muziek en rhetorika, te Hasselt; Stapleaux, bestuurder der *Bardes de la Meuse*, te Namen; Bender, muziekmeester van het gidsenregiment, te Brussel; Lintermans, toondichter, te Brussel; Samuël, bestuurder der volksconcerten, te Brussel; Robert van Maldeghem, toondichter, te Brussel; Bouillon, zangmeester in de lagere scholen, te Brussel; Benoit, toondichter, secretaris.

- Door den heer Bortier is het borstbeeld van Coebergher, een der vermaardste mannen van de XVIIe eeuw, aan het museum van geschiedkunde te Brussel geschonken. Coebergher was schilder, beeldhouwer en tevens ingenieur; het museum van Brussel heeft van hem o.a. *eene Begrafenis van Christus*; de schoone kerk van het Brusselsch begijnhof is volgens zijne teekening gebouwd; maar zijn grootste werk is het droogmaken van een zeer uitgestrekt moeras, ten zuidwesten der stad Veurne gelegen. Die aan het water ontwoekerde grond draagt den naam van Moere, en is thans de vruchtbaarste vlakte, van geheel Veurne-Ambacht. Het borstbeeld is vervaardigd door M. Pichery, beeldhouwer te Brugge.

Gent. - Van den heer Napoleon Destanberg is verschenen eene Nederduitsche overzetting van Molière's *Tartufe.*

Dixmude. - De maatschappij de *Ware van Duyse 's Vrienden* heeft op 9 Juni haren voorzitter, den heer G. de Breyne-du Bois een prachtig feestmaal aangeboden.

Ter nagedachtenis van Joannes-Mathias Coninckx, bouwkundige en meester-metser te Antwerpen.

Wij wijden eenige woorden aan de nagedachtenis van eenen waren vriend, van eenen vlijtigen

STEENSNEDE VAN J. NAUWENS.

medewerker, van eenen deftigen en nuttigen burger.

Joannes - Mathias Coninckx werd geboren te Antwerpen op 3 April 1825, van Marinus Coninckx, meester-metser, en van Maria-Josepha Mys. Voor het ambacht zijns vaders opgeleid, genoot hij eene voor zijn vak geschikte opvoeding. Van kindsbeen, volgde hij de lessen der koninklijke Academie van Antwerpen, en deed aldaar voortgang genoeg, om, reeds bij den aanvang zijner jongelingsjaren, als bouwmeester op te treden; evenwel, vooraleer zich in het openbare leven te wagen, oordeelde Coninckx het geraadzaam zich nog eenigen tijd onder de leiding des bouwmeesters Herkens, een zeer kundig man, te plaatsen om alzoo, door eene goede praktijk, zich met al de moeilijkheden der bouwkunst bekend maken.

Op 4 April 1854 overleed de heer Marinus Coninckx: de jeugdige Jan werd geroepen om zijns vaders beroep voort te zetten. Daar hij, zoo als wij hebben gemeld, zijne bouwkundige studiën had voltooid, was hij in de mogelijkheid om aan zijne werkzaamheden eene groote uitbreiding te geven. Dit deed hij ook; hij stelde zich aan als aannemer, terwijl hij tevens zijne betrekkingen als bouwmeester bleef gadeslaan.

Wij zijn dikwerf in 't geval geweest de plannen door onzen vriend vervaardigd, in oogenschouw te nemen, en moeten bekennen, dat zij niet onverdienstelijk waren; Coninckx wist aan zijne ontwerpen een hem eigen stempel te geven; bij het *confortable*, dat in onze hedendaagsche gebouwen vooral wordt betracht, poogde hij de sierlijkheid te voegen; zijne samenstellingen onderscheiden zich door hunne goede verdeelingen en vooral door hun praktisch nut.

In de talrijke bezigheden waaraan Coninckx zich met eene buitegenwone nauwgezetheid toewijdde, vond hij zich gesteund door de liefde zijner moeder. Haar welzijn was het doel van gansch zijn streven, en wij herinneren ons nog met aandoening het gulle feest, dat hij ter eere der brave vrouw inrichtte, wanneer deze haar vijf-en-zeventigste jaar had bereikt. Al de vrienden des huizes werden uitgenoodigd; met eene echt kinderlijke fierheid opende Coninckx met zijne grijze moeder de dansen, die tot laat in den nacht voortduurden.

Op 31 Mei 1858 trad Coninckx in den echt met mejuffer Maria-Anna-Francisca Biemans, zuster van den heer Petrus-Josephus Biemans, die zich als toonkundige gunstig heeft bekend gemaakt.

Deze echt werd met vijf kinderen gezegend; Coninckx' jongste dochter werd geboren nauwelijks zestien dagen voor de dood haars vaders.

Ofschoon 's mans bedrijvigheid dagelijks meer en meer uitbreiding nam, wilde de heer Coninckx, die een echt vaderlander was, de weinige ledige oogenblikken welke hem overbleven, ten dienste des Staats stellen.

Op 8 Februari 1855 werd hij tot eersten luitenant der Burgerwacht (1^{e} bataillon, 4^{e} compagnie) gekozen; van zijne meerderen en minderen geacht en bemind, bleef hij zijne functiën waarnemen tot op den dag zijns overlijdens.

Intusschen wilde hij ook het zijne, hoe gering dit mocht wezen, ter bevordering der Nederduitsche kunst en letteren bijdragen. Daar hij gehoord had dat, na het eindigen van den vierden jaargang van het tijdschrift de *Vlaamsche School*, de Redactie van dit kunstblad voornemens was hare werkzaamheden te staken, deed hij het voorstel om, gezamenlijk met den heer Désiré van Spilbeeck, het bestuur der uitgave in handen te nemen.

Het voorstel werd aanvaard en buitengewone pogingen aangewend om het regelmatig verschijnen der afleveringen te verzekeren. Zij die met het drukken van Vlaamsche tijdschriften bekend zijn, weten met welke moeilijkheden de uitgevers in het algemeen hebben te kampen; voor een geïllustreerd tijdschrift zijn deze moeilijkheden bijna onoverwinnelijk, daar men alleen met groote opofferingen de noodige plaatsneden kan bekomen. Wij weten zeer goed dat Coninckx herhaalde malen geldopofferingen deed; doch, zegde hij, hij deed die volgaarne; hij zou er niet in toegestemd hebben dat een der weinige geïllustreerde bladen die Vlaamsch België bezit, te niet zou zijn gegaan.

Coninckx had een oprecht goed hart; voor zijne minderen, voor den werkman in 't algemeen, maar vooral voor zijne gasten, was hij een waar beschermer.

In 1854 tot Deken van het *Ambacht der HH. vier Gekroonden* of der *Metsers* benoemd, had onze vriend voorgenomen deze oude

instelling te hervormen en haar tot het welzijn der werklieden herinterichten. Coninckx koesterde zekere menschlievende gedachten waaraan hij sterk hield, en die hij, bij eenen langeren levensloop, vroeg of laat, ten uitvoer zou hebben gebracht.

Onder dit opzicht moeten wij hulde aan zijn karakter brengen; zonder grootspraak, stil en ongemerkt, zette hij zijne ontwerpen voort, gelukkig wanneer hij, door onafgebroken pogingen, allengskens het doel zag naderen dat hij zich had voorgesteld te bereiken.

Het ontwerp van hervorming van het metsersambacht was zeer prijzenswaardig; wij zullen het hier in korte woorden pogen te ontleden.

Eerst zij gezegd, dat Coninckx zijne christelijke plichten zeer was toegedaan en dat hij de godsdienst aanzag als de grondsteen aller maatschappelijke inrichtingen; derhalve wilde hij den band versterken welken de werkman aan de godsdienst hecht. 'De godsdienst, zegde hij ons, is de eenige macht die den werkman in zijnen bekrompen staat kan ondersteunen; hij is zijn troost in zijn lijden, zijne hoop in de toekomst.'

Daarom verdeelde Coninckx de wetten zijner inrichting in twee verschillende vakken: het godsdienstige en het maatschappelijke. In het eerste besprak hij de goddelijke diensten waaraan jaarlijks de bazen en de gasten, als bewijs van verbroedering, in de hoofdkerk van Antwerpen moesten deel nemen. In het tweede, handelde hij over de maatregelen die ten voordeele der werkende klas konden genomen worden.

Het genootschap dat Coninckx in twee klassen verdeelde, die der *bazen* en die der *gasten*, zou, zegde hij, bestemd zijn geweest om de betrekkingen tusschen beiden inniger te maken en aan de laatsten eene heilzame bescherming te verzekeren. Om dit doel nog zekerder te bereiken zou er eene *bus van onderlingen bijstand* zijn ingesteld geworden, welke *alleen voor de gasten zou vruchtbaar zijn geweest.* Drij vierden van de bijdragen der bazen zouden in de bus van onderlingen bijstand zijn gestort geworden; de bijdragen der gasten zouden uitsluitend voor de *bus* worden bestemd.

Om als lid in de klasse der bazen aangenomen te worden, moest men als dusdanig gepatenteerd zijn geweest; alle bekwame werkman, dat is te zeggen, alzulke die zijnen stiel verstaat en een goed gedrag heeft, zou als lid der tweede aanvaard zijn geworden.

De bazen zouden hunne bijdragen per jaar en op voorhand hebben betaald; en tijdens de maanden Mei, Juni, Juli en Augustus, wanneer de werkman, bij de lange dagen, het meest verdient, de bijdragen hunner gasten hebben ontvangen. De gasten wier bazen geen deel van het genootschap zouden hebben gemaakt, zouden maandelijks op eenen daartoegestelden dag hunne bijdrage aan den kassier hebben betaald.

Als voorrecht zouden de leden hebben genoten:

A. *Al de leden zonder onderscheid:*

Na hunne dood eene mis van requiën, wegens het genootschap.

B. *De gasten alleen:*

1. Het kosteloos bezoek, tijdens ziekten, van eenen bekwamen geneesheer aan het genootschap gehecht, voor hem, voor zijne vrouw, zijnen vader of zijne moeder, die bij hem inwonen.

2. De medicijnen zouden hem aan half geld geleverd zijn geworden door eenen door het genootschap aangeduiden apotheker, en zulks bij verklaring van den geneesheer en op vertooning van een livret of eene ledenkaart.

3. Ieder werkman zou eene behoorlijke begrafenis hebben bekomen.

Opdat de bazen hunne bescherming aan de gasten zouden kunnen gegeven hebben, zouden zij ten hunnen huize eene lijst hebben gehad van de leden des genootschaps.

Indien een werkman, lid van het genootschap, zonder werk zou zijn gevallen, zouden de bazen hem zoo haast mogelijk aan den arbeid hebben moeten stellen; ook, in den winter zouden zij hebben moeten zorgen hem zoo lang mogelijk werk te verschaffen.

Jaarlijks in de eerste maandelijksche zitting, volgende den feestdag der *HH. vier Gekroonden*, zou de schatbewaarder rekening hebben gedaan van zijn beheer; ten einde zoo veel profijt mogelijk uit de gelden van het genootschap te halen, zou deze functionnaris nooit meer dan 200 franken in handen hebben mogen houden; alle meerdere gelden zouden onmiddellijk op een bankhuis gestort zijn geweest, met hetwelk de schatbewaarder dan ook in rekening zou zijn getreden.

Men ziet dat Coninckx' ontwerp volledig was; evenwel mocht de ijverige man in zijne onderneming, hoe nuttig zij ook mocht wezen, niet onmiddellijk gelukken. Doch onze vriend getrooste zich in zijne teleurstelling, met de innige overtuiging dat zijne inzichten nuttig waren en men vroeg of laat, zijne zienswijze zou bijtreden. ‘De kas van onderlingen bijstand, zegde hij, was onontbeerlijk voor den werkman die het gevoel zijner eigene waarde bezit; zij zou tot stand komen.’

Coninckx was gelukkiger in de pogingen die hij gezamenlijk met zijnen vriend den heer Cornelius-Josephus Kennes, even als hij, meester-metser, ten jare 1859, aanwendde om het loon der werklieden te verhoogen.

Bij het gedurig stijgen van den prijs der levensmiddelen, scheen het hun billijk dat de werkende klasse in evenredigheid eene grootere daghuur ontving.

In de Octobervergadering der Dekens van het ambacht der *HH. Vier Gekroonden*, in tegenwoordigheid der heeren Kennes, Coninckx, Jacobs, F. van Meel en Victor Durlet, allen meesters-metsers, werd er besloten eenen algemeenen oproep te doen aan de metsersbazen, timmerlieden, schaliedekkers, schilders en loodgieters der stad, ten einde tot eene wenschelijke eenheid in het dagloon te komen en de werkuren beter te regelen.

De oproep werd beantwoord door ongeveêr 130 meesters en de eerste vergadering op 30 December 1859 gehouden. De zitting werd geopend door den heer Frans Bex, bouwkundige en meester-timmerman; twee redevoeringen werden er uitgesproken, de eene door den heer Coninckx, de andere door den heer Kennes. De noodzakelijkheid eener hervorming door beiden bewezen, werd algemeen erkend; er werd besloten onmiddellijk eene commissie aan te stellen bestaande uit de heeren: C. Andriessens, koopman in kalk en steen, voorzitter van het ambacht der *HH. Vier gekroonden;* P.J. Baeckelmans, Fr. Bex, van Cuyck, J. van Halle, Weerts, timmerlieden; F. Le Clef en J. Servais, plafonneurs; P. de Wit, en M. Bellemans, schilders; Coninckx, Kennes, L. van Meel en Verryken, metsers; H. Lienard, A. Pecher en J.J. Rousseau, steenhouwers; Fr. Rypens, schaliedekker; J.J. Vekemans, loodgieter, en P. de Winter, kasseier.

Daarna ging men over tot het benoemen van een bureel; het eere-voorzitterschap werd M. Frans-Jos. van de Leemput, ijzergieter, gemeenteraad en voorzitter van den Goedemannenraad, opgedragen, terwijl M. Bex de functiën van eersten en M. Le Clef die van tweeden voorzitter, zouden waarnemen; M.C.J. Kennes werd tot eersten en M.J.M. Coninckx tot tweeden secretaris gekozen; MM. Baeckelmans, Bellemans, Rousseau en Verreycken, werden als raadsleden aangesteld.

De commissie zette zich ijverig aan het werk; een vertoog werd aan den Gemeenteraad gestuurd waarin de werkzaamheden der vergadering werden beschreven; eindelijk in het begin van het jaar 1862 kwam het nieuwe stelsel in voege. Coninckx rekende het zich als eene eer, tot het bekomen van dezen gewichtigen uitslag krachtdadig te hebben bijgedragen.

Bij het verschijnen der cholera in 1866, werd Coninckx somber van geest; eene zonderlinge vrees had hem getroffen; hij had, als het ware, het voorgevoel dat de heerschende plaag hem ten grave zou voeren. In stilte nam hij maatregelen als iemand die zijn einde voelt naderen. Hij wapende zich met hulpmiddelen tegen de ziekte, dan dacht hij aan zijn huisgezin en ging schrikkend voort, het oog gericht op God.

Op Vrijdag, was hij nog in volle gezondheid; verscheidene zijner vrienden met wie hij dien dag in betrekking was, merkten niets in hem op dan zijne vrees en droefgeestigheid; hij sprak met hen van de wreede plaag en van de slachtoffers die zij dagelijks ten grave sleepte. Des nachts omtrent twee uren, voelde Coninckx de eerste aanvallen der ziekte; hij stond op, richtte zich tot zijne werkkamer en legde eenige schriften op zijnen lessenaar; daarna begaf hij zich te bed, en nam al de maatregelen die zijnen toestand vereischten. Twee geneesheeren werden geroepen; hunne goede zorgen deden een oogenblik verhopen dat zij over de ziekte zouden zegevieren. Ten 4 uren des namiddags dacht men den lijder buiten gevaar; doch eene uur later ontstond er eene nieuwe crisis: hij gaf den geest.

De onverwachte maar van 's mans dood trof pijnlijk zijne talrijke vrienden; zijne werklieden waren onvertroostbaar, zijn huisgezin als neêrgeslagen.

En inderdaad, trots zijn nederige handelwijze, had Coninckx zich eene hem eigene plaats verschaft, in eene reeks van familiën van wier betrekkingen hij, als het ware, de band was. Immer opgeruimd van geest en gelijk van aard, had hij zich bemind gemaakt van al die hem omringden; wij gelooven niet dat hij eenen enkelen vijand had. Aangenaam van omgang, was hij, in gezelschappen de vertegenwoordiger der ware vroolijkheid. Gedurende verscheidene jaren bracht hij, door het inrichten van avondfeestjes, zijne kennissen en vrienden te gader. Die vereenigingen, waarin de gulste en reinste vreugd heerschte, zullen met aandoening worden herdacht door allen (en deze zijn talrijk), die het geluk hebben gehad er deel aan te nemen.

Van zijne minderen werd hij oprecht bemind; zijne werklieden zagen in hem eenen vader die onophoudelijk over hun welzijn waakte; wij hebben reeds aangehaald wat Coninckx in het belang van den werkman in het algemeen wilde tot stand brengen.

Doch het was aan zijn huisgezin dat de afgestorvene met eene buitengewone liefde verkleefd was. Zijne woning was, als het ware, zijne wereld. Zijne vrouw en kinderen waren, om zoo te zeggen, het begin en het einde van al zijne gedachten. Voor hen is zijn verlies onherstelbaar.

's Mans overschot werd op zondag 5 Augustus, ten 4 uren namiddag op Stuivenberg ter aarde besteld. Eene menigte vrienden en kennissen volgden de lijkkoets; aan de grafplaats hield de heer Désiré van Spilbeeck de volgende rede:

‘Mijnheeren,

Bij de groote ramp die eene achtbare familie in den rouw dompelt, bij het laatste overschot van eenen onzer duurbaarste vrienden, zij het mij vergund eenige woorden van ware aangekleefdheid, van diepe smart uit te spreken.

Gij allen die hier tegenwoordig zijt, hebt den man gekend wiens vroegtijdig afsterven wij beweenen; gij allen hebt hulde gebracht aan zijn openhartig karakter, aan zijne goede inborst, aan zijne verhevene gevoelens.

Jan-Mathias Coninckx was een voorbeeld van den deftigen burger; zijne christelijke en huiselijke plichten toegedaan, was hij een goed zoon, een goed echtgenoot, een goed vader.

Zijne bloedverwanten en vrienden vonden in hem een open hart dat immer ten volle in hun lief en leed deelde; de werkman eenen beschermer, de armen eenen steun, de lijdenden eenen vertrooster.

In stilte, ongemerkt, oefende hij de christelijke liefdadigheid. In zijnen maatschappelijken stand wist hij het vaderland dienst te bewijzen. Als 1ste luitenant der Burgerwacht, was hij evenzeer van zijne oversten als van zijne minderen geacht en bemind. Talentvol bouwmeester en vlijtig behartiger der kunst, heeft Coninckx de Vlaamsche kunst en letteren dienst bewezen.

Hij hielp ons in 1859 het tijdschrift *de Vlaemsche School* herinrichten, en deed met ons ook aanzienlijke opofferingen om Vlaanderens kunstblad een voortdurend bestaan te geven; het is vooral als bestuurder van gemeld tijschrift dat wij het als een plicht rekenen hier eene laatste hulde te brengen aan zijne nagedachtenis; hij heeft recht op de dankbaarheid van alwie de Vlaamsche letteren en kunsten toegedaan zijn.

Lid van de verschillende Vlaamsche maatschappijen die beurtelings in Antwerpen ontstonden, wist hij het nuttige en het aangename aan te moedigen.

Ontvang hier, waarde medewerker, de openlijke uitdrukking onzer oprechte vriendschap, de hulde uwer bloedverwanten en kennissen.

Moget gij in den schoot der Godheid het loon uwer deugden genieten! O dat de hoop, dat gij thans de eeuwige vreugde smaakt, uwe echtgenoot en kinderen trooste in de diepe smart die zij om uw afsterven lijden.’

‘Vaarwel, Jan! tot in het eeuwig leven.

Vaarwel!’

Wij verliezen in Coninckx eenen vriend wiens aandenken ons nooit zal ontgaan. De brave man ruste in vrede!

P. GÉNARD.

Vaarwel.

Het koren valt, men maait de bloemen neder,
Het veld wordt vaal, waar ik haar somtijds zag;
Door stoppels wandel ik en droome weder
Aan hare liefde en haren milden lach.

Dra zal de winter met de sneeuwjacht komen,
Het veld begraven in een doodsch gewaad;
Ach, kon hij ook begraven mijne droomen!
Ach, kon hij ook begraven mijnen smaad!

'k Heb haar bemind meer dan het licht der oogen,
Zij heeft me vaak met zoete hoop verblijd,
Als mijne lente is thans die hoop vervlogen,
Aan andren heeft zij haar gemoed gewijd.

En God! wat wilde ik van haar hart verwerven,
Wat vraagt het bloemken aan den zonnestraal?
Een weinig warmte om niet van kou te sterven,
Een weinig licht, opdat het geurig praal!

Een weinig licht, een weinig ware minne,
Had mijne ziel met reuzenkracht vervuld;
Ik had gepoogd de wereld te overwinnen
Door menschenliefde, wijsheid, rein geduld...

Thans knaagt in woede een bende wanhoopsraven
Mijn harte wond!... ach, mocht ik op dees veld,
Waar ik haar somtijds zag, mijn hart begraven
En kwam de winter spoedig aangesneld;

Om immer in dees oord van wee te waren,
Om nimmer eene bloem te laten staan;
Maar distels die elkaar uit nijd bestaren
En wanhoopzaad verspreiden in 't orkaan.

Ja, distels uit mijn somber leed gesproten,
Ja, distels door mijn grimmig hart gevoed,
Dat nu, met zijnen warmen min verstooten,
Wil hatend sterven, maar toch leven moet.

EMMANUEL HIEL.

De eerste te Deventer gemaakte Speelklokwerken van Frans Hemony (de oudste), vermaard klokgieter.

Wij hebben reeds vroeger in de *Vlaamsche School*, eene levensbeschrijving van de twee bekende broeders Hemony medegedeeld en thans zijn wij er in gelukt eenige bijzonderheden aantehalen van den eersten beiaard door F. Hemony gemaakt.

Meester Matthys Gerritzen, uurwerker, was gelast in 't jaar 1609 onder het magistraat van Niklaas Holtinck, het eerste klokkenspel in deze stad te plaatsen, welk uit 20 klokken bestond. De klokken werden te Kampen door H. Wegewaert gegoten. Zij wogen 14,375 ponden, en werden maar in 1614 op de Stadswaag geplaatst. Het uurwerk werd in 1620 door H. Haberecht, uurwerker te Deventer verbeterd, waarvoor hij 100 rijksdalers bekwam. Daar dit speelwerk niet wel was ingericht, deed F. Hemony den volgenden brief geworden aan de Magistraten dier stad:

'An mijne Heeren,

Mijn Heeren Burgemeisteren en Schepenen ende Raedt der Stadt Deventer,

Vertoont reverentelich in alle onderdanichen Frans Hemont clockgieter, hoe dat hij in ervaringe gecomen zijnde, dat het clockenspel deser stadt niet veele besonders is (tot dis reputatie van so eene fameuse plaetse) te raede geworden is sich herwaerts te begeven ende sijnen oetmoedigen dienst te presenteren, om (so het UEd. gelieven ende gevallen mogte) het clockenspel sodanigh te leveren, dat in deese geunieerde Provincien geen beter sal werden gevonden: praesenterende suppleant een nieuw clockenspel te maken op sijn eijgen costen ende van sijn eigen spijse sonder verschot van penningen oft anders te doen van UEd. in sulcken toon als het jegenwoordigh is, om met die uurclocke te mogen accorderen; ende dat van 25 kloeken, so weesen sullen als hier onder gespecificeert, jeder nae haeren toon, op die proeve van alle Meysters ende Musicijns: dergestalt dat nae haere grote, als boven geseijt, geen beetere in de geunieerde Provincien sullen gevonden worden; daer toe sich suppliant mits desen wil verbinden om bij faute van dien die clocken altesamen weder nae sich te nemen sonder eenig die minste ontgeltenisse. Edoch met die conditie, dat, bijaldien het voorschreven clockenspel in voegen voorschreven g'approbeert mogte worden, dat UEd. hem voor sijn const ende moeijte eens sullen hebben te betalen vierduijsent Car. guldens, ende die oude clocken weder an betaeling doen pont tegens pont van de nieuwe; ende wat die oude meer mogten wegen als de nieuwe is suppliant willich het selve aen te nemen in so hogen prijs als de selve in dese Provincien op eenige plaetsen sal mogen sijn.'

De Magistraten raadpleegden hierover Jacob van Eijck, voornaam muzikant en bekwaam klokkenist te Utrecht alsook L. van Lennick, organist, en sloten op 4 December 1646 een contract met Frans Hemony.

De grootste klok woog 2,500 pond, de kleinste 34. Het geheel klokkenspel zou ongeveer 11,000 pond wegen.

Hemony woonde dit jaar te Zutphen, want een artikel van het bestek zegt:

‘Die klocken gegoten sijnde sullen door ordere van Schepenen ende Raedt op haer Ed. costen tot Zutphen opgenomen ende geaccordeert worden.’

In Sept. 1647 zijn de klokken op de Stadswaag gebracht; zy wogen 13,799 pond. Dit klokkenspel voldeed ten volle. Over het stelsel van de mekaniek en de toebehoorten is in het bestek geen gewag gemaakt, zoo als dit gewoonlijk gebeurde over de samenstel der speelwerken in vroegere tijden.

In 1694 zijn bij deze 25 klokken nog 9 andere gevoegd.

Het tweede speelwerk van Hemony (gebroeders), is ook in 't jaar 1646 gemaakt, en wel te Zutphen. Wij laten hier het bewijsstuk van dit nieuw klokkenspel volgen:

‘Burgemeester, Schepenen ende Raedt der stadt Zutphen.

Doen kondt ende tuygen Certificeerende mits desen voor de gerechte waerheyt dat wy tot cieraed onser stadt alsmede tot dienst van de gemeente goet ende noodich gevonden hebben een klockenspel te doen gieten op onse Wynhuis-toorn, op die Marckt staende: en dat daer toe sich gepresenteert hebbende, die Eer ende konstrycke Meesteren François ende Pierre Hemoni gebroeders, uyt Lotthringen van Leverecoert geboortich, den welcken wy t'selve hebben aenbestaedet synde die grootste soo voor die uyrklocke wert gebruyckt, van gewichte over die vier duysent ponden, ende die andere tot sesentwintich klocken in 't getal, nae advenant. Welcke uyt en speel-klocken door onpartydige Meesters, van ons daertoe geroepen, niet alleen voor goet verklaert, maer oock anderen naeburige steden speelwercken in toon ende resonantie te boven gaende syn erkant ende opgenomen geworden, alsoo dat wij daer aen een goet genoeghen hebben, ende der voornoemde Meesteren haeres arbeidens, wegens het gieten ende leveren der voorz. klocken hiermede doen bedancken. Ende alsoo wy versocht syn daer van hunberyden Attestatie te geven die wij denselven oock te geven niet en hebben kunnen verweygeren: als hebben wy tot waerheyts oorkonde onser stads secreet-segel onder aen desen brief doen hangen.

Actum Zutphen den derden Octobris des jaers onzes Heeren duysent ses hondert, ses-en-veertich.

Ther ordonn. van selve THEOD. CREMER 1646.’

J^{heer} Jacob van Eyck, de talentvolle organist en klokkenist, en M^{ster} Lucas, organist te Deventer, hebben het werk van Hemony goedgekeurd. In het bestek wordt weinig vermeld over de samenstel van het mekanische gedeelte, maar wel over de zwaarte der klokken.

EDWARD G. GREGOIR.

De keizerlijke bibliotheek te Sint-Petersburg.

Deze belangrijke bibliotheek is voor het publiek dagelijks geopend van 10 ure 's morgens tot 9 ure 's avonds, behalve op zon- en feestdagen, alswanneer de toegang alleen van 12 tot 3 ure wordt verleend. De katalogus der boekverzameling is 1° gerangschikt naar de verschillende vakken, 2° alfabetisch en 3° naar de plaatsing der boeken. De bibliotheek bezit vele oude Russische handschriften en plaatwerken. Bij de nieuwe aankoopen heeft men voornamelijk getracht alles te verzamelen wat in de Russische of in kerkelijke Slavonische taal hetzij in Rusland, hetzij elders is gedrukt, als ook alle vreemde werken die over Rusland handelen. Onder de kostbare

werken der bibliotheek, bekleeden die over de natuurlijke geschiedenis en de aardrijkskunde eene eerste plaats.

De keizerlijke bibliotheek te Petersburg is beroemd door hare rijke verzameling Slavische handschriften, tot wier uitbreiding zij vooor geene uitgaven terugdeinst. In den jongsten tijd heeft men in de kloosters der Kophten verscheidene zeer oude en hoogst belangrijke handschriften ontdekt. Daardoor is de keizerlijke bibliotheek, door tusschenkomst van een geleerde die met dat doel Egypte heeft bezocht, in het bezit geraakt van vier kostbare handschriften, uit een der kloosters in de woestijn gehaald en bestaande in: 1° de vier boeken van Samuël; 2° de zendbrieven van den H. Paulus; 3° een uittreksel van de geschriften der kerkvaders en van hunne legenden, en 4° eene Syrische vertaling van de geschiedenis der Kerk door Eusebius. Volgens de meening van den vermaarden orientalist Dorn, zijn al die handschriften vóór de VIIIe eeuw vervaardigd. Dat van Eusebius voert het jaartal 463, en is derhalve slechts 123 jaren jonger dan het oorspronkelijke geschrift van Eusebius. Het Britsche museum alleen bezit een handschrift van gelijke waarde, en dit bevat nog slechts de vijf eerste boeken, terwijl dat van Petersburg het 8^e^, 9^e^ en 10^e^ boek behelst.

Onder de kunstwerken der bibliotheek, telt men eene groote hoeveelheid heiligenbeeldjes op lindenschors, die bepaald in Rusland worden aangetroffen, zijnde afbeeldingen gemaakt voor het volk en eertijds door hen die ze vervaardigden, in al de dorpen aangeboden. Het schijnt dat de bibliotheek thans de meest volledige verzameling bezit, welke van die gedenkteekenen eener nog in de geboorte zijnde kunst bestaat. Daar deze voorstellingen een wezenlijk deel uitmaken van de kunst in Rusland niet alleen, maar ook van de letterkunde van dat land, zullen wij er iets meer van zeggen. In Rusland, zoo als in alle andere landen, waren de priesters en monikken de eerste geleerden, dat wil zeggen dat zij de eersten waren die schrijven konden, en gedurende langen tijd was hun geschrift het eenige bekende. Van de geestelijkheid ging die kunst tot de andere standen over, en toen vormde zich eene bijzondere klasse van schilders van afbeeldingen, die niet vreemd waren aan de leerstellingen der godsdienst, maar waaronder zeer dikwijls bijgeloof en dwaling waren vermengd. Die schilders vergenoegden zich niet met schetsen van heiligenbeeldjes op berken- of lindenschors (sommigen bezigden ook steen, tin en koper), maar zij vervaardigden ook zinnebeeldige voorstellingen, legenden en andere tafereelen van een geestelijk en tevens wereldlijk karakter. Waren de onderwerpen van zuiver godsdienstigen aard, dan bezigde men uitsluitend cypreshout en men bediende zich daarbij van het oliepenseel. Voor de andere onderwerpen was gewoon hout voldoende; doch daar altijd de taal, de stijl en het schrift der Kerk daarbij werden gevolgd, waren die voorwerpen in de oogen des volks onfeilbaar.

Deze kunst van heiligenbeeldjes te schilderen is tot onze dagen overgebracht en geheele dorpen in de gouvernementen Wologda, Wladimir, Jaroslaw, Moskou, vinden hun bestaan in dien tak van nijverheid, doordien zij de vruchten van hunnen arbeid ruilen

tegen koopwaren, daar in Rusland de heiligenbeeldjes niet kunnen worden verkocht.

Onder de gedenkstukken der oudheid, in de keizerlijke bibliotheek te Petersburg bewaard, bevindt zich een hoogst belangrijk voorwerp, namelijk eene wereldkaart met een opschrift in de Slavonische taal, waarin wordt gezegd dat de bijschriften die de kaart versieren uit het Latijn zijn vertaald. Zij voert geen jaartal en is blijkbaar zeer vele malen verbeterd en vermeerderd. Zij stelt voor de geheele wereld, verdeeld in vier deelen: Azië, Afrika, Europa en de Nieuwe-Wereld. Hier en daar leest men zeer naïve en vreemde bijschriften, bijv.:

'*Dit eiland is woest; men ziet er slechts draken met een wit gezicht en een menschelijk lichaam*, *die tot basilisken worden gevormd*:'

Voorts:

'*In dit land leven menscheneters*, *die de apostel Andreas bezocht*, *zonder dat hij door hen verslonden werd.*'

Verder:

'*Het eiland Malta*, *alwaar men veel geleerden en wijzen*, *onkruid en groenten vindt.*'

Op dezelfde kaart heeft de vervaardiger, als een ware patriot, de stad Moskou met haren gordel van muren en torens even breed als Amerika voorgesteld; later heeft een ander kunstenaar Petersburg erbij gevoegd, doch op het tijdstip dier bijvoeging moet die stad nog weinig van belang zijn geweest, want zij is slechts aangewezen door eenige nietige berken- en pijnboomen met geknotten stam.

Hartlepool.

Engeland is overal bekend om zijne krijtbergen, en menig een vooronderstelt, dat de geheele kust daarmede bezet is. Dit moge het geval zijn aan de Zuid-Oostkust, maar aan de Oostkust is het van Zuid-Voorland tot aan Flamborough-Head, in Yorkshire, laag; daar bestaat de kust veelal uit duinen en moerasgronden, die bij hooge zeeën, en voornamelijk des winters, wanneer een langdurige Oostewind het water op de kust drijft, overstroomd worden. Meer Noordwaarts, en wel voornamelijk in het graafschap Durham, is zij niet alleen hoog en rotsachtig, maar men vindt hier ook in zee klippen, waartegen het water soms zeer hoog wordt opgevoerd. Inzonderheid is dit het geval bij het schiereiland, waarop de stad Hartlepool gelegen is, dat door hooge en steile rotsgevaarten tegen het geweld der golven beschermd wordt, welke, door hunne onophoudelijke werking daarin de zonderlingste holen gevormd hebben. Deze zijn naderhand door menschenhanden verder uitgehouwen, veellicht om, in tijden van gevaar tot eene veilige schuilplaats te verstrekken. Zoo heeft men hier de Fairy Caves, cellen, die met elkander gemeenschap hebben, en ruim genoeg voor menschen, om zich daarin eenigen tijd te kunnen ophouden. Vervolgens is hier het Gun Cave, dat men tot vijftig voeten diep heeft onderzocht, en uit de overblijfsels van gangen, die men daar aantrof, maakte men op, dat het gemeenschap moet gehad hebben met de kerk of eene voormalige abdij, daar in de nabijheid gelegen en dat de geestelijken, in tijden van oorlog, hier hunne schatten verborgen hielden; maar, juist omdat dit niet met zekerheid bekend is, hebben de eenvoudige bewoners dier omstreken het hol ook voor de woonplaats van eenen machtigen toovenaar gehouden. Eene der rotsen, die zich het dichtst bij de kust bevindt, trekt bijzonder de aandacht des bezoekers, en de gapende mond, welke de rots van het vaste land scheidt, heet

de Maiden's Bower, volgens de overlevering zoo genoemd, omdat een meisje door hare onmeêdoogenden minnaar over deze klip geworpen werd; maar volgens eene andere, was hier in overoude tijden de plaats, waar de groenharige dochters der zee zich het liefst ophielden.

In vroegere tijden waren de stad en de haven van Hartlepool aan alle kanten door muren verdedigd, behalve daar, waar de rotsen dit noodeloos maakten; men had hier halve bastions, ronde en vierkante torens, poorten, valdeur enz. Deze versterkingen hebben veel overeenkomst met die, welke men te Newcastle aantreft, en door Eduard I zijn gebouwd, terwijl men die van Hartlepool aan Robert Bruce toeschrijft. Van al deze sterkten vindt men slechts bouwvallen, behalve aan de zuidzijde, waar de muur noch achttien voet hoog en van zes tot negen voet dik is, en veelal tot eene wandelplaats dient. Vroeger moesten de schepen die hier binnenliepen, van hunne goederen tol betalen, tot onderhoud van de wallen, maar tegenwoordig moet dit gevonden worden uit de geringe opbrengsten der bewoners.

Gedurende de oorlogen tusschen de Engelschen en Schotten, werd deze stad van veel gewicht gerekend. Toen Eduard III den krijg ondernam tegen Robert Bruce, moest Hartlepool twee schepen leveren, van ten minste zestig ton, goed bemand en wel geproviandeerd, om ter beschikking van den admiraal gesteld te worden. In 1335 moest de stad andermaal één schip met honderd man, zoowel zeelieden als boogschutters, uitzenden. In 1346 vindt men vijf schepen en honderd vijf-en-veertig man, door deze stad ter versterking der Engelsche vloot gezonden, die onder Eduard voor Calais lag. Nadat de oorlogen tegen Schotland hadden opgehouden, en de handel zich meer naar de Tyne verplaatste, is de bloei van deze stad allengs afgenomen, zoodat in 1593 de plaats reeds van weinig beteekenis was. In den burgeroorlog was zij voor eenigen tijd in het bezit der Schotten, en in 1667 was ook deze stad versterkt, toen men eenen aanval der Hollandsche schepen vreesde; maar sedert dien tijd heeft men niet meer van haar gehoord als verdedigingspunt, doch als zeeplaats en wegens de goede zeelieden, die zij oplevert, zal zij altijd belangrijk blijven.

Uit de bouwvallen en fondamenten, die men overal nog aantreft, blijkt het, dat de stad veel grooter moet geweest zijn, dan zij thans is. Zij bestaat nu uit eene hoofdstraat en eene achterstraat, welke door stegen en dwarsstraten aan elkander verbonden zijn. De kerk is schoon en staat op eene hoogte; zij is gedeeltelijk vernieuwd, maar de toren is zeer oud, en de zuidelijke ingang vertoont zich nog in zijne oorspronkelijke schoonheid, en wordt door een portaal tegen het weder beschut. Eens was in deze plaats ook een monikkenklooster, maar van dat oude gebouw is niets meer te vinden. Des zomers wordt Hartlepool veel als bad plaats gebruikt, waar men in het drijvende badhuis ook warme baden kan gebruiken: er zijn vele logementen.

De haven wordt door een hoofd gevormd, dat zuidwaarts loopt. Verscheidene platte steenen die men hier nog vindt, vermelden

namen dergenen, door wier milddadigheid het vroeger hersteld geworden. Er worden hier van tijd tot tijd steenkolen uitgevoerd, maar de handel bestaat voornamelijk in visch. Deze wordt hier gezouten uitgevoerd, en men zegt, dat geene plaats op de noordoostkust daartoe zoo geschikt is, om dit op zulk eene uitgebreide schaal te doen. Kabeljauw, schelvisch, leng, tong, schol, bot en haring en makkreel wordt hier veel gevangen.

Dewijl de visschers op dit schiereiland zoo van al de andere bewoners van Engeland gescheiden leven, hebben zij nog veel van die oude gewoonten behouden, welke men op andere plaatsen te vergeefs zoekt. Bijna alle huisgezinnen zijn met elkander vermaagschapt door onderlinge huwelijken, en toen men hier in 1815 eene volkstelling had, bevond men, dat hier zes-en-negentig personen waren, die Poander heetten; vijtig Coulson; vijf-en-dertig Davison; drie-en-dertig Harrison; een-en-dertig Hunter; zeven-en-twintig Horsley. Deze visschers zijn eenvoudige menschen, beleefd jegens vreemdelingen, ten uiterste ongeoefend, doch hebben een zeer gezond verstand en eene vlugge bevatting. Zij zijn zeer bijgeloovig, maar leven zorgeloos en onverschillig, omtrent de godsdienst, voort.

Men zou kunnen verwachten, dewijl zij een groot gedeelte van hun leven op zulk een onbestendig element doorbrengen, dat zij ook eenigszins voor de toekomst zorgden, maar dit is volstrekt niet het geval. Zij leven, volgens het oude spreekwoord, van de hand in den tand, en dikwijls moeten zij het grootste gebrek lijden. Zij hebben den naam, dat zij zeer matig zijn, en zich zelden aan overdaad schuldig maken, uitgezonderd, dat zij veel van lekkeren koek houden. Zij trouwen jong, en de vrouwen houden de beurs. In de zomermaanden blijven de visschers bijna den geheelen nacht uit op zee, hebben slechts een kompas, en behoeven geene andere instrumenten, daar zij met alle punten van het land volkomen bekend zijn. Hunne vaartuigen kunnen zij zeer goed besturen, maar somtijds worden zij door den storm overvallen en zijn genoodzaakt, om hunne lijnen te laten slippen, en hunne uiterste pogingen aan te wenden, om de kust te bereiken.

De vrouwen van Hartlepool deelen getrouw in den arbeid van hare mannen. Zij wachten op de terugkomst der vaartuigen, brengen de vischlijnen naar huis, slaan het aas aan den hoek, dat haar verscheidene uren bezig houdt; doen de mossels uit de schelpen, en wanneer er zandalen aan de kust zijn, gaan zij tot aan den mond van de Tee, om die te zoeken.

Oude gewoonten en overleveringen moet men bij zulke menschen, als die van Hartlepool, natuurlijk aantreffen. Het grootste gedeelte der bevolking verlaat zelden het schiereiland, terwijl vreemdelingen zich hier zelden nederzetten, dat in eene groote mate belemmerd wordt, door hunne oude gewoonte, om niet met personen te huwen, die niet tot deze stad behooren. De zee en eenige nabijgelegene havens worden wel door de mannen bezocht, maar geheel om beroepszaken, zoo dat de gelegenheid, om hunne eigene gebruiken naar die van anderen te vormen, hun ontbreekt. Eenige der oude gebruiken, die men hier nog aantreft, zijn: Wanneer een kind voor de eerste maal een bloedverwant of een buur bezoekt, worden aan hetzelve drie dingen ten geschenke gegeven: zout, brood en een ei, maar dit gebruik bepaalt zich niet uitsluitend tot Hartlepool. St-Valentijnsdag wordt niet vergeten door jonge lieden, die schrijven kunnen, en Palmenzondag en Paschen worden stipt, volgens de oude gebruiken gevierd. Op Paaschmaandag ontnemen de mannen aan hunne vrouwen de

schoenen of gespen, en op den volgenden dag doen de vrouwen dit aan de mannen. Deze worden dan wederkeerig voor geld ingelost, en die som wordt tegen het einde der week in vroolijkheid verteerd. Op kerstijd worden de oude kersliederen nog gezongen, kersblokken gebrand en kerskoeken gegeten. In den oogsttijd houden de landlieden er nog veel van, om vermom partijen en honigkoeken te hebben. Op den eersten maandag na Driekoningen wordt een klein anker door knapen en jongens door de stad gedragen. Aan iedere deur vragen zij eene kleine gift; waar zij iets krijgen, wordt de bewoner begroet, door driemaal hoera! te roepen; maar waar men de gift weigert wordt de straat voor dit huis omgeploegd, tot groote hindernis der bewoners. De lijk-waak is ook nog niet geheel buiten gebruik; een krans wordt somtijds voor het lijk van een meisje uitgedragen, en in de kerk opgehangen. Eene lijkstaatsie wordt geopend door zangers, die eenen toepasselijken psalm aanheffen; deze worden gevolgd door twee in het wit gekleede meisjes, om eenige handreiking aan de rouwdragers te geven. Het geloof aan geesten is nog heerschende, en weinige personen sterven hier, of hunne buren hebben hunnen geest langzaam zien voorbij zweven, en de verbeelding gaat zoo ver, dat zij zeggen, hunnen eigen geest gezien te hebben, en de vaste overtuiging hiervan en de zwaarmoedigheid die dit veroorzaakte, heeft menigeen ziek doen worden en sterven. Zij gelooven ook, dat hunne vijanden, door hunne gebeden, de macht hebben, om hen te benadeelen of leed toe te brengen.

Artus Quellin, de oude.

Mag Nederland bogen op eene reeks vermaarde meesters in de schilderkunst, zijne goede beeldhouwers zijn er des te schaarscher om. Nederland had eens eene eigenaardige Beeldhouwersschool, die verheerlijkt werd door het talent van eenen Bartholomaeus van Raephorst en anderen, wier namen, even als de meeste hunner werken, niet tot ons zijn gekomen, maar waarvan de geschiedenis niettemin met lof gewaagt. Deze School bloeide, helaas, niet lang. Zij verkwijnde reeds van omtrent het einde der XVe eeuw, toen meesters als Giovanni Rustici, Andrea Sansovino en vooral als Michel Angelo, van uit Florentië, over heel het beschaafde Europa geboden, hoe en wat men voortaan met den beitel scheppen zou. Michel Angelo, die een vurig voorstander was van de modellen der Antieken welke men uit de aarde opgedolven had, wist, door zijn genie, zich door alle Natiën tot meester der beeldhouwkunst te doen erkennen. Van toen hield in de Nederlanden ook alle streving naar het eigendommelijke op. Men vergat het eigene schoon, en ieder poogde, zoo goed mogelijk, de ontdekte kunststukken der Grieken en Romeinen na te bootsen. Dat maakte dat de beeldhouwkunst bij ons eene vreemdelinge werd en bleef. Haar vaderland is aan gene zijde der Alpen. Hare strekking zoowel als haar karakter kunnen de Nederlanders zich moeielijk aaneigenen, en vandaar waarom het zoo weinigen gelukte in dit kunstvak uit te munten. Met Frans du Quesnoy was Artus Quellin de eenigste die door de beeldhouwkunst eene wezenlijke Europische faam verwierf.

Deze Artus Quellin, waarover wij eenige regelen willen schrijven, werd te Antwerpen geboren op het einde der maand Augustus 1609. Hij was zoon van Erasmus Quellin en Elisabeth van Uden.

Zijn vader, insgelijks een beeldhouwer, was Artus' eerste meester. Later toog de jonge Quellin, als zoo vele zijner kunstmakkers, naar Rome en vervoorderde daar zijne studiën, onder de leiding van zijnen reeds vermaarden landgenoot Frans du Quesnoy. In Italie, waar Quellin

een ruime tijd verbleef, verwierf hij eenen naam, waarop nog zelden een Nederlandsch beeldhouwer roemen kon. Ook in de voornaamste kunststeden van Duitschland werden zijne gewrochten geacht, en, toen hij, in 1640, zijne geboortestad terug betrok, werd hij gehouden voor de eerste beeldhouwer die over deze zijde der Alpen verbleef.

Ook in het jaar 1640 werd Artus Quellin lid der Antwerpsche St. Lucas-Gilde en den 1^{n} Augustus van hetzelfde jaar huwde hij, in St Jacobskerk te Antwerpen, Margareta Verdussen. Dit huwelijk werd door geene kinderen gezegend.

In de jaren die daarop volgden was Quellin in Antwerpen bijzonder werkzaam, en hij ontving in zijn werkhuis eenige leerlingen, waarvan evenwel niet eene tot meldenswaardige bekwaamheid kwam. Op 4^{n} November 1648 werd, te Amsterdam, onder de leiding van den bouwkundige Jacob van Campen, de eerste steen gelegd, van een Gemeentehuis, dat, door de kunde van Artus Quellin, een der merkwaardigste gebouwen moest worden. Dit gemeentehuis (thans het koninklijk paleis) werd gegrondvest op 13,659 ingeheide mastboomen. Het is 282 voeten lang, 235 breed en 116 voeten hoog. Bij de aanbesteding der versierselen van het gebouw, werd Artus Quellin de aannemer verklaard. Van dit tijdstip vestigde onze beeldhouwer zich met zijne familie in die stad waar hij geroepen was zulke bijzondere werken te verrichten. Boven ieders verwachting wist hij dit uitgestrekt gebouw op te luisteren met bronzen en marmeren beelden, barleeven, arabesken en andere sieraden, zoodanig, dat de Burgemeesterkamer (thans de troonzaal) tot op heden als eene der kunstrijkste zalen van Europa wordt gehouden.

In Noord-Nederland werd onzen Quellin gevierd als een genie. Buiten de aanzienlijke sommen, vrije woonst en alle slach van voorrechten die hij genoot, werd hij, door de stad Amsterdam, nog beschonken, met eene gouden halsketting en den titel van beeldhouwer der stad Amsterdam. In de jaren 1665-1668 werden al de heerlijke beeldhouwwerken van het Amsterdamsch Gemeentehuis, in platen, gegraveerd door Huibrecht Quellin, broeder des beeldhouwers, uitgegeven in een boekdeel in-4° met de noodige verklaringen in de Nederlandsche tael.

Binnen onze stad kan men nog de volgende gewrochten als bijzondere werken van Artus Quellin bewonderen.

In de hoofdkerk:

1° Een Christus uitgestrekt op den schoot zijner moeder.

2° Een H. Antonius a Padua.

In St.-Andrieskerk:

Het marmeren beeld van den weenenden St.-Peeter.

In St.-Jacobskerk:

1° Het albasten beeld van den H. Rochus en de altaar van dien heiligen.

2° Eene groep in hout verbeeldende Christus uitgestrekt op den schoot zijner moeder.

3° Eene groep van witte steen, den H. Joseph met het kind Jesus voorstellende.

4° Den biechtstoel in eikenhout met de barleef welke de H. Drievuldigheid voorstelt.

5° Aan andere biechstoelen, beelden van heiligen, engelen, enz., zuilbeelden, friezen, barleeven, enz.

In het Musaeum:

Het borstbeeld van Don Luis de Benavides, markgraaf van Caracena.

Dit laaste gewrocht stelt een gouverneur der Spaansche-Nederlanden voor. Hij is blootshoofds en zijne haren golven hem tot op de schouders. Zijne borst en armen zijn verborgen in een prachtig

harnas, waarover aan den hals een kanten kraag hangt. Verders is het versierd met eenen sluier en het eereteeken van het orde van den H. Jacob. In zijne handen houdt de Markgraaf den bevelhebbersstok.

Dit borstbeeld was een geschenk van Artus Quellin aan de St.-Lucas-Gilde, die hem verzocht had het te beitelen, ten teeken van erkentenis aan Don Luis de Benavides, door wiens voorspraak de Gilde het koninklijke octrooi had bekomen, om binnen Antwerpen

BORSTBEELD VAN DON LUIS DE BENAVIDES, MARKGRAAF VAN CARACENA.

eene Academie tot stand te brengen. Don Louis regeerde over Zuid-Nederland, in naam des Spaanschen Konings Philips IV, toen David Teniers zijn vertoog, om onze Academie te mogen stichten, naar Madrid had gezonden. De Landvoogd was natuurlijk in dit geval de raadsman des Konings. Teniers, die in naam der St. Lucas-Gilde handelde, stond in vriendschappelijke betrekking met den Markgraaf van Caracena, en dank aan die betrekking sprak het verslag des Landvoogds dan ook bijzonder ter ondersteuning der aanvraag van de Antwerpsche kunstenaars(1).

De Deken der St. Lucas-Gilde, Ambrosius Breughel, werd gelast met Artus Quellin naar Brussel te reizen, om, in naam der Gilde, het portret van den Landvoogd te boetseeren, dat, gebeiteld in wit marmer, in de vermaarde Schilders-Kamer werd geplaatst op een voetstuk waarop men las:

ILL.^{mo} ET EXC.^{mo} D.^{no}

(1) Zie de *Geschiedenis der Academie*, door Jos. VAN DEN BRANDEN.

D.^{O} LUDOVICO DE BENAVIDE CARILLO ET TOLEDO MARCHIONI CARACENAE ETC. QUOD ARTIS PICTORIAE ACADEMIAM PHILIPPI IIII REGIS CATHOLICI MUNIFICENTIA STABILIRI CURAVIT PICTORUM DECANI IN GRATAM AETERNAMQUE MEMORIAM HANC STATUAM POSUERUNT
1664.

Vertaling. - Aan den doorluchtigsten en uitmuntendsten Heer, Heer Lodewijk van Bernavides, Carillo, Toledo enz. Markgraaf van Caracena, enz. daar hij de Schilders-Academie, bij behulp der milddadigheid des catholieken Konings Philips IIII, wist te vestigen, hebben de Dekens der schilders, ter eeuwige en dankbare gedachtenis daarvan, dees beeld opgericht. 1664.

Het is eenigszins onzeker wanneer Artus Quellin, na zijn verblijf in Noord-Nederland, weêr te Antwerpen zijnen woon vestigde. Het Gemeentehuis van Amsterdam was eerst in 1655 voltrokken, en nogtans melden de archieven der Antwerpsche St Lucas-Gilde dat hij alhier reeds in 1653 lid werd der Rederijkerskamer *De Violiere.* Het is buiten twijfel dat Quellin onze Academie bij hare stichting is nuttig geweest. Ook eenige zijner werken, te Antwerpen gemaakt, dagteekenen van omtrent 1660. Ondanks dit alles, moet men toch veronderstellen, dat hij zijn vast verblijf niet in Antwerpen had, wanneer men het hier volgende vertoog van hem nagaat:

'Verthoont reverentelyck Artus Quellines, beltsnydere, dat hy ter saecken van syne conste, by de Heeren Regeerders der stadt Amsterdam, nu eenige jaeren is geemployeert geweest, tot het maecken van hunne principaele wercken, waer van

deselve hem nyet alleenelyck hebben betaelt, maer daer en boven laeten genieten alle de vrydommen, die men ergens soude connen desireren, jae, dat meer is, selffs van huyshuere, totte welcke aldaer aen den verthoonder jaerelyckx gegeven wort 600 gulden, alle dese commoditeyten nochtans soude hy verlaeten, indien in syn vaderlant (wesende dese stadt) alleenelyck waere te vinden, soo veel exemptie, dat hy gerustelyck syne conste conde excerceren, sonder daer inne getroubleert te worden, door eenige andere functien ende stadtsdiensten, soo geestelyck als weerelyck, naementlyck, door de guldenbroederschappen, dekenschappe, kerckmeesterschappen ende andere diergelycke lasten, ende alsoo tselve is dependerende van U.E. goetgelyeven, keert hy hem totte selve, oytmoedelyck biddende, dat deselve gedient gelieven te syn, opde marge deser oft andersints, aen hem te verleenen acte, dat hy, comende met syne familie leeven binnen dese stadt, sal vry ende exempt syn vanden keus vande guldendekenschappen, kerckmeesterschappen ende alle andere stats ende kercken diensten hoedanich deselve souden mogen wesen, blyvende den verthoonder voor de reste verobligeert aleenlelyck onder denwylen redelycke contrabutie te betaelen ende voorts inde accysen ende imposten, dwelck doende, etc.'

'Myne Heeren Borgemeesteren ende Schepenen hebben gecommitteert heer Henderick van Halmaele, ridder ende out-Borgemeester, die hen opt d'inhout deser selen informen, om hen rappoert gehoort voorts geappointeert te worden, om, etc.'

'Actum 8 September 1664.

Onderteeckent: R. HUGENS.'

'Daer naer gehoort het rappoert vande voorschreven Commissaris myne gemelde Heeren, hebben aenden suppliant het versueck by den dispositive deser gedaen toegestaen ende geaccodert.'

'Actum 27 September 1664.

Onderteekent: G. VAN BUEREN.(*)'

Zoo als het blijkt uit de apostille onder dit vertoog gevoegd, werd het talent van den uitstekenden beeldhouwer ook door het Antwerpsch Magistraat naar waarde geschat. Hij mocht nogtans niet lang van de hem vergunde voorrechten in zijne geboortestad genieten, want hij stierf reeds aldaar den 23^{n} Augustus van het jaar 1668. Zijn afbeeldsel, dat aan het hoofd van dit artikel staat, is geteekend naar eene plaat van Richard Collin, die het graveerde naar eene schilderij van Erasmus Quellin, die ook broeder was van den geprezen beeldhouwer.

Neêrlands beroemste dichter, Joost van den Vondel, beschrijft in zijn heerlijk gedicht '*Het stadhuis te Amsterdam*', al de schoonheden van dit merkwaardig gebouw. Op de volgende wijze huldigt hij ook onzen Quellin:

.....
.....
Fortuin wou Amsterdam in 't bouwen gunstigh zijn,
Toen zy ter goeder tijd, hier Fidias Quellijn,
Van 't Schelt aen d'oevers van den Aemstel nederzette,
Op dat hy zijn vernuft op ons cieraden wette;
Toen Koningin Christine, in 't bloejenst van haer tijt,
Hem, als een perle had haer kroone toegewijt,
En noo dien helt ontsloegh, ten dienst der bondgenooten.

(*) *Archieven der stad Antwerpen; Requestboeck*, 1664, fol. 82 v°.

De Tyber had voor hem de hooge school ontslooten.
Hy staet voor Angeloos noch geen aelout vernuft,
In zijn beelthouwerye of teeckenkunst, verbluft.
Eischt iemant van dien lof een blijck en kenbaer teecken,
Men vraege elck meesterstuck: de stommen zullen spreecken,
En pleiten voor den man, die zulk een kunst en schat,
Als Aertsbeelthouwer van de zegenrijckste stadt,
Besteede aan 't kapitool der Amsterdamsche Heeren,
Die hun Stadthuis met kunst, gelijck met schat, stoffeeren;
Dus most de Schilderkunst de Beeldehouwery
Verzelschappen, als twee gezusters, zy aan zy.
.....
.....

Een bal.

Liefste Laura,

Ik lig te bed, ziek en ontmoedigd.

Geen dans meer voor mij! ik ga in een klooster treden of trouwen... ik wil uit de wereld zijn.

Verbeeld u wat mij overkomen is.

Het is afgrijselijk.

Het is nog erger dan dit alles! Neem al de romans der wereld, en gij zult er niets dergelijks in vinden.

Gij zult hooren zeggen hebben, dat de verledene week, na den slag bij Bramniski, de Hongaarsche troepen door onze stad moesten trekken. Wat heerschte er schrik! liefste, en hoe zag men langs alle kanten verhuizen! 't was eene algemeene vlucht! Wij vreesden een oogenblik, dat zij alles te vuur en te zwaard gingen zetten. Moeder zegde dat het nog erger zoude zijn; zij wilde volstrekt dat ik mij het aanzicht met roet zwart maakte, om mij zoo leelijk mogelijk te maken.

Begrijpt gij zulken eisch?

Het Hongaarsche leger deed inderdaad zijne intrede, onder het spelen der muziek; mijn vader maakte deel van eene deputatie die het leger te gemoet ging; al de dienstboden waren uitgegaan, om de troepen te zien voorbijtrekken; wat moeder betreft, zij die zich van den vorigen dag het hoofd gemaald had, om te weten in welk muizegat zij zich zoude verborgen hebben, zij was verdwenen, God weet waar. Ik had al wel haar te zoeken en haar te roepen, zij gaf geen teeken van leven. Wanneer ik haar bij geval na lang zoekens, in eene schapraai of horlogekas vond, werd zij rood van gramschap en bekeef mij over mijne nieuwsgierigheid.

Alleen gebleven, oordeelde ik, dat het zekerste was, om zelf niet door de Hongaarsche soldaten opgegeten te worden, de tafel te beladen met alle soorten van eetwaren en dranken, die gemakkelijker te verteeren zouden wezen dan uwe vriendin.

Daarenboven had ik, manhaftig, besloten geene vrees te toonen.

Na deze schikkingen genomen te hebben, wachtte ik met onderwerping het noodlottig oogenblik af, dat de stad zoude verwoest en hare inwoners over den kling gejaagd worden.

Er ging zoo een uur voorbij, eindelijk hoorde ik de straatdeur rammelen, opengaan en dan een geklingel van sporen en sabels

in den gang; maar noch verwenschingen noch grove woorden.....

Men klopte zeer zachtjes aan de deur; het zij uit angst of onzekerheid, vergat ik te antwoorden: ‘kom binnen!’ Waarschijnlijk denkt gij, beste Laura, dat men de deur kortweg met geweerkolven instampte.

Hewel, neen! men bepaalde zich, eene tweede maal, zoo bescheiden mogelijk te kloppen en het was eindelijk slechts met mijne toelating dat de deur openging.

Wonderlijke wijze van handelen, niet waar, voor plunderaars die ons gansch levendig moesten opeten?

Ik verwachtte, natuurlijk, eene woedende bende te zien binnenkomen, eene soort van Tartaren, met vierkante hoofden, lederen stormhoeden met nagels beslagen, mannen met ellenlange baarden, in een beerenvel gewikkeld, voorzien van dolken en pistolen, kortom, zóó, gelijk moeder ze mij in hare ongegronde vrees afgeschilderd had.

Oordeel over mijne verwondering, wanneer ik, in plaats van dit alles, twee hupsche jonge officieren binnentreden zag, een blonde en een bruine, die zich beide met de meeste beleefdheid en de grootste heuschheid voordeden.

Een sierlijke met goud geborduurde mantel lag hen los om de schouders geslagen; onder dezen mantel was eene *attila* vastgegespt, welke hen zeer bevallig om het middel sloot; wat betreft de beerenvellen en afgrijselijke baarden, daar was niets van te merken.

Het scheen mij zelfs toe, ik weet niet of ik het u zeggen moet, dat de bruine een zeer goed voorkomen had.

Hunne eerste zorg was, zich bij mij te verontschuldigen over hun ontijdig bezoek; ik beantwoordde hunne toespraak met eene buiging en de verklaring dat ik mij zeer gelukkig achtte hen te mogen ontvangen.

Het zoude mij zeer moeilijk vallen u te zeggen of ik al dan niet de waarheid spaarde. De hupsche bruine wierp eenen vreemden blik over de ontzaggelijke hoeveelheid fleschen en vleesch die de tafel bedekte; dan bezag hij mij al glimlachende, waardoor mijne verlegenheid nog werd verhoogd en ik mij vuurrood voelde worden.

Hij vermoedde ongetwijfeld dat ik hen voor menscheneters genomen had.

De blonde, integendeel, bedankte mij voor mijne gedienstigheid en dit met zulke bevallige en zachte stem, dat gij er u geen gedacht van maken kunt.

‘Wij hebben slechts wat rust noodig, voegde hij er bij; want het is reeds bijna eene week dat wij slechts op het veldbed gerust, en reeds twee nachten dat wij in 't geheel niet geslapen hebben.’

Arme jongens! Het scheelde weinig of ik voelde medelijden met hen.

‘Hoe, hernam ik, zoo vele nachten doorbrengen zonder te slapen; maar gij hadt ten minste toch eene rustbank, eene sofa, of iets dergelijks?’

Zij begonnen beide te lachen.

‘Ja, antwoordde de bruine, wij hadden op den harden grond omwijlen sneeuw, dikwijls slijk, en de hemel als beddetroon.’

Denk eens, liefste, zij verduren dat alles! en zij leven! en zijn opgeruimd! Als onze dienstboden het vierde daarvan moesten uitstaan, en slechts eenen enkelen nacht onder den blauwen hemel moesten slapen, zouden zij ons voor barbaren en moordenaars uitmaken..... Zij toch ook moeten van een slach van Tartaren afkomstig zijn.

Ik verzocht hen, mij te volgen, en leidde hen naar het voor hen bestemde vertrek. Daar de dienstboden en mijn vader uitgegaan waren, en mijne moeder niet te vinden was, en de kamer teenemaal overhoop lag, begon ik zelf ze eenigszins op te schikken; maar zij stelden zich daar tegen.

'Wij zullen u niet toelaten, zegden zij mij, u zooveel moeite te geven.' Daarna liet ik hen alleen.

Tot dan toe was alles goed toegegaan. Maar nauwelijks was ik in mijne kamer gekomen, of een ijselijke kreet drong mij in oor en hart: 'Hulp! dieven! moordenaars!'

Alhoewel het mij toescheen die stem te kennen, was het mij onmogelijk te zeggen aan wie zij toebehoorde.

Het geschreeuw duurde altijd voort.

Gij kunt wel denken, liefste vriendin, dat ik mij niet haastte ter hulp van den in gevaar verkeerenden persoon te snellen; ik was zeker banger dan hij; en ik zou nog lang in dezen vreeselijken twijfel verkeerd hebben, indien hij zelf niet, door al de kamers heen, mijnen schrik te gemoet hadde geloopen.

Het was moeder.

Maar in welken staat, goede hemel! het kleed aan flarden gescheurd, de muts los, een schoen verloren, en zoo rood als of zij uit eenen oven kwam.

Ik moet u niet zeggen dat zij nog altijd schreeuwde en jammerde.

Arme moeder!

Eerst na haar met eene reeks zonder antwoord geblevene vragen bestormd te hebben, kwam ik eindelijk te weten wat haar overkomen was.

Gij zoudt heel uw leven zoeken, beste Laura, en nog zoudt gij niet raden wat het was. Verbeeld u, dat in de verwarring harer denkbeelden, zij zich juist verstoken had in de kamer van hen welke zij dacht te ontvluchten. Niet alleen in hunne kamer, maar, met gevaar van zich te versmachten, tusschen het beddegoed der alkoof.

Mooi bedacht, niet waar?

Het overige laat zich raden, en gij schrikt, ongetwijfeld, bij het gedacht, hoe onze twee gespierde en van vermoeidheid uitgeputte *honveds*, zich, met gansch hunne zwaarte, op de bedstede wierpen.

Laat ons bekennen dat moeder wel reden tot schreeuwen had.

Ook, wat was zij gram! ik had al wel haar voor te houden dat de arme soldaten noch dieven, noch moordenaars waren: het waren al woorden in den wind.

Ten langen laatste, verkreeg ik echter van haar, dat zij zich niet meer verbergen zoude. Het is waar dat het haar zoo wel gelukt was, dat zij geen lust meer had om het nog te beginnen.

't Moeielijkste was, op eene voldoende wijze, uitteleggen, hoe zij er toe besloten had, zich daar te versteken.

Ik verzon dus, dat moeder onderhevig was aan verkoudheden, dat haar het nemen van Russische baden aanbevolen was en zij op alle mogelijke wijzen trachtte aan het zweeten te komen.

De arme jongens zullen niet weinig in de vuist gelachen hebben, over de onnoozelheid van deze uitvlucht.

Eindelijk was alles weêr kalm geworden, doch onze gasten hadden zich nauwelijks aan den zoeten slaap overgegeven, toen een koerier naar hen vragen kwam.

Heeft men zoo iets ooit gezien? men liet hun den tijd niet een oog te sluiten.

'Hoe! zegde ik tot den ruststoorder, hem den weg versperrende, zij slapen eerst, en gij wilt hen reeds gaan wekken? Gij zult niet binnen treden; keer later terug.'

Is 't niet zonderling, mij belang te zien stellen in die twee jonge lieden, nadat zij mijne moeder zulken schrik aangejaagd hadden?

Indien gij kwaadaardig waart, zou dit u stof tot nadenken geven.

Gelukkiglijk zijt gij het niet.

Maar de onbeschofte sloeg geene acht op mijn verbod, want hij trad zonder vele plichtplegingen bij de jonge lieden binnen.

Ik dacht dat zij hem voor het minst aan stukken gingen hakken, om hem over zijne vermetelheid te straffen.

Ik bedroog mij nogmaals.

Er waren geene vijf minuten verloopen, of zij gingen alle drie in goede gemeenschap uit.

Later vernam ik dat de majoor hen roepen liet.

Weet gij wat een majoor is? Ik weet er niets van; maar ik denk dat het een overste zijn moet, aan welken men niet nalaten mag te gehoorzamen.

Een aardig handwerk, soldaat te zijn! Gehoorzamen zonder één woord tegen te zeggen, en verheugd schijnen te wezen over zaken welke u het onaangenaamste opbreken. Indien ik soldaat was, ziet gij, dan zoude ik het waarom en daarom der bevelen welke men mij geven zou, willen weten. En wij zouden eens zien!

Na een uur afwezens, keerden onze officieren terug, zoo blijde als musschen en daarbij zoo wakker alsof zij moede geslapen waren.

Zij konden evenwel niet uitgeslapen zijn.

Zij gingen recht op moeder toe, welke zich aan hen begon te gewennen, denk ik, want zij slaakte geene kreten en nam in het geheel de vlucht niet, zooals gij het recht zoudt hebben te veronderstellen.

'Mevrouw, zegde de bruine, zich eerbiediglijk buigende, de staf richt voor dezen avond een bal in; wij zijn gelast u zijne uitnoodiging over te brengen en wij hopen dat gij ons niet afwijzen zult.'

Gij zult met mij bekennen, liefste vriendin, dat zij, voor Tartaren, zich zeer beleefd uitdrukten.

Dan kwamen zij tot mij, en nu ging het er, om zich het eerst voor eenen dans, een Poolsche of een *scardas* (Hongaarsche), te doen aannemen.

'Wat de wals aangaat, zegde de blonde, het schijnt dat zij verbannen is: men zal niet walsen.'

Ik moet u niet zeggen dat ik hun al de *scardas* der wereld toegestaan heb; want de vastenavond loopt ten einde, en het was de eerstemaal dat wij van een bal hoorden gewagen.

Wat mij betreft, ik was verrukt, en ik geloof dat zij ook zeer tevreden waren, want zij wilden van slapen noch rusten meer hooren spreken.

Moeder evenwel trok mij aan het kleed, en maakte allerlei teekens, die ik niet verstaan wilde.

Dat was slecht gehandeld, maar wat wilt ge er aan doen?

'Gij hebt geen balkleed,' zegde zij mij eindelijk.

Ik had de stoutheid haar tegen te spreken.

‘Maar ja wel, moederlief, zegde ik, mijn wit kleed! Ik heb het nog maar ééns aan gehad.’

‘Het is uit de mode.’

‘Men behoeft er maar een stuk nationaal lint op te naaien, hernam de bruine; - is het wel de bruine? ik geloof ja; - en mejuffer zal meer naar de mode gekleed zijn dan iemand.’

‘Maar ik heb pijn aan de voeten,’ wendde moeder voor.

‘Indien gij dansen moest, lieve moeder, zegde ik heimelijk, zoude dit mogelijk eene reden wezen; maar streng genomen, kunt gij dat daar laten.’

De officieren durfden beleefdheidshalve niet lachen en moeder dorst mij om denzelfden wille niet bekijven; maar toen wij alleen waren, barstte zij als een storm tegen mij los.

‘Ongelukkige! zegde zij mij, ziet gij dan niet in welken afgrond gij u blindelings werpt?’

‘Eenen afgrond, moeder?’

En ik zag rond, om den gezegden afgrond te zoeken.

‘O! de kinderen! hernam zij, de kinderen!’

Ik meende alsdan te begrijpen dat zij die leelijke verkoudheden bedoelde, welke men aan de jonge meisjes voorspelt, wanneer er spraak is van een bal.

‘Maar daar er niet zal gewalst worden, moeder,’ waagde ik te zeggen.

In plaats van haar tot bedaren te brengen, was deze tegenwerping slechts olie op het vuur harer gramschap.

‘Onnoozel meisje! hernam zij, ziet gij dan niet dat dit bal slechts een trek is, eene listige en afgrijselijke hinderlaag der Hongaren, om u allen in eens te vangen?’

‘Maar, moeder, antwoordde ik, daar het hun verboden is gedurende den oorlog te trouwen.’

‘Het komt hier wel op trouwen aan,’ hernam zij, toorniger dan ooit.

‘En op wat zou het dan aan komen, lieve Hemel?’ vroeg ik.

‘Gij zult het maar al te spoedig zien.’

‘Ik begrijp niet, hernam ik, wat een man, ware het zelfs een Hongaar, met eene jonge dochter uitzetten zou, ten zij haar tot zijne vrouw te maken.’

Ik moet zeggen dat onderwijl wij alzoo tegen elkander uitvaarden, zij mij toch mijne kleine toebereidselen liet maken... welke tot 's avonds toe duurden. Ik versierde mijn kleed met eenen breeden rood-wit-groenen gordel, waarvan de twee einden bevalliglijk rondwuifden; in mijn kapsel ontloken witte en roode rozen welke, met groene bladeren gemengd, mij een geweldig nationaal voorkomen gaven.

Ik verzeker u, dat mij deze kleuren zeer goed staan, en dat ik het nog nooit bemerkt had.

Mijne twee officieren wachteden ons in grooten uniform; de eene, gij weet welke, zegde mij allerlei vleierijen, waarnaar ik gebaarde niet te luisteren.

Ik hoorde ze evenwel.

Had hij niet, hij ook, dit kleine rosse vleksken, die soort van sproet welke ik op de onderste wang heb, bemerkt; iedereen merkt dat op, ik weet niet waarom.

Is er dan iets zoo buitengewoons aan, en hoe kan een klein teeken, zoo groot niet als een speldekop, zooveel stof tot praten opleveren?

In alle geval zoude ik het gaarne zien verdwijnen, of wel het op eene andere, meer bescheidene plaats hebben.

Ik was zoo verlegen, dat, om eene houding aan te nemen, ik begon te lachen.

'Lach, zegde mij mijne moeder stil; lach, ongelukkige! dit alles zal met tranen eindigen.'

Hetwelk haar niet belette mij op te tooien, hier eene speld te steken, daar een strik te leggen, en mijn balkleed zoo fraai mogelijk te maken.

Waarschijnlijk wilde zij dat, indien men mij oplichtte, de schaker mij onder de wapens vond.

De twee officieren waren onze geleiders tot aan de balzaal. Ik verheugde mij op voorhand, over het uitwerksel welk mijn schiterend gevolg en mijne nationale kleuren zouden teweeg brengen.

Ik verwachtte mij aan eenen triomf.

Onder ons gezegd, liefste Laura, ik was nog onder den indruk van het vooroordeel, en ik had niet gansch opgehouden te gelooven dat onze overwinnaars de soort van plompe Tartaren waren, waarover ik u zoo even gesproken heb.

Evenwel zonderde ik daarvan beleefdelijk onze gasten uit. Maar het stond geschreven, dat dien dag al mijne vooruitzichten zouden teleurgesteld worden door den uitslag.

Al mijne vriendinnen, zonder uitzondering, spreidden drie-viermaal meer nationale linten ten toon dan ik; en wat betreft de andere officieren, er was onder hen geen enkel, die mijne twee geleiders niet overtrof.

Allen wedieverden zij in schoonheid, beleefdheid en bevalligheid; allen schenen zij zachtaardig en innemend; niemand, hen zoo ziende, zou gezegd hebben dat zij bloedvergieters waren.

God weet nogtans, hoeveel zij er doen stroomen hebben!

Mijne aandacht vestigde zich vooral op een hunner; het was een jong kapitein van een zeer goed voorkomen, met bleeke en mijmerende gelaatstrekken, het aangezicht met eenen kleinen zijdeachtigen baard omgeven, welke hem zeer goed stond; zijne rijk geborduurde attila omsloot zijne leest zoo rank, dat zij ons wel jaloersch zoude hebben kunnen maken.....

En hoe geheel anders en beter dan de overigen, danste hij den Poolschen dans en de *scardas*! Aller oogen waren op hem gevestigd.

En wat nog beter was dan zijn dansen en zijne zoete woorden, was ik weet niet wat aantrekkelijks en betooverends in zijne schoone zachte blikken.

Op min dan een uur, waren wij allen voor hem ingenomen, ik zoowel als de anderen.

Indien hij zulken trein in den oorlog gaat, wee dan de vijandelijke versterkingen.

Verbeeld u mijne verwarring, toen hij naar mij toetrad en mij om de gunst verzocht met mij te dansen.

Helaas! ik had een dans toegezegd: o! ware de koerier van dezen morgen, mijnen danser maar eens komen halen, vanwege den eenen of anderen majoor!

'In dit geval, hernam hij, zal ik den tweede zijn, niet waar?'

En hij ging aan mijne zijde zitten.

Ik weet niet goed, wat ik hem antwoordde; want het scheen mij toe dat ik droomde en van gelukzaligheid in gelukzaligheid vloog.

‘Vergeet mij niet!’ hernam hij.

Ik ging hem zottelijk antwoorden dat ik eerder zoude vergeten hebben dat ik op de wereld was; maar gelukkiglijk hield de overweging mij daarvan nog tijdig terug.

Ik antwoordde eenvoudig dat ik hem niet zoude vergeten.

‘En indien gij mij eens niet meer erkendet?’ hervatte hij.

- Ik zoude u tusschen duizend erkennen,’ riep mijn hart.

Maar ik bid u te gelooven, dat mijn mond niet medeplichtig aan deze onbezonnenheid werd.

Alleenlijk nam ik eene roos uit mijnen bloementuil en bood hem dezelve op de onverschilligste wijze aan.

‘Aan dit vereenigingsteeken, zal ik u erkennen,’ zegde ik hem.

Een bediende die een paspoort aflevert, zoude zich niet ongevoeliger en minder aangedaan hebben kunnen toonen, dan ik mij voordeed.

Zouden degenen die ons van geveinsdheid beschuldigen, dan gelijk hebben?

De vermetele drukte de roos aan zijne lippen; ik aanzag hem niet en ik zag hem evenwel.

Verklaar dit, indien gij kunt.

Voor niets ter wereld, zoude ik op dit oogenblik de oogen op hem hebben durven slaan.

Dan verwijderde hij zich op eene ernstige wijze, en ging zich op eenigen afstand, maar tegenover mij, nederzetten.

Ik beloerde hem een weinig van ter zijde, om te zien of hij niet met eene andere dansen zou.

Hij danste niet, en ik was er verheugd over.

Waarom?

Nog een vraagpunt welk ik niet zal trachten optelossen.

Een Poolsche dans en eene *scardas* scheidde ons nog van den beloofden dans. Zij duurden eene eeuwigheid, vooral de ‘*ztarom a trancz!*’ (de Hongaarsche *bis* en *ter*), welke dreigde niet te zullen eindigen.

Gedurende de poos, kwam een zeer eigenaardig en zeer opgeruimd majoor, de heer Sch..., mij zijne hulde bieden; hij heeft eenen Duitschen naam, en râbraakt vreeselijk onze taal, iets wat hem niet belet ze altijd te spreken.

Eene der eigenaardigste bevalligheden van zijnen lieven persoon, is dat hij doof is. Aan de stem des kanons gewoon, spreekt hij niet, maar buldert. Hij is, naar het schijnt, een zeer dapper krijgsman.

En in der waarheid, liefste vriendin, het zoude niet te verwonderen wezen, dat hij den vijand vrees aanjoeg, want hij is zeer leelijk. Zijne ingevallene wangen, zijn kortgeschoren haar, zijn borstelige knevel, dit alles maakt hem tot geen Adonis.

Nooit was er eene samenspraak zoo onregelmatig als de onze; hij hoorde mijne antwoorden zoomin als ik zijne vragen verstond.

Maar beleefd als hij was!

Ik geloof dat hij mij al de lekkernijen van het buffet wilde aanbieden. En daar ik een leelijk gezicht trok, bij het eten van zekere lekkernij, verbeeldde hij zich dat iemand mij op het bal bespot had, en hij stelde mij vriendelijk voor, alleman te dooden!

Mijn schoone kapitein bevond zich nog altijd op zijnen uitkijkpost,

en ik meende aan zijne bedroefde gelaatstrekken te bespeuren dat de ijver van den majoor hem niet naar den zin was.

Eindelijk werd de dans aangekondigd; de muzikanten maakten zich gereed, en de dansers zochten hunne danseressen.

Mijn hart klopte hoorbaar, toen ik den kapitein, met mijne roos in de hand, zich eerbiedig voor mij zag nederbuigen.

Ik lachte, ik was dartel, en evenwel beefde ik.

‘Hoe! zegde de majoor, gij schaakt mij mijne lieve buurvrouw?....’

Ik verzeker u, ik was zeer gelukkig en fier, toen wij de menigte doorkruisten, om plaats te nemen aan den dans. Mijne hand beefde bij het aanraken der zijne, en ik weet niet wat een, tot dan toe aan mij onbekend vuur, in mijn binnenste gloeide.

De orkestmeester gaf het teeken, toen eensklaps een geweldig wapengekletter en de hoefslag van paarden zich aan de deur liet hooren; ten zelfden tijde deden eenige kanonschoten de vensterruiten in hare hengsels daveren.

Men kwam aankondigen dat de vijand de voorposten aangevallen had.

De doove majoor had alles met den eersten oogslag welken hij op den bode wierp, begrepen.

‘Zeer goed, riep hij uit, zich de handen wrijvende. Heeren, verontschuldigt u bij uwe danseressen. Jufrouwen, 't zal slechts een oogenblik duren.’

Allen liepen zij naar hunne sabels, en al die bevallige en zoetaardige wezenstrekken, hadden eene dreigende en vervaarlijke uitdrukking aangenomen.

Wat betreft den schrik, gij kunt wel denken dat zij geene vrees kenden.

Mijn danser had mij ook verlaten; hij zag er moediger, onversaagder en schitterender uit dan al de anderen, en de bewondering voegde zich bij de andere gevoelens welke hij mij inboezemde.

Ik zou te paard willen stijgen hebben, en aan zijne zijde naar het slagveld vliegen. Zijn moed bezielde mij.

Hij stak mijne roos op zijnen helm naast zijne kokarde.

Op het oogenblik dat hij uitging, ontmoeteden onze blikken elkander en het was alsof een electrische schok door gansch mijn lichaam ging.

Daarna bleven wij, bevende vrouwen, alleen, schier beschaamd over de beuzelachtige balkleederen, welke onze eenige wapenen waren.

Het heugt mij niet, ooit zulk een lang uur beleefd te hebben.

Wij hadden de vensters open gezet en wij luisterden. Wat het naar huis gaan betreft, wij zouden het niet gedaan hebben, uit vrees van ons tusschen de twee partijen te bevinden, die elk oogenblik een straatgevecht konden beginnen.

Welhaast echter hield het kanon stil en het gerucht van den strijd verloor zich in de verte.

Wij maakten er uit op, dat de Hongaren overwinnaars waren, en wij hadden gelijk. Inderdaad, nauwelijks was een kwaart uurs verloopen, of de staf kwam in galop aanrennen; allen waren zoo uitgelaten vroolijk, als kwamen zij van een feest.

Eenigen wischten de bloed- en slijkvlekken van hunne kleederen.

Ieder vond zijne danseres terug.

‘Waar waren wij?’ vroeg een hunner.

- Aan het eerste figuur van den dans, antwoordde opgeruimd een andere.

En de dans begon op nieuw, als of er niets gebeurd ware.

Evenwel, mijn danser en de majoor ontbraken op het appel. Ik hield den blik strak op de deur gericht; het koud zweet brak mij uit; koorts en benauwdheid gloeiden in mijne aderen.

Allen kwamen, de eene na den andere, binnen, uitgenomen degene dien ik verwachtte.

Eindelijk trad de majoor in de zaal.

Hij wierp eenen droeven blik rond zich, en zoodra hij mij gezien had, kwam hij recht naar mij toe.

'Liefste juffer, zegde hij mij, uw danser heeft mij gelast, hem bij u te verontschuldigen; hij had zekerlijk niets beters gevraagd, dan met u te dansen.... maar vermits een bal hem het been weggenomen heeft, moet hij natuurlijk wachten tot de afzetting heeft plaats gehad....'

Ach! liefste Laura, ik dans van mijn leven niet meer!

En, gelijk ik het u in 't begin van dezen brief zegde, ik lig te bed, ziek en ontmoedigd.

Naar het Hongaarsch van SAJO.

Over de zending van den mensch.

De edelste zending die een mensch op aarde kan betrachten, is gewerkt te hebben om deel te maken van het getal dergenen, die bijdragen tot de verhooging van het algemeen welzijn. Wanneer men voor het publiek werkt of schrijft, moet men evenwel voorzichtig en bescheiden handelen, want met goede bedoelingen kan men ook kwaad veroorzaken. Hoe meer de gedachten, waarmede wij onzen geest vervullen, van aard zullen zijn om de menschen beter te doen worden, hoe meer wij ons de voordeelen die wij hun willen doen genieten, zullen verzekeren. Om over zich zelven te vreden te wezen, moet men de inspraak van zuivere inzichten volgen. Gelukkig de mensch die, aan het einde zijner loopbaan, mag zeggen: 'Met grootere kennissen zou ik wel meer invloed kunnen verworven hebben, zou ik wel nuttiger kunnen geweest zijn, maar ik heb toch gedaan al het goede welk mijn zwakke vermogens mij toelieten te verrichten.'

De Slaap.

Alexander van Humboldt, die zijne jeugdige krachten tot in hoogen leeftijd heeft behouden, sliep jaar-uit jaar-in slechts vier uren daags. Frederik de Groote verlengde zijn evenwel reeds zoo werkzaam leven, ook door slechts weinige uren te slapen, en Mosheim sliep en waakte om beurte één nacht. De beroemde natuurkundige Cuvier daarentegen moest dagelijks zijne negen uren slapen, eer hij in staat was zijnen arbeid te verrichten.

Men kan echter aannemen dat - over het algemeen - meer dan acht uren slapens te lang, en minder dan zes uren te kort is. De slaap vóór middernacht is de beste, omdat in den voormiddernachtelijken slaap meer de hersenen, in den namiddernachtelijken meer het groote zenuwstelsel in het onderlijf, de zoogenaamde zonnevlecht, slaapt; de slaap vóór middernacht, die ook wel de

‘eerste slaap’ genoemd wordt, is vaster, kalmer. Vroeg naar bed en vroeg op, maakt den mensch gezond en wijs en brengt hem ook dikwijls voorspoed aan. Zegt niet het spreekwoord: de morgenstond heeft goud in den mond?

De neiging tot slapen is evenwel het sterkste tusschen vier en vijf ure 's morgens. Om dien tijd bijvoorbeeld zijn de schildwachten het minst geschikt om hare posten waar te nemen, waarom ook de meeste vijandelijke uit- en overvallen omstreeks dezen tijd ondernomen worden. Evenzoo neemt men bij zieken, die anders pijnlijk de nachten doorwaken, en vooral bij hen, die aan uitterende koortsen lijden, meestal tegen drie of vier ure des morgens nog eene kleine sluimering waar. Ook spelers van beroep valt omstreeks dien tijd een langere weêrstand zeer moeilijk.

Het vergaan der wereld.

De geleerde leeraar William Tomsom, hield onlangs te Cambridge eene voorlezing over den toestand der aarde. Hij heeft gronden bijgebracht, om te doen zien dat de aardbol langzaam, maar gedurig van zijne warmte verliest, en er een tijd zal komen, waarop hij zoodanig zal verkoeld zijn, dat onze arme kleine bol, die wij verwaten de wereld noemen, dood en zonder eenig levend schepsel op zijne oppervlakte, in het luchtruim vlotten zal. Waar gaan wij heen?

Kronijk.

Antwerpen. - Tot ons groot leedwezen moeten wij aanstippen dat men de afbraak der Berchemschepoort begonnen heeft en met eenen buitengewonen spoed voortzet. Men had nogtans een zoo goed gebruik kunnen maken van dezen bouw en hem uitwendig tot een prachtig gedenkteeken herstellen. Het is eene bittere teleurstelling voor alwie eenig betrouwen stelde in den kunstgeest der regeering.

- Men heeft in de O.-L.-Vrouwekerk de 4^{e} statie geplaatst, verbeeldende: *Jesus ontmoet zijne lieve Moeder;* dezelve is door M. Hendrickx vervaardigd.

- Volgens wordt gemeld, laat de heer baron Nottebohm in de Noordstraat eene zaal bouwen, waarin publiek zullen tentoongesteld worden de talrijke schilderijen, welke baron Nottebohm geërfd heeft van zijnen onlangs in Nederland overleden broeder.

- Verschenen: *l'Escaut*, *son passé*, *son présent*, *son avenir par Victor Jacobs*, advocaat en lid der Kamer van volksvertegenwoordigers.

- Verschenen bij J.P. Van Dieren, de vierde uitgave van *Zinnelijk en Zedelijk Aanschouwings-Onderwijs*, leesboek voor lagere scholen, naar het Hoogduitsch door M. Grein.

- Van den heer P. Cautereels zijn verschenen in de bibliotheek de *Familiekring* twee novellen getiteld: *Jan de Schalk* en de *Vondelinge.*

Over den titel de *Familiekring* zullen wij doen opmerken dat de uitgever den aard onzer taal (wat betreft het gebruik van dat woord) getrouwer blijven zou, indien hij zijn maandwerk onder den naam de *Huiskring* liet verschijnen.

- Van den heer Lodewijk Torfs is verschenen: *Het koningsfeest van hertog Jan IV.*

- Bij koninklijk besluit van 11 September is M.A. Goemaere tot leeraar van geschiedenis, kleederdrachten en oudheden bij de koninklijke Academie van Antwerpen benoemd.

Brussel. - M. Fl. van Loo, van Gent, is door de comissie der tentoonstelling van schoone kunsten gelast geworden met de vervaarding van de steendrukteekening der schilderij van M. Webb, van Dusseldorf: *de oneenigheid door het spel*, die als premie zal gegeven worden aan de nemers van een zeker getal loten.

Gent. - Bij het bezoek van Z.M. Leopold II, werd de heer Minard, bouwkundige aldaar, tot ridder der Leopolds-orde benoemd. Z.M. Koning Willem III van Holland, heeft hem insgelijks de ridder-orde der Eiken-Kroon gezonden. Het koninklijk besluit zegt, dat het eere-kruis M. Minard wordt gegeven 'als een blijk der hooge welwillendheid van Z.M. en als herinnering aan de vroegere diensten door hem tijdens zijn verblijf in Holland bewezen en de goede uitslagen waarmede zijne debuts in zijne kunstloopbaan werden bekroond.' De Minister van Holland, M.L. Gerrick, heeft bij het overhandigen van de decoratie aan M. Minard, er een zeer vleiend compliment bijgevoegd.

- Van den baron Julius de Saint-Genois is verschenen eenen bundel novellen, getiteld: *les Flamands d'autrefois.*

Dendermonde. - In de drukkerij van M.F.J. Ducaju, is verschenen: *De opvoeding der Blinden*, *gevolgd van de levensschetsen der voornaamste nietziende personen*, door Joseph Lemmen, oud-leerling van het koninklijk gesticht voor blinden en doofstommen te Brussel. - Prijs 2 fr.

De schrijver van bovengemeld boek, dat 200 blz. bevat, is zelve met blindheid getroffen.

Audenaarde. - Het zondagsblad dat alhier verschijnt deelt het volgende mede:

'Den 14 dezer, heeft de genaamde Karel Symaeys, van Petegem, nabij onze stad, in dat gedeelte der Petegemsche-meerschen, geheeten het Zavelbunder, toebehoorende aan den heer baron Pycke, 250 oude muntstukken van verschillige grootte uitgedolven. Deze stukken dragen de beeldtenissen van Romeinsche Keizers, waaronder men die der Keizers Antonius, Pius, Maximinus, Commodus, Caligula, Severus Septimus, en nog eenige anderen klaarblijkelijk kan onderscheiden. Deze stukken dagteekenen van de I^{e}, IIe en IIIe eeuw onzer tijdrekening, en mogelijk nog van vroeger, daar er velen zijn, die men niet goed kan onderscheiden.'

Luik. - Een der meest indrukwekkende feesten, die te Luik bij het bezoek des Konings plaats hadden, was de onthulling van het standbeeld van wijlen Dumont, den beroemden Luikschen aardkundige. Er werden drie redevoeringen uitgesproken, namens de inteekenaren, de hoogeschool van Luik, en de leerlingen van Dumont. Toen het doek, dat het beeld omhulde, werd weggeschoven, ontdekte de Koning zich het hoofd, onder het geestdriftige gejuich des volks. De plechtigheid geëindigd, bleef de Koning nog eenige oogenblikken staan, en naderde alsdan eene groep dames op de estrade. Het waren de moeder, de weduwe en de zuster van Dumont, met zijne twee zonen. De Koning groette de weduwe van den geleerde, en deze hulde deed haar, die er 't voorwerp van was, in tranen losbersten. Vervolgens sprak hij eenige woorden tot de kinderen.

Buitenland.

's Hertogenbosch. - De commissie ter herstelling van de Hoofdkerk, heeft eenparig met de kerkfabriek besloten tot het wegnemen van het hoogzaal, die de Priesterkoor van het middenschip afscheidt, en dien te doen vervangen door een houten afsluiting, overeenkomstig met den stijl dezer schoone kerk.

Een onzer abonnenten schrijft ons het volgende:

'Wij juichen dit voornemen zeer toe, daar het aanzicht der kerk buitengewoon hierdoor zal winnen, vermist de harmonie van 't geheel zoo doende wordt hersteld, dewijl de jubé van stijl verschilde met dit schoone gedenkstuk der XVe eeuw. De kolommen van den jubé zijn van marmer; de bogen en kroonlijsten, van zwart marmer, zijn met bas-reliefs versierd die de zeven werken van barmhartigheid voorstellen en even als de beelden van albast zijn.

De kerkfabriek heeft besloten dezen jubé te verkoopen; en daar hij nog in zeer goeden staat is, zoo zouden de beelden, kolommen, enz., zeer goed kunnen dienen in eenige kerken der XVIe-XIXe eeuw.'

Lochem. - In de protestantsche kerk te Lochem (Holland) heeft men onlangs, bij het herschilderen, merkwaardige muurschilderingen ontdekt.

Men is thans bezig het stuk verder van de kalklaag te ontdoen, waarmede het nog gedeeltelijk bedekt is. Voor zoover men nu kan oordeelen, bestaat het stuk uit twee gedeelten. Aan de eene zijde ziet men het beeld der H. Maagd, doch dit beeld is nog niet genoeg ontbloot, om er eene volledige beschrijving van te geven. Aan de andere zijde, van de vorige gescheiden door eenen pilaar, staat het beeld van een man, gebonden aan eenen boom en met verscheidene pijlen in het lichaam. Aan zijne voeten, doch van hem afgekeerd, ligt een vrouwenbeeld in biddende houding op de knieën, maar dit beeld is veel kleiner en in geen verband tot het andere. In de hoogte ziet men banieren met een kruis en andere teekenen op, doch hoedanig deze in verband staan tot het benedengedeelte, kan nog niet gezegd worden.

Wat het stuk voorstelt, is niet twijfelachtig. Het is de marteling van den H. Sebastiaan, die de schilder tot onderwerp heeft gekozen. Sebastiaan, geboren in Narbo, leefde onder de regeering van Keizer Diocletiaen en was bezield men een heiligen iever, om het christendom te verbreiden. Als soldaat zocht hij in het leger velen te bekeeren, hetgeen ontdekt werd en waarop de Keizer hem bevool zijn geloof af te zweren. Hieraan niet willende voldoen, werd hij veroordeeld, om met duizende pijlen doorschoten te worden. Nadat hij deze marteling ondergaan had, werd zijn lichaam aan eenen boom gebonden. In dezen toestand vond hem Irene, eene vrome christene, die zijn lijk des nachts wilde begraven, doch bemerkende dat hij nog leefde, alle middelen tot zijn herstel aanwendde en hierin gelukken mocht. Hij was nog eenige jaren tot uitbreiding van het christendom werkzaam, maar werd in 287 ter dood gebracht.

De muurschildering schijnt met waterverf vervaardigd te zijn, hetgeen wellicht tot bewijs voor de oudheid van het stuk kan strekken, daar men de vervaardiging met eenige waarschijnlijkheid dan kan opvoeren tot voor de XIVe eeuw, hetgeen geene tegenspraak ontmoet in den ouderdom der kerk. De kerk werd reeds in 1134 door Eringard, gravin van Zutphen, aan het kapittel van Zutphen gegeven.

Nijland. - De vrij hooge toren van het Hollandsche dorp Nijland, gemeente Wijmbritseradeel, die onrustbarend scheef stond en binnen korten tijd dreigde om te vallen, is als door een wonder weer recht opgezet. De gedachte van dit werk, in het brein van een timmermansknecht opgekomen, door zijn baas overgenomen en uitgewerkt en door den heer Troost, bouwmeester, goedgekeurd, mocht eindelijk ook de ondersteuning der kerkvoogden erlangen en zoo tot een goed einde komen. Door langzame onderbooring en wegruiming van aarde van onder de hooge zijde der fondamenten is men er in geslaagd den toren weder in zijn evenwicht te krijgen.

Berlijn. - Men meldt uit Berlijn, dat de laatste oorlog de aandacht heeft doen vestigen op eene zaak, welke sedert eenige jaren zeer dikwils in Duitschland is aangeroerd. In 1805 werden de schilderijen, welke het museum van Dusseldorf samenstelden, onder voorwendsel van het gevaar van eenen inval, naar Munchen overgevoerd. Er worden op dit oogenblik bij het Pruisische Staatsbestuur pogingen aangewend, opdat de stad Dusseldorf op nieuw in het bezit zou komen van hare verzameling schilderijen, welke sedert 61 jaren in de Beiersche hoofdstad werd gehouden.

Rusland. - In een tumulus of grafheuvel nabij Ekaterinoslair, heeft men onlangs een aantal zeer merkwaardige kostbaarheden gevonden, die blijkbaar aan een opperhoofd der Hunnen hebben toebehoord.

Onder meer, vond men daar eenen zwaren diadeem van goud, waarop eene camée op amethijst met het borstbeeld van een man; op den rand van den diadeem ziet men herten verheven gewerkt; het kunststuk is van Romeinschen oorsprong en zeer oud.

Voorts vond men een zwaren halsketen, armbanden en twee kostbare bekers, waarvan de ooren of handvatsels dieren voorstellen. Nog vond men in het Hunnenbed verscheidene kleine smeer- of vetdoosjes, zoo als die nog heden ten dage door de volken van den Kaukasus en de steppen-bewoners worden gebruikt tot bewaring van het vet, dat zij op hunne klingen en andere wapens smeren, om die tegen roest te bewaren.

Al die voorwerpen zijn van het fijnste goud en van eene wonderlijke schoonheid.

Varia.

Wanneer een meisje in onze dagen
Soms eenen dommen streek begaat,
Malt of van malle dingen praat
Of wat onnoozelheid verraadt,
Zoodat men haast de vraag zou wagen
Hoe 't met haar Eedles hersens staat, -
Zij hoeft geen mensch *excuus* te vragen;
Zij wijze maar op haren hoed,
En dat het, die zoo'n zotskap dragen,
Wel in het hoofd moet zijn geslagen,
Is iets, dat elk begrijpen moet.

J.G.

Jacob van den Borch.

Jacob van den Borch of *Jacobus a Castro*, *derde biskop van Rermonde*[1]. - In vroegere tijden, vooral in de XVIe en de XVIIe eeuw, leverde Holland aan België talrijke groote katholieke mannen, en België vergoedde zulks door er geleerde afgevallenen heen te sturen. Vele uitstekende vernuften uit den Noorden hebben in den Zuiden gebloeid, en als heerlijke perels aan de schitterende kon onzer wereldberoemde *Alma Mater* gefonkeld. Terwijl de welhebbende burgerij en de reeds verfranschte adel, onder een

vreemd landsbestuur, dat het Nederduitsch, evenals nu, met wantrouwen, ja met verachting behandelde, immermeer de taal eens Lodewyk van Velthems, eens Heine van Akens, eens Boondaels, eens Maerlants, lieten vervallen, en dat zelfs de geestelijken van Braband en Vlaanderen zoo vurig niet meer arbeidden om de geloovigen door Vlaamsche schriften te onderwijzen, heeft menig Hollandsch lid onzer oude Hoogeschool deze schadende nalatigheid gelaakt, met zelf de landtaal te blijven beoefenen en te schrijven, zich herinnerende dat het volk best door zijn eigene spraak onderricht wordt.

Bij de talrijke door ons vroeger herdachte mannen, voegen wij thans den doorluchtigen *Jacob van den Borch*, wiens leven, daden en schriften wel dienen herinnerd te worden als een navolgingswaardig voorbeeld.

Jacob van den Borch, naar zijns moeders naam ook *Bosius* geheeten, kwam in 1560 ter wereld in de vermaarde koopstad Amsterdam. Zijne godvruchtige ouders, Geeraert Petersen van den Borch en Anna Janssen de Boys, hadden veel om hunne getrouwheid aan de voorvaderlijke godsdienst moeten verdragen en zelfs hun adelijk slot van Epenborgh, op de Epen gestaan, uitgeplunderd en afgebrand zien worden. Na in zijne geboortestad de eerste studiën geëindigd te hebben, werd de jonge Jacob naar Leuven gezonden om daar, in de vermaarde Hoogeschool, bij welke alsdan zijn bloedverwant, Jac. Janssonius, als een helder licht scheen, de wijsbegeerte en andere wetenschappen te studeeren. Leerling in 't Standonck-collegie, muntte onze knappe

1 Z. *Middelaer* I, 589; FOPPENS, *Bibl.*, 506; VAN DE VELDE, *Synopsis;* 823.

Amsteldammer weldra boven zijne medescholieren uit door *wakherheid van verstand.*[1] Hij was hier *den naarstige een spiegel*, *den trage een verweksel.* Het jaar 1579 zou voor hem een heugelijk tijdstip blijven: alsdan immers werd hij *primus van Leuven*, het *nec plus ultra* in de studiën onzer vaderen, toegejuicht. Na dit heerlijk begin, ging hij voort, legde zich met geen minderen ijver toe op de godsgeleerdheid en deed op eene voortreffelijke wijze zijne licentie (1585). Ondertusschen was hij glast geweest met lessen van wijsbegeerte te geven en had het genoegen onder zijne leerlingen te tellen twee groote mannen, Jacob Boonen, later aartsbisschop en den Leuvenaar Petrus[2] Pecqius, later kanselier van Braband.

't Was toen de gewoonte dat de meest uitstekende licentiaten onderwijs gingen geven aan de jonge Norbertijnen van het naburige Perck[3]. Van den Borch droeg het geestelijk kleed, zonder echter priester te zijn. Zelfs stond hij dan in beraad welke levenswijze hij aan zoude nemen. Edoch *willende in de werelt blyven om soo de salicheyt der sielen te bearbeyden*, liet hij zich in 1585 wijden en verkreeg alstoen een kanonikaat in Sint-Rombouts te Mechelen, maar bleef met der woonste te Leuven, om aldus gemakkelijker zijne hoogere studiën te kunnen vervoorderen en eens met doctorsmuts en mantel te kunnen prijken. Deze uitstekende eer viel hem te beurt den 22 Augustus 1594. Dan werd tevens de promotie gevierd van twee groote geleerden, Petrus Lombardus en Joannes Malderus, dezen later biskop van Antwerpen, genen aartsbiskop van Armach, waar hij stierf in 1624. Korts daarna werd a Castro regent eens studiegestichtes. Edoch wij zijn met de jaren al te verre vooruit geloopen. Alvorens hadden wij nog ettelijke wetenswaardige zaken van onzen verdienstelijken godsgeleerde kunnen verhalen, als, bij voorbeeld, hoe ijverig hij het herderlijk ambt te Linden, bij Leuven en op ons groot begijnhof uitgeoefend heeft. Alle zon- en heiligdagen ging hij de pastorij van Linden bedienen. Hitte noch koude, regen noch sneeuw, niets kon hem wederhouden, hij trok er gretig heen, dikwijls vergezeld van medegelokte theologanten, om dezen door zijn voorbeeld ook moed en zielenzorg in te planten. En men denke niet dat de eigenbaat van den Borch aandreef: de kerk van Linden was zoo arm, dat haar herder gedwongen was door eigene en verkregene penningen het voor de goddelijke dienst vereischte aan te koopen. In 1601, den 22^{n} October, is onze a Castro in den bestuurraad der Alma Mater getreden. Het is ook omtrent

1 *Z. Kort verhael van zijn leven.*

2 Hij trouwde later met de zuster des aartsbiskops.

3 Volgens het *Kort verhael zyns levens* heeft a Castro ook in de abdij van Averbode de godsgeleerdheid onderwezen. Maar dit is niet nauwkeurig. De heeren van Averbode hadden hunne abdij verlaten en verbleven te Diest tot in 1604. A Castro, die van 23 October 1597 tot op 't einde van 1600 pastor was van 't Diester begijnhof en dien wij den 16^{n} Juli 1601 nog als landdeken der zelfde stad aantreffen, gaf reeds in 1591 en gedurende ruim negen jaren les aan de daar gevluchte Averbode-heeren. Hij was leermeester in de abdij van Perck, van in het begin van 1601 tot den 30^{n} Juni 1608, wanneer hij rector magnificus werd. (Archieven van Perck).

dien tijd dat hij Swinnen[1] opvolgde als pastoor van het groot begijnhof. Deze waardigheid bekleedde hij tot in 1605, wanneer hij docter Clarius ging vervangen als voorzitter van 't groot Collegie of des H. Geestes. In 1608 zien wij hem als hoogrector de Universiteit helpen bestieren.

De aartsbiskop van Mechelen, a Castro's bekwaamheden in aanmerking nemende, stelde hem aan tot aartspriester of landdeken van Leuven. Doch in eene geschiedenis van O.-L.-V. van Scherpenheuvel las ik aartspriester van Diest. 't Was in deze hoedanigheid dat hij aan de vergadering der dekens in 1607 te Mechelen deel nam[2] en lid werd genoemd eener commissie, bestaande uit de geleerdste mannen dier dagen, als Malderus, Beyerlinck en Drusius, den beruchten abt van Perck.

Naar Scherpenheuvel afgevaardigd om een nauwkeurig onderzoek te doen nopens de mirakelen, welke te dien tijde aldaar bij het beeld van O.-L.-V. zich talrijk vermenigvuldigden, wist onze deken-commissaris zich alweêr zoo wel van deze taak te kwijten, dat onze hooggeliefde landvoogden, *Albrecht* en *Isabella*, die een godvruchtigen eerbied voor Scherpenheuvel's heiligdom koesterden[2], nu meer dan ooit de oogen op hem geslagen hielden, denkende dat een biskoppelijke mijter allerbest passen zou op het hoofd van dien verdienstelijken man. Hendrik van Cuyck, dat ander sieraad van oud Leuven, en wiens deugden den biskoppelijken stoel van Roermonde hadden geheiligd, kwam de oogen voor de aarde te sluiten om het eeuwig licht te gaan aanschouwen. Van den Borgh werd gekozen om diens plaats te vervullen. Den 11^{n} April 1611 werd hij te Mechelen gewijd en den 19^{n} Mei plechtig te Roermonde ingehaald.

Het zou ons te verre brengen, moesten wij hier al de deugden wijdloopig verhalen, die hij, in deze nieuwe waardigheid, op eene bijzondere wijs deed uitschijnen. De voornaamste was toch zijne onophoudelijke zorg voor de geloovigen zijns bisdoms; nooit verliet hij dit, ten ware dringende ambtsplichten hem naar elders riepen. De ledigheid was hem eene onbekende ondeugd: onophoudelijk hield hij zich bezig, 't zij met studeeren, 't zij met schrijven, 't zij met de bestierzaken of rekeningen zijns bisdoms. Jaarlijks bezocht hij al de parochiën zijns gebieds, behalve van de jaren 1632 tot 1637, toen Roermonde met vele omliggende dorpen door de kettersche legerbende geplaagd was, en alsdan nog verdubbelde die waakzame herder zijn iever om zijne lieve kudde in het geloof te onderrichten, te vestigen en de reeds wankelende schapen te ondersteunen. In den advent en den vastentijd liet hij nooit na zelf dikwijls te prediken in de kloosters en in de parochie-kerken, en zijne sermoonen waren zoo geleerd van inhoud, zoo wel en bondig bereid en zoo fraai van stijl en van uitgalming, dat de wederpartij zelve in hem te komen hooren behagen vond. En dit moet niet verwonderen, als men 's mans zachtmoedig karakter, deugden en bekwaamheid in 't oog houdt. Immers hij was steeds uitermate beleefd, verstandig en omzichtig in 't

1 Hieronymus Swinnen, van Heusden, een der bijzondere leerlingen van Nic. van Essche, den eerbiedwaardigen pastor van het Diester begijnhof, was pastor van Aerschot's begijnhof tot 1578, wanneer hij, door de ketters van daar verjaagd, te Leuven eene schuilplaats kwam zoeken. Wij treffen zijn naam als pastor op eene oorkonde van 1585 aan. In 1601 of 2 naar Aerschot wedergekeerd, stierf hij aldaar kapittel-deken den 22^{n} Juli 1603.

2 Z. VAN DE VELDE, *Synops.* 239 en 823 en over a Castro's brief aan S. Quinkerus, Mgr. de RAM, *Syn. Belg.*, I, 252.

2 Zij bouwden daar dien heerlijken tempel, dien wij pelgrims er heden nog met een aangedaan gemoed bewonderen.

spreken: nooit was in zijne antwoorden iets bitters of verwijtends, nooit in zijne sermoonen iets kwetsends voor de tegenpariij, welke hij door de heldere waarheid en liefde wilde overhalen, St. Paulus woord[1] indachtig zijnde: *Onderwijs dezulken in den geest van zachtmoedigheid.* En voorwaar hij mocht met onzen goddelijken Heiland zeggen: *Leert van mij dat ik zachtmoedig ben en nederig van harte.* Hoort liever. Wanneer zijne knechten wat lang wachtten om de poort te gaan openen of 't vuur aan te maken (wanneer vreemdelingen hem kwamen bezoeken, want anders had hij nooit vuur, zelfs niet in het hardste des winters, ten zij in zijne kranke dagen), dan kende onze biskop zich niet te verheven om zelf te gaan openen, 't vuur aan te steken of licht in de keuken te halen. Vermaande men hem dat zulks een kerkvoogd misstond, dan antwoordde hij: *Ah! ja, ik dacht dat ik nog student was die zich zelven moet dienen.* Die Jezus-Christus, onzen Zaligmaker niet mint, heeft geene, kan geene ware liefde tot den naasten hebben. Nu a Castro's godsvrucht tot onzen gekruisten Meester verdient gemeld te zijn. Immers deze godsvrucht was 't, welke hem bezielde en aanspoorde tot milddadige werken jegens den naasten. In 1634 en 35 teisterde eene groote sterfte de biskoppelijke stad Roermonde en men zag alsdan den goeden herder zijn leven wagen voor zijne schapen: met onverpoosden iever ging hij de stervenden troosten en hun de laatste HH. Sakramenten toedienen. De kettersche overweldigers konden niet nalaten zijne grenslooze zelfverloochening te bewonderen. Zijne barmhartigheid tot den arme en vooral tot den schamelen arme was zoo groot, dat soms zijne aalmoesen zijn inkomen overtroffen. In 1637, Roermond onder 's Konings heerschappij teruggebracht zijnde, vroeg de grijze kerkvoogd hoeveel een koninklijke maaltijd wel kosten zou. Dit deed hij, niet omdat hij het lekker leven was aangekleefd, gij zult van het tegendeel verzekerd zijn, wanneer ik u zeg dat hij in den heelen advent geen vleesch, en gedurende den veertiendaagschen vasten zelfs geen lek melk proefde. Maar 't was om eens mede met de armen de verlossing van 't dwangjok te vieren dat hij dit vroeg, en gehoord hebbende dat een roijale maaltijd zoo veel moest kosten, zeide hij: Laat ons die som onzen behoeftigen broeders gunnen. Dan, de armen bleven hunnen vader geenen dank verschuldigd: zij stortten vele gebeden voor zijn behoud; en 't is ook aan die gebeden dat a Castro eens zijne behoudenis toeschreef, wanneer hij van eene gevaarlijke ziekte genas. De lezer heeft reeds de strenge levenswijs van Roermonds kerkvoogd kunnen bewonderen, maar wij moeten hier nog bijvoegen dat die allergodvruchtigste man zijne huisgenoten eene bijzondere zorg toedroeg; dat zijn slapen maar eenige uurkens duurde, dat hij dikwijls maar in zijn zetel bleef insluimeren, ja zelfs maar op een berenvel over den vloer uitgespreid, zijne afgematte leden wat uit liet rusten. Zou het nu nog een aardig opzien baren, wanneer ik zegde dat een heilige geest onzen van den Borch bezielde, en hem zóó verlichtte dat hij de toekomst als

1 *Gal.* VI.

voorzag? Trouwens hij voorzeide dat men niet licht hem eenen opvolger zou vinden, iets wat met er daad zoo uitgevallen is[1].

A Castro's dood wordt in 't *Kort verhael zijns levens* aldus beschreven: ‘God almagtig willende den langdurigen arbeyd en uytputting van lichaam van zijnen getrouwen dienaer beloonen, die nu 79 jaren oud, 54 jaren priester was, en 29 jaren dit bisdom bediend had, op Sint Mathijs avond naer zijne oude stichtige gewoonte 's morgens vroeg opgestaen zijnde en naer voorgaande bereyding den dienst der H. Misse voor de leste reys nog voldaen hebbende, is van eene zinking overvallen, en naer de H. Olie ontfangen te hebben, een weinig zich steunende op zijne bedde, heeft zijne ziele vol van verdiensten onzen Zalichmaker opgedragen.’

Deze godzalige biskop, den 24^{n} Febr. 1639 overleden, is, naar de getuigenis van van de Velde, in geur van heiligheid ontslapen. En inderdaad, zes weken na zijne dood opende men zijn graf om eene looden plaat met zijn naam en ouderdom, waardigheden en wat dies meer, in de kist te leggen; en men bevond zijn haam nog geheel onbedorven en een zeer aangenamen geur uitwasemende; zelfs de handen en de vingeren waren bij het aanraken nog buigbaar.

Spreken wij thans van 's mans Nederduitsche schriften, en vooreerst moet ik hier mijn vermoeden lucht geven en zeggen dat *van den Borch* wel kan meê gearbeid hebben aan het overzien en uitgeven des *Nederduytschen Bybels van de doctoors van Loven*, die in 1599 het licht zag, en later nog menigmaal herdrukt werd ten dienste der katholieken.

Zijne sermoonen verschenen met den volgenden titel:

Regnum Christi, dat is, *Het Rijck Christi*, *vervangen in hondert en tien stichtelijke ende seer geleerde sermoonen*, *achtergelaten tot besonderen troost van alle oprechte catholijcke zielen*, *ende grondelijcke wederlegginge tegen de opwerpselen van onse wederpartije in 't stuk van 't Gheloof*, *door wijlen den doorluchtigen ende hoogweerdighsten Heer Jacobus A Castro*, *derden bisschop van Ruremonde.* - Ruremonde by Caspar du Pree gesworen boeckdrukker. MDCXLIX. Klein folio van 582 blz. op 2 kol. Neêrduitsche letters.

Men kan[2] merken uit het opschrift dat van den Borch deze zijne sermonen volgens een algemeen plan bewerkt heeft, te weten het beschouwen van het rijk dat Christus op de aarde is komen vestigen. Heerlijk en schoon was dit ontwerp, zoo als het door hem verstaan werd, geheel de leering des H. Godsdienstes in een voortreffelijk samenstel bevattende, en geschikt tot een levendigen strijd met degenen die dat rijk wilden hervormen. Eerst begint hij met te beschrijven hoe Christus een geestelijk koninkrijk is komen stichten, verschillend van het rijk der wereld en met dit in strijd. - Hierop beschrijft hij dien strijd, waarin hij vooreerst onder den naam van vijanden de *zonden* voorstelt, en aan de Christenen als ridders of krijgsmannen de wapenrusting der verschillende deugden geeft en hun de teekens afschildert, die hen als dusdanige doen kennen; dit zijn voornamelijk de christelijke liefde en de onderdanige getrouwheid aan de oversten. (*Hieraan zal men kennen dat gij mijne discipelen zijt*, *is 't zake dat gij liefde hebt tot malkanderen*, en: *Die de heylige Kerke Gods niet hooren en wilt*, *moet gehouden worden als een heyden ende publicaen.*) Dit laatste geeft gelegenheid om de geheele leering der kerkelijke macht, vooral de Pauselijke Oppermacht, in vijf krachtige leerredenen te behandelen.

1 VAN DE VELDE, *Synops.* III, 824.

2 *Middelaer*, I, 592.

‘Maer eenen koninck, zegt van den Borgh, die een groot leger te veldt wilt brengen, en moet niet alleen voorsichtelijk bezorghen, dat sijne soldaten wel souden gewapent sijn, ende met hun kennelijck veldt teeken verciert, maar oock waermede de soldaten souden onderhouden worden als sij gesont sijn ende waarmede sij mochten ghenesen worden als sij kranck of gewondt sijn.’

Hiermede gaat de schrijver over tot het uitleggen der geestelijke hulpmiddelen en geneesmiddelen: vooral de gratie der HH. Sacramenten, waarin de bijzonderste dolingen der protestanten ontdekt worden.

‘Eindelijk zorgt nog de goede Koning-voor het vergelden zijner getrouwste dienaren; bij geestelijke rijkdommen voegen zich soms tijdelijke zegen, inwendige zoetigheid’ enz. Maar vooral komt de belooning na het eindigen van den geheelen strijd: dan wordt de dienaar zelf aan het koninkrijk deelachtig *(possidete regnum)*. Hier wordt echter over de straffen der ongetrouwen niet gehandeld, omdat daar van reeds gesproken was ter gelegenheid van het Sacrament der boetvaardigheid.

Ziedaar de stof van ruim honderd sermonen, in welke a Castro de godsdienst en de Kerk op al de aangerande punten heeft weten te verdedigen. Bij den uitgever en bij Foppens worden zij als zeer geleerd geprezen en dat is ook werkelijk, zoo als het zijn moest, hunne bijzonderste verdienste. Wat den stijl betreft, hij is zeer eenvoudig, en de taal is niet altijd zoo zuiver als het betaamde; de bastaardwoorden zijn wel, voor dat tijdstip, niet menigvuldig; maar zijn zulkdanige, die soms door gezochtheid en soms door gebrek aan deftigheid mishagen. Eene zaak geeft het voorbeeld van beide: *proviant* en *victualie* is, ook voor het volk, te laag en te hoog gesproken. Maar over de gedachte heerscht altijd eene innemende verscheidenheid, eene duidelijke juistheid, eene sterke bewijskracht; en dit is met zooveel envoudigheid aan den dag gelegd, daar straalt zoo veel vaderlijke zorg en christelijke liefde in door, dat ongetwijfeld de uitgever der sermonen, tien jaren na de dood des schrijvers, niet anders zal gedaan hebben dan aan den algemeenen eisch der geloovigen gehoorzamen.

L.W. SCHUERMANS, pr.

Leuven.

Over het evenwicht en de beweging.

Wanneer twee *gelijke* ballen eene *ongelijke* snelheid hebben, dan verwisselen deze hunne snelheid door de botsing. Bij voorbeeld, indien de bal *a* gevallen is van 10 graden, en de bal *b* van 6 graden, dan zal na de botsing den bal *a* terugkeeren tot 6 graden, en de bal *b* tot 10 graden. Inderdaad, op het oogenblik der botsing, moet de snelheid 6 van den bal *b*, 6 graden snelheid van den bal *a* vernietigen; aan dezen laaste blijft derhalve eene snelheid van 4 graden, welke zich in de twee ballen verdeelt, zoo dat de twee ballen zich zouden moeten bewegen met eene snelheid

gelijk aan 2; maar op dit oogenblik ontstaat de veêrkracht en die veroorzaakt eene terugkaatsing welker snelheid evenredig is 1° aan de snelheid 6 van den bal *b* in den bal *a* vernietigd, 2° aan de helft der snelheid 4 die zich in de twee ballen verdeeld heeft; dus zouden deze moeten terugkaatsen met eene snelheid gelijk aan 8; maar de bal *a* heeft volgens de wending zijner eerste beweging eene snelheid van 2 graden behouden; zijne terugkaatsing zal dus gelijk zijn aan 8 min 2 of 6. Wat aangaat den bal *b*, deze had volgens de richtlijn der terugkaatsing eene snelheid gelijk aan 2 bekomen; dus zal zijne algemeene snelheid gelijk zijn aan 8 en 2 of 10.

Ten opzichte der verschijnsels door botsing van veêrkrachtige lichamen veroorzaakt, blijft er nog te bepalen wat er gebeurt, wanneer een elpenbeenen bal *schuins* botst tegen eene veêrkrachtige vlakte, zoo als die eener marmeren plaat.

Wanneer de bal A schuins geworpen wordt, volgens de richtlijn B A, tegen eene veêrkrachtige vlakte, dan botst hij terug langs den anderen kant dezer vlakte volgens de richtlijn A H die met de rechtstandige lijn A E eenen hoek E A H uitmaakt, welke hoek gelijk is aan den hoek E A B. Tot de uitlegging van dit uitwerksel behoeft men de werpingskracht door de lijn B A aangeduid, te ontleden in twee andere krachten, waervan de eene F A evenwijdig is met de vlakte C D, en de andere E A rechtstandig is. Indien de kracht E A alleen werkzaam was, zou ze voor uitwerksel hebben den bal te doen terugbotsen volgens A E; indien de kracht F A ook alleen werkzaam was, zou de bal voortsnellen in de richting A G. Deze bal zal zich dus, naar de botsing, moeten bewegen volgens de schuinsche lijn A H.

Dr F.J. MATTHYSSENS.

De opdelvingen te Niniveh.

Wie bij de oude klassieken de beschrijving van Niniveh opslaat, staat verbaasd over den omvang, den luister en de sterkte, die zij ons van Assyriës hoofdstad mededeelen. Zij verzekeren ons, dat de stad van Ninus 480 stadiën of bijna 19 uren in omtrek had, waarbij de lengte 150 en de breedte 90 stadiën bedroeg. Hare muren beschrijven zij ons als 100 voeten hoog en zoo breed, dat drie wagens daarop elkander konden voorbij rijden; en 1500 torens, ieder van 200 voeten hoogte, stonden op dien wal, om hem beter te beschermen.

Doch in weerwil van dien muur, van die torens, is Niniveh zoo verwoest, zoo verdelgd, dat men zelfs de plaats niet meer wist, waar het eens gestaan had. Beschaafde reizigers, die het land aan den Tigris, nabij Mosoel, bezochten, vermoedden wel, dat eenige vreemdsoortige heuvelen veel verborgen van Ninivehs aloude pracht en luister; doch om dit naar eisch te onderzoeken, was hun onmogelijk. De uitgestrekte, slechts hier en daar bebouwde vlakte, werd door roofzuchtige Arabieren doorkruist, die met de Turken, welke hier het bewind voerden, den spot dreven, en de Turksche besturen zelven konden volstrekt niet gelooven, dat de Europeërs opdelvingen wilden ondernemen, alleen uit lust tot onderzoek.

Zoo was het eeuwen lang. Eindelijk echter werden de hinderpalen, die de opdelvingen beletteden, uit den weg geruimd. De Fransche consul Botta was

opmerkzaam geworden op de regelmatige hoogten, die zich boven de uitgestrekte vlakte van Mosoel verheffen, inzonderheid op eenen heuvel waar vele steenen met opschriften uit de flanken staken. Het dorp Khorsabad, op den rug van dien heuvel gelegen, werd door de Fransche regeering aangekocht, de huizen werden omvergehaald, en eenige honderd werklieden begonnen onder het opzicht van den bouwmeester Flandin den heuvel te doorwoelen. Men bracht verbazende zalen van paleizen en andere gebouwen aan het licht, en Flandin schreef over zijne verrichtingen een belangrijk boekwerk.

Nu begonnen ook de Britten dit spoor te betreden, en inzonderheid maakte onder hen zich Austin Hendrik Layard verdienstelijk. Hij wist van den sultan een onbepaald verlof te verwerven, om opdelvingen te doen, en vestigde nu zijne keus op de omstreken van Nimrod. Naifa, een naburig dorp, koos hij tot woonstede. Hij nam een groot aantal arbeiders in dienst en toog aan het werk. Zijne pogingen werden met eene schitterende uitkomst bekroond Men ontdekte diep onder de aarde paleizen, die bijna even zoo vele vertrekken bevatten, als sommige steden huizen. Uit puin en gruis zag men eene nieuwe wereld te voorschijn komen, even als ten tijde toen Pompeji uit zijne asch verrees. Kostbaar albast mozaïk dekte de vloeren en wanden, alles met de merkwaardigste beeldwerken en opschriften. Ten deele schitterden zij in de heerlijkste kleuren, als waren zij eerst heden voltooid, en behelsden de meest verschillende onderwerpen, als oorlogstafereelen, belegeringen van steden, het wegvoeren van krijgsgevangenen, het overgeven van vestingen, offeranden, optochten en jachten. Ontzettend groote leeuwen, stieren en sphinxen, met vleugelen, bewaakten als het ware de trappen, waar langs men naar boven klom of naar beneden daalde. En in het gruis en de aarde, die men uitdolf, vond men wapenen van alle soorten, helmen en zwaarden, bogen, kokers en pijlen, borst- en beenharnassen, groote en kleine beelden, eet- en drinkschalen, gereedschappen en werktuigen, van de schoonste, vreemdste, grilligste vormen, zoo als de mensch die tot het bevredigen zijner behoeften, van zijn gemak en genoegen had uitgedacht, en veel van 't geen wij tegenwoordig in ons huiselijk leven als eene uitvinding van den jongsten tijd beschouwen, was reeds voor duizenden van jaren te Niniveh in dagelijksch gebruik.

Door toedoen van Layard werd te Londen een Assyrisch Museum gesticht. Luide roepen de doode steenen, die daar staan, den denkenden beschouwer toe, dat het levende geslacht altoos zijne ondervinding aan een toekomend doet erven en zich nimmer boven het vroegere mag verheffen: immers ware het niets zonder de erfenis van lang vervlogene eeuwen.

Eene ontdekking, door een Engelschen geleerde gedaan, belooft de belangrijkste uitkomsten. Het koninklijk paleis te Niniveh is door vuur verteerd. Een deel nogtans is het verwoestend element ontkomen. En toen Layard dit deel der residentie liet opgraven, vond men eene groote zaal vol tafelen van *terra cotta* (gebrande aarde), waarop letterschrift zoo volkomen bewaard is, als ware het eerst nieuw gegriffeld. De tafelen waren in groote hoopen, van den grond tot den zolder, op elkander gestapeld. Layard heeft er naar

Engeland eene groote menigte van gezonden. Veellicht is deze zaal het archief der Assyrische koningen geweest, waar de afschriften der koninklijke verordeningen werden neêrgelegd. Een dusdanig archief wordt in den bijbel werkelijk vermeld. In Esra v vindt men eene plaats (vs. 17),

O.-L.-VROUWEKERK TE SINT-TRUIDEN.

waar de Joden, wien men het herbouwen van den Tempel wilde beletten, smeeken, dat men in het archief - ‘in het schathuis des konings’ zegt de bijbel - zoude zoeken naar de verordening van Cyrus, waarin hun het terugkeeren naar hunnen geboortegrond was toegestaan.

Mocht men nu meer met de taal der oude Assyriërs bekend worden - en Hincks en Rawlisson te Londen hebben reeds met goed gevolg deze studie aangevangen, - zoo zoude het kunnen gebeuren, dat een nieuw licht over de oude wereldgeschiedenis opging, en wij met de historie van Assyrië en Babylon even goed bekend werden als met die van Rome en Griekenland.

Fresco.

Onder de in ons land uitgevoerd wordende muurschilderingen, is de versiering der aloude collegiale kerk van O.-L.-Vrouw, van Sint-Truiden wellicht de beste van opvatting en degene die de overleveringen van de schildering der middeneeuwen het meest nabij komt. De met dit werk gelaste kunstenaar is de sinds lang om zijne echt godsdienstige schilderingen gunstig gekende heer Julius Helbig, van Luik; ook ditmaal heeft hij vooral trachten getrouw te blijven aan den geest en het karakter der versieringen dezer kerk en zich bij zijn werk doordrongen van de gevoelens die in de XIVe en XVe eeuwen aan den bouw van dezen tempel op den voorgrond hadden gestaan. De heer Ed. van Marcke, insgelijks te Luik woonachtig, is den heer Helbig in de versiering der kerk van Sint-Truiden behulpzaam, eene taak die de beide kunstenaren sinds een tiental jaren bezig houdt. In de koor, de kruisbeuk, de groote beuk en de kapel van O.-L.-Vrouw komen geschiedkundige schilderingen voor en gepenseeld sieraadwerk van grooten rijkdom en in strengen stijl. De heer J. Helbig heeft ten dienste der bezoekers van de kerk eene beschrijving der tafereelen en zinnebeeldige versieringen der wanden geschreven, voorafgegaan door eene geschiedkundige verhandeling ter verklaring der onderwerpen[1].

Dit belangrijk boekdeeltje, waarvan wij hopen weldra eenige uittreksels mede te deelen met eene plaat der kerkversieringen, is uitgegeven door den fabriekraad van O.-L.-Vrouwekerk.

De plaat, die wij thans het genoegen hebben onze lezers mede te deelen, komt naast het titelblad van gemeld werkje voor; zij werd geteekend door den heer J. Helbig en gesneden door den heer Ed. Vermorcken, wiens kunde als plaatsnijder de lezers der *Vlaamsche School* sinds lang gekend is. Hier evenwel heeft hij zich bijzonder goed berekend getoond voor het onderwerp dat hij moest behandelen; als stijl heeft de plaat dat eigenaardig karakter welk de houtsnede altijd zou moeten bezitten. Al te dik-

1 *L'église de Notre-Dame à Tongres. Description des peintures murales et des autres objets d'art qui s'y trouvent, précédé d'une notice historique*, par JULES HELBIG, Liège, H. Dessain.

wijls ziet men houtsnijders zich toeleggen om de kopersnede, de staalsnede en zelfs den steendruk na te bootsen, iets waarvan het verkeerde wel niet dient aangetoond te worden. De houtsnede moet haar eigenaardig karakter behouden en uitmunten door eenvoud. Het groot voordeel van dit vak der kunst, of om beter te zeggen van deze nijverheidskunst is, op de andere vakken van plaatsnijden dit vooruit te hebben, dat zijne werken gemakkelijk en goed kunnen gedrukt worden en het ware karakter van de teekening of schildering terug geven. Voor het afmalen van muurschilderingen is de houtsnede bijzonder goed geschikt. De heer Ed. Vermorcken heeft zulks in de hier voorkomende plaat eenmaal te meer en dat wel op doorslaande wijze aangetoond. Onze wensch is dan ook dat wij ons in staat gesteld mogen vinden, om hem de uitvoering van eenige grootere platen van muurschilderingen toe te vertrouwen.

D. VAN SPILBEECK.

> De hoogmoed is zoo ver onze natuurlijke meester, te midden van onze ellenden en dwalingen, dat wij zelfs het leven met vreugde verliezen, mits dat men daarover spreke.
> BLAISE PASCAL.

De tulp.

Oorspronkelijk uit Turkije, werd de tulp in 1575 in België gevoerd. Terecht mag zij beschouwd worden als eene der schoonste bloemen. De natuur heeft hare schitterendste kleuren voorbehouden om de lieve bloeme te versieren en haar als eene der koninginnen van Flora's uitgestrekt gebied te doen pronken. Prachtiger is zij getooid dan hare blanke zuster, de maagdelijke lelie; heerlijk praalt zij in de purperen lentezon en verdooft door haren glans de trotschste onder hare mededingsters. Wat heerlijker sieraad om te schitteren te midden der eeuwig groene cypressen die de trotsche stad der Sultans omringen! Hier 't jeugdig afbeeldsel van 't leven, daar 't droevig zinnebeeld der dood.

Wordt de tulp hooggeschat in Konstantinopel, waar men haar jaarlijks viert, de drift voor het aankweeken der lievelinge steeg hier in de XVIIe eeuw waarlijk tot uitzinnigheid. Hij wien het gelukte eene verscheidenheid te verkrijgen, droomde zich den gelukkigste aller stervelingen. Alzoo zeggen ons de geschiedboeken der stad Alkmaar, dat daar in 1637 eene verzameling van 100 tulpen voor den dwazen prijs van 90,000 gulden verkocht werd. De som in dit jaar voor den handel der tulpen besteed, bedroeg tusschen de vijf en zes millioen! Wat goeds hadde men daarvoor al niet kunnen stichten, wat al ellende en lijden kunnen stutten! Ja, zoo verre dreef men de uitzinnige drift, dat de wetten van den Staat verplicht waren den prijs der bloemen te bepalen, nadat zij velen fortuin en rust doen verliezen hadden! Dit was de natuur niet meer bewonderen, maar haar in veiling stellen!

Wat herhaalde pogingen men tot hiertoe besteedde om blauwe tulpen te winnen, die duizendmaal gedane moeite bleef vruchteloos. Men won bloemen die door de levendigheid en de afwisseling harer kleuren voor geene andere hoefden onder te doen, maar blauwe tulpen - nooit. Zoo verre liet de natuur, dit eigendom en werk van den Schepper, dit sprekend bewijs zijner Almacht, zich tot hiertoe niet bedwingen door den mensch die haar in het zweet des aanschijns bebouwt! Wij zullen dan ook

wachten geloof te hechten aan eene tijding, dezer dagen door Fransche nieuwsbladen medegedeeld, dat een liefhebber der Fransche gemeente Joinville-le-Pont eene blauwe tulp won. Er worden zoovele sprookjes uitgedacht om de nieuwsbladen te vullen, dat die tijding ook wel een vertelsel kan zijn! Jammer is het toch dat die liefhebbber niet vóór twee eeuwen leefde: hem ontbreekt niets dan het winnen van witte meerlen om onnoembare schatten te verzamelen!

J.v.H.

Een brand in petroleumbronnen.

Hebben de bewoners van sommige handelsteden in Europa, en namelijk in den laatsten tijd die van Antwerpen, gebeefd bij het aanschouwen van branden welke of in petroleummagazijnen of aan boord van met aardolie geladene schepen waren ontstaan, alles wat zy te zien gekregen hebben was een stroovuurtje, in vergelijking met den brand, die, ongeveer vyf jaren geleden, in Tidione, in Pensylvanië uitborst, niet in een gewoon magazijn van petroleum of aan boord van een met deze olie geladen schip, maar in eene petroleumbron zelve. Wij hebben onze lezers reeds vroeger met petroleumbronnen bezig gehouden[1]. Ter plaatse waar deze bronnen worden aangetroffen, bevindt zich onder den vasten grond eene tamelijk gelijkmatige laag van taaie, drijvende klei, welker dikte verschilt van vijftig tot honderd voet. In die klei, of daar, waar die laag ophoudt, heeft men tot hiertoe de olie ontdekt op eene diepte, verschillende van dertig tot zeventig voet.

In het laatste van April 1861 vatte een uit eene petroleumbron opstijgende straal olie vuur.

Gedurende het boren van een oliemolen had eene uitbarsting van olie plaats, welke een straal uitwierp van 70 vaten per uur; de straal steeg 41 voeten boven de oppervlakte van den grond. Boven die massa van olie verhief zich het gas of benzine in eene wolk van 50 of 60 voet. Al de vuren in de nabijheid waren eensklaps uitgedoofd, binnen 100 meters in den omtrek, en in een oogenblik stond de geheele lucht in vlammen. Zoodra het gas vlam vatte, stond de top van den oliestraal in brand, en daar het zich als water uit eene fontein over eene uitgebreidheid van 200 voeten in den omtrek nederstortte, vielen de brandende droppels olie rondom neder. Oogenblikkelijk stond ook de grond in brand, die door de vallende olie steeds in hevigheid toenam. Geheele troepen menschen werden nedergeworpen en velen, vreeselijk gewond, renden, gillende en schreeuwende van de plaats der verschrikkingen. In het midden der vlammen kon men vier personen in de ziedende olie zien ronddrijven en een man, die bezig was aan een dijk te graven, om de olie naar een lager gedeelte te doen invloeien, werd al gravende gedood, en hij stortte voorover op zijne spade in het brandende vocht. De heer H.R. Rouse, die vele aandeelen in de oliebronnen in die streken had, wiens inkomen daardoor op 1000 dollars (5,000 fr.) dagelijks gesteld werd, stond bij den afgrond en werd 20 voet door de uitbarsting voortgeslingerd. Hij sprong op en rende omstreks 10 of 15 voeten verder, waar hij door twee man ondersteund en naar eene werf op eenigen afstand van de bron vervoerd werd. Geen enkel kleedingstuk dan zijne schoenen en kousen was hem gebleven. Zijn haar, zijne vingernagels, zijne ooren, zijne oogleden waren saamgeschrompeld tot niets; in dien

1 Zie de *Vlaamsche School*, van 1866, bladz. 63 en vroeger.

toestand leefde hij nog negen uren. De hitte van het vuur was zoo ontzaggelijk, dat niemand het binnen 150 voeten kon naderen zonder zijne kleederen of huid te schroeien. Het was het verschrikkelijkst en ontzaggelijkst woeden van het vuur, dat ooit door menschen is aanschouwd. De olie sprong al brandende uit de bron, men berekende met eene kracht van 100 vaten per uur en bedekte den grond rondom met vlammende olie, een verlies voor de eigenaars van de bron van 20 tot 25,000 dollars dagelijks. Volgende bronnen met hare stoomwerktuigen verbrandden, met een verlies van olie, dat men schatte bij Wadsworth's bron op 300 vaten dagelijks; bij Dobb's bron op 250 vaten; bij T. Marian's bron op 250 vaten en bij Hawley and Nerrick's bron op 2500 vaten dagelijks. Geene menschelijke macht kon die vlammen uitdooven; de olie heeft gebrand - weken lang - tot de mijn uitgeput was.

Den 19^{n} Augustus 1866 werd de Amerikaansche stad Jersey het tooneel van eenen vreeselijken brand, insgelijks door petroleum teweegebracht. Aan de stadskaai lag een schooner die 500 vaatjes petroleum in had. Een matroos van dat vaartuig, vuurde zijn pijp aan met een phosphoorstekje, welk hij vervolgens, nog niet geheel uitgedoofd, in het ruim waar hij zich bevond, wegwierp. Zulks had voor gevolg dat de petroleum die uit de vaatjes gelekt was, vlam vatte en geheel het vaartuig in brand vloog. De vlammen deelden zich spoedig aan de, op de kaai gebouwde magazijnen mede en veroorzaakten eenen brand die drie menschenlevens kostte en voor 10 millioen franken schade aanrichtte.

> Twee algemeene oorzaken maken het volk machteloos: de onwetendheid en de ellende.
> V. ARNOULD.

De Engelsche brouwerij Bass & Co.

Het huis Bass, welks hoofden leden van het Engelsch parlement zijn, drijft jaarlijks handel voor meer dan anderhalf millioen ponden sterlings, dat is 37 millioen franken. Het betaalt dagelijks 12 duizend fr. aan het Rijk voor taksen en rechten. Het zou moeilijk zijn juist te zeggen hoevele hectaren gronds er zijn ingenomen door de magazijnen van hop en tarwe, de werkhuizen waar men brouwketels vervaardigt, de zalen voor de gisting en de verkoeling, de werkhuizen der mekaniekmakers, de pyramiden van ledige en gevulde vaten; doch men berekent zulks op meer dan 22 hect. terrein, welke eene waarde bezitten van meer dan 5 millioen, zonder de gebouwen te rekenen welke zich op dezelve bevinden. Wanneer men twee dagen gaat, kan men met groote moeite de gansche uitgestrektheid der brouwerij doorloopen. Ook is er eene spoorlijn welke de dienst doet in de brouwerij. Drie locomotieven en 30 waggons doorkruisen onophoudend dezen uitgestrekten eigendom. Uit de laatste opgaven van dit huis blijkt dat, ingeval al de tonnen der brouwerij op eene rij moesten gelegd worden, men eene uitgestrektheid zou bekomen van 220 Eng. mijlen, dus bijna 100 uren van 4 kilometers. Toen men den laatsten inventaris maakte van het getal geledigde brouwketels, beliep zulks tot 433,000, ter waarde van bijna 8 millioen.

In deze brouwerij wordt er jaarlijks voor 12 millioen franken hop en tarwe verbruikt, bij welke men dan nog de sommen moet voegen die besteed worden aan

het maken en het onderhoud der brouwketels, als ook den intrest der waarde van den grond en de gebouwen, de daghuur van 1600 werklieden en 170 klerken.

Uit dat alles kan men gemakkelijk afleiden wat deze monsterbrouwerij jaarlijks moet voortbrengen.

Vuur en lucht in huisvertrekken.

Een haardvuur verteert in 12 uren 40 Engelsche ponden steenkolen, terwijl de vlam 42,000 gallons lucht voor de inademing ongeschikt maakt. Het is echter niet alleen deze groote hoeveelheid doodelijke stoffen, welke door den schoorsteen wordt weggevoerd en onschadelijk gemaakt, maar er wordt bovendien eene hoeveelheid lucht, vijf malen grooter, door den tocht naar boven getrokken, waardoor eene werkelijke luchtverversching ontstaat. Het opstijgen van den rook in den schoorsteen hangt af van de verhouding der lichtheid van de luchtkolom van buiten; hoe langer de schoorsteen is, des te sterker zal de trekking zijn, indien althans het vuur groot genoeg is om de lucht te verwarmen. Is echter de schoorsteen zoo lang, dat de lucht bekoelt alvorens zij den top bereikt, dan zal de trekking insgelijks verminderen.

Het is een goed geneesheer die zich zelven kan meesteren.

De duur van het menschelijk leven.

Wanneer iemand den ouderdom van zestig jaren bereikt heeft, en de dood, met de zeissen op den beenderigen schouder, aan zijne deur klopt en zegt: ‘Goeden morgen, beste vriend! zijt gij van goeden wil?’ en de zeissen begint te scherpen, dan weert zich de zestigjarige met handen en voeten, protesteert en schreeuwt: ‘Wat? in mijne beste jaren? ik heb nog niet lang genoeg geleefd en wil nu eerst voor goed beginnen!’

Maar als de knokkelman overladen van werk is en zegt: ‘nu niet lang meer vertoefd, ik heb wat anders te doen, dan hier met u te twisten,’ zoo neemt de twist met de dood een einde; dan is het een gejammer dat de arme man in het schoonste zijner jaren sterft (elke ouderdom, in welken men sterft, is de schoonste) en niemand denkt daaraan en de zestigjarige zelf heeft er nooit aan gepeinsd, dat hij Pietje-de-dood had moeten bedanken voor dit lang verwijlen, want hij had veel langer geleefd dan zijn wettig aandeel was. Trouwens elk jaar dat hij boven de drie-en-dertig jaren geleefd had, was hem louter ten geschenke gegeven.

Nauwelijks *drie-en-dertig* jaren is gemiddeld de ouderdom, welke de menschen, door elkander gerekend, bereiken, en wanneer er een ouder wordt, dan is hij eene uitzondering op den regel en mag zich als bevoorrecht beschouwen.

Zoo hebben de geleerden uitgerekend, dat er van al de menschen die er geboren worden, een *vierde* gedeelte sterft vóór dat zij hun *zevenste* jaar bereikt hebben. Dit vierde is dan eigenlijk ook niet dan weelde en had kunnen ongeboren blijven.

Maar het is somwijlen nog erger.

De *helft* van het menschengeslacht sterft vóór den ouderdom van

zeventien jaren, en heeft dus ook niet veel tot het welzijn der andere helft kunnen bijdragen. Wanneer er iemand geboren wordt, is het als of de dood ‘kop of letter,’ ‘kruis of munt’ met hem speelt, om te weten of hij al dan niet 17 jaren oud zal worden. De kop wint, de letter verliest. Het is een wezenlijke angst om op de wereld te komen.

Verders zeggen de geleerden: van 1009 menschen bereikt maar *één* den ouderdom van 100 jaren; op 100 zijn er slechts 6 die 65 jaren oud worden en op de 590 menschen bereikt maar *één* de 80 jaren. Al de anderen sterven vroeger.

Dit zijn daadzaken, welke iemand zouden doen nadenken en ook dankbaar worden wanneer men bij de geboorte ‘kop’ geworpen heeft. Eindelijk hebben de geleerden eene volkstelling gedaan, en uitgerekend dat er op de gansche aarde 1000 millioenen menschen leven - misschien een paar min of meer en ongelukkiglijk ook onmenschen daaronder - en dat er van die 1000 millioenen menschen dagelijks omtrent 90,000, per uur circa 4,000, per minuut 60 en per second één sterft, zoowel met als zonder dokter. De doodenklok houdt in de wereld geen oogenblik met luien op.

Gelukkiglijk sterven er geene menschen of er worden er ook geboren, anders zou het er spoedig meê gedaan zijn en de doodengravers binnen 50 jaren slechte zaken maken.

In vergelijking worden er juist zoovele menschen geboren als er sterven, namelijk *één* per second. Ware het anders en al stierf er dagelijks maar één mensch minder dan er geboren werden, zoo zoude, na verloop van eeuwen, door die oorzaak het menschengeslacht geheel uitgestorven zijn.

Omgekeerd, wanneer er dagelijks maar één mensch meer geboren werd dan er sterven, zoo zouden er, binnen een paar honderd duizend millioenen jaren, een zoo groot getal menschen zijn, dat zij elkander in den weg zouden loopen en eene voegzame woning onbetaalbaar zou zijn.

Maar op dit alles is goede orde gesteld. Wanneer de menschen eens gedurende een paar honderd jaren liever op de wereld komen dan er af gaan, waardoor de verhouding tusschen het getal der geboorten en sterfgevallen eenigszins verbroken wordt, dan zendt ons de hemel de pest, den oorlog, eenen Napoleon of zoo iets anders, en het evenwicht wordt, maar al te spoedig en op droevige wijze, hersteld.

Het is bewezen dat getrouwde lieden langer leven dan ongetrouwden.

Zij die *matig* en *werkzaam* leven, leven het langst, wel te verstaan wanneer zij daarbij iets om te leven hebben.

Menschen van vroolijken en opgeruimden aard, leven langer dan onrustige, sombere en droefgeestige lieden.

Personen van eene groote gestalte leven langer dan menschen van korte gestalte, uitgenomen in den krijg, waar de grooten getroffen worden door kogels die de kleinen over het hoofd wegvliegen. De kleinen mogen toch ook wel eenig voordeel genieten.

Vóór de vijftig jaren sterven er meer mannen dan vrouwen.

In 't voorjaar geboren worden is het aangenaamst; want de voorjaarskinderen zijn krachtiger en gezonder dan de kinderen der andere jaargetijden.

Bij het sterven, even als bij het geboren worden, heeft de nacht den voorrang: 's nachts sterven er meer menschen en worden er ook meer geboren dan over dag; bij beiden heet het: ‘*van den donkere naar den lichte.*’ Waarom? Dit zeggen de geleerden niet.

Gelooven en weten.

Ik geloof dat wij te weinig weten en ik weet dat wij te weinig gelooven.

Het is naauwelijks te gelooven wat alzoo in de wereld geloofd wordt. En velen die gelooven waarvan het onmogelijk is te gelooven wat zij gelooven.

Duizenden die niet hebben willen gelooven, hebben er later aan moeten gelooven.

Heden ten dage is het niet te gelooven, wat men zoo al weten moet en men weet niet, wat men zoo al gelooven moet!

Het is een geluk dat men niet weet wat ik geloof, maar een ongeluk dat men niet gelooft aan 't geen ik weet.

Velen gelooven meer te weten dan zij weten en te gelooven meer dan zij gelooven. De wijsten weten dat zij niets weten; dat evenwel de geloovigsten gelooven dat zij niet gelooven, geloof ik niet.

Het weten maakt rijk, het gelooven zalig. Ongelukkigerwijze willen heden ten dage de meeste menschen liever rijk dan zalig zijn.

Bijgeloof.

De Joden zeggen dat de zon altijd schijnt op Woensdag, omdat dan haar geboortedag invalt en zij dien dag op deze wijze viert. Ten tijde van Feyjoo was bij de Spanjaarden de volksmeening heerschende, dat er geen Zaturdag zonder zonneschijn was; het is waar dat zij moeilijk van dit gevoelen konden terugkomen, omdat het in hun land tot de zeldzaamheden behoort, dat er een dag der week, welke ook, voorbijgaat, waarop de zon zich niet vertoont. Daarentegen hielden zij staande dat het des Woensdags in de Goede-week altijd regende, omdat Petrus op dien dag naar buiten ging en bitterlijk weende; zij geloofden dat het den hemel betaamde, om ter gedachtenis aan zijne tranen, op dien dag ook te weenen.

Varia.

De H. Antonius van Padua wordt wel eens afgebeeld met een ezel bij zich, en de H. Antonius de kluizenaar met een varken. Want de legende verhaalt, dat een ezel onder de prediking van den eerstgenoemden H. Antonius voor het Sacrament des Altaars nederknielde; en van den anderen Antonius luidt het verhaal, dat de duivel hem verscheen in de gedaante van een varken.

Het gebeurde eens, dat twee vroolijke spotters eenen monik tegenkwamen, Antonius genaemd, en terstond vroeg hem een hunner:

‘Zeg eens, broeder Antonius, welken Antonius stelt gij voor, dien met den ezel of met het varken?’

- ‘Dat zal ik u zeggen’ - antwoordde de oolijke broeder grof maar zeer gevat: - ‘spreek ik met u, dan ben ik Antonius met den ezel, maar spreek ik met uw vriend, dan ben ik Antonius met het varken.’

XVIII brieven van den schilder Balthazar Ommeganck, *over het terughalen der schilderijen die het Fransche leger in 1794 uit Antwerpen had ontvoerd.*

B. OMMEGANCK.

Eene vriendelijke hand heeft ons in bezit gesteld van achttien brieven, geschreven door den verdienstelijken schilder wiens portret wy hier mededeelen, nadat reeds vroeger in de *Vlaamsche School* eene levensbeschrijving van hem opgenomen werd (zie blz. 194 van den 4de jaargang 1858). De bewuste brieven zijn hoogst lezenswaardig, in zulken zin dat zij om zoo te zeggen elken voetstap doen kennen, destijds door de bijzonder daartoe aangestelde afgevaardigden aangewend, om België en de stad Antwerpen weder in het bezit te stellen van meesterstukken der kunst, wier waarde, door Ommeganck in zijne brieven, te recht onschatbaar wordt genoemd. Wij twijfelen dan ook niet, of de openbaarmaking van des schilders brieven zal veler belangstelling opwekken en onze lezers vooral hoogst welkom zijn. Wij hebben vermeend wel te doen, de brieven letterlijk zoo als zij geschreven werden op te nemen, met achterlating evenwel van wat daarin voorkwam met betrekking tot nog in leven zijnde personen. De eerste hier volgende

brief is de *tweede* die Ommeganck uit Parijs aan zijne vrouw schreef. De brief, waarbij de schilder aan zijne echtgenote meldde dat hij te Parijs was aangekomen, is te zoek geraakt. Zooals in de voormelde levensbeschrijving wordt gezegd, was Ommenganck in den echt getreden met mejuffer Petronnella-Isabella-Maria-Jacoba Parrin, dochter van Jan Parrin en Petronella Sprangers. Hij schreef haar wat volgt:

Brief I.

Parys 22 Augustus 1815.
Beminde vrouw

Niet twyfelende ofte u het mynen brief wel ontfangen die u dede weten ons arrivement, ben wel te pas als ook myne twee vrinden, hopen van UL. het zelve.....

Wy hebben gisteren de beste hoop gekregen tot het wederom bekomen van onse schildereyen, dat ons veel plaisir sal wezen.

Den dag alswy gearriveert syn is er een coloneel door den cop geschoten, hy is betigt geweest van hoog verraed, hy word genoemt Labée-Dogère (?); den generael Ney is reeds ondervraegt, en kan welhaest het zelve lot ondergaen.

Madame van Rosemael en August doen u veel groetenisse; Van Dael heeft haer geschreven ende zegt hy na Amsterdam gink, en daer circa vyf dagen dagte te blyven, en dan wederom nae Rotterdam gink, ende naer daer alnog een klyn verblyf hy nae Antwerpen gink, zoo dat ik rekene hy nog deese week misschien zal t'Antwerpen by u arriveeren. Recommandere hem te ontfange volgens gewoonte, en hem myne groetenisse te doen,

Adieu, lief, geeft my van u nieuws dat zal my aengenaem zyn, adieu.
Blyve meer als oyt uwen genegen vrind en Man B.P. OMMEGANCK.
Mynheeren van Hal en Regemorter doen u groeten.

Brief II.

Beminde vrouw

Hope u mynen voorgaende op zynen tyd geworden is, ben zeer wel te pas, hope van u alle het zelve alsook onze kinderen en matant Jo.

Den wuel van Parys begint my te vervelen, maer ik geloove het komt by de overgroote wermte die ons lastig is, ende alles zeer muylyk maekt.

Gisteren is het den feestdag geweest van den konink, de stad was geheel verligt, geheel Parys in beweging ende men formeerde danssen voor het paleys de Tuilleries onder het geroep van viva den konink. Wy blyven altyd dezelve hope behouden van onze schildereyen te bekomen, waer ons den minister van Holland zoo veel als van versekert, maer die dingen gaen altyd niet zoo als men het geiren zoude bebben, wy zyn men kan niet meer d'accord met Mr Odevaer die gezonden is van onzen Koning.

Eergisteren zyn wy met hem langs St Clou, Versalien en Malmaison geweest waer men gesegt hadde alles aen stukken was geslagen, nu zien ik wat de Franschen konnen ligen, want hebbe er alles gevonden zoo als voor dezen, jae zelfs beter tot Versalien en St Clou. Adieu, Madame Van Rosemael en August doen u groeten als oock MM. Van Hal en Regemorter. Groet alle goede vrinden voor my Adieu.

Parys, 26 Augustus 1815

Brief III.

Beminde en waerde vrouw.

Ben in agterdogt ik geene tyding van u ontfange waer ik zeer verlangende nae ben, een brief hebbe van u gehad die gedateert is van den 23 Augustus.

Kome u te melde dat ik maendag den 4 dezer van hier vertrek; mynheer Van Hal en Regemorter blyve nog altyd hier tot dat er de eyndelyke ordre zal zyn om de schildereyen wederom te geven, want u kan wel denken dat de Franschen alles in 't werk zullen stellen om die konnen te behouden, dog zien wy dagelyks nog schildereyen en statueen weg gaen, dat doet ons hopen het onzen toer ook zal worden, want als men ons wederom begint te geven dat gaet er een zoodaning ledig in den Museeum komen dat de vremdelinge zoude moeten geloove men met het geheel Museeum gink verhuysen.

Wy verwagte die ordre alle dagen van den ambassadeur die hier is wegens onzen Koning.....

Het is hier geheel stil, zy wenschen niet als maer ontslagen te zyn van troupen daer hun land vol van is, ende volgens dat men hoort het plat landt veel moet van leyden. Mynheer Van Hal en Regemorter groeten u, alsook Madame Van Rosemael en August, ben om zoo te zeggen nog nergens geweest, dog heden denke by Boilly tegaen, die zyn gebrouilliert met Madame Van Rosemael ten opzigte van gesinthyd, den een voor den Koning en de andere voor... Zy zyn als vuer tegens elcanderen; ben by Prevost geweest maer hem niet gezien.

Adieu, ik verlange om thuys te zyn, denke te arriveren donderdag voor het aenkomen van Van Dael, ben niet content geen scryven van u ontfange. Adieu ik hope u alle in goede gezondhyd, zyt zoo als ik, blyve tot het plaisier van u te zien

Uwen vrind en man.

Parys 2 7^{ber} 1815.

N: B: Komen langs Gend ende denken des avons te ariveren, het is hier sedert eenige dagen overdragelyk werm geweest.

Brief IV.

Parys den 3 7^{ber} 1815.

Beminde vrouw en kinderen,

Hebbe u gisteren gesegt dat op maendag wezende den 4de dezer van hier zoude vertrekken, maer een omstandighyd, heeft zig heden verthond wegens de schildereyen,

die niet onvoordeelig schynd te wezen (zoo) dat MM. Van Hal en Regemorter niet geiren hadde ik zoude vertrekken, dus hebbe nog eenige dagen uytgestelt; zal u in 't vervolg kennisse geven van myn vertrek; hadde myne plaets reedts gearreteert op de dilligentie, men is daer zoo considerable geweest, van het gene reds op myne plaets betaelt hadde, het te arreteren tot als ik wil vertrekken.....

Het volk generael klaegt schroomelyk, maer het is zy zulkx

niet gewent zyn gelyk wy en andere natien die dat jock zoo lank gedragen hebben.

Hebbe uwen brief zeer wel ontfangen gisteren, het doet my plaisier u alle wel te pas zyt, myne groetenisse als vooren. Adieu, ben wel te pas.

Brief V.

Parys, 18 7ber 1815.

Beminde vrouw en kinderen en matant Jo,

Niet is dat ik meer wensche als my tegenwoordig by u te bevinden, wie hadde gedagt ik zoo lang zoude hebbe moeten blyven, denke binnen kort u te konnen zegge wanneer van hier zal vertrekken, de zaeken staen haer te decideren, ik zien uyt uwen brief u van gedagt zyt, wy alreeds aen het nemen zyn der schilderyen. Neen daer is langs onzen kant nog niets toegestaen weg te nemen, dog is de hoop niet verloren van zy te bekomen; denke u par naeste daer meer van te konnen zeggen.

Cozyn Van Dael die zig heden by u moet bevinden moet niet content zyn ik dat daer niet ben hy zal wel willen gelooven het myne schuld niet is, ende men altyd niet kan doen dat men zoude begeiren, hope u voor hem alle zorge zult nemen die hy verdint; denke u mynen brief voor hem ontfangen hebt, en hy wel te pas is benevens u altemael, hier is geen nieuws, als de gewoonlyke beweging van zoo eene bevolkte stad, die maekt u dikmaels zoo mueg, jae zelfs meer als den last dien men ons zelve aendoet.

De gepasseerde week hebben alle de kerken van Parys rond geweest, wiens nomber zeer groot is, wy zyn over de twee dagen bezig geweest par voituer, want anders is men niet bequaem om het op eene week te doen. Als wy dat aen de franschen zeggen, dan staen zy te zien wy die couragie hebbe; want het is questie ofte veel Parisiens gevonden worden die dat ondernomen hebbe.

Ziet hier nevens een briefke voor Van Dael, groet alle goede vrienden voor my, mynheer Van Hal en Regemorter doen u groete als ook Madame Van Rosemael en August en Prevost en Boilly.

Hetgeene Mr Le Roy verzoekt, hadde hy ook verzogt aen Van Hal die heden de zorg daer van op zig genomen heeft.

P.S. den 19 dezer.

Mynen brief konde gisteren niet vertrekken, daer door kan u nu met genoegen zeggen dat wy heden om twee uren door de protectie van Engeland en Pruyssen zyn begonnen onze schilderyen weg te nemen, daer wy hopen morgen vroeg mede te volerden. Denke het aen ieder plaisier zal doen van dat te vernemen. Adieu, ik gaen slapen want het is 11 uren en moeten morge vroeg op.

Brief VI.

Parys, den 23 7ber 1815.

Beminde vrouw en kinderen en matant Jo,

Ik scryve u met de grootste haest, om u te doen weten ik zoo gesont ben als ik wensche kan, kan u nog niet zeggen wanneer zal vertrekke want hebbe nu te veel werk van smorgens ten zes ure tot s'avons ten zes ure byna zonder eten.

Zegge u met plaisier dat wy de laetste schildereye uyt het museum gehaelt hebben die aen onze stad toebehoord, er zyn nog meer andere in andere departemente daer zy bewys van gedaen hebben, nu gaen wy ons bezig houden met het inpakken daer nu veel aendacht moet op genomen worden, en zeer veel van afhangt om alles wel te doen arriveren.

Heden gaet men beginnen aen de schildereyen weg te nemen die aen Toscanen toebehooren, ik late u denken hoe men daer over malcontent is van alles zoo zien weg te gaen.

Als kozyn Van Dael nog by u is groet hem hartelyk, ende zeer verlangende ben om hem te zien, groetenisse van myne rysigers, adieu, ik scryve u in een caffehuys.

Brief VII.

Parys, den 1 8^{ber} 1815.

Beminde vrouw en kinderen en matant Jo,

Uwen brief door Mynheer Ceurvorst hebben wel ontfangen, maer u my niet laet weten als dat u wel te pas zyt, ende u wenscht my te retour te zien dat is dat ik van over lank gewenscht hebbe, maar den moment dien is nu dat wy gaen emballeren, ende het alle schildereyen zy van zoo veel belang ende zulkx het werk niet is van eenider, daer veel omsigtigheyd toe noydig is, ook niet voor eenen of twee persoonen te doen.

Zoo hebbe my laeten over haelen om te blyven tot dat alles zal ingepakt zyn, het welk denke nog een twaelf dagen zal aanloopen om met alles gedaen te hebben, ben heden zeer gesont, als ook mynheeren Regemorter en Van Hal, dien versoekt van u aen zyne tant de groetenisse te doen, hy wel te pas is.

Ik staen te zien u my het minste geen gewag maekt van mynen brief die u zegde als wy begonnen waren met de schilderyen weg te nemen uit den Museum, die van Italien zyn ons gevolgt, te weten die den keizer van Oostenryk toebehooren, gisteren heeft men de bronsche peirden die tot Venetien waren weggenomen, van de Arke de triomphe die op de Carousel staet afgedaen, om naer Venetien te keeren, men verwacht alle stonden dat men gaet nemen alle het gene aen den Romynschen staet toebehoort ofte om beter te zeggen aen den Paus.

nogte u geeft my nog geene de minste teeken dat u ontfangen hebt den brief waer by u liete weten wy de schildereyen gingen ontfangen. Staen wel te zien men daer niet meer aendoening over bethoond, dat nogtans van zoo overgroote waerde is, ende ik niet twyfelen ofte den minsten inwoonder stelt daer wel belang in, alzoo dit altyd den luyster van onze stad geweest is. Den Duc de Wellington is zelfs in verlange als de schildereyen t'Antwerpen zullen arriveren dat men enigen toestel maekte om die met vreugde teekens te ontfangen. Hebbe verstaen uyt uwen laetsten als ook door

Mme Van Rosemael die u doet groeten dat Cozyn Van Dael, wederom nae Middelborg is by zyne nigt, ende zal wagte tot myn retour. Verlange zeer om hem te zien, als u hem zoude scryve doet hem myne groetenisse, groet alle vriende voor my.

Brief VIII.

Beminde vrouw etc,

Uwen brief van den 27 7^{ber} is my wel geworden waer u my zegt, cozyn Van Dael na Middelborg vertrokken is, het zoude my speyt

zyn ik het plaisier niet hadde van hem te zien, dog denke altyd het zy hier ofte t'Antwerpen hem te ontmoeten, kan u nog niet zeggen wanneer zal weder konnen keeren, te meer alzoo ik over twee dagen hebbe ontfangen eenen brief van het gouvernement te Brusselen waer door zy my benoemen, *comme sous-délégué près la délégation*, *à découvrir les objets d'arts à Paris*, wy zyn afors bezig met de schildereyen te emballeren, de afdoening is alreedts ingepakt, het is niet mogelyk te zeggen wat zorge er aan hoort voor het inpakken van zulke dingen van zoo groote aengelegenthyd, die men mag zeggen de eenigste in de werelt te existeren.

Ik denke altyd voor onze moyten gerecompenceert te zyn, ende nog te meer vermyn dit met meerder zekerhyd uyt de bovenstaende benoeming voor my.

Wy zyn heden nog bezig om verschyde schilderyen die van ons hier in de kerken geplaest waren daer uyt te haelen, men komt ons heden zeggen dat er eene resolutie generael is, voor te doen wederom komen de schilderyen die in de andere departementen zyn ons toebehoorende zelfs door t'ordre van den konink.

Men is heden bezig a force met de schoone antique Beelden als de Apollo, den Laocon etc. met een woord alles wat men op een ander heeft weggenomen, op hunnen toer wederom te nemen.

Niets blyft er meer over in het Museeum als het geene hun van alle tyden heeft toebehoort. 'T is niet te gelooven hoe groot de verwerring in die plaats is, die voor deze zoo luisterlyk was door alle die roemrugtige werken die zig daer versamelt vonden, ende nu geheel overhoop, wie hadde zulks noyt gedagt: alles gaet men wedergeven zoo wel van natuerlyk historie, als de Biblioteke die men gerooft hadde, de dieren zelfs die men in Holland weg gehald hadde komen wederom, waer onder een Olifant.

Ben altyd blyde van u nieuws te ontfange, gaen daer altyd nae hooren, by Mme Van Rosemael, waer ik maer gaen kan als s'avons, alzoo onze bezigheden zoodanig zyn dat wy van zeven uren des morgens genoodsaekt zyn by het werkvolk te zyn die voor ons inpakken, en de dat tot s'avonds half acht, ben zoo gezont als het kan zyn, ben somwylen van half thien slapen;.....

Parys, 7 october 1815.

Brief IX.

Beminde vrouw, etc.

Hebbe met veel genoegen uwen brief van den 6de dezer zeer wel ontfangen, die my aengenaem was, hope u alle gesont zyt, met my gaet het geheel wel, kan het van den hemel niet beter verlangen, onze bezigheden zullen deze week voor het inpakken zeer verre op zyn eynde gaen, zoo dat ik u voor zeker par naeste zal konnen zege, wanneer vertrekken zal.

Dien heer Netschen daer u my van spreekt kenne zeer wel, hebbe nog eene teekening over eenige jaren aen hem verkogt, zoude die schildereye daer u segt hem aenstaet niet geiren minder geven dan 24 hondert francs, ofte al was het 22 hondert, maer ik geloove niet hy zoo veel zal geven.

Ik komen te vernemen van Mad. Van Rosemael dat Cozyn Van Dael heden by u moeste wezen ingevolge eenen brief die zy van hem hadde, ende zegde dat hy dagte den 15 van Antwerpen te vertrekken nae Parys, kan niet zeggen wat spyt het voor my is, dat zoo een geval in den moment zich verthoont heeft, daer ik my niet uyt konde trekken, ende my berooft van het plaisier hem by ons te ontmoeten, engageert hem van te blyven tot dat t'huys komen, dat zoude my aengenaem zyn.

Wy ontmoeten wederom eene nieuwe muylykhyd dat is om goede wagens te hebben voor de schildereyen te transporteren, want men kan zich niet inbeelden wat overgroote kassen dat maken, daer in elke nog maer eene schildereye is ende meer dan 2000 ponden moeten wegen want 20 man konnen haer met moeyte bewegen. Adiuy ik moet uyt schyde, want men komt my roepen om naer den roulier te gaen die de onderneming doen moet voor de transport.

Parys, 12 8^{ber} 1815.

Brief X.

Beminde Vrouw, enz.

Deze zal u ontfangen door Mme Claessens die u zal zeggen ik God zy gedankt in de beste gesonthyd ben, verhope van u alle het zelve.

Kan u nog niet zeggen den justen dag van ons vertrek, maer denke dat in toekomende week zyn zal, byna is alles ingepakt, nogtans moeten wy nog schilderyen ontfangen, M. Regemorter en Cambier zyn dezen morgent nog te zaemen vertrokken naar Roanen dat circa 16 uren van hier is om nog twee schildereyen te gaen halen terwyel wy ons nog met het laetste hier bemoyen, binnen 3 à vier dagen zal u met zekerhyd konnen zeggen wanneer wy van hier vertrekken, wy willen alle te zaemen vertrekken met de schildereyen die uyt ten minste een convoye van twalf wagens zal bestaen, vergeleyd door een escorte militair, ik observere nae u dezen zult ontfangen hebben u van hier geen brieven meer zal konnen ontfanghen.

ben zeer verlangende om u te omhelzen. Denke cozyn Van Dael nog by u is alzoo (ik) nog niet verneme hy op rys is, het zoude my plaisier doen hem te zien, hebben hem in lange niet gescreven mits (ik) hem niets konde mede deelen dat (hem) *plaisier konde doen*, ende nogtans voor ons een aldergrootste genoegen (is)[1], in't vervolg zal hy ook wel zien alles is gelyk het zyn moet, groet hem zeer hartelyk voor my alsook alle goede vrinde. Mme Van Rosemael groet u en August, als myne rysgenoten.

Adieu, hope en verlange u alle in goede gesonthyd te ontmoeten ondertusschen blyve altyd in verlangen van u nieuws te ontfangen waer van ik hope er nog van onderwegen is.

Parys, den 20 8^{ber} 1815.

Gescreven uyt de zael waer ons magazyn is van inpakken, ende waer de statue van Bonaparte staet die getuygen is geweest van ons emballeren.

Brief XI.

1 Hy wil spreken over het terugkrijgen der schilderijen.

Parys, 1 9ber 1815.
Beminde vrouw, enz.

Laete u weten dat morgen van hier vertrekken de schilderyen

zyn gisteren vertrokken gescorteert door 60 man peerdevolk en 600 man voetvolk aengezien zy maer 5 ure daegs konnen avanceeren zoo zullen zy ten minsten 14 dagen onder weg zyn, wy zyn van zin ze te vergezellen tot Antwerpen, waer hopen zy wel mogen arriveren.....

Hebbe de schilderyen daer u my over gescreven hadde hier verkogt voor de zelve prys gelyk (ik) u gemeld hebbe die te moge laten, diens volgens verzoek u van zonder uytstel eene cas doen te maeken ende zy daer wel doen in pakken ende seffens zende par diligentie, aen het adres van Cozyn Van Dael; ik wete niet ofte er nog geene cas op den solder is, zoo niet doet seffens een maeken die niet te logt is met twee goede clampen langs wederkante digt dat er geen nat aen kan. Ziet wel ofte het paneel wel in den leest is, ende maekt wel aendagt, dat de schilderye voor-over in de kas gelegt wordt, aen de hoeken van den leest goede papieren dat den leest op den bodem niet raekt ende dan langs achter met goede klampen in de kas vast gemaekt, zal op die manier wel konne arriveren; u zal den vrachtbrief maeken ende onder aen ofte op een brifken apaert de waerde vande schilderye opgeven voor 800 francs ende alzoo den leest apaert de waerde moet gegeven worden die gy 20 francs moet stellen vertrouwe my u daer alles wel zult voor zorgen en die spoedig vertrekt, u zult ook zeggen dat de onkosten der vragt tot Parys moeten betaeld worden.

Ben zeer wel te pas, hopen van u het zelve, zeer verlangend om u te zien, ik wenschte van over lank t' huis te zyn, ik heb Cozyn (Van Dael) wel te pas gevonden hy doet u van harte groeten.

Brief XII.

Bergenhenegauw, den 15 9^{ber} 1815.

Beminde vrouw enz.

Zoo haest arriveren wy hier met het escort der schilderyen die nog twee uren buiten staen en zullen morgen hier arriveren alles in het beste orde.....

Brief XIII.

Brusselen 16 9^{ber} 1815.

Hy is van daeg te Brussel aengekomen, en vertrekt morgen om twee ure naer Namen om zyne jongste dochter te gaen afhalen die te Namen in eene kostschool was. Zyne vrouw komt hem tot Brussel te gemoet en brengt hare dochter naer Antwerpen.

Brief XIV.

Beminde vrouw enz,

M[r] Beeckmans zal u dezen ter hand stellen, hopen u wel mag gearriveert zyn, wenschte reedts my by u te bevinden, het is niet te gelooven welke contrarityten wy in deze rys ontmoet hebben. Zelfs tot hier toe daer u mogelyk al zal van onderrigt wezen, by het inkomen zyn wy hier gearreteert geweest door den Maire der stad die ons toonde een order van het gouvernement dat de schilderyen alle daer moesten blyven om aen een ider het zyne te zende, dat daer eene commissie voor benomt was die bestont uyt de heeren Stier, Odevaer en Bosschaert van Brusselen, naer dat wy verschyde woorde wisselingen over gehad hebben, ende doen zien de onmogelykheid van zulke wagens te ontlaeden, hebben wy daer een uitstel op verkregen dat zy reedts op de merkt waer zy heden geplaetst staen in beste order, want men wilde die aenstondts doen gaen naer hun museum, het welk niet doenelyk was.

Het heeft ons alle zeer aengedaen met welke manier M. le Maire vergeselt van zynen secretaris met naam Malaise die een zeer slegte rol speelde. Men kan waerlyk zeggen dat het was gelyk aen een confiscatie die de Commiesen doen, die zy met hunne oogen ginge reedts verslinden, ik wil u wel bekennen dat zulkx veel indruk op my gedaen heeft, ende een pyn aen het hart gevoelde, op zulke wyze ons gearetteert te vinde in de hoofstad van ons land voor zoo veele zorge die wy daer aen besteed hadde ende zoo ontfangen te worden.

Dezen morgent zyn wy by den Minister den Baron Beekman gevraegt geweest, ende wy hebben daer ons vertoog nog meerder gedaen van geheel de zaak en de het schynt die zoo erg niet zal wezen als ons die in den eersten is voorgekomen, enkelyk gaet er een klynen uytstel zy voor het arivement der schilderyen, verwagte morgen een brief van onzen Maire die ons zal zeggen ofte wy nog moeten hier blyven. Segt hy dat wy konnen vertrekken u kan wel denke niet zal uitstellen.

Brusselen, maendag ten 2 uren 1815.

(*Vervolg en slot hierna*).

Mozes op den Nijl.
(lied.)

Naakt in een korf drijft daar een kind op 't water;
De Nijl is trotsch, zijn zachte golfgeklater
Juicht rond dit kind, dat wieglend wordt gevoerd
Op eene borst met bloem en groen besnoerd.
Het vreest geen leed; de stroom is vol gevaren:
Met eenen schok verdwijnt het in de baren:
Blaast, winden, zacht en komt dit kind beschermen!
Ja, drijft het zacht van hier in veilger armen!

De zonne blaakt en zendt haar gulden stralen
Den spiegelvloed met rijker kleuren malen;
Zij lokt een vrouw van 't vorstelijke bloed
Haar zalen uit en brengt ze bij den vloed;
Daar ziet zij 't kind, in riet en loof gevangen,
Zij snelt er heen, aan 't hart wil zij het prangen,
O, vrouw, dit kind, wil 't moederlijk beschermen!
Ja, neem het op, 't is veilig in uw' armen!

Omzichtig werd het riet ter zij genomen,

En 't kind, gered, mocht aan den dood ontkomen,
Een' eedle vrouw heeft haren plicht gevoeld,
Als 't door den Nijl werd in het riet gespoeld.
Het toeval kwam, bezorgd voor 't dierbaar leven,
Aan 't kloppend hart der moeder 't kind weêrgeven,
En d'Opperheer zond englen 't dan beschermen
Voor Pharo's zwaard in veilge moederarmen,

EDM. VAN HERENDAEL.

De wereldtentoonstelling te Parijs.

De werkzaamheden voor het gebouw der groote tentoonstelling in het Marsveld worden met kracht voortgezet. Met het gebouw zelf is men nu zoo ver dat het grootsch karakter van het plan thans voor ieder zichtbaar is. Het vaste plan tot verdeeling der verschillende terreinen voor de onderscheidene natiën is nu ook in zijne onderdeelen geheel vastgesteld. De groote laan waardoor het Marsveld in twee gelijke deelen wordt gescheiden van de brug van Jena tot het middenpaviljoen der krijgsschool, wordt bijna geheel ingenomen door Frankrijk, Nederland en België (en wel de beide laatsten aen de zijde der genoemde school); Engeland en de Vereenigde-Staten beslaen den noordwestelijken hoek terwijl de zuidwestelijke bestemd is voor Duitschland en de overige Europeesche Staten. Wat de Staten van andere werelddeelen betreft, voor deze is men reeds even druk bezig met toebereidselen, als in de ruimte voor de Europeanen. Zoo bijvoorbeeld wordt er op het voor Egypte bestemd terrein een bevallig park aangelegd, hetwelk geheel met palmboomen zal bezet worden. De buitenste omvang van het paleis, bij wijze van veranda, zal worden ingenomen door de restauraties en andere plaatsen van verversching. Zeventien ruime toegangen worden ingericht tot een gemakkelijk verkeer van en naar den middentuin. Daarmede zijn eene massa werklieden op dit oogenblik bezig, terwijl overigens de werkzaamheden dag en nacht onafgebroken worden voortgezet. Reeds zijn er punten die een recht schilderachtig gezicht opleveren. Onder andere is dit het geval met twee kunstmatige meren, in de nabijheid van de voorzijde der krijgsschool; zij zijn zoodanig met goed uitgewerkte rotsen bezet, dat men die veeleer voor een natuurwerk van vele eeuwen, dan voor een kunstarbeid zou aanzien. Tot den noodigen aanvoer van water, zoowel in de meren als voor de daarmede in verband staande fonteinen, worden krachtige stoomtuigen in werking gebracht, terwijl verder alles wordt aangewend om het geheel aldaar een recht betooverend aanzien te geven. De inrichting is er op berekend dat men de geheele benedenruimte van het tentoonstellingsgebouw zal kunnen doorrijden. De daartoe afgeperkte banen loopen uit op eene rotonde, waarheen ieder, na de bovengalerijen bezocht te hebben, zijn rijtuig weer zal kunnen ontbieden, door middel van een electriek toestel met klokjes. Wanneer men hierbij in aanmerking neemt, dat de vier hoofdpaden de breedte hebben van den Boulevard Sebastepol, dan is het te begrijpen dat er in de eerste plaats gezorgd is voor eene groote ruimte tot het gaan en komen der verwachte duizende bezoekers. De Parysche juweliers en horlogemakers hebben bij het bestuur des politie aanzoek gedaan om eene afzonderlijke, dag en nacht doorloopende waakzaamheid op de door hen in te zenden voorwerpen te houden, zoodat zij van oordeel zijn dat deze in de glazen kasten en andere afsluitingen nog niet veilig genoeg liggen. Volgens de verschillende berichten, die de commissie uit Amerika ontvangt, schynt men zich aldaar bijzonder te beïeveren om de Amerikaansche nijverheid op eene waardige wijze te doen vertegenwoordigen.

Het uur van eten.

Ten tijde van Augustus was, in tegenstelling met onze gebruiken, het houden van het middagmaal *op een vroeg uur* een teeken van weelde en fijne manieren, en nog in de zestiende en het begin van de zeventiende eeuw hield men in de aanzienlijkste huizen het eetmaal omstreeks het middaguur. Lodewijk XIV zelfs at slechts ten twaalf

ure. In het begin der achttiende eeuw zette zich de voornamere wereld om één uur aan tafel, de eenvoudige burger ten twaalf ure. Tegen het jaar 1750 spijsde men reeds op een later uur, doch het laatste was twee ure; dertig jaren later was het om drie ure middagmaaltijd. Hetzelfde tijdverloop volgde het avondmaal: zes, zeven, acht en ten laatste tien ure.

Thans middagmaalt men in de voorname huizen te Brussel en Antwerpen, ten vijf, zes en ten zeven ure. Te Parys, te Londen en te Weenen een uur later.

Te Parys legt de voornamere wereld ten zes ure '*s avonds* hare *morgen*bezoeken af en gaat te middernacht, na afloop van het spektakel, op gezelschap.

O tijden, o zeden.

Kronijk.

Antwerpen. - Er zullen in het museum der academiekers twee kunstwerken tentoongesteld zijn, van dinsdag 23 tot 28 October, alle dagen van 10 ure 's morgens tot 3 ure des namiddags. Het eerste stuk stelt voor: 1. *De Zaligmaker ontkomt op eene wonderdadige wijze aan de Joden*, *die Hem uit desynagoog op het hoogste van den berg geleid hadden*, *met inzicht Hem in den afgrond te werpen*, vervaardigd door M. Frederik Overbeeck te Rome; het tweede is een portret van M. Frederik Overbeeck, door M. Karl Hoffman.

- De heeren P.D. Kuyl en C.B. de Ridder, bewerken eene geschiedenis der stad Herenthals, welke, zoo wij vernomen hebben, zeer belangrijk zijn zal.

- Op 10 October heeft in de tentoonstelling van *het Verbond voor kunsten letteren enz.*, ingericht door de Antwerpsche kunstbeoefenaren, de verloting plaats gehad der voor de tombola aangekochte voorwerpen. Ziehier den uitslag:

1° N° 5774 marmeren borstbeeld;
2° N° 3968 sterkwater plaat door M. Verhoeven-Ball,
3° N° 89 schilderij door M. Heymans.
4° N° 4130 teekening door M. Wildiers;
5° N° 3055 teekening door M. Meyers;
6° N° 830 sterkwater plaat door M. Verhoeven-Ball;
7° N° 5879 de pendule.

- Verschenen een lied: *Aan 't vlaamsche volk*, woorden van P. Kirstein, muziek van J. van der Plassche. Verkrijgbaar in de Wiegstraat, n^r^ 15. De dichter is gekend door zijn geestdriftig lied *Neêrlands vlag* en andere stukken. De naam van den toonzetter is niet minder gunstig gekend bij het Vlaamsch publiek. Wij wenschen dit lied in ieders handen.

- Op 21 October heeft men in de groote zaal der *Grondwettelijke en conservatieve vereeniging* een gedenkteeken ingehuldigd, opgericht aan de nagedachtenis van wijlen baron Osij. Het is uitgevoerd door de gebroeders Goemans, naar de teekening van M.D. van Spilbeeck. Het midden-gedeelte bevat een prachtig en welgelijkend portret, vervaardigd door M.H. van der Ouderaa, een der primussen van den laatsten grooten prijskamp van schilderkunde (gezegd van Rome).

- Zondag 21 October is het *Nationaal Tooneel* geopend met een nieuw drama, getiteld: *Houten Clara.*

- In de O.-L.-Vrouwekerk is de 10e statie, *Jezus wordt van zijne kleederen ontbloot*, geplaatst; dezelve is door M. Vinck geschilderd.

- Het werk, uitgevoerd als eerste bezending van Rome, door M.L. Delacenserie, primus van den grooten prijskamp in bouwkunde van het jaar 1866, is ten toon gesteld in de zaal van het Museum der Academiekers, Venusstraat, van Zondag 21 tot Zondag 28 October, dagelijks van 10 ure voor- tot 3 ure namiddag. Het stelt voor: het kroonwerk van den tempel der Eendracht te Rome, in zijnen oorspronkelijken vorm hersteld. Gewasschen teekening op een vierde der uitvoering.

Brussel. - Te beginnen van half-October tot half-April zullen onder het bestuur van den heer P.J. Mulders, Antwerpschen buiten-Boulevard, 17, wekelijks vier vertooningen door twee uitgekozene gezelschappen gegeven worden, namelijk den Zondag, Maandag, Dinsdag en Donderdag. De premiën voor vertoonde stukken zullen tusschen den bestuurder en den schrijver gelijkelijk verdeeld worden.

- In het paleis des Konings heeft eenen brand, die voor 50,000 fr. schade aanrichtte, een aantal door den Koning uit Egypte medegebrachte kunststukken en verscheidene schilderijen, waaronder, zeggen de bladen, een *Christus* van Rubens, geheel of gedeeltelijk vernield.

- Zoo als wij aangekondigd hadden heeft onlangs de uitvoering plaats gehad van de bekroonde cantate *de Wind*, muziek van den heer van de Needen, woorden van M. Em. Hiel, en het grootsch oratorio *Lucifer*, muziek van den heer Pieter Benoit, woorden van M. Em. Hiel, en voor de duizendste maal bewezen, dat de Vlaamsche taal uiterst geschikt is voor groote muziekstukken.

Door de keurige uitvoering dezer beide stukken, en den grooten bijval die dezelve bekomen hebben heeft de Vlaamsche zaak alweêr eene schoone zege behaald.

Wat het oratorio betreft, ieder werd getroffen door die grootsche gedachten, zoo kunstig bewerkten meesterlijk uitgevoerd. Men kan maar moeilijk en bij eene enkele uitvoering al de schoonheden van dit belangrijk werk vatten; doch wat u treft, treft diep.

Met genoegen hebben wij vernomen dat men voornemens is hetzelve uittevoeren in het *Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen* te Antwerpen.

Als men aanneemt dat de dichter den toonkundige begeesteren moet, dan komt ontegenzeggelijk een groot gedeelte der eer den heer Em. Hiel toe, in wien de heer Benoit een dichterlijk gemoed aangetroffen heeft, geheel waardig van zijn muzikaal talent. Ook werd *Lucifer*, met zijne gloeiende strophen en zijne begeesterende tafereelen door den heer Benoit meesterlijk vertolkt.

De muziek is overheerlijk: al de moeilijkheden der samenstelling zijn er in te boven gekomen; gedachten, zoo nieuw van opvatting als machtig van effect, volgen schier elkander voortdurend op. Wat menig een trof was vooreerst, de inleidingschoor:

De zee is stil gelijk een graf...

Bij 't aanhooren dier treffende toonen, voelt men zich als 't ware, door schrik bevangen. Vervolgens de kreet: *Wee!* herhaalde malen door de chooren aangeheven met een samenhang en eene wonderlijke samenwerking van toontuigen is onvergelijkelijk: die kreet doet waarachtig huiveren. Het *geestenchoor* is niet min

verheven van bewerking, doch het gezang van het *Water*, die bekoorlijke melodie, zoo lief door den zanger voorgedragen, heeft al de aanwezigen verrukt. Eindelijk het *Alleluia*, was de bekrooning van het werk en sloot op eene schitterende wijze het oratorio.

Den bijval door de beide dichters behaald, was dan ook volledig. HH. MM. de Koning en de Koningin woonden de uitvoering bij, in tegenwoordigheid van Ministers, verscheidene hooge ambtenaren van het hof en een duizendtal personen, uit alle gewesten van België; uit Noord-Nederland en uit Duitschland waren toehoorders gekomen. Onder de luidruchtigste toejuichingen van het begeesterd publiek werden de heeren Benoit en Hiel opgeroepen, en nog luidruchtiger begroet.

Maandag 15 October, werd voor den tweede male het oratorio uitgevoerd.

De toeloop was nog grooter dan de eerste maal.

Er is eene groote schrede vooruit gedaan, en het is wel de eerste stap die de moeilijkste is.

Bij koninklijk besluit van 15 dezer, is de heer Pieter Benoit, toondichter, oud-laureaat van den groote muzikalen prijskamp van 1857, tot ridder van Leopolds-orde benoemd.

Men verwacht dat de heer Em. Hiel dezelfde onderscheiding zal bekomen.

Mechelen. - Er is alhier een nationaal tooneel opgericht, onder het bestuur van MM Vergauts en de Wechter. De eerste proefvertooning had plaats op Maandag 15 October.

Gent. - Aangekondigd bij M. Eug. Vanderhaeghen, *Karel en Theresia*, *eene schets uit het Vlaamsche dorpsleven*, door Albijn van den Abeele. - Deze novelle zal een boekdeel uitmaken van ongeveer 120 bladz. en afgeleverd worden in den loop dezer maand, tegen betaling van fr. 1-25.

- Bij den heer Van der Poorten is verschenen en bij alle andere boekhandelaars verkrijgbaar gesteld:

1° Hoofdregels der Nederlandsche spraakkunst (of manier om de kinderen in korten tijd met het onontbeerlijke der grammatica bekend te maken), voor lagere scholen, gemeente-collegies, kostscholen, enz., practisch naar de beste bronnen bewerkt door L. De Smet, hoofdonderwijzer te Gentbrugge (Gent), gediplomeerd leerling van de normaalschool van den Staat te Lier.

Opgesteld volgens de grondregels van het nieuw Nederlandsch woordenboek door de heeren De Vries en Te Winkel.

2° De leeringen op de hoofdregelen der Nederlandsche spraakkunst door denzelfde.

- De prijs van 400 fr. voor het opstellen van een historisch drama, door de letterkundige maatschappij *de Taal is gansch het volk* uitgeschreven, is niet toegewezen, maar er is een aanmoedigingsprijs van 200 fr. gestemd voor het best toegezonden stuk. Dit drama, getiteld *Gent in 1477 of de regeering van Maria van Bourgondië*, in vijf bedrijven, 6 tafereelen en eene *apotheose* is van M.F. Edm. Lauwers.

De jury was samengesteld uit de heere Blommaert, Rens, F.-A Boone en Geiregat, letterkundigen te Gent.

- De jury gelast met de beoordeelen der volksliederen, ingezonden ten prijskampe door het *Vlaamsch Verbond* uitgeschreven, heeft volgender wijze uitspraak gedaan. Er waren 50 liederen toegezonden: de prijs in '*t vroede* is toegewezen aan het *Wiegelied* (Goede nacht), waarvan bij het openen van het geleibriefke, schrijver is gebleken te zijn de heer H. de Graaff, letterkundige te Antwerpen.

In dit vak is eene vereerende melding toegewezen aan de romance, getild *de Moeder*, 'Eens zat een vrouw, enz.'

In 't amoureuse: De prijs is toegekend aan het lied, getiteld: *Een lied van Minne*, 'Zoete Blonde.' Bij het openen des briefjes is gebleken schrijver te zijn de heer Ant. L. de Rop, letterkundige te 's Gravenhage.

In 't sotte: De prijs is toegewezen aan het lied met den titel: *Zij en Hij.* 'Zij had er haar beste japonnetjen aan.' Schijver er van is de heer A.L. de Rop, te 's Gravenhage, voornoemd.

In dit vak zijn nog twee vereerende meldingen toegekend, namelijk aan de liederen: *Trouwen is geen kinderspel* en *het Rad van Aventuur.*

De prijs voor ieder der bekroonde liederen is eene som van 25 fr. Bovenstaande beslissingen zijn met eenparige stemmen van de jury, die uit 5 leden bestond, genomen. De stukken, aan welke eene vereerende melding is toegekend, willende beloonen, heeft het *Verbond*, op voorstel der rechters, besloten aan de schrijvers derzelven een schoon boekgeschenk te geven, bestaande uit het werk van eenen Nederlandschen dichter.

De schrijvers der liederen, die met deze beslissing genoegen nemen worden uitgenoodigd zich kenbaar te maken aan den schrijver van het *Verbond*, den heer K.F. van Acker, advocaat Hoofdkerkstraat, te Gent.

Buitenland.

Amsterdam. - Eenigen tijd geleden meldden wij dat Nederlands groote romanschrijver van Lennep, een nieuw meesterstuk, onder den naam van de *Lotgevallen van Klaasje Zevenster*, een roman in vijf deelen had laten verschijnen. Met een genoegen dat al de vrienden der letterkunde zullen begrijpen, vernemen wij thans door een blad van Utrecht, dat de heer van Lennep aan eenen nieuwen roman arbeidt, en wel een vervolg op zijne beroemde *Elisabeth Musch.*

Engeland. - Te Strathfieldsave, voornaamsten eigendom van wijlen den hertog van Wellington, hebben zijne pachters een gedenkteeken opgericht ter nagedachtenis van den beroemden veldheer. Dit monument bestaat uit eene kolom van graniet, waerboven het borstbeeld prykt van den hertog. Het borstbeeld is gebeiteld door den baron Marochetti.

Sterfgevallen.

Op 12 October overleed te Antwerpen de heer Lodewijk Vleeschouwer, een der geleerdste letterkundigen van Vlaamsch België. Hij werd geboren op den 18^{n} Oogst 1810 en was sinds eenige maanden lijdend aan eene keeltering welke zijne dood sedert lang deed voorzien.

Op Maandag 15 October heeft de lijkdienst en de begrafenis plaats gehad.

Een ontelbare volksmenigte had zich aan het sterfhuis vereenigd - personen uit alle standen waren er aanwezig. Men ontmoette er leden der Kamer, van den Provincialen- en Gemeenteraad en de dagbladpers, een aantal letterkundigen, en kunstbeoefenaren.

Bij het verlaten van het sterfhuis werd het lijk gedragen door drukkersgasten; de hoeken van het baarkleed werden gehouden door vertegenwoordigers van verschillende maatschappijen, vertegenwoordigers der letterkunde en der drukpers.

Na de dienst werd het lijk naar het kerkhof in de Marckgrave-Lei overgebracht. De hoeken van het baarkleed werden gehouden door M. Wouters, opsteller van het *Journal d'Anvers*, M. Jouan, oud-uitgever, M. Julius Vuylsteke, lid van den *liberalen Bond* te Gent, M. Frans de Cort, letterkundige te Brussel, een lid van de midden-afdeeling van den *Bond* van Gent en M. Kessels, voorzitter van den *Veilkrans* en bestuurlid van den *Nederduitschen Bond.*

Een aantal vrienden verzelden het lijk tot op het kerkhof. Na de gewone gebeden, werden er redevoeringen uitgesproken: de eerste door M. Hagenaers, secretaris van den *Nederduitschen Bond*, waarin hij het talent en de verdiensten van den overledene afschetste; de tweede door M. Wouters, als dagbladschrijver en eindelijk, in naam van den *Veilkrans* en der *jonge Vlamingen*, door M. Marchant, welke laatste een diepen indruk te weeg bracht.

- Joseph Wildiers, onze verdienstelijke plaatsnijder, is, na eene lange en smartelijke ziekte, op 25 September overleden. Reeds op zijn 14^{e} jaar begon hij zijne studiën onder de leiding van den heer Corr, en bekwam in 1847 den eersten prijs van het gravuur. In 1855 deelde de *Koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten* eene gravuur aan hare leden uit, volgens de schilderij van Mathieu, *de Bekoring van Magdalena* - een werk dat zij den jongen kunstenaar toevertrouwde, die verdienstelijk zijne taak vervulde. Dan verscheen *Het Paadje*, volgens eene schilderij van B. Wittkamp. De *Koninklijke Maatschappij* vertrouwde hem eene tweede plaat, namelijk *de Kindermoord*, van N. de Keyser, bestuurder der Academie van Antwerpen en in 1861 aan de leden uitgedeeld. Er bestaat van Wildiers eene, volgens kenners beweren, keurig afgewerkte plaat naar de schilderij van Rubens in de St Jacobskerk te Antwerpen, de *H. Familie.*

- Den 18^{n} Juni ll. overleed te Abcoude de verdienstelijke landschapschilder J.T. Abels, den 2^{n} September 1803 te Amsterdam geboren.

- Te Haarlem is in 82-jarigen ouderdom overleden de heer Enschedé, eigenaar der drie eeuwen oude *Haarlemsche courant.*

- Twee verdienstelijke Fransche romanschrijvers, Roger de Beauvoir en Leon Gozlan zijn onlangs overleden.

- Den 6^{n} Augustus, is te Stockholm in 76-jarigen ouderdom overleden de heer C.E. Fahlcrantz, bischop van Werteras en als godgeleerd schrijver en uitstekend dichter beroemd.

- Onlangs overleed de verdienstelijke Duitsche schilder W. Schirmer.

- Den 8^{n} Augustus overleed te Meinigen den befaamde Duitsche geleerde A. Henneberger.

O.-L.-Vrouwekerk, te Antwerpen.

DE AFDOENING VAN HET KRUIS, TAFEREEL VAN P.-P. RUBENS.

De plaat die wij hier mededeelen stelt een meesterstuk van Rubens voor, oorspronkelijk door hem vervaardigd voor de Kolveniers-Gilde. Ongetwijfeld zal het onzen lezers aangenaam zijn te vernemen, hoe deze gilde in bezit kwam van dit wereldberoemde kunstjuweel.

Wij ontleenen deze inlichtingen alsook de rekening aan een werk door M. van Grimbergen in 1840 vertaald en uitgegeven.

Rubens, door de aartshertogen Albertus en Isabella, van zijn voornemen om weder naar Italië terug te keeren heuschelijk afgetrokken, besloot, bij zijne vestiging te Antwerpen, een huis

te koopen, om aldaar het pad zijner natuurlijke neigingen tot de schilderkunst en de aankweeking zijner studiën te vervolgen; zich dan eindelijk hier van voorzien hebbende, vond hij de verdeeling der vertrekken van dit oude gebouw weinig naar zijnen smaak en niet geschikt voor zijn karakter of beroep, hetgeen hem deed besluiten, het huis aan de eene zijde aftebreken, en aan de andere zijde er een nieuw gebouw bij te voegen; maar terwijl hij reeds werken liet aan de grondvesten, tusschen zijnen tuin en dien zijner geburen, ondekten die van de voornoemde gilde, dat een gedeelte van dezen nieuwen grondslag, op hun erf was aangelegd. Op de gedane klachten over dit geval aan het hoofd van de gilde, werd eene vergadering der gildebroeders belegd, die, na een genomen beraad, iemand hunner afvaardigden om met Rubens te spreken, en hem te verklaren, dat hij op eens anders erf liet bouwen, en dus verplicht zou zijn, dezen grond verder onaangeroerd te laten, en de uitgraving wederom te doen vullen. Rubens, zeer verwonderd over dit gezantschap, ontving hen met een vriendelijk gelaat, en na hen gehoord te hebben, verklaarde hij op zijne beurt mede recht te hebben op dezen grond, 't geen hij ter goeder trouw beweerde, verklarende hen in geenen deele hier door benadeeld te hebben. Eindelijk werd dit verschil zoo ernstig dat het den weg tot een proces baande; doch de Burgemeester Rockox, die opperhoofd van de gilde, en een goed vriend van Rubens was, deed dit onweêr bedaren, hem voor oogen stellende dat zijne eischen op dit kleine grondbestek slecht gegrond waren; waarop hem Rubens verzocht middelen in het werk te stellen om tot eene overeenkomst te komen, ten einde zijn begonnen werk te kunnen vervolgen, onder verzekering het oor te zullen leenen aan alles wat de billijkheid zou vereischen.

De Burgemeester, van Rubens inzichten verslag hebbende gedaan, besloten de Gildebroeders den voornoemden heer te verzoeken deze zaak te beslissen, en naar billijkheid de partijen te vereenigen; diensvolgens deed Rockox aan het Kolveniers-Gild den voorslag, dat gedeelte van hunnen grond, waarvan zich Rubens alreeds had meester gemaakt, aan hem in te ruimen, op voorwaarde dat hij aan het Gild een altaarstuk met deszelfs deuren, door zijn eigen hand vervaardigd, schenken zou, om voor hunne kapel in de hoofdkerk van Antwerpen te dienen, en moetende eenig geval verbeelden, uit het leven van den H. Christoffel, patroon van hun gild.

Deze aanbieding kwam Rubens al te heusch voor, om den heer Rockox niet aanstonds bij het woord te vatten, belovende uit al zijn vermogen aan dit vriendelijk verdrag te zullen voldoen; onderwijlen hield Rubens zijnen geest bezig met te peinzen over het woord Christophorus, dat volgens zijnen griekschen oorsprong beteekent: Christus dragende; en dit overwegende merkte hij aan dat de gewijde bladen van verscheidene Christusdragingen melding maakten, waarom hij de uitvoering van zijn ontwerp op eene zinnebeeldige wijze volbracht, gevende aan deze geweermakers niet eenen enkelen Christoffel, of Christusdrager, maar verscheidene, hetgeen hij op de volgende wijze verrichtte.

Hij verbeeldde in het groote vak (dat wij in plaat medeelen), Christus, van het kruis afgelaten wordende, door verscheidene personen, die, door middel van ladders, hem van de kruishoogte losgemaakt hebbende, zich van een lijnwaad bedienen, om des te beter het gewicht van zijn heilig lichaam te kunnen ondersteunen, waartoe ook tevens onderaan, eenige anderen hunne schouders en handen verleenen; zoodat al degenen die er in werking zijn zoo vele Christusdragers of Christoffels uitmaken.

In de tweede plaats bediende hij zich van de linkerzijdsche luikdeur, om er een zinnebeeld in denzelfden smaak op te plaatsen, door de zwangere Maagd Maria, als eene Christusdraagster, in hetzelve te verbeelden, terwijl zij aan hare nicht Elisabeth een bezoek geeft.

Hij plaatste op de rechterzijdsche luikdeur, den hoogpriester Simeon, met den jongen Christus op zijne armen, wanneer hij door Maria en Joseph in den tempel werd voorgesteld: op zulke wijze vond hij door deze heilige geschiedenis stoffe om op eene zinnebeeldige wijze zijne Christoffels te vormen en zijne vernuftige denkbeelden, benevens de vruchten zijner studiën in de gewijde bladen, aan den dag te brengen.

Wanneer dit groote werk voltooid was, deed de schilder het aan de Kolveniers-Gilde bekend maken, maar nauwlijks waren zij de Schilderkamer ingetreden, of zij wierpen de oogen op al de schilderijen die zich aldaar bevonden, en nergens hun patroon of beschermer vindende, in die verbeelding zoo als zij hem zich hadden voorgesteld, vroegen zij met statigheid aan Rubens: *Mijn Heer*, *waar is dan onze Christoffel?*

Rubens, die deze onnoozele verwondering verwachtte, en er zich mede vermaakte, antwoordde eindelijk, hun deze drie stukken wijzende: *Ziet hier*, *Mijne Heeren*, *hetgeen gij mij hebt verzocht; ik heb u niet een eenige Christoffel*, *maar verscheidene willen geven*, *en dat wel uit eene erkennende blijk van onze goede buurschap;* doende ten zelfden tijde eene breedvoerige verklaring van deze zinnebeelden. Ondanks de uitlegging van deze zinrijke gedachte, bleven deze heeren in hunne domme ontevredenheid volharden, de fijnheid van dit zinnebeeld niet kunnende begrijpen; zij verklaarden zelfs dat zij dezen zoogenaamden Christoffel niet begeerden, maar hunnen waarachtigen patroon, naar het voorbeeld van andere gilden. Maar Rubens, den geest der Antwerpenaars kennende, en door zijne natuurlijke beleefdheid hen niet willende, naar het voorbeeld van andere schilders, met stuurschheid bejegenen, vond een middel uit, om hunne onwaardige verachting voor zijne vindingrijke gedachte te doen bedaren, hun tot voldoening, eene toegift op het gemaakte stuk voorstellende, namelijk, dat hij op de buitenzijde van de eene luikdeur hunnen wezenlijken patroon, en wel in eene reuzengestalte zou plaatsen; en op de buitenzijde der andere een kluizenaar met een lantaarn in de hand, en een nachtuil op een boom, om dat deze geschiedenis, zoo men voorgeeft, bij nacht geschied is. Deze heeren waren zoodanig in hunnen schik met dit aanbod, dat zij den schilder alles inwilligden, zijne uitvinding ten hoogste prijzende, en met een vergenoegd gelaat vertrokken: men wil dat Rubens dezen uil met een voorbedacht oogmerk schilderde, tot eene eeuwige gedachtenis, dat de leden dezer gilde voordezen als uilen veracht hebben hetgeen zij later met de geheele wereld aanbaden.

In de eerste dagen, wanneer al deze schoone Christoffels op hunne plaats in de hoofdkerk van Antwerpen waren gesteld, verdrongen schilders en liefhebbers bijna elkander, om in de kerk te geraken: de loftuigingen weêrgalmden door de geheele stad, en eenieder zong des schilders lof, zoowel om de zinnebeeldige

ordonnantie, als om de nauwkeurigheid van teekening, het heerlijke koloriet, de schoonheid der hoofden en treffende hartstochten, waarmede het de ziel der aanschouwers als beroerde, daar nog nooit een werk van dergelijke volmaaktheid in de Nederlanden was gezien geweest.

De maarschalk de Villeroy, heeft zich, in het begin dezer eeuw, veel moeite gegeven om dit tafereel voor Lodewijk XIV, Koning van Frankrijk aantekoopen; hij bood eene zeer aanmerkelijke somme gelds; echter was hij verplicht zich met eene schoone kopij te vergenoegen, welke door G.J. van Opstal in het jaar 1704 werd geschilderd.

Lucas Vosterman sneed eene plaat op koper naar dit tafereel waarvan een enkel exemplaar op de verkooping van den prins van Rubenpré, te Brussel, in 1765, voor 35 gulden wisselgeld werd verkocht, en ook is de prijs sedert dien aanzienlijk vermeerderd; het bevat eene opdracht: *Illustrissimo*, *excellentissimo* etc. en is 21 duim hoog en 15 duim breed. Eene andere plaat van den H. Christoffel, insgelijks zeer zeldzaam, is door Remy Eyndhout uitgevoerd; zij is 10 duim hoog en 18 breed.

De rechterzijdsche luikdeur, de hoogepriester Simeon verbeeldende, is door P. Pontius gegraveerd en heeft voor titel: *Nunc dimittis servum tuum etc.* 23 duim hoog op 18 breed; zij is zeer schoon; de platen geteekend Gasp. Huberti zijn latere drukken; die van Corn. van Merlen zijn opgesneden.

De linkerzijdsche luikdeur, het bezoek van Maria aan Elisabeth, is door P. de Jode uitgevoerd en heeft voor titel: *Elisabeth ait etc. in Deo salutari meo.* 23 Duim hoog op 16 breed.

Het museum te Parys bezit eene met krijt wel afgewerkte teekening van dit tafereel; dezelve is door eenen leerling begonnen, en door Rubens, voor den graveerder, afgewerkt.

Ziet hier de rekening:

‘Op seven September 1611 is het stuck op de camer der Coloveniers-gulde aenbesteed aen Petrus Paulus Rubbens ter presentie van den hooftman heer Nicolaes Rockocx.

Op dry visitatien van het peneel ten huyse van ditto Rubbens anno 1611 is betaelt aen drinckgelt aen de discipels ende beschenkingen van wyn gl. 9-10.

In het jaer 1612 is het stuck uytgehaelt uit het huys van ditto Rubbens.

Betaelt aen de aerbeyders voor het voeren van de stoffen van houtwerck, peneel, als het afdoen van het stuck van den solder tot den vloer ten huyse van P.-P. Rubbens, van uyt het selven huys te voeren naer de capelle, leveringe van berdt daer toe verbesight, ende andere materialen, mitsgaders ook van verscheyde gelaeghen zoo in 't besteden met de aennemmers als werclieden by specificatie..... gl. 176-14 ¼. -

Den 4 December 1613 is de oude schilderye van den autaer vermangelt tegens een stuck avontmael geplaceert voor de schouwe op de gulde camer.

Op St Magdalena dagh 1614 is geweyt den nieuwen autaer van de Colveniers-gulde in de cathedrale kercke van O.-L.-V.

Op 8 January 1615 is geaccordeert met P.-P. Rubens ende David Remeeus vergulder nopende hun naar werckt, ende alsdan met hun present de oude dekens verteert..... gl. 46-18. -

Item alsdan aen P.-P. Rubens betaelt op rekeninge van syne t' achterheyt by quittancie..... gl. 1000. -

Item, ook betaelt aen David Remeeus vergulder voor 't vergulden van de schilderye en de byvalle by quittantie... gl. 110. -

Op 25 July 1615 geaccordeert met François de Craeyer over het opmaeken van den muer tegens den hof van P.-P. Rubens.

Betaelt anno 1615 gl. 40-2 voor 323 potten bier gedroncken by de arbeyders in 't maecken van den muer en de huysinge daer af P.-P. Rubens de helft van het bier moet gelden ten respecte van den muer ende voorder niet.

Item, alsdan betaelt aen de erfscheyders voor 't meeten van de nieuwen gemetsten muer daeraf P.-P. Rubens de eene helft moet draegen..... gl. 4. -

Item quamp goet aen François de Craeyer..... gl. 149. -

Voor het opmaeken van den selven muer boven den accoorde met hem aengegaen aengaende synen vrydom.

Anno 1615 betaelt..... gl. 8-10. -

Voor een paer handschoenen geschonken aen de huysvrouw van P.-P. Rubbens als besproocken.

Den 16 Decemb. 1622 heeft den deken Jan Leese, ter camer overgelevert de generale quittantie van P.-P. Rubbens schilder, daer by hy bekent voldaen te zyn van de somme van vier hondert ponden vlaems, in volle betaelinghe van het maeken van de schilderye staende op den autaer, in dato 13 February 1621.'

> Mannen van eer zien liefst naar hem op, die de meeste *eer verdient;* niet naar dengene wien de meeste *eer betoond wordt.*
> H. ZSCHOKKE.

De aardbol en zijne natuurwonderen, door d^r^ W.-F.-A. Zimmermann, *versierd en opgehelderd door ongeveer 200 keurige platen.*

Onder bovenstaanden titel is bij D. Noothoven van Goor, te Leiden, een tweede, veel verbeterde en vermeerderde druk der Nederlandsche vertaling van het beroemde werk van den uitstekenden Duitschen geleerde aangekondigd. Wij doen eene krachtige aanbeveling ten gunste van dit werk, bij al onze lezers.

De wonderen van alle sprookjes zinken in het niet bij de wonderwereld, die het jongste natuuronderzoek ons heeft onthuld.

Onmogelijk schijnen alle begrippen van tijd en ruimte, wanneer wij hooren, dat het onderzoek in onzen tijd tot op afstanden is doorgedrongen, van waar de lichtstraal eerst in 30 millioen jaren tot ons komt, ofschoon hij elk uur 148 millioen mijlen doorloopt: dat het daar nieuwe wereldeilanden en zelfs nog ongeboren wereldformatiën ontdekt en zoo den Schepper in zijne geheimste werkplaatsen bespiedt: dat het de maan als eene levenlooze, eeuwig zwijgende woestijn heeft leeren kennen, die bijna uitsluitend uit vulkanische kraters en mijlenhooge bergen bestaat: dat het, louter door berekening, het bestaan van wereldlichamen heeft aangetoond, toen de kijker van den sterrekundige die nog niet bereikt had en die eerst latere ontdekkers daar ter plaatse van het firmament vonden, waar zij zich volgens de berekening moesten bevinden.

Maar niet slechts de diepten des hemels zijn het, die het onder-

zoek der natuur met hare fakkel verlicht heeft, ook in den schoot der aarde is haar blik doorgedrongen. Dáár vond zij sprekende getuigen van vorige, uitgestorvene scheppingen; dáár vond zij overblijfselen van vreemdsoortige, verwonderlijke wezens, die vóór de schepping des menschen de aarde bevolkten; hier zag zij welke trappen van ontwikkeling de aarde sedert haren oorspronkelijken toestand als vloeibare vuurbol tot aan hare tegenwoordige gesteldheid doorloopen heeft; hoe eenmaal het vaste land zich gevormd heeft, hoe de gebergten onder de verschrikkelijkste omwentelingen van den aardbol, het eene na het andere ontstonden, hoe de laatste en vermoedelijk de vreeselijkste van deze vervormingen den aardbol omtrent van de noordpool tot aan de zuidpool deed splijten, het Andes-gebergte en hiermede geheel Amerika uit de diepte van den Oceaan ophief en waarschijnlijk een van die groote watervloeden teweeg bracht, als waarvan de Mozaïsche overlevering en de mythen der Ouden ons de herinnering bewaarden.

Het onderzoek der natuur heeft het bewijs geleverd, dat ook nog heden geene rust aan de onderaardsche machten vergund is, dat ook thans nog geheele uitgestrektheden lands worden opgeheven, zoodat het nageslacht als vastland zal aanschouwen, wat heden nog der zee tot bodem verstrekt, en wel mag het, op zulke feiten steunende, zich gerechtigd gevoelen tot de vraag, of onze aarde nog verdere vervormingen te wachten staan, of eens nieuwe nog grootscher bergketenen zich uit haren schoot zullen verheffen en of het menschengeslacht bij zulk eene gebeurtenis niet voor eene nog hoogere soort van wezens plaats zal maken.

Vervult dit alles ons reeds met ontzetting en bewondering, dan moet eene schier stomme verbazing zich van ons meester maken, zoo wij de feiten leeren kennen, die de natuurwetenschap met behulp van het microscoop aan den dag heeft gebracht, sedert zij hiermede eene 56 millioen-malen vergrooting tot stand kon brengen.

Eene geheel nieuwe wereld van levendige, vreemdsoortige wezens is ons hierdoor ontsloten, onderscheiden van alles, wat ons tot dusverre bekend was; zonderling gevormde wezens met ontelbaar vele magen en die magen gewapend met tanden; schepselen, die nimmer rust en slaap behoeven, maar zich rusteloos eeuwig in beweging bevinden, en die zoowel bij de hitte van den oven als in het ijs der polen kunnen leven, die lucht en water en zelfs het inwendige van dieren en planten onzichtbaar vervullen en waarvan er ook duizenden in het menschelijk lichaam verblijven.

Wie had eertijds van deze onzichtbare wonderwereld iets vermoed? Wie had het voor mogelijk gehouden, dat de krijtlaag van een adreskaartje een zoölogisch kabinet is, dat uit meer dan 100,000 schelpen en schaaldieren bestaat? Wie had kunnen gelooven, dat deze verwonderlijke schepselen, tot dusverre door geen sterfelijk oog gezien, geheele landen gebouwd bebben en nog bouwen, dat zij geheele bergketenen schiepen? In wiens brein had het kunnen opkomen, dat vele van onze rotsgesteenten enkel en alleen uit zulke dieren bestaan, dat zij dikwijls den grond vormen, waarop wij wandelen en dat b.v. een gedeelte van de stad Berlijn op den wankelbaren en beweeglijken rug van zulke dieren rust, van welke er 1,500,000,000 op één lood gaan?

Doch, hoe zou het mogelijk zijn in vluchtige trekken ook slechts de oppervlakkigste schets te leveren van de allerbelangrijkste uitkomsten en ontdekkingen van een onderzoek der natuur, dat de werkingen van het aardmagnetismus, zoo vol geheimen, naspeurt; de verschijnselen van de lucht: regen, sneeuw, hagel, nevel, dauw, bliksem

en donder, stormen en orkanen verklaart; dat ons in de diepte van den oceaan eene nieuwe wereld onthulde, ons iets van het leven der planten leerde kennen en ons een blik deed slaan in het geheimvolle bestaan der dieren.

Is er verhevener, heerlijker genot, dan zijn geestkracht te wijden aan de beschouwing van die wonderen der Schepping en, van de verhevene standplaats, waarop de natuurwetenschap ons plaatst, de geheele natuur als een levend geheel te overzien?

De gezamenlijke uitkomsten van onze wetenschap, zoo met betrekking tot den hemel met zijne sterren, als tot den schors der aarde met zijne bergen en zeeën, zijne landen en stroomen en den dampkring met zijne majestueuse verschijnselen; wat natuur- en scheikunde, delfstof-, plant- en dierkunde ons deed kennen, dat alles wordt in het werk van Zimmerman als met één blik in een natuurtafereel overzien en is op aantrekkelijke, onderhoudende wijze, met groote volledigheid, voor ieder verstaanbaar voorgesteld.

Het werk zal verschijnen in 2 deelen; elk deel zal volledig zijn in 10, hoogstens 12 afleveringen, elk van 48 bladzijden druks. Er zal om de 4 a 5 weken eene aflevering worden uitgegeven. De prijs per aflevering is bepaald op 40 cents. Zoowel de groote steendrukplaten als de afbeeldingen in den tekst zullen den inteekenaren niet in rekening gebracht worden. De inschrijving is opengesteld bij alle boekhandelaren, onder andere bij W. Rogghé, te Gent, en Scheefhals, te Antwerpen.

> God geeft ons op aarde plichten te vervullen en na dit leven geeft hij ons den hemel. Wat kan een God en een vader meer voor ons doen?
> Wij beklagen ons over den moeizamen weg. Die klacht is eene lafheid. Wat maakt het dat de doornen ons kwetsen, als wij verzekerd zijn het doel te zullen bereiken? Schandelijk en kleinmoedig is ons gemor. Wij moeten de smarten kennen en de smetten mijden. Gods naam zij gebenedijd!
> JULES SIMON.

XVIII brieven van den schilder Balthazar Ommeganck, *over het terughalen der schilderijen die het Fransche leger in 1794 uit Antwerpen had ontvoerd.* (*Vervolg en slot.*)

Brief XV.

Brusselen, den 22 Nov. 1815

Beminde vrouw enz.

De wagens die men seffens nae het Museeum wilden doen gaen om daer ontlaeden te worden, staen heden nog op de merkt waer zy in den eersten stond gearriveert zyn, zelfs men heeft er eene scheydding om gemaekt om hun des te gemakkelyker te bewaren,

wy gaen daer geen onrust meer in stellen ende verhopen daer binnen kort in Antwerpen mede te arriveeren.

Brief XVI.

Beminde vrouw enz.

ende wy het genoegen zullen mogen hebben van onze wagens met die onwaerderbaere konststukken beladen te vergesellen tot binnen onze stad waer zy gemaekt zyn ende aen toebehooren.

U kan wel denken wy alreedts onderrigt waren wegens de Deputatie nae den Haeg die wy hopen van eene goede uitwerking wezen zal.

Wat aengaet den eertitel (orde van den Nerlandschen leeuw) die men my alreeds gecommuniceert hadde, is altyd zeer aengenaem van te vernemen, ende het doet my plaisier te zien het deel er u in neemt. Dog zien dit niet aen, men my dien tittel wilt toevoegen voor de operatien die wy komen te verrigten want anders zoude de andere heeren die daer zoo veel toe gedaen hebben als ik, zig beledigt vinden, soo dat men met sekerhyd besluyten moet het uyt een ander motief voorts komt, alzoo er Mr Lens ook in genoemt is.

Den brief die door Mr Van Hal ontfangen hebben is van mynheer Sels die heden in den Haag is om portretten te maeken, hy dagte wy nog te Parys te zyn; van waar hy graeg eenige borstels zoude gehad hebben, die met veel plaisier zoude mede gebragt hebben maer is nu te laet.

Mr Blommaert die u alle doet groeten is my verscyde keeren komen besoeken. Myne rysgenoten zyn wel te pas en doen u groeten, vergeet my niet by alle goede vrinden. Adieu wenschen zeer om u alle te omhelzen.

Brusselen, 29 9^{ber} 1815.

Brief XVII.

Brussel, 29 9^{ber} 1815.

Hebben uwe twee brieven als ook den laatsten de blikke doos, den capoot ende alles wat in de doos was, myne nominatie etc. wel ontfangen.

Met myne gesonthyd gaet het heel wel, want hebbe dezen nacht goet geslapen, in desen stond al uwen brief ontfanghen gereed met de andere heeren om naer het musée der Brusselaren te gaen om op een nieuw te doen oplaeden dat zy ons mynden te onttrekken, de schande is groot die zy er door zullen op hun gehaeld hebben.

Het schynt dat tot den laetsten moment wy niet als ongenoegen moesten ontmoeten, ende wat ons het meest pyn deden, was dat te ontmoeten in ons eyge land. Adieu zal u nog scryven wat dag wy denken te arriveren.

Brief XVIII.

Brusselen, 2 x^{ber} 1815.

Beminde vrouw enz.

Laten u met veel genoegen weten dat wy hopen morgen hier te vertrekken wezende den 3de dezer, om den zelven dag tot Mechelen te arriveren, 's maendags zal het laet wezen voor dat wy van daer konnen vertrekken ter oorzake van eenen wagen daer men een deel van tot Mechelen moet ontladen, zoo dat wy dien dag maer tot Contig zullen konnen geraken om dynsdag tegen den middag met dien schat der konststukken binne onze stad te komen waer ik hope nae eene zoo lange afwezenthyd u alle in eene goede gesonthyd te omhelsen adieu.

Wees zoo zuiver als sneeuw: gij zult gelasterd worden.

Over de werktuigkunde.

De werktuigkunde heeft voor doel de kennis der vermogens en werkingen van de kunstwerktuigen, welke bestemd zijn om de werking eener kracht over te dragen op lichamen die zich op de richtlijn dezer kracht niet bevinden, zoo dat men bij middel van deze kracht lichamen in beweging kan brengen, alhoewel ze aan dezelve niet onmiddellijk vastgehecht zijn.

Men geeft den naam van *macht* aan de kracht welker richting men wil veranderen bij middel van een werktuig, en den naam van last aan het lichaam dat ze moet in beweging brengen of aan de kracht die men zoekt te evenaren.

Men verdeelt de werktuigen in twee soorten: 1° enkelvoudige, 2° samengestelde.

Dr F.J. MATTHYSSENS.

Het eerste harde woord.
Novelle.

- Gij *schijnt* altijd gelukkig, Anna. Ik ben nimmer in een huisgezin geweest waar de echtgenoten gelukkiger *schenen* dan gij.

- Dat is ook zoo, Katharina, zeide mevrouw Huntington, lachend; maar gij hebt tweemaal in die weinige woorden van schijnen gesproken. En nu ziet gij mij zoo vragend aan, als of gij in ernst denkt iets belangrijks omtrent het huwelijksleven te vernemen, voor gij zelve den grooten stap waagt. Het is goed dat Henry niet hier is en het bekommerde gelaat niet ziet van de bruid zijner keuze. Hij zou gaan gelooven, dat haar hart bij haar naderend huwelijk vol bezorgdheid in plaats van geluk was.

- Lach mij niet uit, Anna, maar spreek met mij, zoo als gij gewoonlijk met mij spreekt. Ik bemin Henry, dat weet gij, en toch stel ik mij zeer veel teleurstellingen van het huwelijksleven voor. Ik zie er zoo weinigen, die zich door dien band waarachtig gelukkig gevoelen, zoo gelukkig namelijk als ik zou wenschen te zijn. Gij schijnt nader bij dat geluk te zijn dan iemand anders. Hebt gij nooit geen... geen...

- Twist gehad? neen, niet dikwijls althans. Wij hebben eens ongenoegen gehad; en ik geloof dat ieder dit moet hebben, de een wat vroeger en de andere wat later.

- Wilt gij mij dat eens vertellen, Anna?

- Och, ja, nu gij er zoo nieuwsgierig naar zijt; misschien kunt gij er nog iets uit leeren.

Ik was een romanesk kind, zoo als gij u nog wel zult herinneren, Katharina. Ik had eenige vrienden, die ik hartelijk lief had, maar die vriendschapsbetrekkingen waren voor mijn hart niet genoeg. Het verlangde iets meer; dat wist ik niet voor ik mijn echtgenoot lief had. Toen wij pas getrouwd waren, vroeg ik soms

mij zelven af, of ik nu het huwelijk vond zoo als ik steeds gehoopt had; of ik zoo gelukkig was als ik mij steeds had voorgesteld? En mijn hart zeide altijd ja. Bij ons duurde de roman van het huwelijksleven, als ik het zoo noemen mag, zeer lang. Wat mij betreft, ik voelde mij steeds aangenaam te moede, wanneer wij samen waren. Het was een genot voor mij, alleen met hem te rijden of te wandelen. De gelukkigste uren van den dag waren, wanneer wij te zamen in gesprek waren of elkander iets voorlazen. Langen tijd gevoelde ik mij onder eenen zachten dwang; wanneer hij bij mij was, zorgde ik steeds netjes gekleed en in eene goede luim te zijn. Was ik neêrslachtig, dan spande ik toch al mijne krachten in om in zijn gezelschap opgeruimd en vrolijk te wezen. Ik was altijd bang geweest dat mijn man en ik tegen over elkander zouden zitten, zonder ons met elkaêr te bemoeien, en niets te spreken zouden hebben dan over de kinderen en de rekening van den bakker. Ik maakte er mijn werk van, al wat ik belangrijks zag of hoorde, hem te vertellen en wanneer dat alles was uitgeput, hadden wij beiden nog altijd het een of het ander te vertellen, zoodat het nooit gebeurde dat wij zwegen, omdat wij niets te zeggen hadden. Zoo leefden wij een paar jaren. Ik was zeer gelukkig. Ik geloof dat de menschen zich over het algemeen zeer verwonderden, dat wij op den duur zooveel genot in elkanders gezelschap smaakten.

Maar dit was ook geen wonder. Tot nog toe had ik niets om mij er over te bekommeren. Wij waren slechts met ons beiden; ik had geene zorgen en zijne liefde en belangstelling waren een krachtig schild tegen alle kleine wederwaardigheden en onaangenaamheden, die ons, zelfs te midden van ons hoogste geluk, soms treffen. Maar dit kon niet altijd zoo blijven. Zijne bezigheden namen hoe langer hoe meer toe, en eindelijk had ik een huishouden en een kind om voor te zorgen. Toen werd voor het eerst onze wederzijdsche genegenheid op de proef gesteld. Tot hiertoe hadden wij slechts voor elkander te zorgen: thans kwamen de werkelijke zorgen des levens en zij drukten ons zoo zeer, dat zij dikwijls onze krachten te boven gingen. Ik was de eerste, die deze verandering opmerkte. Het scheeen mij alsof een treurig waas over alles verspreid lag. Soms werd ik zwaarmoedig en begon mij te verbeelden dat hij mij niet meer beminde zoo als voorheen; als ik dat thans herdenk, ben ik overtuigd, dat dit mijn eerste verkeerde stap was. Door toe te geven aan die zwaarmoedige buien, wankelde mijn moed. Het was eene onrechtvaardigheid jegens hem, waaraan ik niet had moeten toegeven. Mij zelve bracht dit eene wonde toe, als of ik verongelijkt was en ik bezorgde mij daardoor veel leed.

Een tijd lang hield ik die kleine wonde in mijn hart open. Ik zweeg er echter van, want gedeeltelijk schaamde ik mij, gedeeltelijk was ik te trotsch om er over te spreken. Dit was de tweede verkeerde stap. Ons geluk in het huwelijksleven wordt alleen gewaarborgd door de meest onbegrensde vertrouwelijkheid.

Er kwam een tijd van mist, damp en regen. Eens op een morgen was ik opgestaan in eene zeer knorrige luim; ik had koude gevat, ik had hoofdpijn en mijn kind was den ganschen nacht lastig geweest. Mijne keukemeid was een brutaal en dom wezen, en dien morgen had zij het geheel ontbijt bedorven. Het biefstuk was tot kool verschroeid, de eieren waren zoo hard als kogels, het brood was half genoeg, en de koffie, onze gewone morgendrank, allerslechtst. Mijn echtgenoot was onder dit alles zeer geduldig, tot dat de koffie kwam; dit bracht hem uit zijne luim. Hij zette zijn kopje neêr, en zeide op half knorrigen toon:

- Het zou mij aangenaam zijn, als de koffie altijd goed was, Anna. Waarom zorgt gij niet dat ze is zoo als zij bij moeder was?

Dit deed de maat overloopen.

- Gij vindt ook nooit iets eetbaar op onze tafel, zeide ik, reeds getroffen door den toon mijner eigene stem. Gij hadt beter gedaan met t'huis te blijven leven, zoo gij niet tevreden zijt, of anders moest gij zorgen, dat ik goede meiden had. Ik kan niet alles doen - 's nachts bij mijn kind waken, en dan nog voor het ontbijt zorgen.

- Ik wist niet, dat ik zoo onredelijk was, zeide hij op eenen toon, die zijn beleedigd gevoel verried.

Hij bleef nog slechts eenige minuten zitten, stond toen op, liet zijn ontbijt onaangeroerd, zette zijn hoed op en ging uit.

Toen ik hem de deur hoorde dichtslaan, was al mijne gramschap geweken. Ik ging naar mijne kamer, sloot mij op, wierp mij op eenen stoel neder en begon te weenen als een kind. Dit was het *eerste harde woord*, dat ik tot mijnen man gesproken had. Het was of eene plotselinge ramp mij had getroffen, en ik bracht mij zelve in zulk een toestand van zenuwachtige spanning, dat ik eindelijk handenwringend het vertrek op en neder liep.

- O, het is voor altijd tusschen ons gedaan! dacht ik, wij zullen op aarde nooit meer gelukkig zijn met elkander! Die gedachte maakte mij onbeschrijfelijk ongelukkig. 't Was of er een lijkkleed geworpen was over al wat mij omringde: de toekomst was slechts eene dikke duisternis. In mijne smart zocht ik mij te troosten door de schuld te werpen op hem. Hij moest in geen geval zoo tot mij gesproken hebben, zeide ik luid, hij moest gezien hebben hoe ik leed: het was te veel voor iemand om te dragen. Waarlijk, het was te erg van hem. Het blijkt duidelijk genoeg dat hij zich niet meer zoo om mijn geluk bekommert als hij vroeger deed. Om mij altijd te vertellen hoe lekker zijne moeder kookte, terwijl hij weet, dat ik mijn best poog te doen en mij beijver hem alles naar zijnen zin te maken. 't Is waarlijk slecht!

Zie zoo schrikkelijk ernstig niet, Katharina. Mijne kleine begon toen juist te schreiden en ik moest naar haar toe, voor ik al mijne grieven had kunnen opnoemen, maar ik was toch ver genoeg gegaan om weder in hetzelfde verkeerde spoor terug te komen. Ik begon mij zelve tot bedaren te brengen door de gedachte, dat er zoo geen groot kwaad geschied was, maar ik dacht dat ook hij er bedroefd om moest wezen. Voor mijn kind nog opgehouden had met schreien, was ik tot het besluit gekomen, dat ik geene teekenen van berouw moest geven voor ik die bij hem waarnam.

Ik waschte mijn gezicht, opdat er geen spoor van tranen op mocht zichtbaar blijven, kleedde mij met buitengewone zorg, en ging naer de keuken, om de meid op het hart te drukken eens bijzonder goed voor het middagmaal te zorgen. Ik deed dit met het gevoel van eene martelares. Ik wilde mijn best doen om hem berouw over zijne onbillijkheid te doen gevoelen. Ik besloot mijn verwijt in te kleeden in den vorm van een uitmuntend eetmaal zoo goed als zijne moeder ooit gekookt had, en om dit verwijt nog scherper te maken, zette ik eene kan heerlijke koffie.

Eindelijk werd het een uur, ofschoon ik niet dacht dat het ooit zoo laat zou worden; de deur ging open en ik hoorde zynen vlug-

gen tred in den gang. Goede hemel! hij floot! Hij kwam binnen met een vroolijk gelaat, waarop alle sporen van het onweder van dien morgen verdwenen waren, en toen hij zich aan tafel had gezet, zag hij met een opgeruimd gezicht rond.

- Wel, Anna, zeide hij, wat een heerlijk maal!

- Ik ben blijde dat het uwe goedkeuring wegdraagt, zeide ik op eenen toon van onderwerping.

- Kapitaal, hernam hij, zulk lekker biefstuk heb ik dit jaar nog niet geëten.

Hij was zoo in zijn schik met mijn kiesch verwijt, dat hij niet eens bemerkte dat ik neêrslachtig was. Het was mij gedeeltelijk aangenaam, maar voor een gedeelte gevoelde ik mij ook beleedigd: doch ik zweeg en sprak niet meer dan noodig was, om hem te antwoorden.

Na het eetmaal gaf ik hem zijn kop koffie. Hij was er half verbaasd over.

- Wel, Anna, zeide hij, ik zou haast gelooven dat gij er u vandaag eens toe gezet hebt te toonen wat gij kunt!

Hij had de waarheid ontdekt, maar zonder de minste erg in de oorzaak. Mijne eerste beweging was, oprecht en zonder omwegen te werk te gaan door te antwoorden: 'Is zij zoo goed als uwe moeder ze zette?' Dit zou hem den sleutel der gansche geschiedenis gegeven hebben, - hij zou alles hebben onderzocht, en het zou daarbij gebleven zijn, maar ik schaamde mij daarvoor. Ik dronk koffie zonder iets te zeggen. Het geschikte oogenblik ging voorbij en mijn goede engel vlood van mij. De trots behield de overhand. Het begon mij toen zelfs te verdrieten, dat hij met zooveel smaak een goed middagmaal kon gebruiken, en zoo spoedig vergeten kon wat mij zooveel leed had berokkend. Hij had dien dag veel te doen en bleef niet zoolang bij mij klappen als gewoonlijk, maar bij zijn heengaan floot hij nog vroolijker dan gewoonlijk.

(*Het vervolg hierna.*)

Als ge niet wilt dat men het wete, doe het niet.

Dierenkunde.

Ratten, Muizen en Mollen[1].

De Ratten zijn, bij naam alleen aan allen genoegzaam bekend. Dit dier is vast door alle werelddeelen verspreid, doch schijnt oorspronkelijk in het midden van Europa te huis te behooren. Door zijne vraatzucht verslindt het zelfs schorpioenen, en tast, bij honger, zijn eigen geslacht aan; zoo dat de Ratten, bij te sterke vermenigvuldiging en bij gebrek aan voedsel, elkander aanvallen. Zij volgen den mensch, om zijnen opgelegden mondkost met hem te deelen, overal na, in huizen, kelders, schepen, ja, zelfs in de diepste mijnen.

De zorg der wijfjes voor hare jongen is even voorbeeldelijk, als die der jongen voor de krachtelooze ouden; het wijfje immers verdedigt haar kroost met levensgevaar zelfs tegen groote Katten, en de jonge Ratten brengen de afgeleefde ouden voedsel, en sleepen ze bij gevaar op veilige plaatsen. - Zoo leeren zelfs Ratten, wat ouders aan kinders, wat jongeren aan ouderen verschuldigd zijn!

(1) Ontleend aan de *Natuurlijke geschiedenis* van Uilkens.

De Waterratten hebben een veel korter en behaarder staart, zoeken in en buiten het water hun voedsel, wonen onder den grond, en zijn voor de hoven, inzonderheid voor de wortelgroenten, zeer nadeelig.

Van eene soort van Boschratten, Zuid-Amerika bewonende, bewaart het wijfje hare jongen, bij eenig gevaar, door den staart boogsgewijze over den rug naar voren te houden, en met de jongen, die dan hare moeder op den rug springen, en hunne staarten om den haren slaan, de vlucht te nemen. De wijfjes der Buildelratten, in de warmste gedeelten van Amerika, hebben onder aan het lijf een zak of eene beurs, die zij openen en sluiten kunnen, en op wiens bodem de tepels geplaatst zijn. De jongen dezer Ratten, die, als ontijdig geborenen, klein ter wereld komen, worden gedurende tien weken in dezen zak opgenomen en gevoed; en nadat zij alsdan van nieuws geboren worden, door dezen zak te verlaten, neemt het wijfje hare jongen er nog echter wederom in op, en vlucht alzoo met dezelve, wanneer zij eenig gevaar vreest.

Men zegt, dat de Springratten van Nieuw-Holland (dieren, door kapitein Cook eerst ontdekt), wel 150 ponden wegende, en die, volgens hunnen naam, zeer ver kunnen springen, met gelijke zakken of beurzen tot dezelfde einden voorzien zijn.

Van de Muizen, die in uitwendige gedaante zoo veel met de Ratten overeenkomen, ofschoon zij algemeen veel kleiner zijn, kent men meer dan 40 soorten. De Wortelmuizen (mus oeconomus) die door geheel Siberië tot aan Kamschatka toe gevonden worden, zijn allermerkwaardigst, zoo wel door de verbazend lange reizen die zij op gezette tijden, in ontzaggelijke menigte, steeds in eene rechte lijn, ondernemen, als door den grooten voorraad van meest eetbare wortelen die zij met eene uitstekende nijverheid in hunne onderaardsche holen sleepen, zoo dat de Siberische volken zelfs dezen voorraad opzoeken, en voor zich zelven gebruiken. (De Thuringers doen hetzelfde omtrent de verzamelingen van de Hamsters.) De groote, en kleine Veldmuizen kunnen, in sommige jaren, door te groot aantal, voor veldvruchten en jong boomgewas allerschadelijkst worden. De gemeene Spitsmuis woont door geheel Europa in oude muren, stallen, mesthoopen, enz.

De Waterspitsmuis heeft eene klep in de oortjes, waarmede zij deze sluiten kan, wanneer zij te water gaat. De kleine Spitsmuis, aan den oever van de rivier de Jenifei, is het kleinste van alle zoogdieren, en weegt nauwelijks 30 greinen.

De Huismuis kan met recht, daar zij zich algemeen aan den mensch als gast opgedrongen heeft, als een huisdier aangemerkt worden, dat ook alles eet, wat het slechts met zijne tanden kan afknabbelen. De witte Muizen zijn zoo afkeerig van het licht, dat zij daarin steeds hunne oogen gesloten houden.

De Mol, in de oude wereld bijna overal, behalve in dorre woestijnen en koude klimaten, aanwezig, kan in den volsten zin als een onderaardsch dier worden aangemerkt. Zijne schupvormige pooten, en het maaksel des borstbeens, zijn voor het wroeten onder den grond volkomen geschikt. Hij heeft geene uitwendige ooren, en zeer kleine, onder het haar verborgene, oogen. Men vindt ook witte, en, in Oost-Friesland, somtijds gevlekte Mollen.

In Amerika zijn vosroode, en in Afrika goudgeele. Men moet zich verwonderen over de hoeveelheid aarde, welke een Mol in staat is optewerpen.

Kronijk.

Antwerpen. - Wij vernemen dat de heer Minister van binnenlandsche zaken aan het stadsbestuur heeft voorgesteld, eene werkplaats voor het herstellen van schilderijen, aan de Antwerpsche academie te verbinden. In deze werkplaats, welke onder het bestuur van den heer E. Leroy zou staan, zouden ook leerlingen in het vak van schilderijherstelling opgeleid worden. Reeds bestaat eene dergelijke werkplaats onder het bestuur van den heer Leroy, aan de academie van Brussel.

- De koninklijke Maatschappij van Schoone Kunsten heeft eene tentoonstelling geopend van de teekeningen samengesteld en uitgevoerd door Frederik Overbeeck; zij stellen *De zeven HH. Sacramenten* voor welke hoofdonderwerpen met zinnebeeldige versierselen in paneelen omringd zijn.

Het is dezelfde tentoonstelling welke over eenige weken te Brussel plaats had in het Hertogelijk paleis. Z.M. de Koning legde er een bezoek in af en werd ontvangen door de heeren A. van Soust de Borckenfeld en Guffens en Swerts welke door Z.M. gelast werden zijne hooge tevredenheid aan den befaamden Duitschen meester overtebrengen. De teekeningen van de zoo beroemde muurschilderingen van Frederik Overbeeck zijn nooit te zien geweest dan in de werkplaats van dezen meester te Rome.

Deze tentoonstelling is de derde die wij in dien aard in België gehad hebben, dank aan de zorgen der heeren A. van Soust de Borckenfeld en Guffens en Swerts.

De kunstminnende bevolking van Antwerpen haast zich om deze werken te gaan bewonderen.

Borgerhout. - In 1840 werd alhier eene maatschappij *de Wyngaard der kunst* gesticht, met het doel om ambachtslieden des Zondags van 9 tot 10 en van 2 tot 3 ure namiddag in teeken-, reken- en meetkunst te onderwijzen. Dezer dagen waren de prijsstukken der wedstrijden van 1866 tentoongesteld. Dezelve geven eenen zeer goeden dunk van het onderwijs en den iever der leerlingen. Primussen waren J.-B. van Hemeldonck, in het teekenen en J. van Rery, in reken- en meetkunst. Als een voorbeeld van belangelooze iever voor het volksonderwijs zij gemeld dat de heeren J.-B. Rery, Oyen, Thyssens en Janssens, sinds 26 jaren het bestuur van den *Wyngaard* waarnemen en des Zondags hunne vrije uren aan het onderricht der jeugd besteden.

Vlimmeren. - De kerk dezer Kempische gemeente bezit stukken van een oud glasraam, goed van stijl, maar die niet meer kunnen ingezet worden. De Deputatie van den Provincieraad van Antwerpen heeft toelating verleend om deze stukken voor 100 fr. aan het oudheidkundig museum der stad Antwerpen te verkoopen.

De kerkfabriek van Vlimmeren, ondersteund door den Staat en de gemeente, heeft eenige oude schilderstukken, voorheen gediend hebbende tot deuren in de kapel van Overbroeck, onder Brecht, laten herstellen. Deze schilderstukken zijn oude luiken van eene gebeitelde altaartafel. Wij vernemen dat het provinciaal bestuur van Antwerpen aan de kerkfabriek den voorslag heeft gedaan, eene nieuwe altaartafel te doen vervaardigen, waaraan de gezegde luiken zouden vastgemaakt worden. Deze altaartafel zou gebeiteld worden in den smaak van die van Hulsthout en den

Calvariënberg voorstellen, waarbij later de verbeelding der Passie zou worden gevoegd.

Thielen. - Wij vernemen dat het provinciaal comiteit van monumenten binnen kort voorstellen zal indienen, voor de herstelling van de merkwaardige oude schilderstukken der dorpskerk.

Brussel. - De volgende benoemingen hebben in de Leopoldsorde plaats gehad: *Kommandeur* J. Ingres, historieschilder te Parijs;

Officieren: A. Robert, schilder te Brussel; J. Stevens, id. te Parijs; A. Thomas, id. te Parijs; C. Verlat, id. te Antwerpen:

Ridders: Alma Tadema, schilder te Brussel; R. Begas, beeldhouwer te Berlijn; A. Blanchard, plaatsnijder te Parijs; C. Daubigny, schilder te Parijs; J. De Haes, id. te Brussel; W. Frith, id. te Londen; C. Jalabart, id. te Parijs; F. Keelhof, id. te Brussel; J. Maillet, beeldhouwer te Parijs; A. Schreyer, schilder te Parijs; G. Simonau, waterverfschilder en steendrukker te Brussel; C. Stanfield, schilder te Londen; A. van Muyden, id. te Geneve; J. Wiener, penningsnijder te Brussel.

De gouden eermedalie is aan de volgende kunstenaars verleend: G. Biot, plaatsnijder te Brussel; L. Brillouin, schilder te Parijs; Carrier-Belleuse, beeldhouwer te Parijs; E. de Schampheleer, schilder te Brussel: J. Jacquet, beeldhouwer te Brussel; E. Smits, schilder te Brussel; C. Soubre, id. te Luik; L. van Cuyck, id. te Antwerpen; A. Wust, id. te Antwerpen.

Brugge. - Dezen winter zullen hier concerten van klassisch muziek gegeven worden door de heeren Accolay, de Brauwere, Rappé, enz.

Gent. - De schrijvers der liederen aan welke in den prijskamp van het *Vlaamsch Verbond* vereerende meldingen werden toegekend zijn: Julius Wytynck, te Oostacker en de Graaff, te Antwerpen. De schrijver der bekroonde romance *de Moeder* is A. Bultynck, te Knesselare.

Buitenland.

Delft. - Het oudheidkundig museum van Delft is verrijkt geworden met twee voorwerpen, welke drie meters diep uit de aarde opgegraven werden, namelijk: eene potaarden aschkruik, welke waarschijnlijk van Romeinschen oorsprong is, en een gebeeldhouwd steenen hoofd; het hoofd draagt eenen hoed met eene pluim versierd, zooals de dracht was ten tijde van Philip II.

Londen. - Door de National Gallery, is aangekocht voor circa 170,000 fr. eene schilderij van Rembrandt, voorstellende: *Christus die de kinderen zegent.*

Het Britsch museum heeft uit het kabinet Wellesley aangekocht voor ongeveer 16,000 fr. eene kleine penteekening van Raphaël.

Parijs. - Te Parijs wordt eene zeldzame boekverzameling verkocht. Zij beslaet 6 a 7000 deelen, bevattende alles wat sedert drie eeuwen voor en tegen de tabak is geschreven.

Besançon. - De heer Weise, bibliothecaris dezer stad en schrijver van een werk over kardinaal Granvelle (die te Besançon geboren werd), heeft bij testament eene som van 20,000 fr. nagelaten, om den treurig beroemden minister van Philip II te Besançon een standbeeld op te richten.

Kermis- en kunstfeesten van Antwerpen, 1864.

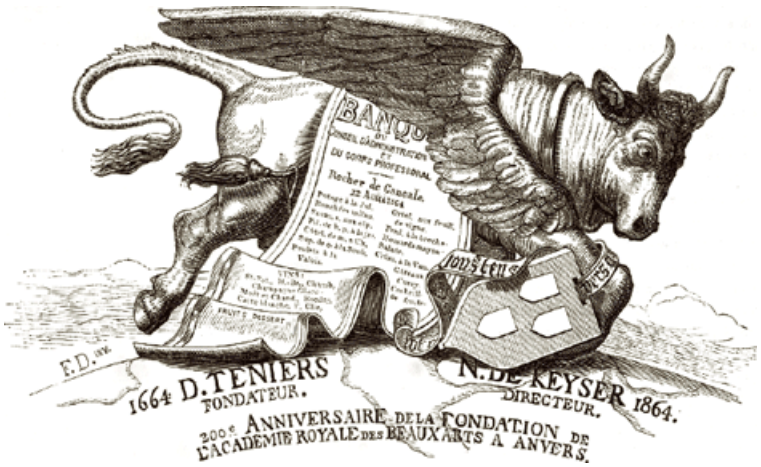

De vierde en vijfde afleveringen van de Beschrijving der kermisen kunstfeesten, welke plaats hadden ter gelegenheid van het tweede eeuwfeest der koninklijke academie van schoone kunsten, zijn verschenen; zij bevatten het vervolg en slot van het getrouw verslag der feestplechtigheden welke er op die dagen plaats hadden, en zijn opgeluisterd met talrijke prachtige platen. Ten bewijze van de keurige uitvoering der platen, deelen wij hier de dischkaart mede, welke voor het feestmaal, gehouden door de bestuurleden de koninklijke academie, vervaardigd werd naar de teekening van den talentvollen bouwmeester Frans Durlet.

Alwie een aandenken van de kunstfeesten van 1864 bezitten wil, kan niet beter doen dan eene inschrijving nemen op gemeld werk dat thans volledig is en waarin ook opgenomen zijn de bekroonde levensschets van David Teniers, alsmede de insgelijks bekroonde geschiedenis der academie.

De schrijver van het verhaal der feesten, heeft er zich op toegelegd al de plaats gehad hebbende plechtigheden zooveel mogelijk persoonlijk bijtewonen, in andere woorden, alles wat er voorkwam zelf te gaan zien, voor zooveel dit doenlijk was.

Bij de beschrijving en de boekstaving van wat hij te zien kreeg, heeft de feestbeschrijver zich kennelijk beïeverd bondig, duidelijk en waar te zijn, drie hoedanigheden die niet steeds door alle verslagschrijvers in het hoog worden gehouden. De Beschrijving behelst daarenboven een aantal redevoeringen, voordrachten, verzenstukken, opschriften en wat dies meer, die ook onder historisch oogpunt veel belang opleveren.

J.E.

Het eerste harde woord.
Novelle.
(*Vervolg en slot.*)

Ik ging naar de slaapkamer en begon over alles na te denken. De kleine sluimerde; de regen kletterde tegen de ruiten, de wind stak op en de wereld zag er mij zeer treurig uit. Ik had mij zwaar vermoeid door de zorg voor het middagmaal, en nu de overspanning voorbij was, voelde ik de terugwerking. Ik vroeg mij af, welk loon ik daarvoor gekregen had. Mijn man zag niet of wilde niet zien, dat er eene verzoening

noodig was. Ik verweet hem zijne ongevoeligheid. Eens, dacht ik, was er een tijd dat hij elke verandering in mijnen toon, de minste schaduw die over mijne ziel ging, zou hebben opgemerkt; nu kan ik knorrig tegen hem zijn en hij merkt er niets van! Die gedachte deed mij eenen treurigen avond doorbrengen. Ik had geene rust; nu eens nam ik dat werk, dan dat onder handen, maar ik had niets naar mijnen zin kunnen vinden, voor de theetijd daar was, en toen was ik in alle opzichten nog verder van den rechten weg dan des middags. Treurig en zwijgend zat ik tegenover mijnen echtgenoot, die een paar malen beproefde een gesprek te beginnen, maar vruchteloos.

- Anna, vroeg hij eindelijk minzaam, voelt gij u vandaag niet heel wel?
- Niet erg, antwoordde ik met eenen zucht.

- Wat schort u?

- Ik heb hoofdpijn, de kleine heeft mij den ganschen nacht wakker gehouden.

Dat was waar, maar slechts voor een gedeelte, ik voelde mijne schuld toen ik het zeide. Toen raadde hij mij aan wat op de sofa in de zijkamer te gaan liggen, en zeide dat hij mij iets voor zou komen lezen, dat mij zou opbeuren.

Ik voelde dat dit recht lief van hem was, het was zoo als in vroegeren tijd. De nieuwe tijd, zoo als gij merkt, had nog slechts een dag geduurd, maar voor mij toch reeds veel te lang. En toch, dat voorstel was niet wat ik begeerde. Ik wenschte dat de zaak tot klaarheid werd gebracht, niet dat er over heen zou gestapt worden, en ik besloot vol te houden tot dat het zoo ver zou zijn gekomen, en hij zelf inzien en gevoelen zou, dat ik na een hard woord niet gelukkig kon worden dan na wederzijdsche verzoening en vergiffenis. Daarom wilde ik niet blijven en mij laten voorlezen, maar zeide naar bed te verlangen. Ik verliet hem, terwijl hij in zijnen armstoel bleef zitten lezen, bij eene helder brandende lamp, en een knappend vuur, als in de dagen dat hij ongetrouwd was, en ik begaf mij te bed en weende tot dat ik insliep.

- Gij lacht, Katharina, alsof gij mij zeer dwaas vindt. Ik denk er nu ook zoo over.

- En hoe eindigde dat alles, Anna?

- Ik hield het eene week uit en werd iederen dag treuriger en gemelijker, ik mag het thans dien naam geven. Als ik alleen was, nam ik gewoonlijk mijne kleine en weende over haer, alsof mijn echtgenoot dood was, en het kind het eenige was wat hij mij op de wereld had nagelaten. Ach, hoe ongelukkig was ik! Elke dag vermeerderde de smart. Ik wilde volstrekt iets in zijn gedrag vinden, dat mij, zoo dikwijls wij bij elkander waren, reden tot droefheid gaf; hij had of te veel of te weinig aandacht voor mij, en sprak of te druk of niet druk genoeg.

Hij was zeer geduldig onder mijne slechte luim daar hij dacht dat ik ziek was. Op eenen morgen kwam hij t' huis en zeide dat hij eene week verlof had genomen en een rijtuig had gehuurd, en dat ik maar het een en ander voor mij en de kleine moest inpakken, want dat wij binnen een uur zouden wegrijden. Hij wilde mij naar mijne moeder brengen.

Wij kunnen even goed een reisje maken als de rekeningen van den dokter betalen, Anna, zeide hij, en ik kan het niet aanzien dat gij op die wijze weg zoudt kwijnen. Wij zullen de oude Bridget naar huis zenden, onze woning sluiten, en vrij van alle zorgen eens recht genieten.

Hij zag mij daarbij zoo liefdevol aan, dat ik hem om den hals zou kunnen zijn gevallen, om mijn hart eens lucht te geven en over mijne slechtheid te weenen, maar het was nu de tijd niet om daarover te spreken. Ik ging in allerijl aan het pakken, maar voor ik daarmede nog half klaar was, had ik besloten hem de gansche geschiedenis van het begin tot het einde te vertellen. Op hetzelfde oogenblik, dat dit voornemen in mij oprees, was mijne droefgeestigheid verdwenen; mijn hart was zoo licht als een veder; de uitdrukking van mijn gelaat, de toon van mijne stem, alles veranderde. Ik voelde het zelve en hij merkte het op, zoodra ik op het bepaalde uur bij hem was.

- Zoo, Anna, zeide hij, reeds het inpakken heeft u goed gedaan. Wij kunnen 't daar nu wel bij laten.

- Dat zouden wij ook wel kunnen doen, Katharina, want de rest van het verhaal is te gevoelig voor eene derde.

- Neen, neen, Anna, dan zou ik het schoonste juist niet hooren. Vertel mij ook hoe alles eindigde.

- Wij reden weg, vroolijk gestemd, tot dat het donker was geworden. De kleine was in slaap gevallen. Het was het uur der rust, alles rondom ons was verheven en kalm. Ik gevoelde in mij eene onwederstaanbare behoefte om ook mijn hart lucht te geven en tot vrede te brengen. Tranen van waarachtig berouw stroomden uit mijne oogen, en voor ik het wist, vielen zij op het gelaat der kleine. Mijn echtgenoot keerde zich om en zag het.

- Anna, vroeg hij ten uiterste verbaasd, wat schort u?

- Ach, ik ben zoo bedroefd! antwoordde ik.

- Bedroefd, waarover, lieve? Zijt gij niet gelukkig? Deert u iets?

- Ik ben zoo bedroefd, hervatte ik, dat ik deze week zoo verkeerd heb gehandeld.

- Wat meent gij? hernam hij, terwijl hij meer en meer verwonderd mij aanzag.

- 't Is mijne schuld niet, dat gij 't niet weet. Toen begon ik van het begin af alles te vertellen. Hoe ik wrevelig was opgestaan en, ondanks mijzelve, het *eerste harde woord* had gesproken; hoe hij gezegd had, dat hetgeen ik op tafel zette niet zoo goed was als 't geen zijne moeder bereidde, en knorrig was weggegaan, hoe hij toen over alles was heengestapt, en alles had vergeten, en mij niet weder in mijnen schik had gebracht door te zeggen, dat het ook hem had gespeten; hoe ik de gansche week er over gemokt had; hoe mijn leed zich vastgeworteld had in mijn hart en al mijn genot had vergald; hoe ik tranen had gestort, wanneer ik alleen was, bij de gedachte dat het tusschen ons voor goed gedaan was, en wij elkander nimmermeer zoo zouden lief hebben als vroeger.

Hij hoorde mij tot het einde toe aan, zonder een woord te zeggen, en begon toen hartelijk te lachen.

- Ik zou wel eens willen weten, Anna, zeide hij eindelijk, of dit gedurende de gansche week uwe kwaal is geweest?

- Ja, zeide ik, terwijl hij aan de teugels trok en het paard begon te keeren.

- Wat gaat gij nu doen? vroeg ik.

- Wij gaan naar huis, antwoordde hij, als dit al is, wat u heeft gedeerd.

Ik lachte even hartelijk als hij, want nu ik mijne schuld bekend had, was ik weder gelukkig, maar ik trok aan den anderen teugel, legde de zweep over 't paard en het draafde weder voort naar de woning mijner moeder.

Maar toen namen wij een besluit, Katharina, dat wanneer de een iets tegen den ander had, de zaak voor den nacht zou worden uitgemaakt, opdat wij rustig zouden kunnen insluimeren, zoo niet in vrede met de gansche wereld, dan toch in vrede met elkander, vergevende en vergetende. Aan die afspraak hebben wij ons trouw gehouden, en ik heb nooit meer eene week beleefd zoo ongelukkig voor mij als die, waarvan ik u verteld heb, en ik vertrouw ook er nimmermeer zoo eene te beleven. Ik hoop dat gij in uwe nieuwe

loopbaan evenveel genot zult smaken als wij. Dit is de beste wensch, dien ik u doen kan, en dat uw *eerste harde woord* tevens uw laatste moge zijn.

> Alles wat van den mensch afkomstig is, alles wat hij geschapen, bemind, vereerd heeft, moet in den steeds kalm voortstroomenden loop der tijden vergaan.
> G. VOM SEE.

De sterrenregen van 13 november 1866.

Op het einde der maand October verscheen in de dagbladen een bericht, waarbij eenieder aangeraden werd, op den 12 November, indien de lucht dan niet bewolkt mocht zijn, aan den hemel zijne bezondere aandacht te wijden. Op 12 November 1833 toch werd een buitengewone zoogenaamde regen van vallende sterren waargenomen, en professor Newton heeft, uit hetgeen hij toen van de beweging dier onderstelde asteroïden zag, gemeend te mogen opmaken, dat na 33 jaren hetzelfde verschijnsel kon worden verwacht.

De voorzegging van professor Newton is bewaarheid geworden, evenwel niet in den nacht van 12 November (toen de lucht zwaar betrokken was), maar in den nacht van 13 November. Te Oostende, te Scheveningen en elders aan de zee, te Antwerpen aan de Schelde, beschouwden duizende verbaasde oogen een recht hemelsch vuurwerk en waarvan geene menschelijke kunst eene eenigszins nabijkomende weêrgade zou kunnen voortbrengen.

Gedurende meer dan een uur, vielen in alle richtingen ontelbare sterren. Toeschouwers van dit prachtig, weêrgaloos schouwspel, hebben in zes minuten, zoo kwaad als goed, *honderd zeven-en-tachtig* rijzende sterren geteld.

Wat nu eigenlijk die vallende sterren zijn? Zij dragen in de sterrekunde den naam van asteroïden of planetoïden en worden gehouden voor brokstukken van eene groote aan stukken gesprongen planeet - eene wereld die vergaan is! - Zij blijven om de zon de baan volgen, waarin de ondergegane planeet zich bewoog. 't Is door van die baan af te dwalen en met den dampkring der aarde in aanraking te komen, dat door de ontstaande wrijving de bewuste brokstukken ontvlammen en vallen. Waar zij wel vallen mogen? Men vermoedt dat de meeste in de maan te recht komen. Sommige bereiken de aarde, in de gedaante van zoogenaamde luchtsteenen. Men heeft er van opgeraapt die samengesteld bleken te zijn uit eene verbinding van steenkolen, harst, koper, enz., in één woord: nagenoeg uit dezelfde bestanddeelen als onze aarde.

De geleerde von Humboldt heeft in zijnen *Kosmos* de verst in den loop der tijden opklimmende berichten, betreffende de vallende sterren opgeteekend. Uit deze berichten kan bijna met zekerheid opgemaakt worden, dat de sterrenregen waarvan wij getuigen zijn geweest, een op bepaalde tijden terugkeerend verschijnsel is. Men oordeele.

In October van het jaar 902, in den nacht, toen de Koning Ibrahim ben Ahmed stierf, was er een groot verschijnsel van vallende sterren ‘gelijk aan eenen vurigen regen.’ Dit jaar werd daarom het jaar der sterren genoemd.

Den 21 October 1366 zag men eene ontelbare menigte sterren vallen.

Kort voor de vreeselijke aardbeving van 1766 (alzoo wederom 33 jaren voor het verschijnsel der vallende sterren van 11-12 November 1799), werd een dergelijk vuurwerk aan den hemel gezien.

In den nacht van 9-10 November 1787, vele vallende sterren door Hemmer in het zuidelijk gedeelte van Duitschland, inzonderheid te Manheim waargenomen.

Op den 12 November 1799, na middernacht, het ontzaggelijk groote verschijnsel van vallende sterren in Cumona, hetwelk op een groot gedeelte der aarde is waargenomen geworden.

Van den 12 op den 13 November 1822, werden door Klöder te Potsdam, vallende sterren met vuurbollen vermengd, in grooten getalle gezien. (Von Humboldt gelooft dat tusschen dusgenaamde vallende sterren en vuurbollen geen onderscheid bestaat.)

Den 13 November 1831, des morgens ten 4 ure, een groot verschijnsel van vallende sterren, gezien door kapitein Berard, aan de Spaansche kust, bij Cartagena del Levante.

In den nacht van den 12 op den 13 November 1833, het bekende merkwaardige verschijnsel van ontelbare vallende sterren.

In den nacht van den 13 op den 14 November 1834, dezelfde zwerm, van eenigszins geringere sterkte, in Noord-Amerika.

Den 13 November 1835 geraakte door eenen verspreid gevallen vuurbol bij Belley, in het departement de l'Ain (Frankrijk), eene schuur in brand. (Een dergelijke bol doodde in 1660 te Milaan een Franciscaner monnik.)

In het jaar 1838 vertoonde de sterrenregen zich het sterkst in den nacht van den 13 op 14 November.

De ontzaggelijk groote November-zwerm van vallende sterren in 1799, werd bijkans alleen in Amerika, van Nieuw-Hernhut in Groenland tot aan den evenaar, gezien. De zwerm van 1831 en 1832 was alleen in Europa, die van 1833 en 1834 alleen in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika zichtbaar.

Von Humboldt wijst in den *Kosmos* op eenen tweeden, even zoo regelmatig verschijnenden zwerm van vallende sterren, namelijk dien der maand Augustus: de *Stroom van den H. Laurentius*, welke van 9-14 Augustus plaats heeft. Musschenbroek heeft reeds in het midden der vorige eeuw, op de groote menigte der meteoren in de maand Augustus opmerkzaam gemaakt; doch hunne geregelde vaste terugkeering omstreeks het feest van Laurentius, hebben eerst Quetelet, Olbers en Beuzenberg bewezen. Von Humboldt drukt in zijn voornoemd werk de meening uit, dat men met den tijd zekerlijk nog andere geregeld wederkeerende stroomen zal ontdekken, wellicht tegen den 22-25 April, gelijk ook tusschen den 6-12 December en op den 27-29 November of den 17 Juli.

Op den 25 April 1095 ‘zagen ontelbare oogen in Frankrijk de sterren zoo dicht als hagel van den hemel vallen.’

Op 22 April 1800 werd een groote regen van vallende sterren in Virginië en Massachusetts gezien; het was ‘als of er met vuurpijlen door de lucht geschoten werd, welk verschijnsel twee uren duurde.’

Von Humboldt stipt aan, dat hij in de Groote-Zuidzee, den 15 Maart 1803, in het oog loopend veel vallende sterren heeft waargenomen, zoo als ook een zwerm daarvan in de stad Quito,

kort vóór de ontzettende aardbeving van Riobamba (4 Februari 1797) gezien werd.

In den nacht van 6 tot 7 December 1798 telde Broudes 2000 vallende sterren.

De Chinesche jaarboeken, waarin groote zwermen van vallende sterren opgegeven worden, reiken tot over de tijden van Tytaeus of den tweeden Messenischen oorlog. Zij beschrijven twee stroomen in de maand Maart, waarvan de eene 687 jaren ouder is dan onze christelijke tijdrekening. Eduard Biot heeft reeds opgemerkt, dat onder de 52, uit de Chinesche jaarboeken verzamelde verschijnselen diegenen het veelvuldigst wederkeerden, welke dicht aan den 20-22 Juli (oude stijl) liggen, en deze derhalve wel de thans voortgerukte stroom van den heiligen Laurentius konden zijn. Is, zoo schrijft von Humboldt, het door Boguslawski opgeteekend gevonden verschijnsel der vallende sterren, van den 21 October 1366 (oude stijl) ons tegenwoordig November-verschijnsel, maar toenmaals bij helderen dag gezien, dan leert de voortrukkingin 500 jaren, dat dit stelsel van vallende sterren eene loopbaan om de zon beschrijft met eene teruggaande beweging.

In sommige landen wordt de sterrenregen van Augustus aangeduid onder den naam van: *de vurige tranen van den heiligen Laurentius.*

De dienst van gezondheid in de provincie Antwerpen.

Het zal niet onbelangrijk zijn, de samenstelling der geneeskundige dienst in de provincie Antwerpen, beknoptelijk in overzicht te nemen, des te minder dat dit overzicht ons misschien gelegenheid zal verschaffen nuttig te wezen aan lijdende medemenschen, door de aandacht in te roepen op gemeenten welke zich zonder dokter en heelmeester bevinden.

De geneeskundige dienst in de provincie Antwerpen wordt waargenomen door 415 lieden van de kunst, welke zich als volgt verdeelen:

	ARRONDISSEMENTEN		
	ANTWERPEN.	**MECHELEN.**	**TURNHOUT.**
Dokters in de genees-, heel- en verloskunde	95	40	34
Stadsheelmeesters	7	1	5
Dorpsheelmeesters	6	1	0
Dorpsvroedmeesters	2	0	0
Stadsapothekers	64	24	9
Drogisten	16	6	1
Stadsvroedvrouwen	28	22	1
Dorpsvroedvrouwen	13	12	11
Tandmeesters	11	5	0
Officieren van gezondheid	0	0	1

Over de gezondheid der runderen, paarden, enz., waken in de provincie Antwerpen 40 mannen van de kunst, namelijk: 23 veeartsen en 17 paardenmeesters.

Onder andere min of meer aanzienlijke gemeenten der provincie bevinden de volgende zich zonder geneesheer:

In het arrondissement Antwerpen: - *Loenhout*, gemeente van 1,752 inwoners, waar een hoog bejaarde veldheelmeester is, die sedert lang verklaard heeft niet meer te kunnen meesteren. - *Oeleghem*, gemeente van 1,154 inwoners. - *Reeth*, van 1,180. - *Schooten*, van 2,221. - *Wommelghem*, van 1,494.

In het arrondissement Mechelen: *Beersel*, met 1,432 inwoners. - *Boisschot*, met 2,307. - *Breendonck*, met 1,717. - *Kessel*, met 2,019. - *Koningshoyckt*, met 2,048. - *Leest*, met 1,394. - *Rymenam*, met 2,258. - *Wickevorst*, met 1,245.

In het arrondissement Turnhout: *Desschel*, met 1,777 inwoners. - *Hersselt*, met 3,822. - *Meerle*, met 1,482. - *Meir*, met 1,614. - *Merxplas*, met 1,627. - *Ryckevorsel*, met 1,524. - *Vorst*, met 2,150.

Het is te hopen, dat de openbaarheid aan deze feiten gegeven, eenige practizijns zal aanzetten om zich in die gemeenten te vestigen.

De Taal.

De samenleving bestaat door het woord, de natie door de taal. Al de menschen die van de wieg af eene zelfde spraak in den mond gehad hebben, maken eene natuurlijke familie uit. De inwoners van Geneve zijn mijne natiebroeders, die van Bern niet. Eene innige nationale verwantschap verbindt mij (Franschman) aan den Kreool van Martinique of aan den Canadaschen landbouwer, doch geenszins aan den Duitscher der Rijnprovinciën, evenmin aan den Bask der Pyrenesche valleien, noch aan den ruwen landman der Armorikaansche streken.

Ééne natuur stelt het gemeenschappelijke vaderland voor den mensch daar; *ééne taal*, de bijzondere *nationaliteit* voor den burger.

CHARLES NODIER.

Over den hefboom.

De hefboom is een rechte of kromme stok die wij zullen veronderstellen onbuigzaam en zonder zwaarte te zijn, alhoewel dit in de natuur geene plaats heeft. Deze stok rust op het punt R, dat men *rustpunt* noemt, en waarop de hefboom vrij kan bewegen.

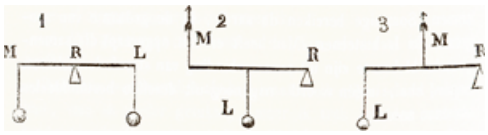

Men onderscheidt drie soorten van hefboomen, volgens de plaatsing van macht-, last- en rustpunten. De hefboom van de *eerste* soort 1, is die welks rustpunt R geplaatst is tusschen het machtpunt M en het lastpunt L. Voor den hefboom der *tweede* soort 2, is het *lastpunt* L geplaatst tusschen het rustpunt R en het machtpunt M. Eindelijk voor den hefboom der derde soort 3, is het *machtpunt* M geplaatst tusschen het rustpunt R en het lastpunt L.

Om eenen hefboom in evenwicht te houden worden er twee voorwaarden vereischt: ten eerste moeten de twee krachten

(*last en macht*) den hefboom aantrekken tot tegenovergestelde beweging; ten tweede moet de wederzijdsche hoeveelheid dezer krachten in omgekeerde reden zijn met de lengte harer hefboomsarmen. Men verstaat door *hefboomsarm* eener kracht de lengte der rechtstaande lijn getrokken van het rustpunt tot op de richtlijn

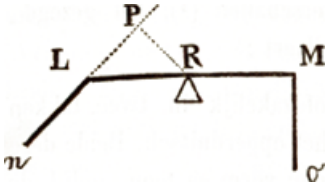

dezer kracht of tot deszelfs verlenging. In het nevenstaande afbeeldsel, is R P de hefboomsarm der kracht L *n*, R M de hefboomsarm der kracht M *o*.

De eerste voorwaarde van het evenwicht eens hefbooms is zeer gemakkelijk te bewijzen: wanneer de twee krachten L en M vervolgens werkzaam zijn, de eene volgens de richtlijn L *n*, en de andere volgens de wending M *o*, is het klaarblijkend dat de hefboom L M op het rustpunt R gedurig wankelen moet Om aan de tweede voorwaarde te voldoen, is het noodzakelijk dat de eerste kracht de tweede zoo veel maal inhoudt, als de hefboomsarm van de tweede kracht den hefboomsarm der eerste inhoudt; bij voorbeeld indien de kracht L *n* het dubbel is van de kracht M *o*, moet ook de hefboomsarm

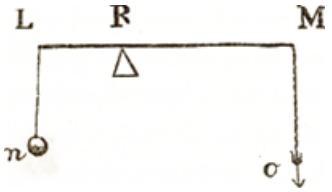

R M het dubbel zijn van den hefboomsarm R L. Men kan nog op eene andere wijze het evenwicht der hefboomen bepalen door vergelijking van den weg door de krachten last en macht in het bijzonder afgelegd wanneer het evenwicht een weinig verbroken wordt, dat is wanneer de hefboom in beweging komt. L R M is

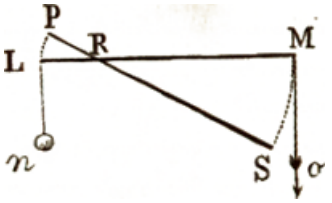

een hefboom, R het rustpunt, L het lastpunt en M het machtpunt. De hefboomsarm L R is gelijk aan 1, de hefboomsarm R M gelijk aan 3, dus voor het evenwicht moet de last 3 wegen en de macht gelijk zijn aan 1. Veronderstellen wij nu dat de hefboom L R M de richting van P R S verkrijge, alsdan zullen wij bevinden dat de weg L P door den last afgelegd om te klimmen, gelijk is aan 1; terwijl de weg, welken de macht M *o* gedaald is, gelijk is aan 3, vermits de cirkelbogen L P en M S evenredig zijn aan hunne wederzijdsche lijnen L R en R M. Indien wij nu in aanmerking nemen dat de weg van elke kracht in het bijzonder op gelijken tijd is afgelegd, en dat dus deze weg de snelheid der krachten aanduidt, zoo volgt daaruit de grondregel dat al wat bij een werktuig aan macht verloren gaat, aan snelheid van den last gewonnen wordt, en dat al wat aan macht gewonnen wordt, aan snelheid voor den last verloren gaat. Deze grondregel is toepasselijk op alle andere werktuigen.

Uit het voorgaande blijkt dat men met groot voordeel hefboomen kan gebruiken om door eene kleinere macht eenen zwaren last gelijk te komen, en om bij middel eener grootere macht eenen last met groote snelheid in beweging te brengen.

Door hefboomen der eerste soort kan men het een of het ander uitwerksel bekomen, volgens dat men den hefboomsarm van den last verlengt of verkort. Bij den hefboom der tweede soort is de beweging van den last altoos minder snel dan die van de macht, vermits de hefboomsarm dezer laatste kracht langer is; eindelijk bij hefboomen der derde soort, moet de macht noodzakelijk grooter zijn dan de last, maar ook is dezes snelheid

van beweging minder.

Als voorbeelden van hefboomen der eerste soort zullen wij aanduiden de nijptang, de schaar. Bij deze werktuigen is de nagel het middenpunt der beweging of het *rustpunt*, de hand de *macht*, en het lichaam dat genepen of geknipt wordt, de *last.*

Een kruiwagen is een hefboom van de tweede soort; het wiel is het rustpunt, de vracht is de last, en de handen, die de stokken dragen, de macht. Men heeft nog een voorbeeld van den hefboom der tweede soort in de klink van eene deur; R is het

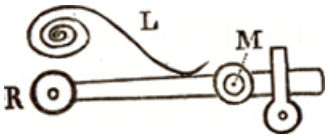

rustpunt, M het machtpunt, en L het punt van den last die hier vertegenwoordigd wordt door de veêr welke op de klink drukt.

De vuurtang en de wolschaar zijn hefboomen van de derde

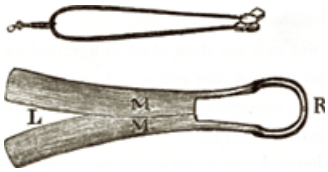

soort; het scharnier R is het rustpunt, de last L het voorwerp dat men wil oplichten of snijden, en de macht M berust in de handen die het werktuig bezigen.

Dr F.-J. MATTHYSSENS.

> De mannen zijn de oorzaken onzer zwakheden, zij kweeken ze aan, en toch zijn zij het, die het eerst ons bespotten, of den steen der beschuldiging op ons werpen.
> HENRIETTE MARIA L*****.

De woudreuzen.

Dwaas is soms de mensch in zijne werken. Geroepen om te verbeteren en voorttebrengen, gebruikt hij soms den geest, die God hem gaf, om te vernielen wat

de alles vernielende tijd, storm en omwenteling zelfs niet durfden aanraken en wat zij eerbiedigden.

Amerika roemt te recht op zijne onmetelijke en eeuwige wouden, op hunne reuzenboomen door wier dichtgebladerde en eindelooze vertakkingen de zonne maar nauwlijks doordringt. Met hunne reuzenarmen reiken die boomen ten hemel, hun onmetelijke stam verheft zich 435 voet boven den grond en hunne fiere kruin baadt zich in het drijvend wolkenheir. Negentig voeten omtrek heeft de reuzenstam wiens voet zich in het kronkelende beekje baadt dat de oppervlakte der bosschen soms met zijne vluchtende wateren overdekt. Grootsch en majestatisch moet zulk een woud zijn, een onoverstijgbare berg moet het den vreemdeling in de verte schijnen, dit woud waar onze grootste boomen als ellendige dwergen tegen zijn. Vol dichterlijke droomen is dit zwarte bosch met zijne plechtige stilte, half onderbroken door den murmelenden vloed of het ritselend blaadjen dat het bange vogeltje roert, vluchtend voor de fluitende slang. Daar treft u de oneindige grootheid van Gods werken in dit eenige woud, dat zelf een oneindig klein stipjen in de natuur vormt!

Een dezer wouden, wellicht het oudste, was getuige van den ongestadigen geest van den mensch. Ongetwijfeld vloekte hij zelfs de vlammen niet die voorheen een der reuzenboomen tot assche legden; neen, als wilde hij dit edele woud gansch vernielen, had hij ook de andere boomen tot nedervellen gedoemd. En dit wandalenwerk verrichtte hij, want wellicht was hem de macht van dit reuzengevaarte al te uitdagend.

Een voor een, rukte hij afgunstig de takken dier boomen, om gaanstokken te vervaardigen, als wilde hij, gekwetst in zijne macht, dien boom hem tot speelbal doen dienen. De natuur weigerde haar dit sieraad te laten ontnemen. Vijf man werkten 25 dagen om één boom neêr te werpen en aan den voet des menschen zijn trotschen stam te vernederen die over zijne hoogmoedige kruin dertig eeuwen zag varen, die aan de woedendste stormen weêrstond, die kalm de omwentelingen van tijd en mensch gadesloeg, die alles zag verdwijnen en, getuige van het verleden, hoopvol in de toekomst zag.

De wispelturigheid der menschen weêrstond hij niet: hij viel en in zijnen verpletterenden val sleepte hij de tweede natuur mede die zich om zijnen eeuwenouden stam gevormd had.

De menigte woekerboomen die zich om dien stam slingerden en die den boom op zich zelven het aanzien van een woud gaven, verstrekten tot schuilplaats aan eene menigte dieren: van de kleinste insecten tot de grootste afgrijselijkste slang.

In dezen stam werden geheele kamers uitgehouwen die den bewoners der landsstreek zelfs tot balzaal verstrekten.

Hoe oneindig nietig moeten de voortbrengsels dezer dagen die reuzengewassen voorkomen!

V.....

> De jeugd is heilig; zij moet voorzichtig en eerbiedig behandeld worden; de jeugd is gelukkig, maar men moet zorgen, dat zij zoo min mogelijk deelt in de rampen der samenleving, voor zoo ver zij die in hare jaren kan ondervinden; - men moet haar soms kwellen en lastig vallen - tot haar nut! - maar passen wij vooral op, dit niet te overdrijven! Een geheel leven kan geen gedrukte jeugd verzoeten; want welke zaligheid zouden latere jaren te stellen hebben tegenover het verspeelde geluk eener schuldelooze jeugd?
>
> N. BEETS.

Schets eener geschiedenis der Nederlandsche letterkunde, door d^{r} F.-A. Snellaert.

Eenigen tijd geleden meldden wij het verschijnen der vierde, vermeerderde en verbeterde uitgave van Dr Snellaert's beknopte *Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde.* Wij achten het onnoodig eene lofrede te schrijven over een boek dat de eer eener vierde uitgave mag beleven en zich overigens reeds genoegzaam aanbeveelt door den naam van zijnen geleerden schrijver. Ongetwijfeld zal het diegenen onzer lezers, welke met het werk van den heer Snellaert nog geene kennis maakten, aangenamer wezen hier een stuk aan te treffen, dat hun toelaten zal te oordeelen over

de orde waarin de verdienstelijke leeraar een onderwerp zoo veelomvattend als de Geschiedenis der letterkunde heeft bearbeid. Het bewuste stuk, zijnde de inleiding tot het werk van den heer Snellaert, kan tevens strekken om tot een zeker punt een algemeen denkbeeld van het geheel te geven. Wij twijfelen niet of de indruk, door de lezing der inleiding teweeggebracht, zal den schrijver gunstig wezen en de lezers die zijn werk nog niet bezitten, aansporen zich hetzelve te verschaffen[1]. Dit gezegd, laten wij het woord aan den heer Snellaert:

De germaansche spraak wordt hoofdzakelijk in twee takken verdeeld, in het nederduitsch en in het opperduitsch. Beide deze takken wijken van elkander af door eigen vorm en toon, gelijk de landstreken waar ze worden gesproken van elkander verschillen, en de volksstammen in neiging uit een wijken. Men zou ze niet ongevoeglijk den eenen de zeespraak, den anderen de bergspraak kunnen heeten.

Tot de vroegere zeespraak behooren, behalve de scandinaafsche tongvallen, die al vroeg op zich zelven stonden, het angelsaksisch, het saksisch en het friesch. Het eerste ging van lieverlede in het hedendaagsch engelsch over, terwijl het saksisch in Noord-Duitschland, door mindere beoefeningen en door inmenging van opperduitsch, tot platduitsch verviel, in de Nederlanden het hoofdbestanddeel bleef der landtaal.

In het begin onzer jaartelling waren de bewoners der westelijke en Noordelijke-Nederlanden van saksischen of frieschen oorsprong. In het Noord-Oosten traden de Franken op, mede van nederduitschen stam, maar die om staatkundige redenen al vroeg de taal van opperduitsche bondgenooten aannamen, waar de naam van frankisch aan gegeven werd. Gelijk ieder dezer drie volkeren zijn aandeel had in de wording der Nederlandsche natie, zoo brachten zij ook elk het zijne bij in de ontwikkeling onzer taal. Friesch en saksisch verschilden te weinig van elkander, om niet gemakkelijk bij gunstige omstandigheden ineen te smelten. Ook zien wij het eerste als afzonderlijke taal zich inkrimpen en in een geringen landhoek zich verschuilen, om overal den voorrang te laten aan zijnen broeder, als min verwijderd zijnde van het frankisch, de aangenomene taal van beider overwinnaar, die tot op hunnen bodem den grond legde van een machtig, van een wereldrijk.

Bij zijne instorting werd het romeinsch rijk langs alle kanten, zoo te lande als te zee, bestookt van germaansche volkeren. Gothen, Boergonjers, Alemannen, Franken en anderen vielen het van den landkant, Saksen, Friezen en Noren langs zee aan; en wanneer de rol der werelddwingers uit was, toen werden degenen bevochten die zich in hunne plaats gesteld hadden. De Franken vielen op de Gothen en Boergonjers, de zeekustbewoners op de Franken; doch deze, naar de wereldheerschappij strevende, bleven overal meester, en Karel de Groote stichtte een westersch keizerrijk, veel grooter dan hetgene waar Romes adelaar zijn wieken over geslagen had.

Deze volkeren namen op ongelijke tijdstippen en met ongelijke gewilligheid het christen geloof aan. De zwervers en veroveraars, waaronder de Gothen het eerst optreden, gingen al vroeg tot de nieuwe beschaving over, terwijl Saksen en Friezen eerst onder

(1) Het werk is verkrijgbaar bij alle boekhandelaars; te Gent: bij Hoste, W. Rogghé en Vyt; te Antwerpen: bij Scheefhals, Sermon, enz. enz. Het beslaat 274 blz. Prijs: fr. 3.

Karel den Groote den voorvaderlijken godsdienst zich lieten ontrukken; ja lang na de dood van dien vorst bleef in Vlaanderen het christendom met schipbreuk bedreigd. Weinig letterkundige gewrochten uit de voorchristelijke tijden zijn tot ons gekomen, en zonder de boeken der scandinaafsche godenleer, de *Edda's*, zou men thans weinig nog van de begrippen uit die tijden kennen. Wel waait ons hier en daar, zelfs op nederlandschen bodem, eene heidensche zee- en woudlucht tegen, maar die zoodanig is gewijzigd met over verchristelijkte velden te drijven, dat ze nauwelijks voor den oningewijde merkbaar is. Ook zijn de dicht- en prozagewrochten van vóór en tot onmiddelijk op Karel den Groote, in de verschillige germaansche tongvallen overgebleven, bijna uitsluitelijk van christelijk-godsdienstigen aard. Ulfilas, bisschop bij de Mesogothen, vertaalde in de vierde eeuw onzer jaartelling den Bijbel, waar brokstukken zijn van overgebleven, die het gothisch doen kennen als een half neder-, half opperduitsch dialect. Uit de zevende of achtste eeuw kwam tot ons eene frankische vertaling van des spaanschen bisschops Isidoor's werk over de geboorte des Zaligmakers, alsmede eene overzetting der regels van Sint-Benedict in 't Alemansch, een nog harder opperduitsch dialect dan het frankisch. Het bekende Lodewijkslied behoort tot de negende eeuw. Geen van deze werken kan gezegd worden in eene taal geschreven te zijn, welke de toenmalige Nederlandsche zeekustbewoners spraken; al heeft, b.v. het gothisch vele eigenaardigheden met het hedendaagsch nederlandsch gemeen. Doch de geschiedenis wijst naar een nederduitschen tongval, wiens sporen na tien eeuwen nog in twee afzonderlijke talen gedrukt zijn gebleven, en aanduiden dat onder onze voorvaderen Engeland en de Nederlanden meer dan koophandelbetrekkingen onderling hadden. Onze voorouders ontvingen hunne geloofpredikers van de Angelsaksen, hetzij dat deze heilige mannen tot dat volk behoorden, hetzij het zuiderlingen waren die eerst in Engeland de taal waren gaan leeren, waarvan zij zich hier te bedienen zouden hebben. Deze bijzonderheid en het herwaarts lokken van angelsaksische zendelingen door de frankische vorsten, zijn genoegzame aanduidingen dat Friezen, Saksen en Angelsaksen een gemeenschaplijk volksleven hadden, en dat de overzeesche geloofpredikers in onze voorvaderen bloedverwanten vonden, alleen door het vaderlijk geloof van een gescheiden.

De frankische heerschappij deed die betrekkingen verflauwen, zoo wel door hare halfromeinsche beschaving als om de bescherming, welke zij den volkeren toezegde tegen de strooptochten der noorderlingen, die als wrekers van het oude geloof de landen der voor hen afvalligen te vuur en te zwaard kwamen verstooren. Toen had er in de taal zoowel als in het zedelijk leven des volks eene merkbare wijziging plaats; de vasteland-bewoners vervreemdden van hun vijand gewordene taalgenooten, de spraken namen meer en meer van het frankisch, en langs dit, latijnsche formen over. Vermoedelijk is men destijds eerst begonnen de latijnsche letters te bezigen, waar zoo veel verwarring in de duitsche talen uit ontstaan is.

Het oudste stuk, waar men onze taal in haren nederlandschen vorm in erkent, is eene prozavertaling der psalmen van de tijden van Karel den Groote herkomstig. Lipsus trok er het eerst de aandacht op met er eenige glossen op te maken[1]; doch de eer van

1 *Justi Lipsi Epistolarum selectarum centuria tertia ad Belgas.* Antv. apud. joh. Moretum 1605, p. 41-62.

eersten uitgever komt toe aan den hoogduitschen geleerde von der Hagen, die alles wat hij er van kende (ps. 53-73) ten jare 1816 uitgaf[2]. Jammer dat deze text, op een later en slordig afschrift genomen zijnde, niet volstrekt voor bewijsstuk kan gelden, evenmin als de eed van getrouwigheid der Saksen aan Karel den Groote. Niet gansch te verwerpen als ons eigendom is het leven van den H. *Annen*, aartsbisschop van Keulen, een dichtstuk tusschen de tweede helft der elfde en de eerste helft der twaalfde eeuw geschreven in de omstreken dier stad, welke lang gerekend werd als tot de Nederlanden te behooren. Doch het meest geldend is de *Heliand* (Heiland)[3], een fragment eener bijbelvertaling van eenen onbekende uit de negende eeuw, een stuk dat voor de geleerden het *criterium* is geworden niet alleen der taal in die verwijderde tijden bij de nederduitsche volkeren, maar van den geest en de form hunner poëzie. In diezelfde tijden leefde een opperduitsche dichter, Otfried, van wien mede een gedicht op den Zaligmaker tot ons is gekomen, en waar het, misschien reeds langer verchristelijkt, hoogduitsche karakter in doorstraalt. Dit gedicht, de *Evangelien harmoniën*, is op rijm: de *Heliand* behoort misschien tot het jongste gewrocht, waar de oude germaansche form, de alliteratie, in behouden werd. Het dichtstuk van Otfried is meer lyrisch, de *Heliand* heeft meer van het epos, een onderscheid dat men tot den huidigen dag nog waarneemt in de poëtische gewrochten der beide groote afdeelingen van Germanië: Noord-Duitschland en de Nederlanden toonden altijd eene voorliefde ten gunste van het episch-didactische, terwijl Zuid-Duitschland bijzonder gelukkig was in het voortbrengen van lyrische dichters.

De worsteling van het germaansch heidendom met het christelijk beginsel duurde voort tot in de elfde eeuw, wanneer eene nieuwe omkeering van zaken in ons werelddeel plaats greep. De kruistochten verbroederden alle christen volkeren; de talen wijzigden zich in hare formen: waar ze tusschen de romaansche spraken waren ingedrongen, moesten de germaansche voor de volksspraken verdwijnen, en het fransch dong met het latijn om den titel van conventioneelen band tusschen menschen van onderscheiden stam. Het was ook in die tijden dat het nederduitsch uit zijne eeuwenlange broeiing te voorschijn kwam, in eenen staat van beschaving die ons met verwondering slaat, en die aantoont hoe hoog volksbeschaving en volkswelvaart moesten gestegen zijn.

Inderdaad, wanneer men den *Heliand* vergelijkt met den *Reinaert de Vos*, waarvan het eerste boek tot omtrent het jaar 1177 wordt te huis gebracht, en dus drie eeuwen jonger is,

2 *Niederdeutsche psalmen, aus der Karolinger Zeit sum erstenmal herausgegeben von Fred. Heinr. Von der Hagen. Breslau* 1816, in-8°. Later door A. Ypeij en J. Clarisse, onder den titel van: *Proeve van taalkunde uit een, in het oud nederduitsch geschreven werk van den Karolingischen tijd.* Opgenomen in De Jager's *Taalkundig Magazijn. 1835-42.* Ook afzonderlijk verkrijgbaar. - Zie mede: *Berigt wegens de oudste vertaling der psalmen in het nederlandsch met den xix psalmen als proeve* door Dr J.H. HALBERTSMA (Deventer 1837).

3 Uitgegeven door J. Andr. Schmeller. Stuttgart, 1830-40, 2 deelen in-4°. - Vanden Hove (Victor Delecourt) bracht eenige fragmenten van den *Heliand* in nieuwere taal over.

bemerkt men dat in dien tusschentijd eene voorname wijziging, eene omwenteling in de taal moet plaats gehad hebben, en dat die omwenteling vóór de eeuw van den *Reinaert* zal geschied zijn.

Ten einde onze vroegere volksontwikkeling wel begrepen worde, moeten wij eene daadzaak aanstippen. Bij het verdrag van Verdun, ten jare 843 tusschen de drie kleinzonen van Karel den Groote gesloten, werden de Nederlanden in drie gescheiden. Wat op den rechten oever van den Rijn lag, Kleef, Gelderland en gansch de noordelijke Nederlanden met de Frieslanden, viel ten deele aan Lodewijk den Duitscher; de landen tusschen Rijn en Schelde kwamen in bezit van Lothrijk en maakten het noordelijke deel uit van Lotharingen, terwijl het overige, van de Schelde tot aan de Noordzee, aan Karel viel. Het is daarenboven opmerkenswaardig dat, ten tijde der drievoudige verdeeling van het rijk (814-847), uitgezonderd voor Vlaanderen, Utrecht en Friesland, de namen niet bekend zijn dergenen die de gewesten bestuurden. Wanneer men nu nagaat dat het bisschoppelijk Sticht, de bakermat der kloosterstudien, de schilderende poëzie niet gunstig zijn kon, en dat de Friezen nog lang hunne eigene spraak bleven beoefenen, in welk gewest anders dan in Vlaanderen kan men met recht veronderstellen dat de riddergedichten moeten geboren zijn? Onbetwistbaar is het van de oevers der Leie, is het van de Noordzeeduinen tusschen het Zwin en de Aa, dat de eerste sprankels opgingen eener nieuwe beschaving, die zich elders door de zangen van *Trobadors* en *Trouvères* liet kenmerken. De staatkundige toestand van Vlaanderen, leenroerig aan de Neustrische kroon, het gebruiken in onze middeleeuwsche lettergewrochten van een' tongval, welke dagelijks en meer en meer voor zuiver Westvlaamsch erkend wordt, schijnen mij van groot gewicht voor mijne wijze van zien. Niet dat men besluiten moet, alsof vóór dien tijd de Nederlanden geene lettergewrochten bezaten: wij zagen zoo even dat in de vroegste eeuwen onzer jaartelling geheel de Noordzeekust van eene zelfde taal zich bediende, waarvan wij het overschot der literarische voortbrengselen in den *Biewulf* en andere gedichten nog bewonderen. Zoo ook bloeide het heldengedicht aan de oevers van Maas en Rijn; en de rhapsoden van Siegfried, den koning der Nederlanden, zongen lang voordat het Nevelingenlied de form verkregen had, in welke dit schoone gedenkstuk van den poëtischen geest onzer voorvaderen ons bekend is; ja lang nog daarna waren de edelen langs Maas en Demer, afstammelingen van verwanten of vasalen der machtige geslachten die te Landen en Herstal hun verblijf hielden, zoet op poëzie, wedijverden met de zangers van Vlaanderen en Brabant in vinding en uitdrukking en hadden zelfs een onmiddellijken invloed op de letterkunde in de landen van over den Rijn, gelijk wij later zien zullen.

Het was in de elfde eeuw dat onze taal, van langerhand bereid door de onderlinge aanraking van drie tongvallen, eene meer stevige gedaante aannam: de uitdrukking verkreeg eene netheid en juistheid, welke geen der drie tongvallen afzonderlijk gekend had; de strenge spraakkunstvormen der latijnsche taal drongen in de onze, en maakten ze ongevoeliglijk bekwaam tot het uitdrukken van zaken, onmiddellijk van romeinsche denkbeelden afhangende. In het begin der dertiende eeuw begon men openbare bescheeden in de volkstaal op te stellen.

De geschiedenis onzer letterkunde laat zich hoofdzakelijk in zes tijdvakken verdeelen, welke met even vele verwisselingen in het staatkundig leven der Nederlanders overeenkomen.

Tot het eerste tijdvak behoort de schilderende letterkunde, het germaansch heldendicht onder zijne verschillende formen. Het begin van dit tijdvak verdwijnt in de nevelen der oudheid, terwijl deszelfs ondergang dagteekent van de opkomst der leerpoëzie, namelijk van 't laatst der dertiende eeuw.

Het tweede tijdvak levert bij voorkeur geschriften op, bepaaldelijk voor het uitbreiden van alle menschelijke kennissen bestemd.

Het derde tijdvak, of der Boergondsche regeering, omvat de letterkunde der rederijkers, en is gekenmerkt door kluisters van allerlei slag, en door een tegennationalen geest, op de taal zelve inwerkende. Dit tijdvak begint met omtrent het midden der vijftiende en eindigt op het einde der zestiende eeuw.

Het vierde, dat men het tijdvak der herleving zou kunnen heeten, omvat de schoone dagen der worsteling tegen Spanje.

Het vijfde tijdvak, of van den slaap, sleept zich voort van den munsterschen vrede tot op het einde der achttiende eeuw.

Het zesde tijdvak, of der tweede herleving, vertoont zich met den omwentelingsgeest die op 't laatst der vorige eeuw Holland en België begon te doorwoelen: het duurt echter eene halve eeuw, eer deze beweging voor Zuid-Nederland gunstige gevolgen oplevert.

Dr F.-A. SNELLAERT.

Kronijk.

Antwerpen. - De beroemde schrijver Hendrik Conscience, heeft eenen nieuwen roman onder de pers bij de heeren van Dieren en C^{o}. De held er van, is de beroemde burgemeester van Luik Simon Laruelle.

- De eerw. heer Rombouts, Amerikaansch missionnaris, heeft de *Sermoonen van Goffinet*, uit het Fransch in het Vlaamsch vertaald.

- De heer E. Gregoir, heeft eene geschiedkundige beschrijving der *Klokkenspelen* in België en Nederland aangekondigd; het werk zal gevolgd worden door de levensschetsen van een aantal Nederlandsche toonkunstenaars, tot hiertoe weinig gekend, en eenige verhandelingen uit de muzikale reizen in België en Nederland door Dr Karel Burny gedaan.

Brussel. - De jury gelast met de beoordeeling der stukken ingezonden voor den tooneelprijskamp geopend door den *Wijngaard* van Brussel, heeft in zitting van 25 October de volgende uitspraak gedaan:

De eerste prijs voor de ernstige comediën is toegewezen aan het stuk getiteld: *Tusschen twee vuren*, onder kenspreuk *Paulo magora Canamus*. De schrijver van dit stuk is de gunstig gekende jonge schrijver de heer F. Jos. van den Branden.

Verder is er beslist dat er in dit vak, voor hetwelk 8 stukken ingezonden waren, geen andere prijs kon worden toegekend.

Wat de drama's betreft, heeft de jury verklaard dat er noch eerste noch tweede prijs kon worden aan vergund. Echter wordt aan het stuk *de speelbank van Spa*, eene eervolle melding toegekend.

De prijskamp voor drama's wordt op nieuw geopend.

De vrouw.

Gelijk de zon verlicht, verwarmt en groeikracht geeft;
Het geurig kleed der bloem versiert met frissche kleuren;
In hut en in paleis verblijdt wat leven heeft,
Et troost stort in het hart, dat smarten wreed verscheuren;
Zoo ook verlicht, verkwikt, verwarmt en doorgloeit
De vrouw, door heuren blik, door heure liefde en zorgen,
Den kring, waarin zij leeft, waarin heur adem vloeit
Als de uchtenddauw langs 't veld bij 't krieken van den morgen.

Het is heur scherpziend oog, dat alles gadeslaat
En wijselijk bestiert. Heeft men soms kwaad te vreezen,
't Is heure stem die troost, 't is heure stem die raadt;
Zelfs heure hand bezit de kracht om te genezen.

De glimlach, die de vreugde in onze harten stort;
Die, als de hoop verzwakt, weêr opwekt tot vertrouwen;
Die den rampzaalge troost, en, schiet de moed te kort,
Hem kracht schenkt tegen 't lot, hem leert op God te bouwen;
Waar vindt men dezen lach, die door zijn tooverkracht
Dit alles wrocht; als zij, de steun en troost van 't leven,
De vrouw afwezig is: de vrouw die in den nacht
Der duisternissen ons tot leid-ster is gegeven?

En welk genoegen geeft de huiselijke haard,
Dat middelpunt, waaruit zoovele zegeningen
Ons tegenstralen; als het wezen, ons zoo waard,
De vrouw aldaar ontbreekt met heur betooveringen?
Ja, zij is de engel, die ons leidt, vertroost, versterkt!
Zij is ons ideaal, het leven van ons leven!
't Is heure liefde, die steeds krachtig op ons werkt!
't Bezit van heure min is 't doel van al ons streven!

Nog in heur' lentetijd, ontluikende als een bloem,
Zorgt reeds de teedre maagd voor heurer oudren grijsheid:
Hen dienen op hun' wenk, daarin stelt zij heur' roem,

En 't needrig plichtbesef, ziedaar heur gansche wijsheid!
Geen last acht zij te zwaar, geen offer noemt zij groot,
Als zij uit kinderplicht zich-zelve moet vergeten;
En 't zeegnend woord van hen, wien zij heur diensten bood,
Schenkt blijdschap aan heur ziel, en rust aan heur geweten.

Heur blik vol teederheid, waaruit heure onschuld straalt,
Spreekt duidlijk tot het hart van eenen vriend of broeder;
Toont hun het pad der deugd, en, hebben zij gefaald,
Hij wijst hen op hun' plicht als de oogslag eener moeder.
Zoo is zij reeds als maagd de heldre vuurkolom,
Die veilig ons geleidt door de woestijn des levens
Langs 't pad van eer en deugd; en stormen van rondsom
Gevaren op ons los, zij is ons schutsel tevens.

Ziedaar de maagd. Maar heeft zij 't witte maagdenkleed
Verwisseld, bij 't altaar, voor 't eerbaar kleed der vrouwe,
Dan zal zij van 't gezin, in voorspoed en in leed,
Bevestigen 't geluk door heure liefde en trouwe.
Ja, als de tegenspoed de huwlijksmin beproeft,
Dan zal heur glimlach nog den echtgenoot versterken;
Nooit zal zij toonen hoe hun lot heur ziel bedroeft,
Maar ijvren, zwoegen, om de nooddruft te beperken.
En als hen de fortuin met blijden lach begroet,
Hen gunstiglijk bedeelt met voorspoed, tal van jaren
Gezondheid, vreugde en vreê het echtpaar smaken doet;
Dan is het weêr de vrouw, die zorgen zal en sparen:
Zij zal wat de echtgenoot door zijnen arbeid wint
Besteên met wijze hand, nu zuinig, dan milddadig;
Maar schoon zij nooit verkwist het zweet van dien zij mint,
Maakt de aalmoes, die zij schenkt, toch heel 't gezin weldadig.
Het is door noeste vlijt dat zij een' penning spaart,
Om dien, als de arme weeuw, door 't Bijbelblad geprezen,
Te werpen in de bus, waarin men offers gaart,
En zóó van 's naasten lot de lenigster te wezen.
Zoo leert heur voorbeeld ons den tweeden grootsten plicht,
Door God ons opgelegd, met liefde te vervullen,
Wanneer zij, blij van hart, met vriendelijk gezicht,
Den arme spijst, en tracht zijn naakte leên te omhullen.

In dit mijn needrig lied heb ik, o Maagd, en Vrouw,
Hoewel met zwakke stem, uw deugdental bezongen;

Maar als ik overweeg de moederliefde en -trouw,
Dan voel ik mijne ziel van hoogren gloed doordrongen.
Dan voel 'k mij machteloos, om 't vuur, dat haar bezielt,
De liefde voor heur kroost, naar waarheid af te malen;
Want wie, als hij haar ziet bij 't wiegje neêrgeknield,
Weet van heur min de grens met juistheid te bepalen?
Geen zucht slaakt 't lieve wicht, die niet door haar geteld,
Door haar begrepen wordt. Bij 't zien der lichte trekken,
Gevormd op zijn gelaat, gevoelt zij zich ontsteld;
Want zij alleen, zij kan daarvan 't geheim ontdekken.
Zoo volgt het moederoog de ontwikkeling van 't kind
In 't strijden tusschen 't zijn en niet zijn op deze aarde;
En 't is in zijn behoud, dat zij heur leven vindt;
Want zonder zijn bestaan heeft heur bestaan geen waarde.
Gelijk de rozestruik, van knop en bloem beroofd,
Voor 't oog zoo schoon niet is als andere struweelen;
Zoo wordt van 's moeders roem de luister gansch verdoofd,
Wanneer zij door den dood heur vrucht haar ziet ontstelen.

Het knaapje groeit nu op, en neemt in jaren toe;
Eenmaal zal hij de steun van 's moeders grijsheid wezen;
In hem stelt zij heur' roem, en eens het leven moê,
Zal nog heur brekend oog in zijne toekomst lezen:
Hem wijzen naar 't verleên; hem zeggen wat hem beidt;
Hem spreken van de deugd en 's levens wisselingen:
Zoo zorgt de moeder steeds als een voorzienigheid,
Die Godes plaats bekleedt in 't rijk der stervelingen.
En mocht, wat God verhoed', somwijl dat dierbaar kind,
Door schandlijk wangedrag, heur teeder hart doen bloeden,
Dan zullen liefde en trouw voor 't pand, dat zij bemint,
Nog steeds een blijde hoop op zijn bekeering voeden.
Ja, tusschen haar en 't kind, zal Misdaad, Ramp of Smart,
Altijd onmachtig zijn, een scheidsmuur op te trekken,
Zelfs dan, wanneer 't gedrag des zoons heur goedheid tart,
Een' zilten tranenstroom 't verbleekt gelaat doet lekken.

O Moeder, Vrouw, en Maagd! Hoe heerlijk schittert gij
Door uwer deugden glans, door uwer ziele luister!
Uw tegenwoordigheid is ons een feestgetij!
Uw afzijn stort ons hart in rouwgewaad en duister!

Doch niet alleen heeft God het hart der vrouw verrijkt
Met tal van deugden, en het meer gevoel gegeven;
Beschouw heur uiterlijk; uit heuren vorm ook blijkt,
Dat God haar boven al de schepslen heeft verheven.
Van 't gansche dierenrijk is 't vrouwelijk geslacht
Beroofd van alles, wat de zinnen kan bekooren;
Het mannetje echter is bedeeld met sterkte en pracht;
De zorg voor 't nageslacht schijnt 't vrouwtje te behooren.
Zie d'afrikaanschen leeuw, den vorst der woestenij;
Beschouw zijn fieren blik, zijn bliksemschietende oogen,
Zijn fraaien stand en vorm, zijn tred, zoo fier en vrij;
Doch kan ook de leeuwin op zulk een schoonheid bogen?
En slaan wij eenen blik op 't sierlijk pluimgediert,
Dat, vroolijk tjilpend, zich verschuilt in 't groene loover;
Op 't talloos zangrenkoor, dat onze bosschen siert,

Dan blijven ons geen reên tot twijfelen meer over.
Het gaaiken immers paart aan rijke vederpraal
Een ranken lichaamsbouw, een stem zoo schoon en streelend;
Doch 't wijfken mist dit al: haar kleur is doorgaans vaal,
En heur getjilp is steeds eentoonig en vervelend.
Niet zoo is 't met den mensch. Wel heeft de man meer kracht;
Maar schoonheid is der vrouw door de natuur geschonken:
Heurs lichaams samenstel is teeder, fijn en zacht;
Heur helder, sprekend oog toont ons, in 't vriendlijk lonken,
't Gevoel dat haar bezielt. Heur stemme, zoet en eêl,
Als die des nachtegaals gevormd tot bekooren
Door heur gezang, behaagt meer dan het lief gekweel
Van 't luchtbewonerskoor, dat zomers zich doet hooren.
Zoo heeft de wijsheid Gods wat goed is, eêl en schoon
In alles wat zijn Woord het aanzijn heeft gegeven,
Vereenigd in de vrouw, die Hij als eene kroon,
Als 't grootste meesterstuk der schepping heeft verheven.

P. VIERHOUT.

Antwerpen.

Het is al zoo moeielijk een vol hart te dragen als een volle beker: bij het minste schokske loopen zij over.

Het onderwijs in Engeland.

Te Londen zijn meer dan 150,000 kinderen van den voor lager onderwijs vatbaren ouderdom, die geenerlei onderwijs ontvangen. Dit feit is dezer dagen door eene opgave van de bevoegde overheid bekend geworden; het wordt door de voorstanders der uitbreiding van het volksonderwijs voorgehouden aan degenen, die door hunnen iever voor de kerkleer de vestiging van een algemeen nationaal volksschoolwezen beletten.

Er zijn thans in Engeland 100 scholen voor de schoone kunsten, 16 a 18,000 leerlingen tellende. Die cijfers werden dezer dagen door een der ministers, lord Carnavon, in eene openbare toespraak medegedeeld, ten bewijze dat de stoffelijke richting in de Engelsche beschaving niet meer uitsluitend heerschte.

Over de spelling van geographische eigennamen.

Onlangs verstoutten wij ons, in een schrijven aan eenen vriend te *Kaprijk*, den naam dezer gemeente op eene gansch andere wijze te stellen dan gewoonlijk - we zouden misschien moeten zeggen, *algemeen* - gedaan wordt. Het verwonderde ons dan ook niet veel, te ondervinden dat deze afwijking van het aloude gebruik den man eenigszins boos had gemaakt, en hij ons, in zijn antwoord, niet weinig over den hekel haalde nopens die ‘onvergeeflijke en onuitlegbare schennis van den naam zijner geboorteplaats.’ Wij beloofden hem, de zaak eens in het openbaar te bespreken, en hem te bewijzen dat het ongelijk juist niet aan.... *onzen* kant was.

Mogen de oude namen van gemeenten, wijken, wateren, enz. anders geschreven worden dan voortijds? De schrijvers der *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen* hebben deze vraag volgenderwijze beantwoord:

'Dat er aan familienamen geene verandering mag toegebracht worden, is klaar; maar anders is het gelegen met die van wijken, gehuchten, rivieren, kanalen, dorpen en steden, waaruit alle overtollige letters geweerd, en waarin de klanken geschreven moeten worden evenals in andere woorden. Doet men dit niet, zoo hangt men de namen een bespottelijk kleed aan, met lappen en kappen van verschillende tijden. Welke reden kan er, b.v., bestaan om *Wonterg*H*em* te schrijven, daar de G in de uitspraak de plaats der oorspronkelijke H heeft ingenomen? - Waarom *Afsn*É geschreven, daar de É nooit in onze taal is ingeburgerd geworden? - Waarom *Haasdon*C*k*, aangezien de C der oude spelling later door de K vervangen werd? En welke goede reden zou er aan te voeren zijn om C*ru*Y*s*HA*utem*, *Sle*Y*ding*H*e*, *Gen*D*brugge* S*wevegem*, C*al*C*ken* (een dorp dat zijnen naam ontleent aan kalkovens!), A*udena*E*rde* en dergelijke, te schrijven - in de plaats van *Kruishoutem*, *Sleidinge*, *Gent-Brugge*, *Zwevegem*, *Kalken*, *Oudenaarde*, enz.? Zij toch die deze oude schrijfwijze blijven volgen, zouden, om zich zelven niet ongelijk te zijn, ook stellen moeten: *G*H*en*D*t*, *Brugg*H*e*, *Curteri*C*ke*, *Slu*U*s*, enz., zooals gedaan werd in den tijd, dat men *Cru*Y*s*HA*utem*, C*alcken*, *Sle*Y*ding*H*e*, enz., volop schreef.

'De koninklijke Commissie, tot regeling der spelling ingesteld, schijnt ons op dit punt gelijk te hebben gegeven.

'Er staat immers in haar verslag, bl. 49: 'Men schrijve.... *Pruisen*, *IJsel*, *Rijsel*, enz. Hieruit volgt allerduidelijkst, dat men *Huise* en niet *Huysse* of *Huisse* spellen moet; dan ook *Steenhuize-Wijnhuize*, met *z*, opdat men het tweede lid niet als *Huise* uitspreke: kortom, dat men hij het schrijven van plaatsnamen dezelfde regels te volgen heeft als voor andere woorden.'

Dit stelsel, dat eene geheele verandering aan de schrijfwijze onzer dorpsnamen toebrengt, is door onze beste Vlamsche taalkundigen goedgekeurd.

De heer K.-L. TERNEST, hoofdonderwijzer te Wetteren, een onzer uitmuntendste taalkundigen, aarzelt niet het onvoorwaardelijk bij te treden, zeggende 'dat hier juist de nagel op den kop geslagen wordt.'[1] De plaatsnamen (zoo voert TERNEST aan), hebben vroeger in spelling denzelfden gang gevolgd als de andere woorden der taal: wat voorheen *Ghendt* was, is later *Gend*, en eindelijk *Gent* geworden; *Ludicke* werd achtervolgens *Ludick*, *Luyck*, Luik; *Curterike* werd *Curterijck*, *Corteryck*(*e*), *Corterijk*, *Cortryk*, *Kortryk* en eindelijk *Kortrijk.* De naam der gemeente *Geel* komt in diploma's en akten van eene zelfde eeuw, de 13e namelijk, onder vijf verschillige vormen voor: *Ghele* (1227), *Gheele* (1247), *Gele* (1253), *Gheel* en *Geele* (1270)[2]. De laatstgenoemde gemeente is hoogstwaarschijnlijk haren naam verschuldigd aan de geelachtige kleur van haren, ten minsten gedeeltelijk zandigen, mageren bodem (GRAMAYE); waarom dan anders dan Geel gespeld? Maar, verondersteld, haar naamoorsprong ware nu zeer twijfelachtig, of teenemaal onbekend - wat met dien eener menigte plaatsen het geval is - waarom niet nog *geel*, zonder overtollige *h?*.... Ja, heeft men voorheen de

1 Zie de *Toekomst*, *tijdschrift voor onderwijzers*, 1866, no 4. Deze questie was, geheel in denzelfden zin, in gemeld tijdschrift, jaargang 1864, bl. 191-194, verhandeld geworden door FR. D. P.

2 *Gheel*, *de kolonie der krankzinnigen*, *historisch geschetst* door A.-C. VAN DER CRUYSSEN.

spelling der plaatsnamen herhaalde malen veranderd, waarom zou men dit *nu* niet mogen doen, te meer, daar het stellig op goeden grond geschiedt?

'Het gebeurt wel eens, dat het spellen van eenen naam volgens de doorgaande uitspraak met de woordgronding, met de bekende beteekenis in strijd komt; in dit geval moet men natuurlijk der eerste te wille zijn, dewijl het geschrevene woord de voorstelling van den woordklank moet verwekken; dies: *Nukerke*, dorp tusschen Oudenaarde en Ronsse, zoo geschreven omdat men niet anders uitspreekt, al is de beteekenis volkomen dezelfde als die van *Nieuwkerke*, in het Land van Waes.

Als de bekende oorsprong eene van onze spelregels afwijkende schrijfwijze vereischt, die door de uitspraak wel kan geleden worden, behoudt de etymologische spelling de bovenhand; dit is zeer redelijk, en in overeenstemming met de wijze, op welke wij andere vreemde woorden en bastaardwoorden schrijven; alzoo, b.v., *Loochrist*i, *Nazaret*h.

Zeer zeldzaam zijn onze plaatsnamen, in welke wij, alleen om der uitspraak wille, gevoeglijkst eene vreemde letter gebruiken. In dit geval is, b.v., *Exaarde*, dat gewis niemand zal genegen zijn tot *Ekzaarde* te vervormen, welke aldus gesplitst: *Ek-zaarde*, tweemaal slecht ware; vooreerst, omdat de *k*, in de volgende lettergreep tegen de *z* stootende, deze tot *s* verscherpt, en alzoo de rechte uitspraak gemist wierde; tweedens, omdat het stamwoord *aarde* er in zoude miskend worden; terwijl de splitsing *Ekz-aarde* geheel en al tegen onze spelwijze, die op het einde der lettergreep geene *z* gedoogt, zoude aandruisen. Wij zullen ook zoomin *Sjerskamp* of *Sjina* schrijven: *Chers*, in *Cherskamp*, is als de genitief van eenen persoonsnaam te beschouwen.'

Tot zooverre TERNEST, in het vak der taalkunde algemeen als een zeer bevoegd man erkend.

De talentvolle hoofdredacteur der *Toekomst*, de dichter FRANS DE CORT, door eenen onderwijzer gevraagd zijnde hoe men moet schrijven: *Maeseyck*, *Maaseyck of Maaseik?* treedt het gevoelen van de schrijvers der *Geschiedenis der Gemeenten* op zijne beurt bij, en het artikel van FR. D. P. herinnerende (IIIe jaargang, IIe reeks, bl. 191) zegt hij dat daarin 'de moderniseering van stads- en dorpsnamen op zulke goede gronden verdedigd wordt, dat eene ernstige wederlegging zijner meening nog te schrijven is.'

DAUTZENBERG, ook een onzer verdienstelijke taalgeleerden, geeft insgelijks de voorkeur aan dit stelsel.

Prof. JAN VAN BEERS, door DE CORT over hetzelfde punt geraadpleegd, uit er zich over als volgt:

'In afwachting, dat er over de spelling van plaatsnamen hier of elders een officiëel of quasi-officiëel besluit genomen worde, zou ik maar beginnen met ze allen in 't nieuw te steken, en dus flinkweg *Maaseik*, enz., te schrijven. Steden, dorpen, enz., zijn toch niet in hetzelfde geval als *menschen*, die hunne namen, hoe gebrekkig ook, altijd eender schrijven moeten, omdat er een adelijke titel, of een erfdeel van 'nen oom uit Amerika, of wat

weet ik nog allemaal, aan een *ck*, *g* of *x* minder of meer kan vast zijn.'

Prof. MICHEELS oordeelt in denzelfden zin.

Het ware te wenschen, dat het Gouvernement, welk bij een koninklijk besluit de spelling van de Nederlandsche taal, voor de bestuurlijke opstellen en de openbare onderwijsgestichten, heeft geregeld, thans ook eene commissie *ad hoc* benoemde, om, op het verslag van deze, de aldus gemoderniseerde spelling onzer plaatsnamen officieel te verklaren. Deze maatregel is des te meer noodig, dewijl verscheidene gemeentebesturen hunne secretarissen en onderwijzers *verbieden*, van de oude, gebrekkelijke spelling af te zien: zoo, b.v., zou men het te Gentbrugge als eene misdaad achten, anders dan *GenDbrugge* te spellen.... Hoe gelukkig nog, dat men niet vergt: *GenDbruggHe*! Op die wijze zetten onderwijzers zelven de gebrekkige schrijfwijze hunner gemeente voort, en houdt de domme slenter onder de jeugd aan.

De taak der commissie, hier bedoeld, en ook door TERNEST en VAN BEERS als wenschelijk en nuttig geacht, ware voorzeker niet gemakkelijk, als aanleiding gevende tot vele navorschingen, bijzonderlijk met betrekking tot de *oudste schrijfwijze* der gemeentenamen, die zeer dikwijls alleen den sleutel van de echte beteekenis des woords aanbiedt.[1] - Wie zou op de moeite, die dergelijk onderzoek mocht veroorzaken, kniezen? Niemand, althans, die met spijt de kranten melding ziet maken van de gemeenten *Me*Y*leg*H*em*, *Afsn*É en *Merendr*É (eene Fransche *é* in ons Nederlandsch!), C*al*C*ken*, *Ho*Y- of *O*Y*don*C*k*, *T*H*ienen*, *La*E*ken*, S*elza*E*te*, *Po*UCQU*es* (in plaats van *Poeke*), *Ee*Cl*oo*, S*antberg*H*en*, *Oosta*C*ker*, *Nieuw*C*apelle*, en honderd andere, die een kapje of een lapje om hebben van drie, vier of meer verschillige eeuwen.

Dergelijke commissie, zooals wij wenschen te zien tot stand komen, is in Noord-Nederland in den schoot van een der geleerdste genootschappen werkzaam. Reeds in 1858 ontstond bij onze Noorderbroeders eene geschiedkundige beweging, ten gevolge van eenen omzendbrief des heeren Ministers van Binnenlandsche zaken, waarin elke gemeente aanzocht werd een historisch verslag over den *naamsoorsprong* der plaats op te stellen. Die kleine vraag heeft meer goede gevolgen gehad, dan men wel verwachtte. Inderdaad, iedere gemeente heeft ze om 't best willen beantwoorden, en om hare meening met bewijzen te staven, hebben zij al hare archieven omgeschud en doorsnuffeld. Verscheidene gemeentebesturen namen te dezer gelegenheid voor, eene volledige plaatsbeschrijving uit te geven. Zien wij met verlangen het rapport der Commissie, met het vaststellen van de schrijfwijze der Noord-Nederlandsche stads- en dorpnamen gelast, te gemoet, wij koesteren evenzeer de hoop, dat ook de Belgische Minister van Binnenlandsche zaken deze questie door bevoegde mannen

1 Hoezeer de oorspronkelijke spelling sommiger plaatsnamen van de tegenwoordige schrijfwijze verschilt, moge o.a. uit de volgende opgave blijken:
Adeghem, werd voortijds *Addingahim*, *Hadenghim*, *Atingehem*, *Hadeghem* geschreven.
Afsneê vroeger *Afsene*, *Hafsene*, *Afsnede.*
Boekhoute, vroeger *Bocholt*, *Bokold*, *Bochout*, *Bouckholt.*
Mariakerke, vroeger *Marka*, *Meren*, *Merenkerke* (de kerk bij het *meer*, en niet de kerk van *Maria*).
Sleidinge, vroeger *Sledinghem*, *Sledinghen.*
Wondelgem, vroeger *Gundelghem*, *Gondelghem.*
Zwijnaarde, vroeger *Suinarde*, *Swinarde*, niet van *zwijn* (verken) gelijk WILLEMS beweert, maar van *zwin*, kreek of moerassige plaats.
ZUIENKERKE, niet, zooals DE SMET meent, de kerk in 't zuiden, maar bij de kreek (zwin); immers in de middeleeuwen schreef men Zwinkerke, *Zuwenkerke;* nooit *Zuden*- of *Zuidenkerke.*

late regelen. Het ware, althans, de volledigiing van de regeling der speling onzer taal, in overeenstemming met het *Nederlandsch Woordenboek*, een maatregel die vanwege de Vlaamsche letterkundigen en andere voorstanders onzer taal de algemeene goedkeuring, heeft weggedragen.

FR. DE POTTER.

Seneka Leger.
Een kersverhaal.

Op eenen kouden winterdag zat in eene der afgelegenste straten van Amsterdam eene nog flinke vrouw in een armoedig vertrekje, en hield het droevige oog gevestigd op de eenzame, met sneeuw bedekte straat, welker bewoners voor de grimmige koude in hunne huizen en kamertjes gevlucht waren. Zij dacht aan vroegere tijden, toen zij, nog eene jonge, knappe vrouw, voor het eerst het schip van haar man betrad, dat haar van de oevers der Elbe naar haar nieuwe vaderland zou overbrengen; zij dacht aan het oogenblik, toen zij haar echtgenoot bij zijne terugkomst in het vaderland, zijn eerstgeborene aanbood - maar ook aan het vreeselijk oogenblik, toen haar bericht werd, dat haar echtgenoot en kind den dood in de golven hadden gevonden. Sedert dien tijd stond zij met hare smart alleen op de wereld, waarop zij niets meer had, dat zij liefde toedroeg, en slechts de kleine woning was haar overgebleven waar zij met moeite door handenarbeid in haar onderhoud voorzag. Hare droevige gedachten werden afgeleid door een twaalf- of veertienjarigen knaap, die met moeite van den steen aan den hoek opstond, en zijn bleek gelaat naar hare ramen keerde, terwijl hij moeite deed, zich zoo verre voort te slepen. De vrouw had medelijden met het arme kind; zij deed de deur open en vroeg deelnemend: hebt gij het zoo koud, mannetje? - Ach ja, antwoordde de knaap in de Duitsche taal, en ik heb zoo'n honger ook. - Had het zien van den armen jongen haar reeds getroffen, zoo werd zij nog meer ontroerd door het hooren van hare moedertaal. Spoedig stond zij op straat, vatte den kleine bij de hand en bracht hem in hare kamer, waar hij in een zachten stoel naast de kachel moest plaats nemen. Daarop maakte zij hem een warmen kop koffie gereed, en toen hij zich gewarmd had en met spijs en drank gelaafd was, moest hij verhalen, hoe hij, midden in den winter, uit zijn vaderland in eene der straten van Amsterdam verdaagd was.

Zijn naam was Seneka Leger; zijn vader was eigenaar van eene kleine hofstede aan de oevers der Elbe, niet verre van Hamburg. Hij zelf had geen genoegen kunnen vinden in den landbouw, maar hij bezat eene groote neiging tot reizen, in de vaste overtuiging, dat hij nog eenmaal daar buiten in de wereld zijn geluk zou maken. Het dagelijksch aanschouwen van uitzeilende en binnenkomende schepen, de verhalen der zeelieden, die zijne ouders bezochten, gaf aan die neiging voortdurend voedsel en toen een oud vriend van zijn vader hem in den herfst aanbood hem mede naar Londen te nemen, viel hij zijne ouders zoo lang

lastig, dat zij hunne toestemming gaven. - Het vaartuig leed echter schipbreuk op de Hollandsche kusten en de kleine gelukzoeker werd op zekeren morgen door eenige vischers meer dood dan levend op het strand gevonden. Toen hij zich door de zorg dezer lieden eenigszins hersteld had, trok hij naar Amsterdam, in de hoop daar wel een schip te zullen aantreffen, dat hem naar zijne ouders zou willen brengen.

Dit was de korte inhoud van het gesprek dat de oude vrouw aan den knaap ontlokte, en die hare deelneming zooveel te meer had opgewekt, daar ook haar de zee alles ontnomen had.

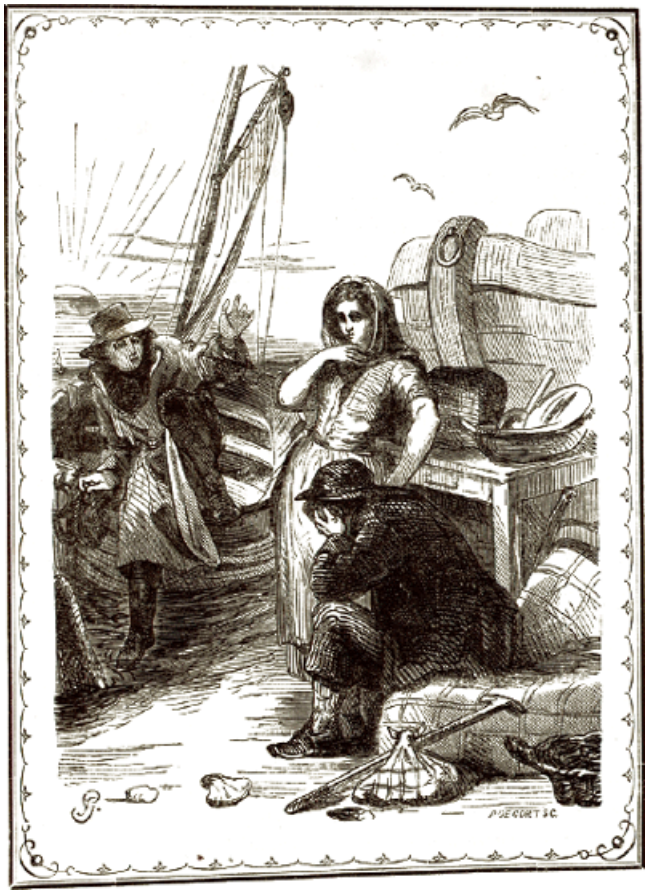

De kleine Seneka moest en nacht bij haar doorbrengen en den volgenden morgen bracht zij hem naar een ouden vriend van haren man, die zich liet overhalen haren beschermeling op zijn kantoor te nemen met belofte, van hem, zoo hij gedurende den winter goed oppaste, in de lente eene plaats op een schip te zullen bezorgen. Den kersavond moest echter de knaap bij zijne weldoenster doorbrengen. Wel viel dien avond menige traan op de kleederen, die zij onder den kersboom legde, want het waren die van haar eigen kind geweest; doch de oogen van haren pleegzoon schitterden zoo e lder bij het zien van al die fraaie zaken, dat zij hare tranen al spoedig droogde.

In het voorjaar ging Seneka als scheepsjongen naar Batavia; het schip, waarmede hij vertrok, keerde nooit terug, en jaar op naar verliep, zonder dat zijne weldoenster eenig bericht van hem ontving. Ten laatste legde zij hem bij haar man en kind, en beschouwde de zee ook als zijn graf.

Sedert dien tijd mogen misschien wel twintig eentoonige en vreugdelooze jaren over haar hoofd zijn heengegaan, en zij zat als een oud vrouwtje op zekeren dag

eenzaam in haar kamertje, toen de stilte van de afgelegene straat eensklaps werd afgebroken door het belgeklingel van een vlug voortrennend paard en slede; zij hoorde het ter nauwernood, want hare gedachten dwaalden in de verte rond, en ook het zwijgen der bellen ontging hare oplettendheid; maar eensklaps stond zij verschrikt van hare zitplaats op, toen de deur onverwachts geopend werd en een groote denneboom, door twee bedienden gedragen, het vertrek werd binnen gebracht. Onmiddellijk achter deze volgde een jong man, die hare handen greep en vroolijk uitriep: 'Moeder, heden avond zal ik den kersboom verlichten!'

Hij maakte den boom zoo fraai, dat het een lust was om te zien en de buren zich niet zat konden kijken aan al de pracht, die hun door de vensterruiten tegenblonk.

De oude vrouw wilde aanvankelijk niet gelooven, dat het de kleine Seneka was, die haar zulk een kersavond bereidde; toen zij echter begrepen en ondervonden had, dat hij in de verre Indiën zijn geluk had gemaakt en den eersten dag van zijne terugkomst zich ten nutte gemaakt had, om haar in ruime mate hare weldaden te vergelden, toen was die kersmis haar een heerlijk feest en deed haar hart van vreugde kloppen, als zij slechts zelden in hare jonge jaren had ondervonden.

De kunst om aangenaam te droomen. Opgedragen aan Miss *** en op haar verzoek geschreven.

Daar wij een groot gedeelte van onzen levensloop met slapen doorbrengen, en dat wij gedurende al dien tijd somwijlen aangename en ook somwijlen onaangename droomen hebben, is het belangrijk genoeg zich de eerste te verschaffen en de tweede te ontwijken; want, waar of ingebeeld, droefheid is altijd droefheid en vermaak altijd vermaak.

Indien wij kunnen slapen zonder te droomen, is dit eene weldaad, daar wij alsdan geene kwade droomen hebben. Indien wij gedurende onzen slaap aangename droomen kunnen hebben, is dit, volgens de uitdrukking der Franschen, *autant de gagné*, dit is te zeggen zooveel aan de vermaken des levens bijgezet.

Om daartoe te geraken, moet men beginnen met zeer bezorgd te

zijn voor zijne gezondheid, de lichaamskrachten behoorlijk te oefenen en vooral matig te wezen; want in ziekten is de verbeelding ontsteld en onaangename en somwijlen verschrikkelijke gedachten vervolgen haar. Het is noodig dat de oefening het eten voorafga, en niet dat zij het onmiddellijk volge. In het eerste geval vergemakkelijkt zij de spijsvertering, en in het tweede verhindert zij deze, ten minste wanneer zij niet zeer gematigd is. Indien wij, na onze lichaamskrachten geoefend te hebben, met matigheid eten, is de spijsvertering gemakkelijk en goed, het lichaam licht, de geest welgemoed en al de dierlijke diensten gaan goed haren gang; de slaap die volgt, is stil en zacht. Maar de zorgen, de overdaad in eten en drinken, verwekken benauwdheid in den slaap en onbegrijpelijken schroom; alsdan gelooft men in diepe afgronden neêr te zinken of door wilde dieren, moordenaars of duivels aangevallen te worden en men wordt alle soorten van benauwdheden gewaar.

Merk echter wel op, dat het gebruik van eene te groote hoeveelheid spijs en te zware krachtinspanning, schadelijk zijn. Zij, die veel krachtinspanning doen, kunnen en moeten meer eten; zij die geenen zwaren lichamelijken arbeid verrichten, moeten weinig eten. Sedert de ontwikkeling der kookkunst, eten de menschen over 't algemeen eens zoo veel dan de natuur vordert. Het avondeten is niet schadelijk voor personen die niet gemiddagmaald hebben; maar de slapeloosheid is gewoonlijk het aandeel dergenen die wel gemiddag- en geavondmaald hebben.

Het is waar, dat ten gevolge van het groot onderscheid welk er in de lichaamsgesteltenissen bestaat, sommige personen, na dit dubbel eetmaal te hebben gebruikt, zeer goed slapen; 't eenigste dat zij zich op den hals halen is, een kwade droom en... eene geraaktheid, waarna zij inslapen tot den dag van het laatste oordeel.

Niets is zoo alledaags dan in de nieuwsbladen voorbeelden aangehaald te zien van personen, die, na wel geavondmaald te hebben, des morgens dood te bedde gevonden worden.

Een ander middel om zijne gezondheid te bewaren is, onophoudelijk de lucht in zijne slaapkamer te vernieuwen. Men heeft groot ongelijk, in welgeslotene kamers en bedden met gordijnen te slapen. Het is zeer ongezond, de buitenlucht in eene kamer niet te laten binnendringen en lang in eene geslotene plaats, waar de lucht verscheidene malen ingeademd werd, te blijven. Het kokend water wordt niet warmer door eene lange zieding, wanneer de deelen welke eene grootere hitte verkrijgen, kunnen uitwasemen. Zoo verrotten de levende lichamen niet, indien de rottende deelen uitwasemen naarmate zij tot verrotting overgaan. De natuur dringt hen naar buiten langs de poriën en de longen, en in de volle lucht verspreiden zij zich; maar in eene geslotene kamer ademt men ze verscheidene malen in, hoewel zij meer en meer verderven.

Wanneer er zich in eene kleine kamer een zeker getal personen bevinden, verderft de lucht er in weinige oogenblikken en zij wordt zelfs doodelijk, gelijk in de zwarte grot van Calcutta. Men zegt dat een enkel persoon, in eene minuut tijds slechts een galon[1] luchts bederft, en bijgevolg is er meer tijds noodig om al de lucht, die eene kamer kan bevatten, te bederven; maar zij wordt dat allengskens en het is daaruit dat zoovele rotziekten voortspruiten.

Mathuzalem, die, langer dan eenig ander mensch geleefd hebbende, voorzeker beter voor zijne gezondheid gezorgd heeft, sliep, zegt men, altijd onder den blooten hemel; want toen hij reeds vijfhonderd jaren geleefd had, zegde hem een engel: ‘Sta

1 Maat van vier pinten.

op, Mathuzalem, en bouw u een huis, want gij zult nog vijfhonderd jaren leven.' - Maar Mathuzalem antwoordde: - 'Indien ik nog slechts vijfhonderd jaren te leven heb, is het der moeite niet waard mij een ander huis te bouwen. Ik wil in de opene lucht blijven slapen, gelijk ik altijd gedaan heb.'

Na lang beweerd te hebben dat men de zieken het inademen der buitenlucht moet ontzeggen, hebben de geneesheeren eindelijk ontdekt dat dit hun heilzaam kon zijn. Het is te hopen dat zij met der tijd ook zullen vinden, dat de frissche lucht ook voor de gezonden niet schadelijk is, en wij alsdan van die luchtvrees zullen genezen zijn, welke nu de zwakke geesten kwelt en hen dwingt zich te versmachten of te vergeven, eerder dan het venster eener slaapkamer te openen of den spiegel eener koets neêr te laten.

Wanneer de lucht eener geslotene kamer geheel van de uitgewasemde stof doordrongen is[1], kan zij daarvan geene grootere hoeveelheid meer opnemen, en deze stof moet aldus in ons lichaam blijven en ziekten bij ons veroorzaken. Evenwel heeft men voorteekenen van het gevaar waartoe zij aanleiding geven kan. Men gevoelt een zeker ongemak, dat, wel is waar, aanvankelijk zeer licht is, zoo dat, wat de longen betreft, die zeer weinig aangedaan schijnen; doch wat aangaat de poriën der huid, dit is eene moeilijk te beschrijven stekende pijn en waarvan weinige personen de ware oorzaak kennen. Als men dan 's nachts wakker ligt en te warm gedekt is, heeft men groote moeite terug in slaap te geraken; men draait en herdraait zich, zonder langs eenen enkelen kant de rust te kunnen vinden. Deze prikkeling, om mij van eene gemeenzame uitdrukking te bedienen bij gebrek aan eene betere, wordt uitsluitelijk teweeggebracht door eene ontsteking der huid, wier uitwasemingen geenen uitweg vinden, daar er eene genoegzame hoeveelheid van in de beddelakens gedrongen is, en er niets meer bij kan.

Om bij ondervinding deze waarheid te kennen, moet iemand op dezelfde plaats in 't bed blijven liggen, en dan, zijne lakens opheffende, een gedeelte zijns lichaams aan de versche lucht blootstellen; alsdan zal hij het blootgemaakte lichaamsdeel eensklaps verlicht gevoelen, omdat de lucht zijne huid zal verlichten, met de ingehoudene uitwasemingsstof welke haar drukt, weg te nemen.

Elke hoeveelheid versche lucht, welke de warme huid genaakt, ontvangt met een gedeelte van dezen damp, eenen graad van hitte welke zij verdunt en lichter maakt; en dan wordt zij, met de stof welke zij ingenomen heeft, weggedreven door eene hoeveelheid frisschere en bijgevolg zwaardere lucht, welke zich op hare beurt verwarmt en welhaast plaats maakt voor eene andere hoeveelheid.

Zoo is de schikking welke de natuur gesteld, heeft om te beletten dat de dieren door hunne eigene uitwaseming besmet worden. Door het middel welk ik aangewezen heb, zal men gevoelen welk

1 De uitgewasemde stof is de damp die zich langs de poriën en de longen van ons lichaam losmaakt. Men zegt dat zij uit de vijf achsten van hetgene wij eten samengesteld is.

verschil er bestaat tusschen het aan de lucht blootgestelde gedeelte des lichaams, en dat, welk bedekt blijvende, er den invloed niet van ondergaat. De prikkeling van dit laatste gedeelte zal bij vergelijking toenemen, en nog heviger worden dan toen gansch het lichaam er aan onderhevig was.

Ziedaar dan eene der grootste en voornaamste oorzaken der kwade droomen. Wanneer het lichaam niet op zijn gemak is, dan lijdt de ziel er door, en alle onaangename gedachten worden er in den droom het natuurlijk gevolg van. Ik ga u een zeker middel aanwijzen om dit te voorkomen.

1° Met matig te eten, behoudt men niet alleen zijne gezondheid, gelijk ik het reeds hierboven gezegd heb, maar men wasemt minder uit op eenen gegeven tijd. Dan doortrekken de beddedekens langzamer van de uitgewasemde stof, en men kan bijgevolg langer slapen, zonder de prikkeling, welke men gewaar wordt wanneer de dekens doorweekt zijn, te gevoelen.

2° Door niet zwaar gedekt te zijn en doorschijnend deksel te hebben, ontsnapt de uitgewasemde stof gemakkelijker; men wordt minder verontrust en verdraagt ze langer.

3° Wanneer men wakker wordt door de reeds beschrevene ongemakkelijkheid en niet weder in slaap geraken kan, moet men opstaan, het oorkussen omdraaien en kloppen, de lakens ten minste gedurende twintig minuten schudden, de gordijnen openen, en het bed laten verkoelen. Gedurende dien tijd moet men ontkleed blijven, in zijne kamer wandelen tot de poriën zich van het gewicht dat haar drukte ontlast hebben, hetwelk zooveel te rasser geschiedt naarmate de lucht droog en koud is.

Wanneer men het koud begint te krijgen, kan men zich weder te bed leggen; men zal welhaast inslapen, en de slaap zal zacht en rustig zijn; al de beelden die zich aan den geest zullen voordoen, zullen aangenaam wezen. Ik heb somwijlen van die droomen, die niet minder vermakelijk voor mij zijn dan tooneelvertooningen.

Indien het u te veel moeite kostte het bed te verlaten, kunt gij uw deksel met de hand en den voet opheffen, om er alzoo eene toereikende hoeveelheid versche lucht te laten binnen dringen, en het daarna laten vallen, om de lucht te dwingen er uit te gaan. Dit twintigmaal achtereen herhalende, zult gij uw bed van de uitgewasemde stof waarvan het zal doortrokken zijn, ontlasten, en gij zult voor eenigen tijd gerust kunnen inslapen. Maar dit middel is op verre na zoo doelmatig niet als het eerste.

Indien zij die de vermoeidheid vreezen, twee bedden kunnen hebben, en in een warm bed ontwaken, zullen zij groot genot vinden dit te verlaten en zich in het andere neêr te leggen. Deze bedverwisseling is ook zeer nuttig voor de koortslijders, daar het hen verfrischt en hun dikwijls slaap verschaft. Een bed dat groot genoeg is om toe te laten eene warme met eene frissche plaats te verwisselen, levert bijna hetzelfde voordeel op als twee bedden.

Eene of twee raadgevingen meer, zullen deze kleine verhandeling sluiten. Wanneer men zich te slapen legt, moet men zorgen het oorkussen te plaatsen volgens men de gewoonte heeft zijn hoofd te leggen, ten einde wel op zijn gemak te zijn; men moet ook zijne lidmaten derwijze uitstrekken dat zij elkander niet hinderen. B. v. de knoesel van den eenen voet, mag niet op den anderen rusten. Alhoewel eene slechte ligging aanvankelijk niet merkelijk hindert en men er weinig acht op slaat, wordt zij welhaast min dragelijk, en het ongemak ervan kan zich in den slaap doen gevoelen en de verbeelding verontrusten.

Zoo zijn de stelregels der kunst. Maar ofschoon zij over 't algemeen het beoogde doel zullen doen bereiken, zoo is er evenwel één geval, waarin de nauwgezetste inachtneming dezer regels vruchteloos zou kunnen zijn en tot niets leiden.

Het is niet noodig u dit geval te zeggen, liefste vriendin; maar indien ik er geene melding van maakte, zoude hetgene wat ik u over de kunst welke u aanbelangt, schrijf, geheel onvolledig zijn. Dit geval dan is dit, waarin de persoon, die zich aangename droomen verschaffen wil, het noodigste van al uit het oog verloren zou hebben, namelijk, het bezit van EEN GOED GEWETEN.

BENJAMIN FRANKLIN.

(Vertaald door FRANCIS STORMS.)

Over de katrollen.

De katrol is eene ronde schijf waarvan

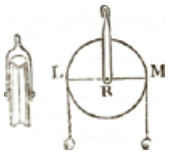

de omtrek uitgegroefd is om eene koord te ontvangen. Deze schijf is, in haar middenpunt, beweegbaar rond eene spil die op een *kap* of bekleedsel rust. Wanneer nu dit bekleedsel aan een vastpunt gehecht is, dan beweegt de katrol alleen op zich zelve, zonder van plaats te veranderen; alsdan noemt men deze eene *vaste* katrol. Integendeel, wanneer een einde der koord het vastpunt is, en dat de last aan de kap hangt, dan draait niet alleen de katrolschijf, maar klimt ook door de werking der macht; men zegt alsdan dat de katrol *beweegbaar* is.

De *vaste* katrol moet aanzien worden als een hefboom van de *eerste* soort. De spil is het rustpunt; de twee raakpunten der koorden zijn de wederzijdsche hechtingspunten van macht en van last, en de wederzijdsche hefboomsarmen dezer krachten zijn de lijnen die van het middenpunt der katrol tot aan de raakpunten der koord gaan. Deze hefboomsarmen hebben altoos eene gelijke lengte. Hieruit volgt derhalve dat eene vaste katrol geen ander voordeel te weeg brengt, dan dit van de richting der macht naar willekeur te kunnen verplaatsen, en daardoor het ophijschen van eenen last te vergemakkelijken.

De *beweegbare* katrol is een hefboom der tweede soort. Inderdaad, wanneer de last L aan de kap der katrol gebonden is, dat

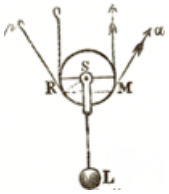

het een einde der koor een vastpunt is, en dat aan het ander einde dezer de macht M is gehecht, dan is R het rustpunt, de lijn R S de hefboomsarm van den last L, en de lijn R M de hefboomsarm der macht M. Deze zal dus maar de helft van den last behoeven te zijn, vermits haar hefboomsarm eene dubbele lengte heeft. Indien nu de macht M en de vaste koord op de katrol werkzaam zijn volgens de schuinsche lijnen M *a* en R *p*, dan moet natuurlijk, om den last te evenaren, de macht grooter worden dan te voren, aangezien haar afstand van het rustpunt naarmate

der schuinsheid vermindert. In dit geval staat de macht tot den last in dezelfde betrekking als die der lengte van de halve cirkelmiddenlijn R S tot de onderraaklijn R M van den cirkelboog door de koorden omvat.

Er bestaan katrollen welker schijf verschillige groeven heeft van ongelijken omvang, en op welke de macht en de last werkzaam

zijn. Wanneer aan het punt L een gewicht van 6 kilogram gehecht is, dan zal men in K ook een gewicht van 6 kilogram moeten hangen om het evenwicht te bekomen, vermits de hefboomsarmen gelijk zijn; maar in M heeft men voor het evenwicht maar 3 kilogram noodig, aangezien de hefboomsarm C M het dubbel is van L C.

Men ziet dat dit katrolstelsel overeenkomstig is met hefboomen die ongelijke hefboomsarmen hebben.

Somtijds heeft eene katrol eene slek- of spiraalgroef, en dient alsdan om een aanhoudend evenwicht te bewaren tusschen twee krachten, welker betrekkelijke macht gedurig verandert; zulks is het geval met de slekspil van een uurwerk.

Men geeft den naam van *takel* aan de vereeniging van verscheidene katrolschijven. Deze takels worden gebruikt om door eene kleine macht eenen zwaren last te evenaren of in beweging te brengen. Men onderscheidt drie soorten van takels.

a De eerste soort bestaat uit eene rei beweegbare katrollen; de

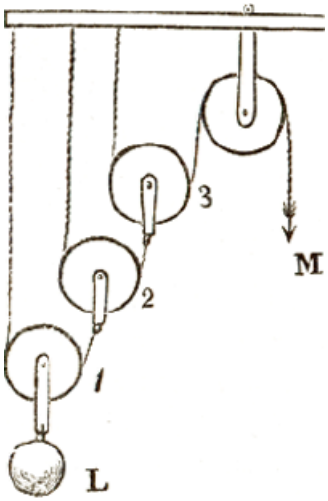

machtkoord der eerste katrol is aan de kap der tweede beweegbare katrol vastgehecht, enz. Door de kennis van het voorgaande, zijn de wetten van het evenwicht hier gemakkelijk te bepalen. Inderdaad, wanneer de last L gelijk is aan 8 kilogram, dan behoeft de macht maar 4 kilogram te zijn in de eerste katrol, en deze macht wordt nog op de helft verminderd door de tweede katrol, enz.; dus volgt daaruit dat de macht M gelijk is aan den last verdeeld door het getal dat de uitkomst is van 2 zoo

veel maal door zichzelven vermenigvuldigd als er beweegbare katrollen zijn; in het geval van het afbeeldsel is de macht gelijk aan 8 verdeeld door 8, dat is gelijk aan 1; vermits 2, driemaal door zichzelven vermenigvuldigd, het getal 8 oplevert.

b De *tweede* soort van takels wordt aangeduid

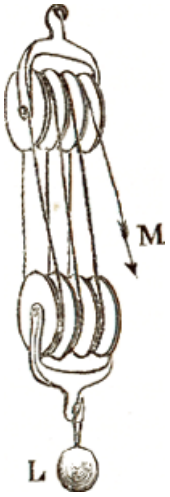

door het volgend afbeeldsel en bestaat uit twee stelsels, waarvan elkeen samengesteld is uit een zeker getal katrolschijven, die eene gemeenschappelijke spil en eene gemeenschappelijke kap hebben. Het eene stelsel hangt aan een vast punt, het andere is beweegbaar. Eene koord aan de kap van den bovensten takel gehecht, omvat beurtelings de groeven der onderste en der bovenste katrolschijven. Wanneer men nu aan den eenen last L hangt, en aan het losse eind der ondersten takel koord eene macht M, dan spreekt het van zelf dat de koord op hare gansche uitgestrektheid in eene gelijke spanning gebracht wordt, zoodat men den last L kan beschouwen als wordende onder steund door zooveel gelijke en evenwijdige krachten, als er evenwijdige koorden zijn die van de eene katrolschijf tot de andere loopen. Gevolgenlijk zal de betrekking tusschen den last en de macht, die dezelfde is als de spanning van eene der koorden, uitgedrukt worden door het getal dezer koorden. In hel afbeeldsel is dit getal 6, dus zal de macht M maar een zesde moeten zijn van den last L, om dezen te evenaren. In het voorbijgaan zullen wij doen opmerken dat de betrekking aan macht tot last hier ook aangeduid is door het getal katrolschijven die het gansche takelstelsel uitmaken.

c In de derde soort van takels hebben de

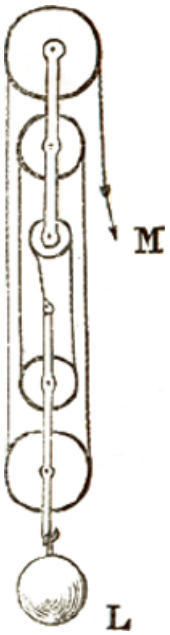

katrolschijven, in plaats van eene gemeenschappelijke spil, maar enkel eene gemeenschappelijke kap.

Voor deze takels zijn de wetten van het evenwicht dezelfde als voor de takels van de tweede soort; dus het geval van het afbeeldsel verondersteld, zal de macht maar een vijfde moeten zijn van den last, aangezien er vijf koorden en vijf katrolschijven zijn.

Bij het gebruik der katrollen moet men derzelver gewicht in aanmerking nemen, benevens datgene der koorden, en dit gewicht is verschillig volgens dat de last klimt of daalt.

Dr. F.-J. MATTHYSSENS.

Sterfgevallen.

- De beroemde Belgische violoncellist Servais, is in 58jarigen ouderdom, te Hal, zijne geboortestad overleden.

Bij zijne begrafenis was heel de bevolking der stad Hal tegenwoordig; al de huizen van het kleinste tot het grootste, waren gesloten en staken rouwteekens uit; de straatlantarensbrandden, met een zwart floers omhangen, en verspreidden eene bleeke kleur. De hoeken van het lijkkleed werden gehouden door de heeren Giblot, burgemeester van Hal; Fetis, bestuurder van de Brusselsche muziekschool; generaal-majoor Goethals, adjudant des Konings; Leonard, professor der muziekschool; Gillon, burgemeester van St.-Joost-ten-Noode; de Maere-Limnander, volksvertegenwoordiger, voorzitter der koninklijke *Koormaatschappij;* Kufferath-Hembourg, gewezen voorzitter van de Philharmonie van Brussel; Herman, nijveraar te St.-Pieters-Leeuw en Nutely, magistraat te Kamerijk, deze twee laatsten als vrienden des overledenen. De rouw werd opgeleid dooo de heeren Frans en Jozef Servais, zonen en Godebski, schoonzoon van den overledene. Daarna volgde eene ontelbare menigte; schier heel de Belgische kunstwereld was er tegenwoordig. Onder de aanwezigen waren er kunstenaars uit Parijs, Londen en Keulen gekomen. Op het graf werden zes redevoeringen uitgesproken

- De gekende Oostenrijksche veldslagenschilder Fritz l'Allemand is in 54-jarigen ouderdom overleden.

- De prins van het Rhetorikagild van Veurne, de heer J. Behaeghel, een ieverig taalvriend, is dezer dagen overleden.

Gedenkteeken der XVII[e] eeuw, in de St.-Jacobskerk te Antwerpen.

HOUTSNEDE VAN JOS. HEMELEER.

Bovenstaande plaat is eene afbeelding van een gedenkteeken, welk zich bevindt in de parochiale en voorheen collegiale kerk, den H. Jacobus te Antwerpen toegewijd.

De geleerde heer Theodoor van Lerius, die zich onledig houdt met het opstellen van eene volledige geschiedenis dezes tempels en eene beschrijving van al de kunstwerken welke daarin prijken, schrijft er de uitvoering van toe aan Artus Quellin den jongen.

Het gedenkteeken is van zwart en wil marmer, behalve de wapenschilden, die uit witten steen zijn vervaardigd. De oorspronkelijk marmeren schilden, werden tijdens de Fransche omwenteling geroofd en weggevoerd. Het gedenkteeken werd opgericht ter nagedachtenis van Jan Roose, die herhaalde malen het ambt van eersten Burgemeester van Antwerpen waarnam en van vrouwe Anna Fredericx van der Bouchorst, zijne echtgenoote, van hunnen zoon Aalbrecht en vrouwe Christina van Lyere de la Torre, Aalbrechts vrouw.

Zoo als men uit de plaat ziet, bevat het middenstuk van dit gedenkteeken een in de Latijnsche taal gesteld opschrift; aan de rechterzijde prijken op eene wit marmeren plaat de wapenschilden van de voornoemde vier echtgenooten, die van de Roose, met de barons- en gravekroon en de volgende kwartieren: Roose, Lapostole, Reyngoot, Olives, Kindtschot, Waldaw, Gevarts en Cock van Opinne voor.

Het geheel is nog al schoon van vorm, en de engelen die het bekroonen zijn fraai van uitvoering.

Dit gedenkteeken van de XVII^{de} eeuw werd hersteld in 1823, door den befaamden beeldhouwer Jan Frans van Gheel[(1)] en, in 1843, door de heeren J.-B. de Cuyper en H. Schaefels.

Deze laatste herstelling geschiedde voor rekening van de weledele heeren en vrouwen graaf en gravin Amedeus de Beaufort, Roose, Phillipus, Gillis Roose, mevrouw de weduwe de Bors de Spenraey, baron de Pret de Calesbergh en J. de Pret-Thuret[(2)].

Het prachtig gebouw welk op de Meir te Antwerpen oprijst en thans tot koninklijk paleis dient, was de eigendom der familie de Roose tot onder het eerste keizerijk, toen het aangekocht werd om Napoleon te ontvangen.

De uitvinding der stoomkracht.

Ruim twee eeuwen geleden, in het jaar 1630, stond de ingenieur Salomon de Caus op zekeren dag in het kabinet van de Richelieu, den machtigen minister van Lodewijk XIII van Frankrijk; de Caus sprak op smeekenden toon en met gevouwen handen:

- Om Gods wil bid ik uwe hoogheid mijn werktuig door kundige mannen te laten onderzoeken, opdat mijn vaderland niet van de vruchten eener uitvinding beroofd worde, waarvan de gevolgen onberekenbaar zijn. Mijn werktuig drijft door stoomkracht schepen en wagens met ontzettende lasten beladen voort en brengt eenen afstand van mijlen op minuten. Als ik u misleid heb, geef dan mijn hoofd aan het zwaard van den beul over!

Richelieu wisselde een blik met zijnen geheimschrijver, en antwoordde koel:

(1) Zie voor de levensschets van van Gheel, *de Vlaemche School*, 4e jaar, bl. 105, enz.

(2) *Notice des oeuvres d'art de l'église paroissiale et ci-devant collégiale de St.-Jacques à Anvers etc.*, par THÉODORE VAN LERIUS.

- Gij zijt ziek naar lichaam en geest, Salomon de Caus; al was uwe uitvinding goed, dan nog is de tijd niet daar, om landen en volken met tooverkracht aan elkander te binden; eerst moet de ontwikkeling der volkeren hooger vlucht hebben genomen, voor dat zulk eene uitvinding zege kan aanbrengen. Ga, gij zijt ziek!

- Neen, ik ben gezond, maar ik zal het verstand verliezen, als men voortgaat overal mijne uitvinding te bespotten en uit te schelden! Richelieu, in naam van het Fransche volk *eisch* ik van u, dat gij mijn stoomwerktuig laat beproeven!

Een vreeselijke blik schoot uit het oog van den minister op den ongelukkige. Salomon de Caus werd gevat en naar Chatelais gevoerd. Hier werd hij zinneloos. Maar nog tien jaren lang schreeuwde hij door het traliewerk van zijnen kerker:

- Zij drijft wagens en schepen voort en verandert eenen afstand van mijlen in minuten!

En de voorbijgangers lachten met den armen zinnelooze!

In het jaar 1807 verleende keizer Napoleon I een gehoor aan den Amerikaanschen werktuigkundige Fulton, die hem eene uitvinding van het grootste belang voor Frankrijk's zeemacht wilde aanbieden. De Amerikaan stelde den keizer voor, schepen te bouwen, die door stoomkracht bewogen zouden worden en van wind en weêr onafhankelijk zouden zijn.

- Gij zult met deze schepen Engeland kunnen vernietigen, sire! sprak Fulton ten slotte.

De keizer wendde zich van den man, die voor hem stond, en riep met minachting uit:

- Al weder eene van die nieuwe uitvindingen, de eene nog onzinniger dan de andere, die men mij dagelijks aanbiedt. Gisteren nog werd mij door een ander verstandig man het voorstel gedaan Engeland te gaan veroveren, nadat ik een genoegzaam aantal dolfijnen zou hebben laten temmen, waarop ik mijn leger zou kunnen overvoeren. Ga, mijnheer, gij zijt een zinnelooze!

De Amerikaan aanzag den grooten man met een trotschen blik, boog zich koel en verliet de Tuileriën zonder een woord te spreken.

Het kanongebulder van Waterloo had de keizerskroon van Napoleons hoofd doen vallen. De *Bellerophon* gleed langzaam met gereefde zeilen naar het eiland St-Helena.

De gevangen keizer wandelde met zijn gevolg op het dek rond, toen men aen den gezichteinder eene doukere wolk bespeurde. Die wolk kwam nader en men ontdekte eindelijk de donkere massa van een machtig stoomschip, dat windsnel en luchtig door de bewogene zee stoomde, den langzaam tegen den stroom kampenden *Bellerophon* voorbijgleed en in het verschiet verdween, ondanks wind en weder, ondanks tij en stroom. Het was het Amerikaansche stoomschip *Fulton*, het eerste dat den Oceaan doorkliefde.

Napoleon staarde het schip na en ging toen stil en ernstig naar zijne kajuit. Toen zijn getrouwe generaal Bertrand hem later naderde, zat de keizer nadenkend met het hoofd in de hand en zijne eerste woorden, die hij met eene diep ontroerde stem uitsprak waren:

- Toen ik Fulton uit de Tuileriën joeg, verspeelde ik mijne keizerlijke kroon!

Nauwelijks stoomden gedurende tien jaren schepen over de golven, toen men ook aan spoorwegen begon te denken, waarop de wagens door stoomkracht konden worden voortgedreven.

De eerste spoorweg werd tusschen Stockton en Darlington gelegd, die in 1825 voltooid was en kort daarop gevolgd werd door de baan van Liverpool naar Manchester, door die van St.-Etienne naar Andrizieux in Frankrijk, door die tusschen de Moldau en den Donau in Oostenrijk en door die van Boston naar Quincy in Noord-Amerika.

Met geestdrift legden de werktuigkundigen zich op de ontzagwekkende uitvinding toe; de eene verbetering volgde op de andere en het denkbeeld, dat Salomon de Caus in het krankzinnigenhuis deed sterven, werd verwezenlijkt.

De eerste spoorweg in Duitschland werd in het jaar 1835 tusschen Neurenburg en Fürth gelegd. Deze lijn was echter zoo kort, dat eene oude dame, die te Neurenburg in eenen waggon steeg en een weinig vertoefde om te gaan zittten, de deur voor zich geopend zag en het bericht ontving dat zij te Fürth was aangekomen, voor dat zij eigenlijk goed op hare plaats zat. Over deze gewaande scherts twistte zij lang met den beambte, tot dat men haar bewoog zich door het bezichtigen van den omtrek te overtuigen, dat zij zeker aangekomen was.

In 1839 werd de lijn van Leipzig naar Dresden voltooid. Binnen weinige jaren werd nu met verbazende snelheid een spoorwegnet over Europa gelegd, dat zich thans dagelijks uitbreidt; het Oosten wordt met het Westen, het Zuiden met het Noorden verbonden! langs de ijzeren sporen worden voortbrengselen van allen aard vervoerd en grenzen worden omvergeworpen, die eeuwen lang ongehinderd bestaan bleven.

Door het leggen der spoorwegen heeft ook de bouwkunde gelegenheid gevonden, om door het verhevene en groote harer werken de verbazing op te wekken, en te toonen dat men ook in onze eeuw slechts geld en menschenhanden noodig heeft om datgene te verrichten, waardoor de Romeinsche en Grieksche bouwmeesters de onsterfelijkheid verwierven. Een der eerste prachtwerken van Duitsche spoorwegbouwkunde was de viaduct, door den Saksischen ingenieur-majoor Wate Wilke over het Golzschdal gelegd; met verbazing ziet men de boven elkander staande reien gangen en zuilen, waarover de zware spoortrein stoomt.

Onder de grootste werken van onzen tijd telt men ongetwijfeld den spoorweg tusschen Triest en Laibach, midden door de Illirische Alpen. Door de lange en ontzettend hooge rotsmuren heeft men door kruit en staal eene vlakte gemaakt voor de ijzeren sporen en wijde bogen liggen over afgronden waarvoor men duizelend terug treedt. De baan is ook rijk aan heerlijke viaducten, waaronder die van Burcote en Nabresina, maar vooral die bij Franzensdorf, genoemd moeten worden. In wijde bogen strekt de heerlijke arcade van het laatstgenoemde bouwwerk zich boven het lage dal uit en over een bergtop heen, waarvan het gesteente door menschenarbeid gelijk moest gemaakt worden.

De lijn, de Semmering-baan genoemd, omdat zij over het gebergte van dien naam loopt, werd in Mei 1852 voltooid en in October 1853 voor het verkeer opengesteld. Bij eene lengte van 5 ½ mijlen stijgt zij niet minder dan 770 voeten hoog.

Europa werd voor een tiental jaren, reeds door 5003 Duitsche mijlen doorsneden. Daarvan had Groot-Brittannië 1800, Duitschland 1582, Frankrijk 878, België 231, Rusland 132, Sardinië 96, Spanje 78, Holland 45, Denemarken 25, Zweden 21,

Portugal 17, Sicilië 11, Noorwegen 9 en de Kerkelijke Staten 3 Duitsche mijlen. Er was concessie verleend of in aanleg voor eene uitgestrektheid van 4010 mijlen.

Amerika bezat toen 5,849 spoorlijnen, als 5,322 in de Vereenigde-Staten, 369 in Britsch-Amerika, 100 op Cuba, 18 in Chili, 15 in West-Indië, 11 in Nieuw-Grenada, 9 in Peru en 5 in Brazilië.

Afrika had toen 53 mijlen spoorwegen in Egypte en 9 aan de Kaap de Goede Hoop: Azië 60 mijlen in Oost-Indië en Australië 30, zoodat de lengte der spoorlijnen gezamenlijk 11,004 mijlen bedroeg.

Arme Salomon de Caus! De volkeren waren in uwe dagen nog niet rijp voor de uitvinding, die eene omwenteling in de wereld moest te weeg brengen; daarom verbande men u naar eene cel in een krankzinnigengesticht en hulde uwen onderzoekenden geest in het duister van den waanzin! Uwe uitvinding is eene der grootste, die het menschen-vernuft heeft gevonden en toch kent niemand de plek waar uwe asch rust.

Ongelukkiglijk is dit het lot van vele, zeer vele uitstekende vernuften.

Hollandsche boter.

Volgens het nieuw verschenen *Handboek voor den handel* van Dr F.-J. Matthyssens, leeraar aan het hooger handelsgesticht van Antwerpen, levert Holland alle jaren ongeveer twintig millioen kilos boter op, waarvan 12 of 14 millioen kilos worden uitgevoerd. Van de Hollandsche boter is die welke omstreeks Delft en Leiden wordt gemaakt, de beste.

De vogelnesten.
Romance[1].

1.

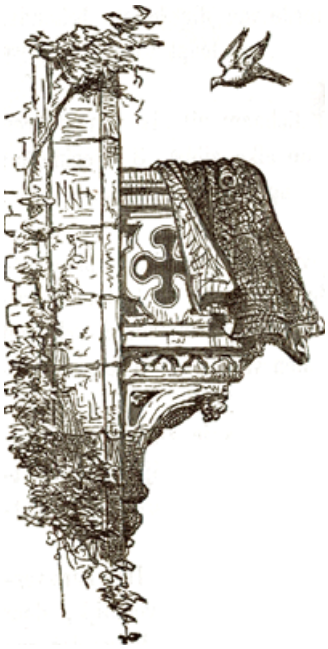

Gij vraagt mij, meisjen, hoe die diertjes
Zoo bouwen kunnen 't nest aaneen;

(1) Op muziek gezet.

En tot beschut der kleine viertjes
Zulk mollig hokje kunnen kneên?
- Die nesten, echte kunstgewrochten,
Waar nimmer mensch is voor bekwaam;
Zijn uit wat stroo, wat dons gevlochten,
Gevonden tusschen struik en braam!
Zij bouwen, zingen, vliegen henen;
't Is God die hen die kunst eens gaf,
En liefde tot hun' tengre kleenen,
Wat zachte pluim, wat mos, wat kaf.

2.

In 't dichte bosch zit 't nachtegaaltje
En schuilt er diep zijn nest erin;
De leeuwrik kweelt het blijde taaltje
In 't groene veld, waar blaakt zijn' min;
Bewonder ook dees kleien woning,
Ginds aan den gevel, onder 't dak,
Waar zwaalwepaar in liefdetooning,
Leeft onbeschroomd, schoon teêr en zwak.

3.

Voorzien is dus aan leeg', aan hoogen,
Voor 't nest dat God op aard' hen geeft;
Want hij bestemde in 't Alvermogen,
Dat ieder dier zijn schuilplaats heeft;
God hoedt de vooglen als de menschen,
En Hij bescherremt ze even mild;
Die zangers zijner schepping wenschen
Schoon Hij ze vrij zond in het wild!

Zij bouwen, zingen, vliegen henen;
't Is God die hen die kunst eens gaf,
En liefde tot hun' tengre kleenen,
Wat zachte pluim, wat mos, wat kaf.

VICTOR VAN DE WEGHE.

1866.

De gewone regenworm of pier.

Er zijn 16 soorten van regenwormen; dan, hier wordt slechts de gewone land- of aardregenworm (*Lumbricue terrester* LINN.), de zoogenaamde van ieder gekende pier bedoeld. Het lichaam van den regenworm bestaat uit wel meer dan 100 ringen, die zich zeer uitzetten, maar ook weder inkrimpen laten, zoo dat een worm van 6 duim, gelijk de grootste gewoonlijk zijn, bij de inkrimping, nauwelijks nog een vierde van die lengte behoudt. De gordel bevat zes van deze ringen, en loopt van den 25sten tot den 30sten.

De gordel steekt iets boven het lichaam uit, is van onderen echter eenigszins plat, en heeft, op elke zijde, 3 openingen; jonge wormen, of die tot de voortteeling nog niet bekwaam zijn, hebben dezen gordel niet.

Op beide zijden des lichaams bevinden zich zekere spitse uitgroeiingen aan de buikringen (de eerste en de laatste uitgenomen), die den worm voor pooten dienen, ten einde zich met dezelve, onder het voortkruipen, eenen vasten steun te verschaffen. De gordel heeft deze spitsen niet.

Buitendien heeft de regenworm, tusschen de ringen, zeer fijne openingen, die hem tot ademhaling dienen. Het zijn fijne luchtgaten. Bestrijkt men den worm met olie, alsdan worden de luchtgaten verstopt, en de worm sterft weldra.

De regenworm heeft rood, maar koud bloed. Het hart verwijdert zich en trekt zich samen, zoo als gewoonlijk, door polsslagen, waarna het bloed in de groote slagader langs den rug loopt.

Het merkwaardigste gedeelte van den worm is de meergenoemde gordel, in welken de geslachtsdeelen liggen. Ieder worm is van twee seksen te gelijk. Ten tijde der paring ziet men dezelve samenhangen. De paring geschiedt in Juni en Juli des nachts buiten de aarde, wanneer men, des morgens vroeg, nog dikwijls de sterk samenklevende wormen aantreft. Eenigen beweren, dat de eieren in de holten van den buik uitgebroeid worden; volgens anderen worden dezelve op vochtige aarde neêr gelegd. Göze heeft de eitjes hier meermaals gevonden, die vervolgens in eenen bloempot met vochtige aarde gedaan, welke, zoo als hij wist, niets levends bevattede, en, binnen een drietal weken, kwamen er meer dan 20 jonge regenwormen te voorschijn.

De regenworm houdt zich in vochtig aardrijk, rot hout, enz. op, en is dus eigenlijk een onderaardsch dier. De worm wroet bestendiglijk gaten in de aarde, die even zoo rond zijn als zijn lichaam. Tot nog toe schijnt het niet bewezen te zijn, dat de worm met zijnen snuitvormigen bek, de teedere wortels der gewassen afknauwt, en de jonge groene planten in de aarde trekt. Zijn voedsel bestaat veeleer in vette aarde, mest en dierlijke uitwerpselen; ook trekken zij afgevallen loof in hunne gaten en verteren het bij rotwording. Bij droog weêr, en wanneer de oppervlakte der aarde dor is, kruipen de wormen dieper; na eenen warmen regen echter komen dezelve, des avonds, in groote menigte te voorschijn, van waar dus ook de naam voortspruit.

Onder de huid van den regenworm nestelt weder eene soort van vleeschwormen, die men ook in de binnendeelen, doch slechts met behulp van het vergrootglas, waarneemt.

De regenworm bezit nog twee bijzondere eigenschappen, namelijk die, dat de dezelve in den donker schijnt, en dat, uit enkele stukken van ontlede wormen weder geheele dieren voortgroeien. Hierbij moet men echter den gordel niet raken, maar den worm boven of onder denzelve, spoedig doorsnijden en vervolgens in vochtige aarde leggen. Na drie maanden heeft het afgesnedene stuk de dikte en lengte, die de vorige worm gehad heeft, maar is slechts bleeker van kleur, ofschoon men weder het volle getal der ringen telt.

Eene zoo buitengemeene, en nog sterkere voortduring heeft ook de anderhalf duim lange bonte regenworm, die zich in slooten en grachten, en ook in den modder der bosschen ophoudt. Zelfs een afgesneden stuk, ter grootte van 1/20 gedeelte, kan, binnen eenige maanden, weder een volkomen dier worden. Deze worm teelt levende jongen voort.

De onvergankelijkheid der goede boeken. Naar Addison.

Aristoteles zegt, dat de wereld eene kopij is van de denkbeelden die in den geest van het Opperste Wezen besloten zijn, en dat de denkbeelden der menschen een kopij van de wereld zijn. Wij kunnen hier bijvoegen, dat de woorden eene kopij zijn van de denkbeelden die in den geest des menschen besloten liggen, en dat de schrift of druk eene kopij is van de woorden.

Even als het Opperste Wezen zijne denkbeelden als het ware in of door de schepping heeft uitgedrukt, alzoo drukken de menschen

hunne gedachten uit in de boeken, welke, door behulp van de voortreffelijke, voor eenige eeuwen gevondene kunst, zon en maan kunnen verduren, en niet dan door eenen algemeenen zondvloed vergaan.

Dit schrijven is het eenigste middel, om de gedachten, die in den menschelijken geest opkomen en vervolgens weder daaruit verdwijnen, te bestendigen, en tot het einde der tijden te doen voortleven; er bestaat geen ander middel, om onze denkbeelden te vereeuwigen, of om den naam en de gedachtenis van een enkel persoon, wiens lichaam tot stof vergaan,

en wiens ziel naar de woonplaats der geesten verhuisd is, in wezen te houden. De boeken zijn als zoo vele erfmakingen, die een schrander vernuft aan het menschelijk geslacht nalaat, en die aldus van geslacht tot geslacht, tot de verste nakomelingschap overgaan.

Alle andere kunsten, welke dienen om onze denkbeelden in wezen te houden, duren maar weinig tijds; de praalbeelden kunnen eenige duizende jaren duren, maar de gebouwen staan zoo lang niet, en de verwen zijn van nog korteren duur dan de gebouwen. Michaël Angelo, Fontana en Rafaël zullen na eenige eeuwen zijn, hetgeen Fidias, Vitruvius en Apelles nu zijn, dat is namen van kunstrijke beeldhouwers, bouwkunstenaars en schilders, wier werken niet meer in wezen zijn. De kunsten worden gewrocht op stoffen, welke vergaan, en niet bekwaam zijn, om de denkbeelden, die zij voorstellen, voor altoos te behouden.

Hetgeen den schrijveren van boeken een groot voordeel geeft boven al deze groote meesters, is dat zij hunne oorspronkelijke werken kunnen vermenigvuldigen, of zoo vele kopijen daarvan laten maken, als zij begeeren, welke zoo goed zijn als de oorspronkelijke zelve. Dit streelt de gedachten van een uitstekend schrijver met eene soort van onsterfelijkheid; maar het berooft hem tenzelfden tijde van het voordeel,

welk de kunstenaar geniet. Deze laatste vergadert meer rijkdom, terwijl de eerste zich eenen duurzameren naam verwerft. Wat zou men niet betalen voor een Virgilius, een Homerus, een Cicero of een Aristoteles, indien hunne werken in eene eenige plaats, of in de handen van een eenig persoon berustten, gelijk een beeld, een gebouw of eene schilderij?

Vermits dan de boeken van eeuw tot eeuw kunnen worden overgeleverd, welke zorg behoort dan een schrijver niet te dragen, om niets te schrijven, dat bekwaam zij, om het menschelijk verstand te vergiftigen door eenig venijn van laster of dwaling!

Muzikale necrologie van Belgie en Nederland (1866.)

Karel Montigny, te Brussel in 1827 geboren, een bekwaam violoncellist, solo van de koninklijke opera te Brussel, vroeger onderwijzer aan het conservatorium te Petersburg, overleden te Brussel op 1 Februari. In Nederland, Rusland en België was deze kunstenaar gunstig bekend; zijn spel was aangenaam en zielroerend.

L.J. Bauwens, organist, overleed te Brussel den 19 Feb. 67 jaren oud.

F. Dunkler (zoon van den bekenden directeur), lid van het vermaard muziekcorps van het regiment grenadiers, overleed te 's Gravenhage op 27 Februari.

K. Sennewald, gedurende geruimen tijd eerste solo-hobo bij de Guides, overleed te Brussel op 31 Maart, oud 51 jaren. Hij was van Duitsche afkomst.

J. Strebelle, kapelmeester, overleed te Schaarbeek, in den ouderdom van 76 jaren.

Joh. Rudersdorff, concertmeester en viool-virtuoos, geboren te Amsterdam, stierf te Koningsbergen, oud 78 jaren.

J.F. de Coninck, goed pianist, geboren te Antwerpen in 1791; hij was vele jaren muziekprofessor te Philadelphia. Hij behaalde in het conservatorium te Parijs den eersten prijs der harmonieklasse van Catel. Men leze zijne levensbeschrijving in ons werk: *Galerie des artistes-musiciens belges.* Hij overleed te Schaarbeek den 25^{n} April, na eene langdurige ziekte. Deze kunstenaar was een der beste pianisten van zijnen tijd.

N.J. Servais, oud violist der schouwburgen te Luik en Spa, overleed te Spa den 17^{n} Mei. Hij was te Theux in 1786 geboren.

Mev. Maria Comte-Bochard, geboren te Elsene, bij Brussel, in 1830, aanvankelijk pianiste, later zangeres van verschillende theaters in Frankrijk, België, Engeland en Amerika. Zij overleed te Mexico op 28 Mei.

Mathilde Gaillet, vroeger dugazon aan het Antwerpsch theater, overleed te Schaarbeek, oud 24 jaren.

W. Petri, goed hoboïst, overleed te Utrecht op 37jarigen leeftijd. Hij was als kunstenaar en mensch evenzeer bemind en geacht.

A. Michelot, te Brussel in 1831 geboren, pianist-onderwijzer aan het conservatorium aldaar, overleed te Brussel op 8 Augustus.

M.E. Neyts, bazuinist en onderwijzer aan bovengenoemd conservatorium, overleed te Elsene op 14 Augustus.

Frans Carez, organist en componist, overleed te Luik op 14 Augustus, oud 43 jaren. Men zie zijne levensbeschrijving in ons gewrocht: *Galerie des artistes-musiciens belges.*

H. Behrens, zeer bekwaam vedelspeler, overleed te Audenaarde, oud 51 jaren. Hij heeft aldaar vele goede leerlingen gevormd.

Gijsbertus van der Borcht, geboren in 1785. Bijna 40 jaren was hij werkzaam als fagottist in den Franschen schouwburg en concerten te Antwerpen. Hij had vele jaren als staf-muzikant in het Fransch leger gediend, en ontving, in 1857, voor zijne vroegere diensten, de Ste-Helenamedalie.

N.G. Potdevin, uitstekend hoornist, te Amsterdam overleden, ridder der orde van de Eikenkroon. Men leze zijne levensbeschrijving in ons boekdeel: *Les artistes-musiciens néerlandais.*

J.F. Vieuxtemps, violist, vader van den bekenden Hendrik Vieuxtemps, was vroeger in dienst in het Fransch leger. Hij overleed te Brussel in den ouderdom van 76 jaren, waar hij pianosteller en snaartuigmaker was.

N.J. Lados, oud onderwijzer der solfégeklasse aan het Brusselsch conservatorium, en organist gedurende 50 jaren in de St-Goelekerk, overleed te Brussel in den ouderdom van 73 jaren.

J. Vogels, violist der koninklijke kapel en van den schouwburg *Covent-Garden*, te Londen, overleed aldaar op jeugdigen ouderdom. Hy was te Diest geboren, en behaalde den eersten prijs van viool in het conservatorium te Brussel.

G.A. Angelroth, oud directeur der 12de afdeeling van het Nederlandsch leger, bestierder der muziekschool te Namen, overleed aldaar in de maand November, oud 69 jaren. Men leze zijne notitie in ons werk: *Galerie des artistes-musiciens belges.*

A.F. Servais, de koning der violoncellisten, een der uitstekendste toonkunstenaars op dit speeltuig, overleed te Hal, zijne geboorteplaats op 27 November, oud 59 jaren. Men zie zijne levensschets in ons voormeld werk.

EDWARD G. GREGOIR.

Kronijk.

Antwerpen. - Zie hier de beknopte inhoudsopgave van het nieuwe werk over het klokkenspel, dat door den heer Ewdard Gregoir staat uitgegeven te worden: *Geschiedkundige beschrijving der Klokkenspelen in Belgien en Nederland.*

1° Mededeelingen van Carel Burney's muzikale reizen door België en Nederland, (1772), bevattende de zonderbare onderzoekreden over den toestand der muziek aldaar.

2° Schetsen van tot hiertoe weinig of ongekende Nederlandsche toonkunstenaars, zangeressen, en anderen die dienst aan de kunst bewezen hebben, zeer belangrijk voor de geschiedenis der muziek in Nederland, voorafgegaan van een overzicht der toonkunst aldaar, betrekkelijk de prijsuitgaaf eener nationale geschiedenis der muziek, uitgeschreven door de *Maatschappij tot bevordering der toonkunst.*

3° Eene bijdrage getrokken uit het werk van J.P.A. Fischer: *Verhandeling over de klokken en het klokkenspel*, in 1738, bij W. Kroon te Utrecht gedrukt; een overzicht van het klokkenspel en deszelfs geschiedenis en eene breedvoerige verhandeling uit handschriften en wettige stukken geput over de beiaards, geleverd door Jan N. Derk, klokgieter te Hoorn, aan de stedelijke magistraten van Dantzig en St.-Petersburg.

4° Het oudste klokkenspel van Nederland, geplaatst in de abdy van Edmond aan Zee, tusschen 1182 en 1206, onder het beheer van den abt Franco.

- Het nieuwe werk van onzen beroemden romanschrijver Hendrik Conscience: *de Burgemeester van Luik*, is verschenen.

- De regeering is in onderhandeling met het Staatsbestuur om te Antwerpen eene Vlaamsche muziek-academie te stichten, onder de leiding van den heer Pieter Benoit. Het door de stad, tot dat einde aan het Staatsbestuur gevraagde hulpgeld, bedraagt 15,000 frs. 's jaars. Ook de provincie zou verzocht worden een hulpgeld te verleenen.

- Verschenen bij L. dela Montagne, Reynderstraat: *De Antwerpsche Zak-Almanak voor 1867*, onder alle nuttige jaarboekjes voor neringdoende personen een der aanbevelenswaardigste. Deze almanak behelst onderrichtingen voor alle standen, alsmede de tafel der watergetijen voor elken dag van 't jaar. Prijs: in brochuur 40 centimen; ingebonden aan verschillende prijzen.

- Op 5 December, ten 8 ure 's avonds, hield Mev. Esther Sezzi, in de groote zaal van *het Verbond voor kunsten*, *letteren en wetenschappen*, eene verhandeling over de tooneelkunst.

Op Zondag 9 December, waren er aldaar twee tafereelen van den heer J. van Luppen tentoongesteld: *een gezicht uit Moyland* (Rijn-Pruisen) en *de Aannadering van het onweder* (omstreken van Moyland).

Van 7 tot 11 ure 's avonds, werd op 12 December, in de groote zaal, eene belangrijke verzameling oude en nieuwe platen ten toon gesteld toebehoorende aan den heer J. Linnig.

Denzelfden avond, werd er om 8 ½ ure, door het muziekcorps van het 6e linieregiment, een concert gegeven.

In het lokaal van voornoemde maatschappij zijn ook ten toon gesteld geweest twee schilderijen van den heer J. Stobbaerts: *Milord*, *de geliefkosde hond*, toehoorende aan den heer Jaques, en *Duc de St.-Georges*, paard van den heer Pouillon, aan wien ook de schilderij toebehoort.

Dinsdag 19 December, werd er ten 8 ure 's avonds, in de groote zaal der *Vereeniging*, door M.D. Bancel, eene verhandeling gegeven over het Fransch tooneel; dezelve werd met veel belangstelling aanhoord.

- De voor zijne 2e bezending uit Rome door den heer J. van den Bussche, eerste prijs van den grooten prijskamp

van 1863, gestuurde schilderij, is voor het publiek ten toon gesteld geweest, in de zaal der Venusstraat, van 12 tot 19 December. Het tafereel stelt voor: *De ronde van den Hertog van Alba*, *Antwerpen* 1568.

- Van Zondag 23 tot 30 December zijn de volgende werken ten toon gesteld in de zaal van het Museum der Academiekers, Venusstraat, dagelijks van 11 ure 's morgens tot 3 ure des namiddags, te weten:

M.J.B. Huysmans. - *Bonaparte*, *1e konsul*, *stelt de grondteekening der eerste dokken van Antwerpen vast. (2 Messidor jaar XI. 30 Juni 1803.) Leopold I legt den eersten steen der dokken van den Kattendijk te Antwerpen* (*19 Augustus 1856*). Dit laatste tafereel was reeds vroeger te zien in de voorloopige beurszaal in de Cité en later op de tentoonstelling te Brussel. Verders was er een vrouwenportret met kindje, dat wij maar niet schoon van uitvoering vinden kunnen.

M.C. Ooms. Het welgelijkend portret van M.J.C. van Put, Burgemeester der stad Antwerpen.

M.E.J. Boks. Een prachtig tafereel *In Vredestijd*, voorstellende en dat wij hopen later in plaat medetedeelen.

M. Breüer. Een pleisterbeeld *De Koningin des Hemels*, voorstellende.

Van M. de Wilde was een geschilderd vrouwenportret ten toon gesteld.

En van M. Ant Saeyens. Borstbeeld van wijlen M. Dens. Marmer. Eigendom van M. Jansen-Binge.

- Van den baron Oct. van Ertborn is verschenen het eerste deel van een werk getiteld: *Souvenirs et impressions de voyage en Orient.*

- Verschenen: *Eene vrouw met eenen baard*, kluchtspel met zang in een bedrijf, door Sleeckx, uitmakende de 10e aflevering van den 2den jaargang der *Bibliotheek van oorspronkelijke tooneelstukken.*

Mechelen. - Aangekondigd: *Vie et travaux de Mgr. Jean-Baptiste Van Hemel*, door P. Claessens, eere-kanonik der metropolitane kerk.

Brussel. - De Minister van binnenl. zaken heeft besloten eenen leergang van Vlaamsche uitgalming, bij de muziekschool van Brussel, in te richten, en het noodige krediet daartoe aan de Kamers gevraagd.

- De vroeger uitgeschreven prijskamp door de *Algemeene vergadering der Katholieken*, voor het schrijven van een *Handboek voor 't onderwijs der jonge meisjes*, is voor 1867 vernieuwd. Het moet te zamen de pedagogie en de methodologie bevatten, en mag niet boven de 300 bladz. in-8o gaan. De handschriften der mededingende stukken moeten voor 15 Juni 1867 aan Ed. Ducpetiaux, te Brussel, gestuurd worden. De schrijver der bekroonde verhandeling zal, behalve een aandeel in de winst die de uitgave van zijn werk zou afwerpen, eenen prijs van 600 fr. bekomen.

- De wedstrijd van Vlaamsche tooneeluitgalming, uitgeschreven door de maatschappij de *Brabantsche Leeuw*, te Elsene, is verschoven tot het aanstaande zomerseizoen. De inschrijvingen en het programma blijven behouden.

- Bij koninklijk besluit van 7 December wordt er vastgesteld, dat de tweejarige prijskamp van toonzetkunde, in 1867, zal plaats hebben.

1o De mededingers voor den prijs der toonzetkunde, voor het in muziek stellen van een dramatisch tooneel, zullen kunnen kiezen tusschen een dichtstuk in de Fransche en een dichtstuk in de Vlaamsche taal.

Het opstellen van die twee dichtstukken zal het voorwerp zijn van een dubbelen prijskamp.

2° Er zal een prijs van 300 fr., of eene gouden medalie van dezelfde waarde worden uitgereikt aan den schrijver van elk dezer Fransche en Vlaamsche dichtstukken, die zullen bekroond worden voor den muzikalen prijskamp van 1866.

De dichtstukken zullen maar drie muziekstukken bevatten van een verschillend karakter, met recitatieven doormengd. De keus is aan den schrijver overgelaten.

3° De Belgische schrijvers die zullen willen mededingen, moeten voor den 15 April 1867 hun werk inzenden bij den secretaris der koninklijke Academie van wetenschappen, letteren en schoone kunsten van België. De stukken mogen geene teekens dragen, welke hen kenbaar maken; zij moeten een briefje bevatten, den naam en de woning van den schrijver behelzende.

Het is verboden, onder straf geenen prijs te kunnen behalen, zich van eenen aangenomen naam te bedienen. In dit geval zal de prijs aan het gedicht welke er op volgt, worden gegeven.

4° De beoordeeling der dichtstukken zal door twee commissiën geschieden, aangeduid door de klasse van schoone kunsten der Academie. De briefjes zullen maar geopend worden als de mededingers in loge zijn getreden.

Dit koninklijk besluit is gevolgd van eenige inlichtingen van de koninklijke Academie voor het opstellen van het dichtstuk voor den kampstrijd.

- Dezer dagen werd in den Cirkschouwburg, voor een publiek van 3000 personen, met luidruchtigen bijval opgevoerd het vlaamsch opera *Maria van Burgondie*, van Destanberg en Miry. Geheele tooneelen zijn hervraagd en talrijke terugroepingen op het tooneel hebben plaats gehad. De rol van Obert werd vervuld door den heer Vrydag van Leuven, mej. Belinfante, van Nederlandschen oorsprong, was gelast met de rol van *Maria van Burgondie*; mej. Paula speelde de rol van Geertruida en de heer Gassée vervulde op eene onverbeterlijke wijze de rol van Bavo. De kooren werden op eene wijze uitgevoerd dat men ze zelden zoo op den grooten schouwburg hoort.

Leuven. - Op 16 December, heeft te Leuven, in het taal- en letterlievend genootschap *Met Tijd en Vlijt*, het feest plaats gehad, waarop het borstbeeld van wijlen professor David, is ingehuldigd geworden. Uit verschillige Vlaamsche steden zijn talrijke letterkundigen dit feest ter eere van eenen man, welke zich jegens de Nederlandsche letterkunde zoo verdienstelijk heeft gemaakt, komen bijwonen.

- Om eerstdaags te verschijnen: *Jaarboekje van het Kerssouwken*, met kenspreuk: *nut en onderwijs*, te Leuven. Prijs 50 centimen.

- Verschenen bij van Linthout, gebroeders, drukkers der Hoogeschool: *Verslag* over de werkzaamheden van het taal- en letterlievend studentengenootschap *Met Tijd en Vlijt*, gedurende het afgeloopen schooljaar 1865-1866, gedaan ter Halle, in de plechtige zitting van den 16n van wintermaand, door R. Moroy, sekretaris des genootschaps.

Gent. - Men heeft, als proeve, en op aandringen van den heer Raepsaet, eenige opdelvingen gedaan in de oude steengroeve van Balegem en de Vlaamsche steen van Balegem, die gediend heeft ter opbouwing van St. Baafskerk te Gent en menig ander gedenkstuk, is teruggevonden. De groeve levert steenen op van 2 meters lengte op 0^m25 a 60 breedte en 0^m40 hoogte. Zij worden verkocht aan fr. 14 den kubiekmeter. Ten stadhuize van Lokeren berust, ter ieders nazage, een proefstuk. Werklieden zijn bezig in de oude groef van Bedsberg opzoekingen te doen. In 1550 leverde deze groef de steenen voor de St.-Baafskerk.

- In den prijskamp voor geschiedkundige dramas der maatschappij *de Taal is gansch het volk*, is geen van de vier ingekomene stukken bekroonenswaardig gekeurd geworden. Voor het verdienstelijkste stuk wordt toegekend eene aanmoediging van 200 fr. Dit stuk is: *Gent in 1847 of de regeering van Maria van Burgondië*, met kenspreuk: *Sancta Sanctis*.

- De *Gazette van Gent*, zal op 1 Januari 1867, twee eeuwen bestaan tellen. Weinige voorbeelden van zulk langdurig bestaan vindt men in de geschiedenis der drukpers. Het oudst gekende nummer der *Gazette van Gent* draagt de dagteekening van 8 September 1667.

- De *Oudheidskundige Kring van het Land van Waas*, gaat in de gemeente Rupelmonde een standbeeld oprichten aan den grooten wereldbeschrijver Geerard Mercator (De Creymer), aldaar in 1212 geboren.

- In den boekhandel van Willem Rogghé, Kalanderberg, is verschenen: *Zoet en Zuur*, letterkundige proeven door Victor de Veen. Dit werk, versierd met eene plaat, vormt een zwaar boekdeel van 254 bladzijden.

- De *Volksalmanak*, uitgegeven door het *Willems' Fonds*, voor 1867 is verschenen.

Brugge. - Er is van de pers gekomen by Fockenier, St-Jacobsstraat, een werkje getiteld: *De invloed der godsdienst op het gebruik der handen*, *gevolgd door eenige voorkristelijke bijgeloovigheden*, door Prudens Lansens.

Nieuwpoort. - De Rhetorikamaatschappij heeft een tooneelfestival ingericht. De deelnemende tooneelgezelschappen zullen op den Nieuwpoortschen Schouwburg, eenen Zon- of Maandag, vertooningen geven, vòór 3 Maart 1867. Ieder deelnemend genootschap, in den omtrek van 17 kilom. van Nieuwpoort, zal eene vergoeding genieten van *veertig franken*, degene verder in Westvlaanderen *vijftig franken* en die van buiten de provincie *zestig franken.* Voor nadere inlichtingen vervoege men zich tot den secretaris der Rhetorika, den heer Ch. de Meyer, te Nieuwpoort.

Verschenen by P. Kesteloot-De Man: *Nieuwportsch jaarboekje of almanak voor 1867.* Vijfde jaargong.

Tongeren. - Bij het afkalken van kolommen der O.-L.-V.-Kerk, alhier, zijn eenige muurschilderingen van de XVIe eeuw ontdekt.

Charleroi. - Op last van het gemeentebestuur is in deze stad eenen leergang van Vlaamsche taal en letterkunde geopend.

Buitenland.

Maestricht. - Sedert 1864 worden onder de gemeente Houthem (één uur van hier) de ontgravingen voortgezet, ter opsporing der overblijfselen eener aldaar weleer bestaan hebbende Romeinsche villa. In zooverre is men geslaagd, dat men de afdeeling

en inrichting van het gebouw geregeld kan volgen. Men vindt vele oude dakpannen; ook is een kelder ontdekt en men vleit zich, ook de badinrichtingen te zullen opsporen. Eene munt van keizer Constantinus, op dit terrein gevonden, bewijst genoegzaam dat deze villa reeds onder zijne regeering heeft bestaan.

Arnhem. - Bij den boekhandelaar Thieme wordt uitgegeven de *Opmerker*, weekblad voor architecten, ingenieurs, fabrikanten en aannemers van publieke werken. Prijs: gl. 1.65 per 3 maanden.

Amsterdam. - Door de heeren J. van Lennep en J. ter Gouw gaat uitgegeven worden eene historische en kritische beschouwing der gevelsteenen, uithangborden, uithangteekens, opschriften in gevels, op borden en luifels; ja zelfs de schilderingen en rijmen op winkeldeuren, schoorsteenmantels en boerenwagens sluiten zij daarvan niet uit. Zij roepen hiertoe de hulp van al hunne landgenooten in.

Augsburg. - Er is eene Duitsche vertaling onder de pers van van Lenneps beroemden roman: *Klaasje Zevenster.*

Hannover. - Verschenen bij Rumpler een leven van den 84-jarigen beroemden Duitschen kunstenaar Cornelius, onder den titel: *Cornelius*, *der Meister der Deutsche Malerei.* Schrijver: Herman Rugel.

Londen. - De heer Whymper is voornemens eene ontdekkingsreis te ondernemen aan de noordkust en in de binnenlanden van Groenland. Afgaande op de groote menigte wild, welke in dat land wordt aangetroffen, gelooft hij dat men achter de kuststreek grasrijke dalen zal vinden.

Sterfgevallen.

- De Schotsche volksdichter Alexander Smart is in 68-jarigen ouderdom overleden.

- De Zweedsche volksdichter Bjursten, is te Stockholm overleden.

- De bekende Deensche violoncellist C. Kellermann, is dezer dagen in den ouderdom van 50 jaren overleden. Servais, de eenige artist, welke met hem wedieveren kon, is slechts een paar weken vroeger dan hij in het graf gedaald.

Kellerman had gansch zijne fortuin bij eenen bankier van Weenen geplaatst, en toen hij vernam dat deze zijne betalingen had gestaakt, trof hem dit zoo zeer dat hij eenen aanval van beroerte kreeg, ten welker gevolge den geheelen rechterkant van zijn lichaam met lamheid was geslagen; van dan af was Kellermann voor de kunst verloren.

Varia.

Een schoolmeester die voor zijne scholieren eene verklaring gehouden had over het onderscheid tusschen rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid, vroeg ten slotte aan een hunner: - ‘Nu, Sus, hebt ge mij begrepen?’ - ‘Ja wel, meester.’ - ‘Welnu, als gij eene appel afneemt van Jan, wat doet gij dan?’ - ‘Dan eet ik hem op, meester,’ antwoorde de scherpzinnige leerling.